

HET
NIEUWE TESTAMENT

ONZES HEEREN

JESUS CHRISTUS.

EIGENDOM

en voorbehouding van het regt tot vertaling.

HET
NIEUWE TESTAMENT

ONZES HEEREN

JESUS CHRISTUS

VOLGENS

DEN LATIJSCHEN TEKST DER VULGAAT

IN HET NEDERDUITSCH VERTAALD

EN IN DOORLOOPENDE AANTEEKENINGEN UITGELEGD

DOOR

JOANNES THEODORUS BEELEN,

KAMERHEER VAN Z. H. PIUS IX, LID DER VERGADERING VAN DEN INDEX,
DOCTOR IN DE GODGELEERDHEID, KANUNNIK VAN LUIK,
EN HOOGLEERAAR VAN DE H. SCHRIFT EN DE OOSTERSCHE TALEN AAN DE
KATHOLIEKE HOOGESCHOOL VAN LEUVEN.

DERDE DEEL.

DE BRIEVEN VAN DEN H. PAULUS
AAN DE THESSALONIKERS, AAN TIMOTHEUS, AAN TITUS,
AAN PHILEMON, AAN DE HEBREERS;
DE BRIEF VAN DEN H. JAKOBUS; DE BRIEVEN VAN DEN H. PETRUS;
DE BRIEVEN VAN DEN H. JOANNES; DE BRIEF VAN DEN H. JUDAS
DE OPENBARING VAN DEN H. JOANNES.

Met kerkelijke goedkeuring.

BRUGGE,

KAREL BEYAERT, UITGEVER, MARIASTRAAT, 6

1910

Eenige weken geleden verklaarde Zijne Doorl. Hoogwaardigheid de Bisschop van Brugge aan den uitgever van dit werk dat in de besluiten en de wenken van onzen H. Vader Pius X zoowel de bevestiging als de triomf gelegen is van Beelen's leerstelsel tegenover de overdrijvingen van het modernisme.

Zijne Doorl. Hoogwaardigheid spoorde dan ook dringend tot eene nieuwe uitgave aan, terwijl hij raadde om het werk van Mgr Beelen zonder verandering of bijvoegsel in zijn oorspronkelijken vorm te behouden. « Nog blijft Beelen's vertaling — zeide » hij o. a. — een boek voor alle geestelijken, het zal onder taal- » kundig en wetenschappelijk oogpunt zoowel in de Noord- als in » de Zuid-Nederlandsche studiewereld een boek blijven van » merkwaardig belang. »

Dit gesprek is met toelating van Zijne Hoogwaardigheid medegedeeld aan de Bisschoppen van Nederland en van 't Vlaamsch België, die zich aansluiten bij de gedachten van den Bisschop van Brugge.

IMPRIMATUR.

BRUGIS, 30 APRILIS 1910.

† G. J. Episc. Brugen.

INLEIDING

TOT

DE TWEE BRIEVEN VAN DEN H. PAULUS

AAN DE THESSALONIKERS.

Thessalonika¹, in Macedonië aan den Thermaeïschen zeeboezem² gelegen, was ten tijde van den H. Paulus eene handelstad met eene talrijke bevolking, voor het grootste gedeelte uit Heidenen, Grieken en Romeinen, doch gedeeltelijk ook uit Joden bestaande.

Op zijne tweede reize³, na Philippi verlaten te hebben, kwam de Apostel in gezelschap van Silas, te Thessalonika. Hij verkondigde in deze stad een tijd lang het Evangelie, en vestigde aldaar eene aanzienlijke Christen-gemeente, die uit eenige Joden, doch voornamelijk uit Proselieten en Heidenen was zamengesteld⁴; zij hadden *onder vele verdrukking het woord des Heeren aangenomen*⁵. Een oproer nu, door den haat der ongeloovig gebleven Joden tegen Paulus en Silas verwekt, noodzaakte hen vervolgens Thessalonika te verlaten⁶; en zij begaven zich naar Béréa, alwaar Timotheüs, dien Paulus in Philippi gelaten had, wederom in het gezelschap kwam⁷. Van Béréa na aldaar het Evangelie met zeer veel vrucht verkondigd te hebben, ging Paulus alleen naar Athene, Timotheüs en Silas te Béréa

---

¹) Het tegenwoordige *Saloniki*, eene der voornaamste steden van Europeisch Turkye. — ²) De thans genoemde *Golf van Saloniki*.

³) Zie onze *Alg. inleiding tot de brieven van den H. Paulus*, bladz. 219, volg.

⁴) Vgl. Hand 17, 4. I Thess 1, 9. — ⁵) I Thess 1, 6.

⁶) Zie Hand 17, 5—9. — ⁷) Zie Hand 17, 14 vergeleken met vs. 10.

achterlatende; zij moesten echter, zoodra hunne bediening aldaar hun dit zoude toelaten, te Athene wederom bij hem komen¹.

Zie hier nu wat den Apostel aanleiding gaf om aan de Thessaloniërs te schrijven. Na zijn vertrek van Thessalonika, had men voortgegaan met de Christenen aldaar te vervolgen². De Apostel vernam dit te Athene, en over hunne volharding in het geloof bekommerd, wilde hij zijne geliefde Thessaloniërs gaan bezoeken, maar werd tot tweemaal toe in de uitvoering van zijn voornemen verhinderd³. Toen nu kort daarop Timotheüs van Béréa te Athene bij hem gekomen was, zond hij dezen, dien hij anders gaarne bij zich gehouden had, naar Thessalonika, om als zijn plaatsvervanger de verdrukte Christenen aldaar te bemoedigen en te versterken⁴. Hierop vertrok de Apostel van Athene naar Korinthe, alwaar Timotheüs, van zijne zending naar Thessalonika teruggekomen, hen aantrof⁵, en met den toestand der Christenen van die stad bekend maakte. Zijne berigten aangaande hen waren over 't algemeen verblijdend. De Thessaloniërs volhardden, ofschoon vervolgd, in hunne belijdenis, muntten in Christelijke broederliefde uit, en waren met dankbare harten aan Paulus gehecht⁶: Maar sommigen onder hen maakten zich nog schuldig aan ontucht, of aan onrechtvaardigheid⁷, of leidden een werkeloos en ongeregeld leven, waardoór zij den overigen tot last waren⁸. Ook ontbrak het bij dezen of genen aan dien eerbied en liefde, welke zij aan hunne leeraars en zielzorgers verschuldigd waren⁹; en sommigen moesten nog gewaarschouwd worden tegen zekere minachting der *charismen* of geestelijke gaven¹⁰. Voorts hadden de Thessaloniërs ook behoefte aan een nader onderrigt aangaande de opstanding der dooden en de wederkomst van Christus¹¹.

Naar aanleiding dan van dit bericht van Timotheüs schreef Paulus aan de Christenen van Thessalonika zijnen eersten brief, waarvan de hoofdzakelijke inhoud hierop neêrkomt: Na opschrift en heilwensch, prijst de Apostel, met dankzegging aan God, het geloof

1) Zie Hand 17, 10—15. — 2) I Thess 3, 2, 5. — 3) I Thess 2, 18.

4) I Thess 3, 1—3. — 5) I Thess 3, 6. Hand 18, 5.

6) I Thess 1, 4; 3, 6. — 7) I Thess 4, 3—7. — 8) I Thess 4, 11.

9) I Thess 5, 12, volg. — 10) I Thess 5, 19—21.

11) I Thess 4, 12, volg.

der Thessaloniërs (1, 1—10), en dit leidt hem tot eene uitvoerige herinnering van zijn onverschrokken optreden onder hen, van zijn ijverigen en onbaatzuchtigen Evangelie-arbeid aan hen besteed, van zijn onberispelijken levenswandel in hun midden, en van de liefde, welke hij hun had toegedragen (2, 1—12); waarna hij op nieuw aan God zijnen dank betuigt voor hun geloof en voorbeeldige aanneming der leer van het Evangelie (13—16). Hierop zegt hij hun, hoe gaarne hij hen nogmaals in persoon zou bezocht hebben, maar dat hij tot tweemaal toe daarin verhinderd geworden, Timotheüs tot hen had afgezonden, wiens goede berigten aangaande hen zijn hart met blijdschap vervuld hadden (2, 17—3, 1—13). In het volgende of tweede gedeelte van zijnen brief vermaant de Apostel hen eerst tot een Christelijken levenswandel in 't algemeen, waarschuwt hen dan in 't bijzonder tegen alle ontucht en hebzucht, en wekt hen op tot vooruitgang in onderlinge liefde en tot het leiden van éen rustig en arbeidzaam leven (4, 1—11). Vervolgens onderrigt hij hen aangaande de opstanding der dooden bij de wederkomst van Christus; en na gezegd te hebben, dat de dag van die wederkomst onzeker was en den onachtzamen onverwacht zou overvallen, vermaant hij hen om steeds te waken en als kinderen des lichts te wandelen (4, 12—5, 11). Hieraan knoopt hij eene reeks van vermaningen: om elkander te stichten, om hunne geestelijke oversten te eerbiedigen en lief te hebben, om de *prophetiën* niet te verachten, en andere (12—22). Na een plegtigen heilwensch en zijn verzoek om hun gebed, sluit de Apostel met zijne gewone zegenbede dezen brief (23—28).

Na het afzenden nu van dezen brief en nog tijdens zijn verblijf te Korinthe, ontving de Apostel op nieuw berigten aangaande den toestand der Christenen van Thessalonika¹. Hunne verdrukkingen duurden nog voort, maar desniettemin volhardden zij met geduld en standvastigheid in de belijdenis van hun geloof². Doch er waren sommigen onder hen, die zijne vorige vermaning tot een rustig en arbeidzaam leven in den wind sloegen, en bij aanhoudendheid zich aan lediggang overgaven³. Uit hetgeen hij hun in zijn vorigen brief gezegd had aangaande de wederkomst van Christus, hadden sommigen verkeerdelijk begrepen, dat die wederkomst zeer dicht

1) II Thess 3, 11. — 2) II Thess 1, 4. — 3) II Thess 3, 11

nabij was ; en dit dwaalbegrip was nog gevoed geworden, onder anderen, door een op Paulus' naam verdichten brief, dien men te Thessalonika in omloop bragt.

Dit een en ander bewoog den Apostel om aan de Thessalonikers een tweeden brief te schrijven, waarvan de hoofdzakelijke inhoud is als volgt : Na opschrift en heiwensch, dankt hij God wegens de Christenen van Thessalonika om hunnen wasdom in geloof en Christelijke broederliefde, en om hun geduld in de verdrukking ; en hij bemoedigt hen door de gedachte aan Gods regtvaardig oordeel, naar hetwelk zij, de verdrukten, eene heerlijke belooning, hunne verdrukkers daarentegen een eeuwig verderf te wachten hadden, wanneer de Heere Jesus ten gerigte zou verschijnen (1, 1—12). Vervolgens zegt hij hun, dat zij zich niet moeten laten ontrusten door sommigen uit hun midden, die valschelijk beweerden, dat de dag van Christus' wederkomst zeer dicht nabij was. Want vóór dat die dag konde aanbreken, moest eerst nog *de afval* plaats hebben, en *de mensch der zonde*, de Antichrist, openlijk te voorschijn treden ; iets wat thans nog niet plaats konde hebben om eene reden welke hij hun ontvouwd had tijdens zijn verblijf onder hen (2, 1—11). Hierop vermaant hij hen om zich standvastig te houden aan hetgeen hij hun, hetzij mondelings, hetzij bij schrift geleerd had ; bidt God, dat hij hunne harten versterke in al wat goed is, en verzoekt om hun gebed (2, 12—3, 5). Eindelijk gebiedt hij hun, geene gemeenschap te houden met dezulken, die aan zijn bevel om een rustig en arbeidzaam leven te leiden geen gehoor gaven en in hunnen ongeregelden wandel volhardden ; en deze vermaant hij, dat zij hun gedrag verbeteren (6—15). Met twee zegenwenschen en zijne eigenhandige groetenis besluit de Apostel zijnen brief (16—18).

Beide deze brieven aan de Christenen van Thessalonika schreef de H. Paulus tijdens zijn eerste verblijf te Korinthe, en derhalve in het jaar 53 of 54 n. Chr.

DE EERSTE BRIEF VAN DEN H. PAULUS AAN DE THESSALONIKERS.

EERSTE HOOFDSTUK.

INHOUD. Na opschrift en heilwensch aan de Thessaloniërs, vs 1, betuigt de Apostel God zijnen dank voor hun standvastig geloof, hunne werkzame liefde en hunne geduldige hoop op den Heere Jesus; en lettende op al de omstandigheden hunner bekeering, houdt hij zich van hunne verkiezing verzekerd, vs 2-6. Zij waren voorbeelden geworden van al de geloovigen in Griekenland, en het gerucht hunner bekeering had zich overal verbreid vs 7-10.

1 * PAULUS, et Silvanus, et Timotheus Ecclesiae Thessalonicensium in Deo Patre, et Domino Jesu Christo. * Gratia vobis, et pax.

* Paulus¹, en Silvanus², en Timotheüs aan de Gemeente der Thessaloniërs³ in God den Vader, en den Heere Jesus Christus⁴. * Genade zij u, en vrede⁵!

---

1) *Paulus*. De Apostel vermeldt hier en elders alleenlijk zijnen naam, en niet ook nog zijne waardigheid van Apostel, gelijk hij dit gedaan heeft byv. in zijne brieven aan de Korinthiërs. Het is te denken, dat, waar hij naliet dit te doen, hij geene bijzondere reden zal gehad hebben om hun, aan wie hij schreef, zijne Apostolische waardigheid uitdrukkelijk te herinneren.

2) *Silvanus* is dezelfde die elders (Hand 15, 22, 27, 32, 34) *Silas* genoemd wordt. *Silvanus*, en *Timotheüs* hadden Paulus geholpen in het stichten der Kerk van Thessalonika; en dewijl zij te Korinthe in zijn gezelschap waren, toen hij dezen brief schreef, zoo wilde hij ook uit hunnen naam aan zijne Thessaloniërs schrijven.

3) *de Gemeente der Thessaloniërs*. Van de stichting dier Christen-gemeente te Thessalonika wordt kortelijk gesproken in Hand 16, 1-4.

4) *in God den Vader, en den Heere Jesus Christus*. Met deze woorden beteekent de Apostel, hoedanig eene Gemeente of menschen vergadering de Gemeente der Thessaloniërs is: haar wezen en eigenaardigheid bestaat daarin, dat zij naar den geest, in gemeenschap leeft en vereenigd is met den eenigen waren God, onzen hemelschen Vader, wiens angenomen kinderen wij zijn, en met den Heere Jesus Christus. Zij is niet eene Gemeente van afgodische Heidenen, die den waren God niet erkennen; ook niet eene Gemeente van Joden, die den Heere Jesus Christus verwerpen; maar zij is eene Gemeente in, vereenigd met, God den Vader, en den Heere Jesus Christus. En in dezen zin, dunkt ons, heeft Chrysostomus (Hom 1 in Ep I ap Thess.) de hier behandelde woorden van den H. Paulus opgevat.

5) *Genade zij u, en vrede!* In den tweeden brief (1, 2) voegt de Apostel daar nog dit bij: *van God onzen Vader, en van den Heere Jesus Christus*.

Genade is hier en elders gedacht als oorzaak, en *vrede* als uitwerksel dier oorzaak. Door *genade* dan verstaat de Apostel Gods *goedgunstigheid*, en door *vrede* alle heil, al wat hun heilzaam konde zijn ter zaligheid. Al dat heil wenscht de Apostel hun toe

Gratias agimus Deo semper pro omnibus vobis, memoriam vestri facientes in orationibus nostris sine intermissione, * memores operis fidei vestrae, et laboris, et charitatis, et sustinentiae spei Domini nostri Jesu Christi, ante Deum et Patrem nostrum: * scientes fratres, dilecti a Deo, electionem vestram: * quia Evangelium nostrum non fuit ad vos in sermone tantum, sed et in virtute, et in Spiritu sancto, et in plenitudine multa, sicut scitis quales fuimus in vobis propter vos. * Et vos imitatores nostri facti estis.

Wij danken God altijd over u allen, uwer onophoudelijk in onze¹ gebeden gedachtig, * voor God en onzen Vader gedenkende het werk uws geloofs, en uwen arbeid, en uwe liefde, en de lijdzaamheid uwer hope op onzen Heere Jesus Christus: * daar wij, van God geliefde broeders! uwe verkiezing weten:

* want ons Evangelie was bij u² niet in woorden alleen, maar ook in kracht, en in den heiligen Geest, en in groote volheid van geloof, gelijk gij weet³ hoedanigen wij onder u geweest zijn om u. * En gij, gij zijt navolgers geworden⁴

van God, den gever alles goeds, *onzen Vader*, als wiens aangenomen kinderen de ware Christenen zijn, en van den Heere Jesus Christus, *onzen Heer*, omdat hij door het werk onzer verlossing, in zijne menschheid volbragt, *onze Heer* geworden is. Het woord *vrede* heeft in de H. Schrift, naar Oostersch spraakgebruik, op zeer vele plaatsen, die ruime beteekenis, dat daardoor alle heil en zegen wordt aangeduid.

1) *Wij danken God altijd voor u allen, uwer onophoudelijk in onze*, enz. Zie hier de zin van vers 3 en de twee volgende verzen: Onophoudelijk uwer in onze gebeden gedachtig, betuigen wij God te allen tijde onze dankbaarheid over u allen, als wij voor, in tegenwoordigheid van, *God en onzen Vader*, wiens aangenomen kinderen wij in Christus geworden zijn, *gedenken* (hier volgt nu het object van die dankzegging aan God over hen allen) *het werk uws geloofs*, de standvastigheid, waarmede gij aan uwe Christelijke belijdenis gehecht blijft; *uwen arbeid en uwe liefde*: naar het Grieksch: *den arbeid uwer liefde*, uwe arbeidzame en offerende liede voor uwe mede-Christenen, en de lijdzaamheid uwer hope op *onzen Heere Jesus Christus*, d. i. en hoe gij, niet tegenstaande uwe verdrukkingen en beproevingen, volhardt in uwe hoop op de wederkomst van onzen Heere Jesus Christus, onzen regter en vergelder: — wij danken, zeg ik, God altijd over u, *daar wij, van God geliefde broeders! uwe verkiezing weten*: d. i. daar wij, lettende op al de omstandigheden uwer bekeering, ons verzekerd houden, dat gij inderdaad deelachtig zijt geworden aan de genade van het Christendom en op den weg der eeuwige zaligheid geplaatst zijt.

2) *want ons Evangelie was bij u*, enz. De Apostel geeft hier nu (vs 5 en 6) twee redenen van dit *weten* van hunne verkiezing (vs 4): de eerste is genomen van zijne Evangelie-verkondiging aan de Thessaloniërs, en de tweede van hunne aannemering van het Evangelie. Van beide kanten had de genade van den heiligen Geest zich op eene uitstekende wijze vertoond. Zie hier eene omschrijvende verklaring van vs 5: Onze Evangelie-verkondiging bij u bestond niet enkel *in woorden, maar ook in kracht, en in den heiligen Geest*, wij verkondigden u het Evangelie met groote kracht en nadruk, zoodat de werking van den heiligen Geest zich in onze prediking klaarblijkelijk vertoonde, *en in groote volheid* van geloof, met de volste overtuiging aangaande de waarheid van het Evangelie, dat wij u onverschrokken (vgl. 2, 2) kwamen verkondigen.

3) *gelijk gij weet*, enz. Hiermede beroept de Apostel zich tot bevestiging van al het gezegde op de eigen ondervinding der Thessaloniërs. Zij zelve wisten, *hoedanigen*, hoedanige verkondigers van het Evangelie, zij om hen, hun ten nutte, geweest waren.

4) *En gij, gij zijt navolgers geworden*, enz. De tweede reden van dit *weten* van hunne

et Domini, excipientes verbum van ons, en van den Heer, dewijl
 in tribulatione multa, cum gaudio gij het woord hebt aangenomen
 7 Spiritus sancti : * ita ut facti onder veel verdrukking, met
 sitis forma omnibus credentibus * zoodat gij een voorbeeld zijt
 8 in Macedonia, et in Achaia. * A geworden voor al de geloovigen
 vobis enim diffamatus est sermo in Macedonië, en in Achaje.
 Domini, non solum in Macedonia, * Want van u uit is het woord
 et in Achaia, sed et in omni loco des Heeren¹ ruchtbaar gewor-
 fides vestra, quæ est ad Deum, den, niet alleen in Macedonië, en
 profecta est, ita ut non sit nobis in Achaje, maar ook overal is uw
 9 necesse quidquam loqui. * Ipsi geloof in God uitgegaan, zoodat
 enim de nobis annunciant qualem wij niet noodig hebben iets
 introitum habuerimus ad vos : et daarvan te zeggen. * Want zij
 quomodo conversi estis ad Deum zelve verkondigen aangaande
 a simulacris, servire Deo vivo, ons hoedanig ons optreden bij
 10 et vero, * et exspectare Filium u geweest is : en hoe gij u van
 de afgoden tot God bekeerd hebt,
 om den levenden, en waren God
 te dienen, * en uit den hemel
 zijnen Zoon te verwachten² (dien 10

verkiezing : Gelijk de Heere Jesus zijn Evangelie onder lijden en vervolging in Judea gepredikt, en gelijk Paulus dit onder allerlei verdrukking te Thessalonika verkondigd had, zóó hadden de Thessalonikers *onder veel verdrukking het Evangelie-woord aangenomen*, en zij hadden dit gedaan *met blijdschap des heiligen Geestes*, eene bovennatuurlijke blijdschap, die de heilige Geest in hunne harten verwekt had ; en zóó loffelijk was de bekeering en het geloof der Thessalonikers geweest, dat al de geloovigen, die thans, toen de Apostel dit schreef, in Macedonie en in Achaje waren, zich aan hunnen geloofsijver spiegelde.

¹) *Want van u uit is het woord des Heeren*, enz. Eene bewijsreden voor die lofspraak (vs. 7) : Van uit Thessalonika, de groote handelstad, was *het woord des Heeren*, het woord dat de Heere Jesus verkondigen laat (Mk 16, 15), het Evangelie als prediking eener nieuwe godsdienst, *ruchtbaar geworden* : de tijding daarvan, om al het treffende, dat bij de bekeering der Thessalonikers had plaats gehad (vs 5, 6), was alom bekend geworden ; en *niet alleen in Macedonië, en in Achaje*, d. i. in gansch Griekenland, naar de verdeeling van die dagen, *maar ook* (hyperbolisch gesproken) *overal* buiten Griekenland was *hun geloof in God*, de mare hunner bekeering van het Heidendom tot het geloof aan den eenigen waren God, *uitgegaan*, allerwegen zich verbreidende, *zoodat* Paulus en zijne ambtgenooten niet noodig hadden, waar zij ergens aankwamen om het Evangelie des heils te prediken, *iets* daarvan te zeggen ; *want*, gaat de Apostel voort, *zij zelven*, de Macedoniërs, de Achajers en anderen, vóór dat wij er nog van spreken, *verkondigen aangaande ons* (dit *ons* slaat niet enkelijk op Paulus en zijne ambtgenooten, maar ook tegelijk op de Christenen van Thessalonika), *hoedanig ons optreden bij u geweest is*, met welke geestdrift en onverschrokkenheid wij in onze hoedanigheid van Evangeliedienaars onder u zijn opgetreden : *en hoe*, met welke bereidwilligheid, *gij* u van uwe doode en nietige goden *bekeerd hebt*, om voortaan *den éénen levenden, en waren God te dienen*. — Het grootste deel der bekeerde Thessalonikers was uit de afgodische Heidenen. Dat hunne bekeering eene bekeering geweest was tot de Christelijke godsdienst, is aangeduid in 't geen volgt : *en om uit den hemel zijnen Zoon te verwachten*.

²) Vers 9 en 10 zijn verklaard in de vorige noot.

ejus de cælis (quem suscitavit
ex mortuis) Jesum, qui eripuit
nos ab ira ventura.

hij uit de dooden heeft opgewekt)
Jesus, die ons verlost heeft van
de toekomstige gramschap¹.

TWEEDE HOOFDSTUK.

INHOUD. De Apostel herinnert den Thessalonikers, hoedanig zijne prediking en zijn gedrag onder hen geweest was, en spreekt uitvoerig van zijn onverschrokken optreden te Thessalonika, van zijn ijverigen, moeitevollen en onbaatzuchtigen Evangelie-arbeid aan hen besteed, van zijn onberispelijken levenswandel in hun midden, en van de hartelijke liefde welke hij hun bij voortduring had toege dragen, vs. 1—12. Hierop betuigt hij andermaal aan God zijnen dank voor hun geloof en hunne voorbeeldige aanneming der leer van het Evangelie. Zij waren navolgers geworden van de Christenen in Judea, die om de belijdenis van Jesus verdrukt werden door hunne volksgenooten, de Joden, die de maat hunner zonden vol maakten en wier straf nabij was, vs. 13—16. Vervolgens berigt de Apostel hun, dat hij vurig begeerd had, hen nogmaals in persoon te bezoeken, maar tot tweemaal toe daarin verhinderd was geworden, vs. 17—20.

1	* Nam ipsi scitis, fratres,	* Gij zelven toch weet het,	1
2	introitum nostrum ad vos,	broeders! dat ons optreden onder	2
3	quia non inanis fuit: * sed ante	u ² niet nietig geweest is: * maar	3
	passi, et contumeliis affecti	alhoewel wij te voren geleden	
	(sicut scitis) in Philippis, fidu-	hadden, en mishandeld waren	
	ciam habuimus in Deo nostro	(gelijk gij weet) te Philippi, zoo	
	loqui ad vos Evangelium Dei in	hadden wij nogtans in onzen God	
	multa sollicitudine. (Act 16, 19.)	de vrijmoedigheid van u het	
3	* Exhortatio enim nostra non	Evangelie Gods onder veel kwel-	3
	de errore, neque de immunditia,	ling te verkondigen. * Want onze	
		vermaning is ³ niet uit dwaling,	

1) van de toekomstige gramschap. Zie op Rom 2, 5. en Kol 3, 6,

2) Gij zelven toch weet het broeders! dat ons optreden onder u, enz. Tot bevestiging van zijn voorafgaand gezegde (1, 5) aangaande zijne Evangelie prediking onder de Thessalonikers, beroept de Apostel zich hier nog eens (hij had het boven, 1, 5, alreeds met een enkel woord gedaan) op hunne eigene ondervinding, waaruit zij zelven wisten, dat zijn optreden onder hen ter verkondiging van het Evangelie geen zwak en flauw, maar een onverschrokken en krachtvol optreden geweest was; want ofschoon zij in het naburige Philippi weinige dagen te voren om de zaak van het Evangelie veel geleden hadden (zie Hand 16, 19—24) deerlijk mishandeld, fel gegeeseld en in de gevangenis waren geworpen, gelijk den Thessalonikers wel bekend was, toch waren zij regt uit van Philippi naar Thessalonika gegaan, en hadden aldaar onverschrokken, vrijmoedig, hunne vrijmoedigheid hebbende in God, niet in of uit zich zelven, maar uit en in God, het Evangelie Gods (zie noot 3, tweede deel, op bladz. 241) verkondigd onder veel kwelling, naar het Grieksch: onder veel strijd. d. i. niettegenstaande de vervolging, welke de ongelooovige Joden te Thessalonika tegen hen verwekten. Zie Hand 17, 5, volg.

De Apostel, hier in 't meervoud sprekende, bedoelt zich zelven en zijne ambtgenooten. Vgl 2, 4 en 5.

3) Want onze vermaning, enz. De Apostel gaat hier (vs. 4 en 5) zeggen, wat hen, onder den bijstand van Gods genade, zoo vrijmoedig maakte: het was de innige

- 4 neque in dolo, * sed sicut probati sumus a Deo ut crederetur nobis Evangelium : ita loquimur non quasi hominibus placentes, sed Deo, qui probat corda nostra.
- 5 * Neque enim aliquando fuimus in sermone adulationis, sicut scitis : neque in occasione avaritiæ : Deus testis est : * nec quærentes ab hominibus gloriam, neque a vobis, neque ab aliis.
- 7 * Cum possemus vobis onerari esse ut Christi Apostoli : sed facti sumus parvuli in medio vestrum, noch uit onreinheid, noch met bedrog, * maar gelijk wij van God zijn goedgekeurd dat het Evangelie ons toevertrouwd zou worden: zóó spreken wij¹ niet als die aan menschen willen behagen, maar aan God, die onze harten beproeft. * Want nooit gingen wij met vleitaal om², gelijk gij weet: noch met eenig voorwendsel van hebzucht: God is er getuige van! * noch zochten wij eere van menschen, noch van u, noch van anderen. * Alhoewel wij u tot last konden zijn als Apostelen van Christus³: maar wij waren als kleine kinderen in uw midden⁴,

overtuiging van de waarheid der leer welke zij verkondigden, en de zuiverheid hunner bedoelingen.

Want onze vermaning (zoo noemt de Apostel hier zijne Evangelie-prediking, als zijnde in de eerste plaats eene opwekking van zondaars tot boetvaardigheid en verzoening met God. Zie II Kor 5, 20) *is niet uit dwaling*: gaat niet uit van dwaling, rust niet op objective onwaarheid; *noch uit onreinheid*: zij geschiedt ook niet uit onreine beginselen, hebzucht of uit eerzucht, *noch met bedrog*, zoodat wij daarin met bedrog te werk gaan, de leer van het Evangelie vervalschende (vgl. II Kor 2, 17), om menschen te behagen.

¹ *maar gelijk wij van God zijn goedgekeurd dat het Evangelie ons toevertrouwd zou worden*: gelijk God ons genadiglijk verwaardigd heeft met de bediening van het Evangelie, zóó, naar eisch van dit vertrouwen, overeenkomstig de verplichting, welke dit vertrouwen ons oplegt, *spreken wij*, verkondigen wij het Evangelie met alle trouw en oprechtheid, en derhalve *niet als dezulken die aan menschen willen behagen, maar aan God, die onze harten beproeft*, die harten en nieren doorgrondt, die onze bedoelingen kent en dien wij niet bedriegen kunnen. Vgl. Gal 1, 10.

² *Want nooit gingen wij met vleitaal om*, enz. Eene bevestiging van het voorafgaand (vs 4) gezegde aangaande hunne voortdurende zielsgesteldheid in de bediening van het Evangelie; en de bevestiging geschiedt door een beroep op hun gedrag als Evangelie-verkondigers te Thessalonika. Nooit, de Thessalonikers konden het getuigen, traden zij aldaar op *met vleitaal*: zij zochten niet, hun naar den mond te spreken, maar hun de waarheid te zeggen, hen te onderrigten en te vermanen; *noch met eenig voorwendsel van hebzucht*: zij bezigden ook geene voorwendfels om hebzuchtige oogmerken daarachter te verbergen: zulks durfden zij met eede bekrachtigen, en God, die alleen de gedachten der menschen kent, tot *getuige* nemen; zij jaagden ook niet naar *eere van menschen*, eer die niet van God, maar van menschen komt; menselijke eer, zij zochten haar noch bij hen, noch bij anderen, wie zij ook zijn mogten, te behalen.

³ *Alhoewel wij u tot last konden zijn als Apostelen van Christus*. De Vulgaat eischt deze overzetting. Wij zouden verkiezen den Griekschcn tekst aldus te vertalen: *alhoewel wij van gewigt in aanzien konden zijn*, alhoewel wij, in onze hoedanigheid van Apostelen van Christus, op uwe eerbetooningen aanspraak konden maken. — Deze laatste vertaling wordt door den samenhang der rede volstrekt gevorderd.

⁴ *maar wij waren als kleine kinderen in uw midden*, wij gedroegen ons in uw midden zoo nederig, zoo minzaam, als kleine kinderen. Naar eene andere Grieksche lezing

tamquam si nutrix foveat filios
 8 suos. * Ita desiderantes vos,
 cupide volebamus tradere vobis
 non solum Evangelium Dei,
 sed etiam animas nostras :
 quoniam charissimi nobis facti
 9 estis. * Memores enim estis
 fratres laboris nostri, et fati-
 gationis : nocte ac die ope-
 rantes, ne quem vestrum grava-
 remus, prædicavimus in vobis
 Evangelium Dei. (*Act 20, 34.*
I Cor 4, 12. II Thess 3, 8.)
 10 * Vos testes estis, et Deus, quàm
 sancte, et juste, et sine querela,
 vobis, qui credidistis, fuimus :
 11 * sicut scitis, qualiter unum-
 quemque vestrum (sicut pater
 12 filios suos) * deprecantes vos,
 et consolantes, testificati sumus,
 ut ambularetis digne Deo, qui
 vocavit vos in suum regnum, et
 gloriam.

gelijk eene voedster hare kin-
 dertjes opkweekt. * Zóó teeder- 8
 lijk u liefhebbende, willen wij u
 zeer gaarne¹ niet alleen het Evan-
 gelie Gods, maar ook ons eigen
 leven geven : omdat gij ons lief
 geworden waart. * Want gij her- 9
 innert u wel broeders² ! ons ar-
 beiden, en zwoegen : nacht en dag
 werkende, om niemand uwer tot
 last te zijn, predikten wij onder
 u het Evangelie Gods. * Gijlieden 10
 zijt getuigen, en God, hoe heilig³,
 en regtvaardig, en onberispelijk
 wij voor u, geloovigen, geweest
 zijn : * gelijk gij weet, hoe wij 11
 (even als een vader zijne kin-
 deren) een iegelijk uwer⁴ * ver- 12
 manende, en bemoedigende, u
 bezwoeren, dat gij wandelen
 zoudt Gode waardig, die u tot
 zijn rijk, en heerlijkheid geroe-
 pen heeft.

luidt het hier : *maar wij waren goedig, liefderijk, vaderlijk, in uw midden*, uit innige hartelijke liefde tot u, als hier volgt.

1) *gelijk eene voedster*, eene zogende moeder, *hare kindertjes*, hare zuigelingen, *koestert*, met haren melk opkweekt, en haar leven geven zou voor hare kindertjes. *Zóó teederlijk u liefhebbende, wilden wij u zeer gaarne*, enz. Van de interpunctie der Vulgaat afgaande, zou men hier ook kunnen vertalen : *zóó teederlijk u liefhebbende, wilden wij u zeer gaarne*, enz.

2) *Want gij herinnert u wel broeders*, enz. Een bewijs voor die offerende liefde, welke zij den Thessaloniërs toedroegen (vs 8) : tijdens hunne Evangelie-verkondiging onder hen, hadden Paulus en zijne ambtgenooten *nacht en dag*, onophoudelijk, *gewerkt*, met hunne handen gearbeid, om daardoor zelve in hun onderhoud te voorzien, en zoo doende *niemand* der Thessaloniërs *tot last te zijn*, eenige kosten te veroorzaken.

3) *Gijlieden zijt getuigen, en God, hoe heilig*, enz. Zij waren getuigen van hun gedrag te Thessalonika in 't algemeen ; doch niet alles wat de Apostel daarvan zeggen ging, viel onder het bereik van menselijke getuigenis ; weshalve hij zich ter bevestiging van zijne verklaring ook op God, als getuige, beroept : *Gijlieden*, Thessaloniërs, *zijt getuigen, en God* is getuige, *hoe heilig*, hoe overeenkomstig onze pligten jegens God, en *regtvaardig*, en hoe overeenkomstig onze pligten jegens den evenmensch, en *onberispelijk*, en hoe onberispelijk *wij* in beide stukken *voor u, geloovigen*, in uwe schatting, die als geloovigen ons kondt beoordeelen, *geweest zijn*.

4) *gelijk gij weet, hoe wij ... een iegelijk uwer*, enz. Een bewijs voor hun *heilig, regtvaardig en onberispelijk gedrag* (vs 10) onder de Thessaloniërs ; en het bewijs is genomen van die vaderlijke (even als een vader zijne kinderen) zorgvuldigheid, waarmede zij hen, *een iegelijk hunner vermanende, en bemoedigende, bezwoeren*, met allen aandrang smeekten, dat zij *Gode waardig zouden wandelen*, hunnen levenswandel zouden inrigten overeenkomstig den wil van God, die hen geroepen had tot het deelgenootschap aan zijn hemelsch rijk, en heerlijkheid. — Naar eene andere Grieksche lezing luidt het hier niet : *die u geroepen heeft, maar die u roept*.

13 * Ideo et nos gratias agimus Deo sine intermissione: quoniam cum accepissetis a nobis verbum auditus Dei, accepistis illud, non ut verbum hominum, sed (sicut est vere) verbum Dei, qui operatur in vobis, qui
 14 credidistis. * vos enim imitatores facti estis fratres Ecclesiarum Dei, quæ sunt in Judæa in Christo Jesu: quia eadem passi estis et vos a contribulibus vestris, sicut et ipsi a Judæis: * qui et Dominum occiderunt Jesum, et Prophetas, et nos persecuti sunt, et Deo non placent, et omnibus hominibus adversantur,
 16 * prohibentes nos Gentibus loqui

* Daarom zeggen ook wij 13 Gode onophoudelijk dank: dat¹ toen gij het woord Gods der prediking van ons ontvingt, gij het aangenomen hebt, niet als een woord van menschen, maar (gelijk het waarlijk is) als het woord van God, die werkzaam is in u, die geloofd hebt². * Want 14 gij broeders gij zijt navolgers geworden van de Gemeenten Gods, die in Judea³ in Christus Jesus zijn: daar ook gij van uwe eigene volksgenooten hetzelfde geleden hebt, als zij van de Joden: *die ook den Heer gedood hebben 15 Jesus, en de Propheten, en die ons hebben vervolgd, en Gode niet behagen⁴, en allen menschen vijandig zijn, * daar zij ons ver- 16 hinderen tot de Heidenen te spreken opdat zij zalig worden, om hunne zonden vol te maken

1) Daarom, lettende op deze verhevene roeping, zeggen ook wij, gelijk de overige Christenen die uwe bekeering vernomen hebben (vgl. vs 8, volg.), Gode onophoudelijk dank over u allen (vgl. 1, 2), toen gij het woord Gods der prediking van ons ontvingt, toen wij u de goddelijke leer van het Evangelie, het Evangelie Gods (zie boven op vs 3), verkondigd hebben, gij het geloovig aangenomen hebt; hetgeen aan de hulp van Gods genade is toe te schrijven (vgl. Eph 2, 8). en alzoo een voorwerp is van onze dankzegging daarvoor aan God.

2) die werkzaam is in u, die geloofd hebt. Naar het Grieksch zouden wij hier vertalen: hetwelk, welk woord Gods, ook werkzaam is, zijne kracht openbaart, in u, geloovigen. Die werkzaamheid bleek uit hunne standvastigheid onder veel lijden voor de zaak van het Evangelie, als gezegd wordt in het volgende vers.

3) Want gij broeders gij zijt navolgers geworden van de Gemeenten Gods, die in Judea, enz. Even als de Christen-gemeenten in Judea om de belijdenis van Jesus door de Joden waren vervolgd geworden (vgl. Hand 8, 1—4. Hebr 10, 32, volg.), even zoo hadden ook de Christenen van Thessalonika voor de zaak van het Evangelie veel te lijden gehad van hunne heidensche volksgenooten, door de Joden aangestookt om de Christenen te vervolgen. Zie Hand 17, 5, 13.

4) die ook (welke boosheid der Joden ons niet moet bevreemden, zijnde zij dezulken die ook den Heer gedood hebben, Jesus Christus den Messias, en de Propheten die zijne komst voorzeiden (vgl. Mt 22, 31, 37. Lk 11, 17. Hand 7, 52); en die ons, mij en de overige Apostelen, vervolgd hebben, en Gode niet behagen (is per meiosis of bij vermindering gezegd in plaats van: en als goddeloozen bij God gehaat zijn), en allen menschen vijandig zijn, waarvan dit het feitelijk bewijs is, dat zij, door ons te lasteren en te vervolgen en naar ons leven te trachten (vgl. Hand 9, 23; 13, 45; 17, 5 13; 22, 22), zooveel aan hen ligt, ons verhinderen tot de Heidenen te spreken opdat zij zalig worden, d. i. ons verhinderen aan de Heidenen het Evangelie der zaligheid te verkondigen.

- ut salvæ fiant, ut impleant peccata sua semper : pervenit enim ira Deisuper illos usque in finem.
- 17 * Nos autem fratres desolati a vobis ad tempus horæ, aspectu, non corde, abundantius festinavimus faciem vestram videre
- 18 cum multo desiderio : * quoniam volumus venire ad vos : ego quidem Paulus, et semel, et iterum,
- 19 sed impeditiv nos satanas. * Quæ est enim nostra spes, aut gaudium, aut corona gloriæ? Nonne vos ante Dominum nostrum Jesum Christum estis in adventu
- 20 ejus? * vos enim estis gloria nostra et gaudium.
- te allen tijde¹ : want de toorn Gods over hen is ten einde gekomen².
- * Wij nu broeders! voor eene ure tijds van u beroofd, naar het aangezigt, niet naar het hart³, hebben ons des te meer bevljigtigd om uw aangezigt te zien met groot verlangen : * want wij hebben, ik Paulus althans, een- en andermaal tot u willen komen, maar de satan heeft ons verhinderd⁴. * Wie toch is onze hoop⁵, of blijdschap, of kroone van roem? Zijt gij het niet⁶ voor onzen Heere Jesus Christus bij zijne komst? * Ja zeker gij, gij zijt onze eer en blijdschap!

1) om hunne zonden vol te maken te allen tijde, d. i. om zoo doende, als natie, misdaden bij misdaden voegende, te allen tijde, vóór de komst van den Messias, tijdens zijne verschijning, en na zijne hemelvaart, gedurig als bezig te zijn met de maat van hunne zonden vol te maken. Vgl. Mt 23, 32.

2) want de toorn Gods over hen is ten einde gekomen. Volgens den Griekschen tekst luidt het hier : DOCH de toorn over hen is ten einde, tot zijn hoogste toppunt, gekomen, zoodat hunne straf nu aanstaande is. Het is eene aankondiging van Jerusalems verwoesting en den ondergang van den Joodschen Staat. Vgl. Mt 23, 35. volg., en de aantekeningen aldaar.

3) Wij nu broeders! voor eene ure tijds, voor eene kleine wijle tijds, ter oorzaak van die vervolging (Hand 17, 1—9) van u beroofd, gelijk een vader van zijne kinderen, beroofd, doch enkel naar het aangezigt, naar het ligchaam, niet ook naar het hart, naar den geest, — hebben des te meer, om het versch geheugen, dat wij van u hadden, ons bevljigtigd, met ijver er naar getracht, om uw aangezigt weder te zien, met groot verlangen daarnaar hakende : want (een bewijs voor dit groot verlangen) wij hebben, ik Paulus althans, een- en andermaal, tot u willen komen, maar de satan heeft ons verhinderd. De Apostel dacht hier waarschijnlijk aan zekere bepaalde vijanden van het Christendom, als aan dezulken, die, door satan aangestoot, den voortgang van het Evangelie zochten te verhinderen hetzij door Paulus' leven te belagen (vgl. Hand 20, 23, volg. : 20, 3, 20), hetzij door op eene of andere wijze zijne apostolische bediening te belemmeren.

4) Vers 18 is verklaard in de vorige noot.

5) Wie toch is onze hoop, enz. Hiermede geeft de Apostel te kennen, hoe hij niet zonder reden verlangde zijne Thessalonikers weder te zien : zij toch, zij waren zijne hoop, zijne blijdschap, zijne kroon voor den Heere Jesus Christus, namelijk bij zijne komst ten oordeel.

6) Zijt gij het niet, doch naar het Grieksch : Zijt ook gij het niet, gelijk anderen. Ook de Thessalonikers waren (objektief) zijne hoop, of, anders gezegd, zijne blijdschap of zijne kroone van roem. Om deze vruchten van zijnen Evangelischen arbeid voedde hij de blijde hoop van eenmaal door den regtvaardigen regter met de kroon des eeuwigen levens bekroond te worden.

DERDE HOOFDSTUK.

INHOUD. Uit bezorgdheid voor de Thessaloniërs had de Apostel besloten, Timotheüs, dien hij anders liever bij zich te Athene had gehouden, tot hen af te zenden, ten einde naar hun geloof te vernemen en hen daarin te versterken, vs. 1—5. Timotheüs, tot hem teruggekeerd, had door zijne goede berigten aangaande de Thessaloniërs Paulus' hart met blijdschap vervuld, vs. 6—8. De Apostel betuigt daarvoor zijne dankbaarheid aan God, en geeft den Thessaloniërs zijn vurig verlangen te kennen om hen te zien, ten einde te volmaken wat aan hun geloof nog ontbrak, en hunne harten in het goede te bevestigen, vs. 9—13.

1 * Propter quod non sustinen-
tes amplius, placuit nobis rema-
nere Athenis, solis: * et misimus
2 Timotheum fratrem nostrum, et
ministrum Dei in Evangelio
Christi ad confirmandos vos, et
exhortandos pro fide vestra: (*Act*
3 16, 1.) * ut nemo moveatur in
tribulationibus istis: ipsi enim
scitis quòd in hoc positi sumus.
4 * Nam et cum apud vos essemus,
prædicebamus vobis passuros
nos tribulationes, sicut et factum
5 est, et scitis. * Propterea et ego
amplius non sustinens, misi ad

* Daarom het niet meer uit-
houdende, vonden wij goed
alléén te Athene achter te blij-
ven¹: * en zonden Timotheüs
2 onzen broeder, en Gods dienaar
in het Evangelie van Christus
ten einde u te versterken, en te
bemoedigen ten nutte van uw
geloof: * opdat niemand ge-
3 schokt worde in deze verdruk-
kingen²: gij weet toch zelven
wel dat wij daartoe gesteld
zijn³. * Want ook toen wij bij u
4 waren, voorzeiden wij u dat
wij verdrukkingen zouden te
lijden hebben, gelijk ook ge-
geschied is, en gij lieden weet.
5 * Weshalve ook ik het niet meer
uithoudende⁴, tot u zond ten

1) Daarom, omdat gij onze eer en blijdschap zijt (vs. 20), het niet meer uithoudende, het uitstel der bevrediging van ons verlangen om uwen toestand te kennen niet langer kunnende verdragen, en verhinderd zijnde om in persoon u te gaan bezoeken (2, 18), vonden wij goed en besloten, alléén te Athene achter te blijven: en zonden Timotheüs, hoe gaarne wij hem anders ook bij ons hadden gehouden, tot u af, opdat hij u in de belijdenis van uw geloof zoude versterken, en bemoedigen. — De Apostel was niet zonder zorg en kommer over de jonge Christen-gemeente, welke bij voortdoring om haar geloof verdrukking en vervolging te lijden had.

2) opdat niemand geschokt worde, aan het wankelen gebragt worde in deze uwe tegenwoordige verdrukkingen. Zie I Thess 2, 14.

3) gij weet toch zelven wel dat wij Christenen daartoe, tot het ondergaan van verdrukkingen, gesteld zijn. Eene regtvaardiging van zijn verlangen, dat niemand hunner, om die verdrukkingen, in zijn geloof aan het wankelen gebracht wierde: meer of min verdrukkingen te lijden was het algemeene lot der ware Christenen (vgl. Hand 14, 21. II Tim 3, 12); daartoe waren zij, naar Gods beschikking, gesteld en bestemd. Dit wisten de Thessaloniërs, omdat de Apostel tijdens zijn verblijf onder hen, hun voorzègd had, dat zij, als Christenen, verdrukkingen zouden te lijden hebben; gelijk ook werkelijk geschied was, en de Thessaloniërs ook bij eigen ondervinding wisten.

4) Weshalve, om welke verdrukkingen u aangedaan, ook ik, het niet meer uithoudende,

cognoscendam fidem vestram : ne forte tentaverit vos is, qui tentat, et inanis fiat labor noster.

6 * Nunc autem veniente Timotheo ad nos a vobis, et annunciantem nobis fidem et charitatem vestram, et quia memoriam nostram habetis bonam semper, desiderantes nos videre, sicut et nos
7 quoque vos : * ideo consolati sumus fratres in vobis in omni necessitate, et tribulatione nostra
8 per fidem vestram, * quoniam nunc vivimus, si vos statis in Domino. * Quam enim gratiarum actionem possumus Deo retribuere pro vobis in omni gaudio, quo gaudemus propter vos ante
10 Deum nostrum, * nocte ac die

einde uw geloof te kennen : *in de vrees* dat de bekoorder u misschien bekoord had, en onze arbeid ijdel worde.

* Maar thans daar Timotheüs¹ van u tot ons gekomen is, en ons de boodschap heeft gebragt² van uw geloof en uwe liefde, en dat gij ons altijd in goed aandenken houdt, verlangende om ons te zien, even als wij om ulieden : * zoo zijn wij daarom³ over u vertroost geworden broeders ! in al onzen nood, en druk door uw geloof, * want dan leven wij, als gij vaststaat in den Heer. * Welke dankzegging toch⁴ kunnen wij God wegens u tot vergelding geven voor al de blijdschap, waarmede wij om uwen twil voor onzen God verblijden,

mijn verlangen om te weten, hoe gij u bij die verdrukkingen gedraagdet, voldoening eischende, Timotheüs tot u *zond*, *ten einde uw geloof te kennen*, ten einde door middel van Timotheüs te vernemen, hoe het met de standvastigheid van uw geloof gesteld was, zijnde ik in vreeze, dat de satan u *misschien bekoord had*, zoekende door middel van die verdrukkingen u tot afval te verleiden, *en onze Evangelische arbeid*, aan u besteed, verijdeld en vruchteloos worde.

Naar het Grieksch zouden wij hier liever aldus vertalen : *ten einde uw geloof te kennen*, ten einde te vernemen, *of niet misschien de bekoorder u bekoord had*, *en onze arbeid ijdel konde worden*.

1) *Maar thans daar Timotheüs*, enz. De Apostel gaat nu (vs. 6—9) zeggen, hoezeer de goede berigten van Timotheüs aangaande de Thessaloniërs hem vertroost, verblijdt, en zijn hart met alle gevoel van dankbaarheid aan God vervuld hadden.

2) *de boodschap* (naar het Grieksch : *de blijde boodschap*) *heeft gebragt van uw standvastig geloof en van uwe Christelijke broeder-liefde*, enz.

3) *daarom*, om al die goede berigten, die wij aangaande u van Timotheüs ontvingen hebben, daarom *zijn wij thans over u*, namelijk *door uw geloof*, door de goede berigten welke wij van Timotheüs ontvingen aangaande uwe standvastigheid in het geloof, *vertroost geworden in al onzen nood*, *en druk*, onder al het lijden, dat wij om de zaak van het Evangelie te verdragen hebben ; *want dan leven wij*, oischoon dag aan dag in doodsgevaar verkeerende (vgl. I Kor 15, 31), dan gevoelen wij ons gelukkig, *als gij vaststaat in den Heer*, als gij standvastig in uwe Christelijke belijdenis volhardt.

4) *Welke dankzegging toch*, enz. Eene bevestiging van het voorafgaande : *dan leven wij*, dan voelen wij ons gelukkig : en die bevestiging ligt in de betuiging van zijne blijdschap over hen, als welke zoo groot was, dat hij zich onvermogen gevoelde om God genoeg daarvoor te danken. De Thessaloniërs nu hadden hunne standvastigheid in het geloof, het voorwerp van Paulus' blijdschap, aan den bijstand van Gods genade te danken ; daarom spreekt hij van zijne dankzegging daarvoor als van eene *vergelding* voor die genade-gave : *Welke dankzegging kunnen wij God wegens u tot vergelding geven voor al de blijdschap* (de groote blijdschap), *waarmede wij*, enz.

abundantius orantes, ut videamus faciem vestram, et compleamus ea, quæ desunt fidei vestra? * Ipse autem Deus, et Pater noster, et Dominus noster Jesus Christus dirigat viam nostram ad vos. * Vos autem Dominus multiplicet, et abundare faciat charitatem vestram in invicem, et in omnes, quemadmodum et nos in vobis : * ad confirmanda corda vestra sine querela in sanctitate, ante Deum et Patrem nostrum, in adventu Domini nostri Jesu Christi cum omnibus sanctis ejus. Amen.

* daar wij nacht en dag¹ zeer overvloedig bidden, om uw aangezicht te zien, en te volmaken, wat aan uw geloof nog ontbreekt? * Onze God, en Vader zelf nu², en onze Heer Jesus Christus moge onzen weg rigten tot u ! * En ulieden doe de Heere³ vermeerderen, en uwe liefde jegens elkander, en jegens allen overvloedig worden, gelijk ook wij het zijn jegens u : * om uwe harten te versterken⁴ opdat zij voor God en onzen Vader onberispelijk in heiligheid zijn mogen bij de komst van onzen Heere Jesus Christus met al zijne heiligen. Amen.

VIERDE HOOFDSTUK.

INHOUD. Onderscheidene vermaningen, eerst tot een Christelijken levenswandel in 't algemeen, vs. 1, 2, en vervolgens, in 't bijzonder, om zich te onthouden van alle onkuisheid en onregtvaardigheid, vs. 1-8. Hierna prijst hij hunne Christelijke broederliefde, en wekt hen op om in de beoefening van die deugd nog vooruit te gaan, vs. 9, 10. Vermaning tot een stil en arbeidzaam leven, vs. 11. Een woord van onderrigt en vertroosting betreffende de opstanding der dooden bij dé wederkomst des Heeren, vs 12-17.

* De cetero ergo, fratres, rogamus vos et obsecramus in Domino Jesu, ut quemadmodum

* Overigens dan, broeders⁵ ! bidden en vermanen wij u in den Heere Jesus⁶, dat gelijk gij van

1) *daar wij u zóó vurig eene liefde toedragen, dat wij nacht en dag*, enz. Wat er aan hun geloof nog ontbrak, zal de Apostel van Timotheüs vernomen hebben.

2) *Onze God, en Vader zelf nu*, enz. Een biddende wensch van den Apostel voor zich, dat het hem verleend moge worden hun aangezicht te zien (vs. 10).

3) *En ulieden doe de Heere*, enz. Een biddende wensch voor de Thessalonikers. Naar het Grieksch luidt deze wensch aldus : *En ulieden doe de Heere vermeerderen* (aanwassen, toenemen) *en overvloedig (rijk) worden in de liefde jegens elkander*, jegens uwe mede-Christenen, *en jegens allen*, al uwe medemenschen, *gelijk ook wij overvloedig zijn in onze liefde jegens u*.

4) *om uwe harten te versterken*, enz. Van zijne wenschende bede, dat namelijk God hen overvloedig mogt doen worden in de liefde (vs. 12), was het doel de *versterking hunner harten* in het goede, *opdat zij* (hunne harten) *voor God en onzen Vader*, in de oogen Gods, naar waarheid, *onberispelijk in heiligheid* zijn mogten, als de Heere Jesus ten oordeel zou *komen*, begeleid van al *zijne heiligen*, d. i. zijne heilige engelen. Vgl. Mt 25, 13. II Thess 1, 6.

5) *Overigens dan, broeders !* enz. Hiermede gaat de Apostel over tot het doen van eenige bijzondere zedelijke vermaningen, welke hij als gevolgtrekkingen uit het gezegde in het vorige hoofdst. (vs. 13) hier met *dan* inleidt.

6) *vermanen wij u in den Heere Jesus*, in onze hoedanigheid van Apostel van Jesus Christus.

accepistis a nobis quomodo
 oporteat vos ambulare, et placere
 Deo, sic et ambulatis ut abun-
 2 detis magis. * Scitis enim quæ
 præcepta dederim vobis per
 3 Dominum Jesum. * Hæc est enim
 voluntas Dei, sanctificatione vestra:
 ut abstineatis vos a fornicatione,
 4 (Rom 12, 2. Eph 5, 17.) * ut
 sciat unusquisque vestrum vas
 suum possidere in sanctificatio-
 5 ne, et honore: * non in passione
 desiderii, sicut et Gentes, quæ
 6 ignorant Deum: * et nequis
 supergrediatur, neque circumve-
 niat in negotio fratrem suum:
 quoniam vindex est Dominus de

ons ontvangen hebt hoe gij moet
 wandelen, en Gode behagen, dat
 gij zóó ook wandelt¹ dat gij
daarin nog meer overvloedig
 wordt. * Gij weet immers welke
 2 bevelen ik u door den Heere
 Jesus gegeven heb². * Want dit
 3 is Gods wil, uwe heiliging³:
 namelijk dat gij u onthoudt van
 hoererij, * dat een iegelijk uwer
 4 wete zijn eigen vat te bezitten in
 heiligheid, en eer: * niet in drift
 5 der begeerlijkheid, gelijk de
 Heidenen, die God niet kennen:
 * en dat niemand overschrijde, en
 6 zijnen broeder in de zaak bedriege⁴:
 want de Heer is een wreker

1) hoe gij moet wandelen, uwen Christelijken levenswandel inrigten, en Gode, om aan God te behagen, dat gij zóó ook wandelt, enz. De Vulgaat vorderde deze vertaling; maar in plaats van *sic et ambulatis*, wat zij hier leest, hebben oude HSS. van die Latynsche overzetting hier: *sicut et ambulatis*. eene lezing, welke ook in zeer vele der oudste Grieksche HSS. gevonden wordt. Naar die lezing zouden wij hier aldus vertalen: ... dat, gelijk gij van ons ontvangen hebt, hoe gij moet wandelen, en Gode behagen, zoo als gij ook werkelijk wandelt, dat gij daarin nog meer overvloedig wordt, dat gij u bevlijtigt om in dat Gode behagelijk wandelen steeds meer en meer toe te nemen. De zin is dan duidelijk deze: de Apostel prijst over 't algemeen hunnen Christelijken wandel, maar wil hen tevens doen gevoelen, dat er toch nog ondeugd onder hen bleef uit te roeijen.

2) Gij weet immers welke bevelen, welke voorschriften, uw zedelijk gedrag betreffende, ik u gegeven heb door den Heere Jesus, niet uit mij zelven sprekende, maar op gezag van den Heere Jesus, zoodat deze bevelen u als door den Heere Jesus zelf gegeven zijn. — Het gezegde in dit vers dient tot bevestiging van het voorafgaande (vs. 1): gij van ons ontvangen hebt. Het is een beroep op hun eigen bewustzijn van de zaak.

3) Want dit is Gods wil, te weten uwe heiliging: enz. Eene nadere bepaling van: welke bevelen ik u door den Heere Jesus gegeven heb. De zin is: de voorschriften die ik u gegeven heb komen daarop neer, dat gij u zult heiligen. — Door die heiliging, als blijkt uit hetgeen aanstonds volgt, wordt hier in 't bijzonder de beoefening van de deugd van kuischheid beteekend, waartoe eerst in negatieven vorm vermaand wordt: dat gij u onthoudt van hoererij, d. i. van alle gemeenschap met eene vrouw buiten het huwelijk; en vervolgens in positieven: dat een iegelijk uwer wete zijn eigen vat, zijn eigen ligchaam, te bezitten, te gebruiken, in heiligheid, en eer, in kuischheid en eerbaarheid: niet in drift der begeerlijkheid, zoodat hij zich, om zijne zinnelijke lusten op te volgen, tot ongeoorloofde handelingen late verleiden, gelijk de Heidenen doen, die God niet kennen (uit strafbare onwetendheid), en derhalve God niet vreezende, zich aan allerlei ontuchtigheid schuldig maken,

4) en dat niemand overschrijde, om zijnen broeder in de zaak bedriege. De H. Hieronymus en anderen zijn van gevoelen, dat de Apostel hier van overspel of echtbreuk heeft willen spreken; wij houden liever met den H. Thomas (ad h. l.), dat hij de hebzucht bedoeld heeft, en verklaren diensvolgens: dat niemand overschrijde, de grenzen der rechtvaardigheid te buiten ga, en zijnen broeder in de zaak, in eenige zaak, die hij met hem heeft, bedriege. — Ontucht en hebzucht waren twee voorname hoofdzonden onder de Heidenen. Vgl. Eph 5, 3. Kol 3, 5.

his omnibus, sicut praediximus
 7 vobis, et testificati sumus. * Non
 enim vocavit nos Deus in im-
 munditiam, sed in sanctificatio-
 8 nem. * Itaque qui hęc spernit,
 non hominem spernit, sed Deum:
 qui etiam dedit Spiritum suum
 sanctum in nobis.

9 * De charitate autem fraterni-
 tatis non necesse habemus scri-
 bere vobis: ipsi enim vos a Deo
 didicistis ut diligatis invicem.
 (Jo 13, 34; 15, 17. I Jo 2, 10;
 10 4, 12.) * Etenim illud facitis in
 omnes fratres in universa Mace-
 donia. Rogamus autem vos fra-
 11 tres ut abundētis magis, * et
 operam detis ut quieti sitis, et ut

over dit alles¹, gelijk wij het u
 vooruit² gezegd, en betuigd heb-
 ben. * Want God heeft ons niet
 geroepen³ tot onreinheid, maar
 tot heiliging. * Derhalve wie
 8 dit veracht, veracht niet een
 mensch, maar God⁴: die ook
 zijnen heiligen Geest onder ons
 gegeven heeft.

9 * Over de broederliefde nu⁵
 hebben wij niet noodig u te
 schrijven: want gij zelven zijt
 van God onderwezen om elkan-
 der lief te hebben. * Want ook
 10 doet gij het jegens al de broeders
 in geheel Macedonië. Doch wij
 bidden u broeders! dat gij *daar-*
in nog meer overvloedig wordt,
 * en dat gij u bevljigt om rustig
 11 te zijn, en u te bemoeijen met
 uwe eigene zaken⁶, en met uwe

1) want de Heer is een wreker over dit alles, over al deze zonden (vs. 3—6).

2) vooruit, vóór dat de Heer als wreker komt.

3) Want God heeft ons niet geroepen, enz. De grond van zijne dreigrede: *de Heer is een wreker over dit alles* (vs. 6): wij zijn niet aan de genade van het Christendom deelachtig geworden, opdat wij *onrein*, hetzij door ontucht, hetzij door onregtvaardigheid, maar opdat wij *heilig*, zedelijk rein, zouden woen.

4) Derhalve wie dit veracht, veracht niet een mensch, maar God: enz. Eene gevolgtrekking uit het gezegde in vs. 7. De zin: *wie dit*, deze vermaningen tot kuisheid en regtvaardigheid *veracht*, door zich onkuisch en onregtvaardig te gedragen, hij *veracht niet een mensch*, niet mij, maar God, die door mijnen mond u zijnen wil heeft doen kennen: *die ook zijnen heiligen Geest onder ons*, Christenen (naar eene andere Grieksche lezing van veel gezag: *onder u*), *gegeven heeft*, zoodat wij ook uit dankbaarheid verplicht zijn in alles zijnen heiligen wil op te volgen.

5) Over de broederliefde nu, enz. Eene innemende vermaning om vooruit te gaan in het beoefenen van de deugd der weldadigheid jegens hunne behoeftige mede-Christenen. Over deze deugd, zegt de Apostel, behoefde hij hun niet te schrijven, daar zij zelven van God (praktisch) geleerd hadden elkander lief te hebben, gelijk zulks bleek uit de werken van liefdadigheid, die zij deden aan al hunne behoeftige mede-Christenen, en dat niet enkelijk in Thessalonika, maar ook in geheel Macedonië. Deze werken van liefdadigheid, strekten tot bewijs, dat God hun door zijne genade de liefde jegens elkander had ingeboezemd, met andere woorden, *dat zij zelven van God* inwendig onderwezen waren om *elkander lief te hebben*. Vgl. Jo 6, 45 en het aangeteekende op die plaats. Nogtans verlangt de Apostel van hen, *dat zij daarin nog meer overvloedig worden*, dat zij in het beoefenen van die deugd al meer en meer zullen vooruitgaan.

6) en dat gij u bevljigt om rustig te zijn, en u te bemoeijen met uwe eigene zaken, enz. Aan de vorige vermaning knoopt de Apostel, zonder overgang, eene vermaning tot een rustig en arbeidzaam leven. Naar het schijnt, ontbrak het te Thessalonika niet aan zulke behoeftigen, die de weldadigheid hunner mede-Christenen misbruikten tot een vadsig leven, de huizen der meer bemiddelden afloopende en, bij hunnen ledig-

12 vestrum negotium agatis, et ope-
remini manibus vestris, sicut
præcepimus vobis: * et ut honeste
ambuletis ad eos, qui foris sunt:
et nullius aliquid desideretis.

13 * Nolumus autem vos ignorare
fratres de dormientibus, ut non
contristemini sicut et ceteri, qui
14 spem non habent. * Si enim
credimus quòd Jesus mortuus
est, et resurrexit: ita et Deus eos,
qui dormierunt per Jesum, addu-

handen te werken, gelijk wij u
bevolen hebben: * en betamelijk
12 te wandelen¹ bij hen, die buiten
zijn: en van niemand iets te
verlangen².

* Doch wij willen niet dat gij
13 onkundig zijt broeders! aan-
gaande de ontslapenden³, opdat
gij u niet bedroeft gelijk de ove-
rigen, die geene hope hebben.
* Want indien wij gelooven⁴ dat
14 Jesus gestorven, en verrezen
is: even zoo ook zal God diege-
nen die ontslapen zijn door
Jesus, toebrengen met hem.

gang nieuwsgierig, zich met alles behalve met hunne eigen zaken bemoeiden: eene handelwijze, welke voorzeker niet geschikt was om het Christendom aan te bevelen.

1) *betamelijk te wandelen*, door hun lui en vadsig leven, aan hunne nog heidensche of Joodsche stadsgenooten geene gelegenheid te geven om de Christelijke godsdienst te lasteren.

2) *van niemand iets te verlangen*, maar door uwen arbeid in uw levensonderhoud te voorzien. Naar het Gr.: *en geen ding van noode te hebben*.

3) *Doch wij willen niet dat gij onkundig zijt*, wij willen u niet onkundig laten, *broeders, aangaande de ontslapenden*, doch naar eene andere Grieksche lezing, die de voorkeur verdient: *aangaande de ontslapenen*, d. i. de gestorvenen, hunne afgestorvene mede-Christenen te Thessalonika. — Het schijnt dat onder de Christenen aldaar velen twijfelden, of dezulken die bij Christus' wederkomst, welke men zich als zeer nabij zijnde voorstelde, alreeds gestorven waren, wel deel zouden hebben aan het eeuwig zalig leven, dat met die wederkomst moest aanvangen; en dit maakte hen bedroefd bij het afsterven hunner nabestaanden. Zij betreurden dan den dood hunner bloedverwanten en vrienden, *gelijk de overigen*, de Heidenen hunne dooden betreurden, *die geene hope* hadden, die, als niet verlicht door het licht des geloofs, de verrijzenis des vleesches niet kenden, en derhalve zonder hoop zijnde op een leven na dit leven, hunne afgestorvenen beschouwden als dezulken, die hun voor altijd ontrukkt waren. *Zóó* nu moesten de Christenen van Thessalonika niet bedroefd zijn over degenen, die de dood van tijd tot tijd uit hun midden wegnam; en *opdat* zij niet *zoo* zich zouden bedroeven, daarom wilde de Apostel hen hier onderrigten aangaande hunne *ontslapenen*.

4) *Want indien wij gelooven*, enz. Ziedaar de reden, waarom zij niet, *gelijk de overigen*, zich moesten bedroeven. Paulus' zegswijze is hier zeer kort en ineengedrongen, en daarom ook eenigzins duister. Zie hier de zin: Indien wij gelooven, en dat doen wij toch vastelijk, indien wij gelooven, *dat Jesus gestorven, en verrezen is*, dat God hem van de dooden heeft opgewekt: dan moeten wij ook gelooven, dat God eveneens *degenen, die ontslapen zijn* in Jesus, door Jesus zal opwekken en *toebrengen* tot hem, zoodat zij *met hem* vereenigd worden. Vgl. II Kor 4, 14. — Zoovelen in Christus zijn afgestorven, hebben Christus tot hun hoofd, en zijn de leden van zijn lichaam. Een onafscheidelijk verband nu bestaat er tusschen hoofd en leden; wat aan het hoofd geschied is, moet ook aan de leden geschieden; en derhalve is Jesus' verrijzenis een zeker onderpand van de zalige verrijzenis dergenen, die in hem ontslapen zijn. Vgl. Rom 8, 11. I Kor 15, 20, 23. Jo 6, 38-40, en de aantekeningen. De Vulgaat verbindt de woorden: *door Jesus met ontslapen zijn*. Wij zijn van oordeel dat zij met het volgende *toebrengen* moeten verbonden worden.

- 15 cet cum eo. * Hoc enim vobis * Want dit zeggen wij u met een 15
dicimus in verbo Domini, quia woord des Heeren¹, dat wij, die
nos, qui vivimus, qui residui leven, die² overblijven tot de
sumus in adventum Domini, non komst des Heeren, de ontslapenen
præveniemus eos, qui dormie- nien niet zullen vóórkomen.
16 runt. (I Cor 15, 23.) * Quoniam * Want de Heer zelf zal op een 16
ipse Dominus in jussu, et in voce bevel³, en op de stem van een

1) *Want dit zeggen wij u met een woord des Heeren*, enz. Eene bevestiging met het voorafgaande: *God zal de ontslapenen door Jesus toebrengen met hem*. Door een woord des Heeren verstaat de Apostel de onmiddellijke openbaring, waardoor hij zijne Evangelie-leer van den verheerlijkten Jesus ontvangen had. Zie Gal 1, 12. En de bevestiging bestaat in eene op 's Heeren gezag rustende verzekering, dat dezulken van zijne leden, die nog leven bij zijne wederkomst, geenszins als dan reeds afgestorvene zouden vóórkomen, d. i. niet eerder dan de alreeds afgestorvene bij den Heer wezen zouden. Vgl. vs. 14. Uit deze gelijkstelling van de ontslapenen met de alsdan nog levenden volgde dit, dat ook de bij Christus' wederkomst alreeds ontslapenen tot het zalig leven zouden verrijzen.

2) *wij die leven, die*, enz. Woord voor woord, naar het Grieksch, luidt het hier: *wij de levenden, de overgelaten wordende tot de komst des Heeren*. Men houdt dit zeggen van den Apostel vrij algemeen voor eene wijze van spreken, waardoor hij zich zelven en zijne tijdgenooten verplaatst en nog levend zijnde voorstelt op het tijdstip van Christus' wederkomst. Doch anderen zijn van meening dat, daar toch het tijdstip van 's Heeren wederkomst volstrekt onbekend is (vgl. Mk 13, 32), de Apostel hier zóó heeft kunnen spreken in de onderstelling van de mogelijkheid, dat 's Heeren wederkomst nog bij zijn leven of bij dat zijner tijdgenooten zou kunnen plaats hebben. Deze mogelijkheid, ofschoon strijdig met de wezenlijkheid, als gebleken is, kan echter niet dan te onrechte voor een dwaalbegrip gehouden worden.

3) *Want de Heer zelf zal op een bevel*, enz. Eene redegevende verklaring van het gezegde in vs. 14: *wij... zullen de ontslapenen niet vóórkomen*.

Zie hier de zin: *want op een bevel en op de roepstem van een Aartsengel*, van Michaël, en op het geluid van de bazuine Gods, zal de Heere Jesus zelf, van zijne engelen-scharen omgeven (I Thess 3, 13. II Thess 1, 7), *van den hemel nederdaalen* (vgl. Hand 1, 11), en de dooden in Christus, zij, die in een levendig geloof met den Heere Jesus vereenigd, ontslapen zijn, *zullen eerst opstaan uit de dooden*. En daarna, nadat deze zullen opgestaan zijn, zullen wij levenden, wij overgeblevenen (zie boven noot 2), *te gelijk met hen*, met de ontslapenen in Christus, maar thans opgewekten, *te gelijk*, zonder hen vóór te komen, wij niet vroeger dan zij, *op wolken gedragen weggevoerd worden, den Heer te ontmoet in de lucht*, daar ter plaatse tusschen hemel en aarde, waar hij van uit den hemel zal zijn nedergedaald, en zóó, nadat wij beiden *te gelijk* hem zijn te ontmoet gevoerd en eens met hem vereenigd zijn geworden, *zullen wij* beiden, de eenen zoowel als de anderen, *altijd met den Heere wezen*. Zoo dan bedroeft u voort niet meer, gelijk de overigen (vs. 12), maar *vertrouwt elkander met deze woorden* van onderrigt, u hier door mij gegeven.

Van al hetgeen overigens nog bij Christus wederkomst moet plaats grijpen, maakt de Apostel geen gewag, omdat hij hier enkelijk bedoelde de Thessalonikers gerust te stellen aangaande het lot hunner afgestorvene mede-Christenen. Daarom ook spreekt hij alleenlijk van de opstanding der regtvaardigen. Daarom zegt hij ook niets van de lichaams-verandering (I Kor 15, 52), welke zij, die bij Christus' wederkomst nog in leven zijn, ondergaan zullen. — De regtvaardigen, die bij Christus' wederkomst nog leven, zullen deze hun onverderfelijk lichaam ontvangen (I Kor 15, 52), zonder vooraf op eenige wijze getorven te zijn? Op deze vraag geven de Grieksche Vaders niet hetzelfde antwoord als de Latynsche. Men mag zeggen, dat dezulken eenen oogenblikkelijken dood zullen sterven in die lichaams-

Archangeli, et in tuba Dei descendet de caelo: et mortui, qui in Christo sunt, resurgent primi. 17 * Deinde nos, qui vivimus, qui relinquimur, simul rapiemur cum illis in nubibus obviam Christo in aëra, et sic semper cum Domino erimus. * Itaque consolamini invicem in verbis istis. Aartsengel, en op de bazuine Gods van den hemel nederdalen: en de dooden in Christus zullen eerst opstaan. * Daarna zullen wij, die leven, die overblijven, te gelijk met hen op wolken weggevoerd worden: den Heer te gemoet in de lucht, en zóó zullen wij altijd met den Heere wezen. * Zoo dan vertroost elkander met deze woorden.

VIJFDE HOOFDSTUK.

INHOUD. De juiste tijd van 's Heeren wederkomst was onzeker, en die laatste dag zou den onachtzame met een plotseling verderf overvallen, vs. 1—3; zij moesten derhalve steeds waakzaam zijn, wat hun ook als kinderen des lichts volstrekt betaamde, vs. 1—10. Nog eenige korte vermaningen: om elkander te stichten, om hunne geestelijke overheden te eerbiedigen en lief te hebben; om geen kwaad met kwaad te vergelden, om gedurig te bidden, en andere, vs. 11—22. Na een plegtigen heilwensch aan de Thessalónikers en zijn verzoek om hun gebed, sluit de Apostel met zijne gewone zegenbede dezen brief, vs. 23—28.

1 * De temporibus autem, et 1 * Over de tijden, en oogenblik-
momentis fratres non indigetis ken nu broeders! hebt gij niet
2 ut scribamus vobis. * Ipsi enim nodig dat wij u schrijven. * Gij
2 diligentèr scitis quia dies Domi- weet immers zelve zeer goed
ni, sicut fur in nocte, ita veniet. dat de dag des Heeren zóó komen
(II Pt 3, 10. Apoc 3, 3; 16, 15.) zal, gelijk een dief in den nacht.
3 * cum enim dixerint pax, et * want als zij zullen zeggen
vrede, en veiligheid! dan zal een

verandering zelve (zie de noot op I Kor. 15, 51), waardoor zij van sterfelijken tot onsterfelijken als herschepen zullen worden.

1) *Over de tijden, en oogenblikken*, d. i. aangaande den juisten tijd, dag en uur van de wederkomst des Heeren.

2) *hebt gij niet nodig dat wij u schrijven*. Zij hadden het niet nodig, omdat zij mondelings dienaangaande genoegzaam door hem onderrigt waren geworden, toen hij onder hen verkeerde. Uit dat onderrigt wisten zij zeer goed, wat hij hun hier herinnert, dat de dag des Heeren, de dag van 's Heeren wederkomst als regter over levenden en dooden, plotseling en onverwacht zoude komen, gelijk een dief in den nacht komt en onverwachts de slapenden overvalt.

3) *want als zij zullen zeggen vrede, en veiligheid! dan zal*, enz. De Apostel bedoelt de ongelooovigen, de kinderen dezer wereld. Onverwachts zal de dag des Heeren komen, zoowel voor de goeden als voor de kwaden; maar alleen voor deze laatsten, als zorgeloozen en onvoorbereiden, zal die dag verderfelijk wezen; dat zegt de Apostel hier (vs. 3), terwijl hij het plotseling verschijnen van dien dag levendig beschrijft: als zij bij zich zelve zullen zeggen, vrede is het, en veiligheid! geen gevaar! niets hebben we te vrezen! dan zal een plotseling verderf hun overkomen, gelijk de baren-snoed plotseling de zwangere vrouw overkomt; en dit verderf, zij zullen het niet ontvlieden; geenszins kunnen ontvlieden, maar zeer zeker de prooi daarvan worden.

securitas : tunc repentinus eis superveniet interitus, sicut dolor in utero habenti, et non effugient.

4 * Vos autem fratres non estis
in tenebris, ut vos dies illa tam-
5 quam fur comprehendat : * omnes enim vos filii lucis estis, et
filii diei : non sumus noctis,
6 neque tenebrarum. * Igitur non dormiamus sicut et ceteri, sed
7 vigilemus, et sobrii simus. * Qui enim dormiunt, nocte dormiunt :
et qui ebrii sunt, nocte ebrii
8 sunt. * Nos autem, qui diei sumus, sobrii simus, indutiloricam fidei, et charitatis, et galeam spem

plotseling verderf hun overkomen, gelijk de barensnood aan de zwangere vrouw, en zij zullen het niet ontvlieden.

* Maar gij broeders ! gij zijt 4
niet in de duisternis¹, dat die dag als een dief u verrassen zou : * gij allen immers zijt 5
kinderen des lichts², en kinderen des dags : wij behooren niet aan den nacht, noch aan de duisternis. * Zoo dan laat ons 6
niet slapen³ gelijk de overigen, maar laat ons waken, en nuchter zijn. * Want die slapen, slapen 7
des nachts⁴ : en die dronken zijn, zijn des nachts dronken. * Maar 8
wij, die den dag toebehooren, laat ons nuchter zijn⁵, aangedaan

1) *Maar gij broeders ! gij zijt niet in de duisternis*, enz. Diegenen, van welke de Apostel sprak in vs 3, als dezulken, die *in de duisternis* der onwetendheid en der zonde verkeerden, en als kinderen der duisternis waren, zij, zij zouden door een plotseling verderf overvallen worden ; *maar gij*, zegt de Apostel, het woord rigtende tot de Christenen van Thessalonika, *gij broeders ! gij zijt niet in de duisternis*, indien gij zóó zijt gelijk gij als Christenen wezen moeten, *dat d'e dag als een dief u verrassen zou*, of, wat op hetzelfde neêrkomt, volgens eene andere Grieksche lezing : *dat die dag u verrassen zou als dieven*, gelijk het daglicht de dieven verrast.

2) *gij allen immers zijt kinderen des lichts*, enz. De reden van het voorafgaande gezegde : *gij zijt niet in de duisternis* : zij waren allen, in hunne hoedanigheid van Christenen beschouwd, *kinderen des lichts* en, wat hetzelfde gezegde is, *kinderen des dags*. En hij bevestigt dit nog door er bij te voegen : *wij behooren niet aan den nacht, noch aan de duisternis*. Zie de volgende aantekening.

3) *Zoo dan laat ons niet slapen*, enz. Eene vermaning als gevolgtrekking uit het voorafgaand gezegde aangaande hun wezen, hun karakter als Christenen. Als zóódanigen waren zij *lichtkinderen* geworden, zonder duisternis van dwaling en zonde, verlicht in hun verstand en gereinigd van harte ; maar in dien licht-staat moesten zij voortdurend verblijven, en daartoe vermaant de Apostel hén hier, zeggende : *Zoo dan laat ons*, handelende overeenkomstig onze hoedanigheid van *kinderen des lichts, en des dags* (vs 5), *laat ons niet slapen*, in zorgeloosheid voor ons eeuwig heil daar heen leven en den slaap der zonde slapen *gelijk de overigen*, de ongeloofigen, *maar laat ons waken, en nuchter zijn*, als (geestelijk) wakende en nuchteren ons gedragen.

4) *Want die slapen, slapen des nachts* : enz. De Apostel geeft hier voor het opvolgen zijner vermaning van vs 6 eene beweegreden *a contrario*, genomen van 't geen plaats heeft in het gewone leven. De zin is : slapen en niet nuchter (dat beteekent hier *dronken*) zijn is nachtwerk : het voegt derhalve niet aan ons Christenen, die *kinderen des lichts, en des dags* zijn. Gastmalen werden bij Grieken en Romeinen in den laten avond gehouden.

Voor den Christen, die zóó leeft gelijk hij leven moet, is er geen nacht ; hij slaapt dan ook niet, maar is altijd (geestelijk) wakker en nuchter.

5) *Maar wij* (eene tegenstelling van vs 7), Christenen, *die den dag toebehooren*, die *kinderen des lichts, en des dags* zijn (vs 5), *laat ons nuchter zijn*, niet slapen, niet

salutis : (Is 59, 17. Eph 6,
 9 17.) * quoniam non posuit nos
 Deus in iram, sed in acquisitionem salutis per Dominum nostrum
 10 Jesum Christum, * qui mortuus est pro nobis : ut sive
 vigilemus, sive dormiamus, simul
 11 cum illo vivamus. * Propter quod consolamini invicem : et ædificate alterutrum, sicut et facitis.
 12 * Rogamus autem vos fratres ut noveritis eos, qui laborant inter vos, et præsumunt vobis in
 13 Domino, et monent vos, * ut habeatis illos abundantius in charitate propter opus illorum :

met het harnas van geloof¹, en liefde, en als helm *ophebbende* de hope der zaligheid : * want God heeft ons niet gesteld tot toorn², maar tot verkrijging der zaligheid door onzen Heere Jesus Christus, * die voor ons gestorven is : opdat hetzij wij waken, hetzij wij slapen, wij gezamenlijk met hem leven. * Daarom vertroost elkander³ : en sticht de een den ander⁴, gelijk gij ook doet.

* Doch wij bidden u broeders! dat gij⁵ hen erkent, die onder u arbeiden, en uwe oversten zijn in den Heer, en u vermanen, * *en* dat gij hen uitnemend liefhebt om huns werks wille : houdt

bedwelmd, maar nuchter en waakzaam zijn voor de zaak onzer eeuwige zaligheid, wandelen als kinderen des lichts. Vgl. Rom 13, 13.

¹) *aangedaan met het harnas van geloof*, enz. Die waakzaamheid, waartoe de Apostel vermaant, was niet zonder strijd tegen den booze, en daarom moest de geestelijke krijgsknecht welgewapend en tegen zijne aanvallen gedekt zijn; zijne wapenrusting moest bestaan uit geloof, hoop en liefde : voor *harnas* of borstwapen moesten hem dienen geloof en liefde, voor *helm* of stormhoed *de hope der zaligheid*, zijne hoop op de eeuwige zaligheid hiernamaals. Geloof en liefde beschutten zijn verstand en hart, terwijl het blijde uitzigt zijner hope standvastigheid geeft aan zijnen moed.

²) *want God heeft ons niet gesteld tot toorn*, enz. Eene bekrachtiging van het laatst gezegde : *de hope der zaligheid*. Zie hier de zin : Want God heeft ons, die hij door zijne genade tot het Christendom geroepen heeft, *niet gesteld tot toorn*, ons niet bestemd om ons ten dage des oordeels als goddeloozen naar gerechtigheid te straffen, maar hij heeft ons bestemd tot *verkrijging der zaligheid*, om tot het genot der eeuwige zaligheid te geraken, door onzen Heere *Jesus Christus*, door de verdiensten des zoen-doods onzes Heeren Jesus Christus, *die voor ons gestorven is* : opdat wij hetzij wij waken, hetzij wij slapen, d. i. hetzij wij bij zijne wederkomst nog in leven, hetzij wij dan alreeds gestorven zullen zijn, *gezamenlijk*, allen gelijkelijk, zoo levenden als dooden, met hem eeuwig zouden leven. Met deze laatste woorden komt de Apostel terug op hetgeen hij vroeger (4, 13-17) gezegd had.

³) *Daarom vertroost elkander* : enz. *Daarom*, omdat, gelijk ik zeide levenden en dooden, allen gelijkelijk, met den Heer zullen leven, *vertroost* daarmede elkander, als boven reeds (vs 17) gezegd is.

⁴) *en sticht de een den ander*, gaat voort met voor elkanders eeuwige zaligheid bezorgd te zijn, de een den ander geestelijk opbouwende, *gelijk gij dit ook* alreeds doet.

⁵) *Doch wij bidden u broeders ! dat gij*, enz. Nu volgen nog eenige korte vermaningen en vooreerst betreffende hunne verpligting jegens degenen die onder hen *arbeidden*, den Evangelie-arbeid verrigten, en hunne *oversten in den Heer*, hunne geestelijke oversten waren, en hen *vermaanden*, onderwezen en, waar dit noodig was, ook berispten. Dezulken moesten zij *erkennen* voor hetgeen zij waren, en derhalve hen hoogachten en eerbiedigen, ja, bij uitnemendheid *liefhebben om huns werks wille*, de behartiging van de zaligheid hunner zielen.

14 pacem habete cum eis. * Rogamus autem vos fratres, corripite
 inquietos, consolamini pusillanimos, suscipite infirmos, patientes
 15 estote ad omnes. * Videte ne quis malum pro malo alicui reddat: sed semper quod bonum est
 sectamini in invicem, et in omnes. (*Prov 17, 13; 20, 22. Rom 12, 17. I Pt 3, 9.*) * Semper gaudete. * Sine intermissione orate. (*Eccli 18, 22. Lc 18, 1. Col 4, 2.*) * In omnibus gratias agite: hæc est enim voluntas Dei in Christo Jesu in omnibus vobis.
 16 * Spiritum nolite extinguere. * Veracht geene prophetiën.
 17 * Bidt zonder ophouden. * Dankt in alles: want dit is Gods wil in Christus Jesus over u allen.
 18 * Veracht geene prophetiën.
 19 * Bidt zonder ophouden. * Dankt in alles: want dit is Gods wil in Christus Jesus over u allen.
 20 * Veracht geene prophetiën.

1. houdt vrede met hen, met uwe geestelijke oversten. Doch, volgens eene andere Grieksche lezing, welke wij zouden verkiezen: *Houdt vrede onder elkander.*

2) berispt de ongeregelden. De Apostel bedoelt dezulken, die in plaats van te arbeiden of hunne zaken te verrigten, zich aan den lediggang overgaven en een ongeregeld leven leidden, anderen tot last. Vgl. I Thess 4, 11 en II Thess 3, 6, 11.

3) Ziet toe dat niet iemand, enz. Zij moesten zich voor alle waakneming wachten, en trachten, zich beijveren, om altijd, bij elke gelegenheid, het goede, datgene wat in gegeven omstandigheden het zedelijk goede was, te doen jegens elkander, jegens hunne mede-Christenen, en jegens allen, jegens al hunne medemenschen, zonder onderscheid. Vgl. Rom 12, 17, volgg.

4) Verblijdt u te allen tijde, in lief en leed, met onderwerping aan Gods heiligen wil, in de overtuiging, dat hun, die God liefhebben, alles medewerkt ten goede. Rom 8, 28.

5) Bidt zonder ophouden, gedurig uw hart tot God verheffende, en dankt hem ook in alles, in lief en leed, in voor- en tegenspoed: want dit, dat gij zonder ophouden bidden en God voor alles dankbaar wezen zult, is Gods wil voor u allen (allen staat niet in het Grieksch) in Christus Jesus, in en door wien God ons dezen zijnen wil heeft bekend gemaakt.

6) Bluscht den Geest niet uit. De Geest is hier metonymisch gezegd om de Charismen of buitengewone gaven van den heiligen Geest te beteekenen. Zie op I Kor 12, 1, volgg. Aangaande dien Geest, hier onder het beeld van een vuur of eene vlam gedacht, wordt hun bevolen, dat zij hem niet zullen uitblusschen of uitdooven, d. i. het gebruik maken der charismen niet belemmeren.

7) Veracht geene prophetiën. De Apostel vond het noodig hier in 't bijzonder te gewagen van de prophetiën, d. i. redenen of toespraken, gehouden door dezulken, die de gave der prophetie of in der daad ontvangen hadden, of voorgaven te bezitten. Zie over de gave der prophetie noot 1 op bladz. 434, 2de deel. Het schijnt, dat men in Thessalonika zoodanige prophetische redenen of toespraken, als hier bedoeld worden, misschien om eenige misbruiken, zeer weinig achtte. Daarom vermaant de Apostel hen, om de prophetiën niet te verachten. Het is echter geenszins zijne meening, dat zij alles wat zich als prophetische rede voordeed, terstond maar als zoodanig zullen aannemen; integendeel, hij wil dat zij alles wat als prophetische rede wordt voorgedragen en niet alreeds van elders als beproefde waarheid erkend is, zullen beproeven, of het namelijk inderdaad van den Geest Gods kome, of wel van 's menschen geest, of van den boozen geest; en wat god is, wat op de proef als goed bevonden is, zullen behouden en er hun voordeel mede doen. Tot de Charismen o

- 21 * Omnia autem probate : quod 21 * Maar beproeft alles : behoudt 21
 22 bonum est tenete. * Ab omni 22 wat goed is. * Onthoudt u van 22
 specie mala abstinete vos : allen kwaden schijn¹ :
- 23 * Ipse autem Deus pacis san- 23 * De God-des vredes zelf nu² 23
 ctificet vos per omnia : ut integer heilige u geheel en al : opdat
 spiritus vester, et anima, et cor- heel uw geest, en ziel, en lig-
 pus sine querela in adventu chaam onberispelijk bewaard
 Domini nostri Jesu Christi ser- worde bij de komst van onzen
 vetur. * Fidelis est, qui vocavit Heere Jesus Christus. * Hij, 24
 24 vos : qui etiam faciet. (I Cor 1, 24
 9.) die u geroepen heeft, is ge-
 trouw : en zal het ook doen³.
- 25 * Fratres orate pro nobis. 25 * Broeders ! bidt voor ons. 25
 26 * Salutate fratres omnes in osculo 26 * Groet al de broeders met een 26
 sancto. * Adjuro vos per Domi- heiligen kus⁴. * Ik bezweer u bij 27
 27 num ut legatur epistola hæc den Heer⁵ dat deze brief aan al
 28 omnibus sanctis fratribus. * Gra- de heilige broeders worde voor-
 tia Domini nostri Jesu Christi gelezen. * De genade van onzen 28
 vobiscum. Amen. Heere Jesus Christus zij met u !
 Amen.

buitengewone gaven des heiligen Geestes behoorde ook de gave der onderscheiding of beoordeeling van geesten, waarvan de Apostel elders (I Kor 12, 10.) gewaagt. Zie noot 2 op blad. 434, 2de Deel. Hij zal dan ook hier gewild hebben, wat hij den Korinthiërs beval (I Kor 14, 29), dat namelijk zij, wien de gave der onderscheiding van geesten verleend was, datgene wat als prophetische rede zich voordeed, zouden beoordeelen of beproeven.

1) Onthoudt u van allen kwaden schijn, van allen schijn des kwaads, om niet soms door uw gedrag eenige ergernis te geven aan de ongeloofigen onder uwe medeburgers, waardoor gij hen afkeerig zoudt kunnen maken van het Evangelie. Doch naar het Grieksch vertaalden wij liever : Onthoudt u van, wacht u voor, alle soort van kwaad.

2) De God des vredes zelf nu, de bron, de gever van alle heil en zegen ; want vrede schijnt hier wel, naar Hebreuwsch spraakgebruik, gezegd te zijn om heil en zegen te beteekenen, gelijk ook elders nog. Zie Röm 2, 10. — De Apostel eindigt met een gebed tot God voor de Christenen van Thessalonika ; hij bidt dat God hen heilige geheel en al, hunne gansche persoonlijkheid ; opdat zij naar geest, en ziel, en ligchaam onberispelijk, zonder schuld van grove zonde, bewaard en als zoodandig bevonden mogen worden bij de komst, de wederkomst (I. Thess. 3, 13), van onzen Heere Jesus Christus.

De ééne menschelijke ziel wordt hier, gelet op hare verschillende krachten of vermogens, geest en ziel genaamd, en de Apostel leert hier niet, dat de mensch uit drie in wezenheid verschillende deelen bestaat.

3) Hij, God, die u door het geloof en zijne regtvaardigmakende genade geroepen heeft tot gemeenschap met zijnen Zoon (I Kor. 1, 9), om deelgenooten te worden van de heerlijkheid zijns zoons, hij is getrouw ; en zal het ook doen, wat ik van hem voor u afbid, dat gij namelijk naar geest en ziel en ligchaam onberispelijk zijt. Zie I Kor 1, 9.

4) Zie noot 2 op blad. 354, 2de Deel.

5) Ik bezweer u bij den Heer, enz. Het blijkt niet, om welke bijzondere reden de Apostel hier aan de geestelijke oversten van Thessalonika zoo ernstig gebiedt, dat zij dezen zijnen brief aan al de heilige broeders, aan al de Christenen van Thessalonika, zullen voorlezen.

DE TWEEDE BRIEF VAN DEN H. PAULUS

AAN DE THESSALONIKERS.

EERSTE HOOFDSTUK.

INHOUD. Opschrift en heilwensch, vs 1, 2. De Apostel betuigt God zijnen dank voor hunnen wasdom in geloof en Christelijke broederliefde, en voor hunne standvastigheid onder de verdrukkingen, die zij bij voortduring te lijden hadden, vs 3, 4. Hij bemoedigt hen door de gedachte aan Gods rechtvaardig oordeel, naar hetwelk zij, de verdrukten, eene heerlijke belooning, hunne verdrukkers daarentegen een eeuwig verderf te wachten hadden, wanneer de Heere Jesus ten gerigte zou verschijnen, vs 5—10. Wat is het, dat hij aanhoudend van God voor hen afbidt, vs 11, 12.

1 * PAULUS, et Silvanus, et Timotheus : Ecclesiae Thessalonicensium in Deo Patre nostro, et
2 Domino Jesu Christo. * Gratia vobis, et pax a Deo Patre nostro, et Domino Jesu Christo.

3 * Gratias agere debemus semper Deo pro vobis, fratres, ita ut dignum est, quoniam supercrescit fides vestra, et abundat
4 in invicem : * ita ut et nos ipsi in vobis gloriemur in Ec-

* Paulus, et Silvanus, en Timotheüs¹ : aan de Gemeente der Thessaloni-
kers in God onzen Vader, en den Heere Jesus Christus. * Genade zij u, en vrede²
van God onzen vader, en van den Heere Jesus Christus !

* Wij moeten God altijd over u danken, broeders ! gelijk billijk is, omdat uw geloof grootelijks aanwast, en de liefde³ van een iegelijk uwer tot elkander overvloedig wordt : * zoodat ook wij⁴ in de Gemeenten Gods op

1) Paulus, en Silvanus, en Timotheüs : enz. Zie de vier eerste aantekeningen op I Thess 1, 1.

2) Genade zij u, en vrede, enz. Zie noot 5 op blad 9.

3) Wij moeten, wij voelen ons gedrongen, God altijd, aanhoudend, over u te danken (gelijk het recht en billijk is zulks te doen), omdat uw geloof grootelijks aanwast, en de liefde, enz. De Apostel begint namens zich zelve en zijne ambtgenooten met God te danken voor zijne genade; door welke bijstand het geloof der Thessaloniërs grootelijks aanwast, in kracht en ijver en volmaaktheid gedurig zeer vooruitging, en hunne onderlinge Christelijke liefde overvloedig werd, d. i. door menigvuldige bewijzen zich openbaarde.

4) zoodat ook wij zelve, enz. De geloofskracht, welke de Thessaloniërs door hunne standvastigheid te midden der vervolgingen ten toon spreidden, was zóó uitnemend, dat ook zij zelve, Paulus, Silvanus en Timotheüs, de stichters der Christen-schaar van Thessalonika, in de Gemeenten Gods, bij de Christenen van Achaje, op de Thessaloniërs roemden, in Christus roem op hen droegen, namelijk wegens hun

clesiis Dei, pro patientia vestra, et fide, et in omnibus persecutionibus vestris, et tribulationibus, quas sustinetis * in exemplum justi iudicii Dei, ut digni habeamini in regno Dei, pro quo et patimini. * si tamen justum est apud Deum retribuere tribulationem iis, qui vos tribulant: * et vobis, qui tribulamini, requiem nobiscum in revelatione Domini Jesu de caelo cum angelis virtutis ejus, * in flamma ignis dantis vindictam iis, qui non noverunt Deum, et qui non obediunt Evangelio Domini nostri Jesu Christi. * qui pœnas dabunt in interitu æternas

u roemen, over uw geduld, en geloof, en onder al uwe vervolgingen, en verdrukkingen, die gij verdraagt * ten bewijze van Gods regtvaardig oordeel¹, en gij het rijk van God, waarvoor gij ook lijdt, waardig geacht wordt. * indien het nogtans regt is bij God² hun, die u verdrukken, verdrukking te vergelden: * en u, die verdrukt wordt, verkwikking met ons bij de openbaring des Heeren Jesus van uit den hemel met de engelen zijner kracht, * in vlam van vuur wraak oefenende³ over hen, die God niet kennen, en hen die aan het Evangelie van onzen Heere Jesus Christus niet gehoorzamen⁴. * die gestraft zullen

geduld, en geloof, hun geduldig en standvastig geloof, onder al de vervolgingen, en verdrukkingen, welke zij ter oorzaak hunner belijdenis te verdragen hadden. — Die vervolgingen en verdrukkingen hielden nog steeds aan, en daarom schreef de Apostel: die gij verdraagt, hij aanhoudendheid te lijden hebt. Het woordje en vóór onder alle uwe vervolgingen staat niet in het Grieksch.

¹) *ten bewijze, welke vervolgingen en verdrukkingen, door u met geduld en standvastigheid verdragen, tot een zeker bewijs verstrekken van Gods regtvaardig oordeel hiernamaals, dat gij namelijk aan het rijk Gods, waarvoor gij thans die vervolgingen en verdrukkingen ook lijdt, alsdan zult deelachtig worden.*

²) *indien het nogtans regt is bij God, enz. Deze zegswijze drukt geen twijfel uit, maar zij bevat integendeel eene redenerende bevestiging der voorafgaande (vs 5) verzekering. De zin is dan: Want er valt toch niet aan te twifelen, of het regt zij bij God, in het oordeel Gods, en derhalve ook van zijne goddelijke regtvaardigheid te verwachten zij, dat hij hen, die door hunne vervolgingen u verdrukken, eenmaal straffen en hun voor hunne verdrukking zal vergelden: terwijl hij u, die door hen verdrukt wordt, voor uw lijden verkwikking zal vergelden, tegelijk met ons Apostelen, die even als gij verdrukt worden; welke vergelding van verdrukken en verdrukten plaats zal hebben bij de openbaring des Heeren Jesus van uit den hemel, d. i. wanneer de Heere Jesus, thans nog verborgen voor de oogen der menschen, zich aan de wereld zichtbaar openbaren zal, ten oordeel komende van uit den hemel met de engelen zijner kracht, omgeven met de engelen, door wier bediening hij zijne kracht en magt zal vertoonen (vgl. I Thess 4, 15).*

³) *in vlam van vuur wraak oefenende, om door vlamdend vuur wraak te oefenen. Zóó dient hier verklaard te worden volgens de interpunctie der Vulgaat, alwaar in flamma ignis verbonden is met dantis vindictam. Doch verkiest men in flamma ignis door een komma van dantis vindictam, te scheiden, dan vertale men hier: in vlam van vuur, en neme dit gezegde als dienende ter beschrijving van de Majesteit, waarmede de Heer als regter komen zal. Vgl Ex 3, 2; 19, 18. Dn 7, 9.*

⁴) *over hen die uit onverschoonbare onwetendheid God niet kennen, de afgodische Heidenen (vgl. I Thess 4, 5. Gal 4, 8), en hen, die aan het Evangelie van onzen Heere Jesus Christus niet gehoorzamen, de ongeloofige Joden, die halsstarrig weigeren de leer van het Evangelie geloovig aan te nemen.*

a facie Domini, et a gloria vir-
 10 tutis ejus: * cum venerit glori-
 ficari in sanctis suis, et admi-
 rabilis fieri in omnibus, qui
 crediderunt, quia creditum est
 testimonium nostrum super vos
 in die illo.

21 * In quo etiam oramus sem-
 per pro vobis: ut dignetur vos
 vocatione sua Deus noster, et
 impleat omnem voluntatem
 bonitatis, et opus fidei in virtute,
 22 * ut clarificetur nomen Domini
 nostri Jesu Christi in vobis, et
 vos in illo secundum gratiam
 Dei nostri, et Domini Jesu
 Christi.

len worden met een eeuwig
 verderf¹ van het aangezicht des
 Heeren, en van de heerlijkheid
 zijner kracht²: * wanneer hij zal
 10 gekomen zijn om³ verheerlijkt te
 worden in zijne heiligen, en
 bewonderd te worden in allen,
 die geloofd hebben, want onze
 getuigenis aan u is geloofd
 geworden⁴ te dien dage⁵.

* Daarop bidden wij ook ten
 11 allen tijde voor u⁶: dat onze God
 u zijne roeping waardig keure,
 en allen wil⁷ van zijne goedheid,
 en het werk des geloofs krach-
 tiglijk volbrengende, * opdat de naam
 12 onzes Heeren Jesus Christus
 verheerlijkt worde in u, en gij
 in hem⁸ naar genade van onzen
 God, en van den Heere Jesus
 Christus⁹.

1) die gestraft zullen worden met een eeuwig verderf. Naar het Grieksch luidt het hier aldus: die tot straf zullen tijden een eeuwig verderf.

2) verwijderd van het aangezicht des Heeren (vgl. Mt 7, 23; 25, 41) en van de heerlijkheid zijner kracht, en van de heerlijke belooning, welke hij door zijne kracht zal geven aan de zijnen.

3) wanneer hij zal gekomen zijn om, enz. Die straoefening (vs 9) zal plaats hebben, wanneer hij, de Heere Jesus, zal gekomen zijn om verheerlijkt te worden in zijne heiligen, om degenen, die hem toebehooren, de echte Christenen, te beloonen; wier heerlijke belooning hem, den gever daarvan, zal verheerlijken, zoodat hunne verheerlijking tegelijk ook zijne verheerlijking, de verheerlijking zijner magt en goedheid, wezen zal, en hij in zijne verheerlijkte heiligen zijne eigene heerlijkheid zal doen schitteren, en bewonderd zal worden in allen, die geloofd hebben, bewonderd om hetgeen hij dan aan zijne geloovigen en heiligen doet, om de zaligheid, welke hij hun verleent.

4) wan: onze getuigenis betreffende Christus aan u, d. i. de leer van het Evangelie, welke wij u gepredikt hebben (vgl. noot 5 op bladz. 364, 2de Deel), is door u geloofd geworden. — Wij houden deze woorden van den Apostel voor eene soort van tusschenzin, waarin hij uitdrukkelijk verklaart, dat ook de Thessalonikers behooren het getal dier geloovigen.

5) te dien dage behoort tot het voorafgaande: en bewonderd te worden. Dit te dien dage is eene emphatische herhaling van het voorafgaande: wanneer hij zal gekomen zijn, enz. Maar volgens de interpunctie der Vulgaat kan hier geen tusschenzin aangenomen worden en behoort te dien dage tot het onmiddellijk voorafgaande.

6) Daarop, op die toekomstige verheerlijking van Christus in zijne heiligen lettende, in betrekking daarop, bidden wij ook te allen tijde voor u: dat onze God u zijne roeping tot het deelgenootschap aan zijne heerlijkheid, tot de eeuwige zaligheid (vgl. I Thess 2, 12), eenmaal waardig keure.

7) en, als middel daartoe, allen wil (Gr. alle welbehagen) van zijne goedheid, en het werk des geloofs krachtelijk in u volbrengende.

8) in u, en gij in hem. Zie boven, noot 3.

9) naar, ingevolge van de genade van onzen God, en den Heere Jesus Christus, zonder welke wij niets vermogen.

TWEEDE HOOFDSTUK.

INHOUD. Hij zegt hun, dat zij zich op geenerlei wijze moeten laten ontrusten door sommigen onder hen, die valschelijk beweerden, dat de dag van Christus' wederkomst zeer dicht nabij was, vs 1, 2. Vóór dat die dag konde aanbreken, moest eerst nog *de afval* plaats hebben, en de *mensch der zonde*, die hier beschreven wordt, openlijk te voorschijn treden, gelijk hij hun dit mondelings alreeds gezegd had, vs 3—5. Uit dit mondeling onderrigt wisten zij ook, wat den mensch der zonde nog tegenhield, zich alreeds nu te vertoonen; doch als deze belettende oorzaak uit den weg was, dan zou die goddelooze verschijnen, verschijnen als een werktuig van den satan, en yelen, door hunne schuld, verleiden; maar de Heere Jesus zou, bij zijne wederkomst, hem verdelgen door den adem zijnsmonds, vs 6—11. Hierop vermaant hij de Thessalonikers om zich standvastig te houden aan al hetgeen hij hun, hetzij mondelings, hetzij bij schriftte geleerd had, en hij bidt God, dat hij hunne harten verstrooste en hen in alle goed woord en werk versterke, vs 12—16.

1 Rogamus autem vos fratres
per adventum Domini nostri
Jesu Christi, et nostræ congrega-
2 tionis in ipsum: * ut non cito
moveamini a vestro sensu, neque
terreamini, neque per spiritum,
neque per sermonem, neque per
epistolam tamquam per nos mis-
sam, quasi instet dies Domini.
3 * Nequis vos seducat ullo modo:
quoniam nisi venerit discessio

* Doch wij bidden u broeders!
1 bij de komst' onzes Heeren
Jesus Christus, en onze bijeen-
vergadering tot hem²: * dat gij u
2 niet aanstonds³ van uw gevoelen
laat afbrengen, of verschrikken,
noch door geest, noch door brief
als van ons gezonden, alsof de
dag des Heeren nabij ware.

* Dat niemand u op eenigerlei
3 wijze misleide⁴: want *die dag is*

1) *bij de komst*, de wederkomst, *onzes Heeren Jesus*. Naar de vertaling der Vulgaat is het woordje *bij* hier gebezigd in de beteekenis, waarin dit voorzetsel gebruikt wordt bij eene verzekering of bezwering. Zie op Rom 12, 1. Doch wij zouden hier naar den Griekschen tekst liever vertalen: *aangaande de komst*.

2) *en onze bijeenvergadering tot hem*. Paulus bedoelt die toekomstige bijeenvergadering tot den Heere Jesus om altijd met hem te wezen, waarvan hij I Thess 4, 17 gesproken had.

3) *dat gij u niet aanstonds*, enz. Hier zegt de Apostel nu wat hij van hen verlangt. Sommigen uit hun midden beweerden, dat *de dag des Heeren*, de dag van 's Heeren wederkomst, *dicht nabij was*, en tot bevestiging van hun zeggen beriepen zij zich op bijzondere openbaringen, welke zij meenden dienaangaande ontvangen te hebben; of op gezegden, die den Apostel valschelijk werden toegeschreven; of zelfs op een brief van hem, waarin hij dien dag als dicht op handen zijnde zou hebben aangekondigd; en door dit dwaalbegrip waren de gemoederen der Thessalonikers geschokt en verschrikt geworden; tegen de Apostel betreurde en voor 't vervolg wilde verhoeden; weshalve hij met een berispelend verzoek van hen verlangt, dat zij zich toch niet maar aanstonds *van hun gevoelen*, van hetgeen hij hen geleerd had (vs 5) *aangaande den tijd van Christus' wederkomst laten afbrengen, en verschrikken*, in hun gemoed laten schokken, zoo haast als iemand hun komt zeggen; Morgen of overmorgen breekt de dag van 's Heeren komst, de jongste dag aan! Zie voort de volgende noot.

4) *Dat niemand*, wie hij ook zijn moge, *u misleide* door u wijs te maken, dat Christus'

primū, et revelatus fuerit homo peccati, filius perditionis,
 * qui adversatur, et extollitur supra omne, quod dicitur Deus, aut quod colitur, ita ut in templo Dei sedeat ostendens se tamquam sit Deus. (Eph 5, 6.) * Non retinetis quod cum adhuc essem apud vos, hæc dicebam vobis?

niet nabij dan nadat eerst de afval zal gekomen zijn, en dat¹ de mensch der zonde geopenbaard zal wezen, de zoon des verderfs, * de tegenstander, die zich verheft boven al, wat God heet, of wat vereerd wordt, zoodat hij in den tempel Gods nederziet zich zelve voordoende alsof hij God was. * Herinnert gij u niet dat ik u dit zeide², toen ik nog bij u was? * En nu gij weet wat hem

wederkomst digt op handen is. Op eenigerlei wijze, noch door geest, door voorgewende openbaringen, noch door woord, noch door brief, door gezegden of brieven, die men ons toedicht, noch op eenige andere wijze hoëgenaamd; want die dag is niet nabij dan nadat eerst de afval zal gekomen zijn, enz.

1) dan nadat eerst de afval zal gekomen zijn, en dat, enz. De Apostel zegt hun hier de reden, waarom de wederkomst des Heeren nog niet onmiddellijk nabij wezen kon; en het was, omdat er vooraf zekere gebeurtenissen moesten plaats hebben; die nog te verwachten waren, te weten: 1° de afval, en 2° de openbaring, d. i. het verschijnen of het optreden van den mensch der zonde met zijne goddelooze daden. Wat nu de Apostel met den afval, en wien hij met den mensch der zonde bedoelde, wisten de Thessaloniërs uit zijn mondelings onderrigt, als blijkt uit vs 5, maar voor ons is het duister, omdat hij zijne gezegden niet nader verklaart, en dat het ons ontbreekt aan eene afdoende overlevering aangaande de beteekenis, welke wij op deze plaats aan zijne woorden hechten moeten. Door den afval mogen wij verstaan een afval niet in politieken zin, maar in het stuk van godsdienst, een afval van het Christendom, eene schier algemeene heerschappij van het ongelooi; het Bijbelsch spraakgebruik [Hand 21, 21. I Tim 4, 1] vraagt deze verklaring, en ook de aard der zaak, waarvan hier (vs 4-11) gesproken wordt, schijnt haar volstrekt te vorderen. De Apostel zegt niet een afval, maar de afval, en evenzoo de mensch der zonde, met het bepalend lidwoord, omdat hij hun mondelings alreeds van dien mensch der zonde gesproken had. Zie vs 5.

Die afval zal veroorzaakt worden of zijn hoogste toppunt bereiken door den mensch der zonde, den Antichrist, dien de Apostel hier beschrijft naar zijne hoedanigheid en naar zijne handelingen. Hij is een enkel menschelijk persoon, zoo geheel goddeloos en zondaar, dat hij de zonde als vertegenwoordigt, de mensch der zonde is, en als zoodanig de zoon des verderfs, d. i. ten eeuwigē verdervē gedoemd. Hij zal in de boosheid zijner werken Christus tegenstander en vijand wezen bij uitnemendheid; hij zal in zijne onbegrijpelijke goddeloosheid zich verheffen boven al wat God heet, of anders gezegd wat als god vereerd wordt, wat als een voorwerp van goddelijke vereering, te regt, of te onregt, worde aangezien, boven den eenen wāren God en alle gewaande godheden; en zoo ver zal hij gaan in zijnen snooden overmoed; dat hij in den tempel Gods zal nederzitten, zich in den tempel Gods zal nederzetten, zich zelve voordoende alsof hij God was, Gods tempel aanziende voor zijnen tempel, en goddelijke vereering vergende, als hem alleen toekomende. — Welken tempel Gods de Apostel hier bedoelt, is niet met eenige zekerheid te zeggen.

2) Herinnert gij u niet dat ik u dit zeide, enz. Eene zijdelingsche berisping. Tijdens zijn verblijf onder de Christenen van Thessalonika had de Apostel hun mondelings dit, wat hij hier in vs 3 en 4 herhaalde, alreeds bekend gemaakt; zij hadden zich derhalve niet zoo aanstonds moeten laten schokken op de bewering van sommigen, dat de dag van 's Heeren wederkomst digt nabij was en als voor de deur stond.

6 * Et nunc quid detineat scitis,
 ut reveletur in suo tempore.
 7 * Nam mysterium jam operatur
 iniquitatis: tantum ut qui tenet
 nunc, teneat, donec de medio
 8 fiat. * Et tunc revelabitur ille
 iniquus, quem Dominus Jesus
 interficiet spiritu oris sui, et
 destruet illustratione adventus
 9 sui eum: (*Is 11, 4.*) * cujus est
 adventus secundum operationem
 satanæ in omni virtute, et signis,
 10 et prodigiis mendacibus, * et in
 omni seductione iniquitatis iis,

tegenhoudt, opdat hij openbaar
 worde te zijner tijd¹. * Want de
 verborgenheid der goddeloos-
 heid is alreeds werkzaam: alleen
 dat wie thans heeft, behoude,
 totdat hij uit het midden *weg* is².
 * En alsdan zal die goddelooze
 openbaar worden³, dien de Heere
 Jesus zal ombrengen met den
 adem zijns monds, en vernietigen
 door de verschijning zijner
 komst: hem * wiens komst naar
 de werking des satans⁴ met al-
 lerlei krachten, en teekenen, en
 wonderen der leugen is,* en met
 allerlei misleiding der ongereg-
 tigheid voor hen, die verloren

1) *En nu*, vermits ik u dienaangaande tijdens mijn verblijf te Thessalonika onder-
 rigt heb, zoo weet gij ook wat hem tegenhoudt, wat het is 't geen belet, dat die mensch
 der zonde alreeds nu verschijne, en dat dit hem tegenhoudt, opdat hij te zijner tijd,
 op den door God daartoe bepaalden tijd en niet vroeger, openbaar worde verschijne.
 Wat de Apostel met dit tegenhoudende bedoelde, wisten de Thessalonikers uit zijn
 onderrigt; doch wij weten het niet, en kunnen er op zijn hoogst naar gissen.

2) *Want de verborgenheid der goddeloosheid is alreeds werkzaam: alleen dat wie thans heeft,*
behoude, totdat hij uit het midden weg is. Naar 't Grieksch luidt het laatste gedeelte van
 dit vers aldus: *alleen totdat hij, die thans tegenhoudt, uit het midden weg is.* Het gezegde
 hier is eene nadere verklaring van het voorgaande: opdat hij openbaar worde te zijner
 tijde. Zie hier de zin: want als verborgeneen nog niet in één persoon, den Antichrist,
 verpersoonlijkte en openlijk opgetreden, is de goddeloosheid wel alreeds nu werk-
 zaam; doch het werken der goddeloosheid als verborgenheid duurt *alleen, totdat hij,*
die thans de openbaring, het openbaar optreden of de verschijning van den Antichrist,
tegenhoudt, uit het midden, uit den *weg* genomen worde. Bij *wat tegenhoudt* (vs 6) en *hij*
die tegenhoudt (vs 7) heeft men aan eene en dezelfde belettende kracht te denken.
 Volgens de overzetting der Vulgaat luidt het laatste gedeelte van vs 7 aldus: *alleen*
dat wie thans heeft, behoude, totdat hij uit het midden weg is. Hetgeen dan ook door eenige
 zoo, door anderen wederom anders verklaard wordt.

3) *En alsdan*, zoodra hij die thans tegenhoudt uit den *weg* genomen is, zal de
 mensch der zonde, die goddelooze openbaar worden en verschijnen, die de Heere Jesus
 zal ombrengen (Gr. *verteren, verdelgen*) met den adem zijns monds, met zijnen ademtucht,
 door een enkel woord, en vernietigen door de verschijning zijner komst, door zijn enkel
 verschijnen bij zijne wederkomst, gelijk de opgaande zon de duisternis te niet doet.

4) hem wiens komst naar de werking des satans, enz. Terugkomende op den Antichrist,
 wiens rampzalig einde hij alreeds voorzegt had, beschrijft de Apostel hier nu nog
 den aard zijner goddelooze werkzaamheid. Zijne komst, de komst van den Anti-
 christ is, zal zijn, de Antichrist zal optreden, naar de werking des satans, overeen-
 komstig de met hem zijnde werking des satans (want een werktuig des satans is hij,
 de satan werkt in en door hem), uitgerust met allerlei krachten, en teekenen, en wonderen
 der leugen, d. i. met allerlei wonderen, welker doel de bevestiging der leugen is, en
 die derhalve geene ware wonderwerken wezen kunnen; met allerlei valsche, bedrie-
 gelijke wonderwerken door bovenmenschelijk, satanisch vermogen verrigt, en met
 allerlei misleiding der ongerechtigheid, met allerlei middelen van bedrog om tot onge-
 gerechtigheid te verleiden.

qui pereunt: eo quòd charitatem
 veritatis non receperunt ut salvi
 11 fierent. * Ideo mittet illis Deus
 operationem erroris ut credant
 12 mendacio, * ut judicentur om-
 nes, qui non crediderunt veritati,
 sed consenserunt iniquitati.
 13 * Nos autem debemus gratias
 agere Deo semper pro vobis
 fratres dilecti a Deo, quòd ele-
 gerit vos Deus primitias in salu-
 tem in sanctificatione spiritus,
 14 et in fide veritatis: * in qua et
 vocavit vos per Evangelium
 nostrum in acquisitionem gloriæ
 Domini nostri Jesu Christi.
 15 * Itaque fratres state: et tenete
 traditiones, quas didicistis, sive

gaan: omdat zij¹ de liefde voor
 de waarheid niet opgenomen
 hebben om zalig te worden.

* Daarom zal God hun eene
 werkkraft van dwaling toe-
 zenden ten einde zij aan de
 leugen gelooven, * opdat allen
 geoordeeld worden, die niet
 geloofd hebben aan de waarheid,
 maar bewilligd hebben in de
 ongerechtigheid.

* Doch wij, wij moeten God
 te allen tijde over u danken van
 God geliefde broeders! dat God
 u als eerstelingen verkoren heeft
 ter zaligheid² door de heiligma-
 king des geestes, en het geloof
 aan de waarheid: * tot welke hij
 24 u door ons Evangelium ook³ ge-
 roepen heeft ter verkrijging der
 heerlijkheid van onzen Heere
 Jesus Christus. * Zoo dan broe-
 15 ders staat vast: en houdt u aan
 de overleveringen⁴, die gij ge-
 leerd hebt, hetzij door ons

1) voor hen, die verloren gaan: omdat zij, enz. Deze leugen-wonderen en dat bedrog van den Antichrist zullen hun doel bereiken niet bij allen, maar bij hen, die door den Antichrist verleid, uit eigen schuld verloren gaan: omdat zij, in de boosheid hunner werken, de duisternis meer liefhebbende dan het licht (vgl. Jo 3, 19), de liefde voor de waarheid in zake van Godsdienst, gelijk zij dit verplicht waren te doen, niet opgenomen hebben in hunne harten, om zoo doende zalig te worden, maar zich verhardden tegen de waarheid. Daarom, omdat zij zich verhardden tegen de waarheid, daarom zal God hun toezenden eene werkkraft van dwaling, eene door den mensch der zonde uit te oefenen werkkraft die tot dwaling vervoert, ten einde zij aan de leugen gelooven, en dit, opdat allen, met een oordeel van veroordeeling geoordeeld worden, die niet geloofd hebben aan de waarheid, aan de leer van het Evangelie, maar bewilligd hebben (naar het Grieksch: wel gevallen hadden) in de ongerechtigheid, in de zonde. De liefde voor de zonde sloot hun hart voor de waarheid.

In welken zin het hier gezegde met Gods heiligheid is overeen te brengen, zie daarover in het 2de Deel noot 2 op bladz. 249 en noot 1 op bladz. 403.

2) Doch wij, tegenover dit rampzalig einde der ongeloofigen (vs 11), wij, Paulus, Silvanus en Timotheüs (1, 1), wij moeten, wij voelen ons gedrongen, God te allen tijde, onophoudelijk, over u te danken van God geliefde broeders! dat God u, ziedaar het voorwerp van ons dankgebed, dat God u als eerstelingen (de Thessalonikers waren met de Philippieërs de eerste Christenen van Macedonië), doch volgens eene andere Grieksche lezing; God u van den beginne, voor eeuwigheid (vgl. I Jo 1, 1. Eph 1, 4. I Tim 1, 9), verkoren heeft ter zaligheid, om deelachtig te worden aan de eeuwige zaligheid, door de heiligmakende genade en het geloof.

3) ook staat in vele Grieksche HSS. niet.

4) Zoo dan broeders! dewijl zoo heerlijke eene bestemming de uwe is, staat vast in

per sermonem, sive per epistolam nostram. * Ipse autem Dominus noster Jesus Christus, et Deus et Pater noster, qui dilexit nos, et dedit consolationem aeternam, et spem bonam in gratia, * exhortetur corda vestra, et confirmet in omni opere, et sermone bono. 16
17

DERDE HOOFDSTUK.

INHOUD. De Apostel verzoekt hunne voorbede, opdat hij het woord des Heeren onbelemmerd moge verkondigen, vs 1, 2. Hij vertrouwt van hen, in den Heer, dat zij standvastig zullen volharden in het geloof en bestendig gehoorzaam wezen aan zijne bevelen, vs 3, 4, en doet een biddenden wensch voor hen; vs 5. Hierop gebiedt hij hun, geene gemeenschap te houden met diegenen onder hen, die ongeregeld wandelden en zich aan lediggang overgaven; hij vermaant dezulken allerernstigst, dat zij hun leven verbeteren, vs 6—15. Met twee zegenwenschen en zijne eigenhandige groetenis besluit de Apostel zijnen brief, vs 16—18.

1 * De cetero fratres orate pro nobis ut sermo Dei currat, et clarificetur, sicut et apud vos. 1

2 (Eph 6, 19. Col 4, 3.) * et ut liberemur ab importunis, et malis hominibus: non enim omnium est fides. * Fidelis autem Deus 2

3 * Overigens broeders bidt voor ons opdat het woord des Heeren zijnen loop hebbe, en verheerlijkt worde, even als bij u²: * en dat wij verlost mogen worden³ van de onbeschofte, en booze menschen: want het geloof is niet bij allen⁴. * Maar 3

het geloof, en houdt u daarom aan de overleveringen, enz. Door de overleveringen verstaat de Apostel hier al het onderwijs in de Christelijke geloofs- en zedeleer, dat hij hun, hetzij mondelings, tijdens zijn verblijf onder hen, hetzij bij schrift, te weten in zijn eersten brief, gegeven had.

1) *Onze Heere Jesus Christus zelf nu*, enz. Aan zijne vermaning knoopt de Apostel een wensch en bede voor de Thessalonikers, gelijk in I Thess 5, 23.

2) *bidt voor ons*, voor mij en mijne medearbeiders, Silvanus en Timotheüs; en dit, opdat het woord des Heeren zijnen loop hebbe; opdat onze verkondiging van het Evangelie niet verhinderd worde; opdat de leer van het Evangelie zich vrijelijk kunne verbreiden, en verheerlijkt worde, als eene kracht Gods ter zaligheid (zie op Rom 1, 16) erkend en geprezen worde, even als het bij u als zoodanig verheerlijkt wordt: eene zijdelingsche lofspraak op de Thessalonikers.

3) *en dat wij verlost mogen worden*, enz. Tot datzelfde einde; opdat namelijk de leer van het Evangelie zich ongehinderd door hunne prediking mogt kunnen verbreiden, daartoe verlangt de Apostel van de Thessalonikers ook hunne voorbede, dat hij en zijne amptgenooten te Korinthe verlost mogen worden van zekere onbeschofte, en booze menschen (de Apostel bedoelt waarschijnlijk ongelovige Joden van Korinthe. Vgl. Hand 18, 6—13), die hen tegenstonden en de verkondiging van het Evangelie zochten te beletten.

4) *want het geloof is niet bij allen*, niet allen wilden hunnen slechten levenswandel verlaten en gelooven. Geen wonder, dat wij onder dezulken ook menschen aantreffen, die den vrijen loop van het Evangelie zoeken te belemmeren.

est, qui confirmabit vos, et
 4 custodiet a malo. * Confidimus
 autem de vobis, in Domino, quoniam
 quæ præcipimus, et facitis,
 5 et facietis. * Dominus autem
 dirigit corda vestra in charitate
 Dei, et patientia Christi.

6 * Denunciamus autem vobis
 fratres in nomine Domini nostri
 Jesu Christi, ut subtrahatis vos
 ab omni fratre ambulante inordinatè,
 et non secundum traditionem,
 quam acceperunt a nobis.
 7 * Ipsi enim scitis quemadmodum
 oporteat imitari nos: quoniam non
 inquieti fuimus

getrouw is God, die u zal versterken,
 en bewaren van den booze¹. * En van u
 vertrouwen wij, in den Heer, dat gij én doet,
 4 én doen zult 't geen wij u bevelen².
 * Doch de Heere rigte uwe harten tot
 5 de liefde Gods, en tot de lijdzaamheid
 van Christus³!

* Wij nu bevelen u broeders
 6 in den naam⁴ van onzen Heere
 Jesus Christus, dat gij u onttrekt
 van iederen broeder die⁵ ongeregeld
 wandelt, en niet naar de overlevering,
 die zij van ons ontvangen hebben.
 * Gij weet toch
 7 zelve wel hoe⁶ men ons behoort na te
 volgen: want wij hebben

1) Maar *getrouw is God, die u zal verblijden* in het geloof, en bewaren van den booze, den boozen geest. Vers 3 is eene soort van tegenstelling van het voorafgaande: *het geloof is niet bij allen*. De Thessaloniërs zouden in hun Christelijk geloof en leven volharden, dat verwachtte de Apostel van hen; want God was *getrouw*; hij zou het hun aan den noodigen bijstand daartoe niet laten ontbreken; hij, die het goede werk in hen begonnen had, zou het ook voltoojen, indien zij het van hunnen kant niet lieten ontbreken aan hunne medewerking met zijne genade; en de Apostel *vertrouwde* (vs 4) van hen *in den Heer* (gelijk Gal 5, 10), dat zij zijne voorschriften en bevelen bestendig zouden opvolgen.

2) Vers 4 is verklaard in de voorafgaande noot.

3) *Doch de Heere Jesus* (een biddende wensch van den Apostel) *rigte uwe harten tot de liefde Gods*, beziele u al meer en meer met liefde jegens God, en spore u al meer en meer aan *tot de lijdzaamheid van Christus*, tot de navolging van die lijdzaamheid onder verdrukkingen en vervolgingen, waarvan Christus u het voorbeeld gegeven heeft.

4) *in den naam*, op gezag, zoodat gij ons bevel moet aanzien alsof het u door hem zelve gegeven ware. Vgl. I Kor 5, 4.

5) *dat gij u onttrekt van iederen broeder die*, enz. Wat hij hun hier thans in 't bijzonder beval, was dit, dat zij zich moesten *onttrekken van iederen broeder*, allen omgang moesten vermijden met iederen Christen van Thessalonika, *die ongeregeld wandelde*, en zich *niet gedroeg naar de overlevering*, naar het voorschrift, dat zij (die ongeregeld zich gedragende broeders) hetzij mondelings, hetzij schriftelijk (vgl. vs 10. I Thess 4, 11, 12) van hen, van Paulus en zijne ambtgenooten, *ontvangen* hadden. Wat de Apostel zeggen wil met dit *ongeregeld wandelen*, zie dit op I Thess 5, 14.

6) *Gij weet toch zelve wel hoe*, enz. Het voorschrift, dat hij hun aangaande het leiden van een *geregeld* leven gegeven had, was hun genoeg bekend, daar hij bij zijn voorschrift ook nog zijn eigen voorbeeld gevoegd had. Zij wisten derhalve zeer goed, hoe men zijnen levenswandel moest inrigten, om hem en zijne ambtgenooten na te volgen; hij toch en zijne ambtgenooten hadden zich tijdens hun verblijf onder hen *niet ongeregeld gedragen*, zich niet schuldig gemaakt aan lediggang: *noch van iemand brood om niet gegeten*, maar door eenig handwerk uit te oefenen in hunne nooddruft voorzien, *nacht en dag*, gestadig, *werkende*, ten einde niemand hunner *tot last te zijn*. En alzoo hadden zij gehandeld, *niet omdat zij geen regt hadden om op kosten van de Gemeente te leven*, maar om hun een goed voorbeeld te geven. Vgl. I Kor 9, 4, volg.

8 inter vos : * neque gratis panem
 manducavimus ab aliquo, sed in
 labore, et in fatigatione, nocte et
 die operantes, ne quem vestrum
 gravavimus. (*Act 20, 34. I Cor*
 9 *4, 12. I Thess 2, 9.*) * Non quasi
 non habuerimus potestatem, sed
 ut nosmetipsos formam daremus
 10 vobis ad imitandum nos. * Nam
 et cum essemus apud vos, hoc
 denunciabamus vobis : quoniam
 si quis non vult operari, nec
 11 manducet. * Audivimus enim
 inter vos quosdam ambulare
 inquiete, nihil operantes, sed
 12 curiose agentes. * Iis autem, qui
 ejusmodi sunt, denunciamus, et
 obsecramus in Domino Jesu
 Christo, ut cum silentio operan-
 tes, suum panem manducant.
 13 * Vos autem fratres nolite defi-
 cere benefacientes. (*Gal 6, 9.*)
 14 * Quòd si quis non obedit
 verbo nostro per epistolam,
 hunc notate, et ne commiscea-
 mini cum illo ut confundatur :
 15 * et nolite quasi inimicum

ons onder u niet ongeregeld ge-
 dragen : * noch van iemand brood 8
 om niet gegeten, maar onder
 arbeid, en zwoegen, nacht en dag
 werkende, ten einde niemand
 uwer tot last te zijn. * Niet alsof 9
 wij er geen regt toe hadden,
 maar opdat wij u ons zelve tot
 een voorbeeld geven zouden om
 ons na te volgen¹. * Want ook 10
 toen wij bij u waren², hebben
 wij u bevolen : zoo iemand
 niet wil werken, dat hij ook niet
 ete. * Wij hebben namelijk ge- 11
 hoord dat³ sommigen onder u
 ongeregeld wandelen, niets uit-
 voerende, maar ijdele dingen
 doende. * Denzulken nu bevelen 12
 wij, en bidden hen in den Heere
 Jesus Christus⁴, dat zij stil wer-
 kende, hun eigen brood eten⁵.
 * Doch gij broeders wordt het 13
 goedgevoelen niet moede⁶. * En zoo 14
 iemand aan ons bevel door dezen
 brief⁷ gegeven niet gehoorzaamt,
 teekent dien aan⁸, en hebt gee-
 nen omgang met hem opdat hij
 15 beschaamd worde : * doch acht

1) Vers 8 en 9 zijn verklaard in de voorafgaande noot.

2) *Want ook toen wij bij u waren*, enz. De zin is : Bij ons voorbeeld hebben wij u ook nog dezen regel voorgehouden, dat hij, wien het aan wil en lust om te werken ontbreekt, ook niet verdient te eten ; en wij herinneren u dien regel nogmaals.

3) *Wij hebben namelijk gehoord* (naar het Grieksch : *wij hooren*) *dat*, enz. De reden, waarom hij hun hier over den lediggang wilde spreken. Hij had namelijk nog onlangs vernomen, dat sommigen onder hen *ongeregeld wandelden, niets uitvoerende, maar*, in plaats van te werken en door den arbeid in hunne nooddrift te voorzien, zich bemoeiden met dingen, die hen niet aangingen. Zie het aangeteekende op I Thess 4, 11.

4) *in den Heere Jesus Christus*. Zie op I Thess 4, 1.

5) *stil werkende*, rustig, zonder zich met de zaken van anderen te bemoeijen, zich op hunne beroepsbezigheden toeleggende, om zoo doende *hun eigen brood* te kunnen eten, en anderen niet tot last te zijn.

6) *Doch gij broeders die geregeld wandelt, wordt het goedgevoelen niet moede*, laat door dezulken, die misbruik maken van uwe goedheid, uwe liefdadigheid niet verslappen. Zie noot 6 op blad. 21.

7) *ons bevel door dezen brief*, in vs 12, gegeven.

8) *teekent dien aan, en hebt geen omgang met hem opdat hij beschaamd worde*, merkt dien op en maakt hem ook aan anderen kenbaar, om den omgang met hem te vermijden, ten einde hem te beschamen, opdat hij daardoor tot inkeer kome en zich verbeterde.

existimare, sed corripite ut fratrem.

16 * Ipse autem Dominus pacis det vobis pacem sempiternam in omni loco. Dominus sit cum omnibus vobis.

17 * Salutatio, mea manu Pauli :
18 quod est signum in omni epistola. ita scribo. * Gratia Domini nostri Jesu Christi cum omnibus vobis. Amen.

hem niet als een vijand, maar vermaant hem als een broeder¹.

* De Heere nu des vredes zelf geve u altijddurende vrede overal²! De Heer zij met u allen!

* De groetenis, met de hand van mij Paulus³: wat een teeken is in elken brief. zóó schrijf ik⁴.
* De genade van onzen Heere Jesus Christus zij met u allen! Amen.

¹) als een broeder, als uwen mede-Christen, met Christelijke broederliefde hem vermanende en tot zijnen plicht trachtende terug te brengen.

²) De Heere nu des vredes zelf, de Gever des vredes, d. i. van alle geestelijk heil en zegen, geve u altijddurende vrede (doch naar het Grieksch: geve u vrede ten allen tijde), en overal (naar eene andere Grieksche lezing: op allerlei wijze).

³) met de hand van mij Paulus. Zie de aantekening op Rom 16, 21 en op Gal 6, 11.

⁴) wat een teeken is in elken brief. zoo schrijf ik. Men had eenen onechten brief, op Paulus' naam, onder de Thessalonikers in omloop gebragt. Zie II Thess 2, 2. Opdat zij zich dan in het vervolg van de echtheid zijner brieven zouden kunnen verzekeren, sloot hij dezen brief met dit eigenhandig onderschrift: De groetenis met de hand van mij Paulus; en hij maakt hen opmerkzaam op zijne hand van schrijven: zoo schrijf ik. En in elken brief, dien hij hun later nog mogt toezenden, zou hij zóó, eigenhandig, zijne groetenis schrijven; wat een teeken zou wezen, een merkteeken, waaraan zij zouden erkennen, of de brieven, die op zijnen naam tot hen kwamen, inderdaad van hem afkomstig waren.

INLEIDING

TOT

DE TWEE BRIEVEN VAN DEN H. PAULUS.

AAN TIMOTHEUS.

Timotheüs, uit Lystre in Lykaonië afkomstig, was de zoon van een heidenschen vader; zijne moeder was eene Christin uit de Joden, Eunice genaamd, onder wier leiding hij eene zeer godsdienstige opvoeding genoot en tot een uitstekend belijder van het Christendom gevormd werd¹. Toen nu Paulus op zijne tweede Apostolische reize de stad Lystre, waar hij vroeger het Evangelie verkondigd had², wederom bezocht, leerde hij aldaar den jeugdigen Timotheüs kennen, en koos hem uit tot zijn reisgezel en medehelper in de bediening van het Evangelie³.

Timotheüs dan vergezelde met Silas den Apostel op zijne reizen door Phrygië, Galatië, Mysië en Bithynië, en over Troas, naar Macedonië en Philippi⁴. Van hier reisde Paulus met Silas door Amphipolis en kwam vervolgens naar Beréa, alwaar wij Timotheüs wederom in het gezelschap van den Apostel aantreffen⁵. Toen nu Paulus van Beréa naar Athene vertrok, liet hij Silas en Timotheüs te Beréa achter, met bevel om zoo spoedig hunne bediening dit zoude toelaten zich te Athene bij hem te vervoegen⁶; aan welk bevel zij ook voldeden⁷. Uit Athene werd Timotheüs door Paulus

---

1) Vgl. Hand 16, 1-2. II Tim 1, 5; 3, 15. — 2) Zie Hand 14, 6.

3) Vgl. Hand 16, 3. — 4) Zie Hand 16, 4-40.

5) Vgl. Hand 17, 1-14. Lukas was te Philippi gebleven (zie noot 2 op bladz. 132, 2de Deel), en Timotheüs had aldaar na het vertrek van Paulus en Silas nog eenigen tijd vertoefd.

6) Hand 17, 14-15. — 7) zulks kan opgemaakt worden uit I Thess 3, 1-2.

naar Thessalonika gezonden, Silas naar een ander oord van Macedonië; beiden kwamen bij den Apostel terug te Korinthe, werwaarts hij alleen van Athene vertrokken was¹, en waren hem in eerstgenoemde stad behulpzaam in de verkondiging van het Evangelie². Na een verblijf van anderhalf jaar te Korinthe, kwam Paulus naar Ephese, van waar hij, na eenige dagen vertoevens, over zee, naar Antiochië terugkeerde³. Dat Silas en Timotheüs hem op deze reis vergezelden, wordt niet vermeld; wat hiervan zij, wij treffen Timotheüs wederom aan in het gezelschap van Paulus te Ephese, waarheen de Apostel zich uit Antiochië, na een kort verblijf aldaar, over Galatië en Phrygië begeven had⁴. Gedurende zijn verblijf te Ephese zond hij Timotheüs naar Macedonië⁵, en droeg hem daarbij ook den last op, om de Christen-gemeente van Korinthe te gaan bezoeken⁶. Eenigen tijd daarna vertrok de Apostel van Ephese⁷ naar Macedonië en Korinthe, van Timotheüs vergezeld⁸, die vervolgens ook bij hem was op zijne terugreis van Korinthe door Macedonië over Troas en Milete naar Jerusalem⁹. Hier verliezen wij Timotheüs uit het oog¹⁰, maar te Rome, werwaarts Paulus, na tweejarige hechtenis te Cesarea, in gevangenschap werd overgebracht, vinden wij hem weder aan de zijde van zijnen geliefden meester¹¹.

Wil men nu dit overzicht van Timotheüs' leven vergelijken met hetgeen Paulus hem in zijne brieven schrijft, dan zal men bemerken, dat er voor deze schriften geene geschikte plaats kan gevonden worden in het leven van den Apostel, als dit eindigen moet met die tweejarige gevangenis te Rome, waarmede Lukas zijn boek

1) Vgl. I Thess 3, 1-2. Hand 18, 1-6. Onze gissing (noot 4 op bladz. 141 2de Deel), dat Silas en Timotheüs, den Apostel niet meer te Athene vindende, hem naar Korinthe zouden hebben nagereisd, herroepen wij hier. Zie onzen Latynschen *Commentarius in Acta Apostolorum*, edit. altera, Lovanii 1864, pag. 424, sq.

2) Zie Hand 18, 5 en II Kor 2, 19. — 3) Hand 18, 18-22.

4) Hand 18, 23; 19, 1. — 5) Hand 19, 22.

6) I Kor 4, 17. Zie het aangeteekende op deze plaats. — 7) Hand 19, 22.

8) Dat Timotheüs van zijne zending bij Paulus te Ephese is teruggekeerd, vóór dat deze van daar vertrokken was, is om I Kor 16, 10, 11 wel waarschijnlijk, maar kan toch niet met volle zekerheid gezegd worden; doch zooveel is zeker, dat hij zoowel in Macedonië als te Korinthe in het gezelschap van den Apostel was. Zie II Kor 1, 1. Rom 16, 21. — 9) Zie Hand 20, 4-16; 21, 1-16.

10) Dat Timotheüs den Apostel op zijne reis van Jerusalem naar Rome zou vergezeld hebben, is zeer onwaarschijnlijk, omdat Lukas hem, Hand 27, 2, niet noemt. — 11) Kol 1, 1. Phil 1, 1; 2, 19. Philem. 1.

der *Handelingen* besluit. Wij lezen, bij voorbeeld, in I Tim 1, 3, dat Paulus van Ephese naar Macedonië vertrokken zijnde, Timotheüs te Ephese met de opperste zorg (4, 14) voor die Gemeente door hem belast aldaar had achtergelaten, en voornemens was om spoedig derwaarts terug te keeren (3, 14). In het boek der *Handelingen* nu (20, 1) reist de Apostel slechts éénmaal van Ephese naar Macedonië, en deze reis kan I Tim 1, 3 niet bedoeld zijn, omdat wij drie maanden later Timotheüs in Macedonië als reisgenoot van Paulus aantreffen (Hand 20, 3, 4), en dat zijn voornemen (I Tim 3, 14) om weldra uit Macedonië naar Ephese weêr te keeren strijdig is met het voornemen (Hand 19, 21) om uit Macedonië naar Achaje, van daar naar Jerusalem, en vervolgens naar Rome te reizen.

Wij houden het dan om deze en andere gewigtige redenen¹ voor zeker, dat Paulus uit die Romeinsche gevangenis, waarmede Lukas zijn boek *der Handelingen* besluit, is bevrijd geworden, en dat hij na die bevrijding zijn *eersten brief aan Timotheüs* geschreven heeft. In welk tijdpunt en waar, naar ons gevoelen, de Apostel dien brief schreef, hebben wij elders alreeds verklaard².

Zie hier nu eene beknopte opgave van den hoofdzakelijken inhoud diens briefs. Na opschrift en heilwensch, herinnert de Apostel Timotheüs zijn verzoek om zich tegen zekere Joodsche dwaalleeraars met kracht te verzetten; en dit leidt hem tot eene dankbare herinnering van zijne genadige roeping tot het Apostelambt (1, 1-17). Na deze uitweiding rigt de Apostel wederom regtstreeks het woord tot Timotheüs, vermaant hem om den goeden strijd te strijden, en geeft hem onderscheidene voorschriften betreffende het bidden in de godsdienstige vergaderingen: voor wie, en door wie er moest gebeden worden, en hoe de vrouwen zich daarbij te gedragen hadden (1, 17-20-2, 1-15). Voorschriften betreffende de vereischten in dezulken, aan welke Timotheüs eenige kerkelijke bediening zou willen opdragen (3, 1-16). Voorspelling, dat er zekere dwaalleeraars zouden opstaan en sommigen van het geloof doen afvallen, met eene gedeeltelijke wederlegging hunner dwalingen. Een woord van opwekking aan Timotheüs om

¹) Zie onze *Algemeene Inleiding tot de brieven van den H. Paulus*, 2de Deel, bladz. 221, volg. — ²) *Ibid.* bladz. 233, n° 27.

als een goed dienaar van Jĕsus Christus de gezonde leer te handhaven, waaraan nog eenige andere korte lessen worden toegevoegd (4, 1-16). Voorschriften betreffende het bestuur zijner Gemeente, en hoedanige weduwen hij tot kerkdienaressen konde aannemen (5, 1-25). Onderwijzing, hoe de Christen-slaven zich te gedragen hadden, en hoe de rijken; voorts nog eenige vermaningen aan Timotheüs, en zijn apostolische zegenwensch tot slot van den brief (6, 1-21).

Zijn tweeden brief aan Timotheüs schreef de Apostel te Rome, toen hij aldaar, naar ons gevoelen voor de tweede maal, in gevangenschap was¹. De inhoud van dien brief is deze: Na opschrift, heilwensch en betuiging van zijne hartelijke liefde voor Timotheüs, vermaant de Apostel hem tot eene ijverige, onverschrokken en getrouwe bediening van het Evangelie (1, 1-14). Hij berigt hem een en ander aangaande het gedrag van sommige Christenen te Rome (vs. 15-18), en gaat dan voort met hem te vermanen tot eene trouwe voortplanting der geloofsleer en tot een geduldig lijden om Christus' wil (2, 1-13). Hierna waarschuwt hij hem tegen zekere dwaalgeesten, en daarop volgen wederom onderscheidene andere vermaningen (14-26). Over gevaarvolle tijden in de laatste dagen (3, 1-9). Lof door Paulus aan Timotheüs gegeven om zijne navolging van den Apostel, met eene opwekking om daarin te volharden (10-17). De Apostel vermaant hem op nieuw en zeer ernstig tot eene ijverige bediening van zijn ambt (4, 1-9). Met zijn verzoek aan Timotheüs om met Markus bij hem te Rome te komen, met verschillende berigten en groetenissen, en met zijne zegenbede besluit de Apostel zijnen brief (vs. 10-22).

Naar onze meening, heeft de H. Paulus zijne twee brieven aan Timotheüs geschreven tusschen het jaar 63 en 66 of 67, den eersten in Macedonië, den laatsten in zijne tweede gevangenis te Rome.

1) Paulus, te Rome in gevangenis (II Tim 1, 8, 17), schrijft aan Timotheüs (II Tim 4, 20): *Trophimus heb ik te Milete ziek achtergelaten*. Paulus' laatste vertrek nu van Milete (Hand 20, 15, volg.) vóór zijne gevangenis te Rome, door Lukas (Hand 28, 16, 30) vermeld, kan hier niet bedoeld zijn, omdat Trophimus toenmaals den Apostel van Milete vertrekkende op zijne reis vandaar naar Jerusalem vergezeld. Zie Hand 20, 4; 21, 29. En na dit vertrek van Milete is de Apostel vóór zijne gevangenis te Rome, door Lukas (Hand 28, 16, 30) vermeld, niet wederom naar Milete teruggekeerd, en heeft er dus Trophimus niet kunnen achterlaten. Dit feit alzoo gebiedt ons eene tweede gevangenschap van Paulus te Rome aan te nemen.

DE EERSTE BRIEF VAN DEN H. PAULUS AAN TIMOTHEUS

EERSTE HOOFDSTUK.

INHOUD. Na opschrift en heilwensch, vs. 1, 2, herhaalt de Apostel zijne vermaning, welke hij, naar Macedonië vertrekkende, aan Timotheüs gegeven had, namelijk zekere dwaalgeesten te Ephese met kracht tegen te staan en te regt te wijzen, vs. 3, 4; waarbij hij spreekt over het doeleinde des Christelijken onderrigts, en over het regt gebruik der Mosaïsche wet bij het Christelijk onderwijs, vs. 5-11. Dit leidt hem tot eene dankbare herinnering van zijne genadevolle roeping tot de bediening van het Evangelie, vs. 12, 17. Na deze uitweiding rigt hij wederom regtstreeks het woord tot Timotheüs, vermaant hem om den goeden strijd te strijden, en daarom, bij het geloof, ook een goed geweten te bewaren, welks verwaarloozing sommigen, onder anderen Hymeneüs en Alexander, aan het geloof schipbreuk had doen lijden, vs. 18-20.

1	* PAULUS Apostolus Jesu Christi secundum imperium Dei Salvatoris nostri, et Christi Jesu spei nostræ : * Timotheo dilecto filio in fide. Gratia, misericordia, et pax a Deo Patre, et Christo Jesu Domino nostro. (<i>Act 16, 1.</i>)	* Paulus een Apostel van Jesus Christus naar het bevel van God ¹ onzen Zaligmaker, en van Christus Jesus onze hoop : * aan Timotheüs <i>mijn</i> geliefden zoon in het geloof ² . Genade, barmhartigheid, en vrede ³ van God den Vader, en van Christus Jesus onzen Heer !	1
2	* Sicut rogavi te ut remaneres	* Gelijk ik u verzocht toen ik ⁴	2
3			3

¹) naar het bevel of de verordening van God, enz. Hiermede beteekende Paulus, dat hij een Apostel was, niet van menschen, noch door een mensch. (Gal 1, 1), maar onmiddellijk van God door Jesus Christus tot Apostel aangesteld. Zie de aantekeningen op Gal 1, 1. Misschien waren er ook te Ephese, gelijk elders, die Paulus zijne Apostolische waardigheid betwisten, en heeft hij om die reden haar nadrukkelijk willen herinneren. Hij noemt hier God den Vader onzen Zaligmaker, als den oorsprong onzer zaligheid door Jesus Christus, zijnen Zoon; want zóó lief heeft God de wereld gehad, dat hij zijnen eeniggeboren Zoon gegeven heeft, opdat een ieder, die in hem geloof, niet verloren ga, maar het eeuwige leven hebbe. Jo 3, 16. En Christus Jesus noemt hij onze hoop, als dengene, aan wiens verdiensten wij onze verlossing te danken hebben en onze hoop van eenmaal tot het bezit der eeuwige zaligheid te geraken. Vgl. Hand 4, 12.

²) mijn geliefden zoon in het geloof. Vgl. I Kor 4, 17 en noot 3 op bladz. 386, 2de Deel.

³) Genade, barmhartigheid, (Gods barmhartigheid is de bron aller genade) en vrede enz. Zie noot 6 op bladz. 243, 2de Deel.

⁴) Gelijk ik u verzocht toen ik, enz. Aan dit gelijk beantwoordt geen, zoo, en de zin, in vs. 3 en 4 vervat, is onvoltooid gebleven. De Apostel wilde aan Timotheüs zeggen,

Ephesi cum irem in Macedoniam, ut denunciare quibusdam
 4 ne aliter docerent, * neque
 intenderent fabulis, et genealogiis
 interminatis: quæ quæstiones præstant magis quam ædificationem Dei, quæ est in fide.
 5 * Finis autem præcepti est
 charitas de corde puro, et conscientia bona, et fide non
 6 ficta. * A quibus quidam aberrantes,
 7 conversi sunt in vaniloquium,
 * volentes esse legis doctores,
 non intelligentes neque quæ loquuntur,
 8 neque de quibus affirmant. * Scimus autem quia
 bona est lex, si quis ea legitime
 9 utatur: (Rom 7, 12.) * sciens hoc quia lex justo non est posita,
 sed injustis, et non subditis,

naar Macedonië vertrok dat gij te Ephese zoudt blijven, om sommigen te gebieden niet anders te
 4 leeren, * en zich niet op te houden met verdichtsel, en eindelooze
 geslachtlijsten: die veeleer geschillen voortbrengen dan opbouw
 5 Gods, welke in het geloof is. * Het doeleinde nu des onderrichts is
 6 liefde uit een rein hart, en uit een goed geweten, en uit een ongeveinsd
 7 geloof¹. * Van welke sommigen afgedwaald zijnde, zich gekeerd hebben tot
 8 ijdel geklap, * willende leeraars der wet zijn, terwijl zij noch
 9 verstaan wat zij zeggen, noch wat zij bevestigen². * Wij nu weten
 wel dat de wet goed is, zoo iemand daarvan wettelijk gebruik
 9 maakt: * dit wetende dat de wet niet gesteld is voor den geregte³,

dat hij hem op nieuw verzocht, *gelijk* hij hem dit vroeger alreeds verzocht had, om namelijk *sommigen* (Timotheüs-kende de personen, die Paulus bedoelde) ambtshalve te gebieden geene andere leer te leeren, *niets anders te leeren*, geen ander Evangelie te verkondigen dan het ééne ware Evangelie (vgl. Gal 1, 6), *en zich niet op te houden*, geen gehoor te geven (dit betreft de toehoorders van die dwaalleeraars), *met verdichtsel, en geslachtlijsten: die veeleer geschillen voortbrengen dan opbouw Gods*, die wel twisterijen voortbrengen, maar niet bevorderlijk zijn voor godsdienstige stichting, *welke in een werkzaam geloof te vinden is*, en niet in die oneenigheden. Volgens eene andere bijna algemeene lezing in de Grieksche handschriften luidt het laatste gedeelte van vs 4 aldus: *die veeleer geschillen voortbrengen dan Gods bedeeling* (Gods oeconomie of heilsbeschikking in Christus), *welke in het geloof is*, bevorderen: zijnde dat heil te bereiken *niet door geschillen, maar door een werkzaam geloof*.

De dwaalleeraars, welke de Apostel hier in 't oog heeft, waren, naar het schijnt, Christenen uit de Joden, voorloopers der Gnostieken, dwaalgeesten, gelijk aan die, tegen welke hij de Kolossers waarschuwt (Kol 2, 6). Door die *verdichtsel*, nader bepaald als *eindelooze geslachtlijsten*, moeten wij waarschijnlijk iets dergelijks verstaan als later in de geschiedenis bekend staat voor Gnostische leeringen over afkomst en geslachten der geesten of éonen Vgl. S. Iren. adv. haeres. Lib. 1, praefat.

1) Het praktisch doeleinde nu des Christelijken onderrichts, is niet geschillen voort te brengen en de gemoederen te verdeelen (vgl. II Tim 2, 23), maar het is liefde te stichten, echte liefde, zulke derhalve die voortkomt uit een rein hart, en uit een goed geweten, en uit een ongeveinsd geloof.

2) Van welke drie dingen sommigen (de Apostel bedoelt die valsche leeraars van vs 3) afgedwaald, afgeweken zijnde, zich gekeerd hebben tot ijdel geklap; welk ijdel geklap zij doen hooren, als zij leeraars der wet willen zijn, zich verbeelden uitleggers der Mosaïsche wet te zijn, terwijl zij niets zijn dan ijdele klappers, die noch verstaan wat zij zeggen, noch wat zij bevestigen.

3) Wij nu weten wel en men behoeft het ons niet te herinneren dat de Mosaïsche wet goed en nuttig is (vgl. Rom 7, 12), wel te verstaan, zoo iemand daarvan wettelijk,

impiis, et peccatoribus, sceleratis,
 et contaminatis, parricidis, et
 10 matricidis, homicidis, * forni-
 cariis, masculorum concubitori-
 bus, plagiariis, mendacibus, et
 perjuris, et si quid aliud sanæ
 11 doctrinæ adversatur; * quæ est
 secundum Evangelium gloriæ
 beati Dei, quod creditum est
 mihi.

12 * Gratias ago ei, qui me
 confortavit Christo Jesu Domi-
 no nostro, quia fidelem me exis-
 timavit, ponens in ministerio:
 13 * qui prius blasphemus fui, et
 persecutor, et contumeliosus:
 sed misericordiam Dei consecutus
 sum, quia ignorans feci in
 14 incredulitate. * Superabundavit
 autem gratia Domini nostri cum
 fide, et dilectione, quæ est in
 15 Christo Jesu. * Fidelis sermo, et
 omni acceptione dignus: quod
 Christus Jesus venit in hunc

maar voor ongeregtigen, en we-
 derspannigen, voor goddeloozen,
 en zondaars, voor booswichten,
 en schelmen, voor vadermoor-
 ders, en moedermoorders, voor
 doodslagers, * voor hoereerders, 10
 voor die bij mannen liggen, voor
 menschenroovers, voor leuge-
 naars, en meenedigen, en wat
 anders er nog zij dat strijdt met
 degezonde leer, * welke is volgens 11
 het Evangelie van de heerlijk-
 heid des zaligen Gods, dat mij
 werd toevertrouwd.

* Dank zeg ik hem, die mij 12
 gesterkt heeft¹ Christus Jesus
 onzen Heer, dat hij mij getrouw
 heeft geacht, *mij* in bediening
 stellende: * mij die te voren 13
 een lasteraar, en vervolger, en
 mishandelaar was²: maar ik
 verkreeg Gods barmhartigheid³,
 omdat ik het onwetend deed
 in ongeloof. * En zeer overvloedig 14
 was de genade onzes Heeren⁴
 met geloof, en liefde in Christus
 Jesus. * Het is een onbedriege- 15
 lijk woord⁵, en alle aanneming
 waardig: dat Christus Jesus in de

d. i. op de rechte wijze, overeenkomstig het doel waartoe zij gegeven is, bij zijn onderwijs gebruik maakt, dit, onder anderen, wetende en bedenkende, dat de wet niet gesteld is voor den geregte, voor den in Christus geregtvaardigde, als welke een dienaar der gerechtigheid geworden is (Rom 6, 18) en vruchten des geestes voortbrengt (Gal 5, 18, volg.). Zie voorts noot 2 op bladz. 565, 2de Deel.

De Apostel bedoelt hier zekere Joodschgezinde dwaalleeraars, die hem voor een verachter der Mosaïsche wet uitgaven.

¹) Dank zeg ik hem, die mij gesterkt heeft, ... dat hij mij getrouw heeft geacht; welk vrouwen hij mij betoond heeft, door mij in bediening te stellen, enz.

²) mij die te voren een lasteraar was van Jesus' naam, een vervolger, en een mishandelaar van zijne Kerk. Zie Hand 8, 3; 9, 1, 4; 22, 4. I Kor 15, 9. Gal 1, 13.

³) maar ik verkreeg Gods barmhartigheid, ik vond ontferming en vergiffenis bij God, omdat ik het onwetend deed in ongeloof, omdat ik hem gelasterd en zijne Gemeente vervolgd had niet uit loutere boosheid, maar onwetend dat ik den Messias vervolgde; welke onwetendheid voortkwam uit mijn ongeloof aan hem. — In hoe verre hij door dit zijn ongeloof schuldig was voor God, dat laat de Apostel niet onaangeoerd.

⁴) En zeer overvloedig was jegens mij de ontfermende genade onzes Heeren met geloof, en liefde in Christus Jesus, met het Christelijk geloof en de Christelijke liefde, de twee hoofdgaven mij verleend door die ontfermende genade onzes Heeren.

⁵) Het is een onbedriegelijk woord, een woord, waarop men staat kan maken, en alle aanneming waardig, en boven allen twijfel verheven, allerwaardigst om geloofd te worden: dat Christus Jesus, enz. De herinnering van de ontfermende genade, die

mundum peccatores salvos face-
 re, quorum primus ego sum :
 16 (Mt 9, 13. Mc 2, 17.) * Sed ideo
 misericordiam consecutus sum :
 ut in me primo ostenderet
 Christus Jesus omnem patientiam
 ad informationem eorum,
 qui credituri sunt illi, in vitam
 17 aeternam. * Regi autem saeculorum
 immortalis, invisibili, soli
 Deo honor, et gloria in saecula
 saeculorum. Amen.
 18 * Hoc praecipuum commendo
 tibi fili Timothee, secundum
 praecedentes in te prophetias, ut
 milites in illis bonam militiam,
 19 * habens fidem, et bonam conscientiam,
 quam quidam repel-
 lentes, circa fidem naufragaverunt :
 20 * ex quibus est Hymenæus

wereld gekomen is om zondaren
 zalig te maken, van welke ik de
 eerste ben : * Maar daarom heb ik
 16 barmhartigheid verkregen : opdat
 Christus Jesus in mij¹ den eer-
 sten al zijne verduldigheid zou
 betoonen tot een voorbeeld voor
 degenen, die aan hem zullen gelooven
 ten eeuwigen leven. * Den
 17 Koning nu der eeuwen² den onsterfelijken,
 den onzigtbaren, den eenigen God zij eer,
 en heerlijkheid in alle eeuwigheid !
 Amen.

* Dit gebod mijn zoon Timotheüs !
 18 beveel ik u aan, overeenkomstig de
 prophetiën³ die omtrent u voorafgingen,
 dat gij daarin strijdt den goeden strijd,
 * het geloof behoudende, en een
 19 goed geweten, hetwelk sommigen
 verstieten⁴, en aan het geloof
 20 schipbreuk leden : * onder

hem in 't bijzonder was wedervaren, leidt den Apostel tot eene bevestiging van de algemeene weldaad der verlossing van het menschdom door Christus.

¹) Maar daarom, tot dat einde, heb ik barmhartigheid verkregen : opdat Christus Jesus in mij, aan mijn persoon, den eersten, den voornaamsten zondaar, al zijne verduldigheid zou betoonen, eene proef zoude geven van zijne overgroote verduldigheid of langmoedigheid, en dit tot een voorbeeld voor degenen, die aan hem zullen gelooven ten eeuwigen leven, d. i. om tot het bezit des eeuwigen levens te geraken, — opdat, door mijn voorbeeld onderrigt, niemand aan zijne vergiffenis wanhope.

²) Den Koning nu der eeuwen, enz. De herinnering van Gods erbarmende genade vervult Paulus' hart met een gevoel van dankbaarheid, dat zich uitstort in deze lofzegging : Den Koning der eeuwen, der werelden (vgl. Hebr 1, 2), des heelals, des onsterfelijken (naar het Grieksch : den onvergankelijken), den onzigtbaren, den eenigen God zij eer, en heerlijkheid in alle eeuwigheid ! Amen. vgl. Rom 16, 27.

³) Dit gebod (het woord van vermaning, dat aanstonds volgt) mijn zoon Timotheüs ! beveel ik u aan, druk ik u op het hart, overeenkomstig de prophetiën die omtrent u voorafgingen, overeenkomstig de prophetische uitspraken u betreffende en geschied vóór uwe wijding tot Bisschop van Ephese (vgl. I Tim 4, 14), dat gij daarin, in die prophetische uitspraken over u, daarmede als bekleed en uitgerust en als krachtens dezelve, strijdt den goeden strijd, d. i. uwe bisschoppelijke bediening naar behooren vervult, het geloof behoudende, dat gij beleden hebt, en daarbij een goed geweten bewa- rende : twee noodzakelijke vereischten om den goeden strijd te strijden. Zie op I Tim 6, 12.

⁴) hetwelk (een goed geweten) sommigen verstieten, enz. De verwaarloozing van een geweten leidt tot dwaling en ongelooft. Zulks was alreeds gebleken in sommigen, die geen goed geweten bewaarden, maar hetzelfde verstieten, en zoo doende, schipbreuk leden aan het geloof en tot dwalingen vervallen waren. Tot die sommigen behoorden ook Hymeneüs (II Tim 2, 17), en Alexander, die de Apostel aan den Satan had overgegeven (zie op I Kor 5, 3), om hen door deze straf te tuchtigen en te leeren, Christus door hunne valsche leer niet meer te lasteren.

et Alexander : quos tradidi
Satanæ, ut discant non blas-
phemare.

welke Hymenæus, en Alexander
zijn : die ik aan den Satan heb
overgegeven, opdat zij leeren
niet te lasteren.

TWEEDE HOOFDSTUK.

INHOUD. Voorschriften betreffende de openbare godsdienstige bijeenkomsten der Christenen. Er moesten voorbiddingen gedaan worden voor alle menschen, en met name voor de overheden, vs. 1-7. Door wie en met welke gezindheid die gebeden moesten geschieden, en hoe de vrouwen zich daarbij te gedragen hadden, vs. 8-11. De vrouwen mochten niet als leerzessen optreden, en waarom niet, vs. 12-15.

1 * Obsecro igitur primùm om-
nium fieri obsecrationes, oratio-
nes, postulationes, gratiarum
2 * actiones pro omnibus hominibus:
* pro regibus, et omnibus, qui in
sublimitate sunt, ut quietam, et
tranquillam vitam agamus in
3 omni pietate, et castitate. * hoc
enim bonum est, et acceptum
coram Salvatore nostro Deo,
4 * qui omnes homines vult salvos
fieri, et ad agnitionem veritatis
5 venire. * Unus enim Deus, unus
et mediator Dei et hominum
6 homo Christus Jesus: * qui dedit

* Ik verzoek dan allereerst 1
dat er smeeingen, gebeden,
voorbiddingen, dankzeggingen
gedaan worden voor alle men-
schen¹: * voor de koningen, en 2
voor al de overheden, opdat wij
een gerust, en stil leven mogen
leiden in alle godsvrucht, en eer-
baarheid². * want dit is goed³, 3
en aangenaam in het oog van
God onzen Zaligmaker, * die 4
wil dat alle menschen zalig wor-
den, en tot de kennis der waar-
heid komen. * Want één God is 5
er, één middelaar ook tusschen
God⁴ en de menschen de mensch

1) *Ik verzoek* (naar het Grieksch liever: *ik vermaan*) dan allereerst, vóór alle dingen, dat er smeeingen, enz. Na die algemeene vermaning (1, 18) tot het strijden van den goeden strijd, komt de Apostel tot eenige bijzonderheden; en bij vermaan Timotheüs allereerst om zorg te dragen, dat er in de godsdienstige bijeenkomsten der Christenen smeeingen, gebeden, voorbiddingen (men denke aan drie vormen van gebeden) dankzeggingen, dankgebeden, gedaan werden voor alle menschen, geloovigen en ongeloovigen, zonder uitsluiting van iemand, wie hij ook zijn mogt, en met name ook voor de koningen, en voor al de overheden, ten einde onder de bescherming van wijze en regtvaardige bestuurders, buiten alle vervolging en verdrukking, een gerust, en stil leven te mogen leiden, een leven in alle godsvrucht, en eerbaarheid (Gr. achtbaarheid), een leven geheel aan godsdienst en deugd toegewijd.

2) Vers 2 is verklaard in de vorige aantekening.

3) *want dit*, namelijk het doen van gebeden en dankzeggingen voor alle menschen (vs. 1), is goed, en aangenaam, behagelijk bij God onzen Zaligmaker (Zie boven, bl. 44, noot 1), omdat het zijn ernstige wil is dat alle menschen zalig worden, en derhalve dat alle menschen komen tot de kennis der waarheid.

4) *Want één God is er*, niet meer Goden, één middelaar ook, niet meer tusschen God, enz. Een dubbele grond voor de waarheid van zijn voorafgaand gezegde: God wil de zaligheid van alle menschen, zonder uitzondering: één eenig God is de God en schepper van alle menschen, en eenig is ook de middelaar tusschen God en de

redemptionem semetipsum pro
 omnibus, testimonium tempori-
 bus suis : * in quo positus sum
 ego prædicator, et Apostolus
 (veritatem dico, non mentior)
 doctor Gentium in fide, et veritate.
 * Volo ergo viros orare in
 omni loco, levantes puras manus
 sine ira, et disceptatione. * Simi-
 liter et mulieres in habitu ornato,
 cum verecundia, et sobrietate or-
 nantes se, et non in tortis crini-

Christus Jesus : * die zich zelfven
 gegeven heeft tot een losprijs
 voor allen, de getuigenis te zijner
 tijd¹ : * waartoe ik werd aange-
 steld als prediker, en Apostel²
 (ik spreek waarheid, ik lieg
 niet) als leeraar der Heidenen
 in geloof, en waarheid³.

* Ik wil dan dat de mannen⁴
 te aller plaatse bidden, reine
 handen opheffende zonder toorn,
 en twist. * Desgelijks ook de
 vrouwen in betamelijke klee-
 ding⁵, met zedigheit, en matig-
 heid zich opschikkende, en niet

menschen, Christus Jesus : die daardoor middelaar werd tusschen God en de menschen, d. i. het menschdom met God verzoende, dat hij *zich zelfven gegeven heeft*, zijn leven heeft opgeofferd, *tot een losprijs voor allen*, niet voor eenige, maar voor alle menschen, zonder uitzondering. Vgl. Mt 20, 28. Rom 3, 25. I Pt 18-20, en lees noot 2 op bladz. 133, 1ste Deel, en noot 2 op bladz. 263, 2de Deel. De Apostel noemt den God-mensch Jesus Christus hier met nadruk den mensch Christus Jesus, omdat hij onze middelaar is niet naar zijne goddelijke, maar naar zijne mensche-lijke natuur.

¹) de getuigenis te zijner tijd. Men neme deze woorden als eene *appositie* tot het voorafgaande gezegde : *die zich zelfven gegeven heeft tot een losprijs voor allen*, alsof de Apostel hier hadde voortgegaan : welk geven van zich zelfven tot een losprijs voor allen, *te zijner tijd*, op den door God daartoe bepaalden tijd, moest *betuigd* en verkondigd worden.

²) *waartoe* (tot het afleggen van welke getuigenis) *ik* van God werd aangesteld als prediker, en Apostel, als leeraar der Heidenen in geloof, en waarheid, om hen door mijne bediening tot het geloof en tot de kennis der waarheid te brengen. De Apostel betuigt hier op nieuw (vgl. 1, 11) en allernadrukkelijkst (*ik spreek waarheid, ik lieg niet*) zijne apostolische waardigheid.

³) in geloof, en waarheid. Zie noot 2.

⁴) *Ik wil dan dat de mannen*, enz. De Apostel komt, na die soort van uitweiding (vs 3-6), met *dan* op zijn onderwerp terug, en na gezegd te hebben, *voor wie* hij wil dat men bidden zal, zegt hij nu ook, *hoe* hij wil, dat er zal gebeden worden in de godsdienstige zamenkomsten der Christenen. Hij wil dan vooreerst, dat *te aller plaatse*, waar openbare gemeenschappelijke gebeden met luider stemme gedaan worden, dit geschiede, niet door de vrouwen, maar door *de mannen*, en zóó, dat zij dit doen, *reine* (Gr. *heilige*), van zonde onbesmette *handen* ten hemel *opheffende*, en *zonder toorn, en twist* in het hart te dragen. Vgl. Mt 5, 23, volg.

Onder het *bidden*, als blijkt uit vs 11, begrijpt de Apostel ook het openbaar leeren en vermanen.

⁵) *Desgelijks ook* wil ik *de vrouwen in betamelijke kleding*, dat zij bij de godsdienst-oefeningen in betamelijke kleding verschijnen, *met zedigheit, en matigheid zich opschikkende, en niet* in kunstige *haarvlechten*, wat bemiddelden en niet bemiddelden gold, of, wat alleen bemiddelden gelden kon, *in goud, of paarlen, edele gesteenten, of een kostbaar pronkgewaad* (gelijk, bij voorbeeld, de Heidense vrouwen te Ephese gewoon waren bij de Diana-feesten te verschijnen) : *maar gelijk het vrouwen betaamt, die belijdenis doen van godsvrucht* niet met woorden, maar door *goede werken*, en derhalve hare godsvrucht ook zullen laten blijken in hare kleding.

bus, aut auro, aut margaritis, vel veste pretiosa : (I Pt 3, 3.)
 10 * sed quod decet mulieres, promittentes pietatem per opera
 11 bona. * Mulier in silentio discat
 12 cum omni subjectione. * Docere autem mulieri non permitto, neque dominari in virum : sed esse in silentio. (I Kor 14, 34.)
 13 * Adam enim primus formatus est : deinde Heva. (Gn 1, 27.)
 14 * et Adam non est seductus : mulier autem seducta in prævicatione fuit. (Gn 3, 6.)
 15 * Salvabitur autem per filiorum generationem, si permanserit in fide, et dilectione, et sanctificatione cum sobrietate.

in haarvlechten, of goud, of paarlen, of een kostbaar gewaad :
 * maar gelijk het vrouwen betaamt, die belijdenis doen van godsvrucht door goede werken.
 * De vrouw leere in stilheid met alle onderwerping. * Doch¹ onderwijs te geven laat ik aan de vrouw niet toe, noch over den man te heerschen : maar ik beveel haar in stilheid te zijn. * Want Adam² werd eerst gevormd : daarna Eva. * en Adam werd niet verleid : maar de vrouw verleid zijnde is overtreedster geworden. * Doch zalig zal zij worden³ door kinderen te baren, indien zij zal volhard hebben in geloof, en liefde, en heiliging bij ingetogenheid.

1) *De vrouw leere in stilheid met alle onderwerping.* Doch, enz. Zie hier de zin : In de openbare godsdienstige bijeenkomsten hoore de vrouw *in stilheid*, zonder mede te spreken of te ondervragen, het onderwijs aan, *met alle onderwerping*, zonder tegen te spreken, hoe weinig het ook zij. Doch aldaar zelve *onderwijs te geven laat ik aan de vrouw niet toe, noch over den man te heerschen*, wat het geval zou zijn als de mannen onderwezen werden door de vrouwen : maar ik beveel haar *in stilheid te zijn*. Vgl. I Kor 14, 34, volg.

2) *Want Adam*, enz. Twee gronden voor de meerderheid van den man boven de vrouw, of voor de ondergeschiktheid der vrouw aan den man : a) *Adam*, de man, was *eerst* geschapen : en daarna *Eva*, de vrouw (Gn 2, 7, 18—23 ; vgl. I Kor 11, 8) ; b) niet *Adam*, de man, maar wel *Eva*, de zwakkere vrouw, is door den slang *verleid*, bedrogen, geworden (Gn 2, 11—13) ; En *Adam* liet zich niet *verleiden* door *Eva*, maar werd deelgenoot van hare overtreding.

3) *Doch zalig zal zij worden*, enz. Niet door in 't openbaar als leerares op te treden (vs 12), wat hare bestemming niet is, niet daardoor zal zij zalig worden, maar *door kinderen te baren*, en zich van hare moederlijke pligten goed te kwijten, waardoor de vrouw, algemeen gesproken, aan hare bestemming beantwoordt, *indien zij* daarbij ook volhardt *in* de belijdenis van het *geloof*, en in het beoefenen der Christelijke *liefde*, en zich toelegt op hare *heiliging* of zedelijke volmaking, en met name op de deugd van *ingetogenheid*.

DERDE HOOFDSTUK.

INHOUD. Voorschriften aangaande de vereischten in de personen, die Timotheüs tot eenige kerkelijke dienst zou willen aanstellen: over de vereischten in de priesters, vs. 1—7; over de vereischten in de diakenen en de diakonessen, vs. 8—13. De Apostel gaf hem deze voorschriften, opdat hij weten zou hoe zich te gedragen in het bestuur van Gods huis, de Kerk des levenden Gods, de zuil en de grondvest der waarheid, vs. 14—16.

1	* Fidelis sermo: Si quis epis-	* Het is een waarachtig woord:	1
2	copatum desiderat, bonum opus	Zoo iemand een bisschopsambt ¹	2
3	desiderat. * Oportet ergo epis-	begeert, hij begeert een treffelijk	3
4	cum irreprensibilem esse,	werk ² . * Een bisschop dan ³ moet	4
	unius uxoris virum, sobrium,	onberispelijk zijn, een man van	
	prudenter, ornatum, pudicum,	ééne vrouw, bezadigd, voorzig-	
	hospitalem, doctorem, (<i>Tit 1, 7.</i>)	tig, deftig, zedig, herbergzaam,	
	* non vinolentum, non percus-	bekwaam om te onderwijzen,	
	sorem, sed modestum: non	* geen wijnrinker, geen vech-	
	litiosum, non cupidum, sed	ter, maar bescheiden: niet twist-	
	* suae domui bene praepositum:	ziek, niet geldgierig, * maar zijn	

1) *een bisschopsambt*. Bij het leven der Apostelen werden de benamingen van bisschop (*episcopus*) en priester (*presbyter*) zonder onderscheid gebezigd om in de kerkelijke Hiërarchie de geestelijke beambten van den tweeden rang te beteekenen, terwijl men gewoon was de benaming van *Apostel* te geven aan dezulken, die tot den eersten rang behoorden en aan welke men daarna, in de tweede eeuw der Kerk en vervolgens, uitsluitend de benaming van *bisschoppen* toeëigende. Zie noot 6 op bladz. 158, 2de Deel. Overeenkomstig dit spraakgebruik verstaat de Apostel dan hier door zijn *bisschopsambt* hetzelfde wat wij thans de priesterlijke waardigheid of het priesterambt gewoon zijn te noemen. Zie voorts het aangeteekende op Tit 1, 5 en 7.

2) *een treffelijk werk*, eene schoone en edele bediening.

3) *Een bisschop dan*, een priester, een geestelijk overste van den tweeden rang (zie boven, noot 1), *moet onberispelijk zijn*, enz. Paulus onderrigt hier Timotheüs, het hoofd of den Apostel der Kerk van Ephese, aangaande de vereischten in de personen, die hij tot de kerkelijke dienst zou willen aanstellen; en hij spreekt in de eerste plaats over het priesterschap. Wie tot die bediening verkozen werd, moest, onder anderen, de volgende hoedanigheden hebben: hij moest *onberispelijk zijn*, te goeder naam en faam staan; *een man van ééne vrouw*, niet hertrouwd zijn na den dood van zijne eerste vrouw; *bezadigd*, niet zulk een die in zijne handelingen onbezonnen te werk ging, *voorzigtig* in al zijn doen, *deftig* in zijn uiterlijk, zonder gezochten opschik, maar ook zonder slordigheid. *Zedig*: voor *ornatum, pudicum*, dat de Vulgaat hier geeft en waarvoor wij *defstig, zedig*, geschreven hebben, heeft de Grieksche tekst maar één woord, *kosmios*, 't welk hier goed door zedig kan vertaald worden. Hoogstwaarschijnlijk is het *ornatus* van de Vulgaat een Latynsch glosseem, eene andere overzetting van *kosmios*. — Hij moest voorts *herbergzaam* zijn (zie op Rom 12, 13. Hebr 13, 2. I Pt 4, 9), *bekwaam om te onderwijzen* (vgl. Tit 1, 9), *geen wijnrinker*, niet iemand, die aan den drank is overgegeven, *geen vechter*, geen oplopend mensch en die terstond met de vuist gereed is, *maar bescheiden, zachtzinnig*, toegevend: *niet twistziek*, niet strijdzuchtig, *niet geldgierig*, *maar* (dit maar staat niet in den Griekschen tekst) *zijn eigen huis*, huisgezin, *goed besturende, kinderen hebbende*, enz. De zin is; en indien hij kinderen heeft, zoo moeten deze *onderdanig zijn bij alle eerbaarheid*, noch ongehoorzaam, noch losbandig. Vgl. Tit 1, 6.

filios habentem subditos cum
 5 omni castitate. Si quis autem
 domui suæ præesse nescit, quo-
 modo Ecclesiæ Dei diligentiam
 6 habebit? * Non neophytum: ne
 in superbiam elatus, in iudicium
 7 incidat diaboli. * Oportet autem
 illum et testimonium habere
 bonum ab iis, qui foris sunt, ut
 non in opprobrium incidat, et in
 laqueum diaboli.

8 * Diaconos similiter pudicos,
 non bilingues, non multo vino
 deditos, non turpe lucrum sec-
 9 tantes: * habentes mysterium
 10 fidei in conscientia pura. * Et hi
 autem probentur primum: et sic
 11 ministrent, nullum crimen ha-
 bentes. * Mulieres similiter pu-

eigen huis goed besturende: kin-
 deren hebbende die onderdanig
 5 zijn bij alle eerbaarheid. * Als
 iemand toch zijn eigen huis¹ niet
 weet te besturen, hoe zal hij
 zorg dragen voor Gods Kerk?
 6 * Geen nieuwbekeerde: opdat hij
 niet zich trotsch verheffende, tot
 het oordeel des duivels vervalle².
 * En hij moet ook eene goede
 7 getuigenis hebben bij degenen,
 die buiten zijn³, opdat hij niet
 in verachting, en in den strik des
 duivels valle.

* Desgelijks moeten de diake-
 8 nen⁴ eerbaar zijn, niet dubbel-
 tongig, niet overgegeven aan
 veel wijn drinken, geen najagers
 van vuil gewin: * de verborgen-
 9 heid des geloofs behoudende in
 een zuiver geweten⁵. * En dat
 10 ook dezen eerst beproefd wor-
 den: en zóó dienen, indien zij
 11 onberispelijk zijn⁶. * Desgelijks

1) Als iemand toch zijn eigen huis, enz. Eene tusschenrede tot bevestiging van het gezegde in vs. 4.

2) Geen nieuwbekeerde (Gr. *nieuwgeplante*) geen nieuweling, niet iemand die pas tot het Christendom is overgegaan opdat hij niet zich trotsch verheffende, ter oorzake van deze hooge onderscheiding niet opgeblazen, niet hoogmoedig geworden, en, door hoogmoed tot afval verleid, zoo tot het oordeel van veroordeeling, tot de straf des duivels vervalle, zich dezelfde straf op den hals hale, die den uit hoogmoed gevallen Satan trof.

Andere redenen, waarom een nieuwbekeerde niet tot het priesterschap moest aangesteld worden, gaat Paulus voorbij, alleen de voornaamste opnoemende.

3) bij degenen, die buiten de Gemeente der Christenen zijn, bij Joden en Heidenen eene goede getuigenis hebben, voor een braaf mensch bekend staan, en dit, opdat hij bij zijne Gemeente, wanneer haar zijn vroeger ergerlijk leven bekend raakt, niet in verachting kome, en de duivel van die verachting gebruik makende als van een strik om hem te vangen, hij in dien strik valle en tot afval van het Christelijk geloof verleid worde.

4) Desgelijks moeten de diakenen, enz. Na gesproken te hebben over de vereischten in de bisschoppen of priesters, komt de Apostel nu tot de vereischten in de diakenen. Zie noot 10 op bladz. 49 2de Deel. De personen tot deze bediening aan te stellen moesten zijn eerbaar, achtbaar, niet dubbel tongig, niet met twee tongen sprekende, zoodat men op hun zeggen geen staat kan maken.

5) de verborgenheid des geloofs, de thans geopenbaarde waarheid, die het voorwerp des Christelijken geloofs uitmaakt en vroeger verborgen was (zie noot 2 op bladz. 356, 2de Deel), behoudende, bewarende, en een zuiver geweten, d. i. onberispelijk in hun geloof en in hunnen levenswandel.

6) En dat ook dezen, dezulken die men tot het diakonaat bestemt, eerst beproefd worden ten opzichte van hunne regtgeloovigheid en Christelijken levens wandel: en

12 dicas, non detrahentes, sobrias, fideles in omnibus. * Diaconi
 sint unius uxoris viri : qui filiis
 suis bene præsint, et suis domi-
 13 bus. * Qui enim bene ministra-
 verint, gradum bonum sibi
 acquirent, et multam fiduciam
 in fide, quæ est in Christo Jesu.
 14 * Hæc tibi scribo, sperans me
 15 ad te venire cito. * si autem
 tardavero, ut scias quomodo
 oporteat te in domo Dei conver-
 sari, quæ est Ecclesia Dei vivi,
 columna et firmamentum verita-
 16 tis. * Et manifeste magnum est
 pietatis sacramentum, quod ma-
 moeten de vrouwen¹ eerbaar
 zijn, geen lastertongen, beza-
 digd, getrouw in alles. * Dat de
 12 diakenen mannen zijn van ééne
 vrouw² : die hunne kinderen, en
 hunne huizen goed besturen.
 * Want die goedgediend hebben,
 13 zullen zich een goeden trap ver-
 werven, en veel vrijmoedigheid
 in het geloof in Christus Jesus³.
 * Deze dingen schrijf ik u,
 14 hopende welhaast tot u te ko-
 men⁴. * doch zoo ik vertoeven
 15 mogt, opdat gij weten zoudt hoe
 gij u moet gedragen in het huis
 van God⁵, hetwelk is de Kerk
 des levenden Gods, de zuil en
 grondvest der waarheid⁶. * En
 16 ook voorzeker groot is het ge-
 heim der godsvrucht⁷, dat ge-

zóó, nadat men hen beproefd hebbe, *dienen*, het diakonaat ontvangen, *indien* zij
 namelijk in geloof en leven *onberispelijk* bevonden zijn. Nieuwbekeerden (vgl. vs 6)
 moesten evenmin tot het diakonaat worden aangesteld : dat geeft de Apostel hier
 te kennen.

1) *Desgelijks moeten de vrouwen*, enz. Welke vrouwen zijn hier bedoeld ? De vrouwen
 der diakenen, volgens Estius en anderen. Maar waarom schreef de Apostel dan
 niet : *hunne vrouwen* ? Naar het gevoelen van den H. Chrysostomus, dat ons veel
 aannemelijker voorkomt, wil Paulus hier spreken van de *diakonessen* (Rom 16, 1).

2) *Dat de diakenen mannen zijn van ééne vrouw*, enz. Zie het aangeteekende op vs 2 en 4.

3) *Want die goed gediend hebben*, die hun ambt van diaken goed bediend hebben,
zullen zich verwerven (naar het Grieksch : *verwerven zich*) *een goeden trap*, banen zich een
 goeden weg tot hooger waardigheid, en verkrijgen veel vrijmoedigheid in de belijdenis
 en verkondiging van het geloof in Christus Jesus.

4) *Deze dingen* (de voorschriften vervat in 3, 13) *schrijf ik u*, ofschoon *hopende*, enz.

5) *doch ik schrijf het u voorloopig reeds nu*, opdat, *zoo ik vertoeven mogt*, *gij weten*
zoudt hoe gij verkeerden moet (naar het Grieksch : *hoe men verkeerden moet*) *in het huis van*
God, in het bestuur van het huis van God opzigtelijk de keus der tot de kerkdienst
 aan te stellen personen.

6) *hetwelk* (als welk huis van God) *de Kerk des levenden Gods is*, *de zuil en de grondvest der*
waarheid. Op die zuil, op die grondvest rust de waarheid ; die zuil en grondvest
 draagt haar onwrikbaar. Heeft nu God de Kerk gesteld tot eene zuil en grondvest
 der waarheid, dan wil hij haar ook bewaren voor dwaling, en derhalve is zij onfeil-
 baar in hare leer ; want zuil en grondvest der waarheid te zijn en toch feilbaar te
 wezen, zijn twee tegenstrijdige denkbeelden. Door ééne enkele dwaling te leeren
 zou hij ophouden te zijn, wat God gewild heeft dat zij wezen zou, *de zuil en grondvest*
der waarheid.

7) *En ook voorzeker*, zonder tegenspraak, ongetwijfeld, *groot*, verheven, allergewig-
 tigst, in de schatting der geloovigen, *is het geheim der godsvrucht*. Door het geheim der
 godsvrucht, in vers 15 de waarheid genoemd, verstaat de Apostel, als blijkt uit de
 beschrijving die volgt, het menschgeworden Woord des Vaders, Jesus Christus ;

nifestatum est in carne, justificatum est in spiritu, apparuit angelis, prædicatum est Genti- bus, creditum est in mundo, assumptum est in gloria.

openbaar is in het vleesch¹, geregvaardigd is in den geest, verschenen is aan de engelen, gepredikt is aan de volkeren, geloofd is in de wereld, opgenomen is in de heerlijkheid.

VIERDE HOOFDSTUK.

INHOUD. Met de vermelding der hoofdwaarheid van het Christelijk geloof aan het einde van het vorige hoofdstuk (vs 13), gaat de Apostel over om Timotheüs te onderrigten aangaande zekere dwaalleeraars, die weldra in de Kerk zouden opstaan; en hij wekt hem op tot handhaving en verkondiging der gezonde geloofsleer, en tot eene ijverige beoefening van godsdienst en deugd, vs 1—11: waaraan nog eenige andere heilzame vermaningen en aanbevelingen worden toegevoegd, vs 12—16.

* Spiritus autem manifeste dicit, quia in novissimis temporibus discedent quidam a fide, * Doch de Geest zegt duidelijk², dat in de laatste tijden sommigen van het geloof zullen

welke waarheid *een geheim* of eene verborgenheid genoemd wordt als vroeger *verborgen* en thans *geopenbaard*; en zij heet het geheim of de verborgenheid *der godsvrucht*, omdat zij de hoofdwaarheid der Christelijke godsdienst uitmaakt.

¹) *dat geopenbaard is in het vleesch*, enz. Behalve deze lezing ontmoeten wij hier in de Grieksche HSS. nog twee andere lezingen, die echter geene verandering brengen in den zin. Deze twee lezingen zijn: a) *God is geopenbaard in het vleesch*, en b) *die geopenbaard is in het vleesch*, enz. Hoogstwaarschijnlijk is deze laatste lezing de echte. Het is eene zeer aangename gissing, dat de gezegden hier: *die geopenbaard is in het vleesch*, enz., gezegden, die voorzeker niet in den gewoonen proza-stijl geschreven zijn, een gedeelte uitmaakten van eenigen lofzang op Christus, bij de eerste geloovigen in gebruik (vgl. Eph 5, 19); waarbij men dan onderstellen kan, dat het woord *Christus*, waarop het betrekkelijk voornaamwoord *die* slaan moet, in dezen lofzang voorafging.

Volgens de lezing der Vulgaat, waarnaar het betrekkelijk voornaamwoord op *geheim* slaat, moet onder dit *geheim* de persoon van Jesus Christus verstaan worden.

Geopenbaard in het vleesch: want het Woord, dat *in den beginne was en bij God was en God was, is vleesch geworden*. Jo 1, 1, 14. *Geregvaardigd*, bewezen is geworden te zijn de Zoon van God, dien hij zeide te zijn, *in den geest*, in en door den heiligen Geest, door de wonderwerken, die hij in de kracht des heiligen Geestes tot bevestiging van zijne woorden verrigt heeft. Vgl. Mt 12, 28. Jo 10, 37, volg. *Verschenen aan de engelen* na zijne luistervolle hemelvaart; *gepredikt aan de volkeren*, allerwegen verkondigd als de Zaligmaker der wereld, en overal als zoodanig *in de wereld* door velen *geloofd* en erkend; *opgenomen* ten hemel bij zijne hemelvaart *in de heerlijkheid*, d. i. om in de eeuwige heerlijkheid te leven, *gezetelen aan Gods rechterhand*. Vgl. Mk 16, 19, en zie noot 1 op bladz. 645, 2de Deel.

²) *Doch de Geest zegt duidelijk*, enz. Met die vermelding van de hoofdwaarheid des Christelijken geloofs (3, 16) gaat de Apostel over om Timotheüs te onderrigten aangaande zekere dwaalleeraars, die weldra in de Kerk zouden opstaan en sommigen van het geloof doen afvallen. *De Geest*, de heilige Geest, door het orgaan van één of meer begaafden met het Charisma der prophetie (I Kor 12, 10), *zegt duidelijk*, uitdrukkelijk, *dat in de laatste tijden* (naar het Grieksch: *in latere tijden*,

attendentis spiritibus erroris, et doctrinis dæmoniorum, (*II Tim* 3, 1. *II Pt* 3, 3. *Jud* 18.) * in hypocrisi loquentium mendacium, et cauteriatam habentium suam conscientiam, * prohibentium nubere, abstinere a cibis, quos Deus creavit ad percipiendum cum gratiarum actione fidelibus, et iis, qui cognoverunt veritatem. * Quia omnis creatura Dei bona est, et nihil rejiciendum

afvallen, luisterende naar dwaalgeesten, en duivelsleeringen, * van die bij huichelarij leugen spreken, en gebrandmerkt zijn aan hungeweten¹, * die verbieden te trouwen, en gebieden dat men zich onthoude van spijzen², welke God tot nuttiging met dankzegging geschapen heeft³ voor de geloovigen, en voor die de waarheid erkend hebben⁴. * Want alle schepsel Gods is goed, en niets verwerpelijk wat met dankzegging genoten wordt⁵:

in vervolg van tijd, welken tijd de Apostel zich voorstelt als kort op handen zijnde (hetgeen men kan opmaken uit zijn gezegde Hand 20, 29—31) *sommigen van het geloof zullen afvallen, luisterende*, daardoor dat zij luisteren naar, gehoor geven aan, *dwaalgeesten*, dwaalleeraars, en *duivelsleeringen*: dewijl de valsche leeringen, welke zij verkondigen, oorspronkelijk ingevingen zijn van booze geesten.

1) luisterende naar leeringen van zulken, die bij huichelarij leugen spreken, die bij het uitventen van hunne valsche leer ook nog den schijn van heilige menschen aannemen, terwijl zij *gebrandmerkt zijn aan hun geweten*, terwijl het schandmerk van hunne goddeloosheid, van hunne misdrijven, ingebrand is, om zoo te spreken, in hun geweten, of, met andere woorden, terwijl zij de bewustheid van hunne schanddaden overal in hun geweten rondragen.

2) die *verbieden te trouwen* en gebieden (deze woorden: en gebieden, moeten uit het voorafgaande *verbieden* aangevuld worden), dat men zich onthoude van sommige spijzen enz. De Apostel gaat voort met de dwaalgeesten (vs. 1), die hij beoogt, verder te beschrijven.

3) welke (spijzen) God tot nuttiging met dankzegging geschapen heeft, enz. In deze relatieve zinsnede wederlegt de Apostel hunne dwaling aangaande de onthouding van sommige spijzen. Van hunne dwaling aangaande het huwelijk spreekt hij verder niet. Waarom niet? omdat hij alreeds, van de bestemming der vrouwen sprekende (2, 13), het huwelijk voor geoorloofd verklaard had. Zoo dan is het eene valsche leer te zeggen, dat sommige spijzen, op zich zelve beschouwd, onrein zijn en het genot daarvan ongeoorloofd: want die spijzen, het is God die ze geschapen heeft tot nuttiging, om genoten te worden, zegt de Apostel, en hij voegt er bij: met dankzegging aan God, waarmede hij te kennen geeft, hoe zij moeten genoten worden. Vgl. I Kor 10, 31.

4) God heeft die spijzen geschapen voor de geloovigen, en voor die de waarheid erkend hebben. Het laatste gedeelte van deze zinsnede is eene verklaring van het eerste: tegenover die dwaalleeraars worden de geloovigen gesteld als dezulken die de waarheid erkend hebben. Hij, die zijne zon doet opgaan over goeden en kwaden, en regen doet over regtvaardigen en onregtvaardigen (Mt 10, 45), hij voedt ook de ongelovigen, maar alleen bij den geloovige, die met dankzegging zijn voedsel geniet, wordt het geheele doel, een dankbaar genot, bereikt, waartoe de spijzen door God geschapen zijn. Om die reden noemt de Apostel hier alleen de geloovigen.

5) Want (de reden, waarom het eene dwaling is het genot te verbieden van sommige spijzen als boos door haar eigene natuur) alle schepsel Gods is goed, al wat God geschapen heeft, en derhalve ook alle spijs is goed, geene spijs is op zich zelve boos, en niets, geen voedsel, is verwerpelijk dat (naar het Grieksch: als het) met dankzegging genoten wordt. Zie boven, noot 3.

quod cum gratiarum actione * het wordt immers geheiligd 5
 percipitur : * sanctificatur enim door het woord Gods, en het 6
 per verbum Dei, et orationem. gebed¹. * Als gij deze dingen den
 6 * Hæc proponens fratribus, bo- broederen voorhoudt, zult ge een
 nus eritis minister Christi Jesu goed dienaar van Christus Jesus
 enutritis verbis fidei, et bonæ zijn gevoed met de woorden des
 doctrinæ, quam assecutus es. geloofs, en der goede leer², die
 7 * Ineptas autem, et aniles fabulas gij gevolgd hebt. * Maar de
 devita: exerce autem teipsum ad ongerijmde, en oudwijfsche fabe-
 pietatem. (II Tim 2, 23. Tit 3, 9.) len vermijd ze : oefen u daaren-
 8 * Nam corporalis exercitatio, ad tegen tot godsvrucht³. Want de
 modicum utilis est : pietas autem ligchamelijke oefening, is tot
 ad omnia utilis est, promissionem weinig nuttig : maar de Gods-
 habens vitæ, quæ nunc est, et vrucht⁴ is tot alles nuttig, dewijl
 9 futuræ. * Fidelis sermo, et omni zij de belofte heeft van dit leven,
 10 acceptione dignus. * In hoc enim en van het toekomstige. * Een
 laboramus, et maledicimur, quia waarachtig woord is dit, en alle
 aanneming waardig⁵. * Want
 daarvoor zwoegen wij, en lijden
 smaad⁶, omdat wij hopen op den

¹) *het* (alle voedsel, als het met dankzegging daarvoor aan God genuttigd wordt. *wordt immers geheiligd*, het genot daarvan geheiligd door het woord Gods, en het gebed) Men denke aan een vóór den maaltijd uitgesproken dankgebed, in eenige Schriftuurwoorden vervat.

²) *Als gij deze dingen*, al wat ik u daar zeide (vs. 1-5), *den broederen* in Christus, den Christenen aan uwe zorg toevertrouwd, *voorhoudt* en door hun de ware leer te verkondigen, hen tegen die valsche leeraars, zooveel in u is, beschermt, *zult ge een goed dienaar van Christus Jesus zijn*, zult ge u een goed dienaar van Christus Jesus betoonen, een dienaar, die aanhoudend gevoed wordt (zich voedt) met de woorden des geloofs, en der goede leer, d. i. met de gezonde geloofsleer, die gij gevolgd hebt, waaraan gij u bij voortdurend trouw gehouden hebt.

De Vulgaat bezigt het woord *assecutus* in den zin van *assectatus*. Vgl. Lk 1, 3 en II Tim 3, 10.

³) *Maar de dwaze* (Gr. *onheilige*) *oudwijfsche fabelen* (1, 4), *vermijd ze*, laat er u niet mede in, houd u niet op met daartegen te strijden (vgl. II Tim 2, 23): *oefen u daarentegen tot godsvrucht*, leg u met allen ijver toe op de beoefening van Godsdienst en deugd.

⁴) *Want de ligchamelijke oefening*, de lichaams-oefening, *is tot weinig nuttig*: maar de godsvrucht, enz. In eene tegenstelling van de godsdienstige oefeningen tegenover de gymnastische lichaams-oefeningen, waarvan de Grieken bijzonder veel werk maakten, verheft de Apostel hier de hooge waardij der eerste.

De lichaams-oefening, zegt hij, *is tot weinig nuttig*; zij dient slechts tot bevordering van gezondheid en lichaamskrachten, en hare nuttigheid bepaalt zich tot dit leven: de godsvrucht daarentegen, de geestelijke en godsdienstige oefeningen, *is tot alles nuttig*, en dit, *dewijl zij de belofte heeft* voor het tegenwoordige (Mt 3, 33. Mk 10, 29 volg.), en voor het toekomstige leven.

⁵) *Een waarachtig woord is dit*, wat ik daar zeide (vs. 8), dat de godsvrucht de belofte heeft van dit tegenwoordige leven en van het toekomstige, *en alle aanneming waardig*, ten hoogste waardig om geloofd te worden.

⁶) *Want daarvoor*, voor dat toekomstige leven (vs. 8), *zwoegen wij*, Christenen, onder-

11 speramus in Deum vivum, qui
est Salvator omnium hominum,
12 maxime fidelium. * Præcipe hæc,
et doce.

13 * Nemo adolescentiam tuam
contemnat : sed exemplum esto
fidelium in verbo, in conversa-
tione, in charitate, in fide, in
14 castitate. * Dum venio, attende
lectioni, exhortationi, et doctri-
næ. * Noli negligere gratiam,
quæ in te est, quæ data est
tibi per prophetiam, cum imposi-
tione manuum presbyterii.
15 * Hæc meditare, in his esto :
ut profectus tuus manifestus
16 sit omnibus. * Attende tibi,

levenden God, die de Zaligmaker
is van alle menschen, vooral der
geloovigen. * Beveel, en leer 11
deze dingen !

* Dat niemand uwe jonkheid 12
verachte : maar wees een voor-
beeld voor de geloovigen, in
woord, in wandel, in liefde, in
geloof, in kuischheid². * Wees 13
naarstig in het lezen³, het ver-
manen, en het leeren, totdat ik
kom⁴. * Verwaarloos de genade 14
niet⁵, die in u is, welke u door
prophetie bij oplegging van de
handen der priesterschap gege-
ven is. * Zet daar uwe zinnen 15
op, houd u daarmede bezig :
opdat uwe vordering blijkbaar
zij aan allen⁶. * Geef acht op u 16
zelven, en op het leeren⁷: volhard

gaan wij zuren arbeid, en lijden als zoodanigen van de wereld allerlei *smaad*, ons dit alles getroostende, omdat wij hopen, onze hoop gevestigd hebben, op den levenden God, die derhalve het toekomstige leven, 't welk hij ons beloofd heeft, ook geven kan, en die de Zaligmaker is van alle menschen, omdat hij wil dat alle menschen zalig worden (vgl. 2, 4), vooral de geloovigen, omdat dezen namelijk aan de regtvaardigmakende genade, die ons op den weg der zaligheid plaatst, werkelijk deelachtig worden.

Zijn voorafgaand gezegde (vs 9) bekrachtigt de Apostel, even als I Kor 15, 30, door een bewijs, genomen van de overtuiging dier waarheid bij de Christenen, die daardoor bij hun zwoegen en lijden ondersteund worden.

1) Beveel en leer deze dingen, zoo, als 3, 1—16 ; 4, 1—10 gezegd is.

2) Dat niemand uwe jonkheid (Timotheüs mag toen den ouderdom van vijf en dertig jaren of daaromtrent bereikt hebben) verachte : handhaaf uw gezag en laat niet toe dat iemand u om uwen jeugdigen leeftijd minachte ; maar gedraag u dan ook zoo, dat gij aller achting waardig zijt, wees een voorbeeld aan de geloovigen, en dit in woord, in wandel, in spreken en doen, in liefde tot uwen evenmensch, in geloof, in onverschrokken en standvastige belijdenis des geloofs, in kuischheid. Vgl. 5, 2.

3) het lezen der heilige Schriften. Het woord in den Griekschen tekst hier gebezigd kan ook voorlezen beduiden, in welken zin het Hand 13, 15 voorkomt ; hoogstwaarschijnlijk moet het ook hier in deze beteekenis genomen worden, omdat het met vermanen, en leeren verbonden is, en wij van elders weten (Zie S. Justin. M. Apolog 1, 67), dat het voorlezen der heilige Schriften in de godsdienstige vergaderingen der Christenen gebruikelijk was en een gedeelte der Liturgie uitmaakte.

4) totdat ik kom. Zie 3, 14.

5) Verwaarloos de genade niet, enz. Zie het aangetekende op II Tim 1, 6.

6) Zet daar uwe zinnen op, behartig deze vermaningen (vs 12—14) en handel er naar, houd u daarmede bezig, opdat uwe vordering in Christelijke volmaaktheid en in ijver voor het waarnemen uwer bediening blijke aan allen, die aan uwe zorg zijn toevertrouwd, en zij zich aan uw voorbeeld mogen spiegelen (vs 12).

7) Geef acht op u zelven, dat gij in handel en wandel een voorbeeld zijt (vs 12) voor uwe onderhoorigen ; en op het leeren, dat gij niet verzuimt hen te onderrigten.

et doctrinæ : insta in illis. Hoc enim faciens, et teipsum salvum facies, et eos, qui te audiunt. daarin. Want dit doende, zult gij èn u zelven zalig maken, èn hen, die u hooren.

VIJFDE HOOFDSTUK.

INHOUD. Onderscheidene voorschriften : Hoe de nog jeugdige Timotheüs oude en jonge lieden van beide geslachten, waar dit noodig was, moest berispen, vs 1—2. Welke weduwen hij in hare behoeften moest ondersteunen, hen hoe deze zich te gedragen hadden, vs 3—8. Hoedanige weduwvrouwen hij tot de kerkdienst konde aannemen ; jonge weduwen moeten afgewezen worden, en waarom, vs 9—15. Ieder geloovige moest de weduwen, die tot zijne maagschap behoorden, zelf naar zijn vermogen onderhouden, om niet noodeloos de Gemeente te bezwaren, vs 16. Over het onderhoud der priesters, vs 17, 18. Over beschuldigingen tegen hen ingebracht en over hunne teregtwijzing, vs 19—21. Onderscheidene vermaningen, vs 22—25.

1	* Seniore[m] ne increpaveris, sed obsecra ut patrem : juvenes,	* Berisp een bejaard man niet	1
2	ut fratres : * anus, ut matres : juvenculas, ut sorores in omni castitate :	met hardheid, maar vermaan hem als eenen vader ¹ : jonge mannen, als broeders ² : * bejaarde vrouwen, als moeders : jonge vrouwen, als zusters in alle eerbaarheid :	2
3	* Viduas honora, quæ vere viduæ sunt. * Si qua autem vidua filios, aut nepotes habet : discat primum domum suam regere, et mutuam vicem reddere parentibus : hoc enim acceptum	* Eer de weduwen ³ , die waarlijk weduwen zijn. * Maar heeft eene weduwe kinderen, of kindskinderen : dat zij eerst leere haar eigen huis te besturen, en haren ouders vergelding te doen ⁴ :	3
4			4

1) als eenen vader, met zooveel zachtheid alsof gij uwen eigen vader op iets verkeerd in zijn gedrag zoudt willen opmerkzaam maken. Men bedenke bij deze voorschriften (vs 1—2), dat zij gegeven zijn aan den nog jeugdigen Timotheüs (4, 12).

2) Vermaan jonge mannen, als broeders, alsof zij uwe broeders : bejaarde vrouwen, alsof zij uwe moeders : jonge vrouwen, alsof zij uwe zusters waren en derhalve in alle eerbaarheid, zoodat gij niemand aanleiding geeft tot eenig kwaad vermoeden.

3) Eer de weduwen, enz. Door dit eeren is hier voornamelijk het zorgen voor haar levensonderhoud gemeend. De Apostel voegt er bij : die waarlijk weduwen zijn, d. i. die inderdaad datgene zijn wat door dat woord beteekend wordt, zulke weduwen derhalve, die geheel alleen gelaten, geheel verlaten zijn, zoodat zij noch kinderen, noch kindskinderen hebben, die haar in hare nooddrift kunnen bijstaan. Het Grieksche woord *chêra*, dat wy door *weduwe* vertalen, beteekent eigenlijk zooveel als eene ledig staande, ontbloote, ontberende.

4) dat zij eerst leere haar huis te besturen, en haren ouders vergelding te doen. Naar de Vulgaat moet hier zóó vertaald worden, en men geeft dan aan die woorden dezen zin. Heeft eene weduwe kinderen of kindskinderen, dat zij dan eerst, vóórdat zij tot de kerkdienst (vs 9) worde aangenomen, leere haar eigen huis te besturen, hare kinderen en kindskinderen wel op te voeden, en haren ouders voor de ontvangene weldaden vergelding te doen. — Maar van weduwen, welke Timotheüs tot de kerkdienst konde aannemen, begint de Apostel eerst later (vs 9) te spreken, en voor het regere (besturen) der Vulgaat heeft de Grieksche tekst een woord (*eusebein*), dat door *regere* niet juist

5 est coram Deo. * Quæ autem vere vidua est, et desolata, speret in Deum, et instet obsecrationibus, et orationibus nocte ac die. * Nam quæ in diliciis est, vivens mortua est. * Et hoc præcipe ut irreprensibiles sint. * Si quis autem suorum, et maxime domesticorum curam non habet, fidem negavit, et 9 est infideli deterior. * Vidua want ditis welgevallig voor God¹. * Zij nu die waarlijk weduwe, en verlaten is², hope op God, en volharde in de smeekingen, en gebeden nacht en dag³. * Want eene weelderige, is levende dood. * En beveel dit⁴ opdat zij onberispelijk zijn. * Zoo nu iemand voor de zijnen⁵, en inzonderheid voor zijne huisgenooten geen zorg draagt, hij heeft het geloof verloochend, en is erger dan een ongeloofige. * Als weduwe 9

vertaald is. Daarom zouden wij verkiezen, in plaats van *dat zij leere*, in het enkelvoud, hier met bijna al de Grieksche HSS. te lezen : *dat zij leeren* (namelijk *de kinderen of kindskinderen*), in het meervoud ; waarnaar de zin van deze plaats zóó is : Is eene weduwe niet waarlijk eene weduwe, dat is, niet eene geheel en al verlatene vrouw, maar heeft zij kinderen of kindskinderen, die vermogend genoeg zijn om haar te onderhouden, *dat zij*, deze kinderen of kindskinderen, *eerst*, vóór dat gij, Timotheüs, aan hunne moeder of grootmoeder onderstand verleent (vs 3), door oefening *leeren*, wat gij hun gebieden moet te doen, *hun eigen huis*, hunne familie, *te eerbiedigen*, hunnen plicht van kinderlijke liefde jegens hunne ouders te betrachten, en zoo *hunnen ouders* voor de ontvangene weldaden *vergelding te doen*.

¹) *dit*, het betrachten van deze pligten der kinderlijke liefde (zie de voraafgaande noot) is *welgevallig voor God*, in het oog van God ; en dit welbehagen Gods zij hun eene beweegreden tot het vervullen van die pligten.

²) *Zij nu die waarlijk weduwe, en verlaten* (naar de kracht van het Grieksche woord : *alleén gelaten*) is. Het woordje *en* beteekent hier zooveel als : *dat is*, zoodat de Apostel zeggen wil : zij die waarlijk weduwe is, dat is, zoodanig eene, die noch kinderen, noch kindskinderen heeft, die voor haar zorg kunnen dragen.

³) *hope op God, en volharde in de smeekingen, en gebeden, enz.* Naar den Griekschen tekst in den indicativus : *hoopt op God* of, beter nog, *heeft hare hoop op God gesteld, en volhardt*, enz. Wat nu den zin betreft van vs 5, de Apostel bedoelt hier niet, Timotheüs te bevelen, dat hij zorg moest dragen voor dezulken, die *waarlijk* weduwen waren, dat had hij in vs 3 alreeds gedaan, maar hij wil hem ook leeren, hoe die weduwen, die hij zoude ondersteunen, zich behoorden te gedragen, en wat hij haar moest inscherpen, opdat zij zich onberispelijk gedroegen. Die weduwen dan moesten zóó gezind zijn, dat zij in hare verlatenheid bestendig hare hoop vestigden op God, en even Als Anna, de prophetes (Lk 2, 36, 37), onder gedurig smeeken en bidden hem dienden. *Want eene weelderige* weduwe, was *levende dood* : eene levende naar het ligchaam, maar doode naar de ziel.

⁴) *En beveel haar dit*, wat in vs 5 gezegd is, *opdat* zij zich onberispelijk gedragen.

⁵) *Zoo nu iemand voor de zijnen*, enz. Tot zijn gezegde in vs 4 keert de Apostel hier terug met eene algemeene waarschuwing, van bijzondere toepassing op die kinderen en kindskinderen en hunne pligtbetrachting. Zie hier de zin : *Zoo iemand voor de zijnen*, voor zijne naaste verwanten, en inzonderheid voor zijne huisgenooten, voor zijne naaste bloedverwanten, *geen zorg draagt* door hen in hunne nooddrift naar zijn vermogen te ondersteunen, *hij heeft het geloof verloochend* in deze daad, omdat hij zóó doende, handelt alsof hij niet geloofde, dat de Christelijke leer hem dit liefdewerk gebiedt, en hij is in deze zijne handelwijze *erger dan een ongeloofige*, daar menig een onder de ongeloofigen niet zou nalaten, van nature daartoe opgewekt, zijne hulp-behoevende nabestaanden volgens zijn vermogen te ondersteunen.

eligatur non minus sexaginta
 annorum, quæ fuerit unius
 10 viri uxor, * in operibus bonis
 testimonium habens, si filios
 educavit, si hospitio recepit,
 si sanctorum pedes lavit, si
 tribulationem patientibus sub-
 ministravit, si omne opus bonum
 11 subsecuta est. * Adolescentiores
 autem viduas devita: Cum enim
 luxuriatæ fuerint in Christo,

worde gekozen eene die niet
 minder dan zestig jaren oud
 is¹, die vrouw is geweest van
 10 éénen man, * getuigenis heeft
 van goede werken, zoo zij kinde-
 ren opgevoed, zoo zij herberg-
 zaamheid geoeffend, zoo zij aan
 heiligen de voeten gewasschen,
 zoo zij aan verdrukten hulp ver-
 leend, zoo zij zich op alle goed
 werk heeft toegelegd. * Maar 11
 jonge weduwen, ontwijk ze :
 Want als zij² wulpsch geworden
 zijn tegen Christus, willen zij

1) *Als weduwe worde gekozen* (naar het Grieksch welligt beter : *worde opgeschreeven*, namelijk op de rol der kerkdienst doende weduwen) *eene die niet minder dan zestig jaren oud is*, enz. De Apostel spreekt nu (vs 9-15) van eene bijzondere klasse van weduwen, van zulke namelijk, die ten tijde der Apostelen, en nog eenige eeuwen daarna, voornamelijk in de Grieksche Kerk, werden aangesteld tot het verrigten van eene en andere kerkelijke bediening aan de vrouwen. In zijn brief aan de Romeinen (16, 1) noemt de H. Paulus deze kerkdienaresen *diakonessen* (zie noot 1 op bladz. 352, 2de Deel), hier heeten zij *weduwen*; waarschijnlijk omdat in den beginne alleen weduwvrouwen tot deze bediening werden aangesteld; want uit den brief van den H. Ignatius aan de geloovigen van Smyrna blijkt, dat men in zijnen tijd ook *maagden* tot deze bediening aannam. De kring der kerkelijke bezigheden van deze vrouwen zal naar gelang der tijden, plaatsen en omstandigheden van meer of minderen omvang geweest zijn. Wij lezen bij de ouden aangaande hare dienstverrigtingen, de volgende : bij de doopbediening aan de vrouwen — de Doop geschiedde toen door indompeling — deden zij datgene wat aan den bedienaar zelve van het Sacrament minder voegde ; Heidensche of Joodsche vrouwen, die het Christendom wilden omhelzen, onderwezen zij in de eerste beginselen des geloofs ; zij bezochten en verpleegden de armen en zieken van haar geslacht ; zij bedienden de martelaars in hunne gevangenissen ; zij handhaafden de goede orde onder de vrouwen in de vergaderplaatsen tijdens de godsdienstoefening : deze en dergelijke dan waren de bemoeijingen der diakonessen. Zie hier nu wat de Apostel aan Timotheüs voorschrijft aangaande de weduwen, die als kerkdienaresen mogten aangenomen worden : zij moesten den ouderdom van zestig jaren bereikt hebben ; vrouwen geweest zijn van slechts *éénen man*, dat is, niet meer dan éénmaal in haar leven gehuwd zijn geweest ; getuigenis hebben van *goede werken*, werken van Christelijke liefde en weldadigheid verrigt hebben, bij voorbeeld : voldaan hebben aan den moederlijken plicht van *opvoeding* van hare kinderen ; *herbergzaamheid* geoeffend hebben jegens hare mede-Christenen, die uit den vreemde kwamen, zich niet ontzien hebben *den heiligen*, haren reizenden mede-Christenen, *de voeten te wasschen*, de nederigste diensten te bewijzen, enz.

2) *Maar jonge weduwen, ontwijk ze : want als zij*, enz. Beter naar 't Grieksch : *wijs ze af*, neem haar niet tot de kerkdienst aan. De reden volgt : *want* iets wat van jonge weduwen te vreezen is, gelijk eene droevige ondervinding het alreeds geleerd had, *als zij*, de bij haar opkomende wellustige begeerten niet onderdrukkende, *wulpsch geworden zijn tegen Christus*, in hem als haren bruidegom geen smaak meer vinden, *willen zij trouwen* ; en hebben daardoor, ter oorzaak van dien wil, haar *doemvonnis*, omdat zij *de eerste trouw*, d. i. hare vroegere, vorige belofte aan God gedaan van namelijk voortaan in den onghewuden staat te leven, *verbroken hebben*.

12 nubere volunt: * habentes dam-
nationem, quia primam fidem
13 irritam fecerunt. * simul autem
et otiosæ discunt circuire domos:
non solum otiosæ, sed et ver-
bosæ, et curiosæ, loquentes quæ
14 non oportet. * Volo ergo juni-
ores nubere, filios procreare,
matresfamilias esse, nullam
occasionem dare adversario ma-
15 ledicti gratia. * Jam enim quæ-
dam conversæ sunt retro sata-
16 nam. * Si quis fidelis habet
viduas, subministret illis, et non
gravetur Ecclesia: ut iis, quæ
vere viduæ sunt, sufficiat.
17 * Qui bene præsumunt presbyteri,
duplici honore digni habeantur:
maxime qui laborant in verbo et
18 doctrina. * Dicit enim Scriptura:
Non alligabis os bovi trituranti.
(Dt 25, 4. I Kor 9, 9.) Et:
Dignus est operarius mercede
sua. (Mt 10, 10. Lc 10, 7.)

trouwen: * en hebben een doem- 12
vonnis, omdat zij de eerste trouw 13
verbroken hebben. * en tevens 13
leeren zij ook ledig bij de huizen- 13
rondgaan¹: niet alleen ledig, 13
maar ook praatzuchtig, en 13
nieuwsgierig, sprekende wat niet 14
behoort. * Ik wil derhalve² dat 14
jonge *weduwen* trouwen, kinde- 14
ren baren, huismoeders zijn, den 15
tegenstander geene aanleiding 15
tot lastering geven. * Want al- 15
reeds hebben sommigen zich af- 15
gekeerd en zijn den satangevolgd. 15
* Indien eenig geloovige³ wedu- 16
wen heeft, hij ondersteune haar, 16
en dat de Gemeente niet bezwaard 16
worde: opdat zij dezulken kunne 16
bijstaan, die waarlijk weduwen 16
zijn.
* Dat de priesters die goed 17
besturen, dubbele vereering⁴ 17
worden waardig geacht: vooral 17
zij die arbeiden in woord en leer. 17
* Want de Schrift zegt: Een 18
dorschenden os zult gij niet 18
mulbanden⁵. En: De arbeider 18
is zijn loon waardig⁶.

1) en tevens (daarbij) *leeven zij ook ledig bij de huizen*, enz. Nog eene andere reden, om geene jonge weduwen tot de kerkdienst aan te nemen.

Naar het Grieksch zouden wij verkiezen hier aldus te vertalen: *En tevens ook leeren zij ledig zijn bij de huizen rondgaande: en niet alleen ledig zijn, maar ook praatzuchtig, en nieuwsgierig, enz.*

In sommige gevallen bragt de bediening der diakonessen het mede, de huizen der Christenen te bezoeken. De Apostel bedoelt dan hier nuttelooze bezoeken van ledig-gangsters, die daarmede haren tijd zochten te slijten.

2) *Ik wil derhalve*, enz. Om die ondervinding, waarvan in vs. 11-13 gesproken wordt, wil de Apostel en vindt het, over 't algemeen gesproken, voor jonge weduwen raadzaam, dat zij weder trouwen, kinderen baren, huismoeders zijn, en zoo doende den tegenstander, den vijanden van het Christendom, hetzij Jood, hetzij Heiden, geene aanleiding tot lastering van het Christendom geven door haar aanstootelijk gedrag, waarvoor te vreezen was, indien zij ongetrouwd bleven. *Want alreeds hadden sommigen van die jonge weduwen in hare wulpschheid zich van den Heer afgekeerd* en waren door hare ontucht den satan gevolgd. Vgl. de noot op I Kor 7, 8-10.

3) *Indien eenig geloovige* (naar eene andere Grieksche lezing: *Indien eenig geloovig man of geloovige vrouw*) *weduwen heeft*, die zijne of hare bloedverwanten zijn en hulp behoeven, hij ondersteune haar, enz. Zie op vs. 4 en 8.

4) *dubbele vereering*, een mild eereloon of *honorarium*.

5) Vgl. I Kor 9, 4, volgg.; en lees noot 1 en 2 op bladz. 413, 2de Deel.

6) *De arbeider is zijn loon waardig*. Een spreekwoordelijk gezegde, ook door den Zaligmaker gebezigd. Zie Lk 10, 7.

19 * Adversus presbyterum accusationem noli recipere, nisi sub
 20 duobus aut tribus testibus. * Peccantes coram omnibus argue : ut
 21 et ceteri timorem habeant. * Testor coram Deo et Christo Jesu,
 et electis angelis, ut hæc custodias sine præjudicio, nihil faciens
 in alteram partem declinando.
 22 * Manus cito nemini imposueris, neque communicaveris peccatis alienis. Te ipsum castum custodi.
 23 * Noli adhuc aquam bibere, sed modico vino utere propter stomachum tuum, et frequentes
 24 tuas infirmitates. * Quorundam hominum peccata manifesta sunt, præcedentia ad iudicium : quosdam autem et subsequuntur.
 25 * Similiter et facta bona manifesta sunt : et quæ aliter se habent, abscondi non possunt.

* Neem tegen een priester geene beschuldiging aan, dan onder twee of drie getuigen¹. * Die zondigen², bestraf ze in tegenwoordigheid van allen : opdat ook de overigen vreeze hebben. * Ik bezweer u voor God en Christus Jesus, en de uitverkoren engelen, dat gij deze dingen³ onderhoudt zonder vooringenomenheid⁴, niets doende uit partijdigheid. * Leg niemand schielijk de handen op⁵, en maak u niet deelachtig aan vreemde zonden. Bewaar u zelve kuisch. Drink niet langer water, maar gebruik een weinig wijn om uwe maag, en uwe gedurige onpasselijkheden. * Van sommige menschen zijn de zonden openbaar⁶, en gaan het oordeel voor : maar bij anderen volgen ze. * Insgelijks zijn ook de goede daden openbaar : en die waarmede het anders gesteld is, kunnen niet verborgen blijven.

¹) onder, op het woord van, twee of drie getuigen.

²) Die zondigen. Men denke aan dezulken, die openbare ergernissen gegeven hadden. Dezen moest Timotheüs openlijk bestraffen en beschamen, om daardoor ook den overigen een afschrik in te boezemen van zoodanige overtredingen en hen daarvan terug te houden.

³) deze dingen, de voorschriften in vs. 19 en 20 gegeven.

⁴) zonder vooringenomenheid, zonder vooroordeel tegen iemand, zonder partijdigheid.

⁵) Leg niemand schielijk de handen op, schielijk, d. i. zonder vooraf zorgvuldig beproefd te hebben, of hij de kerkelijke bediening, waartoe gij hem door de oplegging uwer handen, wijden wilt, niet soms onwaardig zij, en maak u niet deelachtig aan vreemde zonden, zonden in zijne bediening begaan door dengene, die gij ligtveerdig de handen hebt opgelegd.

⁶) Van sommige menschen zijn de zonden openbaar, 'enz. Eene algemeene bemerking, Timotheüs, in 't bijzonder nuttig bij het opvolgen van Paulus' vermaningen : Leg niemand schielijk de handen op. Zie hier de zin : Er zijn menschen, die beter schijnen dan zij werkelijk zijn ; en omgekeerd zijn er ook die beter zijn dan zij schijnen. Van sommige menschen zijn de zonden openbaar, alreeds bekend, voordat men hun gedrag onderzoekt ; hunne zonden loopen het oordeel, het beoordeelen van hun gedrag, vooruit : maar bij anderen volgen ze, bij anderen komen hunne zonden eerst aan den dag na een naauwkeurig onderzoek van hunne gedragingen. Insgelijks zijn ook bij sommigen de goede daden openbaar, alreeds bekend, voordat men hunnen levenswandel onderzoekt : en die, die goede daden, waarmede het anders gesteld is, d. i. die niet openbaar, maar nog verborgen zijn, kunnen toch niet verborgen blijven bij een naauwkeurig onderzoek naar het gedrag der betreffende personen.

ZESDE HOOFDSTUK.

INHOUD. Onderscheidene leeringen en vermaningen. Hoe de Christen-slaven zich moesten gedragen jegens hunne geloovige of ongeloovige heeren, vs 1, 2. Eene waarschuwing tegen zekere valsche leeraars, hoovaardige en twistzuchtige menschen, die de godsdienst gebruikten als een middel van vuil winstbejag, vs 3—5. Over de rampzalige gevolgen der geldgierigheid met eene opwekking tot tevredenheid met zijn lot, vs 6—10. Eene ernstige vermaning aan Timotheüs tot een deugdzamen wandel en eene trouwe en volhardende vervulling van zijne hooge bediening, vs 11—16. Hoe de rijken zich te gedragen hadden, vs 17—19. Nog eene vermaning aan Timotheüs om het hem toevertrouwde pand der Christelijke geloofsleer ongeschonden te bewaren, en zijn Apostolische zegenwensch tot slot van den brief, vs 20, 21.

1 * Quicumque sunt sub jugo
servi, dominos suos omni honore
dignos arbitrentur, ne nomen
Domini et doctrina blasphemetur.
2 * Qui autem fideles habent
dominos, non contemnant, quia
fratres sunt: sed magis serviant,
quia fideles sunt et dilecti, qui
beneficii participes sunt. Hæc
doce, et exhortare.
3 * Si quis aliter docet, et non

* Zoovelen onder het juk als
slaven zijn, dat zij hunne heeren¹
allen eerbied waardig achten,
opdat de naam des Heeren en de
leer niet gelasterd worde. * Zij²
nu die geloovige heeren hebben²,
dat zij hen niet met minachting
behandelen, omdat het broeders
zijn: maar te meer dienen, omdat
het geloovigen zijn en geliefden,
die de weldaad ontvangen. Leer
deze dingen, en vermaan daartoe!
* Indien iemand anders leert³,³

1) Zoovelen onder het juk als slaven zijn, d. i. allen die het juk der dienstbaarheid van den slavenstand nog dragen, dat zij hunne heeren, enz. De Apostel gaat Timotheüs hier zeggen, wat hij den Christen-slaven moest voorschrijven. Hadden zij ongeloovige, heidensche of joodsche heeren, zij moesten hen om die reden niet met minachting bejegenen, maar allen eerbied, die hun, als hunnen meesters, toekwam, waardig achten en hun dien eerbied ook door hun gedrag betoonen, en dit, opdat de naam des Heeren (naar het Grieksch: de naam Gods) en de leer, de God der Christenen en de leer van het Evangelie, niet door de ongeloovigen gelasterd wierden als eene godsdienst, welke oproerigheid predikte en schadelijk was voor de rust der maatschappij.

2) Zij nu die geloovige heeren hebben, enz. Hadden zij daarentegen geloovige heeren, Christenen voor heeren, dan moesten zij deze niet met minachting behandelen, hun den eerbied en onderdanigheid, waarop zij als meesters regt hadden, niet onthouden, omdat het broeders, omdat zij hunne mede-Christenen waren, alsof door de gelijkheid aller Christenen voor God (Gal 3, 28) ook alle onderscheid van stand in de burgerlijke maatschappij ware weggenomen; neen, maar zij moesten hen juist daarom te meer, nog beter, dienen, juist omdat zij, die de weldaad (zoo noemt de Apostel hier het trouwe dienstbetoon door de Christen-slaven aan hunne meesters bewezen) ontvingen, geloovigen, als Christenen hunne gelijken waren, en geliefden, en als geloovigen ook geliefden van God.

3) Indien iemand anders leert, eene nieuwe vreemde leer verkondigt, enz. De Apostel waarschuwt tegen zekere valsche leeraars, aan Timotheüs wel bekend, leeraars die zich niet hielden aan de gezonde woorden onzes Heeren Jesus Christus, woorden die een gezond voedsel zijn voor de ziel, en eene leer bevatten, welke naar de godsvrucht is, tot

acquiescit sanis sermonibus Domini nostri Jesu Christi, et ei, quæ secundum pietatem est, 4 doctrinæ: * superbus est, nihil sciens, sed languens circa quæstiones, et pugnas verborum: ex quibus oriuntur invidiæ, contentiones, blasphemiam, suspiciones 5 malæ, * conflictationes hominum mente corruptorum, et qui veritate privati sunt, existimantium quæstum esse pietatem. 6 * Est autem quæstus magnus 7 pietas cum sufficientia. * Nihil enim intulimus in hunc mundum: haud dubium quod nec auferre quid possumus. (*Job 1, 21. Eccli 5, 14.*) * Habentes autem alimenta, et quibus tegamur, his contenti simus. (*Prov 27, 26.*) 8 * Nam qui volunt divites fieri, 9 incidunt in tentationem, et in

en zich niet houdt aan de gezonde woorden onzes Heeren Jesus Christus, en aan de leer, welke naar de godsvrucht is: * die is 4 hoovaardig, en weet niets, maar lijdt aan twistvragen, en woordenstrijd: waaruit voortkomen nijdigheden, geschillen, lasteringen, kwade vermoedens, * hevige 5 twisten van menschen bedorven van verstand, en beroofd van de waarheid, die meenen¹ dat de godsvrucht een gewin is². * Doch 6 zij is een groot gewin³ de godsvrucht met tevredenheid. * Want 7 niets hebben wij in deze wereld ingebracht⁴: ongetwijfeld kunnen wij ook niets daaruit wegdragen. * Als wij nu voedsel hebben, en 8 kleeding om ons te dekken, laat ons daarmede tevreden zijn. * Want die rijk willen worden, 9 vallen in bekoring⁵, en in een

de ware echte dienst van God leidt. Dezulken waren *hoovaardigen*, menschen van hoogmoed opgeblazen op hunne kennis, terwijl zij *niets wisten*, niet verstonden noch wat zij zeiden, noch wat zij bevestigden (vgl 1, 4), *maar* krank waren aan de zucht naar twistvragen en woordenstrijd, waarvan *nijdigheden, geschillen, lasteringen, kwade vermoedens, hevige twisten* de rampzalige gevolgen waren. Die menschen waren *bedorven van verstand* door hunne driften, en dien ten gevolge *berooft*, verstoken, *van de waarheid*, in dwaling verkeerende.

1) Vers 4 en 5 zijn verklaard in de voorafgaande noot.

2) *een gewin*, een middel voor hebzucht.

3) *Doch zij is een groot gewin*, enz. Na zijdelings verklaard te hebben, dat de *godsvrucht geen gewin is*, met andere woorden, dat zij misbruikt wordt door wie haar bezigt als een middel van vuil winstbejag, hervat de Apostel zich, en als verbeterende wat hij zoo even (vs 5) gezegd had, voegt hij daar bij: *Doch zij is* inderdaad *een groot gewin de godsvrucht met tevredenheid*; en hij geeft door dit *met tevredenheid* kort te kennen, *hoe* echte godsvrucht inderdaad *een groot gewin*, eene rijke bron van gewin is: zij is dit namelijk omdat zij den schat der *tevredenheid* aanbrengt; zij maakt, dat men zich met weinig kan vergenoegen, dat men tevreden is met het weinige, dat men ontvangen heeft.

4) *Want niets hebben wij in deze wereld ingebracht*, enz. Eene verklaring, waarom de ware godvruchtige, als hij met aardsche goederen sober bedeed is, zich met het weinige dat hij ontvangen heeft kan vergenoegen. De goederen dezer aarde, dat weet hij, zijn alleen bestemd voor zijn kortstondig verblijf op deze aarde; en gelijk hij in deze wereld komende niets van die goederen heeft medegebracht, zoo zal hij ook, de wereld verlatende, niets daarvan mede kunnen nemen. Voor zijnen sterfelijken mensch zijn zij geschapen die goederen, en niet voor zijnen onsterfelijken, die bestemd is tot het genot van eeuwige, onvergankelijke goederen.

5) *Want die rijk willen worden, vallen in bekoring*, enz. Eene krachtige beweegreden

laqueum diaboli, et desideria multa inutilia, et nociva, quæ mergunt homines in interitum, et perditionem. * Radix enim omnium malorum est cupiditas: quam quidam appetentes erraverunt a fide, et inseruerunt se doloribus multis.

* Tu autem o homo Dei hæc fuge: sectare vero justitiam, pietatem, fidem, charitatem, patientiam, mansuetudinem. * Certa bonum certamen fidei, apprehende vitam æternam, in qua vocatus es, et confessus bonam confessionem coram multis testibus. * Præcipio tibi coram Deo, qui vivificat omnia,

strik des duivels, en in vele onnutte, en schadelijke begeerlijkheden, die de menschen in ondergang, en verderf dompelen. * Want een wortel van alle kwaad¹ is de geldzucht: waarop sommigen belust zijnde² van het geloof zijn afgedwaald, en zich in vele smarten gewikkeld hebben³.

* Maar gij o man Gods⁴! vlied deze dingen: streef daarentegen naar gerechtigheid, godsvrucht, geloof, liefde, verdueligheid, zachtmoedigheid. * Strijd den goeden wedstrijd des geloofs⁵, grijp het eeuwige leven, waartoe gij geroepen zijt, en de schoone belijdenis voor vele getuigen hebt afgelegd⁶. * Ik beveel u voor God, die aan alles het leven geeft, en

om tevreden te zijn met zijn lot, als men sober met aardsche goederen bedeed is. Naar het Grieksch luidt het hier: Doch *die rijk willen worden*, enz., en naar die lezing stelt de Apostel dezulken *die rijk willen worden*, die door geldzuchtigheid gedreven worden, tegenover de zoodanigen, die tevreden zijn met hun lot. Rampzalig zijn de gevolgen der geldzucht. Zij die daaraan zijn overgegeven *vallen in bekoring*, enz. Voor *onnutte* heeft de Grieksche tekst het woord *dwaze*.

¹ *een wortel van alle kwaad*: allerlei zonden spruiten daaruit voort, zelfs verzaking des geloofs, gelijk vervolgens gezegd wordt.

² *waarop* (de geldzucht) *sommigen belust zynde*, enz. Men versta dit gezegde zóó alsof er geschreyen stond: *welke geldzucht sommigen opvolgende*: want geldzucht is geldlust, en belust zijn op eene lust is geene denkbare zaak.

³ *zich in vele smarten gewikkeld hebben*. Naar het Grieksch: *zich zelven met vele tijdelijke smarten*, als met zoovele zwaarden, *doorboord hebben*.

⁴ *Maar gij o man Gods!* enz. Na die uitweiding (vs 6—10), rigt de Apostel wederom regtstreeks het woord tot Timotheüs, *den man Gods*, den aan de dienst van God, om zijn beroep, op eene bijzondere wijze toegewijden; en hij vermaant hem om *deze dingen*, de geldzucht en de onheilen die daarmede verbonden gaan (vs 10), te *vlieden*, en zich daarentegen op een allezins deugdzaam wandel toe te leggen, te *streven* naar Christelijke *gerechtigheid* of heiligheid van leven, naar *godsvrucht, geloof, liefde*, enz.

⁵ *Strijd den goeden wedstrijd des geloofs*, enz. Paulus' rede is in dit vers beeldsprakig, en het beeld ontleend, gelijk I Kor 9, 24, aan den Griekschen wedloop of loopstrijd, waarmede hij de *geloofs-* of Evangelie-bediening van Timotheüs vergelijkt, terwijl het *eeuwige leven* daarbij is voorgesteld als de uitgeloopte prijs voor zijnen geestelijken loopstrijd, de prijs, dien hij moet trachten te behalen.

⁶ *waartoe* (tot het verkrijgen van welken prijs des eeuwigen levens) *gij genadiglijk van God geroepen zijt*, en tot welk einde *gij de schoone*, de om haren inhoud allervoortreffelijkste, *belijdenis*, de belijdenis des Christelijken geloofs, *voor*, in tegenwoordigheid van, *vele getuigen hebt afgelegd*. — Waarschijnlijk bedoelt de Apostel hier Timotheüs' geloofsbelijdenis, afgelegd bij zijne wijding tot Bisschop van Ephese, Vgl. I Tim 4, 14.

et Christo Jesu, qui testimonium reddidit sub Pontio Pilato, bonam confessionem : (*Mt 27*, 11. *Jo 18*, 37.) * ut serves mandatum sine macula, irreprehensibile usque in adventum Domini nostri Jesu Christi, * quem suis temporibus ostendet beatus et solus potens, Rex regum, et Dominus dominantium : (*Apoc 17*, 14; *19*, 16.) * qui solus habet immortalitatem, et lucem inhabitat inaccessibilem : quem nullus hominum vidit, sed nec videre potest : cui honor, et imperium sempiternum : Amen, (*Jo 1*, 18. *I Jo 4*, 12.)

17 * Divitibus hujus sæculi præcipe non sublime sapere, neque sperare in incerto divitiarum, sed in Deo vivo (qui præstat

voor Christus Jesus¹, die onder Pontius Pilatus de schoone belijdenis betuigd heeft : * dat gij het gebod onbevlekt, onberispelijk bewaart tot op de komst onzes Heeren Jesus Christus², * welke te zijner tijd zal laten zien de zalige en alleen magtige, de Koning der koningen, en de Heer der heerschers : * die alléén onsterfelijkheid heeft, en een ontoegankelijk³ licht bewoont : dien geen mensch gezien heeft, ja ook niet zien kan : wien eere zij, en eeuwige heerlijkheid ! Amen.

* Beveel aan de rijken van deze wereld dat zij niet hoovaardig zijn⁴, noch hunne hoop stellen op de onzekerheid des rijkdoms, maar op den levenden God (die

1) *Ik beveel u voor God*, voor het aangezicht Gods en voor Christus Jesus, hen tot getuigen nemende van mijne vermaning. Voor God, die aan alles het leven geeft, den oorsprong des levens. Door dit epitheton bij God gesteld wilde de Apostel Timotheüs de opstanding der dooden herinneren en hiermede zijdelings hem aanmoedigen voor de zaak van het Evangelie, mogt dit noodig zijn, ook zelfs zijn leven op te offeren. Tot datzelfde einde dient ook wat de Apostel aldaar van Christus Jesus zegt : die onder Pontius Pilatus de schoone belijdenis der waarheid (*Jo 18*, 39) door hem steeds afgelegd, eindelijk ook onder Pontius Pilatus, als bloedgetuige betuigd heeft.

2) *dat gij het gebod*, de leer van het Evangelie, waarvan de verkondiging u is opgelegd (vgl. *Jo 12*, 49), onbevlekt, onberispelijk bewaart, zoodat zij steeds zuiver, onvervalscht, ongeschonden, en daarom onberispelijk door u gepredikt worde, tot op de komst onzes Heeren Jesus Christus. Met deze laatste woorden beoogt de Apostel zijne vermaning aan te dringen door Timotheüs het toekomstig oordeel te herinneren.

3) *welke* (wederkomst onzes Heeren Jesus Christus) te zijner tijd, op den door God daartoe bestemden tijd, den menschen onbekend, zal laten zien, zal vertoonen, zal doen plaats hebben, de zalige en alleen magtige God, de Koning der koningen, hij die alleen onsterfelijkheid heeft uit en door zich zelven, door zijne wezenheid, en een ontoegankelijk, enz. Het is wel mogelijk, dat deze grootsche beschrijving van God als den Zalige, den Almogende, den Eeuwige, den Onzigtbare, van een of ander kerkgezag der eerste Christenen ontleend is. Zie boven, noot 1 op bladz. 54.

4) *niet hoovaardig zijn*, zich niet hoogmoedig boven anderen verheffen, omdat zij wat meer geld of goed bezitten, noch hunne hoop, hun vertrouwen, stellen op de onzekerheid des rijkdoms, op den rijkdom, die uit zijnen aard iets onzekers, iets ongestadigs, iets wisselvalligs is, op geld en goed, waarvan zij op zoo velerlei wijzen kunnen beroofd worden ; maar op den levenden God, den Onveranderlijke, als dengene die ons, menschen, overvloedig, alles rijkelijk te genieten geeft, onze nooddrift kennende en daarin voorziende

18 nobis omnia abunde ad fruendum) (*Lc 12, 15.*) * bene agere,
divites fieri in bonis operibus,
19 * thesaurizare sibi fundamentum bonum in futurum, ut apprehendant veram vitam.
20 * O Timothee, depositum custodi, divitans profanas vocum novitates, et oppositiones falsi
21 nominis scientiæ, * quam quidam promittentes, circa fidem exciderunt. Gratia tecum. Amen.

ons alles overvloedig tot genot verleent) * dat zij weldadig zijn, 18 dat zij rijk worden aan goede werken, gaarne geven, mededeelzaam zijn¹, * zich een goeden 19 grondslag voor de toekomst verwerven, opdat zij het ware leven verkrijgen mogen.

* O Timotheüs, bewaar het 20 toevertrouwde pand², en vermijd de onheilige nieuwe woorden, en de tegenstellingen der valsche- 21 lijk zoogenaamde wetenschap, * door welke te belijden³, sommigen ten aanzien van het geloof zijn afgefallen. De genade zij met u ! Amen.

1) Beveel den rijken, dat zij *weldadig* zijn jegens hunne evenmensch, ja en *rijk worden aan goede werken*, hunne werken van weldadigheid aanhoudend vermeederende, en daarbij zoo gezind zijn, dat zij niet als tegen wil en dank, maar gewillig en *gaarne geven*, dat zij *mededeelzaam zijn*, hunne goederen beschouwende niet als hun alleen, maar in zekeren zin ook den behoeftige toebehoorende; en zoo doende *zich een goeden uitslag verwerven voor de toekomst*, zich door hunne goede werken een schat van verdiensten vergaderen, die hun strekke om een echt fundament te leggen *voor de toekomst, opdat zij, wil ik zeggen, het ware, het eeuwig zalige leven verkrijgen mogen.*

2) *het toevertrouwde pand*, de Christelijke geloofsleer, gelijk hem die van Paulus bij monde was overgeleverd en ter verkondiging en overlevering aan anderen was toevertrouwd, Vgl. II Tim 1, 13, 14; 2, 2; 3, 14. Dien schat moest Timotheüs ongeschonden *bewaren*, zorgvuldig bewaken, en daarom *vermijden* en verwerpen zekere hem wel bekende *onheilige* (profane) met de zuivere leer niet strookende *nieuwe woorden* (naar eene andere Grieksche lezing: *ydele woorden*, ijdele praat), en de *tegenstellingen der valsche lijk zoogenaamde wetenschap*, leerstellingen, die niet overeenkwamen met de gezonde leer van het Evangelie en door hare verbreiders werden uitgegeven als eene vrucht der *wetenschap* of *gnosis*, gelijk zij haar noemden. Voorzeker eene *valsche lijk zoogenaamde wetenschap*, dewijl zij strijdig was met de waarheden des geloofs.

3) *door welke* (wetenschap) *te belijden*, enz. Door belijdenis te doen van die valsche lijk zoogenaamde wetenschap, door daaraan togedaan te zijn, waren sommigen, waarschuwt de Apostel, van het Christelijk geloof afgefallen.

In de Vulgaat, naar de Latiniteit der Itala, wordt het woord *promittere* ook gebezigd in den zin van *profiteri* (zie Sap 2, 13; 17, 8. I Tim 2, 10); in welken zin dit woord, naar ons oordeel, ook op deze plaats moet genomen worden.

DE TWEEDE BRIEF VAN DEN H. PAULUS

AAN TIMOTHEUS.

EERSTE HOOFDSTUK.

INHOUD. Na opschrift en heilwensch, vs. 1, 2, betuigt de Apostel dat hij gedurig in zijne gebeden, met dank aan God, Timotheüs gedenkt en verlangend is om hem te zien, vs. 3-5. Hierop vermaant hij hem om de hem opgedragen bediening ijverig, onverschrokken en getrouw te vervullen, en zich in zijn godsdienstig onderwijs onveranderlijk te houden aan de gezonde leer, die hij bij monde van hem ontvangen had, vs. 6-14. Hij berigt hem, dat al de Klein-Aziatische Christenen, die hij te Rome bij zich had, hem lafhartig verlaten hadden; tegenover welker gedrag hij de handelwijze stelt van zekeren Onesiphorus, van wien hij met lof en dankbaarheid gewaagt, vs 14-18.

1	* PAULUS Apostolus Jesu Christi per voluntatem Dei, secundum promissionem vitæ, quæ est in Christo Jesu: * Timotheo charissimo filio, gratia, misericordia, pax a Deo Patre, et Christo Jesu Domino nostro.	* Paulus een Apostel van Jesus Christus door den wille Gods ¹ , voor de belofte des levens, dat in Christus Jesus is ² : * aan Timotheüs zijn welbeminden zoon, genade, barmhartigheid, vrede ³ van God den Vader, en van Christus Jesus onzen Heer!	1
2			2
3	* Gratias ago Deo, cui servio a progenitoribus in conscientia pura, quod sine intermissione habeam tui memoriam in oratio-	* Ik dank God, wien ik van voorouders af ⁴ diene met een rein geweten ⁵ , dat ik uwer ⁶ zonder ophouden in mijne gebe-	3

1) door den wille Gods, Zie op I Kor 1, 1.

2) een Apostel voor de belofte, d. i. ter verkondiging van Gods belofte (vgl, Tit 1, 2) aangaande het eeuwige leven, waarvan de verdienende oorzaak is in den persoon van Christus Jesus, die door zijnen zoendood ons den toegang tot dat leven verworven heeft.

3) genade, barmhartigheid, vrede, enz. Men zie voor den zin van dezen heilwensch de noot op I Tim 1, 2.

4) van voorouders af. Het Grieksche woord, hier door *progenitores* vertaald, kan ook *ouder* beteekenen; misschien heeft de Apostel het in dezen zin genomen en willen zeggen: van kindsbeen af. Vgl. Hand 26, 4. Anderen verklaren: naar het voorbeeld mijner voorouders.

5) met een rein geweten, met zuivere bedoelingen,

6) dat ik uwer, enz. Door dit *dat* wordt het objekt dier dankzegging aan God uitgedrukt: Ik dank God... dat ik uwer zonder ophouden in mijne gebeden gedenk. Doch in den

nibus meis, nocte ac die
 4 * desiderans te videre, memor
 lacrymarum tuarum, ut gaudio
 5 implear, * recordationem acci-
 piensejus fidei, quæ est in te non
 ficta, quæ et habitavit primùm
 in avia tua Loide, et matre tua
 Eunice, certus sum autem quòd
 et in te.

6 * Propter quam causam ad-
 moneo te ut resuscites gratiam
 Dei, quæ est in te per imposi-
 7 tionem manuum mearum. * Non
 enim dedit nobis Deus spiritum
 timoris: sed virtutis, et dilec-
 tionis, et sobrietatis. (Rom 8,

den gedenk, nacht en dag * ver- 4
 langend, uwe tranen indachtig¹,
 om u te zien, opdat ik met
 blijdschap vervuld worde², * in 5
 mijn geheugen herroepende het
 ongeveinsd geloof, dat in u is,
 't welkeerst³ in uwe grootmoeder
 Loïs, en in uwe moeder Eunice
 woonde, en ik ben zeker⁴ dat
 het ook in u woont.

* Daarom⁵ vermaan ik u om 6
 de genade Gods, die in u is door
 de oplegging mijner handen, op
 te wekken⁶. * Want God heeft 7
 ons niet gegeven een geest van
 vreesachtigheid: maar van sterkte⁷,
 en van liefde, en van gematigd-

Griekschen tekst leest men niet *dat*, maar *gelijk*, en volgens deze lezing is het objekt van die dankzegging *het ongeveinsd*, opregt, *geloof van Timotheüs* in den Heere Jesus (vs 5). Naar het Grieksch dan zouden wij hier aldus vertalen: *Ik dank God... (gelijk ik dan uwer zonder ophouden in mijne gebeden gedenk, nacht en dag verlangend, uwe tranen indachtig, om u te zien, opdat ik met blijdschap vervuld worde), in mijn geheugen herroepende het ongeveinsd geloof, dat in u is, enz.* Wij hebben eene dergelijke woordvoeging in Phil 1, 3—5.

1) *uwe tranen indachtig*, de tranen van hartelijke liefde, door Timotheüs gestort, toen de Apostel, hoogstwaarschijnlijk te Ephese, afscheid van hem nam.

2) *met blijdschap vervuld worde* door u weder te zien. Eene betuiging van zijne wederzijdsche hartelijke liefde voor Timotheüs.

3) *'t welk eerst*, hoedanig een ongeveinsd geloof in den Heere Jesus *eerst*, vroeger dan in u, *in Loïs uwe grootmoeder* van moeders zijde, *en in uwe moeder Eunice woonde*. Vgl. Hand 16, 1—3. Timotheüs' moeder en grootmoeder hadden vóór hem de Christelijke godsdienst aangenomen.

4) *ik ben zeker*, ik houde mij verzekerd, ik heb voor mij de overtuiging, *dat het ook in u, hunnen zoon en kleinzoon, woont*, bestendig huisvest.

5) Daarom, omdat ik overtuigd ben, dat een ongeveinsd geloof in u huisvest (vs 5) en gij derhalve mijne vermaning zult behartigen, *vermaan ik u* (naar het Grieksch: *maak ik u indachtig*) *om de genade Gods*, te weten de sacramentele genade, u verleend in uwe wijding tot Bisschop van Ephese door de oplegging mijner handen, *op te wekken*.

6) *op te wekken*. Het Grieksche woord hier beteekent zooveel als ons Nederduitsch *oprekenen*, gebezigd van vuur, dat onder de asch ligt, en opgehaald en aangeblazen wordt, dat het wederom brande. Het schijnt wel, dat Timotheüs uit eene zekere bevreesdheid voor zijne tegenstanders te Ephese zijnen Apstolischen ijver had laten verflaauwen.

7) *Want God heeft ons*, mij en u, en zoovelen in het Sakrament des Priesterschs door de oplegging der handen tot Bisschoppen en bedienaars van het Evangelie geordend zijn, *niet gegeven een geest van vreesachtigheid*, van bangheid of lafhartigheid: maar een geest van kracht en sterkte, en van liefde, van opofferende liefde, en van gematigdheid, van zelfbeheersching, bezadigheid, gelijkmoedigheid in voor- en tegenspoed. Deze gaven van den heiligmakenden Geest, welke Timotheüs in zijne wijding ontvangen had, moest hij, vermaant hem Paulus, niet verzuimen, niet ongebruikt laten.

- 8 15.) * Noli itaque erubescere testimonium Domini nostri, neque me vinctum ejus : sed collabora Evangelio secundum virtutem Dei :
- 9 * qui nos liberavit, et vocavit vocatione sua sancta, non secundum opera nostra, sed secundum propositum suum, et gratiam, quæ data est nobis in Christo Jesu ante tempora sæcularia. (*Tit 3, 5.*) * Manifestata est autem nunc per illuminationem Salvatoris nostri Jesu Christi, qui destruxit quidem mortem, illuminavit autem vitam, et incorruptionem per Evangelium : * in quo positus sum ego prædicator, et Apostolus,
- heid. * Schaam u dan over de getuigenis onzes Heeren niet¹, noch over mij zijnen gevangene² : maar arbeid mede voor het Evangelie³ naar de kracht van God⁴ :
- * die ons verlost, en met zijne heilige roeping geroepen heeft⁵, niet naar onze werken, maar naar zijn besluit, en genade, welke ons in Christus Jesus gegeven is⁶ vóór de tijden der eeuwen. * En thans openbaar is gemaakt door de verschijning van onzen Zaligmaker Jesus Christus, die den dood heeft te niet gedaan, en leven, en onvergankelijkheid aan het licht heeft gebragt door het Evangelie : * voor hetwelk ik aangesteld ben

1) Schaam u dan over de getuigenis onzes Heeren d. i. aangaande onzen Heer, niet ; met andere woorden : Wees dan, ingevolge het herinnerde in vs 7, onverschrokken in de belijdenis en verkondiging van het Evangelie.

2) noch schaam u over mij zijnen gevangene, over mij, die om zijnentwil, om de verkondiging van hem, thans gevangen ben. Draag er roem op, een leerling genoemd te worden van den gevangen Paulus, en schaam u niet tot mij te komen. Vgl. vs 4 en 4, 18.

3) maar arbeid mede (naar 't Grieksch : *lijd mede*, met mij) voor het Evangelie. Het is eene tegenstelling van het voorafgaande : *schaam u niet*, enz.

4) naar de kracht van God : handel zoo, vertrouwend niet op uwe eigene krachten, maar op den krachtigen bijstand van Gods genade, die u niet zal ontbreken, en uwe zwakheid te hulp komen.

5) die ons, Christenen, uit de slavernij der zonde, des doods en des satans (vgl. Hand 26, 18. Kol 1, 13) verlost, en geroepen heeft, verlost heeft door ons te roepen met zijne heilige roeping tot de genade van het Christendom, eene roeping die ons gemaakt heeft tot geheiligden in Christus Jesus. Vgl. I Kor 1, 2. En hij verlost, en riep ons niet naar onze werken, niet om eenig werk of daad van onzen kant, waardoor wij die verlossing, en roeping zouden verdiend hebben, maar naar zijn besluit, en genade, naar zijn genadig besluit, uit zuivere genade, ingevolge zijn raadsbesluit van eeuwigheid genomen, om het in Adam gevallen menschedom door Christus te verlossen en zalig te maken. Vgl. Rom 16, 24—26. Eph 1, 4—7 en de aantekeningen aldaar. Zie ook noot 5 op bladz. 302, 2de Deel.

6) welke ons in Christus Jesus gegeven is, enz. Die genade Gods, zij was ons vóór de tijden der eeuwen, vóór alle tijden, van alle eeuwigheid, gegeven, voorbeschikt in Christus Jesus, in en door wien, als den toekomstigen middelaar tusschen God en de menschen, dit geschenk van Gods genade zou verleend worden (vgl. Eph 1, 4). En thans was die van God voorbeschikte genade openbaar gemaakt, metterdaad gegeven en verzeuenlijkt geworden, door de verschijning, door de komst in deze wereld, van onzen Zaligmaker Jesus Christus, die den dood, den tijdelijken en den eeuwigen dood, en beider oorzaak, de zonde heeft te niet gedaan, en daarentegen leven, en onvergankelijkheid, een onvergankelijk en eeuwig zalig leven, als voor den mensch verkrijgbaar, aan het licht der kennis heeft gebragt, door het Evangelie : enz.

- et magister Gentium. (*I Tim 2, 7.*)
- 12 * Ob quam causam etiam hęc patior, sed non confundor. Scio enim cui credidi, et certus sum quia potens est depositum meum servare in illum diem.
- 13 * Formam habe sanorum verborum, quę a me audisti in fide, et in dilectione in Christo Jesu.
- 14 * Bonum depositum custodi per Spiritum sanctum, qui habitat in nobis. * Scis hoc, quod aversi sunt a me omnes, qui in Asia sunt, ex quibus est Phigellus, et Hermogenes.
- 15 * Det misericordiam Dominus Onesiphori domui: (*Inf 4,*
- tot prediker, en Apostel, en leeraar der Heidenen¹.
- * En ter oorzake daarvan lijde ik ook dit², maar ik schaam mij niet. Want ik weet wie ik geloofd heb, en ben zeker dat hij magtig is, mijn pand te bewaren voor dien dag. * Behoud het voorbeeld der gezonde woorden³, die gij van mij gehoord hebt in geloof, en liefde in Christus Jesus. * Bewaar het schoone pand⁴ door den heiligen Geest, die in ons woont. * Gij weet dit, dat allen, die in Azie zijn, zich van mij hebben afgekeerd⁵, tot deze behooren Phigellus, en Hermogenes. * De Heere geve den huize van Onesiphorus⁶ barmhartigheid: want

1) voor hetwelk, om welk Evangelie te verkondigen, ik door Christus aangesteld ben tot prediker, en tot zijnen afgezant of Apostel, en leeraar der Heidenen. Vgl. I Tim 2, 7. en zie Hand 22, 21. en Gal 2, 7, volg.

2) En ter oorzake daarvan, om de uitoefening van deze mijne bediening, lijde ik ook dit. De Apostel bedoelt zijne gevangenschap te Rome, waarvan hij kort te voren (vs. 8) gesproken had. Maar hij schaamde zich niet over deze zijne gevangenschap, zij ontmoedigde hem niet. Want hij wist, wien hij geloofd, op wien hij zijn vertrouwen gesteld had, namelijk op God, en hij was zeker dat God magtig was zijn pand, het loon van zijnen Evangelischen arbeid, dat hij verwachtte en dat bij God als weggelegd was, te bewaren voor dien dag, om het hem op den dag des gerichts te schenken. Vgl. II Tim 4, 8.

3) Behoud het voorbeeld der gezonde woorden, enz. De zin is: Houd u in uw onderwijs onveranderlijk aan de gezonde woorden, aan de zuivere Evangelie-leer, die gij bij monde van mij ontvangen hebt, als aan den leertype of voorbeeld, waarvan gij niet moogt afwijken, behoud dit voorbeeld in geloof, en liefde in Jesus Christus, zoodat gij daarbij volhardt in het geloof en in de Christelijke liefde.

4) Bewaar het schoone pand, enz. De Apostel bedoelt de gezonde woorden, waarvan hij zoo even sprak. Door den heiligen Geest, door den bijstand der genade van den heiligen Geest, die in ons, geloovigen, woont. Zie op Rom 8, 9.

5) Gij weet dit, het is u voorzeker alreeds bekend, dat allen, die in Azie zijn (al die Klein-Aziatische Christenen, die te Rome bij mij waren) zich van mij hebben afgekeerd, mij verlaten, zich aan mij onttrokken hebben. Om welke reden deze zoo gehandeld hadden, blijkt niet. Hoogstwaarschijnlijk waren het lafhartigen, die het raadzaam oordeelden zich niet langer voor te doen als bekenden van den gevangen Paulus, en daarom Rome verlaten hadden en naar Azië (*Asia proconsularis*, waarvan Ephese de hoofdstad was) waren terugggekeerd. Phigellus en Hermogenes, van elders niet nader bekend, waren onder het getal dier lafhartigen.

6) De Heere geve den huize van Onesiphorus, enz. Tegenover het gedrag dier lafhartigen stelt de Apostel de handelwijze van zekeren Onesiphorus van wien hij met lof en dankbaarheid gewaagt. Deze te Rome gekomen zijnde, waarschijnlijk uit Ephese (vs. 18) had zich niet geschaamd over Paulus' boeien, maar den Apostel vlijtig opgezocht (er waren verscheidene gevangenen te Rome) en gevonden, totdat hij hem

19.) quia sæpe me refrigera-
vit, et catenam meam non eru-
17 buit: * sed cum Romam venis-
set, solícite me quæsivit, et
18 invenit. * Det illi Dominus
invenire misericordiam a Do-
mino in illa die. Et quanta
Ephesi ministravit mihi, tu
melius nosti.

hij heeft mij menigmaal ver-
kwikt, en hij heeft zich niet
geschaamd over mijne keten :
* maar toen hij te Rome gekomen
was, heeft hij mij vlijtig opge-
zocht, en gevonden. * De Heere
17
18
geve hem barmhartigheid te
vinden vanden Heer op dien dag.
En hoe vele diensten hij mij te
Ephese bewezen heeft, weet gij
zelf best.

TWEEDE HOOFDSTUK.

INHOUD. De Apostel hervat zijne vermaningen: Timotheüs moest, onder den bijstand der genade, sterk en moedig zijn in de bediening van zijn ambt; zorgen voor eene getrouwe voortplanting der geloofsleer; zich als een goed krijgsknecht van Jesus Christus gedragen en, naar het voorbeeld van den Apostel, voor de zaak van het Evangelie geen lijden ontzien, de hemelsche vergelding hierna maals indachtig, vs. 1-13. Hoe Timotheüs zich tegenover dwaalleeraars moest gedragen; waaraan nog onderscheidene leeringen en heilzame vermaningen worden toegevoegd, vs. 14-26.

1 * Tu ergo fili mi confortare in
gratia, quæ est in Christo Jesu :
2 * et quæ audisti a me per multos
testes, hæc commenda fidelibus
hominibus, qui idonei erunt et

* Gij dan! mijn zoon! wees
1
sterk in de genade, die in Chris-
tus Jesus is²: * en wat gij onder
2
vele getuigen³ van mij gehoord
hebt, betrouw dat aan getrouwe
mensen, die bekwaam zullen
zijn om ook anderen te leeren.

gevonden had, en menigmaal had hij hem *verkwikt*, geestelijk en lichamelijk, als wel te denken is. De Apostel betuigt zijne dankbaarheid daarvoor, en wenscht eerst *den huize*, aan het huisgezin van Onesiphorus, *barmhartigheid* biddend toe van den Heere, en vervolgens aan Onesiphorus zelven, waarschijnlijk toen alreeds overleden, dat hij barmhartigheid vinde bij den Heer *te dien dage*, ten dage des gerigts.

1) Met dit *dan*, keert de Apostel tot zijne vermaningen, door die tusschenrede (1, 15-18.) afgebroken, terug.

2) *wees sterk*, onverschrokken en onvermoeid in de verkondiging der ware leer van het Evangelie en in de bediening van uw ambt (1, 13, 14), hebbende uwe kracht daartoe niet in uw eigen vermogen, maar in den bijstand van *de genade, die hare bron heeft in Christus Jesus*, Vgl. Eph 6, 10.

3) *en wat gij onder vele getuigen*, enz. Men kan hier denken aan een kort begrip der Christelijke geloofsleer, door Paulus aan Timotheüs voorgedragen bij zijne wijding tot Bisschop van Ephese, welke *onder vele getuigen*, in tegenwoordigheid van velen, had plaats gehad. Vgl. I Tim 4, 14; 6, 12. Deze geloofsleer, welke Timotheüs bij monde van hem ontvangen had, moest hij *betrouwen*, door zijn onderrigt overleveren, *aan getrouwe mensen*, aan dezulken, die het geloofspand getrouw zouden bewaren en *bekwaam zijn om ook anderen te leeren*, om ook op hunne beurt aan anderen dit geloofspand over te leveren.

- 3 alios docere. * Labora sicut * Arbeid¹ als een goed krijgs- 3
 4 bones miles Christi Jesu. * Nemo knecht van Christus Jesus. 3
 militans Deo implicat se negotiis * Niemand die voor God² krijgs- 4
 sæcularibus : ut ei placeat, cui dienst doet wikkelt zich in 4
 5 se probavit. * Nam et qui certat wereldsche zaken³ : om te beha-
 in agone, non coronatur nisi genen, aan wie hem heeft goedge- 5
 6 legitime certaverit. * Laborantem keurd⁴. * Want ook wie in het
 agricolam oportet primùm de strijdperk kampt⁵, hij wordt
 fructibus percipere. * Intellige niet gekroond zoo hij niet
 7 quæ dico : dabit enim tibi Domi- gekampt heeft naar de wetten.
 nus in omnibus intellectum. * De arbeidende landman⁶ moet
 * Versta wat ik zeg⁷ : de Heere 7
 8 * Memor esto Dominum JE- * Gedenk dat de Heere JESUS 8
 SUM CHRISTUM resurrexisse a CHRISTUS⁸ uit Davids zaad van
 mortuis ex semine David, secun- de dooden is opgestaan, naar
 9 dum Evangelium meum, * in mijn Evangelie⁹, * waarin ik 9

1) *Arbeid*. Naar het Grieksch : *Lijd*, verdraag allen arbeid, moeite, verdriet, vervolging *mede* (met mij) voor de zaak van het Evangelie, en draag u, gelijk het een *goed*, regtgeaard, krijgsknecht van Jesus Christus betaamt.

2) *voor God* staat niet in den Grieksch en komt hier ook geenszins te pas ; want de Apostel bedoelt hier *krijgsdienst* in de gewone beteekenis van dat woord. Zijne rede namelijk is vergelijkend, en de toepassing der vergelijking laat hij aan den lezer over.

3) *in wereldsche zaken*. Naar het Grieksch : *in de bemoeijingen des levens*, in koop-handel, regtshandel, en wat dies meer zij, wat hem hinderlijk zou kunnen wezen in de vervulling van zijne geestelijke krijgsveld.

4) *om te behagen, aan wie hem heeft goedgekeurd*. Naar het Grieksch luidt het hier aldus : *om den veldheer te behagen*. En zóó, wil Paulus zeggen, moet ook de krijgsknecht van Jesus Christus, om zijnen veldheer te behagen, zich niet wikkelen in dingen, die hem van zijne dienst kunnen aftrekken.

5) *Want ook wie* (Gr. en als iemand ook) *in het strijdperk kampt*, enz. Door een ander voorbeeld, genomen van den Grieksch en worstelaar in het strijdperk (vgl. I Kor 9, 25), houdt Paulus hier Timotheüs voor oogen, dat hij, om tot de kroon der zalige onsterfelijkheid te geraken, al die pligten moest vervullen, die hem tot het wél waarnemen van zijne bisschoppelijke bediening waren opgelegd.

6) *De arbeidende* (dit woord heeft hier den klemtoon) *landman moet het eerst de vruchten zijns arbeids genieten*. Door dit voorbeeld, van een landman en zijnen akkerbouw genomen, wil de Apostel Timotheüs aansporen tot eene ijverige en volhardende bediening van zijn ambt. Niet alle landman mag op vruchten rekenen, maar de *arbeidende* alleen, zulk een die zich bestendig en ijverig en zorgvuldig op het bouwen van zijnen akker toelgd. Wie zóó werkt, die zal vruchten genieten, en ja *het eerst*, de eerste, de voornaamste zijn in het vruchtgenot. — Dit vers 6 alzoo bevat eene vermaning tegelijk met eene belofte van heerlijke belooning.

7) *Versta wat ik zeg* : enz. Begrijp wel den zin van mijne beelddsprakige vermaning (vs 4-6), denk er over na, en gij zult dien begrijpen ; *want de Heer*, als gij er hem om vraagt, zal u in dezen en *in alles verstand*, inzicht, geven.

8) *Gedenk*, om u aan te moedigen, *dat de Heere Jesus*, enz.

9) *naar mijn Evangelie*, naar de leer van het Evangelie, gelijk dat door mij verkondigd wordt. Het is polemisch gezegd tegen zekere dwaalleer, volgens welke Christus' lichamelijke verrijzenis geloofend werd.

quo laboro usque ad vincula, quasi male operans: sed verbum
 10 Dei non est alligatum. * Ideo omnia sustineo propter electos,
 ut et ipsi salutem consequantur, quæ est in Christo Jesu, cum
 11 gloria cælesti. * Fidelis sermo: Nam si commortui sumus, et
 12 convivemus: * si sustinebimus, et conregnabimus: si negaverimus,
 et ille negabit nos: (Mt 10,
 13 33. Mc 8, 38.) * si non credimus, ille fidelis permanet, negare
 seipsum non potest. (Rom 3, 3.)
 14 * Hæc commune: testificans coram Domino. Noli contendere

lijde¹ tot de boeijen toe, als een kwaaddoener: maar het woord
 Gods is niet geboeid². * Daarom verdraag ik alles om de uitverkorenen³, opdat ook zij het heil,
 dat in Christus Jesus is, verkrijgen, met de hemelsche heerlijkheid. * Onbedriegelijk is dit
 11 woord⁴: Want indien wij medegestorven zijn, wij zullen ook medeleven: * indien wij zullen
 12 verdragen, wij zullen ook medeheerschen: indien wij hem verloochend hebben, ook hij zal
 ons verloochenen: * indien wij ontrouw zijn, hij blijft getrouw⁵, hij kan zich zelve niet verloochenen.
 13

* Maak dezendingen indachtig: die betuigende voor den Heer⁶.

1) waarin, in de verkondiging van welk Evangelie, ik lijde, verdrukking en vervolging lijde, tot de boeijen toe, zóó zelfs dat ik, als ware ik een kwaaddoener, in de gevangenis geworpen en gekluisterd word. De Vulgaat bezigt het woord *laborare* ook in de beteekenis van *lijden*.

2) maar het woord Gods is niet geboeid. Al ben ik ook in boeijen gekluisterd, toch wordt het woord Gods bij voortdurend verkondigd, en is niet geboeid.

3) Daarom, omdat het woord Gods niet geboeid is, en mijne gevangenis de verbreiding daarvan bevordert (vgl 4, 17. Phil 1, 12. Hand 28, 31), verdraag ik, lijd ik geduldig alles wat mij overkomt, om de uitverkorenen, zeg ik, wien het Evangelie nog niet verkondigd is, opdat, gelijk wij geloovigen het heil dat in Christus Jesus is verkregen hebben, ook zij het heil, dat in Christus Jesus is, door hun geloof verkrijgen met de hemelsche heerlijkheid. Zie op Hand 13, 48.

4) Onbedriegelijk is dit woord, hetwelk ik daar zeide (vs 10) van de zaligheid in Christus: Want (hetgeen hier volgt tot aan het einde van vs 13 is waarschijnlijk, even als I Tim 3, 16, gedeeltelijke aanhaling van eenig geestelijk lied, bij de eerste geloovigen in gebruik) indien wij mede, met Christus, gestorven zijn (vgl, Rom 8, 17. Phil 3, 10), wij zullen ook mede, met hem, leven, in eeuwige zaligheid leven: indien wij met hem zullen verdragen: beter, naar het Grieksch: indien wij verdragen, geduldig lijden, wij zullen ook mede, met hem, heerschen, met hem verheerlijkt worden: indien wij hem door woord of daad verloochend hebben, geweigerd hebben hem voor onzen Heer te erkennen, ook hij zal ons dan op zijne beurt, wederkeerig, verloochenen, ons niet voor de zijnen erkennen. Die mij verloochend zal hebben voor de menschen, zeide de Zaligmaker, dien zal ook ik verloochenen voor mijnen Vader, die in den hemel is. Mt 10, 33.

5) indien wij ontrouw zijn jegens hem, door hem te verloochenen, hij blijft getrouw als hij ons op zijne beurt verloochent, zijne bedreiging vervullende, hij kan zich zelve niet verloochenen, het strijdt met zijne wezenheid, hij moet, als de eeuwige Waarheid en Geregtheid, zijne bedreigingen zoowel als zijne beloften gestand doen.

6) Maak deze dingen (de vermaningen in vs 11—13 vervat) indachtig, prent hun, die aan uwe geestelijke zorg zijn toevertrouwd, deze waarheden door herhaalde leering in: die betuigende voor den Heer: allerernstigt hen vermanende om die waar-

15 verbis : ad nihil enim utile est, nisi ad subversionem audientium. * Solicite cura teipsum probabilem exhibere Deo, operarium inconfusibilem, recte tractantem verbum veritatis :
 16 * Profana autem, et vaniloquia devita : multum enim proficiunt ad impietatem : * et sermo eorum ut cancer serpit : ex quibus est Hymenæus, et Philetus, * qui a veritate exciderunt, dicentes resurrectionem esse jam factam, et subverterunt quorundam fidem. * Sed firmum fundamentum Dei stat, habens signaculum hoc : Cognovit Domi-

Voer geen woordenstrijd : want dit dient tot niets, dan tot bederf der toehoorders. * Tracht zorgvuldig om u zelve aan God proefhoudend voor te stellen¹, als een arbeider die zich niet behoeft te schamen, die het woord der waarheid regt bedient ; * Doch de onheilige, en ijdele redeneringen vermijd die : want zij bevorderen zeer de goddeloosheid : * en hun woord kruipt voort als een kanker² : tot deze behooren Hymeneüs, en Philetus, * die³ van de waarheid zijn afgevallen, zeggende dat de verrijzenis alreeds geschied is, en zij hebben het geloof van sommigen verwoest. * Maar het hechte fundament Gods staat vast⁴, hebbende dit merk : De Heere

heden wel te behartigen. Doch naar eene andere Grieksche lezing luidt het hier aldus : *Maak hen deze dingen indachtig, hun betuigende voor den Heer, allerernstigst hen vermanende, om geen woordenstrijd te voeren, wat tot niets dient dan tot verderf der toehoorders. Naar de lezing der Vulgaat, welke wij verkiezen, vermaant de Apostel Timotheüs hier om zich met geene ijdele geschillen in te laten. Vgl. Tit 3, 9.*

1) *proefhoudend voor te stellen in uwe bediening van het Evangelie, en derhalve als een arbeider, die zich over zijn werk niet behoeft te schamen, die, wil ik zeggen, het woord der waarheid regt bedient, zonder verminking of vervalsching.*

2) *Doch de onheilige, en ijdele redeneringen vermijd die : want zij bevorderen zeer de goddeloosheid, en hun woord kruipt voort als een kanker. Zóó moesten wij hier naar de Vulgaat vertalen. Maar volgens den Griekschen tekst luidt dit vers aldus : Doch de onheilige ijdele redeneringen, vermijd die : want zij, de houders van die redeneringen, zullen tot nog meer goddeloosheid voortgaan, en hun woord zal als een kanker voorteten.*

3) *tot deze behooren Hymeneüs, en Philetus, die, enz. Voorbeelden daarvan (vs. 16, 17) waren Hymeneüs en Philetus, aan Timotheüs wel bekend, die in 't eind van de waarheid, de ware leer van het Evangelie, waren afgevallen (naar het Grieksch : afgedwaald, afgeweken), beweerende, dat de verrijzenis der dooden, welke het Evangelie leert, alreeds geschied was, waardoor zij bij sommigen het Christelijk geloof verwoest hadden. — Zij loochenden de verrijzenis des vleesches, en namen alleen eene soort van geestelijke of zedelijke opstanding aan : de opstanding door de kennis der waarheid uit den dood der onwetendheid. Deze ééne dwaling verwoestte, om hare gevolgen, heel het Christelijk geloof. Zie I Kor 15, 13, volg., en noot 4 op bladz. 454, 2de Deel.*

4) *Maar het hechte fundament Gods staat, enz. Alhoewel die dwaalleeraars het geloof van sommigen verwoest hebben, het hechte fundament Gods, de door God gegrondveste Kerk, staat en blijft staan, haar zullen zij niet verwoesten. Altijd zullen er wezen, die van alle ongerechtigheden afstaan en welke de Heer voor de zijnen erkent. De twee Schriftuurplaatsen, door den Apostel hier gebezigd om deze gedachte uit te drukken, zijn te vinden, de eerste in Nm 16, 5 (naar de Grieksche Overzetting), en de laatste ofschoon niet woordelijk, in Nm 16, 26.*

nus qui sunt ejus, et discedat ab
 iniquitate omnis, qui nominat
 20 nomen Domini. * In magna
 autem domo non solum sunt vasa
 aurea, et argentea, sed et lignea,
 et fictilia : et quaedam quidem in
 honorem, quaedam autem in
 21 contumeliam. * Si quis ergo
 emundaverit se ab istis, erit vas
 in honorem sanctificatum, et
 utile Domino ad omne opus
 22 bonum paratum. * Juvenilia
 autem desideria fuge, sectare
 vero justitiam, fidem, spem,
 charitatem, et pacem cum iis, qui
 invocant Dominum de corde
 puro. * Stultas autem, et sine
 23 disciplina quæstiones devita :
 sciens quia generant lites. (I
 24 Tim 4, 7. Tit 3, 9.) * Servum
 autem Domini non oportet liti-

kent die hem toebehooren,
 en hij sta af van de onge-
 regtigheid, al wieden naam
 des Heeren noemt! * Doch 20
 in een groot huis¹ zijn niet alleen
 gouden, en zilveren, maar ook
 houten, en aarden vaten: en som-
 mige tot eer, andere tot oneer².
 * Zoo nu iemand zich van deze 21
 gereinigd heeft, zal hij een vat
 zijn tot eer geheiligd, en nuttig
 voor den Heer tot alle goed werk
 toebereid³. * Doch vlied de lusten 22
 der jonkheid⁴, streefdaarentegen
 naar gerechtigheid, geloof, hoop,
 liefde, en vrede met hen, die den
 Heere aanroepen uit een rein
 hart. * En ontwijk de dwaze⁵, en 23
 leeringlooze vragen: wetende dat
 zij twisterijen baren. * Een 24
 dienstknecht des Heeren nu⁶

1) *Doch in een groot huis*, enz. Uit het laatst gezegde in vs. 19 volgde, dat niet alle Christenen geregtigen waren en dat er ook onkruid was onder de tarwe. De Apostel geeft te kennen, dat God zulks toelaat, en hij verklaart deze verschijning door een zinnebeeld: met het Godsgebouw, de Kerk, was het gesteld even als met een groot huis, waarin niet alleen gouden, en zilveren vaten, huisraad van goud en van zilver, maar ook houten, en aarden vaten gevonden worden.

2) *en sommige tot eer, andere tot oneer*. Naar het Grieksch zouden wij verkiezen hier te vertalen: *en gene* (de gouden en zilveren vaten) *tot eer, deze* (de houten en aarden) *tot oneer*; waardoor van die vaten gezegd wordt, dat de eerstgenoemde tot een edel, de laatstgenoemde tot een min edel gebruik moesten dienen. En zóó zijn ook de ongeregtigen, wil de Apostel misschien zeggen, den Heer niet geheel en al onnuttig in zijne Kerk.

3) *Zoo nu iemand zich van deze vaten tot oneer gereinigd heeft*, door er zich van af te zonderen, *zal hij een vat zijn tot eer*, onder die gouden of zilveren vaten geteld worden, *geheiligd*, den Heere toebehooren, hem toegeheiligd wezen (beeldspraak en eigenlijke rede loopen hier onder een) *en nuttig*, regstreeks ten gebruike nuttig voor den Heer des huizes, *tot alle goed werk*, waartoe de Heer hen bezigen wil, *bereid*, geschikt en bekwaam. Dit vers 21 bevat eene zijdelingsche vermaning aan Timotheüs om zich door geene dwaalleer te laten aansteken, en een nuttig werktuig te wezen voor de dienst des Heeren.

4) *Doch vlied de lusten der jonkheid*, enz. De Apostel vermaant hier voorts den jeugdigen Timotheüs, zich wel te wachten voor het opvolgen van zekere verkeerde lusten, die aan de jeugd eigen zijn, en daarentegen *te streven naar*, met allen ijver zich toe te leggen op *gerechtigheid*, op godsdienst en deugd, en met name op het beoefenen van de deugd des geloofs, der hoop en der Christelijke liefde en eensgezindheid met hen, die den Heere Jesus aanroepen uit een rein hart, d. i. met de echte Christenen, de ware geloovigen; tegenover welke die dwaalleeraars gesteld worden, wien het aan *reinheid des harten* ontbrak. Vgl. II Tim 3, 5, 8. Tit 1, 15.

5) *En ontwijk, verwerp, de dwaze*, enz. Vgl. I Tim 1 4; 6, 4.

6) *Een dienstknecht des Heeren nu*, enz. Eene beweegreden voor het opvolgen der

gare : sed mansuetum esse ad omnes, docibilem, patientem, 25 * cum modestia corripientem eos, qui resistunt veritati : nequando Deus det illis poenitentiam ad cognoscendam veritatem, 26 * et resipiscant a diaboli laqueis, a quo captivi tenentur ad ipsius voluntatem. moet niet twisten : maar vriendelijk zijn jegens allen, gereed om te onderrigten, geduldig, * met zachtmoedigheid teregtwijzende, die zich tegen de waarheid verzetten¹: of God hun misschien bekeering geve tot erkenenis der waarheid, * en zij weder tot zich zelven komen uit de strikken des duivels, door wien zij worden gevangen gehouden tot zijnen wil².

DERDE HOOFDSTUK.

INHOUD. De Apostel voorspelt aan Timotheüs, dat er moeilijke dagen zouden komen, ja thans alreeds aan 't aanbreken waren, booze tijden, om de verschijning van goddelooze huichelaars, en hij waarschuwt hem tegen zoodanige menschen; tot welke ook behoorden zekere dwaalleeraars van zijnen tijd, die, om een ahang te hebben, zich van ligtzinnige vrouwspersonen wisten meester te maken, vs 1-7. Deze dwaalleeraars zouden echter niet bestendig vooruitgaan, maar hunne onzinnigheid zou aan allen openbaar worden, vs 8-9. Hierop volgt eene zijdelingsche vermaning aan Timotheüs, om zich naar het voorbeeld van Paulus, wiens leer en leven hij kende, in alle opzigten te vormen; de vervolgingen, die hem mogten overkomen, te verdragen; en standvastig zich te houden aan de gezonde leer, gelijk hij die van den Apostel ontvangen had, vs 10-17.

1 * Hoc autem scito, quòd in novissimis diebus instabunt tempora periculosa : (I Tim 4, 1.) 2 * erunt homines seipsos amantes, cupidi, elati, superbi, blasphemant. Doch weet dit, dat er in de laatste dagen³ gevaarlijke tijden⁴ zullen komen : * de menschen zullen⁵ eigenlievend⁶ zijn, geldgierig, verwaand⁷, hoovaardig,

vermaning van vs 23. Het redetwisten voert gemeenlijk tot onmin en afkeerigheid, terwijl het een waren *dienstknecht des Heeren* betaamt *vriendelijk te zijn jegens allen*, *geduldig*, gelaten bij tegenspraak.

¹) die zich tegen de waarheid verzetten. Naar het Grieksch : die zich verzetten, of liever nog : de tegenstanders, dezulken, die de waarheid weerspreken.

Timotheüs moest zich wachten van met de dwaalgeesten door den Apostel hier bedoeld, te redetwisten over hunne strijdvrzen, maar met zachtmoedigheid en geduld hen teregt wijzen en onderrigten; zijn doel daarbij moest wezen hen teregt te brengen, te beproeven of zij misschien door zijne liefderijke bemoeijng, onder den bijstand van Gods genade, zonder welke er geene bekeering mogelijk is, zich bekeerden.

²) tot zijnen wil, om zijnen, des duivels, wil te doen.

³) Doch weet en bedenk dit, dat er in de laatste dagen, enz. Zie op I Tim 4, 1.

⁴) gevaarlijke tijden. Naar 't Grieksch : moeilijke tijden, booze tijden om de boosheid en goddeloosheid der menschen.

⁵) de menschen zullen, doch naar het Grieksch : want de menschen zullen, enz.

⁶) eigenlievend, zelfzuchtig, egoïstisch.

⁷) verwaand, praalzuchtig, laatdunkend zich verheffende op hoedanigheden die zij

mi, parentibus non obediētes, lasteraars, hunnen ouders onge-
 3 ingrati, scelesti, * sine affe- hoorzaam, ondankbaar, boos,
 ctione, sine pace, crimina- * liefdeloos, onverzoenlijk, 3
 tores, incontinentes, immites, kwaadsprekers, ongebonden¹,
 4 sine benignitate, * proditores, wreed, kwaadaardig², * verraders, roekeloos, opgeblazen, en
 protervi, tumidi, et volupta- liefhebbers van vermaken meer
 tum amatores magis quān Dei : dan van God : * hebbende wel 5
 5 * habentes speciem quidem een schijn van godsvrucht, maar
 pietatis, virtutem autem ejus hare kracht³ verloochenende. En
 abnegantes. Et hos devita : vermijd dezulken⁴ ! * want tot 6
 6 * ex his enim sunt, qui penetrant dezen behooren zij, die⁵ in de hui-
 domos, et captivas ducunt mul- zen indringen, en zich meester
 lierculas oneratas peccatis, quæ maken van met zonden beladen
 ducuntur variis desideriiis : vrouwspersonen, welke door
 7 * semper discentes, et numquam menigerlei lusten gedreven wor-
 ad scientiam veritatis perve- den : * altijd leeren, en nimmer 7
 nientes. * Quemadmodum autem tot de kennis der waarheid kome-
 8 Jannes, et Mambres restiterunt men. * En gelijk Jannes, en 8
 Moysi: ita et hi resistunt veritati, Mambres⁶ Moses wederstonden:
 homines corrupti mente, reprobi even zoo wederstaan ook dezen
 de waarheid, menschen bedor-
 ven van zin⁷, niet proefhoudend

niet bezitten ; *hoovaardig* op die zij bezitten ; *lasteraars*, lastertongen, lasterzuchtig ; *boos*, niets heilig achtende.

¹) *ongebonden*, hunne booze lusten den teugel vierende.

²) *kwaadaardig*. Het Grieksche woord, hier gebezigd, heeft den zin van : vijanden van al wat deugdzaam is.

³) Zij willen nog wel uiterlijk vroom en goed schijnen, maar *de kracht*, het eigenlijk wezen der godvruchtigheid, *verloochen* zij, daar willen zij niet van weten, daarvoor hebben zij geen zin.

⁴) *En vermijd dezulken*. De Apostel geeft hiermede te kennen, dat er nu alreeds zoodanigen gevonden werden.

⁵) *want tot dezen behooren zij, die*, enz. De grond voor de voorafgaande vermaning : *en vermijd dezulken* : want tot die soort van menschen, hoedanige in vs 2-6 genoemd zijn, behooren dezulken, die om zich een aanhang te verschaffen *in de huizen* binnenkomen, zich in de huizen weten in te dringen om zich meester te maken van ligtzinnige *vrouwspersonen*, schepsels met *zonden beladen*, en door *menigerlei* booze lusten gedreven en beheerscht : *die altijd leeren*, en *nimmer tot de kennis der waarheid komen* (naar het Grieksch : *kunnen komen*), omdat zij zich door dwaalleeraars laten onderrigten en, behalve dat, in hare bedorvenheid geen toegankelijk hert hebben voor de waarheid.

⁶) En gelijk *Jannes*, en *Mambres*, enz. Eene verdere beschrijving der dwaalleeraars, die de Apostel hier beoogt. *Jannes*, en *Mambres* zijn de namen van die Egyptische tovenaars (Ex 7, 11), die door hunne guichelarijen Pharao's hardnekkigheid stijfden en zoo doende Moses *wederstonden* en, merkt de Apostel aan, *even zoo*, op gelijke wijze, door middel van soortgelijke guichelarijen, verzetten die dwaalleeraars zich tegen *de waarheid*, de leer van het Evangelie.

⁷) *menschen bedorven van zin*, enz. De Apostel beschrijft die dwaalleelaars voorts nog als *menschen bedorven van zin* voor de waarheid om de bedorvenheid huns harten, *niet proefhoudend ten opzichte van het geloof*, dwaalgeesten, afvalligen. Vgl. I Tim 1, 19.

- 9 circa fidem, (*Ex 7, 11.*) * sed ten opzigte van het geloof, * maar 9
ultra non proficient : insipientia zij zullen niet verder voortgaan :
enim eorum manifesta erit omni- want hunne onzinnigheid¹ zal
bus, sicut et illorum fuit. allen openbaar zijn, even als ook
die van genen het geweest is.
- 10 * Tu autem assecutus es meam * Doch gij, gij volgtet mijne 10
doctrinam, institutionem, pro- leer², mijne handelwijze, mijn
positum, fidem, longanimitatem, besluit³, mijn geloof, mijne lang-
moedigheid, mijne liefde, mijn
11 dilectionem, patientiam, * per- geduld, * mijne vervolgingen, 11
secutiones; passiones : qualia mijn lijden : hoedanig mij is over-
mihi facta sunt Antiochiæ, gekomen te Antiochië, te Iconië,
Iconii, et Lystris : quales per- en te Lystre⁴ : hoedanige vervol-
secutiones sustinui, et ex omni- gingen ik verdragen heb⁵, en de
12 bus eripuit me Dominus. * Et Heere Jesus heeft mij uit alle ge- 12
omnes, qui pie volunt vivere in red⁶. * Allen ook, die godvruchtig 12
Christo Jesu, persecutionem zullen vervolging lijden. * Maar 13
13 patientur. * Mali autem homines, slechte menschen, en bedriegers
et seductores proficient in pejus, zullen⁸ tot erger voortgaan,
errantes, et in errorum mittentes. dwalende, en in dwaling bren-
14 * Tu vero permane in iis, quæ gende. * Doch gij volhard in 14
hetgeen⁹ gij geleerd hebt, en u

1) maar zij zullen niet verder voortgaan, niet altijd meer en meer vooruitgaan, zoodat zij eindelijk nog de waarheid geheel en al zullen onderdrukken : want de tijd zal komen, dat hunne onzinnigheid (zoo noemt de Apostel het bedriegelijk werken van die dwaalleeraars) allen openbaar zal zijn, even als ook die (de onzinnigheid) van genen, van die Egyptische toovenaars, openbaar geworden is. Zie Ex 8, 18, volg.

2) Doch gij, gij volgtet, gij hebt leeren kennen, mijne leer, enz. Eene zijdelingsche vermaning aan Timotheüs om zich naar het voorbeeld van Paulus, wiens leer en leven hij kende, in alle opzigten te vormen.

3) mijn besluit, het besluit, waarop mijne handelwijze gegrond is.

4) hoedanig, zoodanig lijden als mij is overgekomen, bij voorbeeld, te Antiochië in Pisië (Hand 13, 50), te Ikonie (Hand 14, 5), en te Lystre (Hand 14, 18).

5) verdragen heb, standvastig heb doorgestaan. Vgl. I Kor 10, 13.

6) en de Heere Jesus heeft mij uit alle, uit al die vervolgingen, gered. Dit voegt de Apostel er bij, om Timotheüs tot een standvastig verdragen der vervolgingen, die hem mochten overkomen, te bemoedigen.

7) Allen ook (naar het Grieksch : maar ook allen), die godvruchtig willen (willen is hier met nadruk gezegd : ernstig willen) leven in Christus Jesus, enz.

8) Doch slechte menschen, en bedriegers, gelijk die dwaalleeraars, in vs. 8 beschreven, zullen tot erger voortgaan, van kwaad tot erger, dwalende, en in dwaling brengende, terwijl zij zelve op het dwaalspoor zijn en anderen daarop brengen, anderen misleidende en tegelijk zich zelve.

9) Doch gij, Timotheüs ! volhard in hetgeen, enz. Tegenover het gedrag van die dwaalleeraars vermaant de Apostel nog eens (vgl. vs. 10) zijnen Timotheüs tot volharding in het geloof, in hetgeen hij geleerd had, en hem ter verkondiging aan anderen was toevertrouwd. Naar het Grieksch luidt het hier aldus : in hetgeen gij geleerd hebt en waaromtrent gij overtuigd zijt, d. i. en wat gij geloofd hebt.

15 didicisti, et credita sunt tibi : toevertrouwd is : wetende van
 sciens a quo didiceris. * et quia wien gij het geleerd hebt. * en 15
 ab infantia sacras litteras nosti, dat gij van kind af de heilige
 quæ te possunt instruere ad schriften kent¹, die u kunnen
 salutem, per fidem, quæ est in wijs maken ter zaligheid, door
 16 Christo Jesu. * Omnis scriptura het geloof in Christus Jesus.
 divinitus inspirata utilis est ad * Alle van God ingegeven schrift 16
 docendum, ad arguendum, ad is nuttig tot onderrigting², tot
 corripiendum, ad erudiendum wederlegging, tot verbetering,
 16 in justitia : (II Pt 1, 20.) * ut tot opvoeding in de gerechtigheid :
 perfectus sit homo Dei, ad omne * opdat de man Gods volmaakt 17
 opus bonum instructus. zij, tot alle goed werk toegerust.

VIERDE HOOFDSTUK.

INHOUD. De Apostel vermaant Timotheüs nogmaals en allerernstigst tot eene getrouwe en ijverige bediening van zijn ambt, en hij dringt de opvolging zijner vermaning door twee beweegredenen aan : er was een tijd op handen van afval van de gezonde leer, en Paulus zelf zou weldra niet meer voor de handhaving der gezonde leer kunnen arbeiden, vs. 1-8. Hierop verzoekt hij Timotheüs spoedig tot hem te komen, in gezelschap van Markus, en eenige zaken mede te brengen, welke hij te Troas had achtergelaten, vs. 9-13. Waarschuwing tegen zekeren Alexander, en berigt aangaande zijne eerste verantwoording en den afloop daarvan, vs. 14-18. Nog andere berigten, voorts groetenissen, en zijne Apostolische zegenbede, vs. 19-22.

1 * Testificor coram Deo, et Jesu * Ik bezweer u voor God, en 1
 Christo, qui iudicaturus est vivos, Jesus Christus³, die levenden, en
 et mortuos, per adventum ipsius, dooden zal oordeelen, bij zijne

¹) *wetende van wien gij het geleerd hebt, en dat gij van kind af de heilige schriften kent, enz.* Twee beweegredenen voor Timotheüs om in de belijdenis van zijn geloof te volharded: a) de hooge geloofwaardigheid van Paulus, zijnen leeraar, die de waarheid zijner prediking ook door wonderwerken bevestigd had, en b) het gezag der heilige schriften van het Oude Verbond, die Timotheüs van kind af had leeren kennen en die in hare beloften en voorspellingen de waarheid van het Christendom bevestigden. Deze schriften konden door het geloof in Christus Jesus, gelezen in het licht des Christelijken geloofs (vgl. II Kor 3, 14-16), hem wijs maken, hem eene wijsheid geven, die ter zaligheid geleide.

²) *Alle van God ingegeven schrift is nuttig tot onderrigting, enz.* Naar het Grieksch zouden wij hier vertalen; *Alle schrift is van God ingegeven en nuttig tot onderrigting, enz.* Eene bevestiging van het laatst gezegde: *die u kunnen wijs maken ter zaligheid.* De H. schrift is nuttig tot onderrigting in de waarheid, tot wederlegging der dwaling, tot verbetering der bedorven zeden, tot opvoeding in de gerechtigheid, in een godsdienstig en deugdzaam leven: en de heilige schrift heeft deze nuttigheid opdat de man Gods, de bedienaar van het Evangelie volmaakt zij, volkomen tot alle goed werk van onderrigten, enz., dat zijne bediening van hem vordert, zij toegerust.

³) *Ik bezweer u voor God, enz.* Eene plechtige en allerernstigste vermaning aan Timotheüs tot eene ijverige bediening van zijn ambt. Zie hier de zin van vs. 1 en 2 in eene omschrijvende verklaring: *Ik vermaan u allerernstigst en bezweer u voor, in tegenwoordigheid van, God, en Jesus Christus, die ik tot getuigen neem van mijne*

- 2 et regnum ejus : * *prædica verbum, insta opportune, importune: argue, obsecra, increpa in omni*
- 3 *patientia, et doctrina. * Erit enim tempus, cum sanam doctrinam non sustinebunt, sed ad sua desideria cocervabunt sibi magistros, prurientes auribus,*
- 4 ** et a veritate quidem auditum avertent, ad fabulas autem convertentur. * Tu vero vigila, in omnibus labora, opus fac Evangelistæ, ministerium tuum imple. Sobrius esto.*
- 6 ** Ego enim jam delibor, et tempus resolutionis meæ instat.*
- komst, en zijn koningryk : * *predik het woord, houd aan gelegen, of niet gelegen : wederleg, smeek, bestraf in alle langmoedigheid, en leering. * Want daar zal een tijd zijn, dat zij de gezonde leer¹ niet zullen verdragen, maar met ooren-jeukte bevangen, zich leeraars naar hunne lusten in menigte zullen aanschaffen, * en hun gehoor zullen zij afwenden van de waarheid, en zich keeren tot fabels. * Maar gij wees waakzaam, lijd in alles², doe het werk van een Evangelist, vervul uwe bediening. Wees bezadigd³.*
- * Ik toch ik word alreeds⁴, en de tijd mijner*

vermaning. — voor Jesus Christus, onzen toekomstigen regter, *die levenden, en dooden*, de nog levenden bij zijne komst en de alsdan reeds gestorvenen, *zal oordeelen*, ik bezweer u tot opvolging mijner vermaning *bij zijne komst*, u zijne komst ten gerigte herinnerende, en *zijn hemelsch koningrijk*, het voorwerp van onze hoop: *predik het woord Gods*, de zaligmakende leer van het Evangelie, *houd daarmede aan* (liever, naar het Grieksch: *treed daarmede op*) *gelegen, of niet gelegen*, zij mogen het gaarne hooren willen of niet: *wederleg, smeek, bestraf* (naar het Grieksch: *wederleg, bestraf, vermaan*) *in alle langmoedigheid, en leering*, doe dit zóó, dat gij daarbij met groote *langmoedigheid* en geduld, zonder hartstogt of vervoering te werk gaat, en al wederleggende, bestraffende, vermanende, tevens ook *leert* en onderrigt.

¹) *Want daar zal een tijd zijn, dat zij de gezonde leer*, enz. Eene drangreden tot het opvolgen der voorafgaande vermaning: er was een tijd op handen van afval van de gezonde leer, en Timotheüs moest de hem aanvertrouwde kudde, zooveel aan hem stond, daartegen wapenen; *een tijd, dat zij*, velen onder de belijders van het Christendom, *de gezonde*, de zuivere leer van het Evangelie niet meer zouden *verdragen*, onverdragelijk vinden, als strijdig tegen hunne booze neigingen; *maar, met ooren-jeukte bevangen*, begeerig om te hooren wat hun behagen kan en met hunne neigingen overeenkomt, zouden zij zich *in menigte leeraars aanschaffen naar hunne lusten*, leeraars die hun prediken wat hunne ooren streelt, en hun gehoor afwendende *van de waarheid* der gezonde leer, zouden zij *zich keeren tot fabels*. Vgl. I Tim 1, 4; 4, 7.

²) *Maar gij wees waakzaam, lijd in alles*. De interpunctie der Vulgaat vordert deze vertaling; anders zouden wij verkiezen hier te schrijven: *wees waakzaam in alles, lijd*, enz. Nog eens (zie vs 1 en 2) vermaant de Apostel zijnen Timotheüs hier tot eene getrouwe en ijverige ambtsvervulling: hij moest *waakzaam zijn in alles*, waakzaam zijn in alle opzigten, *lijden*, waar dit noodig was, voor het Evangelie, *het werk doen*, dat zijn ambt van *Evangelist*, van Evangelieprediker, van hem vorderde, de gezonde leer en geheel de leer van het Evangelie verkondigen, en zoo doende zijne *bediening vervullen*.

³) *Wees bezadigd*. Deze woorden (*sobrius esto*) staan in het Grieksch niet te lezen. Men mag ze houden voor een Latynsch glosseem.

⁴) *Ik toch ik word alreeds geplengd*, enz. Eene tweede beweegreden (de eerste is uitgedrukt in vs 3 en 4) voor Timotheüs om met allen ijver zijne bediening te vervullen: Paulus voorspelt hier zijnen aanstaanden marteldood; hij zelf derhalve zou weldra niet meer voor de handhaving der gezonde leer kunnen arbeiden. *Ik*

7 * Bonum certamen certavi, cur-
sum consummavi, fidem ser-
8 vavi. * In reliquo reposita est
mihi corona justitiæ, quam
reddet mihi Dominus in illa
die justus judex: non solum
autem mihi, sed et iis, qui dili-
genter adventum ejus.

Festina ad me venire cito.

9 * Demas enim me reliquit,
diligens hoc sæculum, et abiit
10 Thessalonicam: * Crescens in
Galatiam, Titus in Dalmatiam.
11 * Lucas est mecum solum. Mar-
cum assume, et adduc tecum: est
enim mihi utilis in ministerium.
12 (Col 4, 14.) * Tychicum

ontbinding is aanstaande. * Ik 7
heb den goedenstrijd gestreden¹,
den loop voleindigd, het geloof
bewaard. * Voorts is mij wegge- 8
legd de kroon der gerechtigheid,
welke de Heer de regtvaardige
regter mij te dien dage geven
zal: en niet alleen aan mij, maar
ook aan hen², die zijne komst
lieff hebben.

Doe uw best om spoedig tot
mij te komen³. * Want Demas 9
verliet mij⁴, daar hij deze wereld
liefhad, en hij vertrok naar
Thessalonika: * Crescens naar 10
Galatië, Titus naar Dalmatië.
* Lukas is alleen bij mij. Neem 11
Markus op⁵, en breng hem mede:
want hij is mij nuttig voor de
dienst⁶. * Tychikus⁷ heb ik naar 12

word, alreeds geplengd, d. i., mijn bloed zal welhaast als een plengoffer worden uitgestort. Zie het aangeteekende op Phil 2, 17.

1) *Ik heb den goeden strijd des geloofs gestreden, den loop in de loopbaan des geloofs voleindigd.* De gedachte aan zijnen naderenden dood doet den Apostel een blik terugslaan op zijnen levensloop na zijne bekeering. Hem zelve strekte dit tot vertroosting, en aan Timotheüs kon het verstreken tot opwekking om het voorbeeld van zijnen meester na te volgen. Paulus' rede is hier beeldsprakig en de beelden zijn ontleend aan het kampspel van den wedloop. Zie op I Kor 9, 24. De kroon der gerechtigheid is zooveel gezegd als de gerechte, de wel verdiende kroon des eeuwigen levens.

2) *aan hen* (naar eene andere Grieksche lezing van groot gezag; *aan allen*), ook aan u Timotheüs, meent de Apostel, *die zijne komst ten oordeel lieff hebben*, die zóó hunnen pligt betrachten, dat zij voor 's Heeren komst niet behoeven te vreezen.

3) *Doe uw best om spoedig tot mij te Rome te komen.* De vulgaat bezigt het woord *festinare* in den zin van *operam dare*. Vgl. 4, 21 en Hebr 4, 11.

4) *Want Demas verliet mij*, enz. Dat Timotheüs ten spoedigste te Rome tot hem zoude overkomen, zulks verlangde de Apostel voornamelijk daarom, omdat zijne medearbeiders hem aldaar deels verlaten hadden, deels door hem voor de zaak van het Evangelie naar andere gewesten waren afgezonden. *Demas* (Kol 4, 14, Philem. vs 24) *verliet hem*, *daar hij deze wereld liefhad*, uit liefde tot deze wereld. Misschien was Demas beducht voor zijn leven, indien hij langer gemeenschap hield met den gevangen Paulus; wat hiervan zij, hij had den Apostel verlaten, en was vertrokken naar Thessalonika, welligt zijne geboorteplaats. *Crescens*, van elders onbekend, was naar Galatië gereisd, en *Titus* (zie onze *Inleiding tot den brief aan Titus*) naar Dalmatië. Alleen Lukas, Paulus' welbekende reisgenoot, bevond zich thans nog te Rome bij hem.

5) *Neem Markus op*, enz. Markus (Kol 4, 10) bevond zich hoogstwaarschijnlijk in eene of andere stad, die Timotheüs, naar Rome komende, moest doortrekken.

6) *de dienst*, de bediening van het Evangelie.

7) *Tychikus*, een van Paulus' reisgenooten. Zie Hand 20, 4. Misschien was Tychikus door Paulus belast met het bestuur der Ephesische Kerk tijdens de afwezigheid van Timotheüs.

- 13 autem misi Ephesum. * Penulam, Ephese gezonden. * Breng als 13
 quam reliqui Troade apud Car- gij komt, den reismantel¹ mede,
 pum, veniens affer tecum, et dien ik te Troas² bij Karpus heb
 libros, maxime autem membra- achtergelaten, en de boeken,
 nas. maar vooral de parkementen³.
- 14 * Alexander ærarius multa * Alexander de koperslager⁴ 14
 mala mihi ostendit: reddet illi heeft mij veel kwaads bewezen:
 Dominus secundum opera ejus: de Heer zal hem vergelden naar
 15 * quem et tu devita: valde enim zijne werken: * ontwijk ook gij 15
 hem⁵: want hij heeft onze woor-
 16 restitit verbis nostris. * In prima den geweldig tegengestaan. * Bij 16
 mea defensione nemo mihi affuit, mijne eerste verdediging⁶ is
 sed omnes me dereliquerunt: niemand bij mij geweest, maar
 17 non illis imputetur. * Dominus hebben allen mij verlaten: het
 autem mihi astitit, et conforta- worde hun niet toegerekend!
 vit me, ut per me prædicatio * Maar de Heer heeft mij bijge- 17
 impleatur, et audiant omnes staan⁷, en mij kracht verleend,
 Gentes: et liberatus sum de ore opdat de prediking door mij vol-
 bragt wierde, en al de Heidenen

1) *den reismantel*. Dit beduidt het woord *penula*, hier in de Vulgaat gebezigd; in het Grieksch leest men *phelonés* (*phailonés*, *phelónés*), van welk woord de beteekenis nog niet is uitgemaakt.

2) *te Troas*. Men denke hier aan eene reis van Paulus naar Troas, gedaan na de bevrijding uit zijne eerste gevangenschap te Rome. *Karpus* is ons van elders niet bekend.

3) *en de boeken, maar vooral de parkementen*. Gewoonlijk schreef men destijds op Egyptisch papier; doch bezigde men daartoe ook wel perkament, en de *parkementen*, de boeken op perkament geschreven, wierden voor kostbaarder gehouden dan de overige.

4) *Alexander de koperslager*, bij Timotheüs wel bekend, niet, naar het schijnt, een van die Alexanders, van welke Hand 19, 33 en I Tim 1, 20 gesproken wordt. Misschien was deze Alexander voor de Romeinsche regtbank als getuige tegen Paulus opgetreden.

5) *ontwijk gij ook hem*. Beter naar het Grieksch: *wacht ook gij u voor hem*.

6) *Bij mijne eerste verdediging*, enz. De Apostel bedoelt zijne eerste openlijke verantwoording voor de keizerlijke regtbank in zijne tweede Romeinsche gevangenschap. Zijne zaak was bij dit eerste verhoor niet afgedaan geworden, zoodat er nog een tweede verhoor moest volgen. Bij zijn eerste verhoor of eerste verantwoording nu was niemand bij hem geweest, was niemand onder de Christenen aldaar, die als getuigen te zijnen voordeele konden spreken, voor hem opgekomen, maar allen hadden hem verlaten, aan zijn lot overgelaten; niet uit boosheid, maar, als zeer begrijpelijk is, uit zwakheid, uit bevreesdheid, uit gebrek aan christelijken moed. Weshalve de Apostel hun gedrag ook verschoont, en God bidt, dat hij het hun vergeve: *het worde hun niet toegerekend!*

7) *Maar de Heer heeft mij bijgestaan*, enz. Bij de verantwoording hadden de menschen hem wel verlaten, maar de Heere Jesus had zijnen Apostel bijgestaan en versterkt om met alle vrijmoedigheid van hem te getuigen; en de Heer deed dit, opdat de prediking van het Evangelie onder de Heidenen, waartoe hij Paulus geroepen had, door hem volbragt, voltooid, wierde, en al de Heidenen haar hoorden: hetwelk geschiedde door zijne openbare verdediging voor de keizerlijke regtbank in de wereldstad, alwaar gedurig vele vreemdelingen uit de verschillende oorden van het Keizerrijk aanwezig waren.

- 18 Leonis. * Liberavit me Dominus ab omni opere malo : et salvum faciet in regnum suum caeleste, cui gloria in saecula saeculorum. Amen.
- 19 * Saluta Priscam, et Aquilam, et Onesiphori domum. (*Sup* 1, 16.) * Erastus remansit Corinthi. Trophimum autem reliqui infirmum Mileti. * Festina ante hiemem venire. Salutant te Eubulus, et Pudens, et Linus, et Claudia, et fratres omnes.
- 20 * Dominus Jesus Christus cum spiritu tuo. Gratia vobiscum. Amen.
- 18 haar hoorden : en ik ben uit den muil des Leeuws¹ bevrijd. * De Heer heeft mij van alle boos werk verlost² : en hij zal mij behouden brengen in zijn hemelsch koningrijk, hem zij de heerlijkheid in alle eeuwigheid ! Amen.
- 19 * Groet Prisca, en Aquila³, en het huis van Onesiphorus⁴. * Erastus⁵ is te Korinthe gebleven. En Trophimus⁶ heb ik te Miletekrankachtergelaten. * Doe uw best om vóór den winter te komen. U groeten Eubulus, en Pudens, en Linus, en Claudia⁷, en al de broeders. * De Heere Jesus Christus zij met uwen geest ! De genade zij met ulieden ! Amen.
- 19 79
20 20
21 21
22 22

1) In de Vatikaansche uitgave der Vulgaat is het woord *leeuw* met een hoofdletter gedrukt ; waarschijnlijk omdat men meende, dat keizer Nero door dien leeuw beteekend was. *Uit den muil des leeuws bevrijd worden* is zinnebeeldig gezegd om het ontkomen aan een dreigend levensgevaar te beteekenen.

2) *De Heer heeft mij van alle boos werk verlost*. Doch naar eene andere Grieksche lezing, welke wij zouden verkiezen, luidt het hier : *De Heer zal mij van alle boos werk verlossen, mij, zoo hoop ik, voor alle ontrouw jegens hem bewaren : en mij behouden brengen in zijn hemelsch koningrijk*.

3) *Prisca en Aquila*, vroeger te Rome, bevonden zich thans te Ephese. Zie op Rom 16, 3.

4) *Onesiphorus*. II Tim 1, 16.

5) *Erastus*. Hand 19, 22.

6) *Trophimus*. Hand 20, 4 ; 21, 20.

7) *Eubulus* is van elders niet bekend. *Pudens* was, volgens het Martyrologium Romanum (ad 24 Junii), de vader der heilige maagden Praxedes en Pudentiana, en *Claudia* houden de Bollandisten (19 Maii) voor zijne vrouw. *Linus* was de eerste opvolger van den H. Petrus op den Stoel van Rome. Zie Iren. adv. Haer 3, 3, 3.

INLEIDING

TOT

DEN BRIEF VAN DEN H. PAULUS AAN TITUS.

Titus, van heidensche ouders geboren¹, misschien te Antiochië, werd reeds vroeg tot het Christendom bekeerd; want wij leeren hem kennen als reisgenoot van Paulus², toen deze, ter beslissing van zekere twistvraag³, naar Jerusalem kwam, waar men te vergeefs van den Apostel eischte, dat hij Titus zou laten besnijden⁴. Later, terwijl Paulus, op zijne derde Apostolische reize⁵, zich nog te Ephese ophield, vinden wij Titus wederom in het gezelschap van den Apostel, die hem van daar naar Korinthe zond⁶, ten einde bij monde van hem te kunnen vernemen, welken indruk zijn brief op de Korinthiërs gemaakt had. Titus moest, zijnen last te Korinthe volbragt hebbende, naar Troas komen, waar Paulus, die voornemens was binnen kort Ephese te verlaten, hem wilde aantreffen. Titus' berigten nu aangaande den toestand der Korinthische Gemeente waren van dien aard, dat Paulus nuttig oordeelde, voordat hij zelf de Korinthiërs ging bezoeken, gelijk hij hun beloofd had⁷, nogmaals aan hen te schrijven. Overbrenger van dezen brief⁸ was Titus, die op verzoek van den Apostel andermaal naar Korinthe reisde⁹. tegelijk belast om aldaar eene inzameling van liefdegiften voor de arme Christenen van Jerusalem, waarmede hij tijdens zijn eerst verblijf te Korinthe reeds een begin had gemaakt, nu te voltooien.

---

1) Gal 2, 3. — 2) Gal 2, 1. — Deze reis had plaats in het jaar 51 of 52 na Chr.

3) Hand 15, 1-3. — 4) Zie Gal 2, 3 en de aanteekening op dat vers.

5) Zie op bladz. 223, 2de Deel. — 6) II Kor 7, 6, 7, 13, 14; 12, 18.

7) I Kor 16, 5. — 8) Paulus' *tweeden brief aan de Korinthiërs*, in onze HH. Schriften. — 9) II Kor 9, 16-19.

Uit Paulus' brief aan Titus vernemen wij, dat de Apostel bij zijn vertrek van Kreta hem aldaar achterliet en belastte met de opperste zorg voor den verderen opbouw der onderscheidene Christengemeenten van dat eiland; en uit II Tim 4, 10 blijkt, dat hij ook te eeniger tijd door Paulus naar Dalmatië gezonden is. Naar luid der Overlevering stierf Titus als opperste herder van Kreta in den ouderdom van 94 jaren. De H. Kerk viert zijne gedachtenis den 4 Januarij. *in Ned. Nat. eelbr. post Pinnen 6 Febr.*

Wat nu tijd en plaats van dezen brief betreft, wij houden het voor waarschijnlijk, dat hij geschreven is te Korinthe, in het tijdvak tusschen Paulus' bevrijding uit zijne eerste gevangenis te Rome en zijne tweede gevangenschap in die stad. Want Paulus' reis naar Kreta en zijne stichting van verscheidene Christengemeenten op dat eiland zijn feiten, die niet, gelijk sommigen meenen, geschied kunnen zijn tijdens zijn driejarig verblijf te Ephese, omdat de Apostel zelf ons verzekert, gedurende al dien tijd *bestendig* onder de Ephesiërs verkeerd te hebben. En evenmin kunnen deze feiten geplaatst worden, gelijk anderen willen, na dit driejarig verblijf te Ephese, en wel gedurende die drie maanden, in Hand 20, 3 vermeld; want Lukas geeft ons duidelijk genoeg te kennen, dat de Apostel al dien tijd van drie maanden in Griekenland heeft doorgebracht. Voeg hier bij, dat in het boek der *Handelingen* nergens een enkel woord gezegd wordt, noch van eenige reis van Paulus naar Kreta, noch van eenige Christengemeente, door zijne prediking op dat eiland gesticht.

Wat den inhoud aangaat, Paulus' brief aan Titus heeft zeer veel overeenkomst met zijnen eersten brief aan Timotheüs. Hij bevat, na een uitvoerig opschrift en heilwensch (vs. 1—4), voorschriften aangaande de vereischten in de personen, die Titus tot priesters op Kreta moest aanstellen (1, 5-9), met eene waarschuwing tegen zekere dwaalleeraars (10-16). Hierna zegt de Apostel, welke pligten Titus den Christenen van Kreta, naar elks ouderdom, geslacht of stand, moet inscherpen (2-3, 1-8), geeft hem voorts nog eenige andere onderrigtingen, het wel waarnemen van zijn bisschoppelijk ambt betreffende (9-11), en besluit, na eenige bijzondere bestellingen, met de Apostolische zegenbede zijnen brief (12-15).

DE BRIEF VAN DEN H. PAULUS AAN TITUS

EERSTE HOOFDSTUK.

INHOUD. Na een uitvoerig opschrift, waarin de Apostel de hooge waardigheid der Evangelie-bediening kortelijk aanduidt, vs. 1-3, en na zijnen heilwensch aan Titus, vs. 4, herinnert hij hem den last, dien hij, Kreta verlatende, hem gegeven had, en met name om van stad tot stad priesters voor het bestuur en de verzorging der nieuw gestichte Christen-gemeenten aan te stellen, vs. 5. Over de voorname vereischten in de personen, welke Titus tot dit ambt moest uitkiezen; dezulken moesten ook in staat zijn om de tegensprekers der gezonde leer te wederleggen, vs. 6-9. Over de geaardheid der Kreeters en over de valsche leeraars onder hen, met eene vermaning aan Titus om de hem toevertrouwde kudde tegen hunnen verderfelijken invloed te beveiligen, 10-16.

1 * PAULUS servus Dei, Ap-
tolus autem Jesu Christi secun-
dum fidem electorum Dei, et
2 agnitionem veritatis, quæ secun-
dum pietatem est * in spem vitæ
æternæ, quam promisit qui non
3 mentitur, Deus, ante tempora
sæcularia : * manifestavit autem
temporibus suis verbum suum
in prædicatione, quæ credita est
4 mihi secundum præceptum Sal-
vatoris nostri Dei : * Tito dilecto

* Paulus een dienstknecht van
God¹, en een Apostel van Jesus
Christus voor het geloof van
Gods uitverkorenen, ende kennis
der waarheid, die tot godsvrucht
leidt²* op hope van het eeuwige
leven, dat God die niet liegt,
vóór eeuwige tijden heeft
3 beloofd : * en te zijner tijd heeft
hij zijn woord geopenbaard in de
prediking, die mij toebetrouwd
is naar het bevel van God onzen
4 Zaligmaker³ : * aan Titus *mijn*

1) een dienstknecht van God, als bedienaar van het Evangelie zijns Zoons. Zie op Rom 1, 9.

2) vóór het geloof der uitverkorenen Gods, en de kennis der waarheid: d. i. om door mijne bediening van het Evangelie de uitverkorenen Gods (zie op Hand 13, 48) te brengen tot het geloof in Jesus Christus en daarmede tot de kennis der waarheid, in het stuk van Godsdienst. Met deze woorden is het doel van zijn Apostolaat uitgedrukt.

3) op hope van het eeuwige leven te verkrijgen, dat God die niet liegt, die getrouw is in het vervullen zijner belofte, vóór eeuwige tijden door zijne Propheten in de heilige Schriften (Vgl. Lk 1, 70. Rom 1, 2) beloofd heeft: en te zijner tijd, op den daartoe door God bepaalden tijd, heeft hij, God, zijn woord, het woord zijner belofte aangaande het eeuwige leven door Christus te verkrijgen, klaarkijk geopenbaard in en door de prediking van het Evangelie Gods (Rom 1, 1), die mij toebetrouwd is (Zie I Kor 9, 17. Gal 2, 7. I Thess 2, 4) naar het bevel van God onzen Zaligmaker. Zie op I Tim 1, 1. Eeuwig leven, zegt de H. Joannes (I Jo 5, 11), heeft God ons gegeven, en dit leven is in zijnen Zoon.

filiosecundum communem fidem,
gratia, et pax a Deo Patre, et
Christo Jesu Salvatore nostro.

5 * Hujus rei gratia reliqui te
Cretæ, ut ea, quæ desunt,
corrigas, et constituas per
6 ego disposui tibi. * Si quis sine
crimine est, unius uxoris vir,
filios habens fideles, non in accu-
7 satione luxuriæ, aut non subdi-
tos. (I Tim 3, 2.) * Oportet enim
episcopum sine crimine esse,
sicut Dei dispensatorem: non
8 non superbum, non iracundum, non
vinolentum, non percussorem,
non turpis lucri cupidum: * sed
hospitalem, benignum, sobrium,

geliefden zoon naar ons gemeen-
schappelijk geloof¹, genade, en
vrede² van God den Vader, en
van Christus Jesus onzen
Zaligmaker!

* Ik heb u daarom op Kreta
achtergelaten³, opdat gij, wat
nog ontbrak, zoudt regelen, en
van stad tot stad priesters aan-
stellen, zóó als ik u bevolen heb.
* Indien iemand onberispelijk
is⁴, man van ééne vrouw, geloo-
vige kinderen heeft, die noch van
losbandigheid beschuldigd wor-
den, noch ongehoorzaam zijn⁵.
* Want een bisschop moet onbe-
rispelijk wezen, als zijnde een
huisverzorger Gods⁶: niet hoog-
moedig, niet grammoedig, geen
wijnrinker, geen vechter, geen
najager van vuil gewin⁷: * maar
herbergzaam, goedig, bezadigd⁸,

1) mijn geliefden (Gr. opregten) zoon, niet naar den vleesche, maar naar het geloof, met opzigt tot het geloof, dat wij met elkander gemeen hebben.

2) genade, en vrede, enz. Zie noot 5 op bladz. 9.

3) Ik heb u daarom op Kreta achtergelaten, enz. De Apostel herinnert Titus den last, dien hij, Kreta verlatende, hem gegeven had: wat uit gebrek aan tijd door Paulus zelven aldaar niet tot stand had kunnen gebracht worden en aan de inrigting der jonge Christen-gemeenten van Kreta nog ontbrak (Gr. nog overbleef te doen), dat moest Titus regelen en in orde brengen, en bijzonderlijk van stad tot stad voor het besturen en verzorgen der Gemeenten priesters aanstellen, zóó als, zulke priesters als hij hem bevolen had aan te stellen.

4) Indien iemand onberispelijk is, enz. De Apostel herinnert Titus wat hij hem bij monde alreeds gezegd had aangaande de vereischten in de persoonen, die hij tot het priester-ambt zoude aanstellen. Onberispelijk, man van ééne vrouw. Zie op I Tim 3, 2.

5) geloovige kinderen heeft, had hij kinderen, dan moesten deze geloovigen, even als hij Christen zijn, en voorts niet beschuldigd worden van losbandigheid, noch ongehoorzaam, niet ondergeschikt, zijn. Vgl. I Tim 3, 4.

6) Want een bisschop (zie noot 1 op bladz. 51) moet onberispelijk wezen, enz. Eene bevestiging en nadere verklaring van het gezegde in vs. 6: Indien iemand onberispelijk is. Onberispelijk moet hij wezen om zijne verheven waardigheid van huisverzorger Gods. De Kerk is het huis van God (I Tim 3, 15), de geloovigen Gods huisgenooten, de bisschop hun verzorger, en alzoo huisverzorger Gods.

7) niet hoogmoedig (naar het Grieksch bepaalder: niet eigenzinnig, verwaand, met zich zelven alleen ingenomen), niet grammoedig, niet een driftig, oplopend mensch, geen wijnrinker, geen vechter (zie noot 3 op bladz. 51), geen najager van vuil gewin, niet zulk een die op oneerlijke winsten uit is.

8) herbergzaam (Zie noot 3 op bladz. 51), goedig (naar het Grieksch liever: een vriend van weldoen) bezadigd, niet onbezonnen te werk gaande, regtvaardig jegens zijne medemenschen, heilig, een godsdienstig en deugdzaam leven leidende, huisch,

- justum, sanctum, continentem, regtvaardig, heilig, kuisch,
 9 * amplectentem eum, qui secundum * vasthoudende aan het getrouwe
 dum doctrinam est, fidelem woord, overeenkomstig de leer :
 sermonem : ut potens sit exhortari in doctrina sana, et eos, qui opdat hij in staat zij om met de
 contradicunt, arguere. gezonde leer te vermanen, en de
 10 * Sicut enim multi etiam ino- * Want velen zijn ook ongehoor-
 bedientes, vaniloqui, et seducto- samen, ijdele klappers, en verleiders :
 res : maxime qui de circumcisio- vooral die uit de besnijdenis
 11 ne sunt : * quos oportet regardui : zijn² : * die wederlegd moeten
 qui universas domos subvertunt, worden : die geheele huisgezinnen
 docentes quæ non oportet, tur- omkeeren, met te leeren wat
 12 pis lucri gratia. * Dixit quidam niet behoort, om vuil gewin³.
 ex illis, proprius ipsorum pro- * Een uit hen, hun eigen propheet,
 pheta : Cretenses semper men- heeft gezegd⁴ : De Kreters zijn
 daces, malæ bestiæ, ventres altijd liegers, wilde dieren, luie
 13 pigri. * Testimonium hoc verum buiken. * Deze getuigenis is
 est. Quam ob causam increpa waar. Daarom⁵ bestraf hen
 14 * non intendentes Judaicis fabulis, et mandatis hominum, aver- scherp, opdat zij gezond in het
 geloof zijn, * en geen gehoor
 geven aan Joodsche verdichtfels,
 en geboden van menschen⁶, die
 zich van de waarheid afkeeren.

ingetogen, zijne driften meester, *vasthoudende aan het getrouwe*, het ware, het onbedriegelijke woord des Evangelies, *overeenkomstig de leer* van Christus en de Apostelen; wat niet is overeenkomstig deze leer, is niet het woord Gods, en derhalve ook niet *het getrouwe woord*.

1) *opdat hij in staat zij* zoowel om de geloovigen, die aan zijne zorg zijn toevertrouwd, *met de gezonde*, de ware, de zuivere Evangelie-leer, te voeden, te *vermanen*, te sterken, als om de *tegensprekers*, de dwaalleeraars, te *wederleggen*

2) *Want velen zijn ook ongehoorzamen*, enz. De reden van het laatst gezegde : *opdat hij in staat zij... de tegensprekers te wederleggen*. Onder hen, die zich Christenen noemden, bevonden zich ook vele *ongehoorzamen*, wederstrevigen tegen de leer van het Evangelie, *ijdele klappers*, en *verleiders* : met deze drie benamingen zijn die tegensprekers (vs. 9) of dwaalleeraars gekenschetst en de zoodanigen trof men vooral aan onder de Christenen uit de Joden ; hetgeen de Apostel hier te kennen geeft met te zeggen : *vooral die uit de besnijdenis zijn*.

3) *die wederlegd moeten worden* (naar 't Grieksch : *wien men den mond moet stoppen*, die men tot zwijgen moet brengen). dezulken, *die geheele huisgezinnen omkeeren*, het geloof van geheele huisgezinnen bederven, *met te leeren wat niet behoort*, door hunne valsche leeringen, die zij prediken om *vuil gewin*.

4) *Een uit hen*, uit de Kreters, *hun eigen propheet*, die derhalve zijne volksgenooten zeer goed kende, *heeft van hen gezegd*, enz. Het woord *propheet*, is hier in Heidensch zinn gebezigd en beteekent zooveel als waarzegger. De schrijver, hier bedoeld, is de dichter Epimenides, die van de Kreters zegt : *De Kreters zijn altijd liegers, wilde dieren, luie buiken*.

5) *Deze getuigenis is waar. Daarom*, enz. De Apostel bevestigt deze getuigenis van Epimenides, en zegt Titus, dat hij *daarom*, d. i. uit hoofde van die slechte volksgaardheid der Kreters, *hen*, dezulken, die aan de dwaalleeraars (vs. 10) het oorleenden, *scherp* moest bestraffen, gestreng behandelen, *opdat zij*, enz.

6) *aan Joodsche verdichtfels, en geboden van menschen*. Zoo noemt de Apostel de

- 15 santium se a veritate. * Omnia munda mundis: coinquinatis autem, et infidelibus nihil est mundum, sed inquinatæ sunt eorum et mens, et conscientia. * Alles is rein voor de reinen¹: doch voor de besmetten, en ongeloofigen is niets rein, maar én hun gemoed, én hun geweten zijn besmet. * Zij verklaren God te kennen, doch met de werken verloochenen zij hem: zijnde zij afschuwelijke, en stijfkoppige *wezens*, en die tot niet een goed werk deugen. 15
- 16 (*Rom 14, 20.*) * Confitentur se nosse Deum, factis autem negant: cum sint abominati, et incredibiles, et ad omne opus bonum reprobi. 16

TWEEDE HOOFDSTUK.

INHOUD. Waartoe Titus de Christenen van Kreta, tot regeling van hun gedrag naar elks onderscheiden ouderdom, geslacht en stand, in 't bijzonder te vermanen had, terwijl hij zelf in alles een goed voorbeeld moest geven, vs. 1—10. Al die verschillende klassen van Christenen moest hij tot een godsdienstig leven opwekken, om zoo doende te beantwoorden aan Gods bedoeling met het geschenk van zijne zaligmakende genade, vs 11-15.

- 1 * Tu autem loquere quæ decent sanam doctrinam: * Senes * Doch gij spreek wat de 1
2 ut sobrii sint, pudici, prudentes, sani in fide, in dilectione, in patientia: * Anus similiter in habitu sancto, non criminatrices, non multo vino servientes, bene do- 2
3 centes, et sobrii sint, pudici, prudentes, sani in fide, in dilectione, in patientia: * Anus similiter in habitu sancto, non criminatrices, non multo vino servientes, bene do- 3
centes, et sobrii sint, pudici, prudentes, sani in fide, in dilectione, in patientia: * Anus similiter in habitu sancto, non criminatrices, non multo vino servientes, bene do-

leeringen der dwaalgeesten, welke hij hier bedoelt. Zie voorts het aangeteekende op I Tim 1, 3-5. Bij die *geboden van menschen*, d. i. van die dwaalgeesten, die zich van de waarheid, van de zuivere Evangelie-leer, *afheeren*, hebben wij te denken aan zekere Joodsche spijs-wetten, welke onderhouding die dwaalleeraars aan de Christenen van Kreta als verplichtend opdrongen. Vgl. I Tim 4, 3. en zie noot 2 op bladz. 644, 2de Deel.

1) *Alles is rein voor de reinen*: geene spijs op zich zelve beschouwd, verontreinigt of bevekt door haar gebruik het geweten der reinen, der door Christus gereinigden (Eph 5, 26. Tit 2, 14), der Christenen; *doch voor de besmetten, en ongeloofigen*, voor de *onreinen*, hoedanigen die Joodsch-gezinde dwaalleeraars zijn, *is niets rein, maar* (en om deze reden is den besmetten en ongeloofigen niet rein, en verontreinigt hen alle spijs) *hun gemoed, en hun geweten zijn besmet*.

2) *Doch gij*, in tegenstelling van het gedrag dier valsche leeraars (vs. 11), die leeren wat niet behoort, *spreekt wat de gezonde leer betaamt*, leer, vermaan, beveel wat overeenstemt met de echte en ongeschonden leer van het Evangelie, en met name *dat de oude mannen nuchter moeten zijn*, niet overgegeven aan den drank (of misschien, het woord in overdragtelijken zin genomen: *nuchter van zin*) *eerbaar*, kuisch, ver van alle wulpschheid, *bezonnen*, beraden, niet ligtvaardig in hun gedrag; *gezond*, zuiver, *gaaf in het geloof*, bloeiende *in de liefde*, standvastig *in de lijdzaamheid*, in hunne hope op onzen Heere Jesus Christus. Vgl. I Thess 1, 3.

3) *Dat de oude vrouwen desgelijks*, gelijk de oude mannen, *zich heilighijk moeten voordoen*, in gewaad en gebaar en geheel haar uiterlijk voorkomen zóó zich voordoen, gelijk het heiligen, Christinnen betaamt.

<p>4 centes : * ut prudentiam doceant adolescentulas, ut viros suos ament, filios suos diligant,</p> <p>5 * prudentes, castas, sobrias, domuscuram habentes, benignas, subditas viris suis, ut non blasphemetur verbum Dei : * Juvenes similiter hortare ut sobrii sint.</p> <p>7 * In omnibus te ipsum praebe exemplum bonorum operum, in doctrina, in integritate, in gravitate, * verbum sanum, irreprensibile: ut is, qui ex adverso est, vereatur, nihil habens malum dicere de nobis : * Servos dominis suis subditos esse, in omnibus placentes, non contradicentes, (<i>Eph 6, 5. Col 3, 22. I Pt 2, 18.</i>) * non fraudantes, sed in omnibus fidem bonam ostendentes : ut doctrinam Salvatoris nostri Dei ornent in omnibus.</p> <p>11 * Apparuit enim gratia Dei</p>	<p>geene lastertongen zijn, niet aan veel wijn verslaafd, leeraressen van het goede¹ : * opdat zij de jonge vrouwen wijsheid leeren, hare mannen te beminnen, hare kinderen lief te hebben, * bezadigd, kuisch, zedig², huishoudelijk, goedig, haren mannen onderdanig te zijn, opdat het woord Gods³ niet gelasterd worde: * Vermaan insgelijks de jonge mannen om ingetogen te zijn⁴. * Betoon u zelve in alles een voorbeeld van goede werken, in de leer, in oprechtheid, in waardigheid⁵, * een gezond, onberispelijk woord : opdat de tegenstander⁶ zich schame, daar hij niets kwaads van ons te zeggen heeft : * Vermaan de slaven om hunnen heeren onderdanig te zijn, in alles welgevallig⁷, geen tegensprekers, * niet te ontvreemden, maar in alles goede trouw te betoonen : opdat zij de leer van God onzen Zaligmaker in alles tot sieraad verstrekken⁸.</p> <p>* Want de genade van God</p>
---	---

1) leeraressen, voor de personen van haar geslacht door voorbeeld en woord, van het goede.

2) Voor bezadigd, kuisch, zedig, (Vulg. : prudentes, castas, sobrias) heeft de Grieksche tekst maar twee woorden. Eén van beiden (prudentes of sobrias) mag men houden voor een Latynsch glosseem.

3) opdat het woord Gods, enz. Zie op I Tim 6, 1.

4) ingetogen te zijn, zich verstandig te gedragen, hunne driften te beheerschen. — Het woord in den grondtekst hier gebezigd, heeft naar het Grieksche spraakgebruik eene zeer ruime beteekenis. Etymologisch genomen beteekent het zooveel als : van ziel (verstand en hart) gezond zijn.

5) in de leer, in oprechtheid, in waardigheid enz. Naar het Grieksch luidt het hier aldus : Heb in het leeren, in uw godsdienstig onderwijs, onverdorvenheid, zuiverheid, zuivere bedoelingen, waardigheid, in de voordragt, verkondig een gezond, onberispelijk woord, zuivere, onvervalschte, en derhalve onberispelijke leer : opdat de tegenstander, enz. De zegswijze van den Apostel is hier zeugmatisch. Het verbum sanum, irreprensibile van de Vulgaat moet in den vierden naamval genomen worden.

6) opdat de tegenstander, de vijanden, de bestrijders van het Christendom.

7) in alles welgevallig : hun in alles zoeken te behagen, voor zoover zij dit doen kunnen zonder hunne Christelijke pligten te verzaken.

8) tot sieraad verstrekken, en zoo doende haar aan te bevelen bij de ongeloofigen. Vgl. vs 5.

12 Salvatoris nostri omnibus homi-
 nibus, * erudiens nos, ut
 abnegantes impietatem, et sæ-
 13 sularia desideria: sobrie, et
 juste, et pie vivamus in hoc
 sæculo, * expectantes beatam
 14 spem, et adventum gloriæ magni
 Dei, et Salvatoris nostri Jesu
 Christi: * qui dedit semetipsum
 pro nobis, ut nos redimeret ab
 omni iniquitate, et mundaret
 sibi populum acceptabilem,
 sectatorem bonorum operum.
 15 * Hæc loquere, et exhortare, et
 argue cum omni imperio. Nemo
 te contemnat.

onzen zaligmaker¹ verscheen
 voor alle menschen,* en zij leert
 ons, dat wij de goddeloosheid,
 en de wereldsche begeerlijk-
 heden verzakende, ingetogen,
 en regtvaardig, en godsdienstig²
 leven in deze wereld, * verbei-
 dende de zalige hoop, en de komst
 der heerlijkheid van onzen
 grooten God, en Zaligmaker
 Jesus Christus³: * die zich zelven
 voor ons⁴ gegeven heeft, opdat
 hij ons zou vrijkoopen van alle
 ongerechtigheid, en zich zou
 reinigen een aangenaam volk,
 ijverig in goede werken. * Spreek
 dit, en vermaan, en bestraf met
 alle gezag. *Zorg* dat niemand u
 verachte !

1) *Want de genade van God onzen Zaligmaker*, enz. Naar eene andere Grieksche lezing luidt vs 11 aldus: *Want de zaligmakende genade Gods verscheen voor alle menschen*, of ook, als men volgens eenige HSS vóór *solétios* geen artikel leest; *Want de genade Gods verscheen, heilaanbrengend voor alle menschen*. De Apostel zegt hier de grondreden, waarom Titus al die verschillende klassen van menschen (vs 1-10) vermanen moest tot een godvruchtig leven; en die reden is, om zoo doende te beantwoorden aan Gods bedoeling met het geschenk van zijne zaligmakende genade. Door welke genade hier beteekend wordt Gods genadige, onverdiende liefde, aan het gevallen menschdom bewezen door de menschwording en het verlossingswerk van zijnen eenigen Zoon. Vgl. Jo 3, 16. Deze genade dan *verscheen*, tot heil voor alle menschen, zonder onderscheid van ouderdom, geslacht of stand, en zij leert ons, zij vergt van ons, hare bedoeling is, dat wij de goddeloosheid, enz.

2) *ingetogen, en regtvaardig, en godsdienstig*. Met deze drie woorden zijn al de pligten beteekend, die de Christen jegens God, den naaste en zich zelven te vervullen heeft. Hij vervulle die pligten in deze tegenwoordige wereld, het oog gevestigd houdende op de toekomstige, als volgt: *verbeidende de zalige hoop*, enz.

3) *verbeidende de zalige hoop* (hoop staat hier, gelijk Kol 1, 5, voor de gehoopte zaak: de zaligheid, die de geloovigen hoopen), en de komst, bij de verschijning en openbaring, der heerlijkheid van onzen grooten God, en Zaligmaker Jesus Christus. Zie over deze bewijspplaats voor de godheid van den Zaligmaker onze *Grammatica Graecitatis N. T.*, bladz. 123, volgg. Christus' komst, hier herinnerd, is zijne komst aan het einde der dagen om levenden en dooden te oordeelen (I Tim 6, 14. II Tim 4, 1, 8), welke komst met groote heerlijkheid geschieden zal. Zie Mt 16, 27; 24, 30; 25, 31. I Pt 4, 13.

4) *die zich zelven voor ons*, enz. De Apostel verklaart hier, hoe en tot welk einde Jesus Christus onze Zaligmaker geworden is. Zie hier de zin: *die zich zelven voor ons menschen, tot ons nut, gegeven heeft*, vrijwillig aan de dood heeft overgegeven (Gal 2, 20. Jo 10, 17, 18), opdat hij ons door den losprijs van zijn dierbaar bloed (I Pt 1, 18, 19) zou vrijkoopen van alle ongerechtigheid, van de slavernij der zonde (Rom 7, 14, 23), die tot alle ongerechtigheid voert, en zich zou reinigen een aangenaam volk, en een door hem gereinigd en hem aangenaam volk zich ten eigendom zou verkrijgen, een volk, ijverig in goede werken, dat met allen ijver zich toelagde op godsdienst en deugd.

DERDE HOOFDSTUK.

INHOUD. Titus moest de Christenen van Kreta ook vermanen tot eerbied voor de overheden, en tot een liefderijk gedrag jegens alle menschen, ook jegens hunne nog ongelooovige medeburgers. Ook de Kreters waren voorheen ongelooovigen geweest, en hunne bekeering tot Christus hadden zij niet aan zich zelve, maar aan Gods barmhartigheid te danken, vs. 1-7. Dit moest Titus hun nadrukkelijk voordragen, maar zich daarentegen met zekere dwaze twistvragen geenszins inlaten, en wanneer hij een valschen leeraar een en andermaal berispt had en dit niet baatte, dan moest hij hem laten varen, vs. 8-11. Paulus verzoekt Titus om na de aankomst van Artemas of van Tychikus, tot hem te komen, vs. 12, beveelt hem Zenas en Apollo aan, en eindigt met eenige groetenissen en zijne zegenbede, vs. 13-15.

1	* Admone illos principibus, et potestativibus subditos esse, dicto obedire, ad omne opus bonum	* Vermaan hen aan overheden en magten onderdanig te zijn, aan <i>hunne</i> bevelen te gehoorzamen, tot alle goed werk bereid te zijn ¹ : * niemand te lasteren ² , geen twistzoekers te zijn, maar toegevend, alle zachtmoedigheid betoonende jegens alle menschen ³ . * Want ook wij ⁴ waren voorheen onverstandig ⁵ , ongeloovig, dwalende, velerlei begerlijkheden, en lusten dienende, in boosaardigheid en nijdigheid daarheen levende, verfoeienswaardig, elkander hatende.	1
2	paratos esse : * ~~neminem blasphemare~~ , non litigiosos esse, sed modestos, omnem ostendentes mansuetudinem ad omnes		2
3	homines. * Eramus enim aliquando et nos insipientes, increduli, errantes, servientes desiderii, et voluptatibus variis, in malitia et invidia agentes,		3
4	odibiles, odientes invicem. * Cum autem benignitas, et humanitas apparuit Salvatoris nostri Dei :	* Maar toen de goedertierenheid, en de menschlievendheid van God onzen Zaligmaker ⁶ versche-	4

1) tot alle goed werk, dat hunne heidensche overheden van hen mogten vorderen bereid te zijn. Vgl. Rom 13, 1 volg.

2) niemand te lasteren, enz. De Apostel bedoelt hier voornamelijk huone nog ongelooovige medeburgers, Joden en Heidenen, als blijkt uit vs. 3.

3) alle, de grootste, zachtmoedigheid betoonende jegens alle menschen, ook jegens hunne nog ongelooovige, Joodsche of Heidensche, medeburgers.

4) Want ook wij, enz. Eene dubbele drangreden tot het opvolgen der vermaning van vs 2. De zin is: Hoedanige menschen uwe ongelooovige medeburgers thans nog zijn, zoodanige waren ook wij, geloovigen, voorheen, vóór onze bekeering tot het Christendom; en dat wij thans niet meer zoodanigen zijn, dat hebben wij (vs. 4-7) niet aan ons zelve, maar aan Gods barmhartigheid te danken.

5) onverstandig, zonder kennis van God en godsdienst, verduisterd in het verstand (Eph 4, 18), ongeloovig, liever naar het Grieksch: ongehoorzaam aan God, dwalende, in het stuk van godsdienst op den weg der dwaling verkeerende, velerlei begerlijkheden, en lusten dienende, aan velerlei booze begerlijkheden en zondige lusten verslaafd, in boosaardigheid en nijdigheid jegens onzen evenmensch daarheen levende.

6) de goedertierenheid, en de menschlievendheid van God, den Vader, onzen Zaligmaker,

- 5 * non ex operibus justitiæ, quæ fecimus nos, sed secundum suam misericordiam salvos nos fecit per lavacrum regenerationis, et renovationis Spiritus sancti, (II Tim 1, 9.) * quem effudit in nos abunde per Jesum Christum Salvatorem nostrum: * ut justificati gratia ipsius, heredes simus secundum spem vitæ æternæ.
- 8 * Fidelis sermo est: et de his volo te confirmare: ut curent bonis operibus præesse qui credunt Deo. Hæc sunt bona, et utilia hominibus.
- nen is: * heeft hij niet uit werken der gerechtigheid, die wij hadden gedaan, maar naar zijne barmhartigheid¹ ons zalig gemaakt door het bad der wedergeboorte, en vernieuwing des heiligen Geestes², * dien hij rijkelijk over ons heeft uitgestort door Jesus Christus onzen Zaligmaker³: * opdat wij door zijne genade geregtveerdigd⁴, in hope erfgenamen zouden zijn van het eeuwige leven. * Dit is een onbedriegelijk woord: en deze dingen wil ik dat gij bekrachtigt: opdat zij die aan God gelooven op het uitoefenen van goede werken zich toeleggen⁵. Deze dingen

d. i. zijne genadige en onverdiende liefde, bewezen in het zenden van zijnen eeniggeboren Zoon tot verlossing en zaligmaking van het gevallen mensdom. Vgl. Jo 3, 16. I Jo 4, 9. Over de uitdrukking: *van God onzen Zaligmaker*, zie boven noot 1 op bladz. 44.

1) *niet uit werken der gerechtigheid, die wij hadden gedaan, maar naar zijne barmhartigheid*. d. i. uit zuivere genade, niet uit hoofde van eenige goede werken, waardoor wij onze regtvaardigmaking zouden *verdiend* hebben: die werken bestonden niet en konden zelfs niet bestaan. Vgl. Rom 3, 23—25. Eph 2, 3—10. II Tim 2, 9—10, en de aantekeningen.

2) *ons*, zoovelen wij Christenen geworden zijn, *zalig gemaakt*, op den weg der eeuwige zaligheid geplaatst, *door het bad der wedergeboorte, in de vernieuwing des heiligen Geestes*, d. i. door het heilig Sacrament des Doopsels (vgl. Eph 5, 26), door middel van welk goddelijk werktuig de heilige Geest den mensch als herschept en doet *herboren* worden, hem makende tot een *nieuw scheepsel* in Christus. Vgl. II Kor 5, 17. Zie tot nadere verklaring van deze plaats het aangeteekende op Jo 1, 13 en 3, 3—6. Men herinnere zich ook, dat in de H. Schrift de werken van Gods goedheid gewoonlijk, door *appropriatie* of toeëigening, toegeschreven worden aan den heiligen Geest, als zijnde de zelfstandige liefde des Vaders en des Zoons.

3) *dien*, welken Geest, wiens genade, *hij*, God *rijkelijk over ons*, Christenen, in onze wedergeboorte en vernieuwing (in onze regtvaardigmaking) *heeft uitgestort door Jesus Christus onzen Zaligmaker*: d. i. welke rijkelijke uitstorting ons geworden is *door* de verdiensten van Jesus Christus, die als mensch door zijn lijden de verdienende oorzaak geweest is van 's menschen verlossing en zaligheid, en daarom onze Verlosser en *Zaligmaker* genoemd wordt.

4) *opdat wij*, ziedaar de bedoeling Gods bij zijne rijkelijke uitstorting van den heiligen Geest over ons (vs. 6), *door zijne* (Gods) *genade*, *niet uit werken der gerechtigheid die wij hadden gedaan* (vs. 5), maar door zijne genadige en onverdiende liefde, bewezen in het zenden van zijnen eeniggeboren Zoon (vs. 4), *geregtvaardigd*, gereinigd van onze zonden, geestelijk herboren, vernieuwd en tot kinderen Gods gemaakt (zie noot 2 op bladz. 246, 2de Deel), *in hope erfgenamen zouden zijn van het eeuwige leven*, d. i. opdat wij *de hoop* zouden hebben van eenmaal *erfgenamen* te worden van het eeuwige leven.

5) *Dit*, dat wat ik u daar schreef (vs. 4-7) aangaande onze regtvaardigmaking, *is*

9 * Stultas autem quæstiones, et genealogias, et contentiones, et pugnas legis devita. sunt enim inutiles, et vanæ. (I Tim 4, 7. II Tim 2, 23.) * Hæreticum hominem post unam, et secundam correptionem devita: * sciens quia subversus est, qui ejusmodi est, et delinquit, cum sit proprio judicio condemnatus.

12 * Cum misero ad te Artemam, aut Tychicum, festina ad me venire Nicopolim: ibi enim statui

13 hiemare. * Zenam legisperitum, et Apollo solícite præmitte, ut

zijn goed, en nuttig voor de menschen¹.

* Maar dwaze vragen², en geslachtlijsten, en geschillen, en twisten over de wet³ vermijd ze. want zij zijn nutteloos, en ijdel. * Vermijd een ketterschen mensch⁴ na eene eerste, en tweede vermaning: * wetende dat zoodanig een bedorven is, en zondigt, door zijn eigen oordeel veroordeeld⁵.

* Als ik Artemas⁶ tot u zal gezonden hebben. of Tychikus⁷, doe dan uw best⁸ om tot mij te Nikopolis⁹ te komen: want dáár heb ik besloten te overwinteren. * Rust Zenas den wetgeleerde, en Apollo¹⁰ zorgvuldig uit, opdat

en onbedriegelijk woord, is ware Christelijke leer: en deze dingen (de verschillende leerstukken, vervat in de gezegden (vs. 4-7) aangaande onze regtvaardigmaking) wil ik dat gij bekrachtigt, met kracht zult inscherpen, met nadruk voordragen: opdat zij die aan God gelooven, de Christenen, aan uwe zorg toevertrouwd, op het uitoefenen van goede werken zich toelaggen (2, 14), de zonde niet meer dienen, maar in nieuwheid van leven (Rom 6, 4) wandelen, gelijk het denzulken betaamt, die door Gods genade tot een nieuw leven herboren zijn.

¹ Deze dingen (de verschillende leerstukken, in vs. 4-7 vervat en den geloovigen voorgedragen) zijn goed, en nuttig voor de menschen, en moeten derhalve door u met kracht worden ingescherpt.

² Maar dwaze vragen, en geslachtlijsten, enz. Zie op I Tim 1, 4. Die geslachtlijsten waren als de stof dier dwaze vragen.

³ geschillen, en twisten over de wet. Zie op 1, 14.

⁴ Vermijd, naar het Grieksch: verwerp, onttrek u aan, een ketterschen mensch.

⁵ wetende, daar gij u verzekerd kunt houden, dat zoodanig een mensch in zijn gemoed bedorven is: hij wil niet onderrigt wezen, maar in zijne dwaling volharden, en hij zondigt, door zijn eigen oordeel veroordeeld, hij dwaalt moedwillig bewustheid hebbende van zijne schuld, en spreekt zoo doende over zich zelve een vonnis van veroordeeling uit. Zulk eenen nog verder te vermanen, ware verloren moeite.

⁶ Artemas, is van elders onbekend.

⁷ Tychikus kennen wij alreeds uit Hand 20, 4, 5. Eph 6, 21. Kol 4, 9. II Tim 4, 12. De Apostel wilde een van beiden naar Kreta zenden, om voor een wijle tijds Titus' plaats te vervangen.

⁸ doe dan uw best. Zie noot 3 op bladz. 82.

⁹ Nikopolis. Van de vele steden, welke dien naam droegen, is hier waarschijnlijk Nikopolis in Epirus gemeend.

¹⁰ Zenas, en Apollo waren volgens het onderschrift der oude Syrische vertaling (Peshito) de overbrengers van Paulus' brief aan Titus. De Apostel wil van Titus, dat hij deze mannen uitruste voor hunne afreis, van het noodige daartoe zóó voorzie, dat hun niets ontbrake, en hij verlangt, dat de geloovigen van Kreta (de onzen) hem daarin behulpzaam zullen zijn, dat zij door oefening leeven goede werken te doen voor de noodige behoeften, ter vervulling der noodzakelijke behoeften hunner mede-Christenen, gelijk in het onderhavige geval: opdat zij niet onvruchtbaar zijn, opdat hun geloof

- 14 nihil illis desit. * Discant autem et nostri bonis operibus præesse ad usus necessarios: ut non sint infructuosi.   hun niets ontbreke.* Doch laten ook de onzen leeren goede werken te doen voor de noodige behoeften: opdat zij niet onvruchtbaar zijn. 14
- 15 * Salutant te qui mecum sunt omnes: saluta eos, qui nos amant in fide. Gratia Dei cum omnibus vobis. Amen.   * U groeten allen die bij mij zijn¹: groet hen, die ons liefhebben in den geloove². De genade Gods zij met u allen! Amen. 15

---

vrucht drage van goede werken. *Zenas*, vóór zijne bekeering een Joodsch wetgeleerde, is ons van elders niet bekend. Over *Apollo* zie op I Kor 1, 12.

¹) *die bij mij zijn*: mijne medearbeiders.

²) *die ons (mij) liefhebben in den geloove*, onze geloovige broeders op Kreta.

INLEIDING

TOT

DEN BRIEF VAN DEN H. PAULUS AAN PHILÉMON.

Philémon, aan wien deze korte brief van Paulus geschreven is, was een aanzienlijk burger van Kolossé. De Apostel zelf had hem tot het Christendom bekeerd¹, en hij prijst hem om zijn geloof en zijne liefdadigheid jegens al zijne medechristenen²

Deze Philémon nu had een slaaf, Onésimus genaamd, die, na zijnen meester bestolen te hebben, hem ook ontloopen was. En op zijne vlugt te Rome gekomen, ten tijde dat Paulus aldaar voor de eerste maal in gevangenschap was, leerde hij er den Apostel kennen³, en omhelsde op diens prediking de Christelijke godsdienst⁴. Na zijne bekeering stond hij Paulus in zijne gevangenis ter dienst, en de Apostel zou hem wel gaarne bij zich behouden hebben; doch dewijl hij zulks niet wilde doen zonder goedvinden van Philémon, zond hij den weggelooopen slaaf na verloop van eenigen tijd aan zijnen meester terug⁵. Maar hij gaf Onésimus een brief mede

---

1) Zie op vs 19. Het is wel waar, dat Paulus te Kolossé niet gepredikt heeft (Kol 2, 1, vgl. met 1, 3, 7), maar Philémon kan in het naburige Éphese, tijdens Paulus' driejarig verblijf aldaar (Hand 20, 31), door hem tot het Christendom bekeerd zijn.

2) Philém. vs 5, 7.

3) Men herinnere zich, dat Paulus te Rome toenmaals in eene soort van *vrije* gevangenis verkeerde. Zie het aangeteekende op Hand 28, 16, 17, 30.

4) Zie Philém. vs 10.

5) Zie Philém. vs 12-14.

die strekken moest om hem met Philémon te verzoenen, en van de verdiende straf te ontslaan. Dat nu Philémon gehoor heeft gegeven aan Paulus' voorspraak voor Onésimus, zulks kunnen wij wel voor zeer zeker houden, ofschoon het ons nergens vermeld wordt.

De Apostel schreef dezen brief van aanbeveling, als boven reeds is aangeduid, gedurende zijne eerste gevangenschap te Rome, en wel omtrent denzelfden tijd, waarop hij zijne brieven aan de Kolossers en aan de Ephesers schreef¹, alzoo in den jare 61 of 62 na Chr.

---

¹) Dit blijkt genoeg daaruit, dat Onésimus van Rome vertrok in gezelschap van Tychikus, die de overbrenger was van Paulus' brief aan de Ephesiers en van dien aan de Kolossers. Zie Eph 6, 21, 22, en Kol 4, 7-9

DE BRIEF VAN DEN H. PAULUS

AAN PHILÉMON.

INHOUD. Na opschrift en heilwensch, vs 1-3, betuigt de Apostel, dat hij God aanhoudend dank zegt voor Philémons geloof in den Heere Jesus en voor zijne liefdadigheid jegens al zijne mede-Christenen, vs 4-7. Na deze zijdelingsche lofspraak op Philémon, geeft hij hem te kennen, dat hij iets van hem verlangt, dat hij hem ook wel zou kunnen bevelen, maar, om zijne Christelijke liefde in al hare vrijwilligheid te laten, toch nog liever van hem wil verzoeken. En hiermede tot zijne bede zelve gekomen, vraagt hij Philémon om eene goede ontvangst voor Onésimus, zijnen weggeloopte slaaf, en dringt zijne bede met onderscheidene en zeer roerende beweegredenen aan, daarbij betuigende, dat hij geenszins twijfelt, of Philémon haar zal verhooren, vs 21. Voorts meldt hij hem, dat hij goede hoop heeft op eene spoedige verlossing uit zijne gevangenis, en met een verzoek om huisvesting bij hem, met groetenissen en met zijne Apostolische zegenbede sluit hij zijnen brief, vs 21-23.

1 * PAULUS vinctus Christi
 Jesu, et Timotheus frater :
 Philemoni dilecto, et adjutori
 2 nostro, * et Appiæ sorori charis-
 simæ, et Archippo commilitoni
 nostro, et Ecclesiæ, quæ in domo
 3 tua est. * Gratia vobis, et pax
 a Deo Patre nostro, et Domino
 Jesu Christo.
 4 * Gratias ago Deo meo, sem-

* Paulus een gevangene van 1
 Christus Jesus¹, en de broeder
 Timotheüs² : aan Philémon den
 geliefde, en onzen medearbei- 2
 der³, * en aan Appia onze zeer
 geliefde zuster⁴, en aan Archip-
 pus onzen strijdgenoot⁵, en aan
 de Gemeente te uwen huize⁶.
 * Genade zij ulieden, en vrede⁷ 3
 van God onzen Vader, en van
 den Heere Jesus Christus !
 * Ik dank mijnen God, te allen 4

1) een gevangene van Christus Jesus, een, dien Christus Jesus (de bevordering der zaak van Christus Jesus) in boeien gekluisterd heeft.

2) en de broeder Timotheüs, Paulus' broeder in den Heer, zijn mede-christen. Timotheüs bevond zich destijds te Rome en voegde zijne bede voor Onésimus bij die van Paulus.

3) en onzen medearbeider. De Apostel noemt Philémon zijnen medearbeider, omdat deze, op zijne wijze, door zijne liefdadigheid (vs 7), zoo gelijk een leek dit doen kon, de goede zaak van het Evangelie bevorderde. Vgl. Rom 16, 3.

4) Appia, waarschijnlijk de huisvrouw van Philémon, en, als Christin Paulus' zuster in den Heer.

5) Archippus, misschien destijds de Kerkoverste der Christengemeente van Kolosse, en daarom Paulus' strijdgenoot genaamd. Zie op Kol 4, 17.

6) aan de Gemeente te uwen huize: de Christenschaar, welke gewoon was te zijnen huize hare godsdienstige bijeenkomsten te houden. Rom 16, 5.

7) Genade zij ulieden, en vrede, enz. Zie op Rom 1, 7.

per memoriam tui faciens in
 5 orationibus meis, * audiens
 charitatem tuam, et fidem, quam
 habes in Domino Jesu, et in
 6 omnes sanctos : * ut communi-
 catio fidei tuæ evidens fiat in
 agnitione omnis operis boni,
 quod est in vobis in Christo Jesu.
 7 * Gaudium enim magnum habui,
 et consolationem in charitate
 tua : quia viscera sanctorum
 requieverunt per te, frater.
 8 * Propter quod multam fidu-
 ciam habens in Christo Jesu
 imperandi tibi quod ad rem
 9 pertinet : * propter charitatem
 magis obsecro, cum sis talis, ut
 10 Paulus senex, nunc autem et

tijde uwer gedachtig¹ in mijne
 gebeden, * daar ik hoor van uwe
 liefde, en het geloof, dat gij hebt
 in den Heere Jesus, en jegens al
 de heiligen : * opdat de gemeen-
 6 schap uws geloofs openbaar
 worde in de erkenenis van alle
 goed werk, dat in ulieden is voor
 Christus Jesus. * Want groote
 7 vreugde had ik, en vertroosting
 over uwe liefde : dat de hertender
 heiligen door u verkwikt zijn
 geworden, broeder² !
 * Daarom hoewel ik in Chris-
 8 tus Jesus³ groote vrijmoedigheid
 heb om u te bevelen wat betame-
 lijk is : * om wille der liefde bid
 9 ik liever, daar gij zoodanig een
 zijt, als Paulus een oud man⁴, en

1) *Ik dank mijnen God, te allen tijde uwer gedachtig*, enz. Volgens de interpunctie der Vulgaat behoort te *allen tijde* niet tot het voorgaande *ik dank*, maar tot *uwer gedachtig*. Wij zouden verkiezen te *allen tijde* met *ik dank* te verbinden. Door eene soort van *Chiasmus*, voortkomende in vs 5, is het zeggen van den Apostel aldaar minder helder ; ook vers 6 luidt wat duister. Zie hier in eene omschrijvende verklaring misschien de zin van deze plaats : Ik dank mijnen God te allen tijde, zoo dikwijls ik uwer, o Philémon ! in mijne gebeden gedenk (Vgl. Phil 1, 3), *daar ik gedurig hoor*, (ziedaar wat den Apostel beweegt tot zijn dankgebed aan God) van uw geloof in den Heere Jesus en van de liefde, welke gij jegens al de geloovigen, zonder uitzondering, bewijst : *opdat*, wat God bedoelt met u die liefde in te boezemen, *de gemeenschap uws geloofs*, het geloof, hetwelk gij met ons gemeen hebt, *in de erkenenis van alle goed werk, dat in ulieden is*, (naar eene andere Grieksche lezing van meer gezag : *dat in ons, Christenen, is*) openbaar worde, voor, ter verheerlijking van, *Christus Jesus*.

2) *Want groote vreugde had ik, en vertroosting* (onder de verdrukking mijner gevangenschap) over uwe liefde : daarover, zeg ik, *dat de herten der heiligen*, der geloovigen, onder welke gij verkeert, door het genot uwer weldadigheid uit hunnen nood gered, van hunne kwellende zorgen ontlast, *door u verkwikt* en tot rust bragt zijn geworden, *broeder* ! — In vers 5 was de *objectieve* reden van Paulus' dankgebed aan God uitgedrukt ; vs 7 geeft de *subjectieve* reden daarvan te kennen.

3) *Daarom hoewel ik in Christus Jesus*, enz. Na deze inleiding, wel geschikt om een gunstig gehoor bij Philémon te verkrijgen, komt de Apostel nu tot zijne bede zelve. *Daarom*, omdat gij namelijk zooveel liefde aan den dag legt, *hoewel ik in Christus Jesus*, in mijne hoedanigheid van Apostel van Christus Jesus, *groote vrijmoedigheid heb* : hoewel het mij niet ontbreekt aan Apostolische onbeschoortheid, *om u te bevelen te doen wat betamelijk is* : ofschoon ik u gebieden kon te doen wat een Christen betaamt, en wel weet dat gij mij gehoorzamen zoudt, *toch om wille der liefde*, om uwe Christelijke liefde in al hare vrijwilligheid te laten (Vgl. vs 14), *bid ik liever*.

4) *daar gij zoodanig een zijt, als Paulus een oud man*, enz. Zóó dient hier naar de Vulgaat vertaald te worden. En men verstaat haar dan in dien zin, alsof Paulus hier voor beweegreden waarom hij Philémon liever wilde *bidden*, aanvoerde, dat Philémon even als hij een oud man was, daar het een oud man niet paste aan een oud man iets te gebieden. — Men heeft niet opgemerkt, dat de beweegreden waarom

10 vinctus Jesu Christi : * Obsecro te pro meo filio, quem genui in
 11 vinculis, Onesimo, * qui tibi aliquando inutilis fuit, nunc
 autem et mihi, et tibi utilis,
 12 * quem remisi tibi. Tu autem illum, ut mea viscera, suscipe :
 13 * quem ego volueram mecum detinere, ut pro te mihi ministraret in vinculis Evangelii :
 14 * sine consilio autem tuo nihil volui facere, uti ne velut ex necessitate bonum tuum esset,
 15 sed voluntarium. * Forsitan enim ideo discessit ad horam a te, ut æternum illum reciperes :
 nu ook een gevangene van Jesus Christus : * Ik bid u voor mijnen zoon, dien ik in mijne banden verwekt heb¹, voor Onesimus, * die eertijds u onnut was, maar thans² en u, en mij van nut is, * dien ik u heb terug gezonden. Gij nu, ontvangt hem, als mijn hart³ : * ik had hem wel bij mij willen houden, opdat hij mij in de banden des Evangelies⁴ in uwe plaats⁵ mogt dienen : * doch zonder uw goedvinden heb ik niets willen doen, opdat uwe goedheid niet als uit nooddwang zoude zijn, maar uit eigen beweging⁶. * Want welligt is hij daarom voor een korten tijd van ugescheiden, opdat gij hem voor eeuwig zoudt

bij Philémon *liever* wilde *bidden* dan hem iets bevelen, alreeds gezegd was door het voorafgaande : *om wille der liefde*.

Naar het Grieksch zouden wij in plaats van *cum sis talis* liever lezen : *cum sim talis*, en, met deze woorden een nieuwen zin aanvangende, aldus vertalen : *Zoodanig een zijnde* die in plaats van te gebieden liever bidden wil, niet in mijne hoedanigheid van Apostel, maar als Paulus, een oud man en nu ook een gevangene van Jesus Christus, bid ik u voor mijnen zoon, enz.

1) *dien ik in mijne banden verwekt heb*. Onésimus te Rome door Paulus in zijne gevangenis tot het Christendom bekeerd, was als zoodanig zijn geestelijk kind. Zie het aangeteekende op Hand 28, 16.

2) *die eertijds u onnut was, maar thans*, enz. Het woord *onesimos* beteekent *nuttig*, en met toespeling op den naam van Philémons slaaf zegt de Apostel van dezen, dat hij zijnen meester *eertijds onnut was*, waarmede hij zoo euphemistisch mogelijk het oneerlijk gedrag (vs 18) van Onésimus jegens Philémon te kennen geeft. Maar die eertijds onnutte Onésimus was thans door zijne bekeering geestelijk nuttig aan Paulus en aan Philémon : aan dezen door de aanwinst van een nieuwen broeder in de gemeenschap der heiligen ; aan genen, daar hij hem *tot roem* was *voor den dag van Christus*, dat hij niet te vergeefs geloopen, noch te vergeefs gearbeid had. Phil 2, 16.

3) *Gij nu ontvang hem, als mijn hart* : als eenen, dien ik teeder lief heb, neem hem in gunst aan. Naar het Grieksch luidt het hier : *Gij nu, ontvang hem, dat is mijn hart*.

4) *in de banden des Evangelies*, in de boeijen, waarin ik mij bevind om de zaak van het Evangelie.

5) *in uwe plaats*. Paulus had Philémon tot het Christendom bekeerd, en daardoor een zeker regt op zijne dienst verkregen. I Kor 9, 11.

6) *zonder uw goedvinden* : daar ik niet wist, hoe gij hierover dacht, heb ik niets willen doen, heb ik aan mijn verlangen om hem bij mij te houden niet willen voldoen, opdat uwe goedheid, het goede, dat gij, waaraan ik niet twijfel, aan Onésimus bewijzen zult door hem vergiffenis te schenken, niet als uit nooddwang zoude zijn, maar uit eigen beweging, niet den schijn zoude hebben van eenigzins gedwongen te zijn. — Dit zou het geval zijn geweest, hadde Paulus Onésimus bij zich gehouden, en Philémon schriftelijk verzocht om zijnen weggelooenen slaaf vergiffenis te schenken.

- 16 * jam non ut servum, sed pro
servo charissimum fratrem, ma-
xime mihi : quanto autem magis
tibi et in carne, et in Domino ?
- 17 * Si ergo habes me socium,
18 suscipe illum sicut me : * Si
autem aliquid nocuit tibi, aut
19 debet : hoc mihi imputa. * Ego
Paulus scripsi mea manu : ego
reddam, ut non dicam tibi, quod
20 et te ipsum mihi debes : * ita
frater. Ego te fruor in Domino :
Refice viscera mea in Domino.
- 21 * Confidens in obedientia tua
- wederhebben¹ : * niet meer als
slaaf, maar in plaats van slaaf
als geliefden broeder, vooral voor
mij : en hoeveel te meer voor u
én in het vleesch, én in den Heer²?
- * Indien gij dan mij houdt voor
17 een deelgenoot³, zoo neem hem
op alsof ik het was : * En zoo hij
18 u in iets benadeeld heeft, of u
iets schuldig is⁴ : stel dat op mijne
rekening. * Ik Paulus schreef het
19 eigenhandig : ik zal het betalen⁵,
om u niet te zeggen⁶, dat gij ook
u zelven aan mij schuldig zijt :
20 * ja broeder ! Laat ik u genieten
in den Heer⁷ ! Verkwik mijn hart
in den Heer !
- * In vertrouwen op uwe ge-

1) *Want* (eene beweegreden voor Philémon om aan Onésimus zijne goedheid te bewijzen en hem het misdrijf zijner ontvlugting te vergeven) *wellicht*, (wie kent de wegen der Voorzienigheid ?) *wellicht is hij daarom voor een korten tijd van u gescheiden* (naar het Grieksch : *gescheiden geworden*), *opdat*, naar Gods voorzienigheid bij de toelating van het misdrijf zijner ontvlugting, *gij hem voor eeuwig zoudt wederhebben*. Onésimus namelijk, tot het Christendom bekeerd zijnde, was door geloof en liefde met Philémon in Christus vereenigd, en zulks in eene, volgens hare bestemming, eeuwigdurende vereeniging.

2) *wederhebben niet meer als slaaf, maar in plaats van slaaf als geliefden broeder* (naar het Grieksch : *niet meer als slaaf, maar als meer dan slaaf, als geliefden broeder*), *vooral voor mij*. Als een bekeerde tot het Christendom, was Onésimus door den band des geloofs en der liefde een *geliefde broeder* geworden voor al zijne mede-christenen, maar hij was dit *vooral* voor Paulus, die hem bekeerd had ; *en hoeveel te meer dan voor Philémon, als met wien Onésimus niet alleen door den band des gemeenschappelijken geloofs, in den Heer, maar ook als huisgenoot, als zijn dienstknecht, in het vleesch, verbonden was*.

3) *Indien gij dan* (de Apostel hervat hier zijne bede van vs 12) *mij houdt voor een deelgenoot*, indien gij mij aanziet voor uwen broeder in Christus, mij voor uwen vriend houdt, o, ik bid u, behandel hem, mijnen zoon, even als gij mij behandelen zoudt.

4) *En zoo hij u in iets benadeeld heeft, of anders gezegd, u iets schuldig is*. Hiermede geeft de Apostel met eene zeer verzachtende uitdrukking Onésimus' diefstal te kennen.

5) *Ik Paulus schreef het eigenhandig : ik zal het betalen*, ik neem zijne schuld op mij, ik zal haar betalen ; en ik geef u hier mijne eigenhandige schuldbekentenis. Het is vriendelijk schertsend van den Apostel gezegd.

6) *om u niet te zeggen*, enz. Eene fijne rhetorische wending, waarmee de Apostel aan Philémon zeer beleefd te verstaan geeft, dat deze bij hem nog grooter schuld had dan die waarvoor hij borg sprak : Philémon, zijnde door Paulus tot het Christendom bekeerd, was, als zoodanig, *ook zich zelven aan Paulus schuldig*.

7) *Laat ik u genieten in den Heer !* De zin is : laat mij van u, als van eenen die mij toebehoort, dit genot *in den Heer*, dit Christelijk voordeel hebben, dat gij mijne bede voor Onésimus verhoort ; wat gij aan hem doet, acht ik aan mij zelven gedaan. *Verkwik* door eene liefderijke ontvangst van Onésimus *mijn* voor hem bezorgd *hart*, Philémon !

scripsi tibi : sciens quoniam et
super id, quod dico, facies.

22 * Simul autem et para mihi hos-
pitiū : nam spero per orationes
vestras donari me vobis.

23 * Salutat te Epaphras concap-
tivus meus in Christo Jesu,
24 * Marcus, Aristarchus, Demas,
25 et Lucas, et adjutores mei. * Gra-
tia Domini nostri Jesu Christi
cum spiritu vestro. Amen.

hoorzaamheid¹ schreef ik u :
wetende dat gij zelfs nog meer
doen zult, dan ik zeg. * En 22
maak tevens ook een verblijf
voor mij gereed² : want ik hoop
dat ik door ulieder gebeden u
geschonken zal worden³.

* U groeten Epaphras⁴ mijn 23
medegevangene in Christus
Jesus. * Markus, Aristarchus, 24
Demas, en Lukas, mijne mede-
arbeiders. * De genade van 25
onzen Heere Jesus Christus zij
met ulieder geest⁵ ! Amen.

¹ In vertrouwen op uwe gehoorzaamheid, enz. Hiermede geeft de Apostel nog eens zijdelings te verstaan wat hij vroeger (vs 8) alreeds duidelijk gezegd had, te weten, dat hij Philémon had kunnen *gebieden* te doen, hetgeen hij thans biddend van hem verzocht. De zin is : In het vertrouwen op uwe mij wel bekende gehoorzaamheid schreef ik u wat ik voor Onésimus van u verlangde ; overtuigd dat gij slechts mijne begeerte behoefted te kennen, om nog meer te doen dan ik van u door dezen brief verzoek. — Hierin ligt eene zijdelingsche bede aan Philémon om Onésimus niet alleen goed te ontvangen en hem zijn misdrijf te vergeven, maar hem zelfs tot een voorwerp te maken van zijne bijzondere liefdadigheid.

² En maak tevens, tegelijk met het voldoen aan mijne bede voor Onésimus, ook een verblijf voor mij gereed te uwen huize. — Ook dit verzoek, een gemeenzaam verzoek van een vriend aan zijnen vriend, moest strekken om Philémon te bewegen, dat hij aan Paulus' bede gehoor gaf. Hij kon den Apostel toch niet wel ontvangen, zonder aan zijne bede voldaan te hebben.

³ Want ik hoop dat ik door ulieder gebeden u geschonken zal worden. De Apostel twijfelde er niet aan, of Philémon, en Appia en Archippus en de Gemeente te zijnen huize (vs 2) baden God gedurig om zijne verlossing uit de gevangenis ; en hij geeft hun hier te kennen, dat zijne zaak een gunstigen keer genomen had en dat hij wel hoopte, dat hunne gebeden spoedig zouden verhoord en hij hun zou geschonken worden.

⁴ U groeten Epaphras mijn medegevangene in Christus Jesus, om Christus Jesus' wil, Markus, enz. Zie over de hier genoemde personen het aangeteekende op Kol 4, 10-14. In den brief aan de Kolossers heet Aristarchus Paulus' medegevangene, hier heet Epaphras zoo. Waarschijnlijk hielden Paulus' vrienden hem bij beurte in zijne gevangenis gezelschap.

⁵ met ulieder geest, d. i. met ulieden. De Apostel bedoelt hier allen, die in het opschrift zijns briefs (vs 1 en 2) genoemd waren.

INLEIDING

TOT

DEN BRIEF VAN DEN H. PAULUS AAN DE HEBREERS

De *Hebreërs* of Hebreeuwsche Christenen, aan wie deze brief gerigt is, waren bekeerde Joden, die in Palestina en, voor het grootste gedeelte, te Jerusalem hun verblijf hadden; dit verzekeren ons de Ouden¹, en hunne verzekering wordt door onderscheidene plaatsen van den brief zelven bevestigd².

Deze Hebreeuwsche Christenen nu, in den beginne volijverige belijders der godsdienst van het Nieuwe Verbond³, waren daarna, gedeeltelijk althans, onder den druk van nieuwe vervolgingen⁴, hun door hunne volksgenooten aangedaan, in hunnen ijver zeer verflauwd, en verkeerden bij hunne groote gehechtheid aan de Mosaische eeredienst, in dreigend gevaar van Christus te verloochenen en tot het Jodendom terug te keeren⁵. Zij hadden dus grootelijks behoefte dat men hen in hun geloof aan Christus en zijn Evangelie versterkte, ten einde voor afval behoed te worden. Om dit oogmerk, onder den bijstand van Gods genade, te bereiken, heeft de Apostel dezen Brief *aan de Hebreërs* geschreven, een brief van onderrigting, van vermaning en van waarschuwing : van onderrigting aangaande de

---

1) Pantaenus en Clemens Alexandrinus (bij Euseb. H. E. 6, 14), voorts Theodoretus (in Ep. ad Hebr.) en de H. Hieronymus (*De viris illustr.* Cap. 5).

2) Men lette, onder anderen, op Hebr 13, 23, waaruit genoegzaam blijkt, dat deze brief aan een bepaalden kring van Christenen uit de Joden, en niet, gelijk sommigen gemeend hebben, aan al de Joodsche Christenen, hetzij binnen hetzij buiten Palestina woonachtig, geschreven is.

3) Vgl. Hebr 10, 32, volg. — 4) Hebr 12, 4.

5) Zie Hebr 2, 2, 3; 3, 12, volg.; 6, 4-6; 10, 25, 26; 12, 25.

onvergelijkbare voortreffelijkheid van het Christendom en zijnen Insteller boven de Mosaïsche godsdienst en Moses ; van vermaning tot volharding in hunne belijdenis onder de verdrukkingen, die zij van hunne volksgenooten te lijden hadden ; van waarschuwing eindelijk voor het verschrikkelijk oordeel, dat dezulken wachtte, die afvallig werden van het Christelijk geloof.

Zie hier nu de hoofdzakelijke inhoud van dezen brief. De Apostel begint met zijnen Hebreërs voor oogen te houden, dat de Evangelische openbaring tot de menschen gebragt was, niet gelijk Gods vroegere openbaringen door de bediening van een of anderen Propheet, maar door zijnen eigen Zoon, waarachtig God en waarachtig mensch, licht van licht, den Schepper van hemel en aarde, die na de reinigmaking der zonden door het offer van zich zelven bewerkt te hebben, gezeten was aan de regterhand Gods in den hemel, oneindig verheven boven de Engelen, onder wier tusschenkomst het Sinaitisch verbond tot stand kwam (1, 1-14). Aan dit betoog knoopt de Apostel een zeer nadrukkelijke vermaning tot standvastige belijdenis der leer door dien Zoon zelven, den Heere Jesus, eerst geopenbaard, en vervolgens door zijne Apostelen aan de wereld verkondigd, terwijl God door teekenen en wonderen en menigerlei krachten des H. Geestes de waarheid hunner prediking aanhoudend bevestigde (2, 1-4). Hierop volgt een nieuw bewijs voor Christus' verhevenheid boven de Engelen : niet aan de Engelen, maar aan Jesus Christus had God de toekomstige wereld onderworpen (2, 5-8) ; en was hij op deze aarde een weinig tijds onder de Engelen vernederd geweest, het was geschied, opdat hij voor de zaligheid van het gansche menschedom den dood zou kunnen lijden, en door deelneming aan de menschelijke natuur en hare eigendommelijke zwakheden, een medelijdend Hoogepriester worden (2, 9-18). Na een woord van vermaning om aan dien Hoogepriester, aan Jesus, geloovig gehecht te blijven, toont de Apostel nu de verhevenheid aan van Christus boven Moses, dien hij vroeger wel reeds onder de oude Propheten begrepen had, maar thans afzonderlijk beschouwt in zijne betrekking tot het *huis van God* (3, 1-6) ; en hij bindt hieraan eene opwekking tot volharding in het geloof en eene waarschuwing tegen ongelooft en afval van Christus, waarbij hij hun de straf herinnert van hunne ongelooftige

voorvaderen, de Israëlieten in de woestijn, die ter oorzaak van hun ongelooft de door God beloofde *ruste* niet hadden mogen ingaan (3, 7—4, 13).

Met eene nieuwe vermaning tot standvastigheid in de belijdenis van het Christelijk geloof en tot getrouwheid aan Jesus, den Zoon Gods, dien hij kort te voren *onzen Hoogepriester* genoemd had, gaat de Apostel thans over tot het bespreken van Jesus' hoogepriesterlijke waardigheid, en wil nu aantoonen, dat hij, uit dit oogpunt beschouwd, verre verheven is bovengheel het Levietische priesterdom. Doch te midden van dit betoog (4, 13—5, 10), gezegd hebbende dat Christus door God was aangesteld tot Hoogepriester *naar de orde van Melchisedech*, breekt hij zijne rede voor eene wijle tijds af door eene lange, eerst berispende en dan vermanende en ernstig waarschuwend tusschenspraak tot zijne Hebreërs (5, 11—6, 20).

Hierna komt hij op Melchisedech terug, en toont aan, dat, dewijl Jesus priester was *naar de orde van Melchisedech*, zijn priesterschap het Levietische verre overtrof (7, 1-10); dat Jesus' priesterschap de onvolkomenheid aanduidde van het Levietische, hetwelk dan ook was afgeschaft (7, 11-19); dat Jesus' priesterschap hem van God bij eede was toegezegd; dat zijn priesterschap eeuwig was en niet door den dood op anderen overging; eindelijk dat, terwijl de Levietische priesters gedurig, en ook voor zich zelve offers moesten aanbrenge, Christus, de zondelooze, voor zich geenerlei offer behoefde, en eens voor altijd door het offer van zich zelve voldaan had voor de zonden: 't welk alles de hooge voortreffelijkheid bewees van Jesus' priesterschap boven het Levietische (7, 20-28).

Doch niet enkelijk in zijnen *persoon* beschouwd, is Christus verre boven de Levietische priesters verheven, ook het *heilighdom*, waarvan hij Hoogepriester is, is oneindig voortreffelijker dan het Levietische (8, 1-5); en zijne priesterlijke bediening is zoo veel uitnemender, als het Verbond, waarvan hij de Middelaar is, door betere beloften het eerste Verbond overtreft (8, 6-13).

Hierop spreekt de Apostel wederom van het Levietische heilighdom, verklaart de typische beteekenis van het afgesloten Allerheilighste, en toont nu vervolgens de voortreffelijkheid van Christus'

priesterschap ook aan uit zijn *offer*, het offer van zich zelven, een offer hetwelk ware reiniging van zonden en eeuwigé verlossing aanbragt, iets waartoe de Levietische offers volstrekt onvermogen waren (9, 1-14). Hieraan knoopt de Apostel het betoog der noodzakelijkheid van Christus' dood om het nieuwe Verbond tot stand te kunnen brengen (9, 15-28); en nog eens terugkomende op het onvermogen der Levietische offers ter reiniging van de zonden, bewijst hij uit eene prophetische Schriftuurplaats, den beloofden Messias betreffende, dat de Levietische offers afgeschafft waren door Christus, die door het offer van zijn ligchaam, éénmaai door hem gebragt voor de zonden, voor eeuwig *voltooid* had zoovel van de zonden gereinigd werden (10, 1-18).

Hiermede eindigt het *eerste deel* des briefs, dat men met regt het *dogmatische* gedeelte genoemd heeft, ofschoon daarin, even als in het *dogmatische* gedeelte van Paulus' brief aan de Romeinen, niet weinig voorkomt, dat den Hebreërs tot vermaning en waarschuwing gezegd wordt.

Het *tweede deel*, het ethische of praktische gedeelte des briefs, bevat eerst eene vermaning tot volharding in de belijdenis van het Christendom (10, 19-25); en daarop volgt eene ernstige waarschuwing tegen de schrikkelijke gevolgen des afvals, met eene bemoedigende herinnering van den vorigen geloofsijver der Hebreuwsche Christenen (10, 26-39).

Lof en aanbeveling van de deugd des geloofs door voorbeelden, genomen uit de geschiedenis van het Oude Verbond (11, 1-40).

Eene uitvoerige, door onderscheidene redenen aangedrongen vermaning tot volharding onder de vervolgingen, die zij van hunne ongelooovige volksgenooten te lijden hadden (12, 1-13).

Onderscheidene bijzondere vermaningen tot regeling van hun godsdienstig en zedelijk gedrag, en eene nogmaals herhaalde waarschuwing tegen afval, met eene uitvoerige aanwijzing der voortreffelijkheden van het Nieuwe Verbond boven het Sinaïtische (12, 14—13, 17). Slot van den brief (13, 18-25).

Aangaande den schrijver daarvan moeten wij hier nu doen opmerken, dat men te allen tijde in de Oostersche Kerk, bijna algemeen den brief *aan de Hebreërs* voor een geschrift van den H. Paulus gehouden heeft; maar dat er dienaangaande in de

Kerk van het Westen, in de eerste eeuwen, nog al eenige twijfeling bestond; eene twijfeling, die echter na de Kerkvergadering, te Rome onder Paus Gelasius (a. 494) gehouden, bijna geheel en al verdween.

In den 4e Canon der derde Kerkvergadering van Karthago wordt op de daar gegeven lijst der Kanonieke Schriften de brief *aan de Hebreërs* afzonderlijk genoemd: *Dertien brieven van Paulus; één aan de Hebreërs van denzelfden Apostel (Pauli Apostoli epistolae tredecim; ejusdem ad Hebraeos una)*; waaruit Estius besluit¹, dat die Kerkvergadering, ofschoon zij den brief aan de Hebreërs onder de Kanonieke Schriften rekende, nogtans ten opzichte van den schrijver diens briefs voor zóóveel in eenigen twijfel verkeerde, dat zij den brief *aan de Hebreërs* niet met dezelfde zekerheid als de overige dertien brieven aan Paulus toeschreef.

In een besluit der eerstgenoemde Kerkvergadering te Rome gehouden (a. 494), wordt eene lijst der heilige Schriften van het Oude en Nieuwe Verbond gegeven, en aangaande de brieven van den H. Paulus luidt het daar: *Veertien brieven van den Apostel Paulus*, die vervolgens alle opgenoemd worden, doch de brief *aan de Hebreërs* het laatst; waarschijnlijk², omdat deze brief niet aanstonds overal, gelijk de andere dertien brieven, als een brief van den Apostel Paulus was erkend geworden. De brief aan de Hebreërs namelijk behoort tot de zoogenaamde deuterocanonische heilige Schriften van het Nieuwe Testament.

Dat de brief *aan de Hebreërs* oorspronkelijk niet in het Hebreuwsch of Arameesch, maar in het Grieksch is opgesteld, kan als genoegzaam zeker worden aangenomen; en zij die toegeven, dat deze brief, uit het oogpunt van Grieksche taal en stijl beschouwd, van de overige schriften des Apostels aanmerkelijk verschilt, kunnen het gevoelen volgen van Estius³ en anderen, die van

1) *Gulielmi Estii in omnes Pauli Epistolas item in Catholicas Commentarii*. Prolegomena in Epistolam ad Hebraeos. Quæstio secunda: *De auctore hujus epistolæ*.

2) Dit is ook het gevoelen van Estius, t. a. p.

3) T. a. p. « Cum aliis omnino dicendum arbitramur, subjectum sive materiam totius Epistolæ simul et ordinem a Paulo fuisse subministratum, sed compositionem et ornatum esse cujusdam alterius, cujus opera Paulus utendum putaverit, sive Clemens Romanus is fuerit, sive Lucas individuus Apostoli comes ac laborum socius, quod magis est verisimile.... Totam epistolam alieno stylo concinnatam, sed suis sensibus plenissime respondentem, ipse tanquam suam approbavit ac

oordeel zijn dat de brief *aan de Hebreërs*, naar zijnen inhoud en leervorm van Paulus, door Lukas op schrift werd gesteld, en vervolgens door den Apostel is goedgekeurd 'geworden en voor zijne Apostolische schrift erkend.

Wat eindelijk de plaats betreft *waar*, en den tijd *wanneer* deze brief geschreven is, men kan op goede gronden aannemen, dat de Apostel zijnen brief *aan de Hebreërs* geschreven heeft in de laatste dagen van zijne eerste gevangenschap te Rome, derhalve in den jare 62 of 63 na Chr.

---

misit; adeo ut fateamur, non solum Paulum in materia et ordine præscribendo, totaque Epistola postquam scripta fuit approbando, a Spiritu divino motum fuisse, verum etiam mentem et manum ejus qui composuit, ab eodem Spiritu fuisse gubernatam, ut non alia nec aliter scriberet, quam oporteret; haud secus atque factum est in aliis, qui sacros libros scripserunt. »

DE BRIEF VAN DEN H. PAULUS AAN DE HEBREERS.

EERSTE HOOFDSTUK.

INHOUD. De Evangelische openbaring is ons geworden, niet gelijk Gods vroegere openbaringen, door de bediening van een of anderen Propheet, maar door zijnen eigen Zoon, den God-mensch Jesus-Christus; wiens grootheid de Apostel kortelĳk beschrijft, vs 1-3; die oneindig verheven is boven de Engelen, vs 4; hetgeen vervolgens aangetoond wordt uit verscheidene Schriftuurplaatsen, den beloofden Messias betreffende, vs. 5-14.

* MULTIFARIAM, multisque modis olim Deus loquens patribus in Prophetis: * novissime, diebus istis locutus est nobis in Filio, quem constituit heredem universorum, per quem fecit et

* Nadat God voorhenen¹ vele malen, en op velerlei wijze tot de vaders gesproken had door de Propheten²: * heeft hij ten laatste, in deze dagen³ tot ons⁴ gesproken door den Zoon⁵, dien hij tot erfgenaam heeft gesteld van alles⁶, door wien hij ook de we-

¹) *voorhenen*. Hiermede beteekent de Apostel al den tijd vóór de komst van Jesus Christus, den beloofden Messias.

²) *tot de vaders* (de voorouders van het Israëlitische volk, waartoe de eerste lezers van dezen brief behoorden) *gesproken had*, hen onderrigt en met zijnen wil had bekend gemaakt, *door de Propheten*, als zijne organen, door Moses, David, Isaïas, en zoovelen hij verwaardigde met goddelijke openbaringen, die zij den volke moesten verkondigen. — Dit *spreken* Gods had plaats gehad *vele malen*, daar hij stuksgewijze of bij gedeelten, door den eenen Propheet dit, door een anderen iets anders geopenbaard had, terwijl al die openbaringen, te zamen vereenigd, toch niet de volle openbaring uitmaakten, welke hij in zijn raadsbesluit aan het mensdĳdom had toege gedacht. Ook waren die openbaringen Gods door de bediening der Propheten den vaders op *velerlei wijze* toegekomen: bij monde, door geschrift, of ook door geheimzinnige verrigtingen, waarvan wij voorbeelden vinden bij Isaïas (20, 2), Jeremias (27, 1. volgg.), en nog andere Propheten.

³) *heeft hij ten laatste, in deze dagen*. Naar het Grieksch: *in het laatste dezer dagen*, d. i. in deze laatste dagen, en daarmede wordt hier beteekend het gansche tijdvak van Christus' komst in het vleesch tot aan zijne wederkomst ten oordeel, het laatste tijdvak der wereldgeschiedenis, dat ook met soortgelijke benamingen meermalen elders (Hand 2, 17. I Kor 10, 11. Hebr 9, 26. I Pt 1, 20) is aangeduid.

⁴) *tot ons* Israëlieten, die tot dit laatste tijdvak behooren.

⁵) *door den Zoon*, niet wederom door eenen of anderen menschelĳken gezant, hoedanne die Propheten waren, maar (een bewijs alreeds voor de hooge voortreffelĳkheid der Christelĳke godsdienst boven de Joodsche) *door den Zoon*, zijnen eigen Zoon, het menschgeworden eeuwig Woord des Vaders.

⁶) *dien hij tot erfgenaam heeft gesteld van alles*, enz. Om de voortreffelĳkheid der

- 3 *sæcula* : * qui cum sit splendor gloriae, et figura substantiæ ejus, portansque omnia verbo virtutis suæ, purgationem peccatorum faciens, sedet ad dexteram majestatis in excelsis : (*Sap* 7, 26.)
- 4 * tanto melior Angelis effectus, relden gemaakt heeft¹ : * die³ terwijl hij is de lichtglans zijner heerlijkheid, en het afbeeldsel van zijn wezen², en alles draagt door het woord zijner magt³, na de reiniging der zonden gemaakt te hebben⁴, gezeten is aan de regterhand der majesteit in den hooge : * zoo veel beter geworden⁴ dan de Engelen⁵, als hij een

Christelijke openbaring nog meer te doen uitkomen, gaat de Apostel hier nu voort met eene beschrijving te geven van de waardigheid des Zoons. Zie hier de zin der laatste woorden van vers 2, waarmede de beschrijving van zijne waardigheid begint : *dien*, welken Zoon, naar zijne menschelijke natuur, *hij*, God *tot erfgenaam*, tot Heer (vgl. Hand 2, 36. Mt 28, 18 en de aantekening daarop) *heeft gesteld van alles*, van al het geschapene. — Het woord *erfgenaam* is hier, naar een Hebreuwsch spraakgebruik, gebezigd voor *heer* of *eigenaar* ; nochtans is dit woord hier gekozen, omdat er gesproken wordt van den Zoon.

¹) *door wien hij ook de werelden*, de zichtbare en de onzichtbare wereld, hemel en aarde en al wat zij bevatten, *gemaakt heeft* (Vgl. Jo 1, 3. I Kor 8, 6. Kol 1, 16). God de Vader heeft alles gemaakt *door* God den Zoon, doch niet als door een dienaar of door een werktuig, maar als door zijne eeuwige en zelfstandige wijsheid.

²) *die terwijl hij is*, van alle eeuwigheid onveranderlijk is, vóór en na zijne menschenwording is, *de lichtglans zijner*, zijns Vaders, *heerlijkheid*, en *het afbeeldsel*, het uitgedrukte beeld, het afdruksel, *van zijn wezen*. — De *heerlijkheid* des Vaders is de vereeniging van al zijne luisterrijke volmaaktheden, en die heerlijkheid is hier gedacht onder het zinnebeeld van licht ; de Zoon is *de glans* van dit licht, en derhalve van dezelfde natuur als het licht, en zelf licht : *licht van licht*, gelijk de Kerkvergadering van Nicëa God den zoon in hare geloofsbelijdenis genoemd heeft. Hij is *het afbeeldsel* (liever, naar het Grieksch : *het afdruksel*, het uitgedrukte beeld) van *het wezen* of de natuur zijns Vaders, en derhalve van ééne en dezelfde goddelijke natuur met den Vader : *God van God*, gelijk hij in die zelfde geloofsbelijdenis genoemd wordt.

³) *en alles draagt door het woord zijner magt*. De Zoon *draagt*, onderhoudt *alles*, al het geschapene, in voortdurend bestaan *door het woord zijner magt*, als door een bevelwoord van zijne almacht. Zie op Kol 1, 17. Ook met deze hoedanigheid des Zoons te noemen heeft de Apostel allerduidelijkst zijne godheid verklaard.

⁴) *na de reiniging der zonden gemaakt te hebben*, enz. Van Christus' goddelijke natuur komt de Apostel weêr terug (zie noot 6 op bladz. 110) op zijne menschelijke natuur, waarin de God-mensch door het offer van zich zelven (vgl. Hebr 9, 12) het groote verlossingswerk volbragt had.

⁵) *zoo veel beter geworden dan de Engelen*, enz. Na Christus, den Middelaar der laatste openbaring Gods *in 't algemeen* beschreven te hebben naar zijne groetheid van Zone Gods, waardoor hij oneindig verheven was boven al de Propheten des Ouden Verbonds, gaat de Apostel nu ook nog *in 't bijzonder* zijne verhevenheid aantoonen boven de Engelen en boven Moses, door wierbeider bediening de Sinaitische openbaring gegeven was. Vers 4 maakt den overgang van dit betoog : daardoor, dat God hem gezet heeft aan zijne regterhand (vgl. Eph 1, 20, volg. en de noot op Kol 3, 1), *zoo veel beter*, meerder, grooter, voortreffelijker, *geworden* : na zijne diepe vernedering, waarin hij *de reiniging der zonden gemaakt had* (vs 3), zoo veel hooger, naar zijne menschelijke natuur, tot belooning voor zijne zelfopoffering (Phil 2, 8, volg.) in den hemel geplaatst geworden, *als hij een wistehender naam*, den naam van *Zone Gods* (Vgl. Lk 1, 35) in zijne geboorte, om de vleeschwording des Woords (Jo 1, 14), *beërfd*, verkregen, *heeft dan zij*, dan de Engelen

quanto differentius præ illis
nomen hereditavit.

5 * Cui enim dixit aliquando
Angelorum : Filius meus es tu,
ego hodie genui te? Et rursum :
Ego ero illi in patrem, et ipse
erit mihi in filium? (Ps 2, 7. IIRg
6 7, 14.) * Et cum iterum intro-
ducit primogenitum in orbem
terræ, dicit : Et adorent eum
omnes Angeli Dei. (Ps 96, 7.)
7 * Et ad Angelos quidem dicit :
Qui facit Angelos suos spiritus,
et ministros suos flammam ignis.
8 (Ps 103, 4.) * Ad filium
autem : Thronus tuus Deus in

uitstekender naam beërfd heeft
dan zij.

* Want tot wien der Engelen 5
heeft hij ooit gezegd : Gij zijt
mijn Zoon¹, ik heb u heden
verwekt? En wederom : Ik zal
hem tot vader wezen, en hij
zal mij tot zoon zijn? * En als 6
hij den eerstgeborene andermaal
op den aardbol brengt, zegt hij :
En dat alle Engelen Gods
hem aanbidden! * En van de 7
Engelenzegt hij : Die zijne En-
gelen maakt tot winden,
en zijne dienaren tot eene
vuurvlam² : * Maar van den 8
zoon : Uw troon o God is

1) *Want tot wien der Engelen heeft hij, God in de heilige Schrift, ooit gezegd : Gij zijt mijn Zoon, enz.* Uit verscheidene, hun aan wie hij schreef wel bekende Schriftuurplaatsen, waarin van den beloofden Messias gesproken wordt, bewijst de Apostel nu zijn tweeledig gezegd in vers 4, t. w. dat Christus verhevener in naam, en verhevener in waardigheid is dan de Engelen. Verhevener in naam : niet aan eenig Engel, maar alleen aan den Messias geeft God den naam van *Zoon*, als blijkt uit Ps 2, 7, waar hij tot den Messias spreekt : *Gij zijt mijn Zoon, ik heb u heden verwekt. En wederom, andermaal, op eene andere Schriftuurplaats, namelijk II Kon 7, 14, alwaar in typisch-prophetischen zin van den Messias gesproken wordt, zegt God : Ik zal hem tot vader wezen, en hij zal mij tot zoon zijn.* En aan deze benaming van *zoon*, waarmede in de H. Schrift de toekomstige Messias genoemd wordt, beantwoordt ook de waardigheid, die hem in de H. Schrift boven de Engelen gegeven is ; want als God *den eerstgeborene andermaal op den aardbol brengt*, d. i. daar ter plaatste in de H. Schriftuur, waar God spreekt van de wederkomst zijns Zoons ten laatste gerigte (Hand 17, 31), daar zegt hij (Ps 96, 7) aangaande hem : *En dat alle Engelen Gods hem aanbidden!* — Hij wordt hier de *erstgeborene* genoemd als *erstgeborene uit de dooden* (Kol 1, 18), de *eerstwedergeborene* uit de dooden, de *eerstverrezene* tot een onsterfelijk leven, de *erstgeborene onder vele broeders* in den zin van Rom 8, 29.

2) *En van de Engelen zegt hij, God, in de H. Schrift (Ps 103, 4) : Die zijne Engelen maakt tot winden, en zijne dienaren (de Engelen) tot eene vuurvlam, tot bliksemvuur : wiens bevelen zijne Engelen uitvoeren, als winden en bliksemvuur zoo snel : met welke woorden de dienstbaarheid der hemelsche geesten beteekend is.* Geheel anders nu spreekt God van den Zoon ; hem stelt hij voor niet als dienstbaar, maar onderdaan, maar als eeuwigen koning, als God ; want hij zegt van hem (in den allegorisch-prophetischen Ps 44, 7, 8) : *Uw troon o God ! is in alle eeuwigheid, uw koningrijk zal geen einde hebben (Vgl. Dn 2, 13-15. Lk 1, 33) : een schepter van gerechtigheid, is de schepter van uw koningrijk, eene regtvaardige regering is de uwe. Gij hebt de gerechtigheid liefgehad, en de ongerechtigheid gehaat (door zijne gehocrzaamheid tot den dood des kruises ter vernietiging van de zonde) : daarom heeft u, naar uwe mensche-lijke natuur, o God, uw God met vreugde-olie gezalfd, met eere en heerlijkheid gekroond (Vgl. Hebr 2, 9), boven uwe medegenooten, de deelgenooten uwer heerlijkheid.* Rom 8, 29. — Wat de zaak betreft, komt het gezegde in vs 9 overeen met hetgeen de Apostel van den God-mensch leert in zijn brief aan de Philippïërs, 2, 8, 9.

- sæculum sæculi : virga aequitatis, virga regni tui. (*Ps 44, 7.*)
- 9 * Dilexisti justitiam, et odisti iniquitatem : propterea unxit te Deus, Deus tuus oleo exultationis præ participibus tuis. * Et :
10 Tu in principio Domine terram fundasti : et opera manuum tuarum sunt cæli : (*Ps 101, 26.*)
- 11 * Ipsi peribunt, tu autem permanebis, et omnes ut vestimentum veterascent : * et velut amictum mutabis eos, et mutantur : tu autem idem ipse es,
12 et anni tui non deficient. * Ad quem autem Angelorum dixit aliquando : Sede a dextris meis, quoadusque ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum ? (*Ps 109, 1. I Cor 15, 25.*)
- 13 * Nonne omnes sunt administratorii spiritus, in ministerium missi propter eos, qui hereditatem capient salutis ?
- in alle eeuwigheid : een schepter van gerechtigheid, is de schepter van uw koningrijk. * Gij hebt de gerechtigheid liefgehad, en de ongerechtigheid gehaat : daarom heeft u, o God ! uw God met vreugde-olie gezalfd boven uwe medegenooten. * En : Gij Heere ! hebt in den beginne¹ de aarde gegrondvest : en de hemelen zijn werken uwer handen. * Zij, zij zullen vergaan, maar gij zult blijven, en zij zullen allen als een kleed verouden : * en als eenen mantel zult gij ze veranderen, en zij zullen veranderd worden : maar gij, gij zijt dezelfde, en uwe jaren zullen niet ophouden. * En tot wien der Engelen heeft hij ooit gezegd : Zit² aan mijne regterhand, totdat ik uwe vijanden stelle tot eene rustbank uwer voeten ? * Zijn zij niet allen dienstbare geesten, die tot dienst afgezonden worden om wille dergenen, die de zaligheid beërven zullen ?

¹) En, op eene andere Schriftuurplaats (*Ps 101, 26-28*), zegt God van hem : *Gij Heere, hebt in den beginne*, enz. Een nieuw bewijs uit de H. Schrift voor de verhevenheid des Zoons boven de Engelen : de Zoon wordt daar voorgesteld als Schepper van hemel en aarde, als onvergankelijk en eeuwig. *Zij*, hemel en aarde, zouden *vergaan*, van gedaante veranderd worden (*II Pt 3, 10-13*), maar hij, hij zou *blijven*, zij zouden *als een* door lang gebruik afgesleten *kleed verouden* : en *als eenen mantel*, gelijk iemand van mantel verwisselt, zou hij *ze veranderen* (naar eene Grieksche lezing : *zamenrollen*), en zij zouden *veranderd worden* : hij daarentegen, hij was die altijd is, eeuwig en onveranderlijk *dezelfde*, en zijne jaren zouden *niet ophouden*, geen einde hebben.

²) En tot wien der Engelen heeft hij ooit gezegd : *Zit*, enz. Nog een Schriftuurbewijs (*Ps 109, 1*) voor de verhevenheid des Zoons boven de Engelen. De Zoon wordt daar voorgesteld als *heerschenā*, terwijl de Engelen, *alle*, geen der Engelenkoren uitgezonderd, *dienstbare*, dienstdoende, *geesten zijn*, die tot dienst, die Gode ter dienste staande, door hem *afgezonden worden om wille dergenen, die de zaligheid beërven zullen*, die aan de eeuwige zaligheid zullen deelachtig worden.

Zie over de Schriftuurplaats, hier aangehaald, de noten op Mt 22, 44-46 en I Kor 15, 25.

TWEEDE HOOFDSTUK.

INHOUD. Eene ernstige vermaning tot standvastigheid in de belijdenis van het Christelijk geloof, als gevolgtrekking uit het voorafgaand betoog, vs. 1. Was de ongehoorzaamheid hunner vaders aan het Sinaïtische woord, door de bediening der Engelen verkondigd, niet ongestraft gebleven, hoe veel strafschuldiger dan zouden zij niet wezen, indien zij ongehoorzaam waren aan het woord, eerst door den Heer zelve geopenbaard, en vervolgens door zijne Apostelen verkondigd, terwijl God door teekenen en wonderen en menigerlei krachten des heiligen Geestes de waarheid hunner prediking aanhoudend bevestigde, vs. 2-4. Hierop volgt eene bekrachtiging der voorafgaande vermaning door aanvoering van een nieuw Schriftuurbewijs voor de verhevenheid van Christus boven de Engelen, vs. 5-8; en dit geeft den Apostel aanleiding om te spreken over het Gode betamende van Christus' lijden en sterven (eene ergernis voor de Joden), en van zijne menschwording, vs. 9-18.

- ¹ * Propterea abundantius oportet observare nos ea, quae audivimus ne forte pereffluamus. ¹ * Daarom moeten wij te meer acht geven¹, op hetgeen wij gehoord hebben opdat wij niet missschien verloopen. * Want ²
- ² * Si enim qui per Angelos dictus

¹) *Daarom moeten wij te meer acht geven*, enz. Uit het gezegde in het vorige hoofdstuk aangaande de voortreffelijkheid van Christus trekt de Apostel nu eene ernstige vermaning tot standvastigheid in de belijdenis van het Christelijk geloof. Zie hier eene omschrijvende verklaring van dit stuk (vs 1-4). *Daarom*, omdat Christus, de Zoon, de Middelaar der laatste openbaring Gods, zoo verre verheven is boven de Engelen, daarom *moeten wij te meer*, meer nog dan wanneer die Middelaar niet zoo zeer verheven was boven de Engelen, *acht geven op hetgeen wij gehoord hebben*, op de Evangelie-leer, de leer der zaligheid, welke ons verkondigd is geworden, in geloof en leven ons standvastig daaraan houden, *opdat wij niet missschien verloopen*, opdat het ons niet missschien ontga, of, opdat wij niet missschien vergaan. *Want indien het woord door Engelen gesproken*, d. i. de Sinaïtische wet, door de bediening van Engelen verkondigd (Hand 7, 53. Gal 3, 19), *vast geworden is*, zich verbindend en niet straffeloos verbreekbaar heeft betoond, *en*, zoodat, *alle overtreding* van hare voorschriften, *en alle ongehoorzaamheid* daaraan *regtvaardige loonvergelding*, hare geregtige straf, *ontving* (Vgl. 10, 28), hetzij de straf bij de wet bedreigd en door de overheid uitgevoerd, hetzij eene buitengewone straffe, onmiddellijk door God den overtreders aangedaan (Vgl. I Kor 10, 5, volg.): *hoe zullen wij*, Christenen, *dan ontvlieden* (eene redenering *a minori ad majus*), aan Gods rechtvaardige straf ontkomen *indien wij ons niet bekommerd hebben om zoo groot een heil*, indien wij zulk eene zalige en heilbrengende leer als de leer van het Evangelie is, verwaarloosd hebben? een heil, *hetwelk begonnen zijnde met door den Heer verkondigd te worden*, nadat het aanvankelijk was gepredikt geworden door den Heere Jesus zelve tijdens zijn omwandeling op deze aarde, vervolgens *aan ons*, Christenen van Palestina, gekomen en *bevestigd is geworden door de getuigenis van hen, die hem gehoord hadden*, die uit zijnen mond dat Evangelie des heils vernomen hadden, d. i. door zijne Apostelen oor- en ooggetuigen van zijne leer en werken, *terwijl God medegetuigde*, met de Apostelen getuigde, de waarheid hunner prediking aangaande het Evangelie des heils bekrachtigde *door teekenen en wonderen, en menigerlei krachten*, d. i. door allerlei wonderwerken, welke hij door de handen der Apostelen verrigtte (Vgl. Hand 5, 12), *en door menigerlei toedelingen van den heiligen Geest*, door menigerlei *charismen* of buitengewone gaven des heiligen Geestes (Vgl. I Kor 12, 4, volg.), die hij naar *zijn wil* (zie het aangeteekende op I Kor 12, 11) aan de geloovigen verleende.

est sermo, factus est firmus, et omnis prævaricatio, et inobedientia accepit justam mercedis re-
 3 tributionem : * quomodo nos effugiemus si tantam neglexerimus salutem ? quæ cum initium accepisset enarrari per Dominum ab eis, qui audierunt, in nos con-
 4 firmata est, * contestante Deo signis et portentis, et variis virtutibus, et Spiritus sancti distributionibus secundum suam voluntatem. (Mc 16, 20.)

5 * Non enim Angeli subjecti Deus orbem terræ futurum, de
 6 quo loquimur. * Testatus est autem in quodam loco quis, dicens : Quid est homo quod memor es ejus, aut filius hominis quoniam visitas eum ? (Ps
 7 8, 5.) * Minuisti eum paulominus ab Angelis : gloria et

indien het woord door Engelen gesproken, vast is geworden, en alle overtreding, en ongehoorzaamheid regtvaardige loonver-
 3 gelding ontving : * hoe zullen wij dan ontvlieden indien wij ons niet bekommerd hebben om zoo groot een heil ? hetwelk begonnen zijnde met door den Heer verkondigd te worden door hen, die hem gehoord hadden, aan ons is bevestigd geworden, * terwijl God medegetuigde door
 4 teekenen en wonderen, en menigerlei krachten, en toedeelingen van den heiligen Geest naar zijnen wil.

* Want niet aan Engelen onderwierp God de toekomstige wereld¹, waarvan wij spreken. * Maar iemand heeft ergens be-
 6 tuigd, zeggende : Wat is de mensch dat gij zijner gedenkt, of een menschenzoon dat gij hem bezoekt ? * Gij hebt hem een weinig
 7 minder gemaakt dan de

1) *Want niet aan Engelen onderwierp God de toekomstige wereld*, enz. Eene bekrachtiging der voorafgaande vermaning (vs 1—4) door aanvoering van een nieuw Schriftuurbewijs (uit Ps 8, 5—7) voor de verhevenheid des Zoons boven de Engelen : niet aan Engelen, zegt de Apostel, heeft God *de toekomstige wereld onderworpen*, heeft God beloofd de toekomstige wereld te onderwerpen. Maar (gelijk iemand, te weten, de u wel bekende Propheet David dit *ergens*, in een zijner Psalmen, in Ps 8, 5—8, *betuigd heeft*) aan Christus, den menschenzoon, van wien die Propheet typisch voorzeide, dat hij *met heerlijkheid en eere gekroond* en *alles aan zijne voeten onderworpen* zou worden. — Nu is het wel waar, gaat de Apostel voort, dat *wij thans nog niet alles aan hem onderworpen zien*, maar dit zien wij toch met de oogen des geloofs, dat Jesus, na een weinig tijds, zoolang hij een sterfelijk ligchaam had, *minder* geworden te zijn dan de Engelen, daarna ten hemel opgevaren zijnde, *om het lijden des doods*, als loon voor zijne gehoorzaamheid tot den dood (Phil 2, 8), *met heerlijkheid en eere gekroond*, gezeten is aan de rechterhand des Vaders. Dit dan, dat hij alreeds *met heerlijkheid en eere gekroond is*, gelijk David van hem voorzegd had, verzekert ons, dat eenmaal, gelijk die zelfde Propheet van hem voorzeide, *ook alles* en bij gevolg de toekomstige wereld *aan hem onderworpen zal worden*.

Door *de toekomstige wereld*, waarvan wij (vs 3) spreken, verstaan sommigen het rijk van den Messias, door de Propheten als *toekomend* aangekondigd, de huishouding van het Nieuwe Verbond. Anderen verstaan daardoor den toestand van het heelal na de algemeene verrijzenis, *den nieuwen hemel en de nieuwe aarde* (II Pt 3, 13. Apoc 21, 1); en aan deze laatste verklaring zouden wij de voorkeur geven.

honore coronasti eum : et constituisti eum super opera manuum tuarum. * Omnia subiecisti sub pedibus ejus : In eo enim quòd omnia ei subjecit, nihil dimisit non subjectum ei. Nunc autem necdum videmus omnia subjecta ei. (*Mt 28, 18. I Cor 15, 26.*) * Eum autem, qui modico quàm Angeli minoratus est, videmus Jesum propter passionem mortis, gloria et honore coronatum : ut gratia Dei, pro omnibus gustaret mortem. (*Phil 2, 8.*)

* Decebat enim eum, propter quem omnia, et per quem omnia, qui multos filios in gloriam adduxerat, auctorem salutis eorum per passionem consummare. * Qui enim sanctificat, et qui sanctificantur, ex uno omnes. Propter

Engelen : met heerlijkheid eneere hebt gij hem gekroond : en gij hebt hem gesteld over de werken uwer handen. * Alles hebt gij aan zijne voeten onderworpen : Want daardoor dat hij hem alles onderworpen heeft, heeft hij niets overgelaten dat hem niet onderworpen is. Thans echter zien wij nog niet alles aan hem onderworpen. * Maar hem, die een weinig minder geworden was dan de Engelen, Jesus zien wij om het lijden des doods, met heerlijkheid en eere gekroond : opdat hij door Gods genade, den dood voor allen zoude smaken¹.

* Want het betaamde hem, om wien alles², en door wien alles is, die vele zonen ter heerlijkheid geleid had, den bewerker hunner zaligheid door lijden te voltooien. * Want hij die heiligt, en zij die geheiligd worden, uit éénen zijn zij allen³. Om

¹) opdat hij door Gods Genade, den dood voor allen, enz. Men verbindt dit met het voorafgaande zòò, alsof de Apostel geschreven had : ... om het lijden des doods, welk lijden hij leed, opdat hij door Gods genade, d. i. ingevolge het genadig raadsbesluit Gods in de verlossing van het menschdom (één voor allen : II Kor 5, 14), voor allen, tot heil van allen, den dood zoude smaken.

²) Want het betaamde hem, om wien alles, enz. Met een polemisch doel tegen Joodsche ergernis aan Christus' kruisdood (I Kor 1, 23. Lk 24, 19—21), hier (vs 9) aangerord, regtvaardigt de Apostel het raadsbesluit Gods om den Verlosser langs den weg van lijden en sterven tot zijne hemelsche verheerlijking te voeren. Hem, God, om wien alles, en door wien alles is, Hem, als zijnde het laatste doel en de oorsprong van al het geschapene, hem betaamde het, het was overeenkomstig zijne eigenschappen en het doel dat hij bereiken wilde (14-18), overeenkomstig met zijne wijsheid, zijne heiligheid en zijne liefde tot het menschdom, — hem, die vele zonen ter heerlijkheid geleid had, in zijn goddelijk raadsbesluit aan de eeuwige heerlijkheid wilde deelachtig maken, — hem betaamde het, Christus, den bewerker, den stichter, hunner zaligheid door lijden te voltooien, langs den weg des lijdens in zijne hemelsche heerlijkheid te doen ingaan. — In plaats van : die vele zonen... geleid had, vertaalden wij hier liever naar het Grieksch : vele zonen... leidende, zullende leiden.

³) Want hij die heiligt, die van de zonden reinigt en heiligt, Christus, en zij die gedurig aan door hem geheiligd worden, de Christenen, uit éénen God en Schepper zijn zij allen. Hetgeen de Apostel hier zegt, is eene regtvaardiging van zijne uitdrukking (vs 10) : vele zonen, waarmede eene betrekking van broederschap tusschen Christus en de menschen was aangeduid. Beiden, Christus naar zijne menschelijke natuur, als menschenzoon, en de menschen, die door hem geheiligd worden, zijn allen, als

quam causam non confunditur
 fratres eos vocare, dicens :
 12 * Nunciabo nomen tuum fratri-
 bus meis : in medio Ecclesiae
 13 laudabo te. (Ps 21, 23.) * Et
 iterum : Ego ero fidens in eum.
 Et iterum : Ecco ego, et pueri
 mei, quos dedit mihi Deus. (Ps
 14 17, 3. Is 8, 18.) * Quia ergo
 pueri communicaverunt carni,
 et sanguini, et ipsi similiter
 participavit eisdem : ut per
 mortem destrueret eum, qui ha-
 bebatur mortis imperium, id est,
 diabolum : (Os 13, 14. I Cor
 15 15, 54) * et liberaret eos, qui
 welke reden hij zich nietschaamt
 hen broeders te noemen, zeg-
 gende : * Ik zal uwen naam
 verkondigen aan mijne
 broeders¹ : in het midden
 der Gemeente zal ik u lo-
 ven. * En wederom : Ik zal
 op hem mijn vertrouwen
 stellen. En wederom : Zie
 ik, en mijne kinderen, die
 mij God gegeven heeft.
 * Dewijl dan de kinderen² aan
 vleesch, en bloed deelachtig zijn
 geworden, zoo heeft ook hij
 insgelijks daaraan deel genomen :
 opdat hij door den dood zoude
 te niet doen dengene, die de
 heerschappij des doods had, dat
 is, den duivel : * en hen zoude

zoodanigen, kinderen Gods, en om deze gemeenschappelijke natuur-hoedanigheid broeders van elkander.

1) *Ik zal uwen naam verkondigen aan mijne broeders* : enz. Ter bevestiging van zijn gezegde (vs. 11) ; hij schaamt zich niet hen broeders te noemen, voert de Apostel drie Schriftuurplaatsen aan, waarvan de eerste getrokken is uit Ps 21, 23, een prophetischen Psalm, den beloofden Messias betreffende, en de twee laatste uit Is 8, 17, 18, in welke beide aanhalingen de menschelijke natuur van Christus is uitgedrukt. Want alleenlijk als mensch kon Christus zeggen, dat hij op God vertrouwd, en door menschen zijne kinderen te noemen, die God hem gegeven heeft, geeft hij wederom zijne menschelijke natuur te kennen. — De Apostel onderstelt bij het aanhalen van deze en dergelijke teksten, dat zijne Hebreërs weten en erkennen, dat deze Schriftuurplaatsen hetzij in haren letterlijken, hetzij in haren tijpisch-propheetischen zin op den toekomstigen Messias gezegd zijn.

2) *Dewijl dan de kinderen*, enz. Eene aan het voorafgaand gezegde : en mijne kinderen zich aansluitende regtvaardiging der menschwording van Christus, welke regtvaardiging strekt tot nadere verklaring van (vs 10) het Gode betamelijke om Christus door lijden te volmaken. Zie hier de zin van vs. 14 en 15 : dewijl dan de kinderen, hen, die hij daar zoo even (vs. 13) zijne kinderen noemde, aan vleesch, en bloed deelachtig zijn geworden, d. i. menschen zijn, zoo heeft ook hij insgelijks even als zij, daaraan, aan vleesch en bloed, deel genomen, de menschelijke natuur aangenomen : opdat hij als waarachtig mensch den dood, een plaatsvervangenden dood, zou kunnen ondergaan en door den dood, door den dood zelve, zoude te niet doen, ontmagtigen, van zijne heerschappij berooven, dengene, die door Gods toelating (Zie noot 6 op Jo 12, 31) de heerschappij des doods had, dat is, den duivel : die namelijk deze doodsragt heeft door de zonde, welke door hem in de wereld gekomen en voor het mensdom de oorzaak des doods geworden is. Vgl. Sap 2, 23, 24. Rom 5, 12, volg. : I Kor 15, 26. II Tim 1, 10. De duivel, de heer des doods, als oorzaak der zonde, is vernietigd, ontmagtigd geworden door de vernietiging der zonde, welke geschied is door het sterven van den Heer des levens, wiens dood de dood des doods geworden is.

Christus heeft ons door zijnen dood van den dood verlost in dien zin, dat wij door zijne verdiensten eenmaal uit onzen doodstaat zullen verrijzen tot het bezitten van eene zalige onsterfelijkheid.

timore mortis per totam vitam
 16 obnoxii erant servituti. * Nusquam enim Angelos apprehendit, sed semen Abrahæ apprehendit,
 17 * Unde debuit per omnia fratribus similari, ut misericors fieret, et fidelis pontifex ad Deum, ut
 18 repropitiaret delicta populi. * In eo enim, in quo passus est ipse et tentatus, potens est et eis, qui tentantur, auxiliari.

bevrijden¹, die door vrees voor den dood het gansche leven lang aan slavernij onderworpen waren. * Nergens toch trekt hij zich de Engelen aan², maar Abrahams zaad trekt hij zich aan. * Weshalve hij den broederen gelijk moest worden in alles³, opdat hij een barmhartig, en getrouw hoogepriester zou zijn bij God, om de zonden des volks te verzoenen. * Want daardoor dat hij zelf geleden heeft en beproefd is geworden, kan hij ook hun, die beproefd worden, te hulp komen.

1) *en* (eene andere uitwerking in hen die Christus toebehooren, thans alreeds zich verwezenlijkende) opdat hij *hen zoude bevrijden*, enz. De zin is: en ingevolge van deze ontmagtiging bevrijden zoude diegenen, die geheel hun leven lang *door vrees voor den dood*, om die vrees *aan* eene soort van ziele-slavernij onderworpen waren. Korter: opdat hij de mensch zoude verlossen van hunnen angst voor den dood. — *Buiten* Christus, die zijnen verlostent uitziht geeft op het bezit van eene zalige onsterfelijkheid, verkeerden de menschen, om hunnen onvermijdelijken angst voor den dood en hare gevolgen, hun leven lang in een bedrukten toestand als slaven van een altijd dreigenden meester, terwijl diegenen die waarlijk *in* Christus zijn, die hem toebehooren, wenschen kunnen en verlangen om ontbonden te worden en bij hem te wezen.

2) *Nergens toch trekt hij zich*, om hen te behouden, *Engelen aan*, enz. Nog eene reden ter regtvaardiging van Christus' menschwording; en die reden is genomen van de *menschelijke* natuur dergenen, voor wier zaligheid hij komen zou: *nergens* in de H. Schrift lezen wij aangaande den beloofden Messias, dat hij zich de *Engelen* aantrekt, maar wel dat hij zich *het zaad Abrahams*, d. i. de menschen aantrekt. — Omdat de Apostel aan Israëlieten schreef, daarom zegt hij *Abrahams zaad*, en niet *de menschen* of het menschelijk geslacht.

3) *Weshalve*, omdat zij voor wier verlossing en zaligmaking de Messias komen zou, geen Engelen waren, maar menschen, daarom *moest hij*, de natuur der zaak vorderde zulks, *den broederen* (vs. 11) *in alles* wat tot de menschelijke natuur, als zoodanige natuur, behoort, *gelijk worden*, opdat hij *barmhartig* zoude zijn, en in gevolge daarvan een *getrouw hoogepriester*.

DERDE HOOFDSTUK.

INHOUD. Met eene nieuwe vermaning om geloovig aan Jesus gehecht te blijven, vs 1, gaat de Apostel over tot het maken van eene vergelijking tusschen hem en Moses, ten einde zijnen Hebreërs ook nog in 't bijzonder aan te toonen hoe zeer de Heere Jesus boven Moses verheven was: zij verschilden van elkander, gelijk de dienstknecht van den Heer des huizes, vs 2-6. Dit leidt den Apostel tot eene uitvoerige waarschuwing tegen ongelooft en afval van het Christendom, waarbij hij hun, tot een afschrikkend voorbeeld, het ongelukkig lot voor oogen houdt van hunne vaders in de woestijn, die ter oorzaak van hun ongelooft *de ruste Gods* niet hadden mogen ingaan, vs 7-19.

1	* Unde fratres sancti, vocationis caelestis participes, considerate Apostolum, et pontificem	*	1	Daarom heilige broeders, deelgenooten der hemelsche roeping! geeft wel acht ¹ op den
2	confessionis nostræ Jesum: * qui fidelis est ei, qui fecit illum sicut et Moyses in omni domo ejus.	*	2	Gezant, en hooge priester onzer belijdenis Jesus: * die getrouw is jegens dien, die hem gemaakt heeft even als Moses <i>getrouw was</i> in geheel zijn huis ² . * Want
3	(Nm 12, 7.) * Amplioris enim gloriæ iste præ Moysè dignus est habitus, quanto ampliores ho-	*	3	deze is met meer heerlijkheid verwaardigd geworden dan Moses ³ , <i>zoo veel meer</i> als hij die het

1) *Daarom heilige broeders, deelgenooten der hemelsche roeping! geeft wel acht, enz.* Met eene herhaalde vermaning aan de Hebreëwsche Christenen (Vgl. 2, 1-4) om zich aan Jesus te houden en niet tot Moses terug te keeren, gaat de Apostel over tot het maken van eene vergelijking tusschen hem en Moses, ten einde hun ook nog in 't bijzonder aan te toonen, hoe zeer de Heere Jesus boven Moses verheven was. *Daarom*, om al datgene wat ik u tot hiertoe (1 en 2) van Christus gezegd heb, *heilige broeders*, mijne mede-christenen en heiligen, als geheiligden in Christus Jesus (zie op I Kor 1, 2), *deelgenooten der hemelsche roeping*, der roeping tot de genade van het Christendom, door het geloof in Jesus Christus, welke roeping eene *hemelsche*, eene van den hemel, God door Christus ons gedane roeping is (Vgl. Eph 1, 18; 4, 1; II Tim 1, 9), *geeft wel acht op den Gods-gezant, en hooge priester onzer belijdenis*, merkt wel op wie hij is, opdat gij met geloof en gehoorzaamheid aan hem moogt gehecht blijven.

Gezant of Apostel heet Jesus als Gods gezant ter verkondiging van de leer der zaligheid (Jo 3, 34), als degene, door wien God in *deze laatste dagen* tot ons gesproken heeft; en hij heet *hooge priester*, als degene, *die heiligt*, in den zin van 2, 11.

2) *die* in de bediening van zijn ambt van Gezant en hooge priester *getrouw is jegens dien*, namelijk God, *die hem Gezant en hooge priester gemaakt heeft even als Moses in geheel zijn huis*, in het bestuur van het geheele volk Gods, Gods huis of huisgezin genaamd, jegens dien, die hem bestuurder daarvan gemaakt had, getrouw was, gelijk de H. Schrift (Nm 12, 7) van hem getuigt.

3) *Want* (eene beweegreden ter opvolging der voorafgaande (vs 1) vermaning om zich aan Jesus te houden; en die beweegreden is de hooge voortreffelijkheid van Jesus boven Moses, welke de Apostel hen in vers 3-6 doet opmerken. Zie hier eene omschrijvende verklaring van deze plaats: *Want deze, namelijk Jesus, is zooveel meer heerlijkheid verwaardigd geworden dan Moses*, als de stichter en inrigter van een huis

norem habet domus, qui fabricavit illam. * Omnis namque domus fabricatur ab aliquo : qui autem omnia creavit, Deus est. * Et Moyses quidem fidelis erat in tota domo ejus tamquam famulus, in testimonium eorum, quæ dicenda erant : * Christus vero tamquam filius in domo sua : quæ domus sumus nos, si fiduciam, et gloriam spei usque ad finem, firmam retineamus.

* Quapropter sicut dicit Spiritus sanctus : Hodie si huis gemaakt heeft, meer eer heeft dan dit. * Elk huis toch¹ wordt door iemand gesticht : maar 't is God, die alles geschapen heeft. * En Moses was getrouw in geheel deszelfs huis als dienaar², tot getuigenis van hetgeen moest gesproken worden : * maar Christus is het als zoon in zijn huis : welk huis wij zijn, indien wij³ het vertrouwen, en het roemen op de hoop ten einde toe, standvastig behouden.

* Daarom gelijk de heilige Geest zegt⁴ : Heden zoo gij

voortreffelijker is dan het huis zelf. — De stichter van het huis Gods des Ouden Verbonds was Christus, terwijl Moses slechts een der huisgenooten was van dat huis.

1) *Elk huis toch*, enz. De Apostel had in vs 2 het Godsrijk van het Oude Verbond het *huis* Gods genoemd, waardoor God als de stichter van dat huis beteekend was ; en in vs 3 schreef hij de stichting van dat *huis* aan Christus toe. Om dan deze schijnbare tegenspraak te verklaren, dient de bemerking (vs 4) : *elk huis toch*, enz., waarvan de zin hierop neêrkomt : Een ieder huis heeft wel zijnen bijzonderen stichter, maar dit belet toch niet, dat God de hoofdstichter is van alles wat bestaat; eveneens nu is het gelegen met het Godsrijk van het Oude Verbond of het Israëlitische huis Gods : dat huis heeft zijn oorsprong van God, maar de stichter daarvan is Christus, als Gods Zoon, door wien als door zijne eeuwige en zelfstandige wijsheid, God alles gesticht heeft.

2) *En* (nog eene andere bemerking om te doen zien, hoe ver Christus boven Moses verheven was) *Moses was*, als gezegd is (vs 2), *getrouw in geheel deszelfs huis*, in Gods geheele huis, maar hij was dit *als*, in zijne hoedanigheid van, *dienaar* (Nm 12, 7), namelijk *tot getuigenis*, om getuigenis te geven, *van hetgeen moest gesproken worden*, om aan het huis Gods, het volk van Israël, te verkondigen wat hun van Gods wege moest gezegd worden : *maar Christus is het*, is getrouw *in zijn huis*, het huis Gods in zijne nieuwe antitypische gedaante als Christelijke Kerk (naar het Grieksch : *over zijn huis*), *als zoon*, en derhalve zoo ver verheven boven Moses, als de zoon des huizes verheven is boven den dienstknecht. Het antitypische Godsrijk van het Nieuwe Verbond wordt het *huis Gods* genoemd, Hebr 10, 21. I Tim 3, 15, en elders.

3) *welk huis* (naar eene andere Grieksche lezing : *wiens huis*) *wij Christenen zijn*, *indien wij* (Paulus' rede wordt hier wederom vermanend) *indien wij* onze Christelijke hoop als blijde uitzigt in de toekomst, en als voorwerp van ons roemen ten einde toe behouden, en derhalve standvastig in de belijdenis van ons geloof volharden.

4) *Daarom* (dewijl wij om tot zijn huis te behooren (vs 6), het vertrouwen en het roemen op onze hoop ten einde toe vast moeten behouden), daarom verhardt uwe harten niet tegen de stem van Gods laatste openbaring, *gelijk de heilige Geest zegt*. Hier volgt nu (vs 7-19) eene ernstige waarschuwing tegen ongelooft en afval van het Christendom, deels (vs 7-11) met woorden uit de H. Schrift (Ps 94, 8-11), deels (vs 11-19) met Paulus' eigen woorden. Ps 94, bevat, in het door den Apostel aangehaalde gedeelte daarvan, eene altijd geldende vermaning tot gehoorzaamheid aan God, en was derhalve ook toepasselijk op de toekomstige geslachten en met name op de Israëlieten, die leven zouden in de dagen van den Messias,

vocem ejus audieritis (*Ps 94, 8.*)
 8 * nolite obdurare corda vestra,
 sicut in exacerbatione secundum
 9 diem tentationis in deserto, * ubi
 tentaverunt me patres vestri:
 probaverunt, et viderunt opera
 10 mea * quadraginta annis: Prop-
 ter quod infensus fui generationi
 huic, et dixi: Semper errant
 corde. Ipsi autem non cognove-
 11 runt vias meas, * sicut juravi in
 ira mea: Si introibunt in requiem
 zijne stem hoort, * ver- 8
 hardt uwe harten niet, ge-
 lijk bij de verbittering ten 8
 dage der beproeving in de
 woestijn¹, * alwaar uwe va- 9
 deren mij beproefden²: mij
 op den stoets stelden, en zij
 zagen mijne werken * veertig 10
 jaren lang: Daarom was
 ik vergramd tegen dat ges-
 lacht, en zeide: Altijd zijn
 zij verdoold van harte. Doch
 mijne wegen kenden zij
 niet³, * zoodat ik zwoer⁴ in 11
 mijnen toorn: Zij zullen
 mijne ruste⁵ niet ingaan.

wanneer God tot hen spreken zoude door zijnen Zoon. In de toepassing derhalve, welke de Apostel van deze Psalmwoorden maakt, is het *heden* de tijd der Evangelische openbaring, die een aanvang nam met de prediking van Christus en de Apostelen; en de *stem Gods* in zijne laatste openbaring door den Zoon (Hebr 1, 2).

¹) *gelijk bij de verbittering ten dage der beproeving in de woestijn.* Door de verbittering en de beproeving wordt hier beteekend de zondige daad der Israëlieten, in Ex 17, 1—6 vermeld. In den Hebreewuschen tekst van den aangehaalden Psalm zijn de woorden *verbittering* en *beproeving* eigennamen, zoodat het daar heet: ... *verhardt uwe harten niet, gelijk te Meriba* (Meriba beteekent *verbittering* of *liever*; *oproerigheid*), *gelijk ten dage van Massa* (Massa beteekent *beproeving*) *in de woestijn.* Het hier bedoelde feit, als reeds gezegd is, staat vermeld in Ex 17, 1—6, waarop volgt, naar luid van den Hebreewuschen tekst: *En hij* (Moses) *noemde den naam dier plaats Massa en Meriba.* De Apostel echter bezigt beide woorden niet als eigen- maar als gemeene namen.

²) *alwaar* (in welke woestijn) *uwe vaderen mij beproefden: mij op den toets stelden, en zij zagen toch mijne werken,* mijne wonderwerken tot hun behoud, *veertig jaren lang.* De Psalmist voert, zonder inleiding, een Engel des Verbonds (zie op I Kor 10, 9. Is 63, 9. Ex 23, 20, 21), als sprekenden in. Deze beproeving had zijnen grond in hun ongelooft. Zij vroegen twijfelend: *Is de Heer onder ons, of niet?* en dit, ofschoon zij getuigen waren geweest van zijne wonderwerken bij hunne verlossing uit de slavernij van Egypte. Zij zondigden door hun ongelooftig mistrouwen omtrent 's Heeren magt. De Psalm-woorden *veertig jaren lang* behooren eigenlijk tot de volgende zinsnede, en de Psalmist heeft willen zeggen: *Veertig jaren lang was ik vergramd tegen dat geslacht,* enz.; en dat ook de Apostel dit zinverband kende blijkt uit vs. 17, waar hij vraagt: *en tegen wie was hij vergramd, veertig jaren lang?* Doch waarom hij deze woorden: *veertig jaren lang,* hier verbond met het voorafgaande: *en zij zagen toch mijne werken,* is ons tot nog toe duister. Het is bekend, dat het misdrijf der beproeving Gods, waarvan hier gesproken wordt, voorviel in het eerste jaar na Israëls uittogt uit Egypte.

³) *Daarom was ik vergramd tegen dat geslacht, en zeide: Altijd zijn zij verdoold van harte,* boosaardig den regten weg versmadende. Hun zondig gedrag hield ik hun voor oogten. *Doch mijne wegen kenden zij niet,* zij bekeerden zich niet.

⁴) *zoodat ik zwoer,* enz. Dit had plaats niet te Meriba, maar eenigen tijd daarna. Zie Nm 14, 28—30.

⁵) *mijne ruste,* de rust in het land van belofte, in Kanaän, eene rustplaats hun door mij toegedacht (Dt 13, 9—11); en mystisch: de eeuwige zalige ruste.

12 meam. * Videte fratres, ne forte * Ziet toe broeders! dat er 12
 sit in aliquo vestrum cor malum soms niet in iemand van u een
 incredulitatis, discedendi a Deo boos hart van ongelooft² zij, om
 vivo: * sed adhortamini vosmet- afvallig te worden van den le-
 13 vivos per singulos dies, donec venden God: * maar vermaant 13
 Hodie cognominatur, ut non ob- elkander elken dag³, zoolang het
 duretur quis ex vobis fallacia Heden heet, opdat niet iemand
 14 peccati. * Participes enim Christi uit u verhard worde door het
 effecti sumus: si tamen initium bedrog der zonde. * Want wij 14
 substantiæ ejus usque ad finem zijn deelgenooten van Christus
 firmum retineamus. * Dum dici- geworden⁴: indien wij nogtans
 15 tur: Hodie si vocem ejus audie- den aanvang des vertrouwens op
 ritus, nolite obdurare corda hem ten einde toe standvastig
 16 vestra, quemadmodum in illa behouden⁵. * Terwijl er gezegd 15
 exacerbatione. * Quidam enim stem hoort⁶, verhardt uwe
 16 harten niet, gelijk bij die
 verbittering. * Want sommi- 16

¹) Ziet toe broeders! enz. Eene uit de aangehaalde Schriftuurplaats afgeleide waarschuwing tegen ongelooft, met eene vermaning (vs. 13) tot wederkeerige bezorgdheid voor elkanders standvastigheid in het Christendom.

²) een boos hart van ongelooft, een hart met eene booze neiging om het geloof in Christus te verzaken en afvallig te worden van den levenden God. Afval van het Christendom en terugkeer tot het Jodendom was afval van God, die door Christus in deze laatste dagen (Hebr 1, 2) tot hen gesproken en hun zijnen wil had bekend gemaakt.

³) maar vermaant elkander, laat het bij niemand uwer tot ongelooft en afval komen, maar vermaant elkander tot standvastigheid in het geloof elken dag, aanhoudend, zoolang het nog Heden heet, zoolang dit Heden duurt en u ter vermaning nog kan toegeroepen worden, opdat niet iemand uit u verhard worde door het bedrog der zonde van ongelooft en afvallig worde van den levenden God (vs. 12). Wij hebben hier eene persoonsverbeelding van de zonde als van eene bedriegster.

⁴) Want wij zijn deelgenooten van Christus geworden: enz. De Apostel dringt zijne vermanende opwekking aan door hen te wijzen op de Christelijke heilgoederen, welke zij alreeds ontvangen hadden, en voorts nog zouden ontvangen, indien zij in de belijdenis van hun geloof ten einde toe volhardden. Die heilgoederen, hetzij nu alreeds verleend, hetzij daarna nog te verleenen, zijn in Christus als Verlosser en Zaligmaker: en zóó heet hier het deelachtig worden aan deze heilgoederen een deelgenoot worden van Christus.

⁵) indien wij nogtans den aanvang des vertrouwens op hem (Vulg. ejus; maar deze genitivus objecti komt in de Grieksche HSS. bijna nergens voor) ten einde toe, enz. De aanvang des vertrouwens is zooveel gezegd als: ons aanvankelijk geloofsvertrouwen, het vaste geloof dat wij bewezen hebben, toen wij Christenen geworden zijn, ons eerste geloof, gelijk Apoc 2, 4 gesproken wordt van eene eerste liefde. De zin is dan: Wij zijn Christus deelachtig geworden en blijven dit, indien wij namelijk in ons geloofsvertrouwen, in de belijdenis van ons geloof, ten einde toe volhardden.

⁶) Terwijl er gezegd wordt: Heden zoo gij zijne stem hoort, enz. Volgens de interpunctie der Vulgaat staat vers 15 op zich zelf, en heeft zóó geen zin; daarom hebben wij in de vertaling vers 15 met vers 14 verbonden. Naar dit verband bevat vers 15 eene nadere bepaling van het voorafgaande: ten einde toe. Dan is de zin: ... indien wij in de belijdenis van ons geloof volhardden ten einde toe, namelijk terwijl, zoo lang als, er gezegd wordt: Heden, enz., zoolang het Heden heet. Vgl. vs 13.

audientes exacerbaverunt : sed
 non universi qui profecti sunt ex
 17 Aegypto per Moysen. * Quibus
 autem infensus est quadraginta
 annis ? Nonne illis, qui peccave-
 runt, quorum cadavera prostrata
 sunt in deserto ? (Nm 14, 37.)
 18 * Quibus autem juravit non in-
 troire in requiem ipsius, nisi illis,
 19 qui increduli fuerunt ? * Et vide-
 mus, quia non protulerunt introire
 propter incredulitatem.

gen die *haar* gehoord hadden¹ :
 verbitterden *hem* : doch niet allen
 die door Moses uit Egypte waren
 uitgegaan. * En tegen wie was
 17 hij vergramd veertig jaren lang ?
 Was het niet tegen hen, die zon-
 digden², wier lijken gevallen zijn
 in de woestijn ? * En aan wie
 18 zwoer hij dat zij zijne rust niet
 zouden ingaan, dan aan hen, die
 ongeloofig waren geweest ? * En
 19 wij zien, dat zij niet hebben
 kunnen ingaan uit ongelooft³.

VIERDE HOOFDSTUK.

INHOUD. Eene vermaning aan de Hebreuwsche Christenen om wel zorg te dragen dat niet ook zij, gelijk hunne vaderen in de woestijn, wegens ongelooft, uitgesloten werden van de ruste Gods ; want voor hen bestond er ook eene belofte van Gods ruste in te gaan, gelijk vervolgens wordt aangetoond, vs. 1-10. Zij moesten zich derhalve zorgvuldig beijveren om die ruste deelachtig te worden, en zoo doende verhoeden, dat zij niet tot gelijke ongelooftigheid vervielen als hunne vaderen, vs. 11-13. Met eene nieuwe vermaning om standvastig aan Jesus gehecht te blijven gaat de Apostel nu over tot het bespreken van Jesus' hoogepriesterlijke waardigheid, v.-. 14-16.

1 * Timeamus ergo ne forte
 relicta pollicitatione introeundi
 in requiem ejus, existimetur
 2 aliquis ex vobis deesse. * Etenim
 et nobis nunciatum est, quemad-

* Laat ons dan vreezen⁴ dat, 1
 dewijl er eene belofte van in zijne
 ruste in te gaan overblijft, niet
 soms iemand uwer geacht worde
 te ontbreken. * Want ook ons is 2

1) *Want sommigen die haar gehoord hadden*, ofschoon zij die stem gehoord hadden, *verbitterden hem*, zijn tegen hem oproerig geworden : *doch niet allen die door Moses*, onder Moses'leiding, *uit Egypte waren uitgegaan*. Naar het Grieksch kan men vs. 15 en 16 aldus vertalen : *Als er gezegd word : Heden, enz.... ; wie dan, na haar gehoord te hebben, verbitterde hem ? Maar waren het niet allen, die door Moses, enz.*

2) *die zondigden* door ongelooft, geen geloof gevende aan Gods beloften, *wier lijken gevallen zijn in de woestijn*.

3) *En wij zien* (en zoo zien wij) uit deze waarschuwend (I Kor 10, 11) geschiedenis onzer vaderen, *dat zij de ruste Gods* (vs. 11) *niet hebben kunnen ingaan uit ongelooft*.

4) *Laat ons dan* (eene herhaalde vermaning, als gevolgtrekking uit het voorafgaande gezegde : *en wij zien, dat zij niet hebben kunnen ingaan uit ongelooft*), *laat ons dan vreezen*, op onze hoede zijn, zorgvuldig toezien, *dat, dewijl er nog eene belofte van in zijne ruste*, de rust van God, de hemelsche rust bij God, *in te gaan overblijft*, gelijk vervolgens (vs. 3 en 7) wordt aangetoond, *niet soms iemand uwer geacht worde te ontbreken* (het is verzachtend gezegd in plaats van : *ontbreke*) : dat niet iemand uwer bevonden worde te ontbreken onder de ingangers in die rust, wanneer het tijdstip van in die ruste in te gaan zal gekomen zijn. — Naar het Grieksch zouden wij hier liever schrijven *dat... niet soms iemand uwer van die rust verstoken schijne* ; (een verzachtend gezegde in plaats van : *verstoken worde*).

modum et illis. sed non profuit
 illis sermo auditus, non admistus
 3 fidei ex iis, quæ audierunt. * In-
 grediemur enim in requiem, qui
 credidimus: quemadmodum dixit:
 Sicut juravi in ira mea: Si
 introibunt in requiem meam: et
 quidem operibus ab institutione
 mundi perfectis. (Ps 94, 11.)
 4 * Dixit enim in quodam loco
 de die septima sic: Et requievit
 Deus die septima ab omnibus
 5 operibus suis. (Gn 2, 2.) * Et
 in isto rursum: Si introibunt in
 6 requiem meam. * Quoniam ergo

verkondiging gedaan¹, even als
 hün. maar het woord dat zij
 hoorden baatte hun niet, dewijl
 het niet gemengd was met het
 geloof aan de dingen, die zij
 gehoord hadden. * Want wij die
 3 geloofd hebben², zullen de ruste
 ingaan: gelijk hij gezegd heeft:
 Zoodat ik zwoer in mijnen
 toorn: Zij zullen mijne ruste
 niet ingaan! namelijk toen
 zijne werken na de grondlegging
 der wereld volbragt waren.
 * Want hij heeft ergens van den
 4 zevenden dag aldus gesproken:
 En God rustte op den zevenden
 dag van al zijne
 5 werken³. * En hier wederom:
 Zij zullen mijne ruste niet
 6 ingaan!⁴. * Dewijl er dan over-

¹) Naar het Gr.: *Want eene blijde boodschap is ons geworden* (de belofte van zijne rust te zullen ingaan), *even als hün*, aan de Israëlieten, onze vaders, door Moses in de woestijn. *Maar het woord dat zij hoorden* (die belofte van zijne rust in te gaan) *baatte hun niet*, deed hun geen nut, *dewijl het niet gemengd was met het geloof aan te dingen*, die zij gehoord hadden, die hun verkondigd waren, d. i. dewijl zij dat woord wel hoorden, maar niet geloovig aannamen. — Het voorzetsel *ex* (Vulg. *ex iis*, quæ audierunt) is hier onvertaalbaar, en waarschijnlijk niet oorspronkelijk. Onder de verschillende Grieksche lezingen van deze plaats zouden wij de voorkeur geven aan die, volgens welke vertaald moet worden: *dewijl het niet gemengd was met het geloof bij diegenen, die het gehoord hadden*.

²) *Want wij die geloofd hebben*, enz. Vers 3 is niet redengevend van het gezegde in vs. 2, maar bevat, parallelisch met vers 2, eene beweegreden tot het opvolgen der vermaning van vs. 1.

Wij, Christenen die, zoovelen wij, God in Christus tot ons sprekenden *geloofd hebben* en in ons geloof volharden, *wij zullen de ruste ingaan*: ons geloovigen zal het woord der verkondiging baten, *gelijk hij*, overeenkomstig hetgeen God, *gezegd heeft* aangaande uwe ongeloovige vaders in de woestijn: *zoodat ik zwoer in mijnen toorn* over hun ongelooft: *Zij*, die ongeloovigen, *zullen mijne ruste niet ingaan*: de *geloovigen* derhalve zullen haar ingaan, die rust *namelijk*, welke God is ingegaan, *toen zijne werken na de grondlegging der wereld volbragt waren*. — Door de *grondlegging der wereld* verstaan wij hier de goddelijke daad, in Gn 1, 1 vermeld, en door *zijne werken*, het zes-dagen-werk Gods. Het scheppingswerk is voorgesteld onder het beeld van een gebouw, waarvan eerst de grondslagen gelegd worden, en dat vervolgens voltooid wordt.

³) *Want hij*, God, *heeft ergens* in de heilige Schrift (Gn 2, 2) *van den zevenden dag aldus gesproken*: *En God rustte op den zevenden dag van al zijne werken*. Eene bewijfsplaats uit de heilige Schrift, waarvan God (anthropopatisch) gezegd wordt, dat hij, na het volbragte scheppingswerk, *gerust heeft*.

⁴) *En hier*, op de zoo even (vs.: *aangehaalde Schriftuurplaats*, zegt God *wederom*: *Zij zullen mijne ruste*, zoodanige ruste als ik geniet, *niet ingaan*; beide schriftuurplaatsen slaan op elkander, en daaruit blijkt, dat hier eene hemelsche rust bedoeld is.

superest introire quosdam in illam, et ii, quibus prioribus annunciatum est, non introierunt
 7 propter incredulitatem: * iterum terminat diem quendam, Hodie, in David dicendo, post tantum temporis, sicut supra dictum est: Hodie si vocem ejus audieritis, nolite obdurare corda vestra.
 8 (*Sup 3, 7.*) * Nam si eis Jesus requiem praestitisset, numquam de alia loqueretur, posthac, die.
 9 * Itaque relinquatur sabbatismus
 10 populo Dei. * Qui enim ingressus est in requiem ejus: etiam ipse requievit ab operibus suis, sicut a suis Deus. * Festinemus ergo
 11 ingredi in illam requiem: ut ne blijft dat¹ sommigen haar ingaan, en zij, aan wie vroeger de verkondiging gedaan was, niet zijn ingegaan uit ongelooft: * zoo bestemt hij wederom een dag, Heden, door David sprekende, zoolangen tijd daarna, als boven gezegd is: Heden zoo gij zijne stem hoort, verhardt u we harten niet! * Want indien Jesus hun die rust verleend had, nooit zou hij, daarna, spreken van eenen anderen dag². * Alzoo blijft er nog³ eene sabbaths-rust over voor het volk Gods. * Want die in zijne rust is ingegaan⁴: die is ook zelf tot rust van zijne werken gekomen, gelijk God van de zijne. * Beijveren wij ons dan⁵ om die

1) *Dewyl er dan overblijft dat*, enz. Na die tusschenbemerking (vs 3: *namelijk toen zijne werken*, enz.), tot aan het einde van vs 5), zet de Apostel met *dan* zijne redenering voort in dezer voege: dewijl zij dan, aan wie vroeger, ten tijde van Moses, de belofte gedaan was van in Gods ruste in te gaan haar niet zijn ingegaan uit ongelooft, en er (logisch) overblijft, *dat sommigen*, de geloovigen namelijk, *haar ingaan*: zoo bestemt hij wederom een dag van uitnoodiging tot het ingaan in zijne rust. *Heden*, zoo langen tijd daarna, door David sprekende, als boven (3, 15) gezegd is: *Heden zoo gij zijne stem hoort*, enz.

2) *Want indien Jesus* (d. i. Josué. Zie op hand 7, 45) *hun*, aan de onmiddellijke afstammelingen dergenen, die in de woestijn waren omgekomen, welker afstammelingen Josué in het beloofde land gebragt had, *die rust verleend had*, *nooit zou hij*, God, *daarna*, zoo langen tijd daarna, na de dagen van Josué (vs 7), *spreken van eenen anderen dag*, een *heden*. Indien alleen het bezit van Kanaän, het land van belofte, de van God gemeente *rust* was, dan zou hij, nadat de Israëlieten Kanaän in het bezit genomen hadden, niet nog verder *zijne rust* beloofd hebben. En derhalve moeten deze woorden: *mijne ruste* van eene geestelijke of hemelsche rust verstaan worden.

3) *Alzoo blijft er nog*, enz. Het besluit uit de voorafgaande redenering. In plaat van *rust* zegt de Apostel nu *sabbaths-rust*.

De *sabbath* namelijk was eene type der eeuwige ruste en zaligheid. *Het volk Gods*, het volk dat door God voor het zijne erkend wordt, de geloovigen, het *Israël Gods*. Zie Gal 6, 15.

4) *Want die in zijne rust is ingegaan*: enz. Eene regtvaardiging of verklaring der voorafgaande uitdrukking: *eene sabbaths-rust*: want al wie *in zijne*, namelijk Gods *ruste*, in de hemelsche ruste bij God, *is ingegaan*: *die is ook zelf*, wat hem betreft, van zijnen kant, *tot rust gekomen van zijne werken*, van zijn arbeiden en zwoegen in dit aardsche leven (Gn 3, 17. Apoc 14, 13), *gelijk God van de zijne* (Gn 2, 2), van zijne scheppingswerken, en is ook eveneens voor hem de sabbath der eeuwig zalige ruste aangebroken

5) *Beijveren wij ons* (Zie noot 3 op bladz. 82) *dan*, enz. Na alzoo aangetoond te hebben, dat er eene goddelijke belofte van geestelijke, hemelsche rust bestaat voor hen die geloovig zijn, herhaalt de Apostel zijne vermaning tot standvastigheid in het geloof aan Jesus Christus met eene waarschuwing tegen de zonde van ongelooft

- in idipsum quis incidat incredulitatis exemplum. * Vivus est enim sermo Dei, et efficax, et penetrabilior omni gladio anticipiti: et pertingens usque ad divisionem animæ ac spiritus, compagum quoque ac medullarum, et discretor cogitationum et intentionum cordis.
- 12 * Et non est ulla creatura invisibilis in conspectu ejus: omnia autem nuda et aperta sunt oculisejus, ad quem nobis sermo. (Ps 33, 16. Eccli 15, 20.)
- 13 * Habentes ergo pontificem magnum, qui penetravit cælos, Jesum filium Dei: teneamus
- ruste in te gaan: opdat niet iemand tot hetzelfde voorbeeld van ongelooft vervalle. * Want levend is het woord van God¹, en werkdadig, en doordringender dan alle tweesnijdend zwaard: en gaande tot aan de scheiding van ziel en geest, van gewrichten en merg, en een beoordeelaar is het over de gedachten en de gezindheden des harten. * En geen schepsel is voor hem² onzichtbaar: maar alles is naakt en geopend voor de oogen van hem, met wien wij te doen hebben.
- 14 * Dewijl wij dan een grooten hoogepriester hebben³, die de hemelen is doorgegaan, Jesus den zoon van God: zoo laat ons

en afval. Zie hier de zin: Laat ons *dan*, dewijl er nog eene rust bij God overblijft voor zijn volk, met allen ernst er naar streven, ons met allen ijver er op toeleggen, *om die ruste in te gaan*, om tot het genot van die zalige rust te geraken: *opdat*, waarvoor anders te vreezen is, *met iemand tot hetzelfde voorbeeld van ongelooft vervalle*, opdat niet iemand tot dezelfde ongelooftigheid als onze vaderen vervalle en even als zij tot een noodlottig voorbeeld strekke voor anderen.

1) *Want levend is het woord Gods*, enz. Eene waarschuwend bewegegreden tot het opvolgen der vermaning vs 11. Het woord *Gods* is datgene wat God spreekt, en hier bepaaldelijk Gods bedreiging-woord: zij (de ongelooftigen) *zullen mijne rust niet ingaan*. Dit woord (hier verpersoonlijkt) is *levend*, onvergankelijk, en *werkdadig*, niet ijdel en zonder uitwerking, en *doordringender* (naar 't Grieksch: *snijdender*) *dan alle tweesnijdend* (aan weerskanten snijdend) *zwaard: en gaande tot aan de scheiding van ziel en geest, van gewrichten en merg*, doorsnijdende totdat het scheidt ziel en geest, gewrichten en merg, dat is, om met eene andere beeldspraak hetzelfde te zeggen: het dringt ter oorzaak van zijne volmaakte kennis door tot in de geheimste schuilhoeken van het menscheijk hart.

2) *En geen schepsel is voor hem*, enz. Overgang van het woord *Gods* tot God zelven. Eene waarschuwing tegen veinzerij of heimelijk ongelooft. *Met wien wij te doen hebben*, aan wien wij rekenschap te geven hebben van al ons doen en laten.

3) *Dewijl wij dan*, als reeds gezegd is, 2, 17—3, 1, in Jesus een grooten hoogepriester hebben, enz. Met eene nieuwe vermaning om standvastig te volharden in hunne belijdenis van het Christelijk geloof en getrouw gehecht te blijven aan Jesus, dien hij kort te voren (3, 1) *onzen hoogepriester* genoemd had, gaat de Apostel nu over tot het bespreken van Jesus' hoogepriesterlijke waardigheid, en toont hun aan, dat hij uit dit oogpunt beschouwd, verre verheven is boven geheel het Lievietische priesterdom. Met deze verhandeling had gevoegelijk een nieuw hoofdstuk kunnen aanvangen. Zie hier de zin; *Dewijl wij dan een grooten*, een hoog verheven, zeer voortreffelijken, *hoogepriester hebben*, een, *die de hemelen*, den wolken- en sterrenhemel (Zie noot 4 op II Kor 12, 4) *is doorgegaan*, opgevaren tot den hemel van Gods heerlijkheid, om te zitten aan Gods rechterhand (Hebr 1, 3, 13; 8, 1), *Jesus, den zoon van God*, laat ons standvastig in de belijdenis van ons geloof volharden.

15 confessionem. * Non enim habemus pontificem, qui non possit compati infirmitatibus nostris: tentatum autem per omnia pro similitudine absque peccato.
 16 * Adeamus ergo cum fiducia ad thronum gratiæ: ut misericordiam consequamur, et gratiam inveniamus in auxilio opportuno.

vasthouden aan de belijdenis.
 * Want wij hebben geen¹⁵en hoogepriester, die¹ geen medelijden kan hebben met onze zwakheden: maar een die in alles beproefd is geworden gelijk¹⁶erwijs als wij zonder zonde. * Laat ons dan met vertrouwen toetreden² tot den troon der genade: opdat wij barmhartigheid mogen verkrijgen, en genade vinden in hulp ter bekwamer tijd.

1) *Want wij hebben geen^{en} hoogepriester, die, enz.* Nog eene andere beweegreden, vroeger (Hebr. 2, 17, 18) alreeds aangeduid, om aan Jesus, onzen hoogepriester, gehecht blijven: Jesus is, in aanmerking genomen de waardigheid van zijnen persoon, *een groot* (vs 14), een hoog verheven hoogepriester, maar dit niet alleen, hij is ook een medelijdend hoogepriester: wij hebben in hem *geenen hoogepriester, die geen medelijden kan hebben met onze zwakheden* (zoo noemt de Apostel hier de verdrukkingen (Vgl. II Kor 11, 30; 12, 5), welke de Hebreuwsche Christenen van hunne nog onbekeerde volksgenooten te verdragen hadden, verdrukkingen, die voor hen als zoovele bekingen waren om Christus te verzaken en tot het Jodendom terug te keeren): *maar wij hebben als hoogepriester zulk een, die, gelijk^{erwijs} als wij, in alles beproefd is geworden*, aan allerlei beproevingen des lijdens is onderworpen geweest, *zonder zonde*, zonder dat die beproevingen bij hem eenige zonde tot gevolg hadden (Hebr 7, 26. II Kor 5, 21. I Pt 2, 22).

2) *Laat ons dan met vertrouwen toetreden, enz. Laat ons dan*, dewijl wij tot voorspreker bij God (7, 25) eenen hoogepriester hebben, die niet alleen hoog verheven, maar ook medelijdend is, en derhalve niet alleen ons helpen kan, maar ook helpen wil in onze verdrukkingen en beproevingen, *met vertrouwen toetreden tot den troon der genade*, tot den troon van God: opdat wij van hem door Christus, onzen hoogepriester en middelaar, *barmhartigheid mogen verkrijgen, en genade vinden*, den barmhartigen bijstand zijner genade mogen verkrijgen, om daardoor in onze beproevingen geholpen te worden *ter bekwamer tijd*.

VIJFDE HOOFDSTUK.

INHOUD. Dat wij inderdaad in Jesus eenen Hoogepriester hebben, gelijk in het vorige hoofdstuk gezegd was, toont de Apostel hier nu aan door eene vergelijking te maken tusschen Jesus en den Levietischen Hoogepriester. Christus had zich de hoogepriesterlijke waardigheid niet zelf aangematigd, maar was even als Aaron door God tot hoogepriester benoemd, en wel tot Hoogepriester, naar de orde van Melchisedech, vs 1—10. Doch alvorens dit nader te verklaren en aan te toonen, dat Christus, als Hoogepriester naar de orde van Melchisedech, verre verheven was boven de Levietische Hoogepriesters, weidt hij uit in eene lange, deels berispemde, deels vermanende en waarschuwende tusschenrede tot zijne Hebreërs. In plaats van vooruit te gaan in hunne godsdienstige kennis, waren zij veeleer achteruit gegaan, en schenen wel noodig te hebben, dat men hen op nieuw in de eerste beginselen der Christelijke leer onderrigtte, vs 11—14.

1	* Omnis namque Pontifex ex hominibus assumptus, pro hominibus constituitur in iis, quæ sunt ad Deum, ut offerat dona, et sacrificia pro peccatis: * qui condolere possit iis, qui ignorant, et errant: quoniam et ipse circumdatus est infirmitate: * et propterea debet, quemadmodum pro populo, ita etiam et pro semetipso offerre pro peccatis.	* Want alle Hoogepriester ¹ wordt uit menschen genomen, voor menschen aangesteld in de zaken bij God, om gaven, en offers op te dragen voor de zonden: * als een die medelijden hebben kan met de onwetenden, en dwalenden: dewijl hij ook zelf met zwakheid is omkleed: * en daarom verplicht is, gelijk voor het volk, zoo ook voor zich zelven te offeren voor de zonden.	1
2	2	2	2
3	3	3	3
4	* Nec quisquam sumit sibi honorem, sed qui vocatur a Deo, tamquam Aaron. (Ex 28, 1. Par	* En niet neemt iemand zelf zich die eere, maar wie van God geroepen wordt, even als Aaron ² .	4

1) *Want alle hoogepriester*, enz. Dat wij inderdaad in Jesus een Hoogepriester hebben, gelijk zoo even (4, 14) gezegd was, dit toont de Apostel nu aan door eene vergelijking te maken tusschen hem en den Levietischen hoogepriester; waarna hij ook betoogt, dat Christus zeer verre boven dezen verheven is. Door een verklarend *want* wordt de hier volgende verhandeling van Jesus' hoogepriesterschap aan 4, 14-16 verbonden. Alle Israëlietische hoogepriester (Vgl. vs. 3) wordt, uit menschen genomen, voor menschen aangesteld (wijl hij aangesteld wordt ten behoeve van menschen, daarom wordt hij ook uit de menschen genomen) in de zaken bij God, om te verrigten hetgeen voor hen bij God te doen is, en met name om gaven, en offers, bloedige en onbloedige offeranden, op te dragen voor de zonden, tot verzoening der zonden: hij wordt uit de menschen genomen om zulk eenen te kunnen zijn, die medelijden hebben kan met de onwetenden, en dwalenden, d. i. met de zondaars: dewijl hij ook zelf met zedelijke zwakheid als met een gewaad is omkleed, een zondig mensch is: en daarom, ter oorzaak van deze zwakheid, waarvan overtredingen het gevolg zijn, verplicht is, naar het voorschrift der wet (Lv 4, 3; 9, 7, volg. 16, 6, 11, 24. Hebr 9, 7, 27), gelijk voor het volk, zoo ook voor zich zelven te offeren voor de zonden, tot verzoening zijner zonden.

2) *En niet neemt iemand zelf zich die eere*, de hoogepriesterlijke waardigheid; niemand maakt zich zelven tot hoogepriester, maar hij die van God tot die waardigheid

- 5 26, 18.) * Sic et Christus non semetipsum clarificavit ut pontifex fieret: sed qui locutus est ad eum: Filius meus es tu, ego hodie genui te. (Ps 2, 7.)
- 6 * Quemadmodum et in alio loco dicit: Tu es sacerdos in æternum, secundum ordinem Melchisedech (Ps 109, 4.) * Qui in
- 7 diebus carnis suæ preces, supplicationesque ad eum, qui possit illum salvum facere a morte cum clamore valido, et lacrymis offerens, exauditus est pro sua reverentia: * Et quidem cum
- 8 esset Filius Dei, didicit ex iis, * Zóó heeft ook Christus niet zich zelve verheerlijkt om hoogepriester te worden¹ maar die tot hem sprak: Gij zijt mijn Zoon, ik heb u heden verwekt. * Gelijk hij ook op eene andere plaats zegt: Gij zijt priester in eeuwigheid, naar de orde van Melchisedech. * Hij die in de dagen zijns vleesches² nadat hij gebeden, en smeeking³ tot dien, die hem uit den dood kon verlossen met sterk geroep, en tranen⁴ had opgedragen, om zijne eerbiedigheid verhoord is geworden⁵: * En alhoewel hij Gods Zoon was⁶,

geroepen wordt, die ontvangt haar, even als Aaron, van God daartoe geroepen zijnde, haar ontving. Zie Ex 28, 1.

1) Zóó heeft ook Christus niet zich zelve verheerlijkt om hoogepriester te worden, niet zich zelve tot de waardigheid van hoogepriester verheven, maar hij, die tot hem sprak: Gij zijt mijn Zoon, ik heb u heden verwekt, die heeft hem verheerlijkt om hoogepriester te worden, namelijk God. Gelijk hij, God, dan ook op eene andere Schriftuur-plaats zegt (Ps 109, 4): Gij zijt priester in eeuwigheid, naar de orde van Melchisedech. — Melchisedech was tegelijk koning en priester. Dit koninklijk priesterschap is voornamelijk bedoeld in het predicaat: naar de orde van Melchisedech. Van de twee Schriftuurplaatsen, hier aangehaald, dient de eerste tot eene omschrijving van God den Vader, en de laatste om te bewijzen, dat Christus door God tot hoogepriester was aangesteld. Eene nadere verklaring dezer woorden van God den Vader tot den Zoon geeft de Apostel zelf in 7.

2) Hij die in de dagen zijn vleesches, enz. De Apostel zegt hier (vs 7—10), waardoor Christus het hoogepriesterschap van God verkregen heeft, en wijst hierbij zijdelings ook op zijne menschelijke natuur, met betrekking tot het voorafgaande (vs 1): alle Hoogepriester wordt, uit menschen genomen. Vers 7 en de drie volgende maken in den Griekschen tekst slechts één samenhangenden volzin uit. Door de dagen zijns vleesches, verstaat de Apostel den tijd van Christus' sterfelijk leven op deze aarde, en hij bedoelt het tijdstip van zijnen zielestrijd in Gethsemané. Mt 26, 30, volg.

3) gebeden, en smeeking, smeekgebeden, zijn eigenlijk lijden voorafgaande (vs 8), gerigt tot dien, die hem uit den dood kon verlossen, d. i. tot God. De Apostel spreekt hier van Christus als mensch. Christus bad en herhaalde zijne bede tot driemaal toe: Mijn Vader! indien het mogelijk is, laat deze kelk voorbijgaan; nogtans niet gelijk ik wil, maar gelijk gij! Zie Mt 26 39—45.

4) met sterk geroep, geschrei, en onder tranen. Vgl. Lk 22, 44.

5) om zijne eerbiedigheid jegens God, om zijne gehoorzame onderwerping aan den wil zijns Vaders, verhoord is geworden. Christus' onderworpen gebed om van den dood verlost te worden, was tevens eene bede om versterking ter verdraging zijns lijdens. En zijn gebed werd verhoord. Hem verscheen een Engel van den hemel, die hem versterkte. Zie Lk 22, 43, en het aangeteekende op die plaats.

6) alhoewel hij Gods Zoon was, toch leerde hij als mensch uit hetgeen hij geleden heeft de gehoorzaamheid, krijgende van haar, door zijne gehoorzaamheid aan den Vader tot den dood des kruises, eene kennis van ondervinding, hoe zwaar het valt te gehoorzamen.

quæ passus est, obedientiam :
 9 * et consummatus, factus est
 omnibus obtemperantibus sibi,
 10 causa salutis æternæ, * appel-
 latus a Deo pontifex juxta
 ordinem Melchisedech.
 11 * De quo nobis grandis sermo,
 et ininterpretabilis ad dicendum:
 quoniam imbecilles facti estis
 12 ad audiendum. * Etenim cum
 deberetis magistri esse propter
 tempus : rursum indigetis ut vos
 doceamini quæ sint elementa
 exordii sermonum Dei : et facti
 estis quibus lacte opus sit, non
 13 solido cibo. * Omnis enim, qui
 lactis est particeps, expers est
 sermonis justitiæ: parvulus enim
 14 est. * Perfectorum autem est
 solidus cibus: eorum, qui pro
 consuetudine exercitatos habent
 sensus ad discretionem boni ac
 mali.

leerde hij uit dat, wat hij leed,
 degehoorzaamheid: * en voltooid
 zijnde¹, is hij voor allen die hem
 gehoorzamen, oorzaak van eeu-
 wigge zaligheid geworden, * van
 God genoemd hoogepriester naar
 de orde van Melchisedech.
 * Over wien wij veel hebben
 te zeggen, en wat moeilijk is om
 te verklaren: omdat gij traag van
 gehoor zijt geworden². * Want
 daar gij om den tijd leermees-
 ters wezen moest³: hebt gij we-
 derom noodig dat men u leere
 welke de eerste beginselen zijn
 der woorden Gods: en gij zijt
 geworden als die melk behoeven,
 niet vaste spijsze. * Want al wie
 melk bekomt, is in het woord
 der gerechtigheid onervaren:
 want hij is een kind. * Maar de
 vaste spijsze is voor volkomenen⁴:
 voor hen, wier zintuigen door de
 gewoonte geoefend zijn tot onder-
 scheiding van goed en kwaad.

1) en om deze gehoorzaamheid *voltooid*, naar zijne menschelijke natuur met de hoogste eere en heerlijkheid gekroond zijnde (vgl. Hebr 2, 9 en Phil 2, 9—11), is hij ook om deze gehoorzaamheid *voor allen die hem gehoorzamen*, die in hem gelooven, de verdienende oorzaak van *eeuwige zaligheid geworden*, en derhalve alreeds onder het Oude Verbond (Ps 109), van God genoemd en aangekondigd als *hoogepriester en wel als hoogepriester naar de orde van Melchisedech*.

2) *Over wien*, over welken Melchisedech, als type van Jesus Christus, *wij veel hebben te zeggen*, en wat moeilijk is om te verklaren, niet juist op zich zelf beschouwd: maar omdat gij traag van gehoor zijt geworden, traag van bevassing, stomp van verstand voor zulke verhevene dingen.

3) *Want daar gij om den tijd*, als men let op den langen tijd, die er reeds verlopen is sedert uwe bekeering tot het Christendom, *leermeesters wezen moest*, zóó ver gevorderd, dat gij in staat moest wezen om anderen te leeren: *hebt gij integendeel wederom noodig dat men u leere welke de eerste beginselen zijn der woorden Gods*, der woorden die God door Christus gesproken heeft (Hebr 1, 2), de eerste beginselen der Christelijke leer: en, om hier een beeld te gebruiken, *gij zijt geworden als zuigelingen, die melk behoeven tot voedsel, niet vaste spijsze*, als welke zij niet kunnen verdragen. *Want al wie melk bekomt*, nog slechts met melk gevoed wordt, omdat hij geene vaste spijs kan verdouwen, zoodanig een is (de Apostel verlaat hier zijne beeldspraak) *in het woord der gerechtigheid*, d. i. in de leer aangaande de gerechtigheid uit God (Rom 1, 17), de leer van het Evangelie, onervaren, ongeoeffend. Natuurlijk! want (de Apostel herneemt zijne beeldspraak) *hij is nog een kind*.

4) *Maar de vaste spijsze is voor volkomenen*, voor volwassenen, voor hen die tot geestelijke rijpheid gekomen zijn: voor dezulken, *wier zintuigen door de gewoonte geoefend zijn*, die door oefening de bekwaamheid verkregen hebben, tot onderscheiding

ZESDE HOOFDSTUK.

INHOUD. De Apostel gaat voort met zijne tusschenrede. Hij zet zijne Hebreërs aan om naar volkomener godsdienst-kennis te streven, en zegt hun, dat hij die leerstukken, waarmede men bij het onderwijs in de Christelijke leer een aanvang maakt, niet op nieuw wil voordragen, maar hun van diepere waarheden zal spreken, vs 1-3. En om hen aan te sporen tot een vernieuwden ijver voor godsdienstige kennis, welker verwaarloozing hen gevaar zou doen loopen van afvallig te worden, schetst hij hun den rampzaligen toestand van dezulken, die na de waarheid erkend en al den rijkdom der genade van het Christendom genoten te hebben, moedwillig van Christus afvallig werden, vs 4-8. Doch hij vertrouwde van hen iets beters en gelukzaligers, want God zou den ijver hunner Christelijke liefdadigheid niet vergeten. Maar dit verlangde hij van hen, dat zij denzelfden ijver betoonden ten opzichte van hun geloof en hunne hoop, en navolgers wierden dergenen, die door een volhardend geloof de belofte deelachtig worden; gelijk Abraham door zijn volhardend geloof de belofte hem van God onder eede gedaan deelachtig geworden was, vs 9-20.

1	* Quapropter intermittentes inchoationis Christi sermonem, ad perfectiora feramur, non rursum jacentes fundamentum poenitentiae ab operibus mortuis,	*	Daarom laat ons de eerste	1
	ad fidei ad Deum, * baptismatum doctrinae, impositionis quoque manuum, ad resurrectionis mortuorum, et judicii aeterni. * Et hoc faciemus, si quidem permiserit Deus.		beginselen van Christus' leer	
			daarlatende ¹ , tot het volmaaktere	
			voortvaren, niet wederom een	
			grondleggende met de bekeering	
			van de doode werken, en het ge-	
			loof in God, * de leer van de	2
			doopen ² , en de oplegging der	
			handen, van de verrijzenis der	
			dooden, en het eeuwig oordeel.	
			* En dit zullen wij doen ³ , indien	3
			God het toelaat.	

van goed en kwaad, om in het stuk van godsdienstleer het nuttige voedsel van het schadelijke te onderscheiden.

1) *Daarom*, dewijl gij, *om den tijd*, (5, 12) alreeds leermeesters, alreeds volkomenen (vs 14) zijn moest, en toch niet altijd kinderen wilt blijven, daarom *laat ons*, ofschoon het wel kon schijnen, dat gij behoefte hadt aan eene herhaling van de eerste beginselen der Christelijke leer, laat ons *de eerste beginselen van Christus' leer*, die stukken der Christelijke leer, waarmede men bij het onderwijs daarin een aanvang maakt, *daarlatende*, daarop niet andermaal terugkomende, tot *het volmaaktere*, tot het geven van vaste leerspijze *voortvaren*, niet wederom den *grond* van het Christelijk onderwijs leggen met de leerstukken aangaande *de bekeering van de doode werken*, het berouw over de zonden, werken die den eeuwigigen dood veroorzaken, *en het geloof in God* (waaronder het geloof in den Heere Jesus en aan de leer van het Evangelie begrepen was; zie Hand 20, 21 en Mk 1, 15), *de leer van de doopen*, van het onderscheid tusschen den proselieten-doop bij de Joden, den boet-doop van Joannes, en het Sacrament des doopsels door Christus ingesteld, *en de oplegging der handen*, het Sacrament des Vormsels, dat aan de geloovigen na hun doopsel werd toegediend (zie Hand 8, 15; 19, 5, 6), *van de verrijzenis*, de algemeene opstanding, *der dooden*, en *het eeuwig oordeel*, het laatste oordeel, dat voor de eeuwigheid beslist.

2) *de leer van de doopen*, enz. Zie de voorgaande noot.

3) *En dit zullen wij thans doen* (naar eene andere Grieksche lezing van groot gezag:

- 4 * Impossibile est enim eos, * Want het is onmogelijk 4
 qui semel sunt illuminati, gus- dat zij, die eenmaal verlicht
 taverunt etiam donum caeleste, zijn geweest, ook de hemelsche
 et participes facti sunt Spirit- gave gesmaakt hebben, en aan
 us sancti, (Mt 12, 45. Inf 10, den heiligen Geest deelachtig
 5 26. II Pt 2, 20.) * gustaverunt zijn geworden¹, * en ook ge- 5
 nihilominus bonum Dei ver- smaakt hebben het goede woord
 bum, virtutesque saeculi venturi, van God, en de krachten der
 6 * et prolapsi sunt; rursus reno- toekomende eeuw, * en dan zijn 6
 vari ad poenitentiam, rursum keering, dat zij voor zich den

en laat ons dit doen), t. w. tot het volmaaktere voortvaren (vs 1), indien God het toelaat, als het God belieft, *Deo volente*.

¹) *Want het is onmogelijk dat zij*, enz. Door hun een regtmatigen schrik in te boezemen voor afval en de rampzalige gevolgen daarvan, wil de Apostel hen opwekken tot een vernieuwden ijver voor het Christendom, en zóó hen aansporen om zijne leeringen en vermaningen wel te behertigen. Zijne beweegreden dan is hier genomen van den rampzaligen toestand, waarin dezulken zich zelven brengen, die na al den rijkdom der genade van het Christendom genoten te hebben, moedwillig van Christus afvallig werden: allergruwelijkst was hunne zonde, aan hunne bekeering kon men wanhopen, en de straf, die hen wachtte, was verschrikkelijk. Zie hier eene omschrijvende verklaring van deze plaats: *Want het is onmogelijk dat zij, die eenmaal verlicht zijn geweest door het licht der waarheid, de leer van het Evangelie (Vgl 10, 26), ook de hemelsche gave gesmaakt hebben, de vergiffenis hunner zonden en de verzoening met God door de hemelsche gave der regtvaardigmakende genade van het Doopsel ontvangen hebben, en aan den heiligen Geest door de oplegging der handen in het Sacrament des Vormsels deelachtig zijn geworden, en ook gesmaakt hebben door het geloof het goede woord van God, het troostvol woord van Gods belofte (Zach 1, 13) aangaande de eeuwige zaligheid in Christus, en in hunne belijdenis bevestigd zijn geworden door de krachten der toekomende eeuw, de wonderkrachten, de buitengewone gaven of charismen (Hebr 2, 4. I Kor 12, 1, volg.) van den heiligen Geest, dien de Heer, naar luid der voorzegging van den Propheet Joël, in de toekomende eeuw, d. i. in de dagen van den Messias over de geloovigen zoude uitstorten (Vgl. Hand 2, 15, volg.); en dan, na zooveel licht en kennis der waarheid, na zooveel genade, willens en wetens afvallig worden van het Christendom; — het is onmogelijk, dat dezulken wederom vernieuwd worden tot bekeering, zoodat zij zich van hunnen afval bekeeren, dewijl zij, ziedaar de reden van deze onmogelijkheid, voor zich, van hunnen kant, door hunnen vrijwilligen afval van het Christendom, den zoon Gods op nieuw kruisigen en smadelijk ten toon stellen. — Met hem vrijwillig te verzaken en zich wederom met zijne vijanden, de hardnekkige Joden, te vereenigen, gaven dezulken te kennen, dat zij hem hielden voor een bedrieger en een Godslasteraar, die naar verdienste gestraft was geworden; en het was evenwel, alsof zij zelven hem kruisigden en openlijk te schande maakten. Zulke afvalligen kunnen niet vernieuwd worden tot bekeering. De reden echter van deze onmogelijkheid ligt niet in God, alsof het hem ontbreken zoude aan buitengewone genademiddelen om het versteende hart van zoodanige zondaars tot boetvaardigheid te vermurwen; zij ligt ook niet in de onmagt der Kerk om de afvalligen hunne zonde te vergeven; maar zij ligt in de afvalligen zelfden, die door hunne misdaad in een toestand verkeeren, waarin zij hun hart ontoegankelijk gemaakt hebben voor alle gewone hulp der genade, en waaruit alleen eene buitengewone genade, hoedanige zij in hunne boosheid volstrekt onwaardig zijn, hen zoude kunnen redden.*

7 crucifigentes sibimetipsis filium
 7 Dei, et ostentui habentes. * Terra
 enim sæpe venientem super se
 bibens imbrem, et generans her-
 bam opportunam illis, a quibus
 colitur: accipit benedictionem a
 8 Deo. * proferens autem spinas,
 ac tribulos, reprobata est, et
 maledicto proxima: cujus con-
 summatio in combustionem.
 9 * Confidimus autem de vobis
 dilectissimi meliora, et viciniora
 salutis: tametsi ita loquimur.
 10 * Non enim injustus Deus, ut
 obliviscatur operis vestri, et
 dilectionis, quam ostendistis in
 nomine ipsius, qui ministrastis
 11 sanctis, et ministratis. * Cupimus
 autem unumquemque vestrum
 eandem ostentare sollicitudinem
 ad expletionem spei usque in

zoon Gods op nieuw kruisigen,
 en ten toon stellen. * Want een
 7 akker die den menigmaal op
 hem vallenden regen indrinkt, en
 gewas draagt¹ dienstig voor hen,
 door wie hij bebouwd wordt:
 die verkrijgt zegen van God².
 * maar brengt hij doornen, en
 8 distelen voort, dan wordt hij
 afgekeurd, en is den vloek nabij:
 en zijn einde is verbranding.

* Doch wij vertrouwen van u
 9 geliefden! iets beters, en geluk-
 zaligers: al spreken wij ook zóó³.
 * Want God is niet onregtvaar-
 10 dig, dat hij⁴ uw werk zou ver-
 geten, en de liefde, die gij voor
 zijnen naam hebt betoond, gij
 die den heiligen dienst bewezen
 hebt, en nog bewijst. * Maar wij
 11 begeeren dat een iegelijk van u
 denzelfden ijver betoone voor de
 volkomenheid der hope⁵ ten

1) *Want een akker die den menigmaal op hem vallenden regen indrinkt (naar het Grieksch: ingedronken heeft), en gewas draagt dienstig, enz.* Vers 7 en 8 geven eene nadere verklaring van zijn gezegde: *het is onmogelijk*, door eene gelijkenis, waardoor Gods vergeldende gerechtigheid wordt afgebeeld. De gelijkenis is genomen van een akker, die ofschoon van den hemel door overvloedigen regen bevochtigd, toch in plaats van goed kruid, onkruid, distelen, en doornen, voortbrengt, en daarom afgekeurd en verworpen wordt.

2) *die verkrijgt nog overvloediger zegen van God,*

3) *Doch wij vertrouwen van u geliefden! iets beters, en gelukzaligers*, wij zijn aangaande ulieden overtuigd van iets beters, en gelukzaligers: wij houden u nog niet voor een akker, die distelen en doornen voortbrengt en den vloek nabij is, *al spreken wij ook zóó*, gelijk wij daar (vs 4-8) deden. — De Apostel verzacht hier zijne voorafgegaane dreigende waarschuwing met een woord van troost en opbeuring.

4) *Want God is niet onregtvaardig, dat hij*, enz. De reden waarom de Apostel van zijne Hebreërs iets beters, en iets gelukzaligers (vs 9) vertrouwt: God zou hun werken, en de liefde, d. i. hunne liefdadigheid, welke zij voor zijnen naam, om God, uit liefde tot hem, den heiligen, aan hunne mede-Christenen, bewezen hadden en voortgingen te bewijzen, niet vergeten, maar ter vergelding gedenken, hen beloonen door den bijstand zijner genade, en zoo doende hen bewaren voor afval van het geloof en ter zaligheid geleiden, indien zij nogtans, wat in vs 11 en 12 wordt aangeduid, het van hunnen kant niet lieten ontbreken aan eene getrouwe medewerking met zijne genade. Vgl. II Thess 3, 3.

5) *Maar wij begeeren*, het is ons vurig verlangen, *dat een iegelijk van u*, zonder uitzondering, *denzelfden ijver*, dien hij betoont voor de dienst der heiligen (vs 10), ook, en dit ten einde toe, tot aan het einde zijns levens, *betoone voor de volkomenheid*, de vastheid, *der hope*, d. i. met evenveel ijver er zich op toelege om zijne Christelijke hoop te bewaren.

- 12 finem : * ut non segnes effici-
mini, verum imitatores eorum,
qui fide, et patientia hereditabunt
13 promissiones. * Abrahæ namque
promittens Deus, quoniam nemi-
nem habuit, per quem juraret,
majorem, juravit per semetip-
sum, * dicens : Nisi benedicens
14 benedicam te, et multiplicans
multiplicabo te. (*Gn 22, 17.*)
15 * Et sic longanimiter ferens,
adeptus est repositionem.
16 * Homines enim per majorem
sui jurant : et omnis controversiæ
eorum finis, ad confirmationem,
17 est juramentum. * In quo abun-
dantius volens Deus ostendere
pollicitationis heredibus immo-
- einde toe : * opdat gij niet traag
wordt, maarnavolgers dergenen¹,
die door geloof, en geduld de
beloften zullen beërven. * Want
toen God aan Abraham de be-
lofte deed², daar hij niemand
boven zich had, om bij te zweren,
zwoer hij bij zich zelven, * zeg-
gende : Ik zal u zeer zeker
zegenen, en zeer zeker u
vermenigvuldigen. * En zóó³
geduld oefenende, verkreeg hij
de belofte³. * Menschen toch
zweren bij hem die grooter is dan
zij : en van alle tegenspraak onder
hen is de eed het einde tot
bevestiging⁴. * Weshalve God
de onveranderlijkheid van zijn
raadsbesluit aan de erfgenamen

1) opdat gij niet traag wordt in het vasthouden aan uwe hoop als Christenen, maar navolgers dergenen, die door geloof, en geduld, door een volhardend geloof, de beloften, de hun beloofde zaligheid in Christus, zullen beërven, deelachtig worden.

2) Want toen God aan Abraham de belofte deed, enz. Dat een volhardend geloof de beloften doet beërven (vs 12), dit wordt hier nu aangetoond uit het voorbeeld van Abraham, den Vader aller geloovigen (Rom 4, 11). Maar de Apostel, willende te gelijker tijd zijne Hebreërs doen opmerken, hoe vast Gods beloften waren en met hoe groote zekerheid wij (want die beloften gelden ook ons) op de vervulling daarvan konden rekenen, maakt van deze ondergeschikte gedachte de hoofdgedachte; anders hadde hij geschreven: Want Abraham, wien God eene belofte deed, die hij met een eed bekrachtigde, oefende een geloovig geduld, en verkreeg alzoo hetgeen hem van God was toegezegd.

De belofte aan Abraham, welke de Apostel hier bedoelt, en tot genoegzame herinnering slechts gedeeltelijk aanhaalt, staat vermeld in Gn 22, 16—18, waar wij, naar de overzetting der Vulgaat aldus lezen: *Ik heb mij zelven gezworen, spreekt de Heer: omdat gij deze daad gedaan hebt en om mij uwen eenigen zoon niet gespaard hebt, zal ik u zegenen en uw zaad vermenigvuldigen, als de sterren des hemels en als het zand dat aan den oever der zee is; uw zaad zal de poorten zijner vijanden bezitten, en in uwen zede zullen alle volken der aarde gezegend worden.* — Door in uwen zede is beteekend de persoon van Jesus-Christus, de zoon van David, Abrahams zoon (Mt 1, 1), als blijkt uit Hand 3, 25, en de beloofde zegening in dat zaad is de eeuwige zaligheid met alles wat ter verkrijging daarvan vereischt wordt.

3) En zóó, nadat God door een eed zijne belofte, aan Abraham, gedaan, bekrachtigd had, heeft Abraham, in zijn geloof aan Gods belofte met geduld volhardende, den zegen, dien God hem beloofd had, verkregen. De vervulling der belofte door God aan Abraham gedaan, de Patriarch ziet haar in het leven, dat hij na zijn dood is ingegaan. Vgl. Jo 8, 56.

Zie hier voorts tot nadere verklaring van vs 15 het aangeteekende op hoofdstuk 11, 13, 39.

4) Menschen toch zweren bij hem die grooter is dan zij, namelijk bij God: en van alle tegenspraak onder hen is de eed het einde tot bevestiging, als dienende tot bevestiging van hun zeggen.

18 bilitatem consilii sui, interpositum
 18 jusjurandum: * ut per duas res
 immobiles, quibus impossibile
 est mentiri Deum, fortissimum
 solatium habeamus, qui confu-
 19 gimus ad tenendam propositam
 spem, * quam sicut anchoram
 habemus animæ tutam ac fir-
 mam, et incedentem usque ad
 20 interiora velaminis, * ubi
 præcursor pro nobis introivit
 Jesus, secundum ordinem Mel-
 chisedech pontifex factus in
 æternum.

der belofte *nog* overvloediger
 willende bewijzen, met een eed
 tusschen beiden kwam: * opdat
 18 wij door twee onwrikbare din-
 gen², waarin het onmogelijk is
 dat God liege, eene zeer krachtige
 vertroosting zouden hebben, wij
 die gevlugt zijn om vast te houden
 aan de voorgestelde hoop, * welke
 19 wij bezitten als een anker der
 ziel dat zeker is en sterk, en
 ingaat tot binnen het voorhang-
 sel, * waar als voorlooper³
 20 Jesus voor ons is ingegaan, naar
 de orde van Melchisedech hooge-
 priester geworden in eeuwigheid.

1) *Weshalve*, daarom, omdat bij de menschen de eedzwering geldt als het laatste middel om eene zaak te bevestigen, daarom kwam God, willende aan de erfgenamen der belofte, diegenen, voor wie het genot des beloofden heils bestemd is, d. i. de vromen van het Oude Verbond (vs 15) en de Christenen (vs 18), de onveranderlijkheid, de zekere vervulling, van zijn raadsbesluit, van zijne genaderijke heil-beschikking, nog overvloediger, nog meer dan door zijne enkele belofte zou geschied zijn, bewijzen, — daarom kwam God met een eed als tusschen beiden, tusschen zich zelf en als belovenden en de erfgenamen der belofte; hij bekrachtigde zijne belofte met eenen eed, voegende zich hierin naar hunne zwakheid, om hun des te grootere zekerheid te geven, gelijk vervolgens gezegd wordt: opdat wij, enz.

2) opdat wij, die gevlugt zijn uit deze booze wereld tot God, door twee onwrikbare dingen, Gods beloven en het bekrachtigen van zijne belofte door een eed, waarin, in welke beide daden, het evenzeer onmogelijk is, dat God liege, een zeer krachtige vertroosting (juister: opwekking) zouden hebben om vast te houden aan de voorgestelde hoop, de hoop op eene eeuwige zaligheid, die ons te verkrijgen is voorgesteld, welke hoop wij bezitten als een anker der ziel, welke hoop ons strekt als tot een zielanker, dat zeker is en sterk, waarop men zich gerust verlaten kan, en ingaan tot binnen het tweede voorhangsel (9, 3), d. i. in het heilige der heiligen, een zinnebeeld van den hemel, alwaar het anker der Christelijke hoop zijnen ankergrond heeft.

3) waar als onze voorlooper (Jo 14, 2) Jesus voor ons, te onzen nutte, is ingegaan, met welk ingaan zijn eeuwig koninklijk hoogepriesterschap naar het orde van Melchisedech begonnen is. Vgl 2, 17, 18.

ZEVENDE HOOFDSTUK.

INHOUD. Over den persoon van Melchisedech naar hetgeen in de gewijde geschiedenis van hem vermeld wordt, en dat hij verre boven de Levietische priesters verheven is, vs 1-10. Uit de aanstelling van een priester naar de orde van Melchisedech en niet naar die van Aaron volgt de afschaffing van het Levietische priesterschap, en dewijl dit priesterschap onafscheidelijk met de Mosaische wet verbonden was, zoo volgt daaruit tegelijk ook de afschaffing dier wet; die ook afgeschapt moest worden om hare onvolkomenheid, vs 11-19. Zoo was dan het priesterschap van Jesus, als priester naar de orde van Melchisedech, verhevener dan het Levietische; doch deze voortreffelijkheid bleek voorts ook daaruit, dat Jesus' priesterschap hem van God bij eede was toegezegd; dat zijn priesterschap eeuwig was en niet door den dood op anderen overging; dat eindelijk, terwijl de Levietische hoogepriesters gedurig hunne offers moesten herhalen en ook voor zich zelve offers aanbrengeu, Jesus daarentegen, de zondelooze, voor zich geenerlei offer behoefde en, eens voor altijd, door het bloedige offer van zich zelve, voldaan had voor de zonden, vs 20-28

1 * Hic enim Melchisedech, rex
Salem, sacerdos Dei summi, qui
obviavit Abrahæ regresso a
cæde regum, et benedixit ei: (Gn
2 14, 18.)* cui et decimas omnium
divisit Abraham: primùm qui-
dem qui interpretatur rex justi-

* Deze Melchisedech name-
lijk¹, koning van Salem, priester
Gods des allerhoogsten, die
Abraham toen deze wederkeerde
van het verslaan der koningen
te gemoet ging, en hem zegende:
* wien Abraham ook de tienden
van alles toedeelde: die vooreerst
vertolkt wordt koning der ge-

1) Deze Melchisedech namelijk, enz. Na die lange tusschenrede (5, 11 tot 6 20) komt de Apostel nu op Melchisedech terug, en gaat thans spreken van Melchisedech en diens priesterschap, om aan te toonen, dat Jesus, als priester naar de orde van Melchisedech, verre boven het Levietische priesterdom verheven is.

De drie eerste verzen van dit hoofdstuk vormen te zamen maar één enkelen volzin, waarvan deze Melchisedech, enz., de voorzin, en het gezegde: *blijft priester voor altijd*, den nazin uitmaakt. Zie hier een omschrijvende verklaring van dit stuk: Deze Melchisedech namelijk, koning van Salem, priester Gods des allerhoogsten, die Abraham toen deze zegevierend wederkeerde van het verslaan der koningen, van zijnen veldtocht tegen Choderlahomor en diens bondgenooten, te gemoet ging, en hem zegende: wien Abraham ook de tienden van alles toedeelde, het tiende deel gaf van alles wat hij buit gemaakt had (zie Gn 14, 1-21): hij die vooreerst vertolkt wordt koning der gerechtigheid, die, als men zijnen Hebreuwschen eigenaam, Melchisedech vertolkt, koning der gerechtigheid is, en vervolgens ook koning van Salem, wat, overgezet zijnde, is koning des vredes, hij, zonder vader, zonder moeder, zonder gelachlijst, d. i. van wien in de heilige Schrift, door een geheimzinnig zwijgen, noch vader, noch moeder, noch geslacht- of afstammingstafel vermeld wordt; die even eens, om datzelfde geheimzinnige zwijgen der heilige Schrift, daarin verschijnt als noch begin van dagen, noch einde van leven hebbende, als noch in den tijd geboren, noch gestorven, maar daardoor als gelijk gemaakt is aan den Zoon van God, die inderdaad noch begin, noch einde heeft, — deze Melchisedech blijft priester voor altijd. De zin van deze laatste woorden is: hij doet zich in de heilige geschiedenis aan ons voor als een altijd blijvende priester dewijl de H. Schrift, in haar geheimzinnig zwijgen, ons niets vermeldt noch aangaande zijnen dood, noch aangaande zijnen opvolger.

3 tiæ: deinde autem et rex Salem, quod est, rex pacis, * sine patre, sine matre, sine genealogia, neque initium dierum, neque finem vitæ habens, assimilatus autem Filio Dei, manet sacerdos in
 4 perpetuum. * Intuemini autem quantum sit hic, cui et decimas dedit de præcipuis Abraham patriarcha. * Et quidem de filiis
 5 Levi sacerdotium accipientes, mandatum habent decimas sumere a populo secundum legem, id est, a fratribus suis: quamquam
 6 et ipsi exierint de lumbis Abrahamæ. (*Dt 18, 3. Jos 14, 4.*) * Cujus autem generatio non annumeratur in eis, decimas sumpsit ab Abraham, et hunc, qui habebat
 7 repromissiones, benedixit. * Sine ulla autem contradictione, quod
 regtigheid: en vervolgens ook koning van Salem, dat is, koning des vredes, * zonder vader, zonder moeder, zonder geslachtlijst, noch begin van dagen, noch einde van leven hebbende, maar aan den Zoon van God gelijk gemaakt, blijft priester voor altijd. * Doch beschouwt nu hoe groot deze is¹, aan Abraham de patriarch zelfs de tienden gaf van het voornaamste. * En zij die uit de zonen van Levi het priesterschap ontvingen, hebben een bevel om de tienden volgens de wet te nemen van het volk, dat is, van hunne broeders: ofschoon ook deze uit Abrahams lenden zijn voortgekomen. * Maar hij wiens geslacht niet medegeteld wordt onder hen, hij heeft van Abraham tienden genomen, en hem, die de beloften had, heeft hij gezegend. * Buiten alle tegenspraak nu, wordt het mindere gezegend

1) *Doch beschouwt nu* met de oogen des verstands, merkt nu verder op *hoe groot*, hoe zedelijk groot en verheven, *deze Melchisedech is*, enz. — *Hoe groot*, hoe verheven de priester-koning Melchisedech was boven de Levietische priesters, dit wordt vervolgens door drie bewijzen van zijne voortreffelijkheid aangetoond.

Eerste bewijs (vs 4-7): *Abraham, de patriarch*, de stamvader van het Israëlietische volk, gaf aan Melchisedech de tienden van alles wat hij buit gemaakt had, en hij gebruikte daartoe *het voornaamste*, het uitgelezenste van elke der buitgemaakte zaken. Hoe hoog staat hierdoor Melchisedech alreeds boven den patriarch! *En*, merkt dit wel op, *zij, die uit de zonen van Levi* (Ex 28, 1. Nm 3, 10), krachtens hunne afstamming van Levi's zonen, *het priesterschap ontvingen*, de Levietische priesters, *zij hebben een bevel om de tienden volgens het voorschrift van de wet* (Nm 18, 20-32) *te nemen van het volk, dat is, van hunne broeders: ofschoon ook deze*, even als zij, *uit Abrahams lenden zijn voortgekomen*, kinderen van Abraham zijn. *Maar hij, Melchisedech daarentegen, wiens geslacht niet medegeteld wordt onder hen* (naar het Grieksch: *wiens geslacht niet van hen*, van Levi's zonen, *wordt afgeleid*), hij, die niet van Levi's zonen afstamde, *hij nam van Abraham tienden; en*, wat nog meer zegt, *hem, Abraham, hem, die de beloften had aangaande den Messias, hem heeft hij*, namelijk Melchisedech, *gezegend*. Derhalve was deze Melchisedech voortreffelijker dan Abraham en het Levietische priesterschap; want het is *buiten alle tegenspraak*, dat, bij eene zegening, datgene wat gezegend wordt minder is dan dat wat zegent. Zoo was dan Melchisedech meer dan Abraham en de Levietische priesters, en Melchisedechs priesterschap boven het Levietische verheven; en bij gevolg moest ook het priesterschap van hem, die priester wezen zou *naar de orde van Melchisedech*, voortreffelijker zijn dan het Levietische.

minus est, a meliore benedicitur. 8
 * Et hic quidem, decimas 8
 morientes homines accipiunt: 9
 ibi autem contestatur, quia vivit. 9
 * Et (ut ita dictum sit) per 9
 Abraham, et Levi, qui decimas 10
 accepit, decimatus est: * adhuc 10
 enim in lumbis patris erat, 10
 quando obviavit ei Melchisedech. 10
 * Si ergo consummatio per 11
 sacerdotium Leviticum erat 11
 (populus enim sub ipso legem 11
 accepit) quid adhuc necessarium 11
 fuit secundum ordinem Melchi- 11
 sedech, alium surgere sacerdo- 11
 tem, et non secundum ordinem 11

door het betere.* En hier nemen 8
 tienden¹, menschen die wegster- 8
 ven: maar daar een van wien 8
 getuigd wordt, dat hij leeft.* En 9
 (om zoo te spreken²) door middel 9
 van Abraham, is ook Levi, die 9
 tienden ontving, vertiend gewor- 9
 den: * want hij was nog in de 10
 lenden zijns vaders, toen Mel- 10
 chisedech dezen te gemoet ging. 10
 * Indien er dan voltooiing 11
 ware door het Levietische pries- 11
 terschap³ (het volk toch heeft op 11
 dit *priesterschap* de wet ontvan- 11
 gen) wat was het dan nog noo- 11
 dig dat er een ander priester 11
 naar de orde van Melchisedech 11
 opstond, en dat die niet genoemd 11

1) *En hier nemen tienden*, enz. Tweede bewijs voor de voortreffelijkheid van den priester Melchisedech boven de Levietische priesters: De Levietische priesters sterven en hun priesterschap eindigt met hunnen dood; van Melchisedech daarentegen wordt betuigd, dat hij leeft. *En hier*, te weten bij de Levietische priesters, *nemen tienden menschen, die wegsterven*, wier priesterschap ophoudt met hunnen dood; *maar daar*, in het geval van Melchisedech, neemt de tienden *een*, Melchisedech namelijk, *van wien* in de heilige Schrift *getuigd wordt, dat hij leeft*, dewijl zij geheimzinnig zwijgt van zijnen dood en hem daardoor als altijd levend voorstelt.

2) *En (om zoo te spreken) door middel van Abraham*, den stamvader van Levi en zijne zonen, *is ook Levi zelf* (het Levietische priesterdom), *die tienden van het volk ontving* (naar het Grieksch: *ontvangt*) *vertiend geworden*; *want hij*, Levi en zijn priesterlijk nageslacht, *was nog in de lenden zijns vaders Abraham, toen Melchisedech dezen te gemoet ging*. Hierin ligt een derde bewijs van die voortreffelijkheid. Toen Abraham aan Melchisedech die tienden gaf, was de patriarch nog kinderloos, en droeg alzoo Levi nog in zijne lenden; en derhalve heeft Levi zelf, in zekeren zin, in en door Abraham tienden gegeven aan Melchisedech; waaruit de verhevenheid blijkt van dezen priester boven de Levietische.

3) *Indien er dan voltooiing ware door het Levietische priesterschap*, enz. Uit de goddelijke aankondiging (Ps 109, 4) van een *nieuwen* hooge priester *naar de orde van Melchisedech*, trekt de Apostel dit dubbel gevolg, dat namelijk, *a*) het Levietische priesterschap onvermogen was om den mensch *te voltooien*, d. i. regtvaardig te maken, te ontzondigen en te heiligen (Hebr 2, 11; 9, 9, 14; 10, 1, volgg.), en *b*) dat tegelijk met het Levietische priesterschap ook de Mosaïsche wet was afgeschaft.

Zie hier de zin: Indien het Levietische priesterschap 's menschen *voltooiing* (zijne ontzondiging en heiliging) had kunnen bewerken, dan was dit priesterschap voldoende geweest, dan had men daaraan genoeg gehad, dan was het niet noodzakelijk, dat er, naar Gods belofte, *een ander priester opstond*, een priester, die niet gezegd wordt te zijn *naar de orde van Aaron*, maar naar de orde van Melchisedech.

Van die tusschenbemerking: *het volk heeft toch op dit priesterschap de wet ontvangen*, is de zin: De Mosaïsche wet berustte op het Levietische priesterchap; zonder dat priesterschap kon die wet grootendeels niet onderhouden worden, zoodat Levietisch priesterschap en Mosaïsche wet onafscheidbaar verbonden waren, en de Israëlieten op grond des bestaans van *dit priesterschap* de wet ontvangen hadden.

- 12 Aaron dici? * Translato enim sacerdotio, necesse est ut et legis
 13 translatio fiat. * In quo enim hæc dicuntur, de alia tribu est, de qua nullus altari præsto fuit.
 14 * Manifestum est enim quòd ex Juda ortus sit Dominus noster :
 15 in qua tribu nihil de sacerdotibus Moyses locutus est. * Et amplius adhuc manifestum est : si secundum similitudinem Melchisedech
 16 exurgat alius sacerdos, * qui non secundum legem mandati carnalis factus est, sed secundum
 17 virtutem vitæ insolubilis. * Constat enim : Quoniam tu es
- werd naar de orde van Aaron?
 * Want als het priesterschap veranderd wordt, dan moet noodzakelijk ook de wet veranderen. * Hij toch op wien deze dingen gezegd worden², is van een anderen stam, van welken niemand het altaar bediend heeft. * Want het is openbaar dat onze Heer is voortgesproten uit Juda : omtrent welken stam Moses niets van priesters gesproken heeft. * En nog meer is dit klaarlijk³ : indien er naar gelijkheid aan Melchisedech een ander priester opstaat, * die het niet geworden is naar het voorschrift eens vleeschelijken gebods, maar naar de kracht eens onvergankelijken levens. * Want hij betuigt : Gij zijt priester in eeu-

1) *Want als het Levietische priesterschap veranderd wordt*, enz. Eene regtvaardiging van zijne vraag (vs 11) : *wat was het dan nog noodig*, enz. Dit optreden van een ander priester, deze verandering van priesterschap moet wel eene dringende reden gehad hebben, dewijl, om het innig verband tusschen Mosaische wet en Levietisch priesterschap, de afschaffing van dit priesterschap de afschaffing ook der wet noodzakelijk ten gevolge had.

2) *Hij toch op wien deze dingen gezegd worden*, enz. Het priesterschap nu is inderdaad veranderd ; want Christus was niet uit den stam van Levi, maar uit dien van Juda voortgesproten.

Zie hier eene omschrijvende verklaring van vs 13 en 14. *Hij toch*, Jesus-Christus, namelijk, *op wien*, in de H. Schrift (Ps 109, 4), *deze dingen*, te weten, dat hij priester is naar de orde van Melchisedech, *gezegd worden*, is van een anderen stam, behoort tot een anderen stam dan dien van Levi ; hij behoort tot een stam, van welken niemand ooit, ingevolge het voorschrift der wet, *het altaar bediend heeft*, het priesterambt gehad heeft. *Want het is openbaar*, eene overbekende zaak, dat onze Heer Jesus-Christus is voortgesproten uit den stam van Juda : omtrent welken stam Moses, de Mosaische wet, *niets van priesters*, als moetende of kunnende uit dien stam genomen worden, *gesproken heeft*, zijnde de stam van Levi uitsluitend daartoe geroepen.

3) *En nog meer dan uit de woorden* : naar de orde van Melchisedech, *is dit klaarlijk* (t. w. dat met het Levietische priesterschap ook de wet veranderd of afgeschaff is) : *indien er*, wat inderdaad het geval is, *naar gelijkheid aan Melchisedech, een ander priester*, indien er een ander priester naar de orde van Melchisedech, een Melchisedechsche priester, opstaat, een ander priester, die, het niet geworden is, die, wil ik zeggen, priester geworden is niet naar het voorschrift eens vleeschelijken gebods (het gebod op de instelling van het Levietische priesterschap ; welk gebod hier vleeschelijk genoemd wordt, omdat volgens hetzelfde tot priesters waren aangesteld vleeschelijke, zwakke, brooze, sterfelijke menschen, die alzoo genoodzaakt waren om opvolgers te hebben en hun priesterschap aan anderen over te laten), *maar naar de kracht eens onvergankelijken levens* : de priester, door God beloofd, zou geen opvolger hebben, maar priester zijn in eeuwigheid, overeenkomstig de hem inwonende kracht van onsterfelijkheid.

sacerdos in æternum, secundum ordinem Melchisedech. (Ps 109, 4.) * Reprobatio quidem fit præcedentis mandati, propter infirmitatem ejus, et inutilitatem: * nihil enim ad perfectum adduxit lex: introductio vero melioris spei, per quam proximamus ad Deum.

* Et quantum est non sine jurejurando (alii quidem sine jurejurando sacerdotes facti sunt, * hic autem cum jurejurando per eum, qui dixit ad illum: Juravit Dominus, et non poenitebit eum: tu es sacerdos in æternum:) (Ps 109, 4.) * in tantum melioris testamenti sponsor factus est Jesus. * Et alii quidem plures facti sunt sacerdotes, idcirco quòd morte prohiberentur permanere: * hic

wigheid¹, naar de orde van Melchisedech. * Afschaffing geschiedt er van een voorgaand gebod², om zijne zwakheid, en nuttelootheid: * want de wet heeft niets tot voltooiing gebragt: maar invoering van eene betere hoop, waardoor wij tot God naderen.

* En voor zoo veel hij het niet zonder eedzwering is³ (de anderen toch zijn zonder eedzwering door dien, die tot hem sprak: De Heere heeft gezworen, en het zal hem niet berouwen: gij zijt priester in eeuwigheid:) * naar die mate is Jesus borg geworden van een beter verbond. * En die anderen zij zijn meederen priesters geworden, omdat zij door den dood verhinderd werden

1) *Want hij*, God in de H. Schrift, *betuigt van dien anderen priester* (vs 15): Gij zijt priester in eeuwigheid, enz. Volgens eene andere Grieksche lezing luidt het hier: *want hij*, die andere priester, Christus, *heeft deze getuigenis*: Gij zijt priester in eeuwigheid, enz. Op de aangehaalde schriftuurplaats hebben de woorden: *in eeuwigheid*, den voornamen klemtoon. De verheerlijkte Christus is daar aangekondigd als een *eeuwige priester*

2) *Afschaffing geschiedt er*, door die Schriftuurplaats, *van een voorgaand* (tijdelijk voorafgaand) *gebod* (het vroeger gegeven gebod aangaande het Levietische priesterschap en dus ook van de Mosaische wet), en dit *om zijne zwakheid en nuttelootheid*: omdat het geene *voltooiing* (vs 11) kon bewerken en in zooverre nutteloos was want *de wet heeft niets*, niemand, *tot voltooiing gebragt*, geregtvaardigd en geheiligd: (Vgl. Rom 8, 3. Gal 4, 9), maar bij die afschaffing van een voorgaand gebod geschiedt er door het aanstellen namelijk van een nieuwen, een Melchisedechschen hoogepriester, *invoering van eene betere hoop* dan die, welke dat voorgaande gebod geven kon, van eene hoop namelijk, *waardoor wij naderen tot God*. Vgl. 6, 19; 10, 19, volg.

3) *En voor zoo veel hij het niet zonder eedzwering is*, enz. Nog eene voortreffelijkheid van Christus' priesterschap boven het Levietische: Christus is door God met eene eedzweering tot priester aangesteld, terwijl de aanstelling der Levietische priesters zonder eedzweering had plaats gehad. Zie hier de zin: En voor zooveel hij *niet zonder eedzweering priester is geworden* (de anderen toch, de Levietische priesters, zijn zonder eedzweering priesters geworden, maar deze, namelijk Christus, met eedzweering door dien, door God, die tot hem sprak: De Heere heeft gezworen, enz.) *naar die mate is Jesus borg geworden van een beter verbond*, is het verbond, waarvan hij middelaar en borg is geworden, *beter*, voortreffelijker dan het eerste verbond, hetwelk de Levietische priesters bedienden.

autem eo quòd maneat in
 æternum, sempiternum habet
 25 sacerdotium. * Unde et salvare
 in perpetuum potest accedentes
 per semetipsum ad Deum : sem-
 per vivens ad interpellandum
 26 pro nobis. * Talis enim decebat
 ut nobis esset pontifex, sanctus,
 innocens, impollutus, segregatus
 a peccatoribus, et excelsior cælis
 27 factus : * qui non habet necessi-
 tatem quotidie, quemadmodum
 sacerdotes, prius pro suis delictis
 hostias offerre, deinde pro
 populi : hoc enim fecit semel,
 seipsum offerendo. (*Lv 16, 6.*)

aan te blijven¹ : * deze daaren-
 tegen heeft omdat hij in eeuwig-
 heid blijft, een eeuwigdurend
 25 priesterschap. * Weshalve hij
 ook voor eeuwig zalig maken
 kan degenen die door hem tot
 God gaan : daar hij altijd leeft
 om voor ons te bidden. * Want
 26 zoodanig een hoogepriester² be-
 taamde ons, een die heilig is,
 onschuldig, onbevlekt, afgezon-
 derd van de zondaren, en hooger
 dan de hemelen geworden : * een
 27 die niet dagelijks noodig heeft,
 gelijk de priesters, eerst voor de
 eigene zonden slagtoffers op te
 dragen, daarna voor die des
 volks : want dit heeft hij éénmaal
 gedaan, door zich zelven te offe-

1) En die anderen, de Levietische priesters, zij zijn meerderen dan één, velen in getal, priesters geworden, elkander opvolgende, omdat zij door den dood verhinderd werden aan in hun priesterambt, te blijven : deze, van wien de aangehaalde Schriftuurplaats spreekt, namelijk Christus, daarentegen (nog eene andere voortreffelijkheid van Christus' priesterschap boven het Levietische), heeft omdat hij, naar luid der Godspraak : gij zijt priester in eeuwigheid, in eeuwigheid priester blijft, een eeuwigdurend priesterschap (naar het Grieksch : heeft hij het priesterschap als onovergankelijk, een priesterschap, dat niet op een ander als zijnen opvolger overgaat) ; weshalve, en daarom, omdat zijn priesterschap een eeuwigdurend priesterschap is, daarom kan hij ook voor eeuwig (naar het Grieksch : volkomen of volmaaktelijk) zalig maken degenen die, enz.

2) Want zoodanig een hoogepriester, enz. Eene andere voortreffelijkheid, welke hier voorgedragen wordt in den vorm eener bevestiging van het gezegde in vs 25 : De Levietische hoogepriesters waren zwakke, en zondige menschen, die bij herhaling offeren moesten, eerst voor hunne eigene zonden, en dan ook voor die des volks ; Christus daarentegen, de zondelooze, had niet noodig voor zich zelven te offeren, en hij heeft door één enkel offer, het offer van zich zelven, eens voor altijd voldaan voor de zonden. Zie hier eene omschrijvende verklaring van vs 26 en 27 : Want zoodanig een hoogepriester, zoodanig een als in vs 24 en 25, reeds gezegd is, en hier in vs 26 en 27 verder nog gezegd wordt, betaamde ons, aan zulk een hoogepriester ook hadden wij behoefte, aan een hoogepriester, zeg ik, die heilig, in al zijn doen en laten volmaaktelijk zóó is als God wil dat hij zijn zal, onschuldig, vrij van al wat kwaad is door gedachte, woord of werk, en daarom onbelekt, niet door eenige vlek van zonde, hoegenaamd, besmet, afgezonderd van de zondaren, en hooger dan de hemelen geworden (Vgl. 4, 14 en Eph 4, 10) : een hoogepriester, zeg ik, die niet dagelijks noodig heeft gelijk de Levietische priesters (naar het Grieksch : gelijk de hoogepriesters), eerst voor de, ter verzoening van hunne eigene zonden slagtoffers op te dragen, en daarna voor die, voor de zonden, des volks : want dit, het offeren namelijk voor de zonden des volks, heeft hij, Christus, onze hoogepriester, éénmaal, eens voor altijd, gedaan door zich zelven te offeren op Golgotha, waarbij hij tegelijk offeraar was en offer. Zie hier noot 8 op bladz. 474, 1ste Deel.

28 * Lex enim homines constituit sacerdotes infirmitatem habentes : sermo autem jurisjurandi, qui post legem est, Filium in æternum perfectum.

ren. * De wet¹ toch stelt tot priesters menschen aan, die zwakheid hebben : maar het woord der eedzwering, dat na de wet is, den voor eeuwig voltooïden Zoon.

ACHTSTE HOOFDSTUK.

INHOUD. De Apostel gaat voort met te spreken over de voortreffelijkheid van Jesus' hooge priesterschap boven het Levietische. Hij is gezeten aan de regterhand van den troon der Majesteit in den hemel, en de Levietische tabernakel is niet meer dan een schaduwbeeld van het heiligdom, waarin hij zijne hooge priestelijke bediening uitoefent. Hij draagt zijn offer op in den hemel ; in het aardsche heiligdom zou hij zelfs geen priester kunnen wezen, als niet gesproken zijnde uit den stam van Levi, vs 1-5. Doch zijne priesterlijke bediening is zoo veel uitnemender dan de Levietische, als het verbond, waarvan hij de middelbaar geworden is, door betere beloften het oude verbond overtreft vs 6. Een bewijs uit de heilige Schrift, dat het verbond, door God als een nieuw verbond aangekondigd, op betere beloften berust dan het oude, vs 7-12. Uit de oprigting van dit nieuwe verbond volgde de afschaffing van het oude, vs 13.

* Capitulum autem super ea, quæ dicuntur : Talem habemus Pontificem, qui consedit in dextera sedis magnitudinis in cælis, * sanctorum minister, et tabernaculi veri, quod fixit Dominus, et non homo. * Omnis enim pontifex ad offerendum

* Hoofdzaak nu bij de dingen, die *hier* gezegd worden² is : Voor Hoogepriester hebben wij zulk eenen, die gezeten is aan de regterhand van den troon der majesteit in den hemel, * als offerpriester van het heiligdom, en van den waren tabernakel, dien de Heer heeft opgerigt, en niet een mensch. * Want ieder hoogepriester³ wordt aangesteld

¹) De wet toch, enz. Eene redengevende verklaring, waarom de Levietische priesters of hooge priesters noodig hadden voor zich zelven te offeren, en Christus niet.

Want de wet stelt tot priesters (naar het Grieksch : tot hooge priesters) menschen aan, die zedelijke zwakheid hebben, zondige menschen zijn ; maar het woord der eedzwering, het door eene eedzwering bekrachtigde woord Gods (Ps 109, 4), dat na de wet is, dat langen tijd na de Mosaïsche wet en de instelling van het Levietische priesterschap gesproken is, — 't geen te kennen gaf, dat het Levietische priesterschap door een beter en volmaakter priesterschap moest vervangen worden — dit woord stelt tot priester aan den voor eeuwig voltooïden Zoon.

²) Hoofdzaak nu bij de dingen die hier gezegd worden, enz. De zin is : Datgene, wat bij de zaak, welke wij hier bespreken, t. w. het Melchisedechsche hooge priesterschap van Christus, als voornamelijk gewigtig onze aandacht en behartiging verdient, is dit, dat wij aan Christus eenen hooge priester hebben, die gezeten is aan de regterhand van den troon der majesteit in den hemel, als bedienaar of offerpriester van het ware heiligdom, van het hemelsche Allerheiligste, en van den waren, den hemelschen tabernakel, waarvan de aardsche tabernakel, door menschen handen opgerigt, slecht de afbeelding en de schaduw was (Vgl. vs 5).

³) Want ieder hoogepriester, enz. Het zinverband is hier zóó : Ik noem Christus

munera, et hostias constituitur : unde necesse est et hunc habere
 4 aliquid, quod offerat : * si ergo esset super terram, nec esset sacerdos : cum essent qui offerrent secundum legem munera,
 5 * qui exemplari, et umbræ deserviunt cælestium. Sicut responsum est Moysi, cum consummaret tabernaculum : Vide (inquit) omnia facito secundum exemplar, quod tibi ostensum est in monte. (*Ex 25, 40. Act 7, 44.*)
 6 * Nunc autem melius sortitus est ministerium, quanto et melioris testamenti mediator est, quod in melioribus repromissionibus sancitum est. * Nam si
 7 illud prius culpa vacasset : non om giften, en offers op te dragen : weshalve het noodzakelijk is dat ook deze iets hebbe, dat hij opdrage : * ware hij dan op aarde, hij zou zelfs geen priester zijn : dewijl er waren die de gaven offerden naar de wet, * zij die een afbeeldsel, en eene schaduw bedienen¹ van het hemelsche. Gelijk aan Moses toen hij den tabernakel zou vervaardigen, gezegd is : Zie toe (zeide hij) dat gij alles maakt naar het voorbeeld, dat u op den berg vertoond is.
 * Maar nu heeft hij eene zooveel² voortreffelijker bediening verkregen², als hij middelaar is van een ook voortreffelijker verbond, dat onder betere beloften gesloten is. * Want indien dat eerste onberispelijk ware geweest³ : er zoude

bedienaar of offerpriester van het hemelsche heiligdom, omdat hij hoogepriester is : want ieder hoogepriester wordt aangesteld om giften of offers op te dragen, en derhalve moet ook Christus iets hebben, dat hij kunne opdragen, of, anders gezegd, een offerpriester zijn. Offerpriester dan moet hij wezen of in het aardsche heiligdom of wel in het hemelsche ; maar in het aardsche kan hij dat niet wezen ; want *ware hij* dit op aarde en niet in den hemel, dan zou hij zelfs geen priester kunnen wezen, zijnde daar, op aarde, in het aardsche heiligdom, diegenen priesters, die naar de wet, waardoor alleen aan Levi's zonen de offerdienst was opgedragen, de gaven offeren, terwijl Jesus niet afkomstig was uit den stam van Levi, maar uit den stam van Juda.

¹) zij namelijk zijn daar op aarde priesters, in den tabernakel of het aardsche heiligdom, een afbeeldsel, en eene schaduw bedienen van het hemelsche heiligdom. Gelijk aan Moses toen hij den tabernakel zou vervaardigen, van God gezegd is : Zie toe (zeide hij) t. w. God (*Ex 25, 40*), dat gij alles maakt naar het voorbeeld, enz. Moses ontving dan eene schets of schaduw van het hemelsche heiligdom, en naar deze schets of schaduw, hem van God gegeven of ingegeven, moest hij den tabernakel inrigten.

²) Maar nu (een logisch nu met eene tegenstelling van vs 4 : *ware hij dan op aarde*, enz.) daar hij niet op aarde, in het aardsche heiligdom, hoogepriester zijn kon en toch hoogepriester is, zoo heeft hij dan eene voortreffelijker bediening verkregen, t. w. de bediening van het hemelsche heiligdom, eene bediening, welke zooveel voortreffelijker is dan de bediening van het aardsche heiligdom, als het nieuwe verbond, waarvan hij de middelaar is, voortreffelijker is dan het oude, en dit, omdat dit verbond onder betere beloften dan het eerste gesloten is.

³) Want indien dat eerste verbond onberispelijk, niet gebrekkig maar volkomen, ware geweest : enz. Gebrekkig heet dit verbond, dewijl het onvermogend was om zedelijk voltooijing te bewerken. Vgl. Hebr 7, 11, 18, 19. Hier volgt een bewijs (vs. 8-13) uit de heilige Schrift, dat dit nieuwe verbond voortreffelijker is dan het eerste. Deze voortreffelijkheid wordt daaruit aangetoond, dat God, terwijl het eerste

utique secundi locus inquire-
 8 tur. * Vituperans enim eos
 dicit: Ecce dies venient, dicit
 Dominus: et consummabo super
 domum Israel, et super domum
 9 Juda testamentum novum, (*Jer*
31, 31.) * non secundum testa-
 mentum, quod feci patribus
 eorum in die, qua apprehendi
 manum eorum ut educerem
 illos de Terra Ægypti: quoniam
 ipsi non permanserunt in
 testamento meo: et ego neglexi
 10 eos, dicit Dominus: * Quia hoc
 est testamentum, quod disponam
 domui Israel post dies illos,
 dicit Dominus: Dando leges
 meas in mentem eorum, et in
 corde eorum superscribam eos:
 et ero eis in Deum, et ipsi erunt
 11 mihi in populum: * et non
 docebit unusquisque proximum

geene plaats zijn gezocht voor
 een tweede. * Want hen beris-
 8 pende¹ zegt hij: Zie de dagen
 zullen komen, zegt de Heer:
 dat ik met het huis van
 Israël, en het huis van Juda
 een nieuw verbond sluiten
 zal, * niet naar het ver-
 9 bond², dat ik maakte met
 hunne vaderen ten dage,
 dat ik hen bij de hand nam
 om hen uit Egyptenland
 te leiden: want zij, zij ble-
 ven niet in mijn verbond³:
 en ik heb mij niet over hen
 bekommerd, zegt de Heer:
 * Want dit is het verbond, 10
 dat ik methet huis Israëls⁴
 maken zal na die dagen⁵,
 zegt de Heer: Ik zal mijne
 wetten⁶ in hun gemoed
 leggen, en op hun hart zal
 ik ze schrijven: en ik zal
 hun tot God, en zij zullen
 mij tot volk zijn: * en niet 11
 zal een iegelijk zijnen
 naaste, en een iegelijk

verbond nog in wezen was, een *nieuw* verbond door den mond van Jeremias heeft aangekondigd. De bewijfsplaats is getrokken uit Jer **31, 31-34**.

¹) *hen*, die onder dit verbond leefden, *berispende*. In den zin des Apostels is de berisping van dezen tegelijk ook zijdelings eene berisping van dat verbond zelf, voor zoo ver het onvermogen was om hunne overtredingen te verhinderen. Vgl. Hebr **7, 19**. — Het oude verbond, ofschoon onvolmaakt, had toch zijne wijze bedoelingen in de wegen van Gods voorzienigheid.

²) *een nieuw verbond*.... *niet naar het verbond*, niet zulk een verbond, gelijk het verbond was, *dat ik maakte met hunne vaderen*, enz. Dit nieuwe verbond wordt nu eerst (vs. 9) negatief, en vervolgens (vs 10 volg.) positief beschreven.

³) *want* (de reden voor het oprigten van dit nieuwe verbond) *zij, zij bleven niet in mijn verbond*, zij verbraken mijn verbond door hunne ongehoorzaamheid aan mijne wetten, en derhalve heb ook ik mij niet over hen bekommerd, hen overgegeven in de handen hunner vijanden.

⁴) Door *het huis Israëls* wordt hier het gansche volk bedoeld, dat in vs 8 onderscheidenlijk *het huis van Israël, en het huis van Juda* genoemd was.

⁵) *na die dagen*, d. i. wanneer de belofte Messias zal gekomen zijn.

⁶) *Ik zal mijne wetten*, enz. Met deze woorden beschrijft de Propheet de overvloedige genade, die door het nieuwe verbond zoude verleend worden tot kennis en volbrenging van Gods *wetten*: welke overvloedige genade het kenmerkend onderscheid uitmaakt tusschen het oude en het nieuwe verbond. Versta door die *wetten* de tiengebodenwet, en al wat daaronder kan begrepen worden. De Israëlietische ceremonieele en burgerlijke wetten moesten tegelijk met het oude verbond vervallen.

suum, et unusquisque fratrem suum, dicens: Cognosce Dominum: quoniam omnes scient me a minore usque ad majorem eorum: * quia propitius ero iniquitatibus eorum, et peccatorum eorum jam non memorabor. * Dicendo autem novum: veteravit prius. Quod autem antiquatur, et senescit, prope interitum est.

zijnen broeder leeren, zeggende: Ken den Heer! want allen zullen mij kennen van den kleinste tot den grootste onder hen: * want ik zal hunne ongerechtighedengenadig zijn, en hunne zonden zal ik niet meer gedenken. * Daar hij nu zegt een nieuw *verbond*¹: zoo heeft hij het eerste oud gemaakt. Wat nu oud gemaakt wordt, en veroudert, is den ondergang nabij.

NEGENDE HOOFDSTUK.

INHOUD. De Apostel komt terug op zijne vergelijking (8, 2-5) van het Levietische heiligdom en de Levietische offerdienst met het heiligdom en het offer van Jesus, den hooge priester van het nieuwe verbond. Na eene korte beschrijving van den Levietischen tabernakel, vs 1-5, spreekt hij over eenige godsdienstige verrichtingen in dat heiligdom, vs 6-7, en verklaart daarop de typische beteekenis van het afgesloten Allerheiligste, vs 8. Hiermede gaat hij over tot het bespreken van het offer door Christus aangebragt, en gelijk hij in het voorafgaande de voortreffelijkheid van Jesus' priesterschap boven het Levietische had aangetoond uit de hoedanigheid van zijnen *persoon* en uit die van het *heiligdom* door hem bediend, zoo toont hij nu die voortreffelijkheid aan uit zijn offer, het offer van zich zelve, een offer hetwelk ware reiniging van zonden bewerkt had, iets waartoe de Levietische offers volstrekt onvermogen waren vs 9-14. Hieraan knoopt de Apostel het betoog der noodzakelijkheid van Christus' dood, om het nieuwe verbond tot stand te kunnen brengen, vs 15-28.

* Habuit quidem et prius, justificationes culturæ, et Sanctum sæculare. * Tabernaculum enim factum est primum, in quo

* Nu had wel ook² het eerste *verbond*, voorschriften van eerdienst, en een wereldlijk Heiligdom. * Want er werd een taber-

¹) Daar hij (God, door den mond van zijnen Propheet) nu zegt een nieuw verbond: zoo heeft hij, enz. Uit de aangehaalde Schriftuurplaats maakt de Apostel deze gevolgtrekking, dat God door te spreken van een *nieuw* verbond, het Sinaïtische, had *oud* gemaakt, voor oud verklaard, en daardoor de spoedige afschaffing van hetzelfde had aangeduid; want wat voor oud verklaard wordt, en veroudert, is zijnen ondergang nabij.

²) Nu had wel ook, enz. Na die soort van uitweiding (8, 6-13), komt de Apostel terug op zijne (8, 5) vergelijking van het Israëlietische heiligdom en de Levietische offerdienst met het heiligdom en het offer van Jesus, den hooge priester van het nieuwe verbond.

Nu had wel ook (de tegenstelling is in vs 11) het eerste, het oude verbond, voorschriften van eerdienst, godsdienstige instellingen, en een wereldlijk heiligdom. — De Apostel noemt den Levietischen tabernakel een *wereldlijk* of aardsch *Heiligdom*, in tegenstelling van Jesus' heiligdom, hetwelk, gelijk daarna (vs 24) gezegd wordt, de hemel, en alzoo

erant candelabra, et mensa, et propositio panum, quæ dicitur Sancta. (Ex 26, 1; 36, 8.)

* Post velamentum autem secundum, tabernaculum, quod

nakel gemaakt de voorste¹, waarin de kandelaars, en de tafel, en de toonbrooden waren, welk *tabernakel* het Heilige wordt genoemd. * En achter het tweede³ voorhangsel², was de tabernakel,

het *hemelsche* heiligdom is. En hij zegt van het oude verbond, dat het HAD, omdat sedert de oprigting van het nieuwe verbond het oude had opgehouden te bestaan, ofschoon tempel en tempeldienst in zijnen tijd nog voortduurden.

Men herinnere zich hier, dat de tabernakel door Moses in de woestijn opgerigt, het oorspronkelijke heiligdom der Israëlieten was, en dat Salomon naar dit tabernakel, als voorbeeld, den Jerusalemschen tempel gebouwd heeft. Vgl. Sap 9, 8.

1) *Want er werd een tabernakel*, eene hut of tent, *gemaakt, de voorste*, enz. Hier volgt nu eene korte beschrijving van dat *wereldlijke* heiligdom (vs 1). Het bestond uit twee deelen, den eigenlijk gezegden tabernakel, en den voorhof, die den tabernakel van alle kanten omgaf, en waarin het altaar voor de brandoffers geplaatst was. Doch van dien voorhof spreekt de Apostel niet, dewijl hij voor zijne bedoelde vergelijking niet noodig had daarvan te spreken. De eigenlijk gezegde tabernakel nu, een langwerpig vierkant, dertig ellen lang, tien ellen breed en tien ellen hoog, was in tweeën afgedeeld, *den voorsten* tabernakel, twintig ellen lang, en den achtersten, tien. Men verbeelde zich het vóór- en achterhuis van één gebouw. Wij zullen die beide afdelingen van het Israëlietische heiligdom den *vóór-* en *achtertavernakel* noemen. De voortabernakel heette *het Heilige*, en de achtertavernakel *het Heilige der heiligen*, of het Allerheiligste. In den voortabernakel stonden, wat de Apostel hier herinnert, aan de linkerhand, *de kandelaars* (naar het Grieksch: *de kandelaar*, eene uit haar voetstuk rijzende schacht met drie armen aan weerskanten, zoodat deze lichter zich als zeven kandelaars vertoonde. Zie Ex 25, 31—40), *en*, aan de rechterhand, *de tafel, en de toonbrooden*, d. i. de tafel met de toonbrooden, de tafel, waarop de zoogenaamde *toonbrooden*, naar het getal der twaalf stammen Israëls, twaalf in getal, in twee reijen, zes op elke rei, gelegd werden. Deze toonbrooden, een voortdurend dankoffer, moesten elken sabbath vernieuwd worden. Zie Ex 25, 23—30.

2) *En achter het tweede voorhangsel*, enz. Het *eerste* voorhangsel hing vóór het *Heilige* (den voortabernakel) en scheidde dit af van den voorhof, *en achter het tweede voorhangsel, was de tabernakel*, de achtertavernakel, *genaamd het Heilige der heiligen*, of het Allerheiligste: *hebbende een gouden wierookvat* of reukvat. — Zóó moesten wij hier vertalen, dewijl de Vulgaat het Grieksche tekstwoord *thumiathérion* door *thuribulum* heeft overgezet. *Thumiathérion*, een adjectief in neutro genere als substantief gebezigd, beteekent, etymologisch genomen, een werktuig om reukwerk te verbranden, en kan derhalve zoowel een wierookvat of reukvat, als een *reukaltaar* beteekenen. Doch in het Hellenistische spraakgebruik ten tijde van den Apostel, was, als uit Philo en Flavius Josephus blijkt, *thumiathérion* het gewone woord om het *reukaltaar* des tabernakels te beteekenen. Dewijl er nu nergens in de heilige Schrift gesproken wordt van een wierookvat of reukvat, dat, even als de kandelaar, de tafel der toonbrooden en de ark, *zijne eigene vaste plaats had* in den tabernakel, en daar het ook niet te denken is, dat de Apostel bij deze beschrijving het reukaltaar stilzwijgend heeft willen voorbijgaan, zoo zouden wij verkiezen het *thumiathérion* van onzen tekst door *reukaltaar* te vertolken. Hiertegen kan gezegd worden, dat Ex 30, 1—8, het reukaltaar niet *achter*, maar *vóór* het tweede voorhangsel stond, terwijl Paulus zijn *thumiathérion* tocht *achter* het tweede voorhangsel schijnt te plaatsen. Maar dit is inderdaad niet zóó: de Apostel zegt niet, gelijk in vs 1, *in* het Heilige der heiligen *waren*, maar hij zegt: het Heilige der heiligen *had* een gouden *thumiathérion*, dat is, tot het Heilige der heiligen behoorden een gouden *thumiathérion*, de arke des verbonds, enz. Het reukaltaar wordt ook elders (III Kon 6, 22) aangezien als

4 dicitur Sancta sanctorum: * aureum habens thuribulum, et arcam testamenti circumtectam ex omni parte auro, in qua urna aurea habens manna, et virga Aaron, quæ fronderat, et tabulæ testamenti, (*Lv 16. Nm 16. III Rg 8, 9. II Par 5, 10.*) * superque eam erant Cherubim gloriæ obumbrantia propitiatorium: de quibus non est modo dicendum per singula.

6 * His vero ita compositis: in priori quidem tabernaculo semper introbant sacerdotes, sacrificiorum officia consummantes:

7 * in secundo autem semel in

genaamd het Heilige der heiligen: * hebbende een gouden wierookvat, en de arke des verbonds¹ van alle zijden met goud overdekt, waarin was een gouden kruik die het manna inhield, en de staf van Aaron, die gebloeid had, en de tafelen des verbonds, * en daar boven op waren de Cherubijnen der heerlijkheid² die het verzoendeksel overschaduwden: welke dingen³ stuk voor stuk nu niet behoeven besproken te worden.

* Deze dingen nu aldus toebereid zijnde: zoo gingen de priesters te allen tijde wel in den eersten tabernakel⁴, om de offerdiensten te volbrengen: * maar

behoorende tot het Heilige der heiligen. Dit reukaltaar stond in het midden tusschen den kandelaar en de tafel met de toonbrooden, tegenover de arke des verbonds (*Ex 30, 6; 40, 5*), die in den achtertabernakel hare plaats had.

1) *en de arke des verbonds.* Tot den achtertabernakel of het Heilige der heiligen behoorde ook *de arke des verbonds*, eene kist van acaciënhout vervaardigd, twee en een half el lang, en anderhalf el hoog en breed, *van alle zijden*, overal van binnen en van buiten, *met goud overdekt*, met gouden platen overtrokken. Deze arke of kist had den naam van *arke des verbonds*, omdat zij, gelijk vervolgens gezegd wordt, *de tafelen des verbonds*, de twee steenen tafelen bevattede, waarop de wet der tien geboden gegrift stond, die als de grondwet was van het Sinaïtisch verbond.

Behalve die twee steenen tafelen bevonden zich in de arke des verbonds ook nog *een gouden kruik*, gevuld met een *gomer* van het welbekende manna, een wonderdadig voedsel, waarmede de Israëlieten in de woestijn waren gespijzigd geworden (*Ex 16, 13*, volg.), *en de staf van Aaron, die gebloeid had*. Bij welke gelegenheid dit geschied was, staat *Nm 17, 1—11* vermeld.

2) *en daar boven op*, op de ark, t. w. op het gouden deksel der ark, het *verzoendeksel* genoemd, waren *de Cherubijnen der heerlijkheid*. Boven dit verzoendeksel werd *Gods heerlijkheid* of majesteit als troonend gedacht; en op dit verzoendeksel zag men twee gouden Cherubs of Cherubijnen, aan weerszijde des deksels één, die tegenover elkander geplaatst waren en met hunne vleugelen de ark *overschaduwden*. Zij heeten *Cherubijnen der heerlijkheid*, als tusschen welke de heerlijkheid, de majesteit Gods troonende gedacht werd.

3) *welke dingen*, enz. De Apostel bedoelt al de dingen, welke hij van vs 2 af genoemd had; en hij geeft te kennen, dat hij over desymbolisch-typische beteekenis daarvan thans niet behoefde te spreken: zijn oogmerk vorderde zulks niet.

4) *Deze dingen nu aldus toebereid zijnde: zoo gingen de priesters*, enz. Na de voorname bestanddeelen van het *wereldlijk heiligdom* (vs 1) genoemd te hebben, gaat de Apostel nu voort, volgens hetgeen hij in vs 1 had aangekondigd, met te spreken over eenige godsdienstige verrigtingen in dat heiligdom. De Levietische *priesters* dan *gingen te allen tijde*, dagelijks, des morgens en des avonds, *wel in den eersten tabernakel*, in den voortabernakel of het Heilige, *om de offerdiensten* (naar het Grieksch: *de godsdienstige handelingen* of *de eerdiensten*) *te volbrengen; maar in den tweeden tabernakel*, in den

anno solus pontifex non sine sanguine, quem offert pro sua, et populi ignorantia : (*Ex 30, 10. Lv 16, 2.*) * hoc significante Spiritu sancto, nondum proplatum esse sanctorum viam, adhuc priore tabernaculo habente statum. * quæ parabola est temporis instantis : juxta quam munera, et hostiæ offeruntur, quæ non possunt juxta conscientiam perfectum facere servientem, solummodo in cibis, et in potibus, * et variis baptismatibus, et justitiis carnis usque ad tempus correctionis impositis.

* Christus autem assistens pontifex futurorum bonorum, per amplius et perfectius taber-

in den tweeden éénmaal in het jaar alleen de hooge priester niet zonder bloed, dat hij offert voor zijne, en des volks onwetendheid : * waarmede de heilige Geest dit te kennen gaf, dat de weg¹ tot het Heilige der heiligen nog niet geopend was, daar de voorste tabernakel nog bestond. * die een zinnebeeld is van den tegenwoordigen tijd : waarnaar gaven, en offers worden opgedragen, die den dienenden niet kunnen voltooijen naar het geweten, zijnde deze, benevens spijzen, en dranken, * en verschillende wasschingen, en het vleesch rakende voorschriften, alleenlijk tot aan den tijd der verbetering opgelegd.

* Maar Christus opgetreden als hooge priester der toekomstige goederen², is door den

achtertabernakel of het Heilige der heiligen, ging slechts éénmaal in het jaar, op éénen enkelen dag van het jaar, namelijk op den grooten verzoendag, alleen de hooge priester, en dit niet zonder bloed, maar met het bloed van de in den voorhof geslagte dieren (een var en een bok), dat, welk bloed, hij offert voor zijne, en des volks onwetendheid, d. i. voor zijne eigene zonden en die des volks. Naar het Grieksch luidt het hier : voor zich zelven, en voor des volks onwetendheden. Zie Lv 16. 2, volg.

¹) waarmede, (met welke instelling betreffende het ingaan in het Heilige der heiligen, alleen aan den hooge priester veroorloofd en niet ook aan de overige priesters of aan het volk) de heilige Geest dit te kennen gaf (ziedaar de typische beteekenis van die instelling), dat namelijk de weg, de toegang, tot het hemelsche Heilige der heiligen, tot den hemel, afgebeeld door het Heilige der heiligen van den Levietischen tabernakel, nog niet geopend was, daar en zoolang de voorste tabernakel nog bestond. die, welk voorste tabernakel, een zinnebeeld is van den tegenwoordigen tijd : waarnaar. overeenkomstig welke zinnebeeldige inrigting des Levietischen tabernakels, aldaar gaven, en offers worden opgedragen, die den God daarmede dienenden niet kunnen voltooijen naar het geweten, hem niet innerlijk en wezenlijk van zijne zonden kunnen reinigen, hem voor God regtvaardig maken en heiligen (Zie hier het aange-teekende op Hebr 9, 22, noot 5) zijnde deze gaven en offers (vs 9), benevens spijzen, en dranken, het onderscheid tusschen geoorloofde en ongeoorloofde spijzen en dranken en verschillende wasschingen van velerlei verontreinigingen, en het vleesch, den uitwendigen mensch, rakende voorschriften, alleenlijk tot aan den tijd der verbetering (Vgl. 8. 8, volg.), d. i. de instelling van het nieuwe verbond, opgelegd. — Door dien tegenwoordigen tijd (vs 9) bedoelt de Apostel het tijdvak des ouden verbonds.

²) Maar Christus, toen de tijd der verbetering (vs 10) gekomen was, opgetreden zijnde als hooge priester der toekomstige goederen, om als onze hooge priester door zijn middelzaarsambt ons de toekomstige goederen te verwerven. — De goederen, door den Apostel hier bedoeld, zijn de heilgoederen van het Christendom, de vergiffenis der

12 naculum non manufactum, id est, non hujus creationis: * neque per sanguinem hircorum, aut vitulorum, sed per proprium sanguinem introivit semel in Sancta, æterna redemptione inventa. * Si enim sanguis hircorum, et taurorum, et cinis vitulæ aspersus inquinatos san- 13

grooteren en volmaakteren tabernakel¹ die niet met handen gemaakt, dat is, niet van deze schepping is: * en niet door bloed van bokken, of stierkalven², maar door zijn eigen bloed eens voor al in het Heilige der heiligen ingegaan, en heeft eene eeuwige verlossing verkregen. * Want indien het bloed van bokken, en stieren, en de asch van eene jonge koe³ gesprengd zijnde de ver-

zonden of de gerechtigheid voor God, de heiligmaking en de eeuwige zaligheid, met de genademiddelen om daartoe te geraken; en die heilgoederen noemt de Apostel, even als 10, 1, *toekomstig*, als behorende tot de *toekomende eeuw* (6, 5.), d. i. tot de dagen van den beloofden Messias.

¹) den grooteren en volmaakteren tabernakel dan de Mosaische was; welk grooter en volmaakter tabernakel *niet*, gelijk de Mosaische, *met handen gemaakt*, geen menschenwerk, *dat is niet van deze ons voor oogen liggende schepping* is, niet tot deze aardse wereld, tot deze aarde behoort, geen *wereldlijk heiligdom* (vs 1) is. Christus, zegt de Apostel hier, is *door* dezen tabernakel heen *ingegaan in het Heilige der heiligen* (vs 12), waarmede hij den eigenlijk gezegden hemel, de woonplaats Gods bedoelt (vs 24), terwijl hij onder dien grooteren en volmaakteren tabernakel, door welken tabernakel heen Christus in het hemelsche Heilige der heiligen is ingegaan, den wolken- en den sterrenhemel verstaat, beide die hemelen beschouwende als den voortabernakel of het Heilige van het hemelsche Heilige der heiligen. Vgl. Hebr 4, 14; 7, 26. Eph 4, 10.

²) *niet door bloed van bokken, of (naar het Grieksch: en) stierkalven*. De Levietische hooge priester slagte eenmaal jaarlijks in persoon op den grooten verzoendag, als offers, een stierkalf voor zich zelve en zijn huis, en een geitenbok voor het gansche volk; en *door* middel van het bloed dier offerdieren, dat hij in het Heilige der heiligen indroeg, was hem de toegang daartoe geopend. Maar Christus is *door* middel van zijn eigen bloed eens voor al in het hemelsche Heilige der heiligen ingegaan, en heeft, zijn vergoten bloed aan zijnen hemelschen Vader aldaar opofferende, eene eeuwige verlossing verkregen.

Christus heeft door zijne offerdaad, op aarde begonnen en in den hemel voltrokken, eene eeuwige verlossing bewerkt, eene eeuwige hier genoemd, omdat zij voor altijd geldig is, en dat er na haar geene behoefte meer is aan eene nieuwe verlossing.

³) *Want indien het bloed van bokken, en stieren, en de asch van eene jonge koe*, enz. Dat Christus door het bloedig offer van zich zelve eene eeuwige verlossing voor het menschedom verkregen heeft, dit bevestigt de Apostel hier in vs 13 en 14 door eene redenering *a minori ad majus*. Bij de asch van eene jonge koe heeft de Apostel het oog op de wet, Nm 19, 1, volg. te lezen, betreffende het slagen en geheel en al met vel en vleesch en bloed verbranden van het zond offer der roode koe, wier asch, met water vermengd en met eenen in dit mengsel gedoopten hyssopstempel gesprengd, het middel van reiniging was voor hen, die om het aanraken van een menschenlijk zich verontreinigd hadden. Zie hier nu de zin van deze verzen; *Indien het bloed van bokken, en stieren*, hetwelk de hooge priester op den grooten verzoendag in het Heilige der heiligen bragt, *en de asch van eene met haar bloed verbrande jonge koe gesprengd zijnde de verontreinigden heiligt*, d. i. zuivert tot reinheid des vleesches, zoodat zij nu wederom lichamenlijk rein zijn, *hoe veel te meer zal dan het bloed van Christus, die door den heiligen* (naar eene ander Grieksche lezing: den

- ctificat ad emundationem carnis :
 14 (*Lv 16, 14.*) * quanto magis sanguis Christi, qui per Spiritum sanctum semetipsum obtulit immaculatum Deo, emundabit conscientiam nostram ab operibus mortuis, ad serviendum Deo viventi? (*I Pt 1, 19. I Jo 1, 7. Apoc 1, 5.*)
- 15 * Et ideo novi testamenti mediator est : ut morte intercedente, in redemptionem earum praevaricationum, quæ erant sub priori testamento, repromissionem accipiant qui vocati sunt æternæ hereditatis. (*Gal 3, 15.*) * Ubi enim testamentum est : mors necesse est intercedat
- ontreinigden heiligt tot reinheid des vleesches : * hoe veel te meer zal het bloed van Christus, die door den heiligen Geest zich zelven onbevlekt aan God heeft opgeofferd, onsgeweten reinigen van doode werken, om den levenden God te dienen ?
- * En daarom is hij middelaar van een nieuw verbond¹ : opdat na tusschenkomst eens doods tot verlossing van die overtredingen, welke *geschied* waren onder het eerste verbond, zij die geroepen zijn de belofte der eeuwige erfenis ontvangen zouden. * Want waar een testament is² : daar is

eeuwigen) Geest (zie noot 5 op bladz. 7, 2de Deel) *zich zelven onbevlekt*, als een door geene vlek van zonde bezoedeld offer, *aan God* voor ons *heeft opgeofferd*, *ons geweten*, onze zielen, kunnen *reinen* van de *dooden werken*, van de zonden, om (eene vermanende herinnering van het doel onzer verlossing) *den levenden God te dienen*,

1) *En daarom is hij middelaar van een nieuw verbond*. Even als in 7, 22 en 8, 6 gaat de Apostel ook hier wederom van Jesus' hoogepriesterschap en zijn offer over tot zijne hoedanigheid van middelaar eens nieuwen verbonds. Zie hier de zin van vs 15 :

En daarom, omdat Christus' offer zulk eene verzoenende kracht heeft, als vs 9-14 gezegd is, omdat zijn offer uitwerkt wat die Levietische offers nimmer vermogten, *daarom is hij middelaar van een nieuw verbond* : en dit, *opdat na tusschenkomst eens doods tot verlossing*, enz. In deze zinsnede zegt de Apostel twee dingen : *waartoe* dat nieuwe verbond, naar Gods raadsbesluit moest strekken, en *waardoor* het tot stand moest komen.

Christus' zoendood aan het kruishout was het noodzakelijke middel om het nieuwe verbond in werking of tot stand te brengen. Dit geeft de Apostel te kennen met de woorden : *na tusschenkomst eens doods*, waarmede hij bepaaldelijk den zoendood van Jesus Christus verstaat. Hij zegt nogtans in 't algemeen : *eens doods*, omdat hij reeds dacht aan hetgeen hij in vs 16 en 17 zeggen zal.

Het doel van dien dood was de *verlossing* of verzoening van *die overtredingen, welke geschied waren onder het eerste*, het Mosaische, het oude *verbond*. De Apostel neemt hier wel alleenlijk de zonden en overtredingen der Israëlieten, omdat hij het woord rigtte tot Christenen uit de Joden ; maar hij ontkent daarmede niet, wat hij elders leert (I Tim 2, 5, 6), dat namelijk de werkkraft van Christus' zoendood zich uitstrekt tot de zonden en overtredingen van het gansche menschelijk geslacht. De vergiffenis der zonden, dat is, de verzoening van het menschedom met God door den kruisdood van Gods Zoon, is, gelijk wij elders (op Mt 26, 28) schreven, de grond der overige genade-gaven van het nieuwe verbond : op die verzoening rusten de regtvaardigmaking en de aanneming tot kinderen Gods, *de belofte der eeuwige erfenis*, d. i. de beloofde eeuwige zaligheid, en al de genade-middelen om daartoe te geraken.

2) *Want waar een testament is* : enz. Een bewijsgrond voor de noodzakelijkheid van Christus' dood, om hen, *die geroepen zijn* (vs 15), in het bezit te stellen der beloofde

17 testatoris. * Testamentum enim in mortuis confirmatum est : alioquin nondum valet, dum vivit
 18 qui testatus est. * Unde nec primum quidem sine sanguine
 19 dedicatum est. * Lecto enim omni mandato legis a Moysse universo
 het noodig dat de dood van den testamentmaker volge. * Want bij dooden is een testament bevestigd¹ : vermits het nog geene kracht heeft, zoolang de testamentmaker leeft. * Deshalve is ook het eerste² niet zonder bloed ingewijd. * Want toen door Moses³ alle gebod der wet⁴ aan

eeuwige erfenis. Het Grieksche woord *diathéké*, door den Apostel hier gebezigd, beteekent eigenlijk zooveel als *beschikking*, en wordt bij de Grieksche schrijvers meestal gebruikt van *eenzijdige* beschikkingen, bijv. van een testament of laatste wilverklaring; doch in de Grieksche overzetting der Zeventigen komt *diathéké* gewoonlijk voor om een verbond of *tweezijdige* beschikking aan te duiden, en in dien zin is dit woord ook in de heilige Schriften van het nieuwe testament bijna overal gebruikt. Ook de Apostel gebruikte dit woord tot hertoe in den zin van *verbond*; maar hier (vs 16 en 17) neemt hij het in den zin van *testament*; hij had de eeuwige zaligheid zoo even (vs 15) voorgesteld als eene *erfenis*, en dit gaf hem aanleiding om het woord *diathéké* nu ook in den zin van *testament* te nemen en het nieuwe verbond als een testament te beschouwen. En hij kon dit doen zonder willekeur, omdat Christus, de middelaar of verbondmaker van het nieuwe verbond (vs 15), ook, in zekeren zin, naar waarheid als testamentmaker gedacht kan worden. De *eeuwige erfenis* namelijk is hem van den Vader gegeven (Lk 22, 29, 30) om daarover te beschikken; doch zijne beschikking daarover hangt, in hare volvoering, van zijnen zoendood als gestelde voorwaarde af.

1) *Want bij dooden is een testament bevestigd*: enz. Eene reden tot staving van het gezegde in het vorige vers: alleen *bij dooden*, d. i. wanneer de makers der testamenten gestorven zijn, is hun testament vast en geldig, *vermits het nog geene* (naar het Grieksch: *vermits het nimmer*) *kracht heeft* zoolang de testamentmaker nog in leven is. Want zoo lang blijft hij bezitter zijner goederen en kan hij zijnen uitersten wil nog veranderen.

2) *Deshalve*, d. i. dewijl de dood des testamentmakers tusschen beiden moet komen om tot het bezit der erfenis te kunnen geraken, daarom *is ook het eerste verbond* (de Apostel neemt nu weder het woord *diathéké* in den zin van *verbond*) *niet zonder bloed ingewijd*. Tot verdere bevestiging der noodzakelijkheid van Christus' dood ter oprigting van het nieuwe verbond, herinnert de Apostel de oprigting van het typische Sinaïtische verbond, als hetwelk eveneens door bloedvergieting was *ingewijd* of bekrachtigd geworden.

3) *Want toen door Moses*, enz. Een bewijs voor het herinnerde in vs 15, genomen uit het verhaal van die inwijding (Ex 24, 3-8); welk verhaal de Apostel deels aanvult met eenige omstandigheden, die hem uit de overlevering bekend waren.

4) *alle gebod der wet*, naar het Grieksch: *alle gebod*, al de geboden, *overeenkomstig de wet* — De wet (Ex 20, 22 — 23, 1-19) door God aan Moses gegeven, om door hem aan het volk voorgesteld te worden, bevatte eene reeks van geboden, en men kan haar als den grondslag der geheele Mosaïsche wetgeving beschouwen. Moses schreef al die geboden op, en las naar Gods bevel, dit wetboek voor aan het gansche volk. En na kennis gekregen te hebben van al die geboden, beloofde het volk als uit ééne mond: *Al de woorden, die de Heer gesproken heeft, zullen wij doen* (Ex 24, 3). Waarna Moses met het bloed der tot het bondsoffer geslagte dieren *het boek des verbonds zelf* (het bovengenoemde wetboek), *en het gansche volk besprengde, zeggende*: *Dit is het bloed des verbonds*, dit is het bloed, waardoor het verbond, *dat God u geboden*, met u gesloten, *heeft*, bekrachtigd wordt.

Het bloed, dat tot die besprenging dienen moest, werd, om het vloeibaar te

populo : accipiens sanguinem vitulorum, et hircorum cum aqua et lana coccinea, et hyssopo : ipsum quoque librum, et omnem
 20 populum aspersit, * dicens : Hic sanguis testamenti, quod mandavit ad vos Deus. (*Ex 24, 8.*)
 21 * Etiam tabernaculum, et omnia vasa ministerii sanguine similiter aspersit : * Et omnia pene in sanguine secundum legem mundantur : et sine sanguinis effusione non fit remissio.
 22
 23 * Necessè est ergo exemplaria quidem cælestium his mundari :

het gansche volk was voorgelezen : nam hij het bloed der stierkalven, en bokken met water en scharlakenroode wol, en hyssop : en besprengde het boek zelf, en het gansche volk, * zeggende :
 20 Dit is het bloed des verbonds, dat God u geboden heeft. * Ook den tabernakel,
 21 en al de vaten der eerdienst heeft hij desgelijks met bloed besprengd : * En bijna alles² wordt volgens de wet door bloed gereinigd : en zonder bloedvergieting³ heeft er geene vergiffenis plaats.
 22
 23 * Het is dus noodig dat het afbeeldsel van het hemelsche⁴

houden, met *wa. er* gemengd ; en de besprenging geschiedde door middel van eene soort van kwast, bestaande uit *hysoptakjes* en *scharlakenroode wol*.

1) Ook den tabernakel, en al de vaten der eerdienst, d. i. al het dienstgereedschap, dat noodig was om de openbare godsdienst, hetzij in het voorhof, hetzij in het Heilige, hetzij eindelijk in het Heilige der heiligen te verrigten, heeft hij, Moses, desgelijks met bloed besprengd ; niet echter bij diezelfde gelegenheid, maar daarna ; want bij het sluiten van het Sinaitsche verbond, bestond de tabernakel nog niet. Het besprengen van den tabernakel en van al de vaten der eerdienst met bloed was den Apostel uit de overlevering bekend (Vgl. Flav. Joseph. Antt 3, 8, 6) ; want in de H. Schrift (*Ex 40*) wordt van die besprenging geene melding gemaakt.

2) bijna alles, niet volstrekt alles ; want in zekere gevallen geschiedde de reiniging door water.

3) en zonder bloedvergieting heeft er, naar Moses' wet, geene vergiffenis van zonden plaats. Gelijk hierboven (vs 9, 10, 13), alleenlijk eene uiterlijke of wettische reiniging en heiliging beteekend is, zoo is ook hier die vergiffenis van zonde, welke zonder bloedvergieting niet geschiedde, alleenlijk eene uiterlijke of wettische vergiffenis, daarin bestaande, dat de overtreders door zijn offer bevrijd werd van de straf, op zijne overtreding bij de wet bepaald. Om ook inwendig en naar het geweten (vs 9) met God verzoend te worden en vergiffenis van zijne zonden te verkrijgen, moest hij zijn zoenoffer opdragen met een berouwhebbend hart en een geloovig vertrouwen op den toekomstigen Verlosser.

4) Het is dus noodig dat het afbeeldsel van het hemelsche, enz. Hetgeen de Apostel hier gezegd had aangaande de inwijding van het aardsche heiligdom, dat past hij nu toe op de inwijding van het hemelsche heiligdom, waar Christus, als eeuwige hogepriester, de bedienaar van is (*Hebr 8, 1, 2*) ; en hij bedoelt daarmede een nieuw bewijs te geven voor de noodzakelijkheid van Christus' offerdood, in vers 16 alreeds aangetoond.

Zie hier eene omschrijvende verklaring van vs 23 : *Het is dus*, dewijl namelijk naar Gods verordening het bloed een noodzakelijk middel is tot wijding en verzoening (vs 22), *noodig, dat het afbeeldsel van het hemelsche*, d. i. de Mosaische tabernakel, het aardsche heiligdom (*11, 1*), een afbeeldsel en eene schaduw van het hemelsche heiligdom (*8, 5*), *daardoor*, door bloed van die offerdieren, *gereinigd* en ingewijd worde : *maar*, vermits dit aardsche heiligdom slechts een afbeeldsel was

ipsa autem caelestia melioribus
 24 hostiis quàm istis. * Non enim in
 manufacta Sancta Jesus introivit
 exemplaria verorum : sed in
 ipsum cælum, ut appareat nunc
 25 vultui Dei pro nobis : * Neque
 ut sæpe offerat semetipsum,
 quemadmodum Pontifex intrat
 in Sancta per singulos annos in
 26 sanguine alieno : * alioquin
 oportebat eum frequenter pati
 daardoor gereinigd worde : maar
 het hemelsche zelf door betere
 offers dan deze. * Want Christus
 24 is niet ingegaan¹ in het met han-
 den gemaakte Allerheiligste, een
 afbeeldsel van het ware : maar
 in den hemel zelven, om nu voor
 ons te verschijnen voor het aan-
 gezigt Gods : * En niet om zich
 25 zelven menigmaal op te offeren²,
 gelijk de Hoogepriester alle
 jaren het Allerheiligste met
 vreemd bloed ingaat : * want
 26 anders moest hij dikwijls lijden

van het hemelsche, zoo is het noodig, om de hooge voortreffelijkheid van het laatste boven het eerste, dat het hemelsche heiligdom zelf ingewijd worde door betere offers dan deze, door een voortreffelijker, verhevener offer, dan die offers waren, door wier bloed het aardsche heiligdom was gereinigd en ingewijd geworden. Met die betere, voortreffelijker, verhevener, offers bedoelt de Apostel het ééne en eenige offer van Christus. Het meervoud, hier gebezigd, is eene soort van kathgorisch meervoud, waarvan wij gesproken hebben in onze *Grammatica Gracitatis N. T.* pag. 164, 2.

¹) *Want Christus is niet ingegaan*, enz. Eene verklarende bevestiging van hetgeen in vs 23 ondersteld was, dat namelijk het door Christus' offer ingewijde heiligdom inderdaad het hemelsche Allerheiligste is. Niet in het aardsche, niet in het met handen gemaakte Allerheiligste, hetwelk een afbeeldsel was van het ware Allerheiligste, is Christus ingegaan : maar in den hemel zelven, in het ware Allerheiligste, en dit, om nu voortdurend, als onze voorspreker te verschijnen voor het aangezigt Gods, voor ons, tot ons heil. Vgl. Hebr 7, 25 ; 4, 16. De Israëlietische hoogepriester verscheen alle jaren slechts éénmaal in het Allerheiligste om te bidden voor het volk ; maar Christus, het hemelsche Allerheiligste ingegaan zijnde, toen hij opgenomen is in de heerlijkheid, Tim 3, 16, verschijnt daar voor God, ons ten nutte, als onze hoogepriester, onophoudelijk, tot aan het einde der dagen.

²) *En niet om zich zelven menigmaal op te offeren*, enz. De Apostel komt nogmaals terug op de algenoegzaamheid van het ééne offer van Christus (Vgl. 7, 27 ; 9, 12). Zie hier de zin van vs 25 en 26 ; en niet is hij in den hemel ingegaan, om van daar op aarde wederkeerende zich zelven menigmaal op te offeren, en bij herhaling met zijn bloed den hemel in te gaan, gelijk de Levietische hoogepriester alle jaren niet met zijn eigen, maar met vreemd bloed, het bloed der offerdieren, het Allerheiligste ingaat. Neen ! het offer van Christus behoeft niet herhaald te worden ; de verzoenende kracht van zijn offer is voortdurend : en ware dit anders, dan hadde hij, om het zondige menschedom met God te verzoenen, dikwijls, bij herhaling zich opofferen en den dood moeten lijden, en wel van de grondlegging, van het begin der wereld af : dewijl de zonde van geslacht tot geslacht onder de menschen geheerscht heeft, en er geene verzoening met God was, tenzij door zijn bloed : maar nu (een logisch nu), het is niet zoo, dat hij van het begin der wereld af dikwijls heeft moeten lijden ; want hij is éénmaal, en hij zal het niet meermalen doen, hij is éénmaal in de voleinding der eeuwen, d. i. in het laatste tijdvak dezer wereld (zie noot 3 op bladz. 110), hier op aarde verschenen, als het lam Gods, dat de zonden der wereld zoude wegnemen, om door zijn offer, het offer van zich zelven, de zonde, aller menschen zonden in alle tijden begaan, te verdelen ; want zóó uitgestrekt is de werkkraft van zijn lijden, beschouwd uit het oogpunt van deszelfs verlossende en zaligmakende waarde of verdienstelijkheid.

ab origine mundi: nunc autem semel in consummatione sæculorum, ad destitutionem peccati, per hostiam suam apparuit. * Et quemadmodum statutum est hominibus semel mori, post hoc autem iudicium: * sic et Christus semel oblatus est ad multorum exhaurienda peccata: secundo sine peccato apparebit expectantibus se, in salutem. (*Rom 5, 6. I Pt 3, 18.*)

van de grondlegging der wereld af: maar nu is hij éénmaal in de voleinding der eeuwen verschenen, tot verdelging der zonde, door zijn offer. * En gelijk het den menschen gesteld is¹ éénmaal te sterven, en daarna het oordeel: * zóó is ook Christus éénmaal geofferd om veler zonden weg te nemen: ten tweeden male zal hij zonder zonden dengenen, die hem verwachten, tot zaligheid verschijnen.

TIENDE HOOFDSTUK.

INHOUD. De Apostel komt nog eens terug op het onvermogen der Levietische offers tot vergiffenis der zonden, vs 1-4, en bewijst vervolgens uit eene prophetische Schriftuurplaats, den beloofden Messias betreffende, dat de Levietische offers afgeschafte waren door Christus, die het offer van zijn ligchaam, éénmaal door hem gebracht voor de zonden, voor eeuwig voltooid had zooveel van de zonden gereinigt werden, vs 5-18. Hiermede eindigt het dogmatische gedeelte des briefs. Uit al het betoogde leidt de Apostel nu eene opwekkende vermaning af tot volharding in de belijdenis van het Christendom, vs 19-25, en hij knoopt daaraan eene schrikwekkende waarschuwing tegen de rampzalige gevolgen des avals, vs 26-31; waarna hij zijnen Hebreërs, om hen te bemoedigen, hunnen vorigen geloofsijver herinnert, en tot alle volharding aanspoort, vs 31-39.

* Umbram enim habens lex futurorum bonorum, non ipsam imaginem rerum: per singulos * Want daar de wet² maar eene schaduw heeft der toekomstige goederen, niet het beeld

1) *En gelijk het den menschen gesteld is*, enz. Eene analogische bewijsreden daarvoor, dat Christus zijnen offerdood slechts éénmaal en niet herhaalde malen moest sterven. *En gelijk* (naar het Grieksch: *En voor zoover*) *het den menschen voor regel gesteld is*, slechts éénmaal, niet meermalen te sterven, en gelijk hen daarna, nadat zij éénmaal gestorven zijn, zonder bij herhaling te sterven, nog het laatste oordeel wacht, zóó is ook Christus slechts éénmaal geofferd, en derhalve slechts éénmaal gestorven om veler, d. i. aller zonden weg te nemen; en zal hij, als regter ten oordeel komende, zonder zonde, zonder wederom met de zonden van het menschdom beladen te zijn, ten tweeden male dengenen, die hem verwachten, die verlangend naar hem uitzien, tot zaligheid, om hen naar ziel en ligchaam zalig te maken, verschijnen.

2) *Want daar de wet*, enz. Eene redengevende bevestiging van het gezegde in het laatste gedeelte van het vorige hoofdstuk, te weten, dat er tot vergiffenis der zonden een beter offer vereischt werd dan de Levietische offers waren, en dat Christus door zijne éene offerande deze vergiffenis had uitgewerkt.

Van de toekomstige Christelijke heilgoederen (9. 11), tot welke de gerechtigheid voor God door de vergiffenis der zonden behoort, van die goederen bezat de Mosaïsche wet of het oude verbond alleenlijk eene schaduw, een schaduwbeeld, maar niet het beeld der zaken zelf: d. i. niet die toekomstige goederen zelven. — *Schaduw en beeld* staan hier tegenover elkander, even als Kol 2, 17 *schaduw en ligchaam*. — Dewijl

annos eisdem ipsis hostiis, quas offerunt indesinenter, numquam potest accedentes perfectos facere : * alioquin cessassent offerri : ideo quòd nullam haberent ultra conscientiam peccati, cultores semel mundati : * sed in ipsis commemoratio peccatorum per singulos annos fit. * impossibile enim est sanguine taurorum et hircorum auferri peccata. * Ideo ingrediens mundum dicit : Hostiam, et oblationem noluiti : corpus autem aptasti

der zaken zelf : zoo kan zij met diezelfde jaarlijksche offers, die men zonder ophouden offert, hen die naderen nimmer voltoojien : * anderszins zouden zij opgehouden hebben geofferd te worden¹: dewijl de doeners van deze eeredienst eenmaal gereinigd zijnde, geene bewustheid van zonden meer hadden : * maar er geschiedt in deze offers alle jaren eene herinnering van de zonden². * want het is onmogelijk³ dat zonden door bloed van stieren en bokken weggenomen worden. * Daarom zegt hij in de wereld komende : Slagtoffer, en offerande⁴ wildet gij niet :

dan de wet die goederen niet heeft, zoo kan zij dezelve ook niet geven, en derhalve met diezelfde jaarlijksche offers (de Apostel bedoelt de zoenoffers op den grooten verzoendag ; zie 9, 7), die men, t. w. de Levietische hoogepriesters, zonder ophouden, zonder een enkel jaar over te slaan, offert, hen die God door die offers naderen, hen voor wie die offers worden opgedragen, nimmer voltoojien : nimmer hun geweten van de zonde reinigen.

¹) anderszins zouden zij, die zoenoffers namelijk, opgehouden hebben geofferd te worden : enz. De gedurige jaarlijksche herhaling van die zoenoffers, wil de Apostel zeggen, is een bewijs, dat zij onvermogen waren om eene ware vergiffenis te bewerken. Over de herhaling van het heilig Misoffer is gesproken in het aangeteekende op Lk 22, 19, noot 4.

²) maar het is niet zoo, dat die zoenoffers de zonden des volks verzoenen, neen, maar er geschiedt in het opdragen van deze zoenoffers alleenlijk eene herinnering van de zonden, als nog onverzoend zijnde. Vgl Lv 16, 21.

³) want het is onmogelijk, enz. Het voorafgaande gezegde wordt bevestigd uit den aard der zaak : want welke kracht toch kan stieren en bokken-bloed als zoodanig op den zondaar uitoefenen om hem van zijne zonden te reinigen ?

Als offerdieren werden jaarlijks op den grooten verzoendag geslagt een jonge stier en een bok ; met het bloed van dieren trad dan de Hoogepriester in het Allerheiligste, en sprengde van dat bloed tegen het verzoendeksel van de Arke des verbonds.

⁴) Daarom (dewijl het offerbloed van stieren en bokken de zonden niet kon verzoenen) zegt hij, Christus, in de wereldkomende door zijne menschwording, tot zijnen hemelschen Vader : Slagtoffer, en offerande, enz. Een bewijs uit de H. Schrift tot bevestiging van het gezegde in vs 4 ; en dit bewijs is genomen uit P's 39, 7—9, naar de overzetting der Zeventigen. Hetgeen de Propheet aldaar (vs 7—9) zegt van zich zelve, dat heeft behalve dien letterlijken, ook nog een typisch-Messianschen zin. Zie hier eene verklarende omschrijving van die plaats : Levietische Slagtoffer, en offerande, slagtoffers en spijsoffers, bloedige en onbloedige offers, wildet gij niet als middel tot verzoening van de zonden : maar een ligchaam hebt gij mij toebereid door mijne menschwording, om, naar uwen wil (vs 7), door het offer van dit ligchaam de wereld met u te verzoenen : brandoffers voor de zonde (naar het Grieksch moet hier vertaald worden : brandoffers en offers voor de zonde d. i. en zondoffers)

6 mihi : (Ps 39, 7.) * holocausto-
mata pro peccato non tibi placu-
7 erunt. * Tunc dixi : Ecce venio:
in capite libri scriptum est de
me : Ut faciam, Deus, volunta-
8 tem tuam. (Ps 39, 8.) * Superius
dicens : Quia hostias, et obla-
tiones, et holocaustomata pro
peccato noluiti, nec placita sunt
tibi, quæ secundum legem offe-
9 runtur, * tunc dixi : Ecce venio,
ut faciam, Deus, voluntatem
tuam : aufert primum, ut sequens
10 statuatur. * In qua voluntate
sanctificati sumus per oblatio-
nem corporis Jesu Christi semel.
11 * Et omnis quidem sacerdos
præsto est quotidie ministrans,
maar een ligchaam hebt
gij mij toebereid : * brand-
offers voor de zonden be-
haagden u niet ! * Toen
sprak ik : Zie ik kom : in
de boekrol is over mij ge-
schreven : Om uwen wil
te doen, o God ! * Eerst zeg-
gende : Slagtoffers, en offer-
erenden¹, en brandoffers
voor de zonde wildet gij
niet, noch behaagden zij u,
die volgens de wet geofferd
worden, * zegt hij daarna : Zie
9 ik kom, om uwen wil te
doen, o God ! het eerste
neemt hij weg, om het volgende
te stellen. * En in dien wil² zijn
10 wij door de opoffering des lig-
chaams van Jesus Christus eens
voor al geheiligd. * En ieder
11 priester staat dagelijks³
te dienen, en dikwijls dezelfde

behaagden u niet als middel van verzoening voor de zonden. *Toen sprak ik : Zie ik kom : om uwen wil te doen, o God !* door u het offer te brengen van mijn ligchaam als een zoenoffer voor de zonden der wereld. — Deze woorden : *in de boekrol* van den Pentateuchus is *over mij geschreven*, zijn eene soort van tusschenrede, als blijkt uit de vergelijking van vers 7 met vers 9.

¹ *Eerst zeggende* : Slagtoffers, en offeranden, enz. De Apostel redeneert hier vs 8 en 9) nu uit de aangehaalde Schriftuurplaats. Hij moet daaruit aantoonen, dat de Levietische offers onvermogen waren om de zonden te verzoenen, en dat daartoe het offer des ligchaams van Jesus Christus vereischt werd. Hij redeneert dan zoo : Op de aangehaalde Schriftuurplaats verklaart Christus *eerst*, dat God geen behagen heeft in al die verschillende offers, *die* toch volgens de Mosaische wet aanhoudend geofferd werden ; en *daarna* zegt hij, bereid te zijn om Gods wil te doen : *het eerste*, het opdragen van al die verschillende offers naar de wet, *neemt hij weg*, heft hij op, *om het volgende* (Gr. *het tweede*), namelijk het doen van Gods wil, het opofferen van zich zelven, *te stellen*, daarvoor in de plaats te stellen.

² *En in dien wil* van God (v 9), waarmede hij geweld heeft, dat Christus zich zelven voor ons zoude opofferen, in dien wil, door Christus volbragt, *zijn wij door de opoffering des ligchaams van Jesus Christus eens voor al geheiligd*, van de zonden gereinigd.

In plaats van *dixi* (vs 9) lazen wij, naar het Grieksch : *dixit*. *Dixi* geeft hier geen verstaanbaren zin.

³ *En ieder priester staat dagelijks*, enz. Nog een bewijs voor de verhevenheid van Christus' priesterschap boven het Levietische, waarbij tegelijk nog eens gewezen wordt op de voortreffelijkheid van zijn ééne offer boven al de Levietische. Men lette hier (vs 11 en 12) op de tegenstelling van *staan* en *zitten*. *Staan* is een symbool van dienen, zitten van heerschen. Zie hier nu de zin van vs 11—14 : De Levietische priesters van daer tot dag al weder en weder dezelfde offers, die toch nimmer de zonden kunnen wegnemen, opdragende, *staan* om hunne offerdienst te verrigten ;

et easdem saepe offerens hostias, quæ numquam possunt auferre
 12 peccata : * hic autem unam pro
 peccatis offerens hostiam, in
 sempiternum sedet in dextera
 13 Dei, * de cetero expectans
 donec ponantur inimici ejus
 scabellum pedum ejus. (Ps 109,
 14 1. I Cor 15, 25.) * Una enim
 15 oblatione, consummavit in sem-
 piternum sanctificatos. * Con-
 testatur autem nos et Spiritus
 sanctus. Postquam enim dixit :
 16 * Hoc autem testamentum,
 quod testabor ad illos post dies
 offers op te dragen, die nim-
 mer de zonden kunnen weg-
 nemen : * maar deze is na één
 offer voor de zonden geofferd te
 hebben, voor eeuwig gezeten
 aan Gods rechterhand, * voorts
 wachtende totdat¹ zijne vijanden
 gesteld worden tot een voetbank
 zijner voeten. * Want door één
 offer², heeft hij in eeuwigheid
 voltooid die geheiligd worden.
 * En dit getuigt ons ook de
 heilige Geest. Want nadat hij
 gezegd heeft : * Dit is het
 verbond, dat ik met hen
 zal aangaan na die dagen,

maar Christus, na één enkel offer voor de verzoening der zonden geofferd te hebben, is in eeuwigheid als hoogepriester *gezet* aan de rechterhand Gods, zonder noodig te hebben zijn offer te herhalen ; want (vs. 14) *door één offer*, het offer van zich zelve, *heeft hij hen, die geheiligd worden*, die door het geloof deelachtig worden aan de zaligmakende kracht van zijne ééne offerande, in eeuwigheid, voor altijd, *voltooid*, zoodat er voor hunne voltooiing geene tweede offerande vereischt wordt. Zie noot 2 hieronder.

1) *voorts wachtende totdat*, enz. Met het oog op de godspraak van den Messiaanschen Ps 109, 1 : Zit aan mijne rechterhand tot dat ik uwe vijanden stelle tot een voetbank uwer voeten, had de Apostel van Christus in het voorafgaande vs. 12 gezegd, dat hij nu *voor eeuwig gezeten was aan Gods rechterhand* ; en met het oog op die zelfde godspraak voegt hij daar nu bij aangaande hem, *voorts wachtende totdat zijne vijanden gesteld worden tot een voetbank zijner voeten*. Christus, om zijn lijden met eer en heerlijkheid gekroond (Hebr 2, 9), gezeten aan Gods rechterhand, d. i. naar zijne menschelijke natuur boven alle schepsel verheven, de eerste naast God, oefent in het hemelsche heiligdom (9, 24) zijn koninklijk hoogepriesterschap voortdurend uit, totdat, ingevolge de belofte zijns eeuwigen Vaders (Ps 109, 1,) al zijne vijanden, ook de dood, overwonnen zullen zijn. Vgl. I Kor 15, 24-28, en de aantekeningen daarop. Hij *wacht* die algeheele onderwerping af ; want *nog is niet alles aan hem onderworpen*. Hebr 2, 9.

2) *Want door één offer*, enz. Het zinverband is zóó : Christus is voor altijd gezeten aan de rechterhand zijns vaders (vs. 12), en heeft niet noodig, gelijk de Levietische hoogepriester, met nieuw offerbloed al weder en weder voor God te verschijnen en op nieuw zich te slagtofferen ; *want door één offer*, door het bloedige offer van zich zelve, éénmaal op Golgotha gebracht, heeft hij in eeuwigheid, al moest de wereld ook eeuwig duren, *voltooid*, geheiligd, *die geheiligd worden*, zoovelen er ooit geheiligd worden.

Het H. Misoffer, gelijk wij elders alreeds deden opmerken, is niet een ander offer dan het kruisoffer, maar het is een en hetzelfde offer met het kruisoffer ; het is niet dezelfde offering, maar het is een en hetzelfde offer, substantieel een en dezelfde geofferde Christus, bloedig op Golgotha, onbloedig op onze altaren, daar zichtbaarlijk, hier onzichtbaarlijk onder de gedaanten van brood en wijn. Het heilig Misoffer is een gedenkoffer, doch zóó, dat het te gelijker tijd ook zelf een wezenlijk en waarachtig offer is. Het is eene herhaalde waarachtige vertegenwoordiging van het kruisoffer ; en door de onbloedige offerande der H. Mis worden wij aan de oneindige, onuitputtelijke verdiensten der bloedige offerande op Golgotha gebracht, deelachtig.

illos, dicit Dominus, Dando leges meas in cordibus eorum, et in mentibus eorum superscribam eas: (*Fer 31. 33. Sup 8. 8.*)
 17 * et peccatorum, et iniquitatum eorum jam non recordabor
 18 amplius. * Ubi autem horum remissio: jam non est oblatio pro peccato.
 19 * Habentes itaque fratres fiduciam in introitu sanctorum
 20 in sanguine Christi, * quam initiavit nobis viam novam, et viventem per velamen, id est,
 21 carnem suam, * et sacerdotem zegt de Heer, Ik zal mijne¹ wetten geven in hunne harten, en in hunne zielen zal ik ze schrijven: * en 17 hunne zonden, en ongerechtigheden zal ik niet meer gedenken. * Waar nu vergiffenis is van deze: daar is geen offer 18 meer voor de zonde.
 * Dewijl wij dan broeders! 19 in het bloed van Christus² vertrouwen hebben op den ingang in het allerheiligste, * dien hij 20 ons heeft ingewijd als eenen nieuwen, en levenden weg door het voorhangsel, dat is, door zijn vleesch, * en *daar wij* eenen 21

1) *En dit getuigt ons, Christenen, ook de heilige Geest, die spreekt door den mond der Propheten. Want nadat hij, de Heere God in de heilige Schrift, gezegd heeft; Ik zal mijne, enz. Eene vrije aanhaling van de H. Schrift (Jer 31, 33, 34), tot bevestiging van het voorafgaande gezegde, betreffende de genoegzaamheid van het ééne offer van Christus tot volkomen verzoening der zonden; waaruit de afschaffing volgde van alle zoenoffer des ouden verbonds. De Godspraak van Jeremias, vroeger (8, 8-12) alreeds aangehaald om te bewijzen, dat God een nieuw verbond beloofd had, moet hier nu dienen, om aan te toonen, dat dit nieuwe verbond eene belofte van zonden-vergiffenis bevat, waardoor al de Levietische zoenoffers zijn opgeheven. De Apostel beoogt hier voornamelijk de laatste woorden der aangehaalde godspraak: en hunne zonden, en ongerechtigheden zal ik niet meer gedenken. En op deze woorden zich grondende, redeneert hij nu in dezer voege: Als God de zonden en ongerechtigheden niet meer gedenkt, dan zijn zij vergeven; waar nu vergiffenis is van deze, van de zonden en ongerechtigheden: daar is geen offer meer voor de zonde, daar komen verder geene zoenoffers meer te pas.*

2) *Dewijl wij dan broeders! in het bloed van Christus, enz. De Apostel is nu gekomen aan het laatste gedeelte van zijnen brief, hetwelk hoofdzakelijk uit vermaningen, waarschuwingen en opwekkingen bestaan zal. Dewijl wij dan, broeders! in het bloed van Christus, dat hij door zijnen zoendood voor ons gestort heeft, den grond van een vast vertrouwen hebben op den ingang in het hemelsche allerheiligste, in den hemel (9, 24), dewijl wij overtuigd zijn, dat de weg tot het allerheiligste voor ons open staat, dien, welken ingang, hij het eerst zelf als onze voorlooper (6, 20) het hemelsche allerheiligste ingaande ons heeft ingewijd, gebaad, geopend, als eenen nieuwen, nu eerst gebaanden, geopenden, en levenden, levendmakenden (Vgl. Jo 6, 51), ten eeuwige leven voerenden weg, eenen weg, die heen gaat door het voorhangsel, d. i. door zijn vleesch heen. — Het ligchaam van Christus wordt hier vergeleken bij het voorhangsel (9, 3), waardoor het Heilige was afgescheiden van het Heilige der heiligen of het Allerheiligste: gelijk de Levietische hoogepriester dit voorhangsel moest wegschuiven om het Allerheiligste te kunnen ingaan, zóó ook is voor ons het hemelsche Allerheiligste daardoor toegankelijk gemaakt, dat Christus, met voor ons den dood te lijden, zijn sterfelijk ligchaam heeft afgelegd. Door zijnen zoendood heeft hij den hemel geopend, en ons als door zijn vleesch henen den toegang daartoe verleend. Vgl. Mt 27, 51.*

magnum super domum Dei : grooten priester hebben over het
 22 * accedamus cum vero corde in huis Gods¹ : * zoo laat ons toetreden met een opregt hart² in plenitudine fidei, aspersi corda a volheid van geloof, de harten conscientia mala, et ablutio corpus besprengd en gereinigd van een
 23 aqua munda, * teneamus spei kwaad geweten, en het ligchaam nostræ confessionem indeclinabilem, (fidelis enim est qui re- met rein water gewasschen,
 24 promisit) * et consideremus * laat ons de belijdenis onzer invicem in provocationem char- hope onwankelbaar behouden³,
 25 * non deserentes collectionem (want getrouw is hij die de belofte gedaan heeft⁴) * en laat ons acht geven op elkander tot aanhitsing van liefde, en goede werken⁵ : * onze vergadering niet
 26 * Voluntarie enim peccantibus verzuimende, gelijk het gewoon- te is bij sommigen, maar elkander troostende, en dat zoo veel te meer als gij den dag ziet naderen.
 * Want indien wij vrijwillig zondigen na de kennis der waar-

1) en daar wij in Christus, eenen grooten, een hoog verheven (vgl. Hebr. 4, 14) priester hebben over het huis, de Gemeente Gods: Vgl. Hebr. 3, 6. Dit is het tweede gedeelte van den voorzin, en het gezegde moet dienen om hun vertrouwen op te wekken en te vermeerderen.

2) zoo laat ons in den geest toetreden tot God, tot den troon der genade (Vgl. 4, 16; 7, 19, 25; 11, 6), met een opregt hart, enz. De Apostel zegt nu, met welke gemoedsgesteldheid wij tot God moeten toetreden, en waardoor wij Christenen persoonlijk bekwaam zijn geworden om dit te kunnen doen. Wij moeten dan tot God naderen met een opregt hart, met ware, innerlijke, ongehuichelde vroomheid, in volheid van geloof, met een vast geloof, met vaste geloofsovertuiging; en wij vermogen in geestelijke gemeenschap met God treden als dezulken, wier harten, wier zielen, met het zoenbloed van Jesus Christus (Vgl. 9, 14; I Pt 1, 2) als besprengd, gereinigd zijn van een kwaad geweten, van een om begane zonden beschuldigd geweten, welke reiniging geschied is door het heilig Sacrament des Doopsels, het bad der wedergeboorte (Tit 3, 5), waardoor wij aan ons ligchaam met rein, met reinigend, water gewasschen zijn.

3) laat ons de belijdenis onzer hope op eene zalige onsterfelijkheid, onwankelbaar behouden (Vgl. 6, 11, 12). Na zijne vermaning tot standvastigheid in het geloof (vs 22), wekt de Apostel hen nu ook op tot volharding in hunne Christelijke hoop, en (vs 24) tot liefde en goede werken.

4) want getrouw is hij, God, die ons de belofte der eeuwige zaligheid gedaan heeft: hij zal zijne belofte zekerlijk vervullen. Vgl. 6, 18. I Kor 1, 9.

5) en laat ons acht geven op elkander, met elkander wedijveren, tot aanhitsing, om zoo doende elkander op te wekken, aan te vuren en als ware het aan te hitsen tot broederlijke liefde en goede werken: en laat ons derhalve onze vergadering niet verzuimen, niet nalaten onze godsdienstige vergaderingen bij te wonen, gelijk sommigen, helaas! gewoon zijn die te verzuimen; maar laat ons door onze tegenwoordigheid aldaar elkander troosten (liever naar het Grieksch: maar elkander daartoe, tot het bijwonen onzer godsdienstige vergaderingen, vermanen), en laat ons dat zoo veel te meer doen, als gij den dag des Heeren, den dag des oordeels, ziet naderen, als gij ziet, dat de dag des Heeren nadert.

pro peccatis hostia, (*Sup* 6, 4)
 27 * *terribilis autem quædam*
expectatio iudicii, et ignis æmu-
lacio, quæ consumptura est
 28 *adversarios.*Irritam quis faciens*
legem Moysi, sine ulla misera-
tione duobus vel tribus testibus
moritur: (Dt 17, 6. Mt 18, 16.
 29 *Jo 8, 17. II Cor 13, 1.)* quanto*
magis putatis deteriora mereri
supplicia qui filium Dei concul-
 heid ontvangen te hebben¹, zoo
 blijft er geen offer voor de zon-
 den meer over, * maar eene 27
 schrikvolle verwachting des oor-
 deels, en een vuurijver, die de
 tegenstanders verslinden zal.
 * Als iemand de wet van Moses 28
 te niet doet, hij sterft op twee of
 drie getuigen zonder eenig mede-
 doogen²: * hoeveel erger straffen 29
 meent gij verdient hij die den
 zoon Gods³ met voeten heeft

1) *Want indien wij vrijwillig zondigen na de kennis der waarheid ontvangen te hebben, enz.* In dat verzuimen der godsdienstige vergaderingen van sommigen (vs 25) lag misschien alreeds eene zekere geheime neiging tot afval van het Christendom, en het duidde voor het minst eene gevaarlijke laauwheid aan. Weshalve de Apostel, tot bekrachtiging der voorafgaande vermaning (vs 25), zijnen Hebreërs de schrikkelijke gevolgen van de zonde des afvals waarschuwend voor oogen houdt. Door het *vrijwillig zondigen* bedoelt de Apostel hier niet alle zonde, maar enkel en bepaaldelijk de zonde des afvals van het Christendom, even als boven, 6, 4-8. Voor hen, die deze zonde willens en wetens, met volle vrijheid en kennis begingen, leert de Apostel hier, *bleef er geen offer voor de zonden, geen zoenoffer meer over, maar wat hun overbleef was eene schrikvolle verwachting des oordeels* van verdoemenis, welke hen treffen zou, *en een vuurijver, een vuurgloed, die* (naar het Grieksch: *en een ijervuur dat*) *de tegenstanders, Gods tegenstanders, hoedanigen de afvalligen zijn als ongehoorzamen aan God, zou verslinden.*

Voor dezulken bleef *geen zoenoffer meer over*, dewijl de Mosaische zoenoffers waren afgeschaft, en de verzoenende kracht van het ééne offer des nieuwen verbonds hun niet meer baten kon, zijnde hunne bekeering *onmogelijk*, gelijk de Apostel vroeger (vs 4-6) alreeds gezegd had. — Dezulken namelijk verachtten in hun afval en ongehoof het offer van Christus; en hoe zouden zij dan aan de verzoenende kracht daarvan kunnen deelachtig worden? Men leze hier voorts de aantekeningen op 6, 4-6.

2) *Als iemand de wet van Moses te niet doet* (naar het Grieksch: *Heeft iemand de wet van Moses te niet gedaan*), *hij sterft op twee of drie getuigen, enz.* Eene redenering *a minori ad majus*, gelijk boven, 2, 2, volg. De Apostel bedoelt hier het voorschrift der wet, in Dt 17, 2-7 te lezen, volgens welk voorschrift een Israëliet, die, door afgoderij van God afvallig geworden, de wet van Moses, voor zoo veel aan hem lag, *had te niet gedaan*, zonder eenig mededoogen den dood moest sterven, op grond der uitspraak van *twee of drie getuigen*, die zijne misdaad van afgoderij voor den regter bevestigden

3) *hoevel erger, zwaarder, straffen* (Gr *straf*) *meent gij* (de Apostel laat zijne Hebreërs zelven oordeelen) *verdient hij* (Gr. *zal hij* van God waardig geacht worden op den dag des oordeels; *die den zoon Gods* (eene korte beschrijving van de zwaarte der misdaad van afvalligheid), die den zoon Gods, den God-mensch, als *met voeten heeft vertreden*, met de grootste verachting heeft behandeld. Want met hem vrijwillig te verzaken en zich wederom met zijne vijanden, de hardnekkige Joden, te vereenigen, geeft hij te kennen, dat hij hem houdt voor een bedrieger, die naar verdienste gestraft is geworden; *en het verbondsbloed*, het zoenbloed van Gods zoon, den God-mensch Jesus Christus, waardoor het nieuwe verbond was tot stand gekomen, dat bloed, *waardoor hij geheiligd werd*, door welks verdiensten hij, toen hij Christen geworden is, van zijne zonden gereinigd en de heiligmakende genade ontvangen heeft, *voor onrein*

caverit, et sanguinem testamenti
 30 pollutum duxerit, in quo sancti-
 ficatus est, et spiritui gratiæ
 contumeliam fecerit? * Scimus
 enim qui dixit: Mihi vindicta,
 et ego retribuam. Et iterum:
 Quia judicabit Dominus populum
 suum. (Dt 32, 35. Rom 12, 19.)
 31 * Horrendum est incidere in
 manus Dei viventis.
 32 * Rememoramini autem pri-
 stinos dies, in quibus illuminati,
 magnum certamen sustinuistis
 33 passionum: * et in altero quidem
 opprobriis, et tribulationibus
 spectaculum facti: in altero
 autem socii taliter conversantium
 34 effecti. * Nam et vincis com-

vertreden, en het verbondsbloed,
 waardoor hij geheiligd werd,
 voor onrein gehouden, en den
 geest der genade gehoond heeft?
 * Want wij kennen hem, die
 30 gezegd heeft: Aan mij de
 wraak, en ik zal vergelden!
 En wederom: De Heer zal
 zijn volk oordeelen! * Vree-
 31 selijk is het te vallen in de han-
 den van den levenden God!
 * Maar herinnert u de vroegere
 32 dagen², in welke gij na verlicht
 te zijn geworden, een grooten
 strijd van lijden doordondt:
 * daar gij van den eenen kant
 33 door smaadheden, en verdruk-
 kingen tot een schouwspel werd
 gemaakt: en van den anderen
 kant deel naamt in het lot der-
 genen die alzoo wandelden.
 * Want gij hebt³ ook medelijden 34

heeft *gehouden*, als bloed van een met regt ter dood veroordeelden misdadiger geacht heeft; en *den geest der genade*, den heiligen Geest, den Gever der Charismen of buitengewone genadegaven, aan de geloovigen verleend, (Vgl. 2, 4; 6, 5), *gehoond heeft*, die gaven door zijnen afval van het Christendom voor bedrog aanzien- de.

1) *Want* (eene bekrachtiging der voorafgaande strafbedreiging door twee uit- spraken van de heilige Schrift) *wij kennen hem die gezegd heeft* (Dt 32, 35): Aan mij komt de wraak toe, en ik zal vergelden! *En wederom* (Dt 32, 36): De Heer zal zijn volk oordeelen; wij kennen hem, die dit gesproken heeft, en wij weten dat hij zijne bedreigingen vervullen zal. En *vreeselijk is het te vallen in de handen*, in de strafmagt, *van den levenden God!*

2) *Maar herinnert u de vroegere dagen*, enz. Op zijne dreigende waarschuwing tegen afval van het Christendom, laat de Apostel nu eene bemoedigende toespraak volgen om hen op te wekken tot volharding in de belijdenis van hun geloof. Tot dat einde wil hij, dat zij zich de *vroegere dagen* hunner *verlichting* door het licht des Evangelies, de eerste tijden van hunne bekeering tot het Christendom zullen herinneren, gedenken hoe standvastig zij zich toen in de belijdenis van hun geloof betoond hadden: dat zij toen daarvoor, deels middellijk, deels onmiddellijk, *een grooten strijd*, een zwaren kamp, *van lijden*, in lijden bestaande, hadden doorgestaan: daar zij *van den eenen kant*, door de smaadheden en verdrukkingen, welke zij van hunne ongeloofige volksgenooten te lijden hadden, als *tot een schouwspel* waren gemaakt geworden (zie op I Kor 4, 9): *en van den anderen kant*, in het lot dergenen *die alzoo wandelden*, die in zoodanig lijden verkeerden, hunne werkdadige deelneming betoond hadden,

3) *Want* (eene bevestiging in omgekeerde orde van het tweeledig voorafgaand gezegde) zij hadden ook *medelijden* gehad *met de gevangenen*, met diegenen onder hunne mede-christenen, die in de gevangenis geworpen waren; *en den roof* hunner goederen hadden zij met blijdschap opgenomen, *met blijdschap*, *wel wetende*, dat hen in den hemel *een beter goed* dan dit aardsche, *en blijvend*, onvergankelijk goed,

passi estis. et rapinam bonorum
 vestrarum cum gaudio suscep-
 tis, cognoscentes vos habere
 meliorem, et manentem substan-
 35 tiam. * Nolite itaque amittere
 confidentiam vestram, quæ ma-
 gnam habet remunerationem.
 36 * Patientia enim vobis neces-
 saria est : ut voluntatem Dei
 facientes, reportetis promissio-
 37 nem. * Adhuc enim modicum
 aliquantulum, qui venturus est,
 38 veniet, et non tardabit. * justus
 autem meus ex fide vivit. quod
 si subtraxerit se, non placebit
 animæ meæ. (*Hab 2, 3. Rom 1,*
 39 *17. Gal 3, 11.*) * Nos autem
 non sumus subtractionis filii in
 perditionem, sed fidei in acqui-
 sitionem animæ.

gehad met de gevangenen, en
 den roof uwer goederen hebt gij
 met blijdschap opgenomen, we-
 tende datgij een beter, en blijvend
 35 goed hebt. * Verliest dan uw
 vertrouwen niet, hetwelk eene
 groote belooning heeft. * Want
 36 verduuldigheid hebt gij noodig :
 om na den wil van God gedaan
 te hebben, de belofte te verkrij-
 gen¹. * Want nog een weinig
 37 een klein weinigje tijds², en die
 komen moet, zal komen,
 en niet toegeven. * maar
 38 mijn regtvaardige leeft
 uit geloof, en zoo hij zich
 onttrekt, hij zal mijne ziel
 niet behagen. * Maar wij, 39
 wij zijn niet van hen die zich
 onttrekken³ ten verderve, maar
 van hen die gelooven tot ver-
 werving des levens.

wachte, voor welks bezit zij den roof hunner tijdelijke goederen gaarne hadden verdragen.

1) *Verliest dan, aan uwen vroegeren wandel gedenkende, uw vertrouwen niet, dat geloofs-vertrouwen op God, dat gij vroeger onder uwe verdrukkingen bewezen hebt, welk vertrouwen eene groote belooning heeft : voor welk vertrouwen gij hiernamaals eene groote belooning van God te verwachten hebt : verliest dit vertrouwen niet, geeft het niet op, maar blijft erin volharden. Want verduuldigheid, volharding, hebt gij noodig : om eens, na den wil van God gedaan te hebben, die van ons verlangt, dat wij ten einde toe in geloof en leven aan Christus gehecht zullen blijven, de belofte, de ons beloofde eeuwige zaligheid, te verkrijgen. Want wie volhard zal hebben ten einde toe, zegt de Heer (Zie Mt 10, 22), die zal zalig worden.*

2) *Want nog een weinig een klein weinigje tijds, enz. Nog eenige beweegredenen tot opvolging van zijne vermaning (vs 35) : Verliest dan uw vertrouwen niet : a) De aanstaande komst des Heeren ten gerigte : nog een weinig een klein weinigje tijds, en die komen moet, zal komen. b) De belooning welke den geloovige is toegezegd : mijn regtvaardige leeft (naar het Grieksch : zal leven) de eeuwige zaligheid verkrijgen, uitdoor, geloof. c) Het verderf dat den ongeloovige wacht : zoo hij zich onttrekt, hij zal mijne ziel niet behagen. De Schriftuurplaats, hier door den Apostel naar de Overzetting der Zeventigen vrij aangehaald, is genomen uit den Propheet Habakuk, 2, 3-4*

3) *Maar wij, wij zijn niet van hen die zich onttrekken, enz. De Apostel geeft hier in communicatieven redevorm te kennen, dat hij van zijne Hebreërs vertrouwt, dat zij, even als hij, in hun geloof willen volharden. Zie hier de zin : Maar wij, wij behooren niet, zoo vertrouwt ik, tot dezulken, die zich onttrekken, die van God afvallig worden, ten verderve, iets waarvan een eeuwig verderf het rampzalige gevolg is ; maar wij behooren tot dezulken die geloovigen, die standvastig in hun geloof volharden, tot verwerving des levens, waarvan het verkrijgen van een eeuwig zalig leven de heerlijke belooning is.*

ELFDE HOOFDSTUK.

INHOUD. Eene korte beschrijving van den aard en de voorwerpen des godsdienstigen geloofs, vs 1, 2. Opwekking tot oefening van de deugd des geloofs door voorbeelden uit de gewijde geschiedenis: het voorbeeld van Abel, vs 4, van Henoch, vs 5, 6, van Noë, vs 7, van Abraham en Sara, van Isaak en Jakob, vs 8—21, van Joseph, vs 22, van Moses' ouders, vs 23, van Moses zelf, vs 24—29, van Josué en Rahab, vs 30, 31; van Gedeon, Barak, Jephte, David, en van nog vele anderen, vs 32—40.

1 * Est autem fides sperandarum
substantia rerum, argumentum
2 non apparentium. * In hac enim
testimonium consecuti sunt
senes.
3 * Fide intelligimus aptata esse
sæcula verbo Dei: ut ex invisibi-
libus visibilia fierent. (Gn 1, 3.)
4 * Fide plurimam hostiam Abel,
quàm Cain, obtulit Deo, (Gn 4,
4.) per quam testimonium conse-
cutus est esse justus, testimonium
perhibente muneribus ejus Deo,
et per illam defunctus adhuc

* Geloof nu is een vaste grond 1
van dingen die te hopen zijn,
een bewijs voor zaken die niet
gezien worden¹. * Want daarin 2
hebben de ouden getuigenis ver-
worven².
* Door geloof erkennen wij 3
dat de werelden³ door Gods
woord zijn toebereid: opdat uit
het onzichtbare het zichtbare zoude
worden. * Door geloof droeg 4
Abel Gode een meerder offer
op, dan Kaïn⁴, en door dit geloof
verwierf hij de getuigenis⁵ dat
hij regtvaardig was, daar God
getuigenis gaf aan zijne gaven,
en door hetzelfde spreekt hij

¹) *Geloof nu is een vaste grond van dingen die te hopen zijn* naar Gods belofte. Eene korte beschrijving van den aard des geloofs; en die beschrijving is algemeen, zoodat zij evenzeer toepasselijk is op het Christelijk geloof als op het geloof der godsdienstigen onder het oude verbond. Naar het Grieksch zouden wij verkiezen hier aldus te vertalen: *Geloof nu is een vast vertrouwen van hetgeen gehoopt wordt* (op grond van Gods belofte), *eene overtuiging van dingen, die niet gezien worden.*

²) *Want* (eene rechtvaardiging zijner beschrijving (vs 1) van het geloof daarin, in zoodanig een gelooven als grond waarop, hebben de ouden, onze vrome voorvaderen onder het oude verbond, getuigenis verworven, eene loffelijke getuigenis van God verkregen, hetzij door woorden, hetzij door daden.

³) *Door geloof erkennen wij dat de werelden, de zichtbare en de onzichtbare wereld, hemel en aarde en al wat zij bevatten, door Gods woord, door het woord zijner almacht* (men denke hier aan het tienmaal herhaalde: *en God sprak*, in de scheppings-geschiedenis) *zijn toebereid, geschapen en geordend: opdat uit het onzichtbare het zichtbare zoude worden.* Naar het Grieksch kan het laatste gedeelte van vs 3 aldus vertaald worden: *zoodat het zichtbare niet ontstaan is uit hetgeen gezien wordt.*

⁴) *Door geloof, dewijl hij geloof had, en uit geloof zijn offer bragt, droeg Abel een meerder* (qualitative, gelijk Mt 6, 25), *een beter offer op, dan zijn broeder Kaïn.*

⁵) *Deze getuigenis dat hij regtvaardig was, verkreeg Abel daardoor, dat, gelijk de H. Schrift vermeldt (Gn 4, 4), God door een uiterlijk teeken te kennen gaf, dat zijne gaven hem aangenaam waren.* — Naar een oud gevoelen, werd Abels offer door een hemelsch vuur ontstoken.

5 loquitur. (*Mt 23, 35.*) * Fide Henoch translatus est ne videret mortem, et non inveniebatur: quia transtulit illum Deus: ante translationem enim testimonium habuit placuisse Deo.
 6 (*Gn 5, 24. Eccli 44, 16.*) * Sine fide autem impossibile est placere Deo. Credere enim oportet accedentem ad Deum quia est, et inquiringibus se remuneratos sit.
 7 * Fide Noe responso accepto dei is, quæ adhuc non videbantur, metuens aptavit arcam in salutem domus suæ, per quam damnavit

nog nadat hij gestorven is¹.
 * Door geloof werd Henoch⁵ weggevoerd opdat hij den dood niet zien zou², en hij werd niet gevonden: omdat God hem had weggevoerd: want vóór de wegvoering verwierf hij de getuigenis dat hij God behaagd had. * Zonder geloof nu is het onmogelijk Gode te behagen. Want die tot God nadert moet gelooven dat hij is, en dat hij een belooner is voor die hem zoeken. * Door geloof heeft Noë⁷ na eene godspraak ontvangen te hebben aangaande dingen, die nog niet gezien werden³, bevreesd de arke toebereid tot behoud van

1) door hetzelfde (door zijn geloof) spreekt hij nog nadat hij gestorven is. Dit ziet hoogstwaarschijnlijk op het roepen van Abels bloed, waarvan in Gen 4, 10 gesproken wordt. Vgl. Hebr 12, 24.

2) Door geloof, om zijn geloof, als verdienstelijke oorzaak, werd Henoch weggevoerd, van deze aarde weggenomen, gelijk Elias (IV Kon 2, 11) opdat hij den dood niet zien zou (men zou hier naar het Grieksch ook wel kunnen vertalen: zoo dat hij den dood niet zag, niet ondervond, niet stierf) en, gelijk de heilige Schrift (Gn 5, 24) aangaande hem vermeldt, hij werd niet gevonden: omdat God hem van de aarde (Vgl. Eccl 49, 16) had weggevoerd. — Dat nu Henochs opneming om zijn geloof als verdienstelijke oorzaak geschied was, dit bewijst de Apostel door de volgende redenering: Henoch is van God weggevoerd om zijn geloof; want vóór de wegvoering, vóór de vermelding zijner wegvoering, is er van hem in de H. Schrift getuigd dat hij Gode behaagd had; want zij zegt aangaande hem (Gn 5, 22-24): Henoch wandelde met God, d. i. hij behaagde aan God, gelijk de Zeventigen hier den Hebreëuwschen tekst hebben overgezet. zonder geloof nu is het onmogelijk Gode te behagen. Want die tot God nadert, die hem dienen, hem behagen wil, moet gelooven, dat hij is, dat hij bestaat, en dat hij een belooner is voor die hem zoeken, d. i. hem dienen, hem vereeren.

3) na eene godspraak, eene goddelijke openbaring, ontvangen te hebben aangaande dingen, die nog niet gezien werden: deze uitdrukking is gekozen om de voorafgaande beschrijving (vs 1) des geloofs. En welke waren die onzichtbare dingen, die aan Noë geopenbaard zijn geworden? De zondvloed, de verdelging van het menschedom, en het behoud van zijn huisgezin. Door geloof nu, geloof gevende aan Gods openbaring, heeft Noë bevreesd, bekommerd over de toekomst, welke hem van God was bekend gemaakt, de arke toebereid, naar Gods bevel, tot behoud van zijn huisgezin; door welk geloof, door welke geloofsdaad, hij de wereld, de ongeloofige en goddelooze menschenwereld, zijne tijdgenooten, veroordeelde, zondig en strafschuldig verklaarde, dewijl zij zich niet bekeerden (Vgl. Mt 24, 37, volg.; I Pt 3, 20), maar veeleer Noë met zijne ark zullen bespot hebben. En door deze geloofsdaad werd Noë erfgenaam van de gerechtigheid, d. i. verkreeg Noë de gerechtigheid, die uit of door het geloof is. Zie op Rom 1, 17.

mundum : et justitiæ, quæ per fidem est, heres est institutus.

⁸ (Gn 6, 13. Eccli 44, 17.) * Fide qui vocatur Abraham obedivit in locum exire, quem accepturus erat in hereditatem : et exiit, nesciens quo iret. (Gn 12, 4.)

⁹ * Fide demoratus est in Terra repromissionis, tamquam in aliena, in casulis habitando cum Isaac, et Jacob coheredibus

¹⁰ repromissionis ejusdem. * Expectabat enim fundamenta habentem civitatem : cujus artifex, et conditor Deus. * Fide et ipsa

¹¹ Sara sterilis virtutem in concep-
zijn huisgezin, door welk geloof hij de wereld veroordeelde: en erfgenaam werd van de gerechtigheid, die door het geloof is. * Door geloof heeft hij die Abraham genoemd wordt¹ gehoorzaamd om uit te gaan naar de plaats, welke hij ten erfdeel zoude ontvangen²: en hij ging uit, niet wetende werwaarts hij ging. * Door geloof verbleef hij in het Land der belofte³, als in een vreemd land, wonende in tenten met Isaak, en Jakob de mede-erfgenamen derzelfde belofte. * Want hij verwachtte de stad die de grondvesten heeft: wier kunstenaar, en bouwmeester God is. * Door geloof verkreeg ook de onvruchtbare Sara

¹) Door geloof heeft hij die Abraham genoemd wordt, hij, wiens oorspronkelijke naam Abram, daarna door God om de verdienste van zijn geloof in dien van Abraham, d. i. vader eener groote menigte (Gn 17, 5) veranderd werd. — Doch naar eene andere Grieksche lezing (kaloumenos, Particip. Imperf., zonder artikel), welke wij zouden verkiezen, vertaalt men hier, wat ook een beteren zin geeft: Door geloof heeft Abraham, geroepen wordende, toen hij van God daartoe geroepen werd, gehoorzaamd om uit zijn vaderland te gaan, enz. Ga uit uw land, sprak God tot Abraham (Gn 12, 1, volgg.), en uit uw maagschap, en uit uws vaders huis, en kom naar het land dat ik u wijzen zal. En ik zal u maken tot een groot volk, enz. En Abraham geloofde en gehoorzaamde aan God, en hij ging zijn vaderland uit naar Kanaän, niet wetende, zonder te weten, werwaarts hij ging, waar hij komen zou, in welk gedeelte van dit uitgestrekte land hem een verblijflood van God zou aangewezen worden.

²) welke hij ten erfdeel zou ontvangen. Dat het land Kanaän aan Abrahams nakomelingen tot een erfdeel, d. i. in bezitting zoude gegeven worden, dit werd den Patriarch geopenbaard, niet terstond toen God hem beval zijn vaderland te verlaten, maar daarna en toen hij reeds in Kanaän was aangekomen. Gn 12, 7.

³) Door geloof verbleef hij (naar de kracht van het Grieksche woord: was hij een bijwooner), in het Land der belofte, het land welks bezit hem van God door belofte was toegezegd, als in een vreemd land, wonende in tenten, rusteloos omzwerfende, zonder eene vaste woonplaats te hebben, met Isaak, en Jakob, d. i. even als na hem ook Isaak en Jakob in Kanaän leetden, Isaak en Jakob, de medeërfsenamen derzelfde belofte, aan wie dezelfde belofte als aan Abraham van God gedaan was. Zie Gn 26, 4 en 28, 13. Abraham getrooste zich de ongemakken aan zijn vreemdelingschap en zwerfend leven in Kanaän verbonden, door zijn geloovig vertrouwen op God, dat dit land zijner vreemdelingschap eens het erfdeel zoude worden van zijn nageslacht, en omdat hij de stad verwachtte die de grondvesten heeft, de onwankelbare stad, de toekomstige stad (13, 14), de hemelsche stad: eene stad wier kunstenaar, en bouwmeester God is. Eene tegenstelling van die losse tenten, die de Patriarchen bij hun zwerfend herdersleven nu hier, dan daar opsloegen in het oord hunner vreemdelingschap.

tionem seminis accepit, etiam præter tempus ætatis: quoniam fidelem credidit esse eum, qui repromiserat. (*Gn 17, 19.*)
 12 * Propter quod et ab uno orti sunt (et hoc emortuo) tamquam sidera cæli in multitudinem, et sicut arena, quæ est ad oram
 13 maris, innumerabilis. * Juxta fidem defuncti sunt omnes isti, non acceptis repromissionibus, sed a longe eas aspicientes, et salutantes, et confitentis quia peregrini, et hospites sunt super
 14 terram. * Qui enim hæc dicunt, significant se patriam inquirere.
 15 * Et si quidem ipsius meminissent de qua exierunt, habebant utique tempus revertendi. * nunc
 16 zelve¹ kracht tot zaad-ontvangenis, en dat nog buiten den leeftijd: omdat zij hem, die het beloofd had, voor getrouw hield.
 * Daarom zijn er ook van éénen² (en dat wel afgeleefden) voortgesproten gelijk de sterren des hemels in menigte, en als het zand, dat aan den oever der zee is, het ontelbare. * In geloof³ stierven deze allen, hebbende de beloften niet ontvangen³, maar die van verre gezien, en begroet, en beleden hebbende dat zij vreemdelingen, en reizigers waren op de aarde. * Want die dit zeggen, geven te kennen dat zij een vaderland zoeken. * En indien zij gedacht hadden aan dat waarvan zij waren uitgegaan, zij hadden voorzeker den tijd om terug te keeren. * maar nu

1) Door geloof verkreeg ook de onvruchtbare Sara zelve, ofschoon zij aanvankelijk geen geloof gaf aan de goddelijke belofte, kracht tot zaad-ontvangenis, d. i. het vermogen van bevrucht te worden, en dat nog buiten den leeftijd, boven den leeftijd tot het kinderbaren bestemd: omdat zij, ofschoon in 't eerst ongeloovig, daarna, over haar ongelooft berispt zijnde, nu hem, die het beloofd had, die haar een zoon beloofd had, voor getrouw hield in de vervulling van zijne belofte. Zie Gn 18, 1, volg.

2) Daarom, omdat nu Sara, even als Abraham, geloof gaf aan Gods belofte, daarom zijn er ook van éénen, en dat wel afgeleefden (Zie op Rom 4, 19), te weten van Abraham, nakomelingen voortgesproten door Sara, menigvuldig gelijk de sterren des hemels, en als het zand, dat aan den oever der zee is, ontelbaar. Vgl. Gn 22, 17.

3) In geloof, als zulken die gelooven, niet aanschouwen, niet bezitten, stierven deze allen, Abraham, Isaak en Jakob, hebbende de beloften, de hun van God beloofde goederen, niet ontvangen, maar in hun geloovig vertrouwen op de vervulling van Gods beloften die van verre gezien, en begroet in hare vervulling aan hun nageslacht, en beleden hebbende dat zij vreemdelingen, en reizigers waren op de aarde (zie Gn 23, 4; 28, 4; 47, 9), dat hun gansche leven op deze aarde een toestand was van vreemdelingschap. Door deze belijdenis nu gaven zij te kennen, dat zij op deze aarde buiten hun vaderland vertoefden, en zij duiden hiermede aan, gelijk de Apostel doet opmerken (vs. 14), dat zij een vaderland zochten; en het vaderland dat zij zochten en waarnaar zij verlangend uitzagen, was geen ander dan het hemelsche vaderland. Want, gelijk de Apostel hier (vs. 15 en 16) redeneert, indien zij, te kennen gevende dat zij een vaderland zochten (vs. 14), daarbij gedacht hadden aan datgene, aan dat vaderland, aan Mesopotamië, waarvan zij (Abraham en in hem Isaak en Jakob) waren uitgegaan, zij hadden voorzeker den tijd (Gr.: zij zouden den tijd gehad hebben), het heeft hun niet aan tijd ontbroken, om derwaarts terug te keeren, en zoo doende een einde te maken aan hunne vreemdelingschap in Kanaän; maar nu (een logisch nu), dewijl zij verklaren een vaderland te zoeken, en niet terugkeeren naar Mesopotamië, wat zij toch hadden kunnen doen, nu blijkt het, dat zij begeerig zijn en verlangen naar een beter vaderland dan dit aardsche is, dat is, naar een hemelsch vaderland.

HOOFDSTUK 11,

autem meliorem appetunt, id est, caelestem. Ideo non confunditur Deus vocari Deus eorum: paravit enim illis civitatem.

17 * Fide obtulit Abraham Isaac cum tentaretur, et unigenitum offerebat, qui susceperat reprobationes; (Gn 22, 1. Eccli 4
18 21.) * ad quem dictum est: Quia in Isaac vocabitur tibi semen
19 (Gn 21, 12. Rom 9, 7.) * ait trans quia et a mortuis suscipiens
20 in parabolam accepit. * et de futuris benedixit Isaac

22. « Ave Maria gratia plena. »

18

19

20

1-

1) Daarom, om dit geloof (vs 13), waardoor de Aartsvaderen Gode behaagden, schaaft God zich niet, acht God het niet beneden zich, om met nadruk hun God, de God van Abraham, Isaak en Jakob (Ex 3, 6), genoemd te worden lang na hunnen dood: want hij heeft hun eene stad, eene vaste, eene blijvende woonstede, bereid, den hemel, waarnaar zij verlangden.

2) door geloof heeft Abraham, enz. De Apostel komt nog eens op Abraham terug, om te spreken van de schitterendste proef, welke de Aartsvader van zijn geloof aan God gegeven had.

3) toen hij beproefd werd, toen hij aangaande zijn geloof op de proef werd gesteld door het bevel hem van God gegeven, om Isaak, zijnen zoon, te offeren. Zie Gn 22, 1, volg.

4) en (eene nadere verklaring, om de grootheid van Abrahams geloof nog beter te doen uitkomen); zijnen eeniggeborene offerde hij, die de beloften, Gods beloften aangaande het bezit van Kanaan, eene ontelbare nakomelingschap, en de zegening aller volkeren in zijn zaad, geloovig aangenomen had; hij tot wien gezegd was (Gn 21, 12): In Isaak zal u zaad genoemd worden: d. i. de u door mij beloofde nakomelingschap, die Abrahams zaad en nakomelingschap genoemd zal worden, zal in Isaak zijnen stam hebben, uit zijne lenden uitgaan. — Isaak heet Abrahams eeniggeborene, omdat alleen aan den persoon van Isaak, en niet ook aan Ismaël, de beloften, door God aan Abraham gedaan, verbonden waren, beloften, welke door Isaak hare vervulling moesten krijgen.

5) bedenkende dat God magtig is, enz. Het zinverband is zoo: dezen Isaak offerde Abraham, in zijn geloovig vertrouwen op God bedenkende, dat het hem niet aan magt ontbrak om iemand ook uit de dooden, uit den staat der dooden, op te wekken, en tot het leven terug te roepen: van waar, uit welken staat der dooden, hij hem, zijnen zoon Isaak, dan ook bij gelijkenis heeft terugbekomen. — De Apostel zegt: bij gelijkenis, lettende op hetgeen bij dit opofferen van Isaak had plaats gehad: Isaak lag alreeds gebonden op het altaar, boven op het hout, en Abraham, het mes in zijne hand, was op het punt van zijnen zoon te slagen, toen plotseling Gods Engel de volvoering des offers verhinderde: Steek uwe hand niet uit tot den jongen, en doe hem niets! Zóó was Isaak voor Abraham gelijk een zoon, die uit de dooden opgewekt, aan zijnen vader wordt teruggeschonken. Zie Gn 22, 10, volg.

- Jacob, et Esau. (*Gn 27, 27, 36.*) de dingen Jakob, en Esau geze-
 21 * Fide Jacob, moriens, singulos gend¹. * Door geloof zegende
 filiorum Joseph benedixit: (*Gn 48, 15.*) et adoravit fastigium Jakob, stervende, elk der zonen
 22 virgæ ejus. (*Gn 47, 31.*) * Fide van Joseph²: en aanbad den
 Joseph, moriens, de profectioe top van diens staf³. * Door
 filiorum Israel memoratus est, geloof heeft Joseph⁴, stervende, 22
 et de ossibus suis mandavit. van den uittogt der kinderen
 23 (*Gn 50, 23.*) * Fide Moyses, Israëls gewaagd, en bevelen
 natus, occultatus est mensibus * Door geloof werd Moses⁵, 23
 tribus a parentibus suis, eo quòd geboren zijnde, drie maanden
 vidissent elegantem infantem, et lang door zijne ouders verborgen
 et non timuerunt regis edictum. gehouden, daar zij zagen dat het
 24 (*Ex 2, 2; 1, 17.*) * Fide Moyses een schoon kind was, en het be-
 vel des konings vreesden zij
 niet. * Door geloof heeft Moses 24

¹) *Door geloof heeft Isaak.... Jakob, en Esau gezegend.* De zegeningen der Patriarchen waren Prophetische voorzeggingen van toekomstige dingen, hun van God bekend gemaakt; en zóó vloeiden hunne zegeningen voort uit hun geloof aan God. Zie *Gn 27, 27*, volgg.

²) *elk der zonen van Joseph*, Josephs beide zonen, Ephraïm en Manasse. Zie *Gn 48, 15*, volggg.

³) *en aanbad den top van diens* (van Josephs) *staf*: zóó luidt hier onze Latijnsche overzetting; en men verklaart; Josephs staf of scepter, het teeken zijner heerschappij, werd door Jakob beschouwd als een typisch zinnebeeld der toekomstige heerschappij van den Messias, en als zoodanig door hem vereerd en aanbeden; en hij gaf daarmede een bewijs van zijn geloof. Doch naar den Griekschen tekst zouden wij hier liever aldus vertalen: *en aanbad God*, leunende *op den top van zijnen* (Jakobs) *staf*. Het gezegde van den Apostel is eene woordelijke aanhaling van *Gn 47, 31*, volgens de Grieksche overzetting der Zeventigen.

⁴) *Door geloof heeft Joseph*, enz. Zie *Gn 50, 23*, volgg. Joseph zeide tot zijne broeders, dat God de kinderen Israëls eenmaal uit Egypte zou doen vertrekken, en hun, volgens eene belofte aan hunne vaders gedaan, het land van Kanaän in bezit zoude geven; door zijn geloof aan die belofte beval hij hun *zijn gebeente*, zijn gebalsemd lijk, te bewaren, om het uit Egypte naar Kanaän mede te nemen, en aldaar te begraven.

⁵) *Door geloof werd Moyses*, enz. Zie *Ex 2, 2*. Amram en Jochabed, de ouders van Mozes en Aaron (*Ex 6, 20*), zagen in hunne kinderen dat *vierde geslacht*, hetwelk, naar Gods belofte aan Abraham (*Gn 15, 16*), uit zijnen staat van verdrukking in een vreemd land, zoude verlost worden en naar Kanaän terugkeeren. De buitengewone schoonheid nu van het kindeken bragt hen op de gedachte, dat het van God tot iets groots bestemd was, misschien wel tot verlosser der Israëlieten uit de Egyptische slavernij. In hun geloovig vertrouwen dan op die belofte Gods aan Abraham, *vreesden zij het bevel des konings niet* (Pharao's wreed bevel om al de mannelijke kinderen die nog geboren werden, te verdrinken). Zij stelden zich bloot aan de straf, die hen welligt kon treffen als overtreders van 's konings bevel, *en verborgen hun kind drie maanden lang*. En toen het hun onmogelijk was geworden, het kind nog langer verborgen te houden, toen deden zij met het jongsten wat wij weten, niet uit bezorgdheid voor hun eigen leven, maar uit vrees voor het leven van hun zoon; en in de voorzorg die zij namen tot zijne behoudenis, gaven zij een verder bewijs van hun geloovig vertrouwen op de goddelijke belofte. Zie *Ex 2, 3*.

grandis factus negavit se esse
 filium filiæ Pharaonis, (*Ex 2,*
 25 *11.*) * magis eligens affligi cum
 populo Dei, quàm temporalis
 26 * majores divitias æstimans
 thesauro Ægyptiorum, impropere-
 rium Christi: aspiciebat enim
 27 in remunerationem. * Fide reli-
 quit Ægyptum, non veritus

toen hij nu groot geworden was
 geweigerd de zoon eener dochter
 van Pharaö te wezen¹, * verkie- 25
 zende liever met het volk Gods
 verdrukt te worden, dan het
 genot te hebben van tijdelijke
 zonde², * dewijl hij den smaad 26
 van Christus voor grooter rijk-
 dom hield, dan de schatten der
 Egyptenaars: want hij zag op de
 belooning. * Door geloof verliet 27
 hij Egypte³, zonder 's konings

1) *geweigerd, versmaad, de zoon eener dochter van Pharaö te wezen (naar 't Grieksch; genoemd te worden), verkiezende liever, enz.* Moses, als blijkt uit *Ex 2. 5-10*, in zijns vaders huis als voedsterkind opgevoed op last van Pharaö's dochter, werd daarna aan het hof gebragt en door deze vorstin tot haren zoon aangenomen. Dat het den jongeling tijdens zijn verblijf in het vaderlijk huis niet aan godsdienstig onderwijs zal ontbroken hebben, behoeft wel niet gezegd; en wij weten, dat hij aan het hof van Pharaö onderwezen is geworden *in alle wijsheid der Egyptenaren*. Zie *Hand 7. 22*. Toen hij *nu groot geworden*, tot den mannelijken leeftijd gekomen, *was*, den ouderdom van veertig jaren bereikt had (*Hand 7. 23*), versmaadde hij het, *de zoon eener dochter van Pharaö*, de zoon van eene Egyptische prinses, *te wezen*, d. i. hij deed vrijwillig afstand van al die eer en rijkdom en genoegens, waarop hij aan het hof van Pharaö konde rekenen, verliet het hof, en mengde zich onder zijne verdrukte broeders.

2) *dan het genot te hebben van tijdelijke zonde.* Naar het Grieksch moet hier vertaald worden, 't geen ook een beteren zin oplevert: *dan tijdelijk zonde-genot te hebben*, d. i. dan voor een tijd, den kortstondigen tijd dezes levens, het genot te smaken, dat de *zonde* hem aanbod. En door de *zonde* schijnt hier bepaaldelijk de zonde van ongehoorzaamheid jegens God bedoeld te zijn. Moses wist, als genoeg blijkt uit *Hand 7. 25*, dat God zich van hem bedienen wilde ter verlossing van zijne volksgenooten uit hunne Egyptische verdrukking. Hij kon derhalve niet zijn leven lang aan Pharaö's hof verblijven, maar was verplicht om te eeniger tijd dit hof te verlaten, en daarmede tegelijk afstand te doen van al die voorregten, welke hem zijne hoedanigheid van aangenomen zoon der Egyptische koningsdochter bij voortdoring verzekerde. Voldeed hij niet aan die verplichting, dan maakte hij zich schuldig aan de zonde van ongehoorzaamheid jegens God. Maar Moses, gehoorzaam aan God, en geloovig vertrouwende op de zekere vervulling der aartsvaderlijke belofte (*Gn 15. 16*), verliet, toen hij een man geworden was, Pharaö's hof *verkiezende liever met het volk Gods verdrukt te worden*, dan, door aan het hof van Pharaö te verblijven, *het tijdelijk*, het voorbijgaand, *genot* te smaken, dat zijne *zonde* van ongehoorzaamheid jegens God hem anders zou verschaft hebben; en hij deed deze keuze, *dewijl hij den smaad van Christus*, een smaad, gelijk aan dien van Christus, Moses' tegenbeeld, *voor grooter rijkdom hield*, een veel voortreffelijker goed achtte, dan het bezit der schatten van Egypte. En waarom? Omdat *hij zag op de belooning* in het andere leven, op de belooning der eeuwige zaligheid, die God hem daarvoor schenken zou.

3) *Door geloof verliet hij Egypte*, toen hij naar Madian vlugtte (Zie *Ex 2. 11*, volg.), wat de voorzichtigheid van hem vorderde, maar *zonder 's konings gramschap te vreezen*: ter oorzaak van zijn geloof aan de belofte van Israëls verlossing en aan zijne bestemming om daartoe in Gods hand eenmaal het werktuig te wezen, was hij zonder vrees voor 's konings gramschap: hij vreesde niet, in vertrouwen op

- animositatem regis : invisibile enim tamquam videns sustinuit.
- 28 * Fide celebravit pascha, et sanguinis effusionen : ne qui vastabat primitiva, tangeret eos.
- 29 (*Ex 12.*) * Fide transierunt Mare rubrum tamquam per aridam terram : quod experti Ægyptii, devorati sunt. (*Ex 14,*
- 30 22.) * Fide muri Jericho corruerunt, circuitu dierum septem.
- 31 (*Jos 6,* 20.) * Fide Rahab meretrix non perit cum incredulis, excipiens exploratores cum pace. (*Jos 2,* 1.)
- 32 * Et quid adhuc dicam ?
- gramschap te vreezen : want den onzichtbare als ziende was hij standvastig. * Door geloof heeft hij het pascha gevierd, en de besprenging des bloeds *gedaan*¹ : opdat de verderver der eerstgeborenen, aanhennietraken zoude. * Door geloof gingen zij de roode Zee door als door een droog land : en de Egyptenaars dit beproevende, werden verzwolgen². * Door geloof vielen de muren van Jericho³, na zeven dagen omtrekkens. * Door geloof kwam Rahab de hoere⁴ niet om met de ongeloofigen, dewijl zij de bespieders met vrede had opgenomen. * En wat zal ik nog zeggen⁵ ?

Gods bijstand, dat Pharaö hem zoude vervolgen en achterhalen ; hij vertrouwde op den *onzichtbare* als zijnen Helper, alsof hij hem met zijne oogen aan zijne zijde aanschouwde, en dit maakte hem *standvastig*.

1) *Door geloof* aan 's Heeren belofte, dat het bloed des Paaschlams, op de huizen der Israëlieten gesprengd, hunne eerstgeborenen zou behouden, *heeft hij* met zijn volk het pascha gevierd, en de besprenging des bloeds *gedaan* : opdat, naar Gods belofte, de verderver der eerstgeborenen in Egypte hetzij van menschen, hetzij van vee, aan hen niet zoude raken. Lees *Ex 12*, 21, volg.

2) *Door geloof*, door een geloovig vertrouwen op Gods wondermagt, gingen zij, de Israëlieten met Moses, hunner geleider, aan het hoofd, de roode Zee, tusschen muren van water aan weerskanten, door, als hadden zij dit door het vaste land gedaan ; en de Egyptenaars, die dit ook beproefden te doen, verdrongen. Zie *Ex 14*, 13-31.

3) *Door geloof vielen de muren van Jericho*, enz. De Apostel bedoelt hier het geloovig vertrouwen van Josué en van de Israëlieten op God, die hun gezegd had, dat na een plechtig omtrekken van Jericho gedurende zeven dagen, de muren dier stad plotseling zouden instorten. Zie *Jos 6*, 1-21.

4) *Door geloof kwam Rahab de hoere*, enz. Rahab, eene heidin, een ontuchtig vrouw-mensch van Jericho, gehoord hebbende van de wonderwerken door den God der Israëlieten gewrocht, erkende hem als den eenigen waren God ; door dit geloof redde zij haar leven en kwam niet om met de ongeloofigen, met hare ongeloofige stadgenooten, die eveneens als zij met de wonderwerken van Israëls God bekend, toch in hun ongelooft zich tegen zijn volk verzetteden bij de inneming van het land Kanaän. Rahab nam, hetgeen een werk van haar geloof was, de verspieders met vrede, zonder vijandige gezindheid, op en droeg zorg voor hunne veiligheid. Zie *Jos 2*, 1-24 ; *6*, 25.

5) *En wat zal ik nog verder zeggen ?* Eene rhetorische wending om van zijne afzonderlijke optelling van geloofsmannen en daden over te gaan tot eene beknoptere. De zin is : Doch ik kan hier met mijne afzonderlijke optelling van geloofsvoorbeelden niet verder voortgaan ; want de tijd zou mij ontbreken, zoo ik nog verhalen wilde van Gedeon, van Barak, van Samson, van Jephthé, van David, van Samuël en van de Propheten. Samuël opent den rei der Propheten. Vgl. *Hand 3*, 24.

Deficiet enim me tempus enar-
 rantem de Gedeon, Barac, Sam-
 son, Jephthe, David, Samuel, et
 33 Prophetis: * qui per fidem
 vicerunt regna, operati sunt
 justitiam, adepti sunt repromis-
 siones, obturaverunt ora leonum,
 34 * extinxerunt impetum ignis,
 effugerunt aciem gladii, conva-
 luerunt de infirmitate, fortes
 facti sunt in bello, castra
 35 verterunt exterorum: * acce-
 perunt mulieres de resurrectione
 mortuos suos: alii autem distenti
 sunt non suscipientes redempti-

Want de tijd zal mij ontbreken
 als ik ga verhalen van Gedeon,
 van Barak, van Samson, van
 Jephthe, van David, van Samuël
 en van de Propheten: * die door
 geloof koningrijken veroverden¹,
 gerechtigheid oefenden², beloften
 verkregen³, leeuwen-mulden toe-
 stopten⁴, * de kracht des vuurs
 uitbluschten⁵, de scherpte des
 34 zwaards ontvloden⁶, van krank-
 heid herstelden⁷, in den oorlog
 zich dapper gedroegen, de heir-
 legers der vreemdelingen deden
 wijken⁸: * vrouwen kregen hare
 35 dooden door opstanding weder⁹:
 anderen werden uitgerekt de
 bevrijding niet aannemende, ten

1) *die door geloof koningrijken veroverden*, enz. Aan de voorafgaande opnoeming van eenige geloofsmannen onder de Israëlieten knoopt de Apostel nu, zonder bepaalde orde, eene korte opgave van hetgeen deze, en andere niet door hem opgenoemde personen, krachtens hun geloof aan God, of in hun vertrouwen op hem als hunnen helper of toekomstigen belooner, gedaan of geleden hadden. *Die door geloof koningrijken veroverden*: dit past op Gedeon, die de Madianieten (Regt 6-8), op Barak, die met Debora de Kanaänieten (Regt 4 en 5), op Samson, die de Philistijnen (Regt 13-16), op Jephthe, die de Ammonieten (Regt 11) overwon; en het geldt inzonderheid van David, den overwinnaar der Philistijnen, Moabieten, Syriërs, Edomieten en Ammonieten (II Kon 5-12).

2) *gerechtigheid oefenden*, in hunne hoedanigheid van bestuurders des volks handelden naar hetgeen regt was. Het gezegde is van toepassing, onder anderen, op Samuël (Zie I Kon 12, 4) en David (II Kon 8, 15).

3) *beloften verkregen*, goddelijke beloften verkregen, gelijk Gedeon de belofte eener overwinning. Zie Regt 7, 7.

4) *leeuwen-mulden toestopten*. Dit ziet hoogstwaarschijnlijk op hetgeen in de H. Schrift (Dn 6, 16, volg.) van den Propheet Daniël vermeldt wordt.

5) *de kracht des vuurs uitbluschten*. Dit past op Daniëls drie gezellen, Sidrach, Misach en Abdenago, die, vóórdat zij in den vuuroven geworpen wierden, onverschrokken hun geloof in den éénen waren God beleden, en in den vuuroven niets te lijden hadden van het geweld der vlammen. Zie Dn 3, 14, volg.; I Maccab 2, 59.

6) *de scherpte des zwaards ontvloden*, zoodat de pogingen hunner vijanden om hun het leven te benemen, verijdeld werden. Voorbeelden hiervan zijn David (I Kon 18, 11; 19, 10), Elias (III Kon 19, 1, volg.), en Eliseüs (II Kon 6, 31, volg.).

7) *van krankheid herstelden*, gelijk Ezechias. Zie IV Kon 20, 1, volg.

8) *in den oorlog zich dapper gedroegen, de heirlegers der vreemdelingen* (de vijandelijke legerbenden) *deden wijken*. Waarschijnlijk heeft de Apostel hier bijzonderlijk het oog op de Maccabeeuwsche helden.

9) *vrouwen kregen door geloof hare dooden*, hare doode kinderen, *door opstanding weder*. Men denke aan de weduwe van Sarepta, wier zoon door Elias (II Kon 17, 17, volg.), en aan die Sunamietische vrouw (II Kon 4, 16, volg.), wier zoon door Eliseüs uit den dood werd opgewekt. De Apostel gaat hier (vs 35) met zijne in vs 33 aangevangen optelling voort, maar nu in een veranderden redevorm.

onem, ut meliorem invenirent
 36 resurrectionem. * Alii vero
 ludibria, et verbera experti,
 insuper et vincula, et carceres :
 37 * lapidati sunt, secti sunt,
 tentati sunt, in occisione gladii
 mortui sunt, circuierunt in
 melotis, in pellibus caprinis,
 38 egentes, angustiati, afflicti : * qui-
 bus dignus non erat mundus :
 in solitudinibus errantes, in
 montibus, et speluncis, et in
 39 cavernis terræ. * Et hi omnes
 testimonio fidei probati, non
 acceperunt repromissionem,
 40 * Deo pro nobis melius aliquid
 providente, ut non sine nobis
 consummarentur

eine eene betere opstanding te
 verkrijgen¹. * Anderen onder-
 vonden bespottingen, en geesel-
 slagen, en daarenboven boeijen,
 en gevangenissen, * werden ge-
 37 steenigd, doorgezaagd, op de
 proef gesteld², stierven door
 het slagzwaard ter doodgebracht³,
 zwoeven om in schapenvachten,
 in geitenvellen, gebrek lijdende,
 verdrukt, mishandeld : * de
 38 wereld was hunner niet waar-
 dig : omdolende⁴ in woestijnen,
 op bergen, en in spelonken, en
 hollen der aarde. * En deze allen
 39 die door het geloof getuigenis
 verwierven, ontvingen de belofte
 niet⁵, * terwijl God voor ons iets
 40 beters beschikt had, opdat zij
 niet zonder ons zouden voltooid
 worden.

1) *Anderen werden uitgerekt*, naar 't schijnt, op eene soort van folterbank gespannen, en zóó met stokken doodgeslagen. Zie II Maccab 4, 19, 30. Dit ziet op den negentigjarigen Eleäzar. Zij lieten zich folteren, *de aangeboden bevrijding* van hun lijden, indien zij hun geloof wilden verzaken, *niet aannemende, ten einde eene betere opstanding te verkrijgen* : de opstanding namelijk ten eeuwig zaligen leven, eene betere dan die aardsche tijdelijke opstanding, waarvan in het begin van dit vers gesproken wordt.

2) *werden gesteenigd*, gelijk Zacharias, de zoon van Jojada (II Kron 24, 20-22); *door midden gezaagd*, gelijk de Propheet Isaias, naar luid eener oude overlevering (Justin. M. Dial. c. Tryph. § 120); *op de proef gesteld*. Dit woord wordt in eenige oude vertalingen niet gevonden. Estius is niet ongenegen om het te houden voor een oud glosseem van het onmiddellijk voorafgaande *epristhësan*, dat de copist niet zou verstaan hebben. Of is *epeirasthësan* (zij werden beproefd) misschien eene overoude schrijffout voor *epurothësan* (zij werden verbrand)? Is *op de proef gesteld* echt, dan moet het misschien genomen worden in den zin van : door allerlei folteringen beproefd om hen tot afvalligen te maken.

3) *door het slagzwaard ter dood gebracht*, gelijk die vele profeten onder Achab (III Kon 19, 10), en de propheet Urias door Joakim (Jer 26, 23).

4) *zwoeven om*, hadden geene huisvesting, ter oorzaak van hun geloof een bitter leven leidende, *in schapenvachten* of *geitenvellen* gewikkeld om hunne naaktheid te dekken, *gebrek lijdende, verdrukt, mishandeld* (mensen, welke de bedorven wereld niet waardig was te bezitten!), *omdolende*, enz. Zie III Kon 18, 4, 13; 19, 9; I Maccab 2, 28, volgk. II Maccab 5, 27; 6, 11; 10, 6.

5) *En deze allen*, al de bovengenoemde (vs 4-38) geloofshelden, *die door het geloof*, ofschoon zij om hun geloof, eene goede *getuigenis verwierven* in de H. Schrift, dat zij Gode behaagd hadden, al deze vromen van het oude verbond *ontvingen de beloften niet*, zijn niet terstond na hunne ontbinding deelachtig kunnen worden aan de beloofde zaligheid in Christus, aan de hemelsche zaligheid hunner zielen, zijnde de hemel toen nog gesloten (9, 8); terwijl God *iets beters* dan hun te beurt viel, *voor ons*, Christenen *beschikt had*, namelijk het levenslicht te zien na de komst van

TWAALFDE HOOFDSTUK.

INHOUD. De Apostel wijst zijne Hebreërs op het voorbeeld van die geloofshelden des ouden verbonds, en op het voorbeeld van Jesus; en hij vermaant hen nogmaals tot volharding in hunne belijdenis van het Christendom. De verdrukkingen, die zij daarom te verdragen hadden, mogten hunnen moed niet doen zinken. Die verdrukkingen waren bezoeken Gods, bewijzen van zijne vaderlijke liefde jegens hen, tuchtigingen. die hun eene heerlijke vrucht van *gevegtigheid* zouden aanbrengen, vs. 1-13. Eene vermaning tot eendragtigheid, tot een alleszins deugdzamen levenswandel, en tot broederlijke waakzaamheid over elkanders godsdienstig en zedelijk gedrag, vs. 14-17. Om hen aan te sporen tot het opvolgen van al deze vermaningen, waarbij vervolgens (vs, 25) nogmaals eene waarschuwing tegen afval van het Christendom gevoegd wordt, houdt de Apostel hun onderscheidene uitnemende voorregten voor oogen, die hun, als Christenen, waren te beurt gevallen; hij doet dit in eene beschrijvende vergelijking van het nieuwe verbond met het Sinaïtische. Waren de ongehoorzame Israëlieten in de woestijn niet ongestraft gebleven, veel minder nog zouden zij de goddelijke straf ontkomen, vs. 18-29.

1 *Ideoque et nos tantam habentes impositam nubem testium, deponentes omne pondus, et circumstans nos peccatum, per patientiam curramus ad propositum nobis certamen: (Rom 6, 4. Col 3, 8. Eph 4, 22. I Pt 2, 1; 4, 2.) *aspicientes in Auctorem fidei, et consummatorem Jesum, qui proposito sibi gaudio

* En derhalve ook wij¹ daar wij zoo groot eene wolk van getuigen² rondom ons hebben, laat ons allen last, en de ons omringende zonde afleggen³, en den wedloop ons voorgesteld met volharding loopen: *ziende⁴ om

den Messias, *opdat*, zulks was daarbij Gods bedoeling, opdat zij niet zonder ons, maar wij met hen zouden voltooid worden, tot het genot der eeuwige zaligheid geraken. — De zielen der vromen van het oude verbond zijn niet eerder deelachtig kunnen worden aan het genot der eeuwige zaligheid, dan na het volbragte verlossingswerk van Christus; terwijl de zielen der afgestorvene Christenen aanstonds na hare ontbinding die zaligheid konden genieten.

1) *En derhalve ook wij*, enz. Eene nieuwe uit de voorafgaande (11) geloofsvoorbeelden afgeleide vermaning aan de Hebreëwsche Christenen tot standvastigheid in hunne belijdenis van het Christendom.

2) *zoo groot eene wolk*, eene zoo groote menigte, van getuigen, van geloofshelden, die door hunne daden getuigen wat het geloof vermag. Die getuigen worden hier voorgesteld als aanschouwers van den geloofstrijd der Hebreëwsche Christenen. Paulus' rede is hier beeldsprakig, en de beelden zijn genomen van den Griekschen wedloop.

3) *laat ons allen last*, alles wat ons loopen in de loopbaan des geloofs zou kunnen verhinderen, *afleggen* en met name *de ons omringende zonde*, naar het Grieksch: de *ligtelijk ons omringende* en ons loopen belemmerende en tegenhoudende zonde. Door *de zonde* verstaan wij hier met Ribera (ad h. l.) *de booze begeerlijkheid*, die door den H. Doop niet wordt weggenomen, maar ten strijde overblijft in de gedoopten. Zoodat de Apostel hier met andere woorden zegt wat hij vroeger schreef aan de Romeinen (6, 12): *Dat dan de zonde niet heersche in uw sterfelijk lichaam, zoodat gij aan zijne begeerlijkheden zoudt gehoorzamen*,

4) *ziende op den Stichter* (naar het Grieksch: *den Voorganger*), en *voltooijer des geloofs*

sustinuit crucem, confusione contempta, atque in dextera;
 3 sedis Dei sedet. * Recogitate enim eum, qui talem sustinuit a peccatoribus adversum semetipsum contradictionem: ut ne fatigemini, animis vestris deficientes.
 4 * Nondum enim usque ad sanguinem restitistis, adversus peccatum repugnantes: * et oblitus estis consolationis, quæ vobis tamquam filiis loquitur, dicens: Fili mi, noli negligere disciplinam Domini: neque fatigeris dum ab eo argueris. (*Prov*
 5 *3*, 11. *Apoc* *3*, 19.) * Quem
 6 enim diligit Dominus, castigat:

de vreugde hem voorgesteld het kruis heeft verdragen, de schande verachtende, en ter regterhand van Gods troon gezeten is. * Denkt aan hem, die zulk¹ eene tegenspraak van de zondaars tegen zich verdragen heeft: opdat gij niet moede wordt, in uwe zielen bezwijkende. * Gij hebt immers, strijdende tegen de zonde, nog niet ten bloede toe wederstand geboden²: * en gij hebt de vertroosting vergeten³, die tot u als tot zonen spreekt, zeggende: Mijn zoon! misacht de tuchtiging des Heeren niet⁴: en word niet moedeloos als gij van hem bestraft wordt. * Want de Heer tuchtigt, dien hij

op Jesus, die om de vreugde, om met eere en heerlijkheid gekroond te worden (Hebr 2, 9), hetwelk hem als belooning voor zijnen strijd was voorgesteld, het kruis heeft verdragen, den kruisdood heeft geleden, de schaamte, die daarmede verbonden ging verachtende, en thans, na zijn volbragten strijd, met eere en heerlijkheid gekroond, gezeten is ter regterhand van Gods troon.

¹) Denkt aan hem, die zulk, enz. De Apostel wijst zijne Hebreërs nog eens nadrukkelijk op het voorbeeld van Jesus, die van de zondaars, van zijne ongeloofige volksgenooten, zulk eene tegenspraak tegen zich, zoo grooten tegenstand (de Apostel bedoelt Jesus' lijden en kruisdood), verdragen had. Op hem als hun voorbeeld, op zijn standvastig lijden en op zijne verheerlijking, moesten zij hunne aandacht gevestigd houden, ten einde in hunne geestelijke loopbaan niet moede te worden en in hunne zielen te bezwijken, den moed te verliezen.

²) Gij hebt immers strijdende, bij uwen strijd, tegen de zonde (eene persoonsverbeelding), die u tot afvalligen van het Christendom wil maken, nog niet ten bloede toe wederstand geboden. Zij hadden wel is waar voor Jesus' naam moeten lijden (Hebr 10, 32-34), maar toch nog niet hun bloed moeten storten, gelijk Jesus, hun voorbeeld, gedaan had.

³) en gij hebt de vertroosting, het opbeurend en vermanend woord der H. Schrift, vergeten: het schijnt wel, dat gij vergeten hebt de vertroosting (wederomeene persoonsverbeelding), die tot u als tot geliefde zonen spreekt, zeggende: Mijn zoon, enz. — Men zou hier ook in vragenden vorm kunnen vertalen: en hebt gij..., vergeten, enz. De aangehaalde Schriftuurplaats is getrokken uit spreuk 3, 11, 12, naar de overzetting der Zeventigen. Zij moet dienen, om de Hebreuwsche Christenen te leeren, hoe zij de verdrukkingen, die hun aangedaan werden, moesten beschouwen. Zij moesten die aanzien als hun van Gods hand toekomende, als een bewijs van zijne vaderlijke liefde jegens hen.

⁴) Misacht de tuchtiging des Heeren niet: enz. Zij moesten de verdrukkingen en wederwaardigheden, als zijnde hun van God toegezonden, niet alleenlijk geduldig verdragen, maar zelfs met een dankbaar hart als eene weldaad ontvangen; zij waren een bewijs van Gods liefde jegens hen: want de Heer tuchtigt (vs. 6) dien hij liefheeft enz. De aangehaalde Schriftuurplaats is genomen uit Spreuk 3, 11, volgg.

flagellat autem omnem filium,
 7 quem recipit. * In disciplina
 perseverate. Tamquam filii vobis
 offert se Deus: quis enim filius,
 8 quem non corripit pater? * Quòd
 si extra disciplinam estis, cujus
 participes facti sunt omnes:
 ergo adulteri, et non filii estis.
 9 * Deinde patres quidem carnis
 nostræ, eruditores habuimus, et
 verebamur eos. non multo
 magis obtemperabimus Patri
 10 spirituum, et vivemus? * Et illi
 quidem in tempore paucorum
 dierum, secundum voluntatem
 suam erudiebant nos: hic autem
 ad id, quod utile est in recipiendo
 11 sanctificationem ejus. * Omnis
 autem disciplina in præsentibus
 quidem videtur non esse gaudii,

liefheeft: en hij kastijdt
 iederen zoon, dien hij aan-
 neemt. * Volhardt onder tuch-
 tiging! God behandelt u als
 7 zonen¹: want welke zoon is
 er, dien de vader niet tuchtigt²?
 * Maar indien gij zonder
 8 tuchtiging zijt³, die aan allen
 ten deel is gevallen: dan zijt
 gij bastaarden, en niet zonen.
 * Voorts wij hebben de vaders
 9 onzes vleesches, tot tuchtmeesters
 gehad, en wij hadden ontzag
 voor hen⁴. zullen wij ons dan
 niet veel meer onderwerpen aan
 den Vader der geesten, en leven?
 * En genen tuchtigden ons voor
 10 een tijd⁵ van weinige dagen,
 naar hun goeddunken: maar hij
 tot ons nut, opdat wij zijne
 heiligheid verkrijgen. * Alle
 11 tuchtiging nu schijnt wel voor
 het tegenwoordige⁶ geene zaak

1) *Volhardt onder tuchtiging! God behandelt u als zonen.* Doch naar eene andere Grieksche lezing luidt het hier aldus: *indien gij tuchtiging ondergaat, dan behandelt God u als zonen.* Aan deze lezing zouden wij de voorkeur geven.

2) *want welke zoon is er, dien de vader niet tuchtigt?* Eene soort van tusschenrede, dienende tot bevestiging van het voorafgaande gezegde: *God behandelt u als zonen.*

3) *Maar indien gij zonder tuchtiging zijt, die aan allen, aan alle kinderen Gods, aan allen, die hem ooit behaagden, is ten deel gevallen: dan zijt gij bastaarden,* dan zoudt gij behandeld worden als bastaarden, als onechte kinderen, aan welke hun vader zich weinig laat gelegen liggen.

4) *Voorts wij hebben in onze jeugd de vaders onzes vleesches, onze ligchamelijke, aardische vaders, tot tuch. meesters gehad, en wij hadden ontzag voor hen,* met eerbied en geduld ondergingen wij hunne tuchtiging. *zullen wij ons dan niet veel meer geduldig onderwerpen aan God, den Vader der geesten, en leven,* om eeuwig zalig te leven? Eene nieuwe beweegreden (a minori ad majus) tot geduld onder de verdrukkingen, die zij te lijden hadden.

5) *En genen, onze ligchamelijke vaders (vs 9), tuchtigden ons voor een tijd, enz.* De voortreffelijkheid van Gods tuchtiging boven die der ouders. Zij, zij tuchtigden ons voor een tijd van weinige dagen, voor den tijd van dit kortstondige leven, naar hun goeddunken, bij hunne kortzigtigheid niet altijd tot ons best, soms wel tot ons nadeel: *maar hij, God, de Vader der geesten, kastijdt ons tot ons eeuwig nut, opdat wij namelijk zijne heiligheid verkrijgen, naar het Grieksch: opdat wij zijner heiligheid deelachtig worden, d. i. ten einde ons door die kastijdingen al meer en meer zedelijk te volmaken.* Vgl. Rom 5, 3, volg.; Jak 1, 2, volg.; I Pt 1, 6.

6) *Alle tuchtiging nu, alle lijden, dat God als tuchtiging toezendt, schijnt wel (maar de zaak goed ingezien, is het toch anders daarmede gelegen) voor het tegenwoordige, in het oogenblik dat wij haar ondervinden, geene zaak van vreugde te zijn, maar van droefheid: doch daarna, nadat wij haar geleden hebben, zal zij geven, (naar het*

- sed mœroris : postea autem fructum pacatissimum exercitatis per eam, reddet justitiæ.
- 12 * Propter quod remissas manus, 12
13 et soluta genua, erigite, * et 13
gressus rectos facite pedibus vestris : ut non claudicans quis erret, magis autem sanetur.
- 14 * Pacem sequimini cum omni- 14
bus, et sanctimoniam, sine qua nemo videbit Deum : (*Rom 12,*
15 18.) * contemplantes nequis 15
desit gratiæ Dei : nequa radix almaritudinis sursum germinans impediatur, et per illam inquinentur multi. * Ne quis fornicator, 16
aut profanus ut Esau : qui propter unam escam vendidit primitiva sua : (*Gn 25, 33.*)
17 * scitote enim quoniam et postea 17
- van vreugde te zijn, maar van droefheid : doch daarna zal zij hun die door haar geoefend zijn, eene vredevolle vrucht van gerechtigheid geven. * Daarom rigt de slappe handen¹, en de matte knieën weder op, * en maakt regte paden met uwe voeten : opdat geen kreupel gaande afdwale, maar veeleer genezen worde².
- * Streeft naar vrede met allen, en naar heiligheid, zonder welke niemand God zien zal³ : * ziet toe dat niet iemand de genade Gods verzuime⁴ : dat niet eenige wortel van bitterheid opwaarts spruitende hinder doe⁵, en door haar velen besmet worden. * Dat niet iemand een hoereerder zij, of een onheilige⁶ gelijk Esau : die voor ééne enkele spijs zijn eerstgeboorterecht verkocht : * want weet dat hij ook daarna

Griekseh : geeft zij) vrucht van gerechtigheid, vrucht in gerechtigheid, d. i. in zedelijke vervolmaking bestaande.

1) *Daarom rigt de slappe handen*, enz. enz. Als practische gevolgtrekking uit het gezegde in vs 4-11, eene herhaling der vermaning van vs 1-3 tot vernieuwden ijver, en standvastigheid. De Apostel bezigt daartoe Schriftuurwoorden, genomen deels uit Is 35, 3, deels uit Spreuk 4, 26.

2) *opdat geen kreupel gaande* onder u, geen wankelende in zijn geloof en in gevaar van afval verkeerende. *afdwale*, van den regten weg afkome, *maar veeleer genezen worde*, op den regten weg voortga.

3) *Streeft naar vrede met allen*, beijvert u om vrede te houden met allen, ook met uwe ongelovige medeburgers (Vgl. Rom 12, 18), en legt u zorgvuldig toe op heiligheid van leven, op het voeren van een deugdzamen levenswandel, zonder welken niemand God zien zal, niemand tot het bezit der eeuwige zaligheid zal geraken, hoe standvastig hij overigens ook geweest zij in de belijdenis van zijn geloof.

4) *ziet toe*, wederkeerig met broederlijke waakzaamheid zorg dragende voor elkander, dat niet soms iemand onder u de genade Gods verzuime, door ongelooft of door zijnen zondigen levenswandel die genade verlieze. — Het woord is hier bijzonderlijk gericht tot de oversten der Hebreërs.

5) *dat niet eenige wortel van bitterheid*, eenige bittere, d. i. giftige plant, opwaarts spruitende hinder doe. Dt 29, 38. Zonder beeld : dat niet iemand door zijnen ergelijken levenswandel de Gemeente ontstichte en, door het voorbeeld dat hij geeft, velen bedorven worden.

6) *of een onheilige*, een ligtzinnig verwaarloozer van het heil in Christus, zoodanig een als Esau was, die zijn eerstgeboorterecht zoo weinig telde, dat hij het voor ééne enkele schotel spijs verkocht.

cupiens hereditare benedictionem, reprobatus est: non enim invenit poenitentiae locum, quamquam cum lacrymis inquisisset eam. (*Gn 27, 38.*)
 18 * Non enim accessistis ad tractabilem montem, et accensibilem ignem, et turbinem, et caliginem, et procellam, (*Ex 19, 12; 20, 21.*) * et tubæ
 19 sonum, et vocem verborum, quam qui audierunt, excusaverunt se, ne eis fieret verbum. * Non enim portabant
 20 quod dicebatur: Et si bestia tetigerit montem, lapidabitur. (*Ex 19, 13.*) * Et ita terribile
 21 erat quod videbatur. Moyses dixit: Exterritus sum, et tremebundus. * Sed accessistis ad Sion
 22

toen hij den zegen wilde beëven¹, verworpen werd: want voor verandering van zin vond hij geene plaats, ofschoon hij er met tranen om verzocht had. * Want gij zijt² niet gekomen tot een tastbaren berg, en tot ontstoken vuur, en tot stormwind, en duisternis, en onweder, * en tot bazuinklank, en woordenschal, waarvan de hoorders voor zich afbaden, dat het woord niet tothen zougevoerd worden. * Want zij verdroegen niet wat gezegd werd: Ook als eenig dier³ den berg heeft aangeraakt, zal het gesteenigd worden. * En zoo schrikwekkend was het gezigt! Moses zeide: Ik ben geheel verschrikt, en sidder! * Maar gij zijt gekomen tot den

¹ *want weet* (naar 't Grieksch liever: *want gij weet*) dat hij ook, even als hij het voorregt der eerstgeboorte verworpen had, ook *verworpen werd* toen hij daarna *den zegen*, die aan de eerstgeboorte verbonden was, toch verlangde te verkrijgen; *want voor verandering van zin* bij zijnen vader *vond hij geene plaats*: zijne bede werd verworpen en hij bleef beroofd van de zegening, welke hij in zijne ligtzinnigheid veracht had. Aan dit waarschuwend voorbeeld moesten zij zich spiegelen, zoovelen de genade hun in Christus geschonken ligtzinnig verwaarloosden.

² *Want gij zijt*, enz. Eene beweegreden tot opvolging der voorafgaande vermaningen. Zij is genomen van de voortreffelijkheid des nieuwen verbonds boven het Sinaitische. *Want gij zijt*, toen gij Christenen zijt geworden, *niet*, gelijk weleer uwe vaderen in de woestijn bij de afkondiging der wet, *gekomen tot een tastbaren berg*, den berg Sinai, een aardschen berg, *en tot ontstoken, brandend, vuur, en tot stormwind, en duisternis, en onweder, en tot bazuinklank, en woordenschal*, de donderstem, waarmede de Heer de tien-geboden-wet afkondigde, *waarvan de hoorders* (de Israëlieten, de hoorders van die donderstem) *voor zich afbaden, dat het woord des Heeren niet verder tot hen zou gevoerd worden*, dat de Heer niet zou voortgaan met zelf tot hen te spreken, maar dat hij zulks doen wilde door de bediening van Moyses. Vgl. *Ex 19 en 20. Dt 5.*

³ *Want zij verdroegen niet wat gezegd werd: Ook als eenig dier*, enz. Vers 20 en 21 maken een tusschenzin uit, waarin reden gegeven wordt van dat *bidden* (vs. 19) der Israëlieten, dat de Heer door Mozes tot hen spreken wilde, en zij alzoo zich verwijderden mogten van dien gevaarlijken berg en van het schrikkelijk tooneel, hetwelk zij daar voor oogen hadden. Het gebod, dat zelfs geen dier den berg mogtaanraken, zonder het met zijn leven te boeten, boezemde hun eene overgrootte vrees in, en, *zoo schrikwekkend was het gezicht*, alles wat zich bij de afkondiging van de wet op den berg Sinai aan hun oog en oor opdeed, dat zelfs *Moses zeide: Ik ben geheel verschrikt, en sidder!*

montem, et civitatem Dei viventis, Jerusalem cælestem, et multorum millium Angelorum frequentiam, * et Ecclesiam primitivorum, qui conscripti sunt in cælis, et judicem omnium Deum, et spiritus justorum perfectorum, * et testamenti novi mediatorem Jesum, et sanguinis aspersionem melius loquentem quàm Abel. * Videte ne recusetis loquentem. Si enim illi non effugerunt, recusantes eum, qui super terram loquebatur: multo magis nos, qui de cælis loquentem nobis avertimus. * ²⁶ *cujus vox movit terram tunc: nunc autem repromittit, dicens:*

berg Sion¹, en de stad des levenden Gods, het hemelsche Jerusalem, en tot de schare van vele duizenden van Engelen², * en tot de Vergadering der eerstelingen, die³ in den hemel staan opgeschreven, en tot God den regter van allen⁴, en tot de geesten der voltooide regtvaardigen⁵, * en tot den middelaar des nieuwen verbonds Jesus, en tot eene bloedsprenging⁶ die beter spreekt dan Abel. * Ziet toe dat gij dien die spreekt niet verwerpt. Want indien zijdie dengene verwerpen, die op aarde sprak⁷, niet ontkomen zijn: nog veel meer wij, indien wij ons afkeeren van hem die uit den hemel tot ons spreekt! * wiens stem toen de aarde bewoog⁸: maar die nu belooft,

¹) *Maar gij zijt gekomen tot den berg Sion*, enz. *Sion* is de naam des bergs, waarop een gedeelte van Jerusalem gebouwd was, maar in ruimeren zin wordt *Sion* ook gezegd van de geheele stad Jerusalem. Om zijnen tempel nu wordt Jerusalem ook *de stad Gods* genoemd; en hiernaar is Sion of Jerusalem eene aardsche afbeelding van den hemel; en het tegenbeeld van het aardsche Jerusalem is het Jerusalem *dat boven is* (Gal 4, 26), het *hemelsche* Jerusalem, waarmede hier de strijdende en triumferende Kerk beteekend wordt. Zie het aangeteekende op Gal 4, 25-28.

²) *en tot de schare* (de feestvierende Vergadering) *van vele duizenden*, van duizenden en duizenden, van Engelen.

³) *en tot de Vergadering der eerstelingen, die*, enz. De Apostel bedoelt waarschijnlijk de reeds afgestorven belijders van het Christendom, die als eerstelingen onder de hemelburgers stonden opgeschreven of, anders gezegd, aan de hemelsche zaligheid waren deelachtig geworden.

⁴) *en tot God den regter van allen* (naar het Grieksch: *en tot den regter, den God van allen*). Het is gezegd tot hunne vertroosting. Vgl. II Thess 1, 6, volg.

⁵) *en tot de geesten der voltooide regtvaardigen*, de afgescheide zielen der vromen onder het oude verbond.

⁶) *en tot eene bloedsprenging die* (naar het Grieksch: *en tot besprengingsbloed, dat*) *beter spreekt dan Abel*. De Apostel bedoelt het offerbloed van Jesus' zoendood. De Hebreers, zoovelen in Jesus geloofd hadden, waren, door dit bloed als *besprengd*, van hunne zonden gereinigd, met God verzoend en geheiligd geworden. *Beter* sprak dit bloed *dan Abel*, dan Abels bloed; want Abels bloed riep tot God om wraak (Gn 4, 10), Jesus' bloed verkondigt genade en vergeving.

⁷) *Ziet toe dat gij dien die tot u spreekt*, namelijk Christus, *niet verwerpt*. *Want indien zij*, de ongehoorzame Israëlieten in de woestijn, *die dengene verwerpen, die op aarde sprak*, Christus, den Engel des verbonds (zie op Hand 7, 30 en I Kor 10, 9), de goddelijke straf *niet ontkwamen*: nog veel meer zullen wij haar niet ontkomen, *indien wij ons afkeeren van hem die thans door zijne Apostelen uit den hemel tot ons spreekt*.

⁸) *wiens stem toen*, bij de wetgeving op den berg Sinaï, *de aarde bewoog* (Jud 5, 4,

Adhuc semel : et ego movebo
 non solum terram, sed et
 27 cælum. (*Agg 2, 7.*) * Quod
 autem, Adhuc semel, dicit :
 declarat mobilium translationem
 tamquam factorum, ut maneant
 28 ea, quæ sunt immobilia. * Itaque
 regnum immobile suscipientes,
 habemus gratiam : per quam
 serviamus placentes Deo, cum
 29 metu et reverentia. * Etenim
 Deus noster ignis consumens est.
 (*Dt 4, 24.*)

zeggende : Nog éénmaal : en
 bewegen zal ik niet alleen
 de aarde, maar ook den
 hemel ! * En wat hij zegt, Nog
 27 éénmaal : dit duidt de veran-
 dering aan van het bewegelijke
 als van iets dat gemaakt is,
 opdat het onbewegelijke blijve.
 * Daarom dewijl wij een onbe-
 28 wegelijk koninkrijk ontvangen.
 hebben wij genade : waardoor¹
 wij God welbehagelijk kunnen
 dienen, met vreeze en eerbied².
 * Want onze God is een
 29 verterend vuur³.

⁵), maar die nu, voor nu, voor dit tegenwoordige tijdvak, met het oog daarop, *belooft*, (naar het Grieksch : *beloofd heeft*) en aangekondigd heeft door den Propheet Aggeüs (2, 7), zeggende : *Nog éénmaal* : enz. Door die *beweging niet alleen van de aarde maar ook van den hemel*, wordt de stichting van het nieuwe verbond, van het Godsrijk door Christus, beteekend. En dit woord der godspraak : *Nog éénmaal* en bijgevolg daarna niet meer : *dit duidt* van den eenen kant *de verandering aan van het bewegelijke als van iets dat gemaakt* en daarom *vergankelijk is*, de afschaffing van het oude verbond, het oude Godsrijk, welke *verandering* geschieden zou *opdat het onbewegelijke blijve*, om vervangen te worden door het nieuwe verbond, het nieuwe Godsrijk, *een onbewegelijk en blijvend koninkrijk*, iets wat van den anderen kant door dit woord : *Nog éénmaal*, was aangeduid ; want er zal geene derde beweging plaats hebben. Van dit *onbewegelijke koninkrijk* waren de Hebreërs, door hunne bekeering tot het Christendom, nu burgers geworden.

¹) hebben wij genade : waardoor, enz. Naar het Grieksch zouden wij verkiezen hier aldus te vertalen : *laat ons dankbaarheid betoonen en daardoor God welbehagelijk dienen*, enz.

²) met vreeze en eerbied. Naar het Grieksch ; *met eerbied en vreeze*.

³) onze God is een verterend vuur (*Dt 4, 24*), d. i. een God, die op eene zeer geduchte wijze straft.

DERTIENDE HOOFDSTUK.

INHOUD. Opwekking tot het betrachten van onderscheidene Christelijke pligten en deugden : tot onderlingeliefde, vs 1 ; tot herbergzaamheid vs 2 ; tot bezorgdheid voor de gevangenen vs 3 ; tot vlekkelooze huwelijksstrouw, vs 4 ; tot tevredenheid met hetgeen zij hadden, en tot vertrouwen op God, vs 5, 6 ; tot navolging van het voorbeeld hunner afgestorvene geestelijke oversten, vs. 7. Eene waarschuwing tegen alle leering, die strijdig was met de leer van het Evangelie, en eene tegen het deelnemen aan Joodsche offermaaltijden ; de Christenen hadden een altaar, waarvan zij, die den Levietischen tabernakel dienden, niet mogten eten ; waaruit eene vermaning wordt getrokken om in Jesus alleen hun heil te zoeken, al moesten zij hierom met hem versmaad worden, vs 8—15. Eene vermaning tot weldadigheid, vs 16, en tot gehoorzaamheid aan hunne geestelijke oversten, vs 17. Hij verzoekt om hunne voorbede, en spreekt een plechtigen zegenwensch over hen uit, vs 18—21. Slot van den brief, vs 22—25.

¹ * Charitas fraternitatis maneat
² ¹ onder u. * Et hospitalitatem
² nolite oblivisci, per hanc enim
² latuerunt quidam, Angelis hospiti-
² o receptis. (*Rom 12, 13. I Pt*
³ *4, 9. Gn 18, 3 ; 19, 2.*) * Me-
³ mentote victorum, tamquam
³ simul vincti : et laborantium,
³ tamquam et ipsi in corpore
⁴ morantes * Honorabile connu-
⁴ bium in omnibus, et thorus immacu-
⁴ latus. Fornicatores enim, et
⁵ adulteros judicabit Deus. * Sint
⁵ mores sine avaritia, contenti
⁵ praesentibus : ipse enim dixit :
 Non te deseram, neque derelin-

* De broederliefde blijve
 onder u. * En de herbergzaam-
 heid vergeet haar niet, want
 door haar hebben sommigen,
 zonder het te weten¹, Engelen
 geherbergd. * Gedenkt de gevan-
 genen, als of gij mede gevangen
 waart² : en de zieken, als ook
 zelve nog in een ligchaam
 verblijvende³. * Het huwelijk zij
 in eere gehouden in alles⁴, en de
 sponde zij onbezoedeld. Want
 hoereers, en overspelers God
 zal ze oordeelen. * Uw gedrag
 zij zonder geldgierigheid, ver-
 genoegt u met hetgeen voor-
 handen is⁵ : want hij zelf heeft

¹) Want (eene beweegreden daartoe) door haar, door de deugd der herbergzaamheid te oefenen, hebben sommigen, Abraham en Sara (Gn 18), en daarna Lot (Gn 19), zonder het te weten, Engelen, die hun onder menschelijke gedaante verschenen, geherbergd. — Abraham hield zijne bezoekers aanvankelijk voor menschen, daar hij hun spijs en drank aanbood.

²) alsof gij mede gevangen, medegevangenen, waart, alsof hetzelfde lot u trof. Zulk eene deelneming wekt een levendig medelijden op, dat u krachtig zal aansporen om hun uwe broederliefde te bewijzen.

³) als ook zelve nog in een zwak ligchaam verblijvende, zoodat hun lijden ook u nog eens kan overkomen, en gij op uwe beurt behoefte kunt hebben aan het medelijden uwer broederen.

⁴) Het huwelijk zij in eere gehouden in alles, in allen opzichte, en de sponde, het huwelijksbed, zij onbezoedeld, worde door geenerlei misdaad besmet.

⁵) Uw gedrag, gezindheid en wandel, zij zonder geldgierigheid: weest niet geldzuchtig, maar vergenoegt u, houdt u tevreden, met hetgeen voorhanden is, met hetgeen gij thans

- 6 quam. (*Jos 1, 5.*) * ita ut confi-
denter dicamus : Dominus mi-
hi adjutor : non timebo quid
faciat mihi homo. (*Ps 117, 6.*)
- 7 * Mementote præpositorum
vestrorum, qui vobis locuti
sunt verbum Dei: quorum intuen-
tes exitum conversationis, imita-
mini fidem. * Jesus Christus
8 heri, et hodie : ipse et in sæcula.
- 9 * Doctrinis variis, et peregrinis
nolite abduci. Optimum est
enim gratia stabilire cor, non
escis : quæ non profuerunt
10 ambulantis in eis. * Habe-
mus altare, de quo edere non
habent potestatem, qui taber-
naculo deserviunt. * Quorum
- gezegd : Ik zal u niet bege-
ven, en u niet verlaten!
* zoodat wij met vertrouwen
kunnen zeggen : De Heer
is mij een helper : ik zal
niet vreezen wat een mensch
mij doen kan¹.
- * Gedenkt uwe oversten, die
u het woord Gods verkondigd
hebben : beschouwt het uiteinde
van hunnen wandel², en volgt
hun geloof na. * Jesus Christus
is³ gisteren, en heden : dezelfde
en in eeuwigheid. * Laat u
niet wegvoeren door velerlei,
en vreemde leeringen⁴. Want
het is voortreffelijk door ge-
nade⁵ het hart te sterken, niet
door spijzen⁶ : die geen nut
deden aan hen die daarmede
omgingen. * Wij hebben een
altaar, waarvan zij, die den
tabernakel dienen, geen regt
hebben om te eten⁷. * Want

bezit, zonder altijd meer te begeeren in angstvallige bezorgdheid voor de toekomst, en verlaat u op God ; want hij zelf heeft gezegd : Ik zal u niet begeven, enz. Vgl. Dt 31, 6, 8. Jos 1, 5. Chron 28, 20.

1) Uit Ps 117, 6. Naar het Grieksch luidt het hier aldus : De Heer is mij een helper, en ik zal niet vreezen ; wat kan een mensch mij doen ?

2) beschouwt het uiteinde van hunnen wandel, hun levenseinde, hoe zij hun geloof door hunnen marteldood bevestigd hebben. Men denke aan de HH. Stephanus, Jakobus, den broeder des Heeren, en Jakobus den broeder van Joannes.

3) Jesus Christus is, enz. Naar eene andere interpunctie dan die der Vulgaat, welke wij in onze overzetting gevolgd hebben, zouden wij verkiezen hier aldus te vertalen : Jesus Christus is gisteren, en heden : dezelfde en in eeuwigheid. Jesus Christus, Gods menschgeworden Zoon, is altijd de zelfde, en zoo onveranderlijk als hij zelf is, zoo onveranderlijk is ook de leer der zaligheid, door hem verkondigd. Het gezegde dient tot grond voor de hier (vs 9) volgende waarschuwing tegen zekere Judaïstische en mischien ook wel Gnostische leerstellingen.

4) Laat u niet wegvoeren, van den regten weg in het stuk van Godsdienst afbrengen, door velerlei, en vreemde, door allerlei met de leer van het Evangelie niet overeenkomende leeringen.

5) Want het is voortreffelijk door genade, enz. Van zijne algemeene vermaning overgaande tot eene bijzondere, waarschuwt de Apostel hen hier, naar het schijnt, tegen het aanzitten aan de Joodsche offermaaltijden. Met die genade bedoelt de Apostel waarschijnlijk het heilig Sacrament des autaars.

6) niet door spijzen, genoten aan Joodsche offermaaltijden, spijzen, waarvan het genot geen ziele-heil aanbragt aan hare genieters.

7) Wij Christenen, wij hebben een altaar, (en derhalve ook een offer, want waar een altaar is, daar moet ook een offer zijn), waarvan zij die den tabernakel dienen, die de

enim animalium infertur sanguis pro peccato in Sancta per pontificem, horum corpora cremantur extra castra. (Lv 16, 27.)
 12 * Propter quod et Jesus, ut sanctificaret persuum sanguinem
 13 populum, extra portam passus est. * Exeamus igitur ad eum
 14 extra castra, improperium ejus portantes. * Non enim habemus hic manentem civitatem, sed futuram inquirimus. (Mich 2, 10.)
 15 * Per ipsum ergo offeramus hostiam laudis semper Deo, id est, fructum labiorum confitentium nomini ejus. * Bene-

de lichamen der dieren, wier bloed voor de zonde door den hooge priester in het Allerheiligste wordt gebragt, worden buiten de legerplaats verbrand¹. * Daarom ook heeft Jesus, opdat hij door zijn bloed het volk zoude heiligen, buiten de poorte geleden². * Laat ons derhalve tot hem uitgaan buiten de legerplaats³, zijnen smaad dragende. * Want wij hebben hier geene blijvende stad⁴, maar zoeken de toekomstende. * Laat ons dan door hem Gode te allen tijde een loffer opdragen, dat is, de vrucht van lippen die zijnen naam belijden⁵. * En vergeet de wel-

Mosaïsche eeredienst plegen, de Joden (Vgl. Hebr 9, 9) *geen recht hebben om te eten*. Met dit altaar bedoelt de Apostel *de tafel des Heeren*, en de onbloedige offerande van het nieuwe verbond.

¹) *Want de lichamen der dieren, wier bloed voor de zonde, tot verzoening der zonde van het volk, door den hooge priester op den grooten verzoendag in het Allerheiligste wordt gebragt* (zie op Hebr 9, 7, 12), *worden buiten de legerplaats verbrand*. Zie Lv 16, 27. De legerplaats heet de plaats, waar de Israëlieten bij hun omzwerven in de woestijn tijdelijk gelegd waren. In Kanaän gold als legerplaats der Israëlieten de stad Jerusalem, nadat de tempel gesticht was. De lichamen dan van die zondoffers voor het volk moesten *verbrand* worden; doch terwijl het vleesch van andere offers gedeeltelijk tot een offermaaltijd diende, mogt het vleesch van deze zondofferdieren door niemand genuttigd worden. Het offer nu van het altaar der Christenen, welk offer een tegenbeeld is van dat Levietische zoenoffer, dit offer is een *zondoffer*, en derhalve mogen zij *die nog den tabernakel dienen* (vs 10), die nog de Mosaïsche eeredienst aanhangen, daarvan niet eten.

²) *Daarom ook*, dewijl het zoenoffer van Christus een antitype of tegenbeeld was van dat Levietische zoenoffer, daarom *heeft Jesus, omdat hij door zijn eigen bloed het volk zonde heiligen* (2, 11), *buiten de poorte* van Jerusalem, buiten de legerplaats (vs 11), den dood geleden.

³) *Laat ons derhalve tot hem uitgaan buiten de legerplaats, enz.* Aan die typische onder rigting (vs 12) betreffende Jesus' lijden *buiten Jerusalem*, knoopt de Apostel nu, tropologisch, de vermaning aan zijne Hebreërs, om zich geheel en al van het Jodendom los te maken, Jerusalem in een zedelijken zin te verlaten, in Jesus alleen hun heil te zoeken, *buiten de legerplaats tot hem uit te gaan* zonder den smaad te duchten, die hun daarom van hunne ongeloofige volksgenooten mogt worden aangedaan, maar gewillig *zijnen smaad dragende*, aan den smaad, dien hij van de Joden geleden had, deelnemende door hun lijden om de belijdenis van zijnen naam. — De *legerplaats* beteekent nu metonymisch het Jodendom.

⁴) *Want wij Christenen, wij hebben hier op aarde geene blijvende stad, enz.* Eene opwekkende beweegreden om Jesus' *smaad* (vs 13) gewillig te dragen.

⁵) *Laat ons dan door hem, door Jesus, onzen Middelaar, Gode ten allen tijde een lof- dank-offer opdragen*, niet een dankoffer van veldvruchten, maar een geestelijk offer, *dat is, dankzeggingen, de vrucht van lippen die zijnen (Gods) naam pryzen*, laat ons God

17 ficientiæ autem, et communionis nolite oblivisci: talibus enim hostiis promeretur Deus. * Obedite præpositis vestris, et subjacete eis. Ipsi enim pervigilant quasi rationem pro animabus vestris reddituri, ut cum gaudio hoc faciant, et non gementes: hoc enim non expedit vobis.

18 * Orate pro nobis: confidimus enim quia bonam conscientiam habemus in omnibus bene volentes conversari. * Amplius autem deprecor vos hoc facere, quò celerius restituar vobis.

20 * Deus autem pacis, qui eduxit de mortuis pastorem magnum ovium, in sanguine testamenti æterni, Dominum nostrum Jesum Christum, * aptet vos in omni bono, ut faciat ejus voluntatem: faciens in vobis quod placeat coram se per Jesum Christum: cui est gloria in sæcula sæculorum. Amen.

dadigheid, en mededeelzaamheid niet: want door zulke offers wint men God¹. * Gehoorzaamt uwen oversten, en weest hun onderdanig. Want zij waken als die rekenschap moeten geven voor uwe zielen, opdat zij dit met blijdschap doen, en niet al zuchtende: want dit is u niet nuttig².

* Bidt voor ons: want wij vertrouwen dat wij³ een goed geweten hebben daar wij ons in alles willen gedragen. * En ik bid u te meer zulks te doen, opdat ik u te spoediger worde wedergegeven⁴. * De God nu des vredes, die den grooten herder der schapen, door het bloed des eeuwigen verbonds, onzen Heer Jesus Christus, uit de dooden heeft opgevoerd, * hij make u vaardig in alle goed werk, opdat gij zijnen wil doet: doende hij in u wat behagelijk is voor hem door Jesus Christus: wien de heerlijkheid zij in alle eeuwigheid⁵! Amen. * Doch ik bid u broeders!

lovende en dankende, namelijk voor heilgoederen ons in Christus Jesus geschenken, hem verheerlijken.

1) *door zulke offers wint men God*, d. i. aan zulke offers heeft God een welbehagen.

2) *opdat zij dit*, het waken voor uwe zielen, *doen met blijdschap* over uwe gehoorzaamheid, en niet al zuchtende over uwe ongehoorzaamheid: want dit is u niet nuttig, integendeel, het is u hoogst nadeelig, want gij maakt u daardoor strafbaar voor God.

3) *want wij vertrouwen dat wij*, enz. Deze regtvaardiging van zijn verzoek om hunne voorbede, is waarschijnlijk gerigt tegen sommigen van zijne tegenstanders, die hem bij de Hebreuwsche Christenen poogden verdacht te maken.

4) *opdat ik te spoediger worde wedergegeven*. De Apostel hield zich van zijne aanstaande vrijlating verzekerd.

5) *De God nu des vredes*, de Gever van alle heil en zegen, *die den grooten herder*, den opperherder, *der schapen*, wat hij geworden is *door het bloed des eeuwigen verbonds*, krachtens zijn bloed, dat hij vergoten heeft en waardoor hij het nieuwe verbond, een eeuwig verbond, heeft tot stand gebracht, — God, die hem, *onzen Heer Jesus Christus uit de dooden heeft opgevoerd*, uit de dooden heeft opgewekt, hij, de Gever van alle heil en zegen, *hij maake u vaardig in alle goed werk*, opdat gij in alles zijnen wil doet, volbrengt wat hij u beveelt en van u verlangt: *doende hij in u*, in uwe zielen (Vgl. Phil 1, 13) door den bijstand zijner genade bewerkende, *wat behagelijk is voor hem*, in zijne oogen, *door Jesus Christus*, om de verdiensten van Jesus Christus wien de heerlijkheid zij. enz.

- 22 * Rogo autem vos fratres, ut verdraagt dit woord van ver-
 sufferatis verbum solatii. Etenim maning¹. Want ik heb u zeer
 23 per paucis scripsi vobis. * Cognos- kort geschreven. * Weet dat
 cite fratrem nostrum Timotheum 23 onze broeder Timotheüs losge-
 dimissum : cum quo (si celerius laten is² : methem (alshij spoedig
 venerit) videbo vos. komt) zal ik u zien.
- 24 * Salutate omnes præpositos * Groet al uwe oversten, en 24
 vestros, et omnes sanctos. Salu- al de heiligen. U groeten de
 25 tant vos de Italia fratres. * Gra- broeders van Italië³. * Degenade
 tia cum omnibus vobis. Amen. zij met u allen ! Amen. 25

1) *verdraagt dit woord van vermaning*, enz. De Apostel bidt zijne Hebreërs, dat zij dezen vermaningsbrief goed willen opnemen en wel behartigen ; te meer omdat hij hun *zeer kort geschreven had*, in aanmerking genomen de gewigtige onderwerpen, waarvan hij gesproken had, en die hij niet korter had kunnen behandelen.

2) *losgelaten*, uit zijne gevangenis bevrijd. Tijdens zijne eerste Romeinsche gevangenschap had Paulus Timotheüs uit Ephese bij zich te Rome ontboden (II Tim 4, 9) ; deze zal dan aldaar in de boeijen geraakt zijn. Thans echter was hij wederom op vrije voeten gesteld, en Paulus had hem naar elders gezonden ; kwam nu Timotheüs nog vóór Paulus' vertrek van Rome aldaar terug, dan wilde de Apostel in gezelschap van hem de Hebreërs bezoeken.

3) *de broeders van Italië*, de Italiaansche Christenen, die hem te Rome waren komen bezoeken en vernamen, dat hij aan de Hebreëwsche Christenen schrijven wilde.

INLEIDING

TOT

DEN ALGEMEENEN BRIEF VAN DEN H. JAKOBUS.

Behalve de veertien brieven van den H. Paulus, bevat de H. Schrift van het nieuwe Testament nog zeven andere Apostolische brieven, namelijk twee van Petrus, drie van Joannes, een van Jakobus, en een van Judas, die te zamen, alreeds bij Eusebius¹. den naam van *katholieke* of *algemeene brieven* dragen.

In onze Vulgaat is de eerste dezer algemeene brieven de brief van den Apostel Jakobus ; waarbij wij te denken hebben, niet aan Jakobus, den zoon van Zebedeüs, maar aan dien Apostel Jakobus, die door den Evangelist Mattheüs (Mt 10, 3) *de zoon van Alpheüs* (of Cleophas)², elders (Mk 15, 40) *Jakobus de mindere* of *de kleine*, en bij den Apostel Paulus (Gal 1, 19), *de broeder des Heeren*³ genoemd wordt. Deze Jakobus, die nevens Petrus en

---

¹) H. E. 2, 23. Die Grieksche benaming van *katholieke* of *algemeene* zou, meent men, aan deze brieven gegeven zijn, omdat zij oorspronkelijk niet aan ééne enkele bijzondere Gemeente, maar aan verscheidene gerigt waren. Dit gevoelen nogtans, ofschoon zeer verbreid, is niet boven alle bedenking verheven. Want, om niet te spreken van den tweeden en derden brief van den Apostel Joannes, die ontegensprekelijk aan bijzondere personen geschreven zijn, waren niet ook de brief van den H. Paulus aan de Galaters en zijn brief aan de Hebreërs aan meer dan eene Gemeente oorspronkelijk gerigt?

²) Jo 19, 25. De Vulgaat schrijft *Cleophas*, maar de Grieksche tekst heeft *Klópas*: de naam van dien Apostel luidde in zijne landtaal *Chalpai*, wat met een Griekschen uitgang geschreven werd op tweederlei wijze, *Alphaëos* en *Klópas*.

³) D. i. de bloedverwant des Heeren, naar een Hebreeuwsch spraakgebruik. Zie hier noot 6 op bladz. 239, 1ste Deel. Tot de twaalf Apostelen des Heeren behoorde nog een andere Jakobus, die de zoon was Zebedeüs en de broeder van den Apostel Joannes. Zie Mt 10, 3. Deze Jakobus stierf als martelaar door het

Joannes, bij uitnemendheid *eene zuil* der Kerk genoemd wordt¹, was de eerste Bisschop van Jerusalem, en op de vergadering aldaar gehouden sprak hij in deze hoedanigheid zijn oordeel uit, de eerste na Petrus². Hij stierf ook aldaar als bloedgetuige voor den naam van Jesus onder het hoogpriesterschap van Annas, en wel na den dood van den Romeinschen Landvoogd Festus, doch vóór de aankomst van diens opvolger Albinus, en derhalve omtrent het jaar 63 na Christus³. De H. Kerk viert de gedachtenis van den H. Jakobus op den 1 Mei.

Zijn brief, als blijkt uit het opschrift, is gerigt aan die Christenen uit de Joden, die buiten Palestina woonachtig waren ; en misschien mogen wij hier bepaaldelijk denken aan Joodsche Christen-gemeenten in het naburige Egypte, alwaar ten tijde der Babylonische ballingschap en daarna zeer vele Joden met der woon zich gevestigd hadden. Wat Jakobus aanleiding gaf om aan deze Joodsche Christen-gemeenten te schrijven, en in welken geestelijken toestand zij zich bevonden, is wel van elders niet bekend, maar kan toch genoegzaam opgemaakt worden uit den brief zelve ; waarvan de inhoud bestaat, deels uit verschillende onderrigtingen, bij voorbeeld over het nut der beproevingen, over de begeerlijkheid als de moeder der zonde, over de nutteloosheid van het geloof zonder de werken des geloofs ; deels uit berispingen van sommige zedelijke gebreken, die onder hen gevonden werden ; deels eindelijk uit verschillende vermaningen tot een Christelijken levenswandel, met eene opwekking tot geduld en tot de oefening des gebeds. Merkwaardig is in dezen korten brief de groote verscheidenheid van zaken, die daarin besproken worden, en zulks, hier en daar, met plotselingen overgang van het eene tot het andere. De stijl is zeer levendig en bijzonder rijk aan beeldspraak.

De brief, als wel te denken is, zal geschreven zijn uit Jerusalem ; en de tijd van het opstellen des briefs moet geplaatst worden in het tijdvak der laatste tien jaren van het leven des Apostels.

---

zwaard van Herodes Agrippa (Hand 12, 2), omtrent het jaar 42 na Christus, langen tijd voor dat de brief, dien wij nu gaan lezen, geschreven werd.

1) Gal 2, 9. — 2) Hand 15, 6, volgg. — 3) Flav. Joseph. Antiq. 20, 9.

DE ALGEMEENE
BRIEF VAN DEN H. JAKOBUS.

EERSTE HOOFDSTUK.

INHOUD. Opschrift en heilwensch, vs 1. Hoe zij de verdrukkingen, die hun aangedaan werden, moesten beschouwen, en hoedanig hunne lijdzaamheid onder die beproevingen zijn moest, vs 2—4. Had iemand hunner zedelijke wijsheid van noode, God zou ze hem geven, indien hij met geloof er hem om bad, vs 5—8. De arme Christen roeme op zijne verheffing, en de rijke op zijne vernedering, vs 9—11. Zalig hij, die de beproeving doorstaat, vs 12. Wie in de beproeving bezwijkt, geve de schuld daarvan niet aan God, maar aan zijn eigen booze begeerlijkheid : niet het kwade komt van God, maar al het goede, vs 13—18. Vermaning tot een vlijtig aanhooren van het onderwijs in de leer van het Evangelie ; waarschuwing tegen grammoedige strijdzucht ; opwekking om hunnen levenswandel naar de leer van het Evangelie in te rigten, en niet alleen hoorders, maar ook daders des woords te zijn, vs 19—27.

1 * JACOBUS Dei, et Domini nostri Jesu Christi servus, duodecim tribubus, quæ sunt in dispersione, salutem.

2 * Omne gaudium existimate fratres mei, cum in tentationes
3 varias incideritis : * scientes quòd probatio fidei vestræ patien-

* Jakobus een dienstknecht¹ 1 van God, en van onzen Heere Jesus Christus, aan de twaalf stammen, die in de verstrooiing zijn², heil !

* Acht het alle blijdschap 2 mijne broeders ! wanneer gij in velerlei beproevingen geraakt³ :
3 * daar gij weet dat de beproeving uws geloofs lijdzaamheid

1) een dienstknecht, om zijne Apostolische bediening, van God, en van onzen Heere Jesus Christus. De Vulgaat scheidt door hare interpunctie het woord *Dei et Domini* af ; hiernaar is de zin : van God den Vader en van onzen Heere Jesus Christus.

2) aan de twaalf stammen, die in de verstrooiing zijn, d. i. aan de Christenen, die afkomstig zijn van de twaalf stammen Israëls, en buiten Palestina hier en daar verstrooid of verspreid leven onder de Heidenen. Vgl. Jo 7, 35. De bijzondere vermaningen en berispingen, die in dezen brief gevonden worden, geven te kennen, dat hij oorspronkelijk aan zekere bepaalde Gemeenten gerigt is geweest.

3) Acht het alle blijdschap, d. i. houdt het voor stof van, voor reden tot de grootste blijdschap, wanneer gij in velerlei beproevingen geraakt. Door die velerlei beproevingen verstaat de Apostel de verdrukkingen en vervolgingen, welke die Christenen uit de Joden, hetzij van hunne nog ongelooovige volksgenooten, hetzij van den kant der Heidenen, om de belijdenis van hun Christelijk geloof te verdragen hadden : al deze beproevingen waren als zoovele uiterlijke behoringen om hen tot afval van het Christendom te verleiden.

4 tiam operator. * Patientia autem opus perfectum habet: ut sitis perfecti et integri in nullo deficientes. (*Rom 5, 3.*)
 5 * Si quis autem vestrum indiget sapientia, postulet a Deo, qui dat omnibus affluenter, et non improperat: et dabitur ei.
 6 * Postulet autem in fide nihil hæsitants: qui enim hæsitat, similis est fluctui maris, qui a vento movetur et circumfertur. (*Mt 7, 7; 21, 22. Mc 11, 24. Lc 11, 9. Jo 14, 13; 16, 23, 24.*)

werkt¹. * Doch de lijdzaamheid hebbe een volmaakt werk²: opdat gij volmaakt en volkomen zijn moogt in niets gebrekkig. * Heeft nu iemand uwer behoefte aan wijsheid³, hij vrage haar van God, die aan allen mildelijk geeft, en niet verwijt: en zij zal hem gegeven worden. * Maar hij vrage met geloof⁴ niet twijfelende: want die twijfelt, is gelijk aan eene zeegolf⁵, die door den wind bewogen en geslingerd wordt. * hij meene dan niet die

¹) daar gij weet (ziedaar de grond van die blijdschap) dat de beproeving uws geloofs lijdzaamheid werkt, dat zij u nuttig is ter zaligheid: die beproeving was voor hen, die beproefd werden, een middel en eene gelegenheid om hunne lijdzaamheid of volharding in de belijdenis van hun geloof te bewijzen; en zij wisten, dat de eeuwige zaligheid beloofd was aan dezulken, die ten einde toe zouden volhard hebben.

²) Doch de lijdzaamheid hebbe een volmaakt werk: enz. Na gezegd te hebben, dat de beproeving lijdzaamheid werkt, had de Apostel kunnen voortgaan, gelijk de H. Paulus (*Rom 5, 4*): en de lijdzaamheid werkt beproefdheid, beproefde deugd, en de beproefdheid hope (zie de aantekening op *Rom 5, 4*); maar in plaats daarvan gaat hij vermanend voort: doch de lijdzaamheid, uwe lijdzaamheid, uwe volharding in de belijdenis van uw geloof onder de beproevingen, hebbe een volmaakt werk, ga ook gepaard met het betrachten der Christelijke deugden, opdat gij volmaakt en volkomen, in allen opzichte volkomene Christenen, zijn moogt, in niets gebrekkig, geene der Christelijke deugden missende.

De Vulgaat heeft hier *habet*, maar de Grieksche tekst, oude HSS. van onze Vulgaat en het logisch verband der rede vragen niet alleen, maar vergen *habeat*, gelijk reeds door Estius werd aangeteekend: *habeat*. Dewijl *habet* geen logisch verstaanbaren zin opleverde, hebben wij zóó vertaald, alsof er *habeat* in de Vulgaat te lezen stond. Dit *habet* behoort tot die weinige vlekjes, die onze Vulgaat nog ontsieren.

³) Heeft nu iemand uwer behoefte aan wijsheid — en wie zal zeggen dat hij er geene behoefte aan heeft — hij vrage haar van God, hij bidde haar af van God, die aan allen, die hem daarom bidden gelijk het behoort, mildelijk (naar het Grieksch: zonder uitzondering te maken) geeft, en niet verwijt: d. i. niemand afwijst met te zeggen, gelijk de menschen doen, dat hij al zoo dikwijls gegeven heeft en het geven moede is. — Het is een anthropopatisch gezegde om Gods groote geneigdheid tot geven aan te duiden. Door wijsheid versta men hier practische, zedelijke en godsdienstige wijsheid in al ons doen en laten, dat is godsdienst en deugd

⁴) Maar hij vrage met geloof, vastelijk geloovende aan Gods belofte: Vraagt, en u zal gegeven worden; zoekt, en gij zult vinden; klopt, en u zal opengedaan worden *Mt 7, 7*. Op dit vast geloof rust het vast vertrouwen van te zullen verkrijgen wat wij bidden *Vgl. I Jo 5, 14, 15*.

⁵) want die twijfelt aan Gods belofte, is gelijk aan eene zeegolf, die door den wind bewogen, en herwaarts en derwaarts geslingerd wordt: hij is ongestadig, en zal erhalve niet met volharding bidden. Hij meene dan niet die mensch dat hij iets van hetgeen hij zóó van God zou vragen, van den Heer ontvangen zal. Hij mist die zielsgesteldheid, welke tot een nuttig gebed vereischt wordt; hij bidt wel, maar volhardt niet in zijn gebed.

- 7 * non ergo æstimet homo ille mensch dat hij iets van den
quòd accipiat aliquid a Domino. Heer ontvangen zal. * Een dub- 8
- 8 * Vir duplex animo inconstans belhartig man¹ is ongestadig in
est in omnibus viis suis. al zijne wegen.
- 9 * Glorietur autem frater hu- * De geringe broeder nu² 9
10 milis in exaltatione sua : * dives roeme op zijne verheffing : * 10
autem in humilitate sua, quoni- de rijke op zijne vernedering,
am sicut flos fœni transibit : want gelijk eene grasbloem zal
(*Ecclé 14, 18. Is 40, 6. I Pt 1,* hij voorbijgaan : * want de zon 11
11 24.) * exortus est enim sol cum ging op³ met de hitte, en deed
ardore, et arefecit fœnum, et het gras verdorren, en zijne
flos ejus decedit, et decor vultus bloem viel af, en de schoonheid
ejus deperit : ita et dives van haar aanschijn verdween :
in itineribus suis marcescet. zóó zal ook de rijke op zijne
12 * Beatus vir, qui suffert tenta- wegen verwelken. * Zalig de man,
tionem : quoniam cum proba- die de verzoeking verdraagt !
tus fuerit, accipiet coronam vitæ, want daar hij een beproefde is
quam repromisit Deus diligen- geworden, zal hij de kroon des
tibus se. (*Job 5, 17.*) levensontvangen, die God beloofd
heeft aan die hem liefhebben⁴.

1) Een dubbelhartig man, gelijk die twijfelaar (vs 6), is ongestadig in al zijne wegen, in al zijne handelingen. Eene algemeene waarheid, hier van toepassing op dezulken, die twijfelen aan Gods belofte en derhalve niet bidden met volharding.

2) De geringe broeder nu, enz. Na die soort van uitweiding (vs 3-8), komt de Apostel op vs 2 terug, en zegt waarover een Christen, die in de beproeving der nooddrift verkeert, zich verblijden kan tot zijne vertroosting; tegelijk herinnert hij den rijken Christen de vergankelijkheid der goederen van deze aarde. Doch deze plaats van Jakobus is eenigzins duister. Zie hier in eene omschrijvende verklaring de zin, dien wij daaraan geven: *De geringe broeder nu*, de Christen, die door verdrukking in een nederigen staat verkeert, *roeme op zijne verheffing*, verblijde zich over den hoogen rang, waarop hij door zijne hoedanigheid van Christen geplaatst is: hij behoort tot het getal der kinderen Gods, en is een erfgenaam *in hope* geworden van het eeuwige leven (Vgl. Jak 2, 5): *en de rijke* daarentegen, de vermogende Christen, hij roeme, niet op zijnen rijkdom, *maar op zijne vernedering*, op de vernedering, die hij ondergaan moet, als, na een kortstondig genot, zijn aardisch geluk zal ophouden; *want gelijk eene grasbloem*, gelijk eene bloem des velds, die maar een oogeblik prijkt, *zal hij*, de rijke, als zoodanig d. i. zijn aardisch geluk spoedig voorbijgaan.

3) *want de zon ging op*, enz. Eene beschrijving, hoe spoedig de hier gedachte grasbloem voorbijging. *De zon ging op met de hitte* (naar het Grieksche woord liever: *met den heeten wind*, waarbij men te denken heeft aan dien gloeienden oostenwind, die op sommige tijden, doorgaans bij het opgaan der zon, in Palestina waait, en het gewas verschroeit), *en deed het gras verdorren, en zijne bloem*, de grasbloem, *viel af, en de schoonheid van haar aanschijn verdween*, de schoonheid, waarmee zij prijkte, *verwelkte*: *zóó zal ook de rijke op zijne wegen*, op zijnen wandel als rijke, *verwelken*.

4) *Zalig de man, die de verzoeking verdraagt*, die haar doorstaat, die volhardt bij de verdrukkingen en vervolgingen, die hij om de belijdenis van zijn geloof (vs 2, 3) te lijden heeft! *want daar hij een beproefde is geworden*, want daar hij de verzoeking heeft verdragen, haar zonder te bezwijken heeft doorgestaan en *zóó een beproefde is geworden*, zal hij de kroon des levens, de kroon die in het eeuwig zalige leven bestaat, ontvangen, eene kroon door God beloofd aan die hem liefhebben, die God boven alles liefhebben, en, ofschoon verdrukt en vervolgd, hem getrouw blijven.

- 13 * Nemo cum tentatur, dicat quoniam a Deo tentatur: Deus enim intentator malorum est: ipse autem neminem tentat.
- 14 * Unusquisque vero tentatur a concupiscentia sua abstractus, et illectus. * Deinde concupiscentia cum conceperit, parit peccatum: peccatum vero cum consummatum fuerit, generat mortem.
- 16 * Nolite itaque errare fratres mei dilectissimi. * Omne datum optimum, et omne donum perfectum desursum est, descendens a Patre luminum, apud quem non est transmutatio, nec vicissitudinis obumbratio. * Voluntarie enim genuit nos verbo
- * Niemand zegge als hij bekoord wordt, dat hij van God bekoord wordt¹: want God is geen bekoorder tot het kwade: en hij zelf bekoort niemand. * Maar een iegelijk wordt bekoord wanneer hij door zijne eigene begeerlijkheid afgetrokken, en gelokt wordt. * Vervolgens als de begeerlijkheid ontvangen heeft, baart zij zonde: en de zonde als zij volkomen geworden is, brengt den dood voort.
- * Dwaalt dan niet² mijne geliefde broeders! * Alle goede gave, en alle volmaakte gift is van boven, nederdalend van den Vader der lichten, bij wien geene verandering is, noch overschaduwung van terugkeer. * Vrijwillig toch heeft hij ons voortgebracht³ door het woord

¹) *Niemand zegge, tot zijne verontschuldiging, als hij bekoord wordt, als hij in zijne beproeving aangelokt wordt om het kwade te doen, dat hij van God bekoord wordt, dat God hem wil verleiden om het kwade te doen; want God is geen bekoorder tot het kwade: en hij zelf bekoord niemand tot het kwade. Naar het Grieksch luidt het hier aldus: want God kan tot het kwade niet verzocht worden, en hij, hij verzoekt niemand; waarvan de zin is: evenmin als God, de heiligheid zelve, tot het kwade kan verzocht worden, evenmin ook verzoekt hij iemand tot het kwade: hij zelf bekoort niemand. Maar een iegelijk die aangelokt wordt om te zondigen, hij wordt daartoe aangelokt of bekoord wanneer hij door zijne eigene booze begeerlijkheid, als ware het door eene booeleerster, afgetrokken van het goede en tot het kwade aangetrokken en gelokt wordt. Vervolgens als de begeerlijkheid ontvangen heeft, als zij bezwangerd, bevrucht is, 't geen geschiedt als de mensch zich tot eenige misdaad, waartoe zijne booze begeerlijkheid hem aanlokt, verlokken laat, baart zij zonde: en de zonde als zij volkomen geworden is in de vrije, en volle toestemming des verlokten, brengt den dood, den geestelijken dood der ziele, als hare vrucht voort.*

Men zou het eerste gedeelte van bovengenoemd gezegde, naar het Grieksch, ook aldus kunnen overzetten; want God heeft geene ervaring van het kwade, hij kent het kwade niet, hij heeft niets gemeens met het kwade, gelijk het licht niets gemeens heeft met de duisternis.

²) *Dwaalt dan niet daarin, dat gij de bekoring tot het kwade aan God zoudt willen toeschrijven, in plaats van aan uwe eigen booze begeerlijkheid, die gij vrijwillig opvolgt. Niet het kwade komt van God, maar wel het goede. Alle goede gave, en alle volmaakte gift is van boven, zij daalt neder van den Vader der lichten, van den Schepper der hemel-lichten, bij wien geene verandering is, gelijk bij het maanlicht, noch overschaduwung van terugkeer, door terugkeer veroorzaakt, gelijk bij de zon, die door de aarde overschaduwd, haar licht onttrekt, als zij schijnbaar terugkeert van het Westen naar het Oosten. De zin van deze beeldspraak is: Gods heiligheid en goedheid blijven onveranderlijk dezelfde.*

³) *Vrijwillig toch heeft hij ons voortgebracht, enz. Een bijzonder bewijs (na het algemeene in*

veritatis, ut simus initium ali-
quod creaturæ ejus.

- 19 *Scitis fratres mei dilectissimi.
Sit autem omnis homo velox
ad audiendum: tardus autem
ad loquendum, et tardus ad iram.
20 (*Prov 17, 27.*) *Ira enim viri,
justitiam Dei non operatur.
21 *Propter quod abjicientes om-
nem immunditiam, et abundan-
tiam malitiæ, in mansuetudine
suscipite insitum verbum, quod
potest salvare animas vestras.
22 *Estote autem factores verbi,
et non auditores tantum: fallen-

der waarheid, opdat wij zouden
zijn als eerstelingen van zijne
schepselen.

- * Gij weet het mijne zeer geliefde broeders! Een iegelijk nu
zij rasch tot hooren: maar traag tot spreken, en traag tot toorn².
* Want de toorn eens mans, doet Gods gerechtigheid niet. * Daar-
om legt alle vuilheid, en uitwas van kwaadheid af³, en neemt
met zachtmoedigheid het in u geplante woord op, dat uwe zielen kan zalig maken.
* Doch weest daders des woords⁴, en niet alleen hoorders:

vs 17) daarvoor, dat de bekoring tot het kwade niet aan God kan toegeschreven worden. *Vrijwillig*, dewijl hij het in zijne goedgunstigheid jegens ons zoo gewild heeft, niet om eenige verdienste hoegenaamd van onzen kant, maar uit zuivere genade (Vgl. Eph 1, 5), *heeft hij door het woord der waarheid*, door het geloof, door de leer des Evangelies, gelooft door ons aangenomen (Rom 3, 28), ons als Christenen voortgebragt, tot kinderen Gods gemaakt, geregtvaardigd en geheiligd (Rom 8, 14), opdat wij, ziedaar Gods bedoeling daarbij, door deze geboorte uit God (Jo 1, 13), zouden zijn als eerstelingen zijner schepselen, hem als eene zekere eersteling-vrucht toegewijd zouden zijn, voor hem zouden leven. Eene toespeling op Lv 23, 10, volg.

1) *Gij weet het mijne zeer geliefde broeders!* Volgens eene andere Grieksche lezing, die wij zouden verkiezen, staat de hier aangehaalde zinsnede niet op zich zelve, maar maakt een gedeelte uit van de zinsnede, die aanstonds daarop volgt; en naar die lezing luidt vers 19 aldus: *Zoo zij dan, mijne zeer geliefde broeders! een iegelijk rasch tot hooren: traag tot spreken, traag tot toorn.* De Apostel leidt nu eenige vermaningen af uit het voorafgaand gezegde (vs 18): *Vrijwillig heeft hij ons door het woord der waarheid voortgebragt.* En hij vermaant vooreerst tot een vlijtig aanhooren van het onderwijs in de leer van het Evangelie (vs 18), tegelijk daarbij met een enkel woord (hij komt er in 3 op terug) hen waarschuwend tegen zekere verkeerde zucht, bij velen bestaande, om in de godsdienstige vergaderingen het woord der waarheid te spreken d. i. om daar als leeraars op te treden.

2) *en traag tot toorn:* eene waarschuwing om niet toe te geven aan grammoedige strijdzucht. *Want de toorn eens mans*, d. i. een toornig mensch, doet niet, als zoodanig een handelende, *Gods gerechtigheid*, datgene wat goed en gerecht is voor God. Integendeel, hij zal, door zijne drift vervoerd, veel doen, wat niet goed en gerecht is voor God.

3) *Daarom*, omdat de toorn eens mans Gods gerechtigheid niet doet (vs 20), reinigt den akker uws harten van alle vuilheid, en uitwas van kwaadheid, van alles wat, hetzij in woord, hetzij in daad, van grammoedigheid getuigt, en neemt het woord der waar (vs 18), dat in u geplante, u verkondigd is en bij voortdurend verkondigd wordt, met zachtmoedigheid, zonder strijdzucht, met een leerzaam hart op, het woord, dat uwe zielen kan zalig maken. — (indien zij namelijk naar dat woord ook leefden, gelijk vervolgens (vs 22) gezegd wordt).

4) *Doch weest daders des woords*, enz. Gij zoudt u echter deerlijk misleiden, indien gij waandet, dat het genoeg is ter zaligheid het woord, de leer van het Evangelie, te hooren; neen, gij zijt verplicht om dat ook in oefening te brengen en u te gedragen naar hetgeen die leer u voorschrijft.

tes vosmetipsos. (*Mt 7, 21.*
 23 *Rom 2, 13.*) * Quia si quis au-
 ditor est verbi, et non factor :
 hic comparabitur viro conside-
 24 speculo : * consideravit enim se,
 et abiit, et statim oblitus est
 25 qualis fuerit. * Qui autem per-
 spexerit in legem perfectam li-
 bertatis, et permanserit in ea,
 non auditor obliviosus factus,
 26 sed factor operis : hic beatus in
 facto suo erit. * Si quis autem
 putat se religiosum esse, non
 refrenans linguam suam, sed
 27 seducens cor suum, hujus vana
 est religio. * Religio munda, et
 immaculata apud Deum et Pa-
 u zelveu misleideude. * Want
 23 zoo iemand een hoorder is des
 woords, en geen dader : die zal
 vergeleken worden bij een man¹
 die het gelaat zijner geboorte
 24 aanschouwde in een spiegel : * hij
 aanschouwde zich namelijk, en
 ging weg, en terstond vergat hij
 25 hoedanig hij was. * Maar hij
 die ingezien heeft in de volmaakte
 wet der vrijheid, en bij haar
 bleef², geen vergelelijk hoorder
 werd, maar een dader des werks:
 deze zal om dit zijn doen geluk-
 26 zalig zijn. * Doch als iemand
 meent godsdienstig te zijn³, ter-
 wijl hij zijne tong niet in toom
 houdt, maar zijn hart misleidt,
 27 diens godsdienst is ijdel. * Zuivere,
 en onbevleete godsdienst bij God
 en den Vader, is deze : Weezen, en

1) *Want zoo iemand een hoorder is des woords, en geen dader daarvan : die moet vergeleken worden bij een man (naar het Grieksch) : die gelijkt op een man) die het gelaat zijner geboorte, zijn natuurlijk, zijn aangeboren gelaat, aanschouwde in een spiegel : hij aanschouwde zich namelijk, en ging weg, en terstond vergat hij hoedanig hij was, hoe hij er uitzag, toen hij in den spiegel keek. Zoo nutteloos nu voor dezen mensch zijn zien in den spiegel was, zoo weinig zal het iemand baten zich gespiegeld te hebben in den spiegel van Gods woord, indien hij dat woord vergeet, hetzelfde niet bewarende en er niet naar handelende.*

2) *Maar (eene beschrijving van den regten hoorder des woords) hij die ingezien heeft, als in een spiegel, in de volmaakte wet, in de leer van het Evangelie als zedewet, de wet der vrijheid, en bij haar bleef, dien spiegel bij voortdoring inzag, en zoo doende geen vergelelijk hoorder werd van die volmaakte wet, maar een dader des werks, dat die wet voorschrijft : — deze zal om dit zijn doen, omdat hij doet wat die wet voorschrijft, gelukzalig zijn. — De leer van het Evangelie of de wet van Christus heet de volmaakte wet tegenover de Mosaïsche als eene onvolmaakte, en dit, dewijl zij onvermogend was om den mensch te voltooijen, d. i. regtvaardig te maken, te ontzondigen en te heiligen. Zie noot 3 op bladz. 138. De wet van Christus heet ook de wet der vrijheid, omdat zij den mensch bevrijdt van de slavernij der zonde. Vgl. Rom 8, 1-3 en de aanteekeeningen op die schriftuurplaats.*

3) *Doch als iemand meent godsdienstig te zijn, enz. Twee voorbeelden (vs 26 en 27), dienende tot eene verklarende bevestiging van het gezegde in vs. 25. Als iemand zich verbeeldt, dat hij een godsdienstig mensch is, ofschoon hij den vrijen loop laat aan zijne tong en haar niet in toom houdt maar zoo handelende zijn hart misleidt, zich inbeeldende, dat ware, echte godsdienst bestaanbaar is met de zonden zijner lippen, diens godsdienst is ijdel, zij baat hem niet voor God. Zuiwere, en onbevleete, echte, ware, zuivere, godsdienst bij God en den Vader, in het oog van God en onzen hemelschen Vader, bestaat in het beoefenen der Christelijke liefde, bijv. in liefdadigen bijstand aan behoeftige weezen en weduwen te verleenen, en in zich zelveu onbesmet te bewaren van deze booze wereld, door geene van hare zondige daden na te volgen, maar ingetogen en regtvaardig, en godsdienstig in deze wereld te leven. Tit 2, 12.*

trem, hæc est: Visitare pupillos, weduwen te bezoeken in hunne et viduas in tribulatione eorum, verdrukking, en zich zelven et immaculatum se custodire ab onbesmet te bewaren van deze hoc sæculo. wereld.

TWEEDE HOOFDSTUK.

INHOUD. Eene waarschuwing tegen het onderscheid maken tusschen arme en rijke geloofsgenooten, met overtreding van het gebod der Christelijke liefde, vs 1—9. Om als een overtredener der wet bestraft te kunnen worden, is het niet van noode dat iemand al hare geboden overtreden hebbe; de overtreding van een enkel gebod is daartoe genoegzaam, omdat een en dezelfde de wetgever is der verschillende geboden. Opwekking tot de beoefening van het gebod der liefde, vs 10—13. Over de volstreckte noodzakelijkheid van een levend of werkend geloof, dewijl een geloof zonder de werken des geloofs niemand kan zaligmaken, vs 14—26.

1	* Fratres mei, nolite in personarum acceptione habere fidem Domini nostri Jesu Christi gloriæ. (<i>Lv 19, 15. Dt 1, 17; 16, 19. Prov 24, 23. Eccli 42, 1.</i>)	* Mijne broeders! wilt toch niet met aanneming des persoons ¹ het geloof hebben in onzen Heere Jesus Christus <i>den Heer</i> der heerlijkheid! * Als er namelijk	2
2	* Etenim si introierit in conventum vestrum vir aureum anulum habens in veste candida, introierit autem et pauper in sordido habitu, * et intendatis in eum, qui in datus est veste præclara, et dixeritis ei: Tu sede hic bene: pauperi autem dicatis: Tu sta illic; aut sede sub scabullo pedum meorum: * nonne	in uwe vergadering ² een man binnenkomt met een gouden ring en in een prachtig gewaad, en er komt ook een arme binnen in een schamelgewaad, * en gij uwe	3
3	judicatis apud vos metipsos, et	oogen op hem slaat die met het prachtige gewaad gekleed is, en tot hem zegt: Zet gij u op deze goede plaats! en tot den arme zegt: Sta gij daar! of wel zit onder aan mijne voetbank: * oordeelt gij dan niet bij u	4
4		zelven ³ , en zijt gij niet regters	

¹) *wilt toch niet met aanneming des persoons*, enz. Eene duistere spreekwijze. De zin van het gezegde is waarschijnlijk deze: Wilt toch in dingen, die de Christelijke godsdienst-oefening betreffen, u wachten voor aanneming des persoons, en geen onderscheid maken tusschen arme en rijke Christen, met overtreding van het gebod der Christelijke liefde.

²) *Als er namelijk in uwe godsdienstige vergadering*, enz. De Apostel heldert zijne vermaning door een voorbeeld op. Vers 2 en 3 maken hier den voorzin uit, vers 4 den nazin in vragenden vorm: als gij zóó handelt, oordeelt gij dan niet bij u zelven, als gij den rijken man met hoogachting, den armen met blijkbare minachting behandelt, maakt gij dan niet bij u zelven een oordeel van onderscheid, hoedanig onderscheid in Christus Jesus niet bestaat? Want gelijk er in Christus Jesus *noch slaaf, noch vrije is* (Gal 3, 28), zoo is daar evenmin noch arme, noch rijke. — Naar het Grieksch zou ik hier willen overzetten: *hebt gij dan, zóó handelende, niet practisch bij u zelven getwijfeld*, of armen en rijken voor God gelijk zijn, wat het geloof u toch leert?

³) *oordeelt gij dan niet bij u zelven*. Zie noot 2.

facti estis judices cogitationum
 5 iniquarum? * Audite fratres mei
 dilectissimi, nonne Deus elegit
 pauperes in hoc mundo, divites
in fide, et heredes regni, quod
 6 repromisit Deus diligentibus
 se? * Vos autem exonorastis
 pauperem. Nonne divites per
 potentiam opprimunt vos, et
 ipsi trahunt vos ad judicia?
 7 * Nonne ipsi blasphemant bo-
 num nomen, quod invocatum
 8 est super vos? * Si tamen legem
 perficitis regalem secundum
 Scripturas : Diliges proximum

geworden van booze gedachten?¹
 * Hoort mijne zeer geliefde⁵
 broeders ! heeft God niet de
 armen² in deze wereld uitver-
 koren om rijk te zijn in het
 geloof, en erfgenamen van het
 koninkrijk, dat God beloofd
 heeft aan die hem liefhebben ?
 * Maar gij, gij hebt den arme⁶
 oneer aangedaan. Zijn het niet
 de rijken die u³ gewelddadig
 behandelen, en slepen zij u niet
 voor de regtbanken ? * Zijn zij⁷
 het niet die den schoonen
 naam lasteren, naar welken gij
 genoemd zijt ? * Indien gij⁸
 nogtans de koninklijke wet
 volbrengt⁴ naar de Schrift : Gij

1) en zijt gij, zoo handelende, niet regters geworden van booze gedachten? Deze uitdrukking: *regters van booze gedachten* (een dusgenaamde *genitivus qualitatis*) beteekent zooveel als regters, die door booze gedachten in hunne oordeelvelling gedreven worden. De aanneming des persoons, het voortrekken van den rijke boven den arme, waarvan hier gesproken wordt, was eene soort van oordeelvelling, en het oordeel had voor grond de booze gedachte, dat in Christus Jesus de rijke man, als zoodanig, meer eer waardig is dan de arme.

2) Hoort mijne... broeders ! heeft God niet de armen, enz. De Apostel gaat nu zijne berisping regtvaardigen, en hij doet dit in vragenden vorm : *heeft God niet de armen in deze wereld* (naar het Grieksch : *de armen der wereld*, of ook, volgens eene andere lezing : *de armen naar de wereld*) *uitverkoren om rijk te zijn in het geloof*, enz. De Apostel wil zeggen : Geeft God de voorkeur aan de rijken boven de armen ? Voorzeker niet. Waarom maakt gij dan zulk een onderscheid ? Is het niet waar, dat God dezulken die arm en gering zijn naar de wereld, heeft *uitverkoren*, tot de genade van het Christendom geroepen (Vgl. I Kor 1, 26), *om rijk te zijn in het geloof*, opdat zij als geloovigen rijk zouden zijn, om hen geestelijk rijk te maken door hun de heilgoederen van het Evangelie te schenken ? Heeft hij hen niet uitverkoren *om erfgenamen te zijn*, om eenmaal bezitters te zijn van *het koninkrijk Gods*, van de eeuwige zaligheid, door God beloofd aan die hem liefhebben, die zijne geboden onderhouden ? Zóó heeft God de armen vereerd ! Maar niet zóó handelt gij ; gij, gij hebt den arme oneer aangedaan, hem veracht !

3) Zijn het niet de rijken die u, enz. Nog een andere grond voor zijne berisping : de handelwijze der rijke Christenen ten opzichte van hunne behoeftige geloofsgenooten was, over 't algemeen gesproken, geenszins van dien aard, dat zij die onderscheiding verdienden, waarmede zij in de godsdienstige vergaderingen der geloovigen bejegend werden. Of zijn het niet de rijken, vraagt de Apostel, *die u gewelddadig behandelen*, u slepende, ter betaling van uwe schulden voor de regtbanken der Heidenen ? Vgl. I Kor 6, 1. Lk 12, 58. *Zijn zij het niet* (de rijken) *die den schoonen naam, naar welken gij genoemd zijt*, den naam van Christus, naar welken gij Christenen heet, lasteren, d. i. door deze hunne onmeêdoogende handelwijze jegens u oorzaak zijn, dat die naam van de Heidenen gelasterd wordt ? Zie de noot op Rom 2, 23 en II Pt 2, 2.

4) Indien gij nogtans de koninklijke wet volbrengt, enz. Zin en zinverband is zóó : *indien gij nogtans bij uw eerbetoon van de rijken en grooten de koninklijke wet*, het hoofd-

tuum sicut teipsum : bene facitis : zult uwen naaste liefheb-
 (Lv 19, 18. Mt 22, 39. Mc 12, ben als u zelve : gij doet
 9 31. Rom 13, 9. Gal 5, 14.) * si wel : * maar indien gij den
 autem personas accipitis, pec- persoon aanneemt, dan doet gij
 10 catum operamini, redarguti a zonde, en wordt door de wet
 lege quasi transgressores : (Lv berispt als overtreders : * Wie
 10 19, 15. Dt 1, 17.) * Quicumque heeft, maar¹ in één gebod strui-
 autem totam legem servaverit, kelt, die is schuldig geworden
 offendat autem in uno, factus est aan alle. * Want die gezegd
 11 omnium reus. (Mt 5, 19.) * Qui heeft, Gij zult geen overspel
 enim dixit, Non mœchaberis, doen, heeft ook gezegd, Gij
 dixit et, Non occides. Quòd si zult niet doodslaan. Indien
 non mœchaberis, occides autem, gij nu geen overspel doet, maar
 12 factus es transgressor legis. * Sic doodslaait, zoo zijt ge een over-
 loquimini, et sic facite sicut per treder der wet geworden.
 legem libertatis incipientes * Spreekt zóó, en handelt zóó
 13 judicari. * Judicium enim sine als die door de wet der vrijheid
misericordia illi, qui non fecit staat geoordeeld te worden².
 * Want het oordeel is onbarm-
 hartig voor hem, die geen

gebod, *volbrengt naar de Schrift*, welk hoofdgebod is uitgedrukt in deze woorden der H. Schrift (Lv 19, 18): Gij zult uwen naaste liefhebben als u zelve: dan *doet gij wel*, en mijne voorafgegane berisping raakt u niet; want gelijk de wet der liefde jegens den naaste de aanneming des persoons verbiedt, zoo gebiedt zij van den anderen kant, dat men een iegelijk naar mate van zijnen staat, waardigheid of verdiensten zal vereeren; zulks toch verlangt redelijkerwijze elk een voor zich zelve; maar *indien gij den persoon aanneemt*, indien gij de rijken vereert, niet om die wet der liefde te volbrengen, maar omdat zij rijk zijn, terwijl gij de armen zoudt verachten, omdat zij arm zijn (vs 2, 3), *dan doet gij zonde*, dan bezondigt gij u, en wordt om uwe aanneming des persoons, *door de wet berispt als hare overtreders*. De hier (vs 10 en 11) volgende redeneering dient om te bewijzen, dat iemand met regt een *overtreder der wet* genoemd wordt, al overtreedt hij slechts een enkel van hare geboden.

1) *Wie nu* (naar het Grieksch: *want wie*) *de geheele wet onderhouden heeft, maar in één van hare geboden struikelt*, één enkel van hare geboden overtreedt, *die is schuldig geworden aan alle*, hij heeft zich schuldig gemaakt aan de overtreding van de geheele wet. Om als een overtreder der wet bestraft te kunnen worden (vs 9), is het niet noodig, dat iemand al hare geboden overtreden hebbe; daartoe is de overtreding van één enkel gebod genoegzaam; want een en dezelfde is de wetgever der verschillende geboden: hij, *die gezegd heeft, Gij zult geen overspel doen, heeft ook gezegd, Gij zult niet doodslaan. Indien gij nu geen overspel doet, maar doodslaait*, zoo hebt gij toch zoowel tegen den wil des wetgevers gehandeld als een ander, die niet alleen een doodslag maar ook overspel beging, en gij zijt even zoowel als hij een overtreder der wet geworden. — *Schuldig worden aan al de geboden, en een overtreder worden der wet*, zijn hier (vs 10 en 11) door den Apostel gebezigd als uitdrukkingen van eene en dezelfde beteekenis. De rede schijnt gerigt tegen dezulken, die waanden, dat de overtreding van een enkel gebod van de zedewet den mensch niet strafwaardig maakte voor God.

2) *Spreekt zóó, en handelt zóó als* dezulken, *die* indachtig zijt, dat gij *door de wet der vrijheid*, d. i. de wet van het Evangelie (zie op 1, 25), welke u de liefde tot den naaste voorschrijft, *staat geoordeeld te worden*, welhaast geoordeeld zult worden.

miseriordiam : superexaltat autem misericordia iudicium.

14 * Quid proderit fratres mei si fidem quis dicat se habere, opera autem non habeat? Numquid poterit fides salvare eum? 15 * Si autem frater, et soror nudi sint, et indigeant victu quotidiano, (*I Jo 3, 17.*) * dicat autem aliquis ex vobis illis: Ite in pace, calefacimini et saturamini: non dederitis autem eis, quæ necessaria sunt corpori, 17 quid proderit? * Sic et fides, si non habeat opera, mortua est in semetipsa. * Sed dicit quis: 18 Tu fidem habes, et ego opera

barmhartigheid heeft gedaan¹: maar barmhartigheid roemt tegen het oordeel².

* Wat zal het baten³ mijne 14 broeders zoo iemand zegt dat hij geloof heeft, als hij geene werken heeft? Zal het geloof hem 15 kunnen zalig maken? * Als een broeder, of zuster⁴ naakt is, en het dagelijksch voedsel ontbeert, * en iemand van u tot hen zegt: 16 Gaat in vrede, warmt en verzadigt u! maar gij hun niet geeft, wat voor het ligchaam noodig is, wat zal dat baten? * Eveneens 17 is ook het geloof, indien het geene werken heeft, dood op zich zelf. * Maar iemand zal zeggen: 18 Gij, gij hebt geloof⁵, en ik heb

1) *Want het oordeel is*, enz. De zin is: Wie in zijn leven geene barmhartigheid geoefend heeft, hem wacht een streng, een ongenadig oordeel Gods. *Zalig zijn de barmhartigen*, leerde Jesus (Mt 5, 7), *want zij zullen barmhartigheid verwerven*.

2) *maar barmhartigheid roemt tegen het oordeel*, zij ontwapent, om zoo te spreken, de gestrengheid van Gods oordeel. Onze Vulgaat heeft hier: *superexaltat autem misericordia iudicium*, wat op deze plaats geen verstaanbaren zin geeft. Om te kunnen vertalen, gelijk men tot hiertoe deed: *de barmhartigheid gaat het oordeel te boven*, moest er geschreven zijn: *superexaltat autem se misericordia iudicio*. Daarom vertaalden wij naar den Griekschen tekst: *barmhartigheid roemt tegen het oordeel*.

3) *Wat zal het baten*, enz. De Apostel dringt zijne voorafgegene vermaningen aan door hen te waarschuwen tegen een geloof zonder werken, als hetwelk hen niet zou kunnen zalig maken. Door werken wordt hier de vervulling beteekend van al die den geloovige door de leer van het Evangelie zijn voorgeschreven. — Jakobus beschouwt hier het geloof als iets theoretisch en van dien aard, dat hij het ook aan de booze geesten kan toeschrijven.

4) *Als een broeder, of zuster*, enz. De Apostel vergelijkt het geloof zonder de werken aan eene barmhartigheid, die zich bij bloote woorden zou bepalen. *Als*, bij voorbeeld, *een broeder, of zuster* in den Heer, een of eene van uwe mede-christenen, *naakt is*, d. i. gebrek heeft aan de noodige kleeding, *en het dagelijksch voedsel ontbeert* gebrek heeft aan het noodige voedsel tot onderhoud van het leven, *en iemand van u tot hen zegt: Gaat in vrede!* God zegene u! *warmt u door u goed te kleeden, en verzadigt u met toereikend voedsel!* *maar gij hun niet geeft, wat voor het ligchaam noodig is*, wat zij tot genoegzame dekking en voeding van hun ligchaam behoeven, — *wat zal dat baten*, welk nut zal zulk eene barmhartigheid zonder werken hun doen? *Hoegenaamd geen. Eveneens is ook het geloof, indien het geene werken heeft, dood*: het is een ligchaam zonder ziel, *op zich zelf*, als het alleen staat.

Het geloof zonder de werken des geloofs heet een *dood* geloof, niet omdat het inderdaad geen geloof is, maar omdat daaraan het leven ontbreekt, het leven der liefde en der goede werken, zonder welk het geloof onnuttig is ter zaligheid.

5) *Maar iemand zal (kan) zeggen: Gij, gij hebt geloof*, enz. *Maar* tegen zulk een mensch (vs 14), die geene werken heeft en zich beroemt, dat hij geloof heeft, *zal iemand*, een echt geloovige (om hem te toonen, dat hij te vergeefs bij de menschen zich

habeo. ostende mihi fidem tuam sine operibus : et ego ostendam tibi ex operibus fidem meam.

19 * Tu credis quoniam unus est Deus : Bene facis : et dæmones credunt, et contremiscunt. * Vis autem scire o homo inanis,

20 quoniam fides sine operibus mortua est ? * Abraham pater noster nonne ex operibus justificatus est, offerens Isaac filium suum super altare ? (Gn 22, 10.)

21 * Vides quoniam fides cooperatur operibus illius : et ex operibus fides consummata est ? * Et suppleta est Scriptura, dicens : Creditit Abraham Deo, et reputatum est illi ad justitiam, et amicus Dei appellatus est. (Gn

werken ! toon gij mij uw geloof zonder de werken : en ik zal u uit de werken mijn geloof toonen.

* Gij gelooft dat God een eenig God¹ : gij doet wel : ook de booze geesten gelooven het, en zij sidderen. * Doch wilt gij weten o ijdel mensch² ! dat het geloof zonder de werkendoodis ? * Abraham onze vader³ is hij niet uit werken geregtvaardigd, toen hij zijnen zoon Isaak op het altaar offerde ? * Ziet gij wel dat het geloof medewerkte met zijne werken : en dat door de werken het geloof volkomen werd ? * En de Schrift, die zegt : Abraham gaf geloof aan God⁴, en het werd hem toegerekend tot geregtigheid, werd zoo vervuld, en hij werd Gods vriend

beroemt op zijn geloof, dewijl hij er hun geen bewijs van kan geven) kunnen zeggen : *Gij, gij hebt geloof, zegt gij, en ik heb werken. toon gij mij uw geloof, bewijs mij dat gij gelooft, overtuig er mij van, zonder de werken : gij kunt dit niet ! en ik, ik zal u uit de werken die ik als geloovige doe, mijn geloof toonen, u overtuigen dat ik geloof.*

1) *Gij gelooft dat God een eenig God is, enz.* In vs 18 spreekt een geloovige, die werken heeft, tot dien mensch vs 14 die geene werken heeft maar zegt dat hij geloof heeft. Hierna (vs 19) rigt de Apostel zelf het woord tot dien mensch en toont hem door een voorbeeld de nuttelosheid aan van een geloof zonder werken. Zie hier de zin van dit vers : Gij gelooft, bij voorbeeld, dat er maar een eenig God is. en daarin doet gij wel ; maar zal dat geloof u zalig maken ? Voorzeker niet. Dat er maar een eenig God is, dat gelooven of weten ook de booze geesten, en zie, bij dat geloof sidderen zij toch voor zijn strafgerigt. Zie II Pt 2, 4.

2) *Doch wilt gij weten o ijdel mensch, enz.* De Apostel noemt hem een *ijdel* mensch, als eenen, die wel geloof, maar geene goede werken heeft, *ijdel*, ledig is van goede werken.

3) *Abraham onze vader, enz.* De Apostel bewijst nu door voorbeelden uit de H. Schrift, dat het geloof zonder de werken *dood*, naar eene andere lezing : *ijdel*, dat is, onnuttig is ter zaligheid. Zie hier de zin van vs 21 en 22. *Abraham onze vader is hij uit de werken geregtvaardigd, toen hij zijnen zoon Isaak op het altaar offerde*, daarmede een werk doende van gehoorzaamheid aan God ? Voorzeker. *Ziet gij nu wel dat het geloof, Abrahams geloof, geen dood maar een werkdadig geloof was, dat het geloof bij hem niet alleen stond, niet op zich zelf was, maar samenwerkte tot zijne regtvaardiging met zijne werken : en dat het geloof, Abrahams geloof, volmaakt werd door de werken, eerst een eigenlijk volmaakt geloof werd door de werken.*

4) *En de Schrift, die zegt (Gn 15, 6) : Abraham gaf geloof aan God, enz.* Daardoor werd de Schrift *vervuld*, kreeg die uitspraak der H. Schrift : *Abraham gaf geloof aan God*, enz., hare volle verklaring, deze namelijk, dat door Abrahams regtvaardigmakend geloof, geen dood geloof, maar een levend, een werkend geloof verstaan moet worden.

24 **15, 6. Rom 4, 3. Gal 3, 6.)** * Videtis quoniam ex operibus justificatur homo, et non ex fide tantum? * Similiter et Rahab meretrix, nonne ex operibus justificata est suscipiens nuncios, et alia via ejiciens? (*Jos 2, 1.*)
 25
 26 * Sicut enim corpus sine spiritu mortuum est, ita et fides sine operibus mortua est.

genaamd. * Ziet gij wel dat de mensch uit werken geregtvaardigd wordt, en niet uit geloof alleen? * En desgelijks ook Rahab de hoere, werd zij niet uit werken geregtvaardigd toen zij de afgezondenen opnam, en hen langs een anderen weg deed uitgaan? * Want even als het ligchaam zonder geest dood is, alzoo is ook het geloof zonder de werken dood².

1) *En desgelijks ook Rahab*, enz. Nog een ander voorbeeld uit de H. Schrift, ten bewijze, dat het regtvaardigmakend geloof een levend, een werkend geloof wezen moet. Rahab, eene heidin, een ontuchtig vrouwmensch van Jericho, gehoord hebbende van de wonderwerken door den God der Israëlieten gewrocht, bekeerde zich tot het geloof van den enigen waren God; en uit dit geloof handelende, nam zij de verspieders, door Josuë afgezonden, in haar huis op, en deed hen, zorg dragende voor hunne veiligheid, niet zonder gevaar van haar leven, *uitgaan* uit haar huis langs een anderen weg dan langs welken zij daarin gekomen waren: zij liet hen namelijk, door een venster, langs den stadsmuur neder. Zie *Jos 2, 1-24*.

2) *Want even als het ligchaam zonder geest*, zonder ziel, als de ziel daarmede niet vereenigd is, *dood is, alzoo is ook het geloof zonder de werken* des geloofs *dood*, en derhalve onvermogen om den mensch voor God te regtvaardigen en ter zaligheid te geleiden.

De leer van den H. Jakobus, dat de mensch *geregtvaardigd wordt uit werken en niet uit geloof alleen* (vs 24), is niet in strijd met de leer van den H. Paulus, als hij zegt (*Rom 3, 28. Gal 2, 16*), dat de mensch *niet geregtvaardigd wordt uit de werken der wet, maar door het geloof*; want beiden spreken niet van eene en dezelfde soort van werken, gelijk ook het doel van hun schrijven over de regtvaardigmaking verschillend was. Paulus had te doen met dezulken, die de genade der regtvaardigmaking valschelijk toeschreven, als verdienste, aan de werken, die hun geloof in Christus waren *voorafgegaan*; Jakobus daarentegen rigt het woord tot zoodanigen die waanden, dat de mensch door dit geloof alleen geregtvaardigd werd, en dat hij zich om het onderhouden der voorschriften van het Evangelie niet had te bekommeren. Jakobus spreekt derhalve van werken die het geloof *volgen* moeten, en dit als een levend en werkend geloof vertoonen. Zonder die werken, of zonder de bereidwilligheid tot het doen van die werken, is het geloof een dood geloof, en als zoodanig onvermogen om den mensch voor God te regtvaardigen. Zie voorts op *Gal 5, 6*.

DERDE HOOFDSTUK.

INHOUD. Eene waarschuwing tegen zekere verkeerde zucht om als leeraars op te treden, met eene bemerking over de moeilijkheid van zijne tong op geenerlei wijze te misbruiken, vs 1, 2. Het groot vermogen der tong, ofschoon zoo klein een lichaamslid, wordt door twee vergelijkingen verklaard, vs 3—5. Over de verderfelijke magt der tong, hare onbedwingbaarheid, en hoezeer zij misbruikt wordt, vs 6—12. Waarin de ware wijsheid bestaat vs 13—18.

1	* Nolite plures magistri fieri fratres mei, scientes quoniam majus judicium sumitis. (<i>Mt</i>	* Wilt toch niet velen leeraars worden ¹ mijne broeders! wetende dat gij een zwaarder oordeel krijgt ² . Want in vele dingen struikelen wij allen ³ .	1
2	23, 8.) * In multis enim offendimus omnes. Si quis in verbo non offendit: hic perfectus est vir. potest etiam freno circumducere totum corpus. * Si autem equis frena in ora mittimus ad consentiendum nobis, et omne corpus illorum circumferimus.	* Zoo iemand in het spreken niet struikelt ⁴ : die is een volmaakt man. hij is magtig om ook geheel het ligchaam in toom te houden. * Als wij den paarden een toom ⁵ in den mond leggen opdat zij ons gehoorzamen, dan leiden wij ook geheel hun ligchaam om. * Zie ook de schepen, alhoewel zoo groot en door hevige winden voortgedreven, door een klein roertje worden zij omgewend werwaarts ook de begeerte des stuurmans mogt willen. * Zóó	2
3	equis frena in ora mittimus ad consentiendum nobis, et omne corpus illorum circumferimus.	3	3
4	* Ecce et naves, cum magnæ sint, et a ventis validis minentur, circumferuntur a modico gubernaculo ubi impetus dirigentis voluerit. * Ita et lingua	4	4
5	gentis voluerit. * Ita et lingua	5	5

1) *Wilt toch niet velen leeraars worden*, leeraars zijn, enz. De Apostel komt hier nu op zijne vorige vermaning (1, 19) terug, en waarschuwt hen, aan wie hij schrijft, tegen zekere verkeerde zucht om als leeraars op te treden.

2) *dit wetende* en wel bedenkende *dat gij een zwaarder oordeel krijgt*, dat gij daardoor eene des te grootere verantwoordelijkheid op u neemt. In dezen zin schijnt de Vulgaat onze tekstwoorden te hebben opgevat.

3) *Want in vele dingen struikelen wij allen*, zoovelen wij menschen zijn, en voornamelijk in ons spreken: dit bijvoegsel schijnt hier gevorderd te worden om een zinverband te hebben met het volgende gezegde: *zoo iemand in het spreken*, enz.

4) *Zoo iemand in het spreken*, in woorden, in het gebruik van zijne tong, *niet struikelt*, op geenerlei wijze zondigt, *die is een volmaakt man: hij is magtig om niet alleen zijne tong, maar ook geheel het ligchaam*, alles wat aan den mensch beteugeld moet worden, *in toom te houden*.

5) *Als wij den paarden een toom*, enz. De groote magt der tong, ofschoon zoo klein een lichaamslid, wordt door twee vergelijkingen (vs 3 en 4) verklaard. De eerste is genomen van het gebit of *den toom*, een klein ding, waardoor wij het paard, een groot en sterk ligchaam, leiden waarheen wij willen. De tweede vergelijking is ontleend aan het *roer* van een schip: een schip, ofschoon *zoo groot* een ligchaam, en daarbij nog *door hevige harde winden voortgedreven*, moet toch die wending nemen, die de stuurman met het kleine roer daaraan geven wil.

modicum quidem membrum est,
 et magna exaltat. Ecce quantus
 ignis quàm magnam silvam in-
 cendit! * Et lingua ignis est,
 6 universitas iniquitatis. Lingua
 constituitur in membris nostris,
 quæ maculat totum corpus, et
 inflammat rotam nativitatis no-
 stræ inflammata a gehenna.
 7 * Omnis enim natura bestiarum,
 et volucrum, et serpentium, et
 ceterorum domantur, et domita
 8 sunt a natura humana: * lin-
 guam autem nullus hominum
 domare potest: inquietum ma-
 lum, plena veneno mortifero.
 9 * In ipsa benedicimus Deum et
 Patrem: et in ipsa maledicimus
 homines, qui ad similitudinem
 10 Dei facti sunt. * Ex ipso ore

is ook de tong¹ wel een klein lid,
 maar roemt van groote dingen.
 Zie wat een klein vuur² hoe
 groot een bosch het in brand
 steekt! * Ook de tong is een
 6 vuur³, dat heelal der ongerechtig-
 heid! De tong stelt zich onder
 onze leden, *als degene* die geheel
 het ligchaam bevekt⁴, en het
 rad onzer geboorte in vlam zet
 wordende *zelve* in vlam gezet
 door de hel. * Want alle natuur
 7 van viervoetige⁵, en van gevleu-
 gelde, en van kruipende, en van
 andere dieren wordt getemd, en
 is getemd geworden door de
 8 menschelijke natuur: * maar de
 tong kan geen mensch temmen:
 zij is een rusteloos kwaad, vol
 9 doodelijk gif⁶. * Met haar zege-
 nen wij God en den Vader: en
 met haar vloeken wij de men-
 schen, die naar Gods evenbeeld
 10 geschapen zijn⁷. * Uit denzelfden

1) *Zóó is ook de tong*, enz. De toepassing der dubbele voorafgaande vergelijking. Met toom en roer, kleine werktuigen, voert men groote zaken uit: evenzoo is het gelegen met de tong, een zeer klein lichaamslid, maar dat van *groote dingen roemt*, groote dingen uitvoert.

2) *Zie wat een klein vuur*, enz. De verderfelijke magt der tong wordt hier aangetoond door haar te vergelijken met een klein vuur, dat een groot bosch in brand steekt.

3) *Ook de tong is een vuur*, enz. De toepassing der voorafgegane (vs 5) vergelijking: zulk een vernielend vuur is ook de tong; de tong, *dat heelal der ongerechtigheid!* In haar, in de tong, is, om zoo te spreken, *alle ongerechtigheid* bevat, dewijl zij door hare verderfelijke magt tot alle ongerechtigheid vervoeren kan.

4) *De tong*, als zij niet beteugeld wordt, *stelt zich*, treedt op, doet zich *onder onze leden* voor, als *degene die geheel het ligchaam* (dit wijst terug op het gezegde in vs 2) *bevekt*, den ganschen mensch met misdaden bezoedelt, *en het rad onzer geboorte*, het rad, dat van onze geboorte af omloopt, ons levensrad, *in vernielende vlam zet* (dit ziet op de tong onder het beeld van een vuur) *wordende zelve in vlam gezet door de hel*, d. i. door den satan, die zich van de tong als van zijn werktuig tot dien vernielenden brand bedient.

5) *Want alle natuur van viervoetige*, enz. Eene bevestigende rede voor het gezegde aangaande de verderfelijke magt der tong; en die reden is genomen van hare onbedwingbaarheid: de tong, zij is een onbedwingbaar kwaad. Alle dieren-natuur *is getemd geworden*, en wordt bij voortduring *getemd door de menschelijke natuur*, door den mensch: *maar de tong kan geen mensch temmen*, zóó volmaaktelijk breidelen, dat zij toch niet soms min of meer uitspat:

6) *de tong, zij is een rusteloos kwaad*, een onvermoeid, een onophoudelijk kwaad; zij is, aan eene venijnige slang gelijk, *vol doodelijk gif*. Vgl. Ps 139, 3.

7) *Met haar*, met de tong, *zegenen*, loven en prijzen, *wij menschen God en den Vader*,

procedit benedictio, et maledictio. Non oportet, fratres mei,
 11 hæc ita fieri. * Numquid fons de
 eodem foramine emanat dulcem,
 12 et amaram aquam? * Numquid
 potest, fratres mei, ficus uvas
 facere, aut vitis ficus? Sic neque
 salsa dulcem potest facere
 aquam.

13 * Quis sapiens, et disciplinatus
 inter vos? Ostendat ex bona
 conversatione operationem suam
 in mansuetudine sapientiæ.

14 * Quòdsi zelum amarum habetis,
 et contentiones sint in cordibus
 vestris: nolite gloriari, et mendaces
 esse adversus veritatem.

15 * non est enim ista sapientia
 desursum descendens: sed terrena,
 animalis, diabolica.

16 * Ubi enim zelus et contentio: ibi inconstantia,
 et omne opus pra-

mond¹ gaat zegening uit, en vervloeking. Dit, mijre broeders! behoort niet alzo te zijn!
 * Welt eene bron² uit dezelfde
 11 ader zoet, en bitter water op?
 * Kan een vijgeboom druiven
 12 voortbrengen, mijne broeders!
 of een wijnstok vijgen? Zóó kan
 ook geen zout water zoet voortbrengen.

* Wie is er onder u wijs, en
 13 verstandig³? Uit eenen goeden levenswandel toone hij zijne werken in de zachtmoedigheid der wijsheid⁴! * Maar zoo gij
 14 bitteren najver hebt⁵, en er twistgierigheid in uwe harten is: beroemt u dan niet, en liegt niet tegen de waarheid. * want dat
 15 is geene wijsheid die van boven afdaalt⁶: maar eene aardsche, eene zinnelijke, eene duivelsche.
 * Want waar najver en twistgierigheid is: daar is wanorde⁷,

onzen God en goeden Vader: en met haar, met dezelfde tong, vloeken wij de menschen, zijn gewrocht, edele schepselen, die naar zijn evenbeeld geschapen zijn. Zóó monsterachtig, zoo afschuwelijk een ding is de niet beteugetde tong!

1) *Uit denzelfden mond*, enz. Eene korte herhaling van het voorafgaand gezegde, met edele verontwaardiging over het snoode van zoodanig een gedrag.

2) *Welt eene bron*, enz. Het ongerijmd en hoogst laakbare van zulk een tegenstrijdig gedrag bij het gebruik der tong wordt aangetoond door voorbeelden, genomen uit de natuur; daar bestaat zoodanige tegenstrijdigheid niet: zoet en bitter water vloeijen niet uit éene en dezelfde bronader; een vijgeboom kan geen druiven voortbrengen, noch een wijnstok vijgen; en zoo kan, om nog iets anders te noemen, geen zout water zoet voortbrengen. Evenzoo nu kan, zedelijkerwijze gesproken, lof en vervloeking niet uitgaan uit denzelfden mond.

3) *Wie is er onder u wijs, en verstandig?* De Apostel herneemt zijne vorige (vs 1) vermaning, het woord rigtende tot dezulken, die zoo gaarne leeraars wilden zijn en hunne wijsheid vertoonen, wijs en verstandig zijn hier synoniemisch gebezigd.

4) *in de zachtmoedigheid der wijsheid*, werken die gepaard gaan met de zachtmoedigheid, eene eigenschap der ware wijsheid.

5) *Maar zoo gij bitteren najver hebt*, als gij u door nijd laat besturen, en er twistgierigheid, strijdzucht, uit verwaandheid en eerzucht geboren, in uwe harten is: beroemt u dan niet, roemt dan niet op uwe wijsheid, zegt dan niet dat gij wijzen zijt, en liegt niet tegen de waarheid: want het is niet waar, dat gij, zóó gezind zijnde, ware wijsheid bezit.

6) *want dat is geene wijsheid die van boven*, van God, van den Vader der lichten (1, 13) *afdaalt*: maar zij is eene aardsche, eene ongoddelijke wijsheid.

7) *Want* (de grond voor het gezegde in vs 15) *waar bittere najver en twistgierigheid is* (vs 14): *daar is wanorde*, verwarring, verdeeldheid; daar staat de een tegen den

- 17 vum. * Quae autem desursum est sapientia, primùm quidem pudica est, deinde pacifica, modesta, suadibilis, bonis consentiens, plena misericordia, et fructibus bonis, non judicans, sine
18 simulatione. * Fructus autem justitiæ, in pace seminatur, facientibus pacem.
- en allerlei booze handel. * De wijsheid daarentegen die van boven is¹, zij is vooreerst rein, dan vredelievend, bescheiden, gezeggelijk, instemmend met de goeden², vol barmhartigheid, en goede vruchten³, niet oordeelende, ongeveinsd⁴. * En vrucht van gerechtigheid, wordt in vrede gezaaid door hen, die vrede houden⁵.

VIERDE HOOFDSTUK.

INHOUD. De Apostel berispt hen om de vijandschappen, die onder hen gevoerd werden, wijst de bron daarvan aan, en zegt hun, waarom zij niet verkrijgen wat zij bidden, vs 1—3. Hij bestraft voorts hunne gehechtheid aan deze booze wereld, en wekt hen op tot berouw en bekeering, vs 4—10. Eene waarschuwing tegen kwaadsprekendheid en ligtvaardige beoordeelingen, vers 11—12. Eene vermaning om bij de plannen, die zij maakten, aan de onzekerheid des levens te denken en aan hune volstreckte afhankelijkheid van God, vs 13—17.

- 1 * Unde bella, et lites in vobis? Nonne hinc? ex concupiscentiis vestris, quæ militant in membris
- * Van waar oorlogen, en twisten onder u⁶? Is het niet van hier? van uwe begeerlijkheden,

anderen op, daar is de weg geopend voor allerlei boozen handel om zich of zijne partij staande te houden. God nu is geen God van oneenigheid, maar van vrede (1 Kor 14, 34).

1) De wijsheid daarentegen die van boven is, zij is vooreerst rein, door geene ondeugd bezoedeld, dan vredelievend, afkeerig van alle twist en oneenigheid, bescheiden, zachtzinnig, toegevend, gezeggelijk, zij laat zich gaarne te regt wijzen en staat niet onvertelbaar op haar gevoelen.

2) instemmend met de goeden (Vulg.: bonis consentiens) staat in den Griekschen tekst niet te lezen. Men kan dit bonis consentiens aanzien voor een Latynsch glosseem van het onmiddellijk voorafgaande tekstwoord suadibilis. Estius verzekert ons, dat dit bonis consentiens in sommige oude HSS. van de Vulgaat niet gevonden wordt.

3) volbarmhartigheid, en goede vruchten, goede werken van christelijke liefde en weldadigheid.

4) niet oordeelende, zonder vermetele oordeelvellingen of vermoedens omtrent den naaste. Doch wij zouden hier het Grieksche tekstwoord liever door onpartijdig vertalen. Ongeveinsd, opregt, zonder dubbelhartigheid.

5) En vrucht van gerechtigheid, d. i. vrucht in gerechtigheid bestaande, hoedanige vrucht godsdienstigheid en deugd is, deze vrucht wordt in vrede, als op een voor den aanwas van godsdienstigheid en deugd noodzakelijk vereischten akker, gezaaid door hen, die vrede houden, die vrede betrachten, die vredelievend zijn. De zin van dit epiphonematisch gezegde is duister, ons althans. Misschien meent de Apostel: geen bloei van godsdienstigheid en deugd zonder vrede en eensgezindheid bij leeraars en hoorders! Wij geven aan den datief (facientibus), hier bij het Passivum gebezigd, dezelfde beteekenis als in eene dergelijke woordvoeging bij Lk 23, 15. Zie onze Grammatica Graecitatis Novi Test., bladz. 221, 1.

6) Van waar oorlogen, en twisten, van waar komen die vijandschappen en oneenig-

2	vestris ? * Concupiscitis, et non habetis : occiditis, et zelatis : et non potestis adipisci : litigatis, et belligeratis, et non habetis, propter quod non postulatis.	die strijd voeren in uwe leden ¹ ?	* Gij begeert, en hebt niet ² : gij	2
3	* Petitis, et non accipitis : eo quòd male petatis : ut in concupiscentiis vestris insumatis.	moordt, en benijdt : en kunt niet verkrijgen : gij twist, en oorloogt, en gij hebt niet, omdat gij niet bidt ³ .	* Gij bidt, en gij verkrijgt niet : omdat gij kwalijk bidt : om het in uwe begeerlijkheden door te brengen. * Gij overspelers ⁴ !	3
4	* Adulteri nescitis quia amicitia hujus mundi, inimica est Dei ? Quicumque ergo voluerit amicus esse sæculi hujus, inimicus	weet gij niet dat de vriendschap met deze wereld, vijandschap van God is ⁵ ? Al wie dan een vriend wil zijn van de wereld, die stelt zich tot een vijand van God.	* Meent gij dat de Schrift te vergeefs zegt : Tot nijdigheid toe bemint de geest, die in u woont ⁶ ?	4
5	Dei constituitur. * An putatis quia inaniter Scriptura dicat : Ad invidiam concupiscit spiritus,	* Meent gij dat de Schrift te vergeefs zegt : Tot nijdigheid toe bemint de geest, die in u woont ⁶ ?	* En grooter	5
6	qui habitat in vobis ? * Majorem			6

heden *onder u* ? Misschien mogen wij hier bepaaldelijk denken aan vijandschappen en oneenigheden tusschen sommige behoeftigen en sommige meer gegoeden onder de Christenen.

1) *Is het niet van hier ?* namelijk van uwe begeerlijkheden naar aardsche goederen en genietingen, begeerlijkheden, die strijd voeren in uwe leden, die dat twistvuur in uw binnenste ontsteken ?

Dat dit de ware oorzaak was van hun oorlogen en twisten met elkander, dat moesten zij in hun geweten toestemmen.

2) *Gij begeert, en hebt niet :* enz. De Apostel schildert voor hun geweten, hoe dat oorlogen en twisten onder hen ontstond. *Gij begeert* de goederen dezer wereld, *en hebt niet*, en uwe begeerte wordt niet vervuld : *gij moordt* daarom in uw hart, *en benijdt*, gij koestert daarom een doodelijken nijd in uw hart : *en kunt* toch niet verkrijgen wat gij verlangt : en het gevolg daarvan is, dat *gij twist, en oorloogt*, anderen, die bezitten wat gij mist, benijdende.

3) *en gij hebt niet*, en de reden waarom gij niet verkrijgt wat gij verlangt is, dat gij er God niet om bidt. Wat gij aan tijdelijk goed voor u zelve en de uwen behoeft, zou God u verleen, indien gij er hem om badt : maar gij bidt niet, of, ja, gij bidt, maar verkrijgt toch niet, omdat gij kwalijk bidt, omdat gij met eene verkeerde bedoeling bidt, omdat gij de tijdelijke goederen, waar gij om bidt, in uwe begeerlijkheden, in de voldoening van uwe verkeerde zinnelijke lusten wilt doorbrengen.

4) *Gij overspelers !* Deze benaming is hier gebezigd in eene overdragtelijke beteekenis, gelijk bij Mt 12, 29. Die Christenen, die door den Apostel hier bestraft worden, maakten zich, door hunne liefde voor de wereld, aan geestelijke ontrouw en als een overspel schuldig jegens God.

5) *weet gij niet dat de vriendschap met deze booze wereld*, de gehechtheid aan hare zondige lusten en vermaken, vijandschap tegen God is ; dat niemand twee heeren kan dienen (Mt 6, 24), van welke de ééne wil wat de andere niet wil ?

6) *Meent gij* (de Apostel bevestigt hier de voorafgegane verklaring : *Al wie dan een vriend, enz.) dat de Schrift te vergeefs zegt*, dat het een ijdel zeggen der heilige Schrift, een zeggen zonder gehalte van waarheid is, wat gij zegt : *Tot nijdigheid toe*, nijdiglijk (eene anthropopatische zegswijze) *bemint de heilige geest, die in u woont* : hij bemint ons met jaloerschheid, hij kan geen mededinger (de booze wereld) verdragen, hij wil ons als zijn eigendom geheel en al bezitten ; hij duldt niet, dat

autem dat gratiam. Propter quod dicit: Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam. 7 (*Prov* 3, 34.) * Subditi ergo estote Deo, resistite autem 8 diabolo, et fugiet a vobis. * Appropinquate Deo. et appropinquabit vobis. Emundate manus, peccatores: et purificate 9 corda, duplices animo. * Miseri estote, et lugete, et plorate: risus vester in luctum convertatur, et gaudium in moerorem. 10 * Humiliamini in conspectu Domini. et exaltabit vos. (*I Pt* 5, 11 6.) * Nolite detrahare alterutrum fratres. Qui detrahit fratri, aut

genade geeft hij. Daarom zegt zij: God wederstaat de hoovaardigen¹, maar den nederigen geeft hij genade. * Onderwerpt u dan aan God², maar wederstaat den duivel, en hij zal van u vlieden. * Nadert tot God, en hij zal tot u naderen. Reinigt uwe handen³, gij zondaars! en zuivert uwe harten, gij dubbelhartigen! * Gevoelt u ellendig, en treurt, en weent⁴: uw lagchen verandere in treuren, en uwe blijdschap in bedroefdheid! * Vernedert u voor het aanschijn des Heeren, en hij zal u verheffen. * Spreekt geen kwaad van elkander⁵ broeders! Die van

wij onze liefde deelen tusschen hem en de booze wereld. — De Apostel heeft hier niet eene bepaalde Schriftuurplaats willen aanhalen (zij wordt met deze bewoordingen nergens gevonden), maar hij ziet waarschijnlijk op al die plaatsen van de heilige Schrift, waar van God gezegd wordt, dat hij een *ijveraar* is (*Ex* 20, 5; **34**, 14. *Jos* 24, 19) en wil, dat men hem alleen zal dienen.

1) *Daarom*, om dit te beteekenen, zegt zij, de H. Schrift, Spreuk 3, 34, (naar de overzetting der Zeventigen): *God wederstaat de hoovaardigen*, de wereldvrienden, die hoovaardig zich niet aan God en zijn gebod willen onderwerpen (vs 9).

2) *Onderwerpt u dan aan God*, enz. Breekt uwe hoovaardige vriendschap met de wereld af; *wederstaat den duivel*, den vorst dezer wereld, verwerpt zijne ingevingen, en hij zal van u vlieden. *Nadert, wendt u tot God, en hij zal tot u naderen*, u bijstaan met de hulp zijner genade.

3) *Reinigt uwe handen*, hebt berouw over uwe misdaden, bekeert u, *gij zondaars! en zuivert uwe harten* van hunne booze lusten, *gij dubbelhartigen*, gij die uw hart tusschen God en de wereld wilt verdeelen! — Zij die hier *zondaars* genoemd worden en *dubbelhartigen* zijn dezelfde.

4) *Gevoelt u ellendig*, ongelukkig, om uwe overtredingen, en *treurt er over, en weent*, beweent ze. Eene vermaning tot berouw en werken van boetvaardigheid. En zóo doende, moesten zij zich *vernederen voor het aanschijn des Heeren*, hunne hoovaardige ongehoorzaamheid aan God afboeten, zich aan hem onderwerpen (vs 7); dan zou Hij hen *verheffen*. Vgl. *I Pt* 5, 6.

5) *Spreekt geen kwaad van elkander*, enz. Eene waarschuwing tegen kwaadsprekendheid en ligtvaardige beoordeeling. *Die van zijnen broeder*, zijnen mede-christen, *kwaad spreekt, of die zijnen broeder oordeelt*, ligtvaardig veroordeelt, *die spreekt kwaad van de wet, en oordeelt de wet*. Door de wet bedoelt de Apostel hier de tiengeboden-wet, voor zooverre zij de pligten jegens den naaste betreft, pligten, die allen begrepen zijn in dit éene woord van Moses: *Gij zult uwen naaste liefhebben als u zelven* (*Lv* 19, 18. Vgl. *Rom* 13, 8, volg.). Op dit antanaclastisch *kwaadspreken* en *oordeelen* of veroordeelen van de wet mag niet te zeer gedrukt worden. Jakobus wil alleenlijk te kennen geven, dat hij die op deze of gene wijze het gebod der liefde jegens den naaste overtreedt, daardoor, in zekeren zin, verklaart, dat de wet zonder reden, ongerechtglijk, de liefde tot den naaste gebiedt, en dat hij zoo doende

qui judicat fratrem suum, detrahit legi, et judicat legem. Si autem judicas legem: non es
 12 factor legis, sed iudex. * Unus est legislator, et iudex, qui potest
 13 test perdere, et liberare. * Tu autem quis es, qui judicas proximum?

Ecce nunc qui dicitis: Hodie, aut crastino ibimus in illam civitatem, et faciemus ibi quidem annum, et mercabimur, et lucrum
 14 faciemus: (*Rom 14, 4.*) * qui ignoratis quid erit in crastino.
 15 * Quæ est enim vita vestra? vapor est ad modicum parens, et deinceps exterminabitur; pro eo ut dicatis: Si Dominus voluerit. Et: Si vixerimus, faciemus
 16 hoc, aut illud. * Nunc autem exultatis in superbiis vestris. Omnis exultatio talis, maligna
 17 est. * Scienti igitur bonum facere, et non facienti, peccatum est illi.

zijnen broeder kwaad spreekt, of die zijnen broeder oordeelt, die spreekt kwaad van de wet, en oordeelt de wet. Indien gij nu de wet oordeelt: zoo zijt gij geen doener der wet, maar een regter. * Eén alleen is de wetgever, en regter, hij die verderven kan, en bevrijden. * Maar gij wie zijt gij, dat gij uwen naaste oordeelt?

Zie nu gij die zegt: Heden, of morgen¹ zullen wij naar die of die stad gaan, en wij zullen daar een jaar² verblijven, en koophandel drijven, en winst doen: * gij die niet weet dat er morgen zijn zal³! * Want hoedanig is toch uw leven⁴? een damp is het die voor een luttel tijds verschijnt, en daarop vergaan zal⁵; in plaats van te zeggen: Indien de Heer wil. En: Als wij leven, zullen wij dit, of dat doen. * Maar nu roemt gij in uwe snoeverijen⁶. Al zulk roemen is boos. * Hem nu die het goede weet te doen, en het niet doet, dien is het zonde.

zich zelve tot regter maakt, wat aan geen sterveling toekomt. *Eén alleen* toch is de wetgever, en regter, hij namelijk, die uit eigen magt verderven kan, en bevrijden (naar 't Grieksch: *behouden, en verderven kan*), vrijspreken of veroordeelen.

1) *Zie nu gij die zegt: Heden, of morgen, enz.* Eene waarschuwing tegen eene onchristelijke gemoedsgesteldheid, waarin men de onzekerheid des levens en zijne volstreckte afhankelijkheid van God uit het oog verloor.

2) *een jaar.* Naar het Grieksch, volgens de meeste HSS.: *tén jaar.*

3) *wat er morgen zijn zal,* of gij morgen nog leven zult: dat de Apostel hier bijzonderlijk de onzekerheid des levens op het oog heeft, blijkt uit het gezegde in het volgende vers.

4) *hoedanig is toch uw leven,* hoe broos, hoe vergankelijk is het, en derhalve, hoe onzeker!

5) *vergaan zal.* Naar het Grieksch: *en daarop ook weer verdwijnt.* Vers 14 en het eerste gedeelte van vs 15 maken eene soort van tusschenzin uit.

6) *Maar nu,* in plaats van zóó te denken en zóó te spreken, en nederig uwe afhankelijkheid van God te bekennen, *roemt gij,* verheft gij u, als onafhankelijken, *in uwe snoeverijen.* *Heden, of morgen zullen wij,* enz.

VIJFDE HOOFDSTUK.

INHOUD. De Apostel bestraft het gedrag van sommige rijken, die in weelde en overdaad hun goed misbruikten, en daarbij ook nog zich schuldig maakten aan onregtvaardigen handel en aan onderdrukking hunner broeders, vs 1-6. Dezulken, die door hen verdrukt werden, vermaant hij tot lijdzaamheid en geduld, wijst hen op het voorbeeld der oude Propheten, en waarschuwt hen tegen wraakzuchtige gevoelens jegens hunne onderdrukkers, vs 7-11. Waarschuwing tegen ligtvaardig zweren, vs 12. Onderscheidene vermaningen en onderrigtingen, vs 13-20.

1	* Agite nunc divites, plorate ululantes in miseriis vestris, quæ	* Welaan nu gij rijken!	1
2	advenient vobis.* Divitiæ vestræ putrefactæ sunt: et vestimenta	weent en huilt ¹ over uwe ellen-	1
3	vestra a tineis comesta sunt. * Aurum, et argentum vestrum	den, die u zullen overkomen ² .	2
4	æругinavit: et æругo eorum in testimonium vobis erit, et man-	* Uw rijkdom is verrot ³ : en uwe	2
	ducabit carnes vestras sicut ignis. Thesaurizastis vobis iram	gewaden zijn door de motten	3
	in novissimis diebus. * Ecce	verteerd. * Uw goud, en silver	3
		is verroest: en hun roest zal u	4
		tot getuigenis zijn, en als een	4
		vuur uw vleesch verteeren. Gij	4
		hebt u een schat van gramschap	4
		vergaderd op de laatste dagen ⁴ .	4
		* Zie het loon der arbeiders ⁵ ,	4

1) *Welaan nu gij rijken! weent en huilt*, enz. Thans bestraft de Apostel het schandelijk gedrag van sommige rijken, die, behalve dat zij in weelde en overdaad hun goed misbruikten, daarbij ook nog zich schuldig maakten aan onregtvaardigen handel. Dat er hier en daar zoodanigen onder de Joodsche Christenen buiten Palestina gevonden werden, heeft de Apostel uit berigten dienaangaande kunnen weten. Zijne zeer scherpe bestraffing en dreigende vermaning beoogt hunne bekeering en de verbetering van hunnen zondigen levenswandel. *Gij rijken!* De Apostel bedoelt hier hoogstwaarschijnlijk diezelfde rijken, die hij vroeger (2, 6, 7) alreeds op het oog had.

2) *over uwe ellenden*, de ellenden, *die u zullen overkomen*; naar het Grieksch: *die over u komen*, die aanstaande zijn. Met deze *ellenden* bedoelt Jakobus de eeuwige straffen, waartoe zulke rijken stonden veroordeeld te worden. Hij ziet in Gods strafgericht die *ellenden* als gereed om over hen los te barsten, en roept hun zoo toe: *Weent en huilt over uwe ellenden!*

3) *Uw rijkdom is verrot*: enz. In prophetischen stijl wordt het toekomstige hier voorgesteld als of het reeds geschied was. Wat blijft u van uwen rijkdom, nu gij ten oordeel staat voor God? *Uw rijkdom is verrot*, vergaan: *uwe gewaden* (bij de Oosterlingen bestond de rijkdom gedeeltelijk ook in eene menigte van kostbare kleederen) *zijn door de motten verteerd*. *Uw goud, en silver is verroest*, door den roest verdorven: *en hun roest zal u tot getuigenis zijn*, tot eene getuigenis van uwe vrekheid en onbarmhartigheid jegens de armen en behoeftigen; en die roest, uw aanklager, zal ook uw beul zijn, en door het knagen van uw geweten als een vuur uw vleesch verteeren.

4) *Gij hebt u een schat van gramschap* (van gramschap staat niet in den grondtekst, en is hoogstwaarschijnlijk een Latynsch glosseem uit Rom 2, 5) *vergaderd op de laatste dagen*, op den dag des toorns en der openbaring van het oordeel Gods. Zie op Rom 2, 5.

5) *Zie het loon der arbeiders*, enz. De Apostel bestraft hier hunne wraakroepende onregtvaardigheid. Zij hadden zich verrijkt ten koste der behoeftige arbeiders,

- 1 merces operariorum, qui mes-
 2 suerunt regiones vestras, quæ
 3 fraudata est a vobis, clamat : et
 4 clamor eorum in aures Domini
 5 sabbaoth introivit. * Epulati estis
 6 super terram, et in luxuriis enu-
 7 tristic corda vestra in die occi-
 8 sionis. * Addixistis, et occidistis
 9 justum, et non restitit vobis.
- * Patientes igitur estote fra-
 tres usque ad adventum Domini.
 Ecce agricola expectat pretio-
 sum fructum terræ, patienter fe-
 rens donec accipiat temporan-
 eum, et serotinum. * Patientes
 igitur estote et vos, et confirmate
 corda vestra : quoniam adventus
 Domini appropinquavit. * Nolite
 ingemiscere fratres in alteru-
 trum, ut non judicemini. Ecce
- die uwe landen gemaaid hebben,
 dat door u is achtergehouden,
 schreeuwt : en hun geschrei is
 tot de ooren van den Heer der
 heirscharen gekomen. * Gij hebt
 gebrast op aarde¹, en in wellusten
 uwe harten gevoed op den dag
 der slagting. * Den regtvaardige
 hebt gij veroordeeld, en gedood²,
 en hij wederstond u niet³.
- * Weest dan geduldig broe-
 ders⁴ tot aan de komst des
 Heeren ! Zie de akkerman
 wacht⁵ op de kostelijke vrucht
 deslands, geduldhebbende totdat
 zij den vroegen, en den laten
 regen ontvangen heeft. * Weest
 dan ook gij geduldig⁶, en ver-
 sterkt uwe harten : want de
 komst des Heeren is nabij.
 * Zucht niet tegen elkander⁷
 broeders ! opdat gij niet geoor-

die hunne landerijen gemaaid hadden. Zij hadden zich als gemest met het zweet hunner werklieden : het loon, dat dezen toekwam, hadden zij achtergehouden. Dat achtergehouden loon van uwe arbeiders, zegt Jakobus hun, *roept tot God om wraak : en hun geschrei*, het geschrei van uwe verongelijkte werklieden, *is tot de ooren van den Heer der heirscharen, der Engelenscharen, gekomen.*

1) *Gij hebt gebrast op aarde*, enz. Naar het Grieksch luidt vers 5 aldus : *Gij hebt in weelde, en brasserij geleefd op aarde, uwe harten verzaaid*, naar hartelust uwe lichamen gevoed en gemest, als vee op (tegen) den dag der slagting. Door den dag der slagting wordt hier de oordeelsdag beteekend, gelijk bij Jer 12, 3.

2) *Den regtvaardige*, den onschuldige, *hebt gij of zelve als regters, of door omkoo- ping der regters, veroordeeld, en gedood.*

3) *en hij wederstond u niet.* Naar het Grieksch : *hij wederstaat u niet* : zoo handelt gij met den onschuldige, die weerloos was en onmagtig om zich te verdedigen.

4) *Weest dan geduldig broeders*, enz. Van die onderdrukkers wendt de Apostel zich nu tot hunne onderdrukte broeders, en deze vermaant hij om geduld en lijdzaam- heid te oefenen *tot aan de komst*, de wederkomst, *des Heeren* Jesus, die alsdan een iegelijk vergelden zal naar zijne werken.

5) *Zie de akkerman wacht*, enz. Hij wijst hen, tot versterking van zijne vermaning op het voorbeeld van den landman, die, als hij zijnen akker gezaaid heeft, lijdzaam wacht op de kostelijke vrucht des lands, en met haar geduld heeft totdat zij den vroegen, en den laten regen, den najaars- en den voorjaarsregen, voor hare ontwikkeling en rijping noodzakelijk, ontvangen heeft.

6) *Weest dan ook gij geduldig*, enz. Gelijk die landman, evenzoo moesten ook zij *geduldig zijn*, in lijdzaam geduld de vrucht des eeuwigen levens afwachten, hunne harten *versterken*, dat is, standvastig zijn, den moed niet laten zinken : *want de komst des Heeren*, hun vergelder, was nabij.

7) *Zucht niet tegen elkander*, enz. Eene vermaning naar het schijnt, aan die verdruk- ten, om zich te wachten van wraakzuchtige gevoelens tegen hunne onderdrukkers.

judex ante januam assistit.
 10 * Exemplum accipite, fratres,
 exitus mali, laboris, et patienti-
 11 tiae, Prophetas: qui locuti sunt
 in nomine Domini. * Ecce bea-
 tificamus eos, qui sustinuerunt.
 Sufferentiam Job audistis, et
 finem Domini vidistis, quoniam
 misericors Dominus est, et
 miserator.
 12 * Ante omnia autem fratres
 mei nolite jurare, neque per
 caelum, neque per terram, neque
 aliud quodcumque juramentum.
 Sit autem sermo vester: Est,
 est: Non, non: ut non sub judi-
 cio decidatis. (Mt 5, 34.)

deeld wordt. Zie de regter staat
 voor de deur. * Neemt, broeders!
 10 tot een voorbeeld van harden
 dood, van lijden, en van geduld,
 de Propheten¹: die in den naam
 des Heeren gesproken hebben.
 * Zie wij noemen hen, die
 11 lijdzaam waren, gelukzalig².
 Gij hebt gehoord van Jobs lijd-
 zaamheid³, en gij hebt het einde
 des Heeren gezien, dat de Heer
 barmhartig, en een ontfermer is.
 * Doch vóór alles mijne
 12 broeders zweert niet⁴, noch bij
 den hemel, noch bij de aarde,
 noch eenigen anderen eed. Maar
 uw woord: Ja, zij ja: Neen, neen:
 opdat gij niet onder het oordeel
 valt⁵.

1) *Neemt, broeders!* tot een voorbeeld van harden dood (van harden dood, Vulg.: *exi ús mali*, wordt in den Griekschen tekst niet gevonden), van lijden, en van geduld, de Propheten: die, enz. Hij wil dat zij aan de Propheten van het oude verbond, Elias, Isaias, Jeremias en de overige, een voorbeeld nemen van lijden, om zich daarmede te troosten, en van geduld, om hen na te volgen. Zij spraken in den naam des Heeren, als gezanten van God, en leden vervolging om de gerechtigheid.

2) *Zie wij*, Christenen, noemen hen, die lijdzaam waren, die geduldig leden (naar het Grieksch: *hen, die lijdzaam zijn*, die geduldig lijden), *gelukzalig*, enz. Eene beweegreden om zijne vermaning tot een geduldig lijden op te volgen.

3) *van Jobs lijdzaamheid*, enz. De Apostel vestigt in 't bijzonder hunne aandacht op het voorbeeld van Job. *Gij hebt gehoord van Jobs lijdzaamheid*, hoe hij zijn velerlei en overgroot lijden met alle geduld verdroeg, en gij hebt het einde des Heeren gezien, d. i. welke uitkomst uit zijn lijden de Heer hem gaf, namelijk dat de Heer barmhartig, en een ontfermer is, dat hij Jobs geduld op eene schitterende wijze beloonde. Ook gij moogt rekenen op zijne barmhartige ontferming: hij zal een einde maken aan uw tegenwoordig lijden en uw geduld beloonen.

4) *Doch vóór alles mijne broeders zweert niet*, enz. Eene waarschuwing tegen het misbruik van den eed, en de Apostel verlangt, dat zij deze zijne waarschuwing vóór alles, d. i. op eene bijzondere wijze zullen behartigen. *Zweert niet*, zegt hij, het gebod van den Zaligmaker herhalende, *noch bij den hemel, noch bij de aarde* (Zie Mt 5, 34, volg. en de aantekeningen), *noch doet eenigen anderen soortgelijken eed*, bij voorbeeld, bij uw hoofd, of bij Jerusalem (Vgl. Mt 5, 35, 36). *Maar uw woord: Ja zij ja*, uw woord *Neen zij neen*; naar het Grieksch: *Uw ja zij, ja: en uw Neen neen*; en de zin is: wilt gij iets bevestigen, doet het met een eenvoudig ja, zonder eenigen eed daarbij te voegen; en wilt gij iets ontkennen, doet het met een eenvoudig neen. De Apostel verbiedt dan dat ligtzinnig zweren, waaraan velen, naar het schijnt, bij hunne gesprekken in de dagelijksche zamenleving zich schuldig maakten. Dat hij het zweren in sommige omstandigheden bij den naam van God niet heeft kunnen verbieden, blijkt reeds genoeg daaruit, dat, naar het voorschrift der wet (Dt 6, 13; 10, 20), als er gezworen moest worden, men zweren moest niet bij eenigen vreemden God, maar bij den God van Israël.

5) *opdat gij niet onder het oordeel valt*, opdat gij door ligtvaardig te zweren u niet schuldig en strafwaardig maakt voor God.

- 13 * Tristatur aliquis vestrum? * Is iemand onder u in droef- 13
 oret: Æquo animo est? psallat. heid? hij bidde: Is hij welge-
 14 * Infirmatur quis in vobis? * Is er iemand onder u ziek? hij 14
 inducat presbyteros Ecclesiae, et hale de priesters der Kerk³, en
 orent super eum, ungentes eum dat zij over hem bidden⁴, hem
 15 oleo in nomine Domini: * et met olie zalvende in den naam
 oratio fidei⁵ salvabit infirmum, des Heeren: * en het gebed des 15
 et⁶ alleviabit eum Dominus: et geloofs⁵ zal den zieke behouden⁶,
 si in peccatis suis remittentur ei. en de Heer zal hem opbeuren⁷:
 16 * Confitemini ergo alterutrum en indien hij in zonde is⁸, zij
 peccata vestra, et orate pro invi- zullen hem vergeven worden.
 cem ut salvemini: multum enim * Belijdt dan⁹ elkander uwe 16
 zonden, en bidt voor elkander
 opdat gij moogt behouden wor-
 den: want veel vermag het

1) Is iemand onder u in droefheid, in eenig lijden? hij bidde, hij verheffe zijn hart tot God en bidde hem om geduld, om troost, om bijstand; is hij (naar het Grieksch: is iemand onder u) welgemoed, in zielerust, in blijdschap? hij zinge een loflied, hij love en danke God voor zijne weldaden: hij bidde dan, zoewel in lijden als in verblijden.

2) Is iemand onder u ziek? enz. Dat wij hier aan eene zware en gevaarlijke ziekte te denken hebben, blijkt genoeg uit al wat hier gezegd wordt.

3) hij hale (naar het Grieksch: hij roepe tot zich) de priesters der Kerk, der kerkelijke Gemeente, waartoe hij behoort. De Apostel gaat hier spreken van het laatste Oliesel, een der zeven heilige Sacramenten, door Jesus-Christus ingesteld.

4) en dat zij over hem (over moet plaatselijk genomen worden: de zieke is bedlegerig) bidden, hem met olie zalvende, terwijl zij hem met olie zalven, dit gebed en deze zalving doende in den naam des Heeren Jesus:

5) en het gebed des geloofs, dat gebed, 't welk de Apostel bedoelde met te zeggen: en dat zij over hem bidden, welk gebed onder het zalven werd uitgesproken.

6) zal den zieke behouden, hem gezond maken, indien hem dit strekt tot heil zijner ziel, gelijk de H. Kerkvergadering van Trente ons leert.

7) en de Heer Jesus zal hem opbeuren, zijne ziel opbeuren, haar bemoedigen, door een groot vertrouwen op Gods barmhartigheid in hem op te wekken, waardoor hij zijn lijden ligter verdraagt, en gemakkelijker wederstand biedt aan de bekoringen des duivels.

8) en indien hij in zonden is, nog eenige zonden mogt te verzoenen hebben, zij zullen hem vergeven worden.

9) Belijdt dan elkander uwe zonden, enz. Dit woordje dan, waardoor eene soort van gevolgtrekking uit het voorafgaande zou aangeduid zijn, behoort misschien niet tot den oorspronkelijken tekst; vele Grieksche HSS. Hebben dat woordje niet. Wat voorts den zin betreft van deze plaats, sommige Schriftuurverklaarders meenen, dat hier gesproken wordt van eene schuldbelijdenis, alleenlijk gedaan met het doel om door den goeden raad en het gebed van anderen geholpen te worden ter verbetering van zijn leven. Andere denken hier aan eene wederzijdsche belijdenis van zoodanige misdrijven, waardoor de een zich bezondigd had tegen den anderen. Doch zeer vele Schriftuuruitleggers zijn van oordeel, dat Jakobus hier die zonden-belijdenis bedoelt, welk een deel uitmaakt van het H. Sacrament van boetvaardigheid, door den Heere Jesus ingesteld na zijne verrijzenis, gelijk wij lezen bij den Evangelist Joannes; 20, 22-24. Naar deze laatste opvatting verklaart men dan aldus: Belijdt elkander, de zieken aan de priesters der Kerk (vs. 14), uwe zonden, en bidt voor elkander, de priesters voor de zieken, opdat gij moogt behouden, genezen, worden.

valet deprecatio justī assidua. gedurig gebed¹ eens regtvaardigen². * Elias was een mensch¹⁷ passibilis : et oratione oravit ut van dezelfde natuur als wij³ : en hij deed een gebed⁴ dat het niet non plueret super terram, et mogt regenen op de aarde, en non pluit annos tres, et menses het regende niet in drie jaren, en sex. (III Rg 17, 1. Lc 4, zes maanden. * En hij bad wederom : en de hemel gaf regen, en 18 25.) * Et rursum oravit : et cælum dedit pluviam, et terra dedit fructum suum. * Fratres mei, si quis ex vobis erraverit a veritate, 19 et converterit quis eum : * scire debet quoniam qui converti fecerit peccatorem a errore viæ suæ, salvabit animam ejus a morte, et operiet multitudinem peccatorum. 20

¹) *het gedurig gebed.* Naar het Grieksch welligt beter : *het dringend of het vurig gebed.*

²) *eens regtvaardigen.* Vgl. I Jo 3, 21, volg.

³) *Elias was een mensch van de zelfde natuur als wij.* Tot bevestiging van het gezegde aangaande de kracht des gebeds wijst de Apostel op het voorbeeld van Elias, *een mensch van dezelfde natuur als wij*, geen engel, maar een mensch gelijk wij ; en derhalve wat hij kon, dat kunnen wij ook.

⁴) *en hij deed een vurig gebed, enz.* Zie III Kon 17, 1 en 18, 1, 41, volg. Vgl. Lk 4, 25.

⁵) *zoo iemand onder u van de waarheid, de practische waarheid, van den weg van godsdiens en deugd is afgedwaald, en iemand hem bekeert, hem van zijnen dwaalweg op den goeden weg terugbrengt ; die moet weten (naar het Grieksch : die wete) dat wie een zondaar van zijnen dwaalweg, hem op den goeden weg terugbrengende, bekeert, diens ziel (naar het Grieksch : eene ziel) van den dood, van den eeuwigen dood, het eeuwig verderf dat haar wachtte, redden zal, en eene menigte van zonden, de vele zonden door den afgedwaalden vóór zijne bekeering gedaan, bedekken, uitwischen in Gods oogen, en daarom de ziel van dien afgedwaalden van den dood redden zal.*

INLEIDING

TOT

DE TWEE BRIEVEN VAN DEN H. PETRUS.

Simon: oedein.
Simon, de zoon van zekeren *Johannes* Jonas¹ en een broeder van den Apostel Andreas², was uit het Galileesche stadje Bethsaïda geboortig³, maar te Kapharnaüm woonachtig⁴; van zijn beroep was hij een visscher. Dat hij gehuwd is geweest, blijkt daaruit, dat er in de Evangelie-geschiedenis gesproken wordt van zijne schoonmoeder, die op eene wonderdadige wijze door Jesus van hare krankheid genezen werd⁵. Zijn broeder Andreas, een volgeling van Joannes den Dooper, leerde hem Jesus van Nazareth als den Messias kennen en bragt hem tot Jesus⁶.

Bij deze eerste zamenkomst beloofde de Zaligmaker aan Simon, dat hij eens den veelbeteekenenden bijnaam van Kephas of Petrus zou voeren. En Jesus vervulde deze belofte, toen hij, eenigen tijd daarna, uit het getal zijner leerlingen Simon en nog elf anderen uitkoos tot zijne Apostelen; want bij gelegenheid van deze verkiezing, gaf hij nu aan Simon ook werkelijk den naam van Kephas of Petrus⁷, gelijk wij lezen bij den H. Evangelist Markus (3, 16):

---

1) Mt 16, 13. Jo 1, 42. Zie hier voorts het aangeteekende op Jo 21, 15.

2) Mt 10, 2. — 3) Jo 1, 44. — 4) Mt 8, 5, 14.

5) Mt 8, 14, 15. Mk 1, 30, 31. Lk 4, 38, 39.

6) Jo 1, 40, 41.

7) Jo 1, 42. Zie over den naam van Kephas of Petrus noot 3 op bladz. 107, 1ste Deel.

En aan Simon gaf hij den naam van Petrus. De hooge waardigheid en geestelijke oppermagt, door dien naam van Petrus of *Steenrots* aangeduid, werd aan Simon bekend gemaakt en toegezegd, toen de Zaligmaker, eenige dagen vóór zijne verheerlijking op den berg, tot hem sprak: *Gij zijt Petrus, en op deze steenrots zal ik mijne kerk bouwen, en de poorten der helle zullen haar niet overweldigen. En aan u zal ik geven de sleutelen van het rijk der hemelen. En al wat gij zult gebonden hebben op aarde, zal ook in den hemel gebonden zijn: en al wat gij zult ontbonden hebben op aarde, zal ook ontbonden zijn in den hemel*¹. Hiermede was aan Petrus de belofte gedaan, dat hij het onwrikbaar fundament zou wezen van Jesus' Kerk, zijn gevolmagtigde stedehouder op aarde; en deze belofte kreeg hare vervulling, toen de Zaligmaker, na zijne verrijzenis, tot Petrus zeide: *Weid mijne schapen, weid mijne lammeren*²; want door dit bevel des Heeren werd Petrus nu werkelijk tot de uitoefening van zijne verhevene bediening aangesteld. Petrus was een van die drie Apostelen, die de Heer uitkoos om getuigen te zijn van zijne gedaante-verandering of verheerlijking op den berg³, en daarna ook van zijnen doodsangst in den hof van Gethsemane⁴.

Na Jesus' hemelvaart zien wij Petrus terstond optreden als het opperhoofd der gansche Christen-schaar: hij verklaart, dat de plaats van Judas, den verrader, moet vervuld worden door het aanstellen van een nieuwen Apostel, en onder zijne leiding wordt Matthias tot de waardigheid van het Apostelschap verkozen⁵, Kort daarna, op den Pinksterdag, toen de heilige Geest op de Apostelen was nedergedaald, predikt hij het eerst den gekruisigde van Nazareth als den beloofden Messias⁶. Sedert is hij te Jerusalem verscheidene jaren lang aanhoudend werkzaam in de verkondiging van het Evangelie, de waarheid zijner prediking ook door wonderwerken bekrachtigende⁷. Gedurende die hevige vervolging der Christenen, die terstond na den marteldood van Stephanus te Jerusalem uitbrak, verbleef hij onverschrokken in de hoofdstad⁸. De gezegende prediking van den Diaken Philippus onder de Sama-

1) Mt 16, 18, 19. — 2) Jo 21, 15, 17. — 3) Mt 17, 1, volg.

4) Mt 26, 37, 38. Mk 14, 33. — 5) Hand 1, 15-26.

6) Hand 2, 14, volg. — 7) Hand 3-12. — 8) Hand 8, 1.

ritanen bragt hem voor eene wijle tijds te Samarië, om den gedoopten het Sacrament des Vormsels toe te dienen¹; en op zijne terugreis naar Jerusalem verkondigde hij het Evangelie in verscheidene landstreken der Samaritanen². In de hoofdstad teruggekeerd, vertrok hij niet lang daarna wederom van daar, om al de verschillende Christen-gemeenten in Palestina te bezoeken. Bij de Christenen van Lydda gekomen, genas hij op eene wonderdadige wijze zekeren Enéas van zijne verlamdheid³; en te Joppe wekte hij eene Christin, met name Tabitha, uit den dood op⁴. In laatstgenoemde stad werd hem door eene bijzondere openbaring bekend gemaakt, dat ook de Heidenen van God geroepen waren om deelachtig te worden aan het heil van den beloofden Verlosser; ten gevolge waarvan hij in het naburige Cesaréa aan den Heidenschen Hoofdman Cornelius, die hem ontboden had, en aan geheel zijn huisgezin, na voorafgaand onderrigt, den heiligen Doop toediende⁵.

Niet langen tijd, nadat Petrus van zijne opperherderlijke rondreize door Palestina te Jerusalem was teruggekeerd, begon Herodes, bijgenaamd Agrippa, de Kerk van Jerusalem te vervolgen. Hij liet den Apostel Jakobus, den broeder van Joannes, door het zwaard om het leven brengen, en ziende, dat hij daardoor de gunst des volks konde winnen, deed hij ook Petrus gevangen nemen, met het voornemen om ook hem van het leven te berooven⁶. Maar de Heere Jesus waakte over zijne ontluikende Kerk, en Petrus werd, even als bij zijne vroegere gevangenschap te Jerusalem⁷, op eene wonderdadige wijze uit zijnen kerker verlost⁸. Hij verliet hierop de hoofdstad en begaf zich, zegt Lukas, naar eene andere plaats, zonder die plaats te noemen of op eenige wijze aan te duiden. Misschien is de Apostel toen naar Antiochië gereisd, om als opperste herder de talrijke Christengemeente, aldaar onlangs gesticht⁹, te bezoeken en deze nieuw-bekeerde Heidenen in hun geloof te versterken. Is dit zoo, dan zal hij, na eene wijle tijds de Antiocheensche Kerk bestuurd te hebben, van Antiochië vertrokken zijn naar Rome.

1) Hand 8, 14-17. — 2) Hand 8, 25. — 3) Hand 9, 32-35.

4) Hand 9, 36-43. — 5) Hand 10. — 6) Hand 12, 1-5. — 7) Hand 5, 17-21.

8) Hand 12, 6-10. — 9) Hand 11, 19, volg.

Bij de eerste Kerkvergadering is Petrus wederom te Jerusalem¹ ; waarschijnlijk kwam hij toen van Rome, die stad om het bekende edict van den Romeinschen Keizer Claudius² kort te voren verlaten hebbende. Van Jerusalem schijnt hij zich begeven te hebben naar Antiochië, waar wij hem, eenigen tijd na bovengenoemde Kerkvergadering, in gezelschap van den Apostel Paulus aantreffen³. Doch van nu af ontbreekt het ons aan ontwijfelbare berigten, om het verhaal der levensgeschiedenis van Petrus voort te zetten. Of hij in de Klein-Aziatische gewesten, Pontus, Galatië, Kappadocië, Asië (*Asia proconsularis*) en Bithynië gekomen is en aldaar het Evangelie verkondigd heeft, is voor het minst onzeker ; want in zijnen brief aan de Christenen in opgenoemde gewesten gerigt, schijnt hij zich zelve niet te rekenen onder het getal dergenen, die hun het Evangelie gepredikt hadden⁴ ; en wij weten, dat de Christen-gemeente van Galatië door den Apostel Paulus gesticht werd⁵.

De tijd, wanneer Petrus voor de laatste maal te Rome gekomen is, kan uit gebrek aan zekere berigten dienaangaande niet met juistheid bepaald worden. Hoogstwaarschijnlijk kwam hij aldaar aan in het jaar 63 of 64, vóór het uitbreken der vervolging van Nero. Nog tijdens de regeering van dezen Keizer, in den zomer van het jaar 67 of 68, stierf hij te Rome de marteldood. De H. Kerk viert jaarlijks de gedachtenis van den Vorst der Apostelen op den 29 Juny.

In dit laatste tijdvak van zijn Apostolisch leven schreef Petrus, uit Rome⁶, die twee gewigtige brieven, die onder zijnen naam in den Canon van onze heilige Schriften gevonden worden. Beide

1) Hand 15, 6, volg. — 2) Hand 18, 2.

3) Gal 2, 11, volg. — 4) I Pt 1, 12. — 5) Hand 16, 6 ; 18, 23.

6) Dat de eerste brief uit Rome geschreven is, blijkt daaruit, dat de Apostel toen hij dien schreef, zich te *Babylon*, d. i. te Rome bevond. Zie I Pt 5, 13. De overbrenger van dien eersten brief was Silvanus of Silas, de welbekende reisgenoot van Paulus. Van hem vernamen de Klein-Aziatische Christenen, dat Petrus zich thans te Rome bevond, en daarom kon de Apostel, zonder vrees van misverstaan te worden, de stad Rome met den zinnebeeldigen naam van *Babylon* beteekenen. Wat den tweeden brief betreft, daarin wordt de plaats, uit welke hij geschreven is, niet genoemd. Maar wij zien uit dien brief (II Pt 1, 14), dat Petrus hem schreef kort voor zijnen marteldood, en daarom is hij waarschijnlijk ook uit Rome geschreven, even als de eerste.

brieven, niet langen tijd na elkander geschreven, zijn oorspronkelijk gerigt aan dezelfde Christen-gemeenten¹, dat is, naar luid van het opschrift des eersten briefs, *aan de inwoners der verstrooijing van Pontus, Galatië, Kappadocië, Azië (Azia proconsularis) en Bithynië*², waardoor de Christenen uit de Joden, in die gewesten van Klein-Azië woonachtig, beteekend worden; doch dewijl overal, waar Christenen uit de Joden en Christenen uit de Heidenen gevonden werden, beiden onder hun geestelijk opperhoofd slechts ééne kerkelijke Gemeente uitmaakten, zoo valt er niet aan te twifelen, of Petrus zijne brieven, voor *al* de Christenen van bovengenoemde Klein-Aziatische gewesten bestemd hebbe.

Aanleiding tot het schrijven van zijnen *eersten* brief kreeg de Apostel hoogstwaarschijnlijk door berigten, die hem wegens den geestelijken toestand dier Klein-Aziatische Christenen waren toegekomen. Wat hiervan zij, het hoofddoel van dezen brief is, die Christenen in hun geloof te versterken, in hun lijden te vercroosten, en hen op te wekken om door hun gedrag onder de Heidenen het Christendom tot eer te verstreken en hunne vervolgers te beschameu.

Zie hier nu de hoofdzakelijke inhoud van dezen *eersten* brief. Na opschrift en heilwensch begint de Apostel in eene dankzegging aan God zijne lezers te wijzen op de eeuwige gelukzaligheid, wel waardig dat zij daarvoor eenige verdrukkingen ondergingen, verdrukkingen, welke zij moesten beschouwen als heilzame beproevingen huns geloofs (1, 1—12). Hieraan knoopt hij eene opwekking tot het voeren van eenen heiligen levenswandel, en dringt haar met onderscheidene redenen aan (1, 13 — 2, 10). Vervolgens vermaant hij allen tot een onberispelijk gedrag onder de Heidenen, tot onderdanigheid aan de overheden, en de slaven in 't bijzonder tot gehoorzaamheid aan hunne heeren (2, 11-25). Daarop spreekt hij van de pligten der vrouwen jegens hunne mannen, en der mannen jegens hunne vrouwen (3, 1-12). En thans handelende van de verdrukkingen die hun om wille der gerechtigheid mogten overkomen, bemoedigt hij hen daartegen, hen wijzende op het

---

¹) II Pt 3, 1. — ²) Zie de noot op I Pt 1, 1.

voorbeeld van den lijdenden en verheerlijkten Christus ; waaruit hij ook eene vermaning trekt om voortaan niet meer naar de begeerlijkheden der menschen, maar naar den wil van God te leven (3, 13 — 4, 6). En na nog onderscheidene andere vermaningen, spreekt de Apostel wederom over het lijden om wille der gerechtigheid (4, 6-19). Eindelijk rigt hij in het bijzonder een woord van vermaning tot de geestelijke beambten der Gemeenten, aan welke hij schreef ; waarna hij allen, zonder onderscheid, opwekt tot ootmoedige onderwerping aan Gods beschikkingen, tot vertrouwen op hem, tot waakzaamheid, en tot volharding in hun geloof (5, 1-9). Een zegenwensch en groetenissen sluiten den brief (5, 10-14).

Het hoofddoel van Petrus' *tweeden* brief is, de Christenen, aan welke hij schreef, te vermanen tot volharding in de ware godsdienstleer, die hun was verkondigd geworden, en hen te waarschuwen tegen zekere valsche leeraars, die weldra onder hen zouden optreden. De hoofdinhoud van dezen brief komt hierop neêr : Na opschrift en zegenwensch, herinnert hij hun het groote heil, dat hun door Gods genade in Christus geworden was, en hierop bouwt hij eene ernstige vermaning tot een heiligen levenswandel, welke hij door verscheidene drangredenen bevestigt, tegelijk daarbij hun verklarende, waarom hij zich steeds opgewekt gevoelde om hun zoodanige vermaning te doen (1, 1-21). Vervolgens waarschuwt hij hen tegen zekere valsche leeraars, wier bedorven zeden hij beschrijft, en waarbij hij ook handelt van het schrikkelijk oordeel, dat hen wachtte (2, 1-22). Hierop spreekt hij van de wederkomst des Heeren, en bestraft dezulken, die daarmede den spot dreven (3, 1-10) ; waarna hij kortelijk zijne vorige vermaningen herhaalt, en met eene lofzegging aan den Heere Jesus zijn brief besluit (11-18).

DE EERSTE BRIEF VAN DEN H. PETRUS.

EERSTE HOOFDSTUK.

INHOUD. Opschrift en heilwensch, vs 1, 2. Dankzegging aan God, dat hij in zijne groote barmhartigheid ons heeft doen herboren worden tot het bezit van eene levende hoop op eene onvergankelijke erfenis, de eeuwige zaligheid, wel waardig dat zij daarvoor, als het naar Gods wil zoo wezen moest, eenige verdrukkingen ondergingen, verdrukkingen, die zij moesten beschouwen als heilzame beproevingen van hun geloof, vs 3—12. Onderscheidene vermaningen: tot eene onwankelbare hoop op die erfenis; tot gehoorzaamheid aan God, tot een heiligen levenswandel, en in 't bijzonder tot ongeveinsde broederliefde; welke vermaningen door krachtige drangredenen versterkt worden vs 13—25.

1 * PETRUS Apostolus Jesu * Petrus een Apostel van Jesus
Christi, electis advenis dispersio- Christus, aan de uitverkorene¹
nis Ponti, Galatiæ, Cappadociæ, bijwoners² der verstrooiing van
Pontus, Galatië, Kappadocië,
2 Asiæ, et Bithyniæ * secundum Azië, en Bithynië * uitverkorenen²
præscientiam Dei Patris, in sanctificationem Spiritus, in obe- naar de voorkennis van God den
Vader³, tot heiligmaking des
Geestes⁴, tot gehoorzaamheid, en

1) *Uitverkorenen* noemt Petrus hen hier, gelijk Paulus de Kolossers (Kol 3, 12), om hunne hoedanigheid van *Christenen*, d. i. als geroepenen van God tot het geloof en de genade van het Christendom. Zie voorts hieronder noot 5.

2) *bijwoners der verstrooiing van Pontus, Galatië, Kappadocië, Azië, en Bithynië*, d. i. aan de bijwoners, die tot de Klein-Aziatische verstrooiing behooren. De landschappen, welke de Apostel hier opnoemt, waren de voornaamste van Klein-Azië. Het landschap Azië, onder die vijf vermeld, is het zoogenoemde *Asia proconsularis*, waartoe Mysië, Karië en Lydië behoorden. De *verstrooiing* nu is eene benaming, waarmede in de H. Schrift (II Makk 1, 27. Jo 7, 35. Jak 1, 1) die Joden beteekend worden, die *buiten* Palestina onder de Heidenen leefden. De Brief, eene soort van rondgaanden brief, is dus, luidens het opschrift, oorspronkelijk geschreven aan de Klein-Aziatische Christenen uit de Joden, zonder uitsluiting nogtans van de Heidensche Christenen, die zich in de bovengenoemde Klein-Aziatische gewesten bevonden. Zie de Inleiding, bladz. 215. In plaats van *bijwoners der verstrooiing*, had de Apostel ook kunnen schrijven: *bijwoners in de verstrooiing*, gelijk Jakobus schreef: *aan de twaalf stammen in de verstrooiing*. Jak 1, 1.

3) *uitverkorenen naar de voorkennis van God den Vader*: niet om eeuwige verdiensten van hunnen kant, maar *naar*, ingevolge en krachtens *de voorkennis van God den Vader*, d. i. zijne genadige voorbeschikking (vgl. vs 20), het eeuwig raadsbesluit zijner voorzienigheid om uit zuivere genade het in Adam gevallen menschedom door Christus te verlossen en zalig te maken. Zie op II Tim 1, 9.

4) *uitverkorenen tot heiligmaking des Geestes*, om door den heiligen Geest geregtvaardigd en geheiligd te worden. Doch naar het Grieksch lezen wij hier in plaats

dientiam, et aspersionem sanguinis Jesu Christi: Gratia vobis, et pax multiplicetur.

³ * Benedictus Deus et Pater Domini nostri Jesu Christi, qui secundum misericordiam suam magnam regeneravit nos in spem vivam, per resurrectionem Jesu Christi ex mortuis, (II Cor 1, 3. ⁴ Eph 1, 3.) * in hereditatem incorruptibilem, et incontaminatam, et immarcescibilem, conservatam in caelis in vobis, ⁵ * qui in virtute Dei custodimini per fidem in salutem, paratam reve-

besprenging met het bloed van Jesus Christus¹: Genade, en vrede worde u vermenigvuldigd²!

* Gezegend zij God en de ³ Vader van onzen Heere Jesus Christus, die³ naar zijne groote barmhartigheid ons heeft wedergeboren tot eene levende hope, door de verrijzenis van Jesus Christus uit de dooden, * tot eene ⁴ onverderfelijke, en onbesmette, en onverwelkbare erfenis⁴, in den hemel bewaard voor u, * die ⁵ in de kracht Gods behoed wordt⁵, door het geloof voor de zalig-

van in sanctificationem liever : in sanctificatione, welke lezing bij Beda en in sommige HSS. van onze Vulgaat ook werkelijk gevonden wordt. Naar die lezing, welke wij voor de echte houden, zouden wij hier overzetten : door de heiligmaking des Geestes, gelijk wij op de gelijkkluidende plaats, II Thess 2, 13, gedaan hebben. De zin is dan : uitverkorenen, d. i., Christenen geworden door de heiligmaking, door de heiligmakende genade des H. Geestes, door de heiliging, die de heilige Geest bewerkt door zijne genade.

¹) uitverkorenen tot gehoorzaamheid aan God door het geloof in den Heere Jesus (vgl. vs 14 ; Rom 15, 18. II Kor 9, 13), en tot besprenging met het bloed van Jesus Christus, om door het bloed van Jesus Christus gereinigd te worden van hunne zonden. Vgl. Rom 3, 25. De Apostel zegt besprenging, zinspelende op die typische bloedsprenging, van welke in Ex 24, 8 en Hebr 9, 19 gesproken wordt.

Tot hiertoe gaat het opschrift van den brief. De zegenwensch volgt.

²) Genade, en vrede worde u vermenigvuldigd, worde u gedurig in rijker en rijker mate ten deel. Zie voorts noot 5 op bladz. 9.

³) Gezegend, gedankt en geprezen, zij God en de Vader (God die de Vader is) van onzen Heer Jesus Christus, die (ziedaar de reden, waarom God en de Vader van onzen Heere Jesus Christus gedankt en geprezen moet worden) naar zijne groote barmhartigheid, niet om eenige verdiensten van onzen kant, maar uit zuivere genade, naar, ingevolge en krachtens den rijkdom zijner barmhartigheid (Vgl. Eph 2, 4), ons heeft wedergeboren, ons van kinderen der gramschap, hoedanigen wij van natuur, om onze geboorte, waren (zie Eph 2, 3), door het bad van wedergeboorte (Tit 3, 5), den heiligen Doop, tot zijne kinderen heeft doen herboren worden, en tegelijk tot het bezit van eene levende hope (het voorwerp van die hoop wordt gezegd in vs 4), door de verrijzenis van Jesus Christus uit de dooden, die, gelijk Paulus leert (Rom 4, 25), overgeleverd is om onze rechtvaardiging.

⁴) tot het bezit van eene onverderfelijke, onvergankelijke (Vgl. I Kor 9, 25), en onbesmette, zuivere, zonder eenige smet die haren glans verdoove, en onverwelkbare, altijd in hare schoonheid bloeiende, erfenis, welke in den hemel bewaard is, als eene rijke belooning weggelegd is, voor u. Vgl. Kol 1, 5.

Tot hiertoe sprak de Apostel in 't algemeen ; thans, zeggende voor u, rigt hij zijne rede regtstreeks tot de Christenen, aan welke hij schreef.

⁵) voor u, die in de kracht Gods, onder den bijstand der kracht van Gods genade, door middel van het geloof, behoed wordt voor de zaligheid, tot het genot der zaligheid, die gereed is, die als een weggelegde schat gereed ligt, om geopenbaard, voor den dag gehaald en verleend te worden in den laatsten tijd, d. i. bij de wederkomst van den Heere Jesus op den dag des oordeels.

6 lari in tempore novissimo. * In
 quo exultabitis, modicum nunc
 si oportet contristari in variis
 7 tentationibus : * ut probatio ve-
 stræ fidei multo pretiosior auro
 (quod per ignem probatur) inve-
 niatur in laudem, et gloriam, et
 honorem in revelatione Jesu
 8 Christi : * quem cum non vide-
 ritis, diligitis : in quem nunc
 quoque non videntes creditis :
 credentes autem exultabitis læ-
 titia inenarrabili, et glorificata :
 9 * reportantes finem fidei vestræ,
 10 salutem animarum. * De qua
salute exquisierunt, atque scruta-
 ti sunt prophetæ, qui de futura

heid, die gereed is om geopen-
 baard te worden in den laatsten
 tijd. * Waarin gij u verheugen
 6 zult, na thans een weinig *tijds*¹
 als het zoo wezen moet bedroefd
 te zijn geweest in velerlei ver-
 7 zoekingen: * opdat de beproeving
 uws geloofs² veel kostelijker
 dan goud (dat door vuur beproefd
 wordt) bevonden worde tot lof,
 en heerlijkheid, en eer bij de
 openbaring van Jesus Christus :
 * dien gij liefhebt, ofschoon gij
 8 hem niet hebt gezien³ : in wien
 gij hoewel ook thans hem niet
 ziende gelooft : en geloovende
 u met eene onuitsprekelijke, en
 verheerlijkte blijdschap verheu-
 gen zult : * wegdragende het
 9 einde van uw geloof, de zalig-
 heid der zielen. * Aangaande
 10 welke zaligheid de propheten⁴-

1) *Waarin*, in welken laatsten tijd, wanneer die zal gekomen zijn, gij u verheugen zult, na thans, voor het tegenwoordige, een weinig tijds als het naar Gods wil (Vgl. 3, 17) zoo wezen moet bedroefd, verdrukt, te zijn geweest in en door velerlei verzoeken. — Men denke hier aan zoodanige verzoeken of beproevingen als die waren, welke de H. Jakobus (1, 2) bedoelde.

Naar het Grieksch luidt het hier niet : gij u verheugen zult, maar : gij u verheugt ; en naar die lezing zouden wij hier vertalen : waarover (over welke in den hemel voor u bewaarde zaligheid) gij u verheugt, ofschoon thans een weinig bedroefd, enz.

2) opdat (het doel van dat bedroefd worden, vs 6) de beproeving van uw geloof, uw door vele wederwaardigheden getoetst en beproefd geloof, een veel kostelijker ding van veel hoogere waarde, dan goud (dat door vuur beproefd wordt) bevonden worde (op den dag des oordeels) u te strekken tot lof, en heerlijkheid, en eer bij de openbaring van Jesus Christus, wanneer Jesus Christus, thans verborgen, ten dage zijner wederkomst ten oordeel verschijnen en zich openbaren zal. — Eene door vele wederwaardigheden beproefd geloof wordt door den Apostel een veel kostelijker ding dan door vuur beproefd goud genoemd, om hun daarmede de hooge voortreffelijkheid van een beproefd geloof te kennen te geven.

3) dien gij liefhebt (een aanmoedigend woord van lof over hun geloof), ofschoon gij hem niet gezien hebt, hem niet, gelijk wij Apostelen, van aangezicht gekend hebt : in wien gij hoewel ook thans hem niet ziende : gelooft, en geloovende, in uw geloof volhardende u eenmaal met eene onuitsprekelijke, en verheerlijkte blijdschap, verheugen zult : weg, dragende het doel-einde, als gij de vrucht zult inoogsten, van uw geloof, namelijk, de zaligheid der zielen, de zaligheid uwer zielen.

Naar het Grieksch luidt het hier aldus : dien gij liefhebt, ofschoon gij hem niet hebt gezien ; in wien gij, ofschoon hem thans niet ziende, maar in hem geloovende, u met eene onuitsprekelijke, en verheerlijkte blijdschap verheugt, enz. Naar die lezing is de zaligheid, hier gemeend, de aanvankelijke zaligheid, bestaande in de regtvaardigmaking. Vgl. Eph 2, 8 en Tit 3, 5.

4) Aangaande welke zaligheid de propheten, enz. De zaligheid is hier gedacht als het

- in vobis gratia prophetaverunt : die van de genade welke u zou
 11 * scrutantes in quod, vel quale geworden, gepropheteerd heb-
 tempus significaret in eis Spiritu ben onderzoek, en navorsching
 tus Christi : prænunciants eas deden: * navorschende op welken, 11
 quæ in Christo sunt passionés, of op hoedanigen tijd de Geest
 van Christus die in hen was heenduidde : als hij vooruit het
 12 et posteriores glorias : * quibus lijdén van Christus aankondigde,
 revelatum est quia non sibi- en de daarop volgende heerlijk-
 metipsis, vobis autem mini- heden : * en hun werd geopen- 12
 strabant ea, quæ nunc nunciata baard¹ dat zij niet voor zich
 sunt vobis per eos, qui evange- zelveñ, maar voor u de dingen
 lizaverunt vobis, Spiritu sancto bedienden, welke u thans zijn
 misso de cælo, in quem desi- aangekondigd door hen, die u
 derant Angeli prospicere. het Evangelie gepredikt hebben,
 door den heiligen Geest die van
 den hemel gezonden is, in wien².
 de Engelen begeerig zijn in te
 zien.
- 13 * Propter quod succincti lum- * Omgordt derhalve de lende- 13
 bos mentis vestræ, sobrii per- nen van uw gemoed³, weest

grootte werk der verlossing en zaligmaking van het gevallen mensdóm, en wat de Apostel hier (vs 10-13) gaat zeggen, moet dienen om hen de hooge waarde van die zaligheid (vs 9), waarvan hij spreekt nog meer te doen beseffen de profeten maakten van deze zaligheid het voorwerp hunner navorsching (vs 10-12) en de Engelen zijn begeerig die zaligheid te doorgronden (vs 13).

Zie hier eene verklarende omschrijving van vs 10 en 11 : *De oude profeten, die van de genade, van de zaligheid in Christus, eene weldaad van Gods genade, welke voor u bestemd was, gepropheteerd hebben, deden aangaande die zaligheid, om het groot belang dat zij daarin stelden, onderzoek, en navorsching* : zij onderzochten namelijk en vorschten na, *op welken, of op hoedanigen tijd*, op welk bepaald tijdstip, of op hoedanigen tijd in den loop der wereldgeschiedenis, *de Geest van Christus*, de heilige Geest, de Geest des Vaders en des Zoons, die in hen was (II Pt 1, 21), bij zijne openbaringen *heenduidde* : als hij hun vooruit het lijdén van Christus aankondigde, hun het lijdén van Christus voorzeide, *en de* (zijne) *daarop volgende heerlijkheden*, zijne verrijzenis, zijne hemelvaart, zijne verheffing aan de regterhand zijns Vaders, enz.

¹ *en hun werd geopenbaard* dat zij de vervulling hunner voorzeggingen niet zouden aanschouwen, *dat zij niet voor zich zelveñ* en hunne tijdgenooten, *maar voor u de dingen bedienden, de heil-zaken voorspelden, welke u thans* in hare vervulling zijn aangekondigd door de Apostelen, *door hen, die u door den heiligen Geest*, die op den Pinksterdag van den hemel op hen gezonden is, *het Evangelie gepredikt hebben*.

² *in wien*. Naar het Grieksch luidt het hier : *in welke* ; en dit betrekkelijk Voornaamwoord ziet op het voorgaande : *welke* (dingen) *u thans zijn aangekondigd*. Het is voor de Engelen een lust het werk der verlossing te doorgronden en Gods volmaakt-heden daarin te verheerlijken.

³ *Omgordt derhalve de lendenen van uw gemoed*, enz. Uitgaande van hetgeen hij gezegd had omtrent de heerlijkheid der erfenis, die voor hen als Christenen in den hemel was weggelegd, begint de Apostel nu zijne vermaningen ; en allereerst wekt hij hen op om *de lendenen huns gemoeds te omgorden*, dat is, zonder beeld (zie op Lk 12, 35), om zich te ontdoen van alles wat hen in hunne dienst van God zou kunnen verhin-deren ; voorts verlangt hij, dat zij *wakker* zijn, geestelijk wakker en wakend, en

fecte sperate in eam, quæ offer-
 tur vobis, gratiam, in revelatio-
 14 nem Jesu Christi: * quasi filii
 obedientiæ, non configurati pri-
 oribus ignorantiae vestræ deside-
 15 riis: * sed secundum eum, qui
 vocavit vos, Sanctum: et ipsi in
 omni conversatione sancti sitis:
 16 * quoniam scriptum est: Sancti
 eritis, quoniam ego Sanctus sum.
 17 (Lv 11, 44; 19, 2; 20, 7.) * Etsi
 patrem invocatis eum, qui sine
 acceptione personarum iudicat

wakker en stelt volmaaktelijk
 uwe hoop op de genade, die u
 toegebracht wordt bij de openbar-
 14 ring van Jesus Christus: * weest
 als kinderen van gehoorzaam-
 heid, niet gelijkvormig aan de
 vorige begerlijkheden van uwe
 onwetendheid¹: * maar *weest*,
 15 naar *het voorbeeld van hem* die u
 geroepen heeft, en Heilig is: weest
 ook gij heilig in al uwen wandel:
 * want er staat geschreven: 16
 Weest heilig, want ik ben
 Heilig. * En indien gij hem als
 17 vader aanroept, die² zonder
 aanneming van personen oor-

volmaaktelijk, vast en onwankelbaar, *hunne hoop stellen op de genade*, d. i. met het volste vertrouwen de genade verhoppen (door *de genade* wordt hier verstaan de zaligheid van vs 5, d. i. het eeuwige leven, eene genade-gave Gods. Zie op Rom 6, 23), *welke hun toegebracht wordt*, vast en zeker zou toegebracht worden, *bij de openbaring van Jesus-Christus*, d. i. bij de komst van den Heere Jesus ten oordeel.

¹) weest, *als*, gelijk het u betaamt als *kinderen van gehoorzaamheid* aan God (eene kenschetsende benaming der Christenen), *niet gelijkvormig aan de vorige begerlijkheden*; d. i. denkt, spreekt of handelt niet meer overeenkomstig de zondige lusten en begerlijkheden, waaraan gij u overgaaf in uw vorig leven, in den tijd van *uwe onwetendheid*, voordat het licht des Evangelies u bestraald had; — maar *weest*, naar het voorbeeld van *hem, die u geroepen heeft, en Heilig is*, gelijk Hij die u tot de genade van het Christendom geroepen heeft, gelijk hij door wiens genade gij Christenen geworden zijt, heilig is: *weest ook gij heilig in al uwen wandel*, in al uw doen en laten; *want er staat geschreven* (de grond voor zijne voorafgaande vermaning): *Weest heilig, want ik ben Heilig* (Lv 19, 2).

²) *En indien gij hem als vader aanroept, die*, enz. Nog twee drangredenen (vs 17—19) tothet voeren van een heiligen levenswandel: a) Hij, dien zij in hunne gebeden als hunnen vader aanroepen, hij is ook hun regter, een onpartijdig regter, die een iegelijk zal oordeelen naar zijne werken. b) De prijs hunner verlossing en heiligmaking is niet geweest vergankelijk goud of zilver, een gewoon losprijs voor slaven, maar het dierbaar bloed van Jesus Christus. Welk eene dure verpligting tot dankbaarheid, en om uit dankbaarheid hunnen levenswandel naar Gods heilige bevelen in te rigten! Zie hier nu eene omschrijvende verklaring van deze plaats. *En indien gij*, gelijk werkelijk het geval is, in uwe gebeden *hem als uwen vader aanroept, die zonder aanneming van personen*, zonder aanzien van personen, zonder partijdigheid voor hen die zich zijne kinderen noemen, *oordeelt*, een regter is, die een iegelijk zal oordeelen naar zijne werken, *zoo wandelt in vreeze*, met eene heilige vreeze voor God, uwen toekomstigen regter, *gedurende den tijd uwer vreemdelingschap* op deze aarde, waar uw echte vaderland niet is (Vgl. Phil 3, 20); handelt zóó, gelijk ik daar zeide, *wetende* en bedenkende voor wat duren prijs *gij vrijgekocht*, en verlost zijt uit *uwen ijdeln*, goddeloozen, onheiligen, u, door opvoeding, onderrigt, en voorbeeld, *van uwe vaders overgeleverden wandel*: bedenkende, dat gij vrijgekocht zijt, *niet met vergankelijke dingen met zilver, of goud*: maar met het kostbaar bloed, een alle waarde overtreffenden prijs, *als van een vlekkeloos, en onbesmet lam*, het bloed van *Christus*, den onzondige.

secundum uniuscujusque opus, in timore incolatus vestri tempore conversamini. (*Dt 10, 17.*
 18 *Rom 2, 11. Gal 2, 6.*) * Scientes quòd non corruptibilibus auro, vel argento redempti estis de vana vestra conversatione
 19 paternæ traditionis: * sed pretioso sanguine quasi agni immaculati Christi, et incontaminati: (*I Cor 6, 20; 7, 23. Hebr 9, 14.*
 20 *I Jo 1, 7. Apoc 1, 5.*) * præcogniti quidem ante mundi constitutionem, manifestati autem novissimis temporibus propter vos,
 21 * qui per ipsum fideles estis in Deo, qui suscitavit eum a mortuis, et dedit ei gloriam, ut fides vestra, et spes esset in Deo:
 22 * Animas vestras castificantes in obedientia charitatis, in fraternitatis amore, simplici ex corde invicem diligite attentius:
 23 * renati non ex semine corrup-

deelt naar eens ieders werk, zoo wandelt gedurende den tijd uwer vreemdelingschap in vreeze. * Wetende dat gij uit uwen ijde- 18 len van uwe vaders overgeleverden wandel vrijgekocht zijt, niet met vergankelijke dingen 19 met zilver, of goud: * maar met het dierbaar bloed van Christus als van een vlekkeloos, en onbesmet lam: * die voorbestemd 20 was vóór de grondlegging der wereld¹, doch in deze laatste tijden² verschenen is om u³, * die door hem geloovig zijt in God⁴, die hem uit de dooden 21 heeft opgewekt, en hem verheerlijkt heeft, opdat uw geloof, en uwe hoop op God zijn zouden⁵: * Zuivert in gehoorzaamheid 22 aan de liefde uwe zielen⁶ tot broederliefde, en hebt elkander uit een opregt hart vurig lief: * daar gij herboren zijt niet uit 23

¹) die (Christus) voorbestemd was vóór de grondlegging der wereld, enz. De apostel doet hen ook opmerken, dat het genadig raadsbesluit hunner verlossing door het bloed van Gods Zoon niet toen eerst genomen is, toen Christus in het vleesch is verschenen, maar dat het alreeds gevormd was van voor de grondlegging der wereld, dat is van alle eeuwigheid. Vgl. Eph 1, 4; 3, 11. Kol 1, 26.

²) in deze laatste tijden. Met deze en dergelijke uitdrukkingen wordt het gansche tijdvak beteekend van Christus' komst in het vleesch tot aan zijne wederkomst ten oordeel, het laatste tijdvak der wereldgeschiedenis. Zie noot 3 op bladz. 110.

³) verschenen is, door zijne verschijning in het vleesch, door zijne menschwording, om u, d. i. tot uwe verlossing en zaligmaking.

⁴) die door hem, door Christus (zie noot 8 op bladz. 29, 2de Deel), geloovig zijt, geloof, in God. De Apostel geeft hiermede te kennen, hoedanigen het zijn, die aan het heil, door den verschenen Verlosser aangebragt, deelachtig worden: het zijn dezulken, die in God als de oorzaak van dat heil gelooven.

⁵) die hem uit de dooden heeft opgewekt, en hem verheerlijkt heeft (zie Eph 1, 20, volg.; Phil 2, 9, volg.; Hebr 2, 9), opdat, ter oorzaak van deze opwekking en verheerlijking van Christus door God, uw geloof en uwe hoop op God zelve gegrond zijn zouden. Naar het Grieksch vertaalden wij hier liever: zoodat uw geloof en hoop op God zijn.

⁶) Zuivert in gehoorzaamheid aan de liefde (naar het Grieksch: aan de waarheid) uwe zielen, enz. De interpunctie der Vulgaat voegt simplici bij ex corde, maar het behoort tot het voorafgaande in fraternitatis amore, waar amore voor amorem zal gezegd zijn. Zie hier nu, naar het Grieksch, de zin van vs 22: Zuivert, in gehoorzaamheid aan de waarheid, gehoorzame aan de zedeleer van het Evangelie, die u verkondigd is, uwe zielen van alle baatzuchtigheid en verkeerde bedoelingen, tot de beoefening van opregte, ongeveinsde broederliefde, tot de beoefening van opregte liefde jegens uwe mede-christenen, uwe broeders in den Heere Jesus, en hebt elkander van harte vurig lief.

tibili, sed incorruptibili per
 24 verbum Dei vivi, et permanen-
 tis in aeternum: * quia omnis
 caro ut foenum: et omnis gloria
 ejus tamquam flos foeni: exaruit
 foenum, et flos ejus decidit. (Is
 40, 6. Eccli 14, 18. Jac 1, 20.)
 25 * Verbum autem Domini manet
 in aeternum. hoc est autem ver-
 bum, quod evangelizatum est in
 vos.

een vergankelijk, maar uit een
 onvergankelijk zaad¹ door het
 woord van den levenden, en in
 eeuwigheid blijvenden God: 24
 * want alle vleesch is als
 gras: en al zijne heerlijk-
 heid is als eene gras-
 bloem: het gras verdorde,
 en zijne bloem viel af.
 * Maar het woord des 25
 Heeren blijft in eeuwig-
 heid. Dit nu is het woord, dat
 u verkondigd is².

TWEDE HOOFDSTUK.

INHOUD. De Apostel vermaant hen, om zekere ondeugden, in strijd met de broeder-
 lijke liefde, af te leggen, in godsdienst en deugd gedurig op te wassen, en steeds
 nauwer met Christus vereenigd, zich door hem tot een geestelijk huis, tot eene
 heilige priesterschaar te laten opbouwen, vs 1—4. Het groot geluk dergenen, die
 Jesus en zijne leer hadden aangenomen, en de rampzaligheid dergenen, die
 halsstarrig weigerden in hem te gelooven, vs 5—10. Eene vermaning tot een
 onberispelijken wandel onder de Heidenen, en derhalve om onderdanig te zijn
 aan de overheden, vs 11—17. Eene bijzondere met verscheidene redenen aange-
 diongen vermaning aan de Christen-slaven tot gehoorzaamheid aan hunne
 Joodsche of Heidensche heeren, ook wanneer deze hen onregtvaardig behan-
 delden, vs 18—25.

1 * Deponentes igitur omnem malitiam, et omnem dolum, et simulationes, et invidias, et
 2 * Legt dan af alle boosheid³, en alle bedrog, en geveinsdheden,
 en nijdigheden, en alle kwaad-

1) daar gij herboren zijt (eene beweegreden tot het opvolgen der voorafgaande
 vermaning) door eene geboorte welke haren oorsprong heeft, niet uit een vergankelijk,
 een menschen-zaad, niet uit menschen, maar uit een onvergankelijk zaad, uit het zaad
 Gods (I Jo 3, 9), uit de genade-kracht des heiligen Geestes (Jo 3, 5. Tit 3, 5), uit
 God (Jo 1, 13), door middel van het woord van God, d. i. door het Evangelie, geloovig
 door u aangenomen. Vgl. Jak 1, 18.

In plaats van: door het woord van den levenden, en in eeuwigheid blijvenden God, zou men
 naar het Grieksch ook kunnen vertalen: door Gods levend, en in eeuwigheid blijvend
 woord; en deze laatste overzetting zouden wij hier verkiezen, omdat de Schriftuur-
 plaats, die tot bevestiging van het gezegde terstond wordt aangehaald, niet spreekt
 van Gods onvergankelijkheid, maar van de overgankelijkheid van Gods woord.

2) want, gelijk de propheet Isaias zegt (Is 40, 6-8); Alle vleesch, alle mensch,
 is als gras: en al zijne heerlijkheid, alle heerlijkheid der menschen, is als eene grasbloem.
 Wat geschiedde er en geschiedt er voortdurend? Het gras verdorde, en zijne bloem viel
 af: en even zoo gaat het ook met den broozen sterveling en met al zijne heerlijk-
 heid. Maar het woord des Heeren blijft in eeuwigheid. Dit woord nu is het woord, dat u
 verkonigd is, het Evangelie dat u gepredikt is.

3) Legt dan af, daar gij wedergeboren zijt, 1, 23, alle boosheid, enz. Eene
 bijzondere vermaning om voortaan al die ondeugden te vlugten, die strijdig zijn

omnes detractiōnes, (*Rom 6, 4. Eph 4, 22. Col 3, 8. Hebr 12, 1.*)
 2 * sicut modo geniti infantes, rationabile, sine dolo lac concupiscite : ut in eo crescatis in salutem : * si tamen gustatis quoniam dulcis est Dominus. * Ad quem accedentes lapidem vivum, ab hominibus quidem reprobatum, a Deo autem electum, et honorificatum : * et ipsi tamquam lapides vivi superædificamini, domus spiritualis, sacerdotium sanctum, offerre spirituales hostias, acceptabiles Deo per Jesum sprekerijen, * en weest als pasgeboren kinderkens, begeerig naar de geestelijke, onvervalschte melk : opdat gij door haar moogt opwassen tot zaligheid¹ : * indien gij nogtans gesmaakt hebt dat de Heer goedertieren is². * Nadert tot hem den levenden steen³, door de menschen wel verworpen, maar door God uitverkoren, en geëerd⁴. * en laat ook gij zelve als levende steenen u opbouwen⁵, tot een geestelijk huis, tot eene heilige priesterschaar, ten einde geestelijke, Gode aangename offers op te dragen door Jesus Christus :

met de broederlijke liefde : alle boosheid, en alle bedrog, alle soort van opzettelijke benadeeling van anderen, hetzij die regstreeks geschiede, hetzij door list en bedriegerij ; en geveinsdheden, en nijdigheden : het meervoud dient hier om die ondeugden in al de verscheidenheid harer booze daden te beteekenen, even als in het volgende : en alle kwaadsprekerijen, waar het meervoud nog versterkt wordt door het bijgevoegde alle.

¹) en weest als pasgeboren kinderkens, overeenkomstig uwe hoedanigheid van geestelijk nieuwgeboren kinderen, van onlangs wedergeborenen (1, 23), begeerig naar de geestelijke, onvervalschte melk, naar de zuivere geestelijke melk : naar het geestelijk voedsel, dat u verschafte wordt in de zuivere geloofs- en zedeleer van het Evangelie. Naar dat zielevoedsel moesten zij begeerig zijn, opdat zij, aanhoudend daarmede gevoed, mogten opwassen tot zaligheid, in hun nieuw geestelijk leven voortdurend in krachten toenemen, vooruitgaan op den weg der Christelijke volmaaktheid, en zóó tot het bezit der eeuwige zaligheid geraken.

²) indien gij nogtans, waaraan niet valt te twijfelen, bij het gebruiken van dit geestelijk voedsel alreeds gesmaakt hebt dat de Heer goedertieren is. Eene zinspeling op Ps 33, 9.

³) Nadert tot hem, tot Christus, al meer en meer : weest door uwen vooruitgang in godsdienst en deugd steeds nauwer en nauwer vereenigd met hem, den levenden steen : de Apostel noemt Christus hier den steen, dewijl hij reeds dacht aan hetgeen hij terstond daarop (vs 5) zeggen zoude.

⁴) door de menschen wel verworpen en veracht (de Apostel bedoelt de schriftgeleerden en priesters der Joden, Vgl. Mt 20, 18, 19. Hand 4, 11), maar door God (naar het Grieksch : bij God, d. i. in het oordeel, in de oogen Gods) uitverkoren, en geëerd, als een kostbaar edelgesteente hoog geacht. — Petrus zinspeelt hier alreeds op de Schriftuur-plaatsen, die hij straks (vers 6-8) zal aanhalen.

⁵) en laat ook gij zelve als levende steenen u door hem opbouwen (naar den zin der Vulgaat waarschijnlijk : op hem, als den grondsteen, bouwen) tot, opdat gij zijn moogt, zoovelen gij geloovigen zijt, een geestelijk huis, een geestelijke tempel Gods, eene heilige priesterschaar, en zulks, ten einde geestelijke offers, offers van deugden en goede werken, Gode aangename offers op te dragen door onzen Middelaar Jesus-Christus. Vgl. Hebr 13, 15. Kol 3, 17.

Dit inwendig priesterschap, waartoe elk geloovige in den H. Doop als gewijd wordt, sluit het bestaan van een uiterlijk priesterschap niet uit.

- 6 Christum : * Propter quod continet Scriptura : Ecce pono in Sion lapidem summum angularem, electum, pretiosum : et qui crediderit in eum, non confundetur. (Is 28, 16. Rom 9, 33.)
- 7 * Vobis igitur honor creditibus : non creditibus autem lapis, quem reprobaverunt ædificantes, hic factus est in caput anguli : (Ps 117, 22. Mt 21, 42. Act 4, 11. Is 8, 14.) * et lapis offensionis, et petra scandali his, qui offendunt verbo, nec credunt
- 9 in quo et positi sunt. * Vos autem genus electum, regale sacer-
- * Er staat immers in de Schrift: 6
Zie ik leg in Sion¹ een hoofdhoeksteen, een uitgelezenen, een kostbaren : en die in hem gelooft, zal niet beschaamd worden. * Voor u dan die gelooft 7
is de eere² : maar voor de ongeloo-
vigen is de steen, dien de bouwlieden verworpen hebben, is die steen tot hoeksteen geworden : * en 8
tot een steen des aanstoots, en eene rots der ergernis³ voor hen, die zich stooten aan het woord, en ongeloo-
vig zijn⁴ waartoe zij ook zijn gesteld⁵. * Maar gij, gij zijt 9
een uitverkoren geslacht⁶, een

1) Ik noemde daar (vs 4) Christus *den levenden steen*. Er staat immers van den beloofden Messias *in de Schrift* te lezen : *Zie ik leg in Sion*, enz. Eene vrije aanhaling van Isaias 28, 16, naar de overzetting der Zeventigen.

2) *Voor u dan die gelooft is de eere*, beloofd in het voorgaande : *die in hem gelooft, zal niet beschaamd worden*. Eene gevolgtrekking uit het laatste gedeelte van vs 6. waarin gezegd was, dat zij die in Christus geloofden niet zouden *beschaamd worden*, dat is, *eere hebben* voor God, als blijkt uit de gevolgtrekking : *voor u dan die gelooft is de eere* : en door die eere wordt de beloening der eeuwige gelukzaligheid beteekend. Vgl. Jo 12, 26.

3) *maar voor de ongeloovigen*, enz. Met twee bijbelpaatsen (Ps 117, 22. Vgl. Mt 21, 42. Hand 4, 11 en Is 8, 14. Vgl. Rom 9, 33), die den beloofden Messias betreffen en die hij bijeenvoegt, beschrijft de Apostel het rampzalig lot van hunne ongeloofige volksgenooten. De zin is : maar voor uwe ongeloofige volksgenooten, die halsstarrig weigeren in Christus te gelooven, *is de steen, dien de bouwlieden verworpen hebben, is die steen, hun ten verderve, tot hoeksteen geworden : en tot een steen des aanstoots, en eene rots der ergernis*, d. i. door hun ongelooft tot eene oorzaak van val en ondergang : het tegenovergestelde van die *eere*, die den geloovigen toekomt.

4) *voor hen* (eene nadere verklaring van het naast voorgaande gezegde), voor hen is die steen een steen des aanstoots en eene rots der ergernis geworden, voor hen, *die zich stooten aan het woord*, die zich ergeren aan de leer van het Evangelie, *en ongeloofig zijn*, halsstarrig weigeren in Christus te gelooven.

5) *waartoe*, tot welk aanstooten, tot welken val en ondergang, zij, ter oorzaak van hun halsstarrig ongelooft, *ook zijn gesteld*. Zie de aantekening op Lk 2, 34 : *Zie, deze is gesteld tot val en tot opstanding van velen in Israël*.

6) *Maar gij, gij zijt een uitverkoren geslacht*, enz. Tegenover het rampzalig lot van die ongeloofige Joden (vs 7, 8) verheft de Apostel het geluk der geloovige, op deze, die als Christenen het antitypisch volk Gods, het ware Israël uitmaakten, de namen en eeretitels (*een uitverkoren geslacht, een koninklijk priesterdom, een heilig volk des eigendoms*) toepassende, die God weleer aan zijn volk gegeven had (Ex 19, 5. 6. Dt 7, 6 ; 14, 2). Zie voorts het aangeteekende op Openb 1, 6 ; 5, 10.

dotium, gens sancta, populus acquisitionis: ut virtutes annuncietis ejus, qui de tenebris vos vocavit in admirabile lumen suum. * Qui aliquando non populus, nunc autem populus Dei: qui non consecuti misericordiam, nunc autem misericordiam consecuti. (*Os 2, 24. Rom 9, 25.*)

* Charissimi, obsecro vos tamquam advenas et peregrinos abstinere vos a carnalibus desideriis, quæ militant adversus animam. (*Rom 13, 14. Gal 5, 16.*) * conversationem vestram inter Gentes habentes bonam: ut in eo, quod detrectant de vobis tamquam de malefactoribus, ex bonis operibus vos considerantes, glorificent Deum in die visitationis. * Subjecti igitur estote omni humanæ creaturæ propter Deum: sive regi quasi

koninklijk priesterdom, een heilig volk, een volk des eigendoms: opdat gij de deugden verkondigt van hem¹, die u uit de duisternis geroepen heeft tot zijn wonderbaarlijk licht. * Gij die eens een niet-volk, maar thans² Gods volk: niet-begenadigden, maar thans begenadigden zijt.

* Geliefden! ik bid u dat gij als bijwoners en vreemdelingen³ u onthoudt van de vleeschelijke begeerlijkheden, die krijg voeren tegen de ziel, * en hebt een goeden levenswandel onder de Heidenen: opdat zij over hetgeen, waarover zij u als kwaaddoeners belasteren⁴, u uit de goede werken beschouwende, God verheerlijken ten dage der bezoeking. * Weest dan aan alle menschelijk schepsel onderdanig om God⁵: hetzij aan den koning als

1) opdat gij de deugden verkondigd van hem, enz. Hiermede zegt de Apostel, met welke bedoeling God hen tot Christenen, tot een volk zijns eigendoms, tot zijn volk gemaakt had: hij deed dit tot zijne eer, namelijk opdat zij zouden verkondigen, met dankbaarheid verheerlijken, de deugden, de liefde, de regtvaardigheid, van hem, die hen uit de duisternis van onwetendheid en zonde door zijne genade geroepen had tot zijn wonderbaarlijk, bewonderingswaardig licht, een licht van godsdienstige kennis en gerechtigheid. Vgl. Hand 26, 23.

2) Gij die eens een niet-volk, maar thans, enz. De Apostel bezigt hier woorden van Oseas (1, 10; 2, 23, volg.), en wat die propheet typisch gezegd had aangaande de Heidenen (zie op Rom 9, 25), dat past hij toe op de Christenen uit de Joden, hunnen voormaligen en hunnen tegenwoordigen toestand daarmede beschrijvende.

3) Geliefden! ik bid (naar het Grieksch: ik vermaan) u dat gij als, overeenkomstig uwe hoedanigheid van, bijwoners en vreemdelingen op deze aarde (hun vaderland was niet hier, maar in den hemel), u onthoudt van de vleeschelijke begeerlijkheden, u wel wacht van op eenige wijze de verkeerde lusten op te volgen, waartoe het vleesch u aanspoort; en hebt een goeden levenswandel onder de Heidenen: een goed en deugdzaam leven leidende onder de Heidenen.

4) opdat zij over hetgeen, waarover zij u belasteren, enz. Zij u belasteren u als kwaaddoeners, omdat gij belijders zijt van het Christendom, dat zij, in hunne onwetendheid, voor eene goddelooze, aan oproerigheid en velerlei misdaden zich schuldig makende sekte aanzien. Uw gedrag dan in hun midden zij onberispelijk, opdat zij, getuigen van uwen deugdzamen levenswandel, u beter hebbende leeren kennen, om de goede werken, die zij bij u zagen, God verheerlijken ten dage der bezoeking, als God hen met zijne genade ter bekeering zal bezoeken.

5) Weest dan, ter bereiking van dat doeleinde (vs 12), van alle menschelijk schepsel, aan alle menschen, zonder onderscheid, zooveelen een wettig gezag over u voeren,

- 14 praecellenti: (Rom 13, 1.) * sive
 ducibus tamquam ab eo missis
 ad vindictam malefactorum, lau-
 15 dem vero bonorum: * quia sic
 est voluntas Dei, ut beneficien-
tes obmutescere faciatis impru-
dentium hominum ignorantiam:
 16 * Quasi liberi, et non quasi ve-
lamenta habentes malitiæ liber-
tatem, sed sicut servi Dei.
 17 * Omnes honorate: fraternitatem
 diligite: Deum timete: Regem
 honorificate. (Rom 12, 10.)
 18 * Servi subditi estote in omni
 timore dominis, non tantum
 bonis et modestis, sed etiam
 dyscolis. (Eph 6, 5. Col 3, 22.
 19 Tit 2, 9.) * Haec est enim gra-
 tia, si propter Dei conscientiam
- aan den opperste: * hetzij aan de
 landvoogden als aan dezulken
 die door hem gezonden zijn tot
 straf der kwaaddoeners, maar
 tot lof der goeden: * want zóó
 is de wil van God, dat gij door
 het goede te doen aan de onwe-
 tendheid van dwaze menschen
 den mond stopt¹: * als vrijen²,
 en niet als de vrijheid bezigende
 tot een dekkleed der boosheid,
 maar als dienstknechten van
 God. * Eert allen: hebt de broe-
 derschap lief³: vreest God: eert
 den Koning!
 * Gij dienstknechten! weest
 uwen heeren in alle vreeze
 onderdanig⁴, niet alleen den goeden
 en bescheidenen, maar ook den
 harden. * Want dat is behage-
 lijkheid, als iemand om het ge-
 weten van God smarten ver-
 draagt, onregtvaardig lijdende⁵.

onderdanig om God, als wiens plaatsvervangers zij zijn. (Rom 13, 4), of, naar het Grieksch: om den Heer, om des Heeren wil, omdat de Heere Jesus u zulks gebiedt; hetzij aan den koning, dat is, naar Grieksch spraakgebruik, aan den Romeinschen Keizer als aan den opperste, als dengene, die de opperste magt heeft: hetzij aan de landvoogden als aan dezulken die door hem, door den Keizer, in de verschillende gewesten van het Keizerrijk gezonden zijn, en dit tot straf der kwaaddoeners, maar tot lof der goeden. Vgl. Rom 13, 3-5 en de aanteekeningen op die plaats.

¹ *want (nog eene beweegreden tot het bewijzen van die onderdanigheid) zóó is de wil van God, dit is de wil van God, dat gij namelijk door het goede te doen, onder anderen door uwe onderdanigheid aan uwe wereldsche overheden, den mond stopt aan de onwetendheid van dwaze menschen, van menschen, die dwaas genoeg zijn, om het Christendom en zijne belijders, die zij niet kennen, te belasteren.*

² *als vrijen, enz. Men verbindt dit met (vs 13): Weest.... onderdanig, enz., en neme het gezegde in vs 15 voor eene soort van tusschenrede. De zin is: als vrijen, vrijgemaakt door Christus van de heerschappij des satans en der zonde, en niet als dezulken, welke die vrijheid bezigen tot een dekmantel van hunne booze handelwijze, maar als dienstknechten Gods, hoedanigen gij door uwe christelijke vrijheid geworden zijt. Vgl. Jo 8, 32. Rom 6, 16, volg.*

³ *Eert allen, geeft aan allen, ook aan uwe ongelooovige medeburgers, de eer, die hun toekomt, zijt eerbiedig jegens allen (Vgl. Rom 13, 7): hebt de broederschap, uwe broeders in den Heer, uwe medechristenen, de huisgenooten des geloofs (Gal. 6, 10), lief: vreest God.*

⁴ *Gij dienstknechten! weest uwen heeren in alle vreeze, met alle eerbied, onderdanig, enz. Eene bijzondere met verscheidene redenen aangedrongen vermaning aan de Christen-slaven tot gehoorzaamheid aan hunne Joodsche of Heidensche heeren, ook aan harde en zulke die hen onregtvaardig behandelden. Deze vermaning gaat tot aan het einde van dit hoofdstuk.*

⁵ *Want dat is behagelijheid bij God, Godewelgevallig, lofwaardig, als iemand namelijk*

sustinet quis tristitias, patiens
 20 injuste. * Quæ enim est gloria, si peccantes, et colaphizati suffertis? Sed si bene facientes patienter sustinetis: hæc est
 21 gratia apud Deum. * In hoc enim vocati estis: quia et Christus passus est pro nobis, vobis relinquens exemplum ut sequamini vestigia ejus. * qui peccatum non fecit, nec inventus est dolus in ore ejus: (*Is 53, 9.*)
 22 * qui cum malediceretur, non maledicebat: cum pateretur, non comminabatur: tradebat autem judicanti se injuste: * qui peccata nostra ipse pertulit in
 23 * Want wat roem toch is het, 20
 indien gij misdoet¹, en geslagen wordende dit verdraagt? Maar als gij goed doende dit geduldig verdraagt: dat is behagelijkheid bij God. * Want daartoe zijt gij
 21 geroepen: dewijl ook Christus² voor ons geleden heeft, u een voorbeeld nalatende opdat gij zijne voetstappen zoudt volgen.
 * hij die geene zonde heeft 22
 gedaan³, en in wiens mond geen bedrog is gevonden:
 * die toen hij gescholden werd, 23
 niet wederschild⁴: toen hij leed, niet dreigde: maar zich overgaf aan die hem onregtvaardig oordeelde: * die zelf onze zonden⁵ 24
 in zijn ligchaam gedragen heeft

om het geweten van God, gewetenshalve, omdat hij weet dat zulks aan God behaagt, geduldig smarten verdraagt, onregtvaardig lijdende, terwijl hij onschuldig is en die smarten ten onregte lijdt.

1) Want (eene bevestiging van het gezegde in vs 19) wat roem toch is het, wat loffelijks is er in gelegen, welken lof verdient het, indien gij misdoet, indien gij u aan pligtverzuim schuldig maakt, en daarom door uwe meesters geslagen wordende, dit geduldig verdraagt? Daarin is niets loffelijks gelegen. Maar als gij goed doende, als gij uwe plichten vervult en nochtans door uwe meesters geslagen wordende, dit geduldig verdraagt: dat is behagelijkheid bij God, dat is Gode aangenaam en lofwaardig.

2) Want daartoe, om leed, ten onregte aangedaan, geduldig te verdragen, zijt gij, in uwe hoedanigheid van Christenen, van leerlingen van Christus, geroepen: zoudanig een lijden is uwe bestemming, dewijl ook onze Meester, Jesus Christus, voor ons geleden heeft, hij de onschuldige, u een voorbeeld van onschuldig en geduldig lijden nalatende opdat gij zijne voetstappen zoudt drukken en hem navolgen. Vgl. Hand 14, 21.

3) hij, die geene zonde heeft gedaan, enz. Christus een voorbeeld van onschuldig lijden, wat verklaard wordt met woorden van Isaias (53, 9), den toekomstigen Messias betreffende: die geene zonde heeft gedaan, en in wiens mond geen bedrog is gevonden: dat is, die noch met woorden noch met werken ooit eenige zonde gedaan heeft.

4) die toen hij gescholden werd, niet wederschild, enz. Christus een voorbeeld ook van geduldig lijden. Toen men hem met smadelijke woorden bejegende, verdroeg hij die geduldig en zweeg, toen hij leed, toen hij zijn smartvol lijden onderging, dreigde hij niet zich te zullen wreken: maar gaf zich over, zonder tegenspreken, aan die hem onregtvaardig oordeelde en veroordeelde. Zóó moest deze laatste zinsnede naar de Vulgaat vertaald worden; doch naar den Griekschen tekst luidt het hier aldus: maar, zonder zich zelven te wreken, het overgaf, zijne zaak overliet, aan hem, aan God, die regtvaardig oordeelt.

5) die zelf onze zonden op zich nam en in zijn ligchaam op het hout des kruizes droeg, waar hij die door zijnen dood verzoende (Isaias 53, 12): opdat wij der zonden afgestorven zijnde, van hare schuld en heerschappij verlost (Vgl. Rom 6, 2, 11), niets meer met de zonden gemeen hebbende, voortaan leven zouden voor de gerechtigheid, aan de beoefening van godsdienst en deugd ons leven zouden toewijden.

corpore suo super lignum : ut
 peccatis mortui, justitiæ viva-
 mus : cujus livore sanati estis.
 25 (Is 53, 4. I Jo 3, 5.) * Eratis
 enim sicut oves errantes, sed
 conversi estis nunc ad pasto-
 rem, et episcopum animarum
 vestrarum.

op het hout : opdat wij der
 zonden afgestorven, voor de
 gerechtigheid zouden leven : door
 wiens striemen gij genezen zijt¹.
 * Want gij waart gelijk dwalende
 schapen², maar thans hebt gij u
 bekeerd tot den herder, en op-
 ziener uwer zielen.

DERDE HOOFDSTUK.

INHOUD. Voortgaande met zijne zedelessen, rigt de Apostel nu het woord tot de vrouwen, vermaant haar tot onderdanigheid aan hare mannen, en dat zij niet zoo zeer door uiterlijken opschik, als veelmeer door het sieraad van hare deugden trachten moeten hun te behagen, vs 1—6. Een gewichtig woord over de pligten der mannen jegens hunne vrouwen, vs. 7. Hierop volgt eene algemeene vermaning aan alle Christenen, zonder onderscheid van rang of stand, tot eensgezindheid, wederkeerige broederliefde en ootmoedigheid, vs 8—12. Voorts, sprekende van het lijden, dat hun om wille der gerechtigheid mocht overkomen, bemoeidigt hij hen daarentegen, hen wijzende op het voorbeeld van den lijdenden en verheerlijkten Christus, vs 13—22.

1 * Similiter et mulieres subditæ
 sint viris suis : ut et si qui non
 credunt verbo, per mulierum
 conversationem sine verbo lu-
 crifiant, (Col 3, 18. Eph 5, 22.)
 2 * considerantes in timore ca-
 stam conversationem vestram.

* Desgelijks dat ook de vrou-
 wen aan hare mannen onderdanig
 1 zijn³ : opdat ook indien
 eenigen aan het woord niet
 gelooven, zij door het gedrag
 2 hunner vrouwen zonder woord
 mogen gewonnen worden, * als
 zij uwen reinen met vreeze *ver-*
bonden wandel hebben ingezien⁴.

1) *door wiens striemen gij genezen zijt*, door wiens lijden gij van de doodelijke krankheid uwer ziel genezen en geestelijk gezond gemaakt zijt. Ook dit laatste gezegde is genomen uit de Godspraak (53, 5) van Isaïas aangaande het lijden van den toekomstigen Messias. De Apostel zinspeelde hier op de geeselslagen, waarmede men slaven gewoon was te straffen, en daarom zeide hij hier wederom *gij*, de slaven aansprekende, gelijk boven, vs 18—23. Mogten hun soms onverdiende geeselschriemen overkomen, dan moesten zij aan Christus denken, die, om hen van hunne ziele-krankheid te genezen, onverdiend zoodanige straf geleden had.

2) *Want gij waart gelijk dwalende schapen*, enz. Wat aan het einde van het voorgaande vers gezegd was, dat zij namelijk geestelijk krank waren en genezing behoeften, dat wordt hier, met toepassing van Is 53, 6, onder een ander beeld bevestigd.

3) *Desgelijks*, gelijk de slaven, naar hunnen staat, aan hunne heeren, *dat ook de vrouwen aan hare mannen onderdanig zijn*, naar haren staat : want de vrouw is niet de slavinn van haren man, maar zijne gezellin.

4) *opdat ook* (eene bijzondere reden voor die onderdanigheid) *indien eenigen* (getrouwde mannen) *aan het woord niet gelooven*, geloof weigeren aan de leer van het Evangelie, die hun verkondigd is geworden : *zij door het gedrag hunner vrouwen*, en in 't bijzonder door hare eerbiedige onderdanigheid, *zonder woord*, d. i. door de stille prediking van die eerbiedige onderdanigheid en haren heiligen levenswandel, tot

* Quorum non sit extrinsecus capillatura, aut circumdatio auri, aut indumenti vestimentorum cultus: (*I Tim 2, 9.*) * sed qui absconditus est cordis homo, in incorruptibilitate quieti, et modesti spiritus, qui est in conspectu Dei locuples. * Sic enim aliquando et sanctæ mulieres, sperantes in Deo, ornabant se, subjectæ propriis viris. * Sicut Sara obediebat Abrahæ, dominum eum vocans; cujus 'estis filiæ beneficientes, et non perturbantes ullam perturbationem. (*Gn 18, 12.*) * Viri similiter cohabitantes secundum scientiam, 'quasi infirmiori vasculo muliebri impartiens honorem,

* Haar sieraad zij niet het uitwendige het vlechten der haarlokken¹, of het omhangen van goud, of het aantrekken van kleederen: * maar de verborgen mensch des harten, met het onvergankelijke van dien zachtmoedigen, en stillen geest, die kostelijk is in het oog van God. * Want zóó versierden zich eens ook de heilige vrouwen, die op God hoopten, onderdanig zijnde aan hare mannen. * Gelijk Sara aan Abraham gehoorzaam was, hem heer noemende: wier kinderen gij zijt zoo gij wel handelt, en geenerlei verschrikking vreest². * Desgelijks gij mannen! woont verstandig met haar zamen³, bewijst eer aan het vrouwelijk vat als het zwakkere, als

het geloof aan het Evangelie gebragt en voor Christus mogen gewonnen worden, als zij, o vrouwen! uwen reinen, heiligen, met eerbiedige vrees van hun te mishagen verbonden wandel hebben ingezien.

1) Haar sieraad zij niet het uitwendige, bestaande in het vlechten der haarlokken, of het omhangen van goud, het tooijen met goud, of het aantrekken van pronk-kleederen, het zich opschikken met fraaije kleederen: maar haar ware sieraad zij het inwendige, namelijk de verborgen, haar inwendige mensch, de mensch des harten, getooid, met het onvergankelijke van dien zachtmoedigen, en stillen geest (met het onvergankelijk toosel der deugden van zachtmoedigheid en ingetogenheid, een geest, die kostelijk is, groote waarde heeft, aangenaam is, in het oog van God. — De Apostel noemde hier in 't bijzonder de deugden van zachtmoedigheid en ingetogenheid, omdat hij sprak van de onderdanigheid, welke de vrouwen verschuldigd zijn aan hare mannen. Hij leert haar, dat zij niet zoo zeer door uiterlijken opschik, als veelmeer door het innerlijk sieraad van hare deugden trachten moeten haren mannen te behagen.

2) Want zóó (de Apostel dringt zijne vermaning aan door te wijzen op het voorbeeld van vrome vrouwen onder het oude verbond) versierden zich eens, onder het oude verbond, ook de heilige vrouwen, die op God hoopten, die op God hare hoop gevestigd hadden en hem zochten te behagen, onderdanig zijnde aan hare mannen; zij versierden zich door onderdanig te aan zijn hare mannen. Gelijk, bij voorbeeld, Sara aan Abraham gehoorzaam was, hem heer noemende, hare onderdanigheid aan hem door deze benaming te kennen gevende: zóó deed Sara, wier geestelijke kinderen gij zijt (naar het Grieksch: geworden zijt) zoo gij wel handelt, hare deugden, in 't bijzonder hare onderdanigheid navolgt, en geenerlei verschrikking vreest, u door geenerlei aangejaagde vrees van uwen pligt laat aftrekken. Doch de zin dezer laatste zinsnede van vers 6 is zeer duister, en men moet er naar gissen.

3) Desgelijks gij mannen! gelijk uwe vrouwen haren pligt van onderdanigheid jegens u te vervullen hebben, betracht ook gij van uwen kant uwe pligten jegens haar: woont verstandig met haar zamen, geen misbruik makende van uwe meerderheid, maar aan het vrouwelijk vat, aan uwe huisvrouwen, als het zwakkere deel, eer bewijzende, achtung voor haar hebbende en in uwe huisselijke zamenleving haar in

tamquam et coheredibus gratiæ vitæ: ut non impediatur orationes vestræ. (*I Cor 7, 3.*)

- 8 * In fine autem omnes unanimes, compatientes, fraternitatis amatores, misericordes, modesti,
9 humiles: * non reddentes malum pro malo, nec maledictum pro maledicto, sed e contrario benedicentes: quia in hoc vocati estis, ut benedictionem hereditate possideatis. (*Prov 17, 13. Rom 12, 17. I Thess 5, 15.*)
10 * Qui enim vult vitam diligere, et dies videre bonos, coerceat linguam suam a malo, et labia ejus ne loquantur dolum. (*Ps 33, 13.*) * Declinet a malo, et faciat bonum: inquirat pacem, et sequatur eam: (*Is 1, 16.*)
11
12 * Quia oculi Domini super justos, et aures ejus in preces eorum: Vultus autem Domini super facientes mala.

die ook mede-erfgenamen zijn van de genade des levens: opdat uwe gebeden niet verhinderd worden¹.

- * En eindelijk weest allen eensgezind, deelnemend, broederlievend, barmhartig, bescheiden, nederig²: * geen kwaad met kwaad vergeldende³, noch schelden met schelden, maar integendeel met zegenen: want daartoe zijt gij geroepen, opdat gij zegen beërft. * Want wie het leven wil liefhebben⁴, en goede dagen zien, hij weêrhoude zijne tong van het kwade, en zijne lippen van bedrog te spreken. * Hij wijkte af van het kwade, en doe het goede: hij zoeke vrede, en jage dien na⁵: * Want de oogen des Heeren⁶ zijn op de geregtigen, en zijne ooren tot hunne gebeden: Maar het aangezicht des Heeren is op hen die kwaad doen.

eere houdende, als dezulken (nog eene andere beweegreden) die in hare hoedanigheid van Christenen, ook mede-erfgenamen zijn, ook, even als gij, erfgenamen in hope (zie op Tit 3, 7 en Rom 8, 24) zijn van de genade des levens, van de genade-gave Gods, bestaande in het bezit des eeuwig zaligen levens.

1) opdat uwe gebeden niet verhinderd worden, opdat geen twist en tweedragt uwe gemeenschappelijke gebeden verhindre.

2) En eindelijk (tot besluit eene algemeene vermaning aan alle Christenen, zonder onderscheid van rang of stand) weest allen eensgezind (eene vermaning tot eendragtigheid, gelijk Phil 2, 2); deelnemend in elkanders lief en leed (Rom 12, 15); broederlievend, beoefenaars der Christelijke liefde jegens uwe broeders in den Heer; barmhartig jegens hulpbehoevenden en ellendigen.

3) hij zoeke vrede, en jage dien na, enz. Zie op Rom 12, 17.

4) want daartoe, niet om te vloeken maar om te zegenen, zijt gij als Christenen geroepen, opdat gij daarvoor zegen, den zegen der hemelsche goederen, beërft. De Apostel bevestigt ziën gezegde met eene Schriftuurplaats, eene vrije aanhaling van Ps 33, 12-16: wie het leven wil liefhebben, en goede dagen zien, hij die zóó wil handelen, dat hij toont het eeuwige leven lief te hebben en naar het bezit der hemelsche gelukzaligheid te trachten, hij weêrhoude zijne tong, enz.

5) hij zoeke vrede, en jage dien na, hij legge zich met allen ijver er op toe om, voor zooveel aan hem ligt, vrede te houden met allen. Vgl. Hebr 12, 14. Rom 12, 18.

6) Want de oogen des Heeren zijn op de geregtigen, hun ten goede, en zijne ooren zijn geneigd tot hunne gebeden, om die te verhooren: Maar het vergramde aangezicht, de gramme blik des Heeren is op hen die kwaad doen, om hen te straffen.

- 13 * Et quis est qui vobis noceat, * En wie zal u kwaad doen¹, 13
 si boni æmulatores fueritis? indien gij ijveraars zijt in het
 14 * Sed et si quid patimini propter goede? * Maar ook als ge iets 14
 justitiam, beati. Timorem autem lijdt om wille der gerechtigheid,
 eorum ne timueritis, et non zalig zijt gij²! Vreest niet uit
 15 turbemini. (Mt 5, 10.) * Domi- vreeze voor hen, en wordt niet
 num autem Christum sanctifi- ontroerd. * Maar heiligt den 15
 cate in cordibus vestris, parati Heere Christus in uwe harten³,
 semper ad satisfactionem omni en weest altijd bereid tot verant-
 16 poscenti vos rationem de ea, woording aan een iegelijk⁴ die
 quæ in vobis est, spe. * sed cum u rekenschap vraagt van de hope,
 modestia, et timore, conscien- die in u is. * Doch met beschei- 16
 tiam habentes bonam: ut in eo, denheid, en eerbied, en een goed
 quod detrahunt vobis, confun- geweten hebbende: opdat zij, die
 17 dantur, qui calumniantur ve- uwen goeden wandel in Christus
 stram bonam in Christo conver- lasteren, beschaamd worden, in
 sationem. (Sup 2, 12.) * Melius * Want het is beter dat gij⁵ 17
 est enim beneficientes (si volun- (indien Gods wil het mogt willen)
 18 tas Dei velit) pati, quàm male- goed doende lijdt, dan kwaad
 facientes. * quia et Christus doende. * want ook Christus⁶ is 18
 semel pro peccatis nostris mor- éénmaal voor onze zonden ge-
 tuus est, justus pro injustis, ut storven, een regtvaardige voor

¹ En wie zal u kwaad doen, enz. Indien gij overal ijveraars zijt voor het goede, dan zal men u zoo ligt niet kwalijk bejegenen.

² Maar ook als ge iets lijdt, iets te lijden hebt, om wille der gerechtigheid, om het goede dat gij doet, om uw Christelijk geloof en wandel, zalig zijt gij! Ook dat lijden, u door uwe vervolgers aangedaan, zal u ter zaligheid strekken. Vgl. Mt 5, 10. I Pt 4, 14.

³ Vreest niet uit vreeze voor hen, laat u door hen, die u om wille der gerechtigheid vervolgen, geene vrees aanjagen, en wordt niet ontroerd, weest niet verschrikt voor hen. Maar heiligt den Heere Jesus Christus in uwe harten, hem alleen eerende, vreezende, ontziende.

⁴ bereid tot verantwoording, zoodat gij, ondervraagd zijnde, wat gij als Christen hoopt en op welken grond, aan een iegelijk, aan iederen ongeloofige, uwe overheid of niet, een voldoende antwoord geven kunt. Doch dit doende met bescheidenheid (Gr. met zachtmoedigheid), en eerbied, zonder u in uwe verantwoording oneerbiedig te gedragen jegens dezulken, aan wie gij eerbied verschuldigd zijt; en daarbij een goed geweten hebbende, uw geweten niet bezoedelende, en derhalve een godsdienstigen en deugdzamen levenswandel voerende naar de voorschriften der leer van het Evangelie: en dit opdat zij, die, enz. Zie boven, op 2, 12.

⁵ Want het is beter dat gij, ... goed doende, om uw goeddoen, lijdt, dan kwaad doende, dan dat gij lijdt, boeten moet voor uwe misdrijven. Eene reden voor zijne vermaning (vs 16): een goed geweten hebbende.

⁶ want ook Christus, enz. Tot bevestiging van zijn gezegde en om hen te bemoeiden, wijst hij hen op het voorbeeld van Christus. Want ook Christus is éénmaal (Vgl. Hebr 9, 28) voor onze zonden, tot voldoening aan de goddelijke gerechtigheid voor de zonden gestorven, hij een regtvaardige, een onschuldige, voor onregtvaardigen, voor ons zondaren (Rom 5, 6), opdat hij ons verlost en aan God zoude aanbieden: naar het Grieksch: opdat hij ons tot God zoude aanbrengen; d. i. om ons met God te verzoenen.

nos offerret Deo, mortificatus quidem carne, vivificatus autem spiritu. (*Rom 5, 6. Hebr 9, 28.*)
 19 * In quo et his, qui in carcere
 erant, spiritibus veniens prædi-
 20 cavit: * qui increduli fuerant
 aliquando, quando expectabant
 Dei patientiam in diebus Noe,
 cum fabricaretur arca: in qua
 pauci, id est octo animæ salvæ
 sunt per aquam. (*Gn 6, 14. Mt*
 21 *24, 37. Lc 17, 26.*) * Quod et
 vos nunc similis formæ salvos
 facit baptisma: non carnis depo-
 sitio sordium, sed conscientiæ
 bonæ interrogatio in Deum per
 onregtvaardigen, opdat hij ons
 aan God zoude aanbieden, *hij*
 wel gedood naar het vleesch,
 maar levend gemaakt naar den
 geest¹. * In welken hij ook kwam
 en predikte² aan de geesten, die
 in de gevangenis waren: * die
 eens ongeloovig waren geweest,
 toen zij Gods langmoedigheid
 wachtten in de dagen van Noë,
 terwijl de ark vervaardigd werd:
 waarin eenige weinigen, dat is
 acht zielen behouden werden
 door het water. * Hetwelk als
 tegenbeeld³ ook u thans be-
 houdt *te weten* de doop: zijnde
 niet eene aflegging van vuiligheid
 des vleesches, maar eene belofte
 aan God van een goed geweten⁴

¹) hij *wel gedood naar het vleesch, maar levend gemaakt naar den geest*, naar zijnen geschapen geest, naar zijne menschelijke ziel, door hare verheerlijking een verhoogd leven aanvangende, waaraan in zijne verrijzenis ook zijn ligchaam deel nam. Vgl. I Kor 15, 45.

²) *in welken geest, in welke verheerlijkte ziel, hij ook kwam*, door zijne nederdaling ter helle (zie noot 4 op bladz. 432, 1ste Deel) en predikte, enz. De persoon van Gods Zoon, die naar het ligchaam in zijn graf lag, daalde, naar de ziel, (door eene den geesten eigene beweging) neder ter plaatse, waar de zielen der afgestorven regtvaardigen zich bevonden, en predikte (op de wijze waarop de geesten zich onderling hunne gedachten mededeelen), d. i. bragt de blijde boodschap (Vgl. 4, 6) van zijn verlossingswerk en van hunne verlossing *aan de geesten, die in de gevangenis waren*, aan de afgescheiden en in hare zuiveringsplaats als in eene gevangenis verblijvende zielen dergenen: *die eens, eertijds, ongeloovig waren geweest*, geen gehoor gevende aan Noë's dreigende vermaningen, toen namelijk, *toen zij Gods langmoedigheid wachtten* (naar het Grieksch: *toen Gods langmoedigheid hunne bekeering geduldig wachtte*), *te weten in de dagen van Noë, terwijl de ark vervaardigd werd: waarin eenige weinigen, dat is acht zielen, acht menschen, Noë met zijne huisvrouw, en zijne drie zonen met hunne huisvrouwen, behouden werden door het water, dat de ark omhoog hief*. — Het is wel te denken, dat velen van die onboetvaardige tijdgenooten van Noë, toen de zondvloed nu werkelijk over hen kwam, in 't einde door een waar berouw hunne zielen van de eeuwige verdoemenis nog gered hebben.

³) *Hetwelk als tegenbeeld*, enz. Het zondvloedwater, dat de ark omhoog heffende, hun die daarin waren het leven redde, was een *type* of vóórbeeld aan het doopwater, dat als *antitype* of *tegenbeeld* van het zondvloedwater ook u (naar eene andere Grieksche lezing: *ook ons*) thans behoudt en redt uit uwen geestelijken ondergang.

⁴) de doop, zijnde (eene korte verklaring aangaande het wezen van het heilig Sacrament des Doopsels) *niet eene aflegging van vuiligheid des vleesches, van lichamelijke onreinheid, maar eene belofte aan God gedaan van voortaan een goed geweten te bewaren, satan te verzaken en Christus te volgen*. — Het woord *interrogatio* (Gr. *epêrôtéma*), hier in de Vulgaat gebezigd, ziet op de vragen, die den doopelingen werden voorgesteld. Door Metonymie (antecedentis pro conseq.) kreeg dit woord in het spraakgebruik ook de beteekenis van *sponsio* of *stipulatio*.

resurrectionem Jesu Christi, door de verrijzenis van Jesus Christus¹, * die², den dood verblindende opdat wij erfgenamen zouden worden van het eeuwige leven³, heengegaan naar den hemel, aan Gods regterhand is, zijnde hem engelen, en magten, en krachten onderdanig gemaakt.

22 * qui est in dextera Dei, deglutiens mortem ut vitæ æternæ heredes efficeremur : profectus in cælum subjectis sibi angelis, et potestatibus, et virtutibus.

VIERDE HOOFDSTUK.

INHOUD. Eene opwekking om hunne overige levensdagen naar den wil van God te leven, en de ondeugden der Heidenen te schuwen, die rekenschap zouden geven van hunne daden aan hem, die gereed was om levenden en dooden te oordeelen, vs. 1—6. Onderscheidene vermaningen : tot waakzaamheid en tot oefening des gebeds, tot broederlijke liefde jegens elkander, en in 't bijzonder tot blijmoedige herbergzaamheid; voorts tot een regt gebruik der genadegaven, hun door God geschonken, vs. 7—11. Het moest hen geenszins bevreemden, dat zij verdrukkingen te lijden hadden; die kwamen hun over tot beproefing, en zij moesten zich daarover verblijden. Dat slechts niemand van hen als kwaaddoener leed; maar was het als belijder van het Christendom, hij behoefde zich niet te schamen, vs. 12—16. Verschoonde God de regtvaardigen niet, hoe vreeselijk zou dan het lot zijn der goddeloozen ! vs. 17—19.

1 * Christo igitur passo in carne, et vos eadem cogitatione armamini : quia qui passus est in

* Dewijl Christus dan in het vleesch geleden heeft⁴, zoo wapent ook gij u met dezelfde

1) door de verrijzenis van Jesus Christus. Men verbindt deze woorden met het voorafgaande (vs. 21); ook u thans behoudt, en men neme het gezegde: zijnde niet eene aflegging van vuiligheid des vleesches, maar eene belofte aan God van een goed geweten, voor eene soort van tusschenzin: Zie voor den zin van het gezegde, dat de H. Doop ons behoudt door de verrijzenis van Jesus Christus, op de gelijkkluidende plaats, hierboven, 1, 3.

2) die... naar zijne menschelijke natuur heengegaan naar den hemel, ten hemel gevaren, aan Gods regterhand gezeten is, naar zijne menschelijke natuur, om zijn verlossingswerk met eer en heerlijkheid gekroond (Hebr 2. 9), boven alle scheppel verheven is, dewijl aan hem alle hemelsche geesten, van allen rang en naam, door God zijn onderworpen geworden. Vgl. Eph 1, 20, volg.; Kol 3, 1.

3) den dood verblindende, opdat wij erfgenamen zouden worden van het eeuwige leven. Deze geheele zinsnede wordt in den Griekschen tekst niet gevonden.

4) Dewijl Christus dan in het vleesch geleden heeft, enz. Na die uitweiding (3, 19—22), keert de Apostel terug tot zijn gezegde (3.18) aangaande Christus' lijden en dood, om daaruit, tropologisch, eene vermaning af te leiden. Dewijl Christus dan in het vleesch geleden heeft, zoo wapent (het leven van den Christen is een strijd!) ook gij u (want echte leerlingen volgen hunnen meester na) tot uwen geestelijken strijd met de zelfde gedachte, deze namelijk, dat wie in het vleesch geleden heeft, alwie met Christus (symbolisch in het Sacrament des Doopsels) gestorven is en het zonde-lichaam van den ouden mensch in zich heeft vernietigd, afgelaten heeft van de zonden, behoort opgehouden te hebben met zondigen: Om voortaan, gedurende den tijd, die hem nog overig is in het vleesch, in zijn sterfelijk lichaam, gedurende zijne overige

- 2 carne, desiit a peccatis: * Ut jam non desiderii hominum, sed voluntati Dei, quod reliquum est in carne vivat temporis. (*Eph*
- 3 4, 23.) * Sufficit enim præteritum tempus ad voluntatem Gentium consummandam his, qui ambulaverunt in luxuriis, desideriiis, vinolentiis, comessionibus, potationibus, et illicitis idolorum
- 4 cultibus. * In quo admirantur non concurrentibus vobis in eandem luxuriæ confusionem,
- 5 blasphemantes. * Qui reddent rationem ei, qui paratus est judicare vivos et mortuos.
- 6 * Propter hoc enim et mortuis
- gedachte: dat wie in het vleesch geleden heeft, afgelaten heeft van de zonden: * Om den tijd, die nog overig is in het vleesch, niet meer voor de begeerlijkheden der menschen, maar voor Gods wil te leven. * Want tot het volbrengen van den wil der Heidenen¹ is de afgeloopen tijd genoeg voor die gewandeld hebben in onkuischheden, begeerlijkheden, dronkenschappen, brasserijen, zwelgerijen, en ongeoorloofde afgoderijen². * Waarom trent zij verwonderd zijn dat gij niet medeloopt naar dezelfde uitstorting van ongebondenheid, en u lasteren³. * Zij zullen rekenschap geven aan hem, die gereed is om levenden en dooden te oordeelen⁴. * Want daarom is

levensdagen, niet meer voor de begeerlijkheden der menschen, voor de booze begeerlijkheden, waaraan de menschen buiten Christus gewoon zijn te voldoen, maar voor het volbrengen van Gods wil, ulieden door zijne geboden bekend gemaakt, te leven. Zie tot nadere verklaring van deze verzen, Rom 6, 3-8 en de aanteekeningen op die plaats.

1) *Want tot het volbrengen van den wil der Heidenen*, enz. Eene soort van beweegreden tot het opvolgen der voorafgaande vermaning om voortaan niet meer voor de zonde, maar voor God te leven en hem alleen te dienen: gij hebt waarlijk, wil Petrus zeggen, ook nu al lang genoeg de zonde gediend. — Door *den wil der Heidenen* verstaat de Apostel de ondeugden der Heidenen, waarvan hij er vervolgens eenige aanduidt. Hij noemt die ondeugden hier *den wil der Heidenen*, antithetisch, omdat hij zoo even (vs 2) gesproken had over het volbrengen van *den wil van God*.

2) Die uitdrukking: *wandelen in onkuischheden*, onkuische daden, vrijwillige onkuische *begeerlijkheden*, enz., beteekent, gelijk Kol 3, 7, zoodanige zonden bedrijven. Bij *ongeoorloofde afgoderijen* kan men denken aan zulke handelingen, waardoor zij, zonder regtstreeks een of anderen afgod te aanbidden, wat van een Jood niet te denken is, toch werkelijk aan de afgodendienst deel namen, bij voorbeeld door deel te nemen aan de offermaaltijden van hunne heidensche stadgenooten. Vgl. I Kor 10, 7, volg., en de aanteekening. Het meervoud is in dit vers gebezigd, om het herhaaldelijk bedrijven der opgenoemde misdaden, of ook om hare verschillende soorten aan te duiden.

3) *Waarom trent* (de bovengenoemde heidensche ondeugden, waaraan de geloovigen, aan welke Petrus schreef, zich vóór hunne bekeering overgaven, maar thans, algemeen gesproken, niet meer) *zij*, de Heidenen, *zich verwonderen*, het hun vreemd, *dat gij niet meer*, gelijk vroeger, vóór uwe bekeering, met hen medeloopt naar dezelfde uitstorting van ongebondenheid, naar denzelfden ontuchtpoel, en u deswege lasteren, u ter oorzaak van uwen ingetogen levenswandel voor huichelaars schelden.

4) *Zij* (die Heidenen, die u lasteren) *zullen rekenschap geven* van hunne daden *aan hem*, aan den verzezen Jesus (3, 22), *die gereed is om*, als regter door God aangesteld (Hand 10, 42), *levenden*, hen die bij zijne komst ten oordeel nog leven zullen, en *dooden*, zoovelen dan alreeds gestorven zijn, *te oordeelen*.

evangelizatum est: ut judicentur quidem secundum homines in carne, vivant autem secundum Deum in Spiritu.

- 7 * Omnium autem finis appropinquavit. Estote itaque prudentes, et vigilate in orationibus.
 8 * Ante omnia autem, mutuam in vobismetipsis charitatem continuam habentes: quia charitas operit multitudinem peccatorum.
 9 (Prov 10, 12.) * Hospitales invicem sine murmuratione: (Rom 12, 13. Hebr 13, 2. Phil 2, 14.)
 10 * Unusquisque, sicut accepit gratiam, in alterutrum illam administrantes, sicut boni dispensatores multiformis gratiæ Dei. (Rom 12, 6. I Cor 4, 2.)

ook den dooden de blijde boodschap gebragt¹: opdat zij wel volgens de menschen geoordeeld zijn naar het vleesch, maar voor God zouden leven naar den Geest.

- * Het einde nu van alles is nabij gekomen². Weest dan bedachtzaam, en waakt in de gebeden³. * Maar vóór alles⁴, hebt wederzijds bestendige liefde jegens elkander: want de liefde bedekt eene menigte van zonden.
 * Weest herbergzaam jegens elkander zonder morren⁵: * Naar de gave, die een iegelijk ontvangen heeft⁶, staat daarmede elkander te dienste, als goede uitdeelaers der veelvuldige genade Gods. * Zoo iemand spreekt⁷, *hij spreke* als woorden Gods: zoo

1) *Want daarom* (eene reden ter bevestiging van het naast voorafgaand gezegde, dat Christus tot regter aangesteld is over de dooden), om namelijk aan te toonen, dat hij tot regter aangesteld is niet alleen over de levenden maar ook over de dooden, tot dat einde *is* door hem *ook den dooden* (die dooden, van welke de Apostel in het voorgaande hoofdstuk, vers 19, 20, gesproken had), *de blijde boodschap gebragt*: en dit opdat (het doel van die verkondiging, welk doel wordt uitgedrukt, niet in het eerste maar in het tweede gedeelte der volgende zinsnede) *zij*, die dooden, *wel naar de menschen*, openlijk, *geoordeeld*, gestraft, *zijn naar het vleesch*, toen zij omkwamen in den zondvloed, *maar voor God zouden leven naar den Geest*, naar de ziel gelukkig zouden leven door het heil der verlossing, dat Jesus hun kwam aankondigen en verleenen.

2) *Het einde nu van alles*, van alle dingen, *is nabij gekomen*, genaderd.

3) *Weest dan*, 's Heeren komst ten oordeel voor oogen houdende, *bedachtzaam*, handelt als verstandigen in al uw doen en laten, *en waakt in de gebeden*. Naar het Grieksch: *tot de gebeden*.

4) *Maar vóór alles*, enz. De Apostel vermaant hen hier ten derden male (zie (1, 22; 3, 8) tot de beoefening der Christelijke liefde, en hij wil dat zij deze zijne vermaning *vóór alles*, inzonderheid, zullen behartigen. *Het wederzijds bestendige* (liever: *vrige*, gelijk 1, 22) *liefde jegens elkander*: want *de liefde bedekt eene menigte van zonden*: door haren invloed op de zondaars en door haar gebed voor hén bevordert zij hunne bekeering en *bedekt*, bewerkt, daardoor middellijk de vergiffenis van *eene menigte van zonden*. Vgl. Jak 5, 20.

5) *herbergzaam*, gastvrij, *jegens elkander*, de welhebbenden jegens hunne behoefte mede-christenen, *zonder morren*, zonder zich daarby over dit of dat te beklagen, niet als uit dwang, maar met blijmoedigheid. Vgl. Rom 12, 8, 13.

6) *naar de gave* (het charisma of de genadegave), *die een iegelijk ontvangen heeft*, enz. De vermaning in vs 10 en 11 vervat is deze: Naar den aard der genade-gave die een iegelijk ontvangen heeft, make hij een nuttig gebruik van zijne gave, en hij beooge daarbij niet zijne eigene eer, maar de verheerlijking van God. Vgl. Rom 12, 3—8. I Kor 12, 28—31, en de aantekeningen daarop.

7) *Zoo iemand spreekt*, enz. Dit ziet op het gebruik maken van een of ander van die *charismen* of buitengewone genade-gaven, die bij den H. Paulus (Rom 12, 6-8.

- 11 * Si quis loquitur, quasi sermones Dei: si quis ministrat, tamquam ex virtute, quam administrat Deus: ut in omnibus honorificetur Deus per Jesum Christum: cui est gloria, et imperium in sæcula sæculorum: Amen.
- 12 * Charissimi, nolite peregrinari in fervore, qui ad tentationem vobis fit, quasi novi aliquid vobis contingat: * sed communicantes Christi passionibus gaude, ut et in revelatione gloriæ ejus gaudeatis exultantes. * Si exprobramini in nomine Christi, beati eritis: quoniam quod est honoris, gloriæ, et virtutis Dei,
- iemand dient¹, *hij diene* als uit eene kracht, die God verleent: opdat God in alles verheerlijkt worde² door Jesus Christus: wien de heerlijkheid toekomt, en de magt in alle eeuwigheid! Amen.
- * Zeer geliefden! verwondert¹² u niet, alsof u iets nieuws geschiedde, over de hitte *der verdrukking*³, die u overkomt tot beproeving⁴: * maar weest als¹³ deel hebbende aan Christus' lijden verblijd, opdat gij u ook⁵ bij de openbaring zijner heerlijkheid juichende moogt verblijden. * Indien gij gesmaad¹⁴ wordt in den naam van Christus, zalig zult gij zijn⁶: want *de Geest*

I Kor 12, 8, volgg.) genoemd worden *een woord van kennis, een woord van wijsheid, en de gave der prophetie*. De zin is: zoo iemand als leeraar of propheet in uwe godsdienstige vergaderingen optreedt, hij spreke, wat hij spreekt, *als woorden Gods*, erkennende dat hij, wat hij voordraagt, niet aan zijne eigene wijsheid, maar aan God te danken heeft.

¹) *zoo iemand dient*, heeft iemand de genade-gave van eenige kerkelijke bediening. *hij diene*, hij verrigte zijne ambtdienst *als uit eene kracht, die God verleent*, bedenkende dat hij de kracht daartoe niet uit zich zelve heeft, maar dat zij hem van God verleend wordt.

²) *opdat* (het doel der vermaningen, in vs 10 en 11 vervat) *God in alles* wat gij doet *verheerlijkt worde door Jesus Christus*: die door zijne genade u in staat stelt niet alleen om het goede te doen, maar ook om bij het goede, dat gij doet, Gods verheerlijking te bedoelen.

³) *verwondert u niet, alsof u iets nieuws, iets vreemds, iets ongehoords, iets wat niet strookt met uwen toestand van Christenen, geschiedde, over de hitte der verdrukking, die gij te verdragen hebt*.

⁴) *die u overkomt tot beproeving*: een troostgrond: die verdrukkingen kwamen hun niet over bij geval, maar onder de leiding der goddelijke voorzienigheid: zij moesten dienen om hunne gehechtheid aan het Christendom te beproeven; en wel verre van zich met verwondering daarover te bedroeven, moesten zij veelmeer zich daarover *verblijden*, als dezulken die door dat lijden deel hadden aan het lijden van Christus: want het was om de belijdenis van zijnen naam, dat zij die vervolging te lijden hadden.

⁵) *opdat gij ook*, enz. De zin is: verdraagt dit lijden voor Christus met blijdschap, *opdat gij ook eens bij de openbaring zijner heerlijkheid, wanneer hij aan het einde der dagen, verschijnen zal in de heerlijkheid zijns Vaders* (Mt 16, 27), en een iegelijk vergelden zal naar zijne werken, als deelhebbende aan zijne heerlijkheid, *juichende moogt verblijden*; want die met hem lijden, zullen ook met hem verheerlijkt worden. Vgl. Rom 8, 17. Kol 3, 4. II Tim 2, 11-13.

⁶) *Indien gij gesmaad wordt in den naam van Christus*, d. i. omdat gij Christenen zijt, omdat gij in woord en daad belijders zijt van de Christelijke godsdienst, *zalig zult gij zijn*; doch naar het Grieksch liever: zalig gij! of, wil men, *zalig zijt gij!*

et qui est ejus Spiritus, super
 15 vos requiescit. * Nemo autem
 vestrum patiat ut homicida,
 aut fur, aut maledicus, aut alie-
 16 norum appetitor. * Si autem ut
 Christianus, non erubescat: glo-
 rificet autem Deum in isto
 17 nomine. * quoniam tempus est
 ut incipiat iudicium a domo Dei.
 Si autem primùm a nobis: quis
 finis eorum, qui non credunt
 18 Dei Evangelio? * Et si justus
 vix salvabitur, impius, et pecca-
 tor ubi parebunt? (*Prov 11, 31.*)
 19 * Itaque et hi, qui patiuntur
 secundum voluntatem Dei, fideli
 Creatori commendent animas
 suas in benefactis.

der eer, der heerlijkheid¹, en der
 kracht Gods, en die zijn Geest
 is, rust op u. * Maar dat niemand
 15 uwer lijde als moordenaar, of
 dief, of lasteraar², of als een die
 uit is op het goed van anderen³.
 * Maar indien het is als Christen,
 16 hij schame zich niet: maar
 verheerlijke God in dezen naam⁴.
 * want de tijd is daar⁵ dat het
 17 oordeel beginne van het huis
 Gods. En indien het eerst van
 ons⁶: welk zal het einde zijn
 dergenen, die aan het Evangelie
 Gods niet gelooven? * En indien
 18 de regtvaardige⁷ nauwe-
 lijks zal zalig worden,
 waar zullen dan de god-
 delooze, en de zondaar
 19 verschijnen? * Zoodan ook
 dat zij, die lijden naar de wille
 Gods⁸, hunne zielen den getrou-
 wen Schepper bevelen met goede
 werken.

¹) want (de reden, waarom de Apostel diegenen zalig noemt, die om Christus' naam gesmaad worden) de Geest der eer, der heerlijkheid, enz. Naar het Grieksch, volgens eene lezing, aan welke wij de voorkeur zouden geven, luidt het hier aldus: *want de Geest der heerlijkheid, en de Geest van God*, de Geest der heerlijkheid, die Gods Geest is, de heilige Geest, rust op u, woont in u, die smaad lijdt voor den naam van Christus.

²) *Maar dat niemand uwer* (naar het Grieksch: *Niemand uwer namelijk*) *lijde* smaad of wat het ook zij van de ongelooigen als moordenaar, of dief, of lasteraar (naar het Grieksch: *of kwaaddoener*).

³) *of als een die uit is op het goed van anderen*, om door bedrog zich daarvan meester te maken. Doch wat het Grieksche woord *alotrio-episkopos*, op deze plaats bezigd, in het spraakgebruik eigenlijk beteekende, ligt nog in het duister. Etymologisch genomen, is *alotrio-episkopos* zulk een, die de zaken van anderen beziet, bespiedt, behoert.

⁴) *Maar indien het is als Christen*, indien iemand uwer lijdt, omdat hij Christen is, hij schame zich niet over den smaad of het lijden, dat men hem deswege aandoet: *maar verheerlijke God in dezen naam*, dat het hem gegeven is om dezen naam te mogen lijden.

⁵) *want de tijd is daar*, enz. Eene tweede beweegreden om de verdrukkingen, die hun werden aangedaan, geduldig te verdragen. Vgl. Hebr 12, 6. Dit *want* ziet op het gezegde in vs 12: *Verwondert u niet*, enz. Het *huis van God* is de Kerk, de Gemeente der geloovigen. Vgl. I Tim 3, 15.

⁶) *En Indien het oordeel het eerst van ons begint*, indien God ons, zijn huis, de Gemeente zijner geloovigen, niet spaart, niet vrijlaat, niet versoont: *welk zal het einde*, het eindelijk lot, *zijn dergenen, die aan het Evangelie Gods*, (Zie op Rom 1, 1) *niet gelooven*, die hardnekkig geloof weigeren aan het Evangelie, dat hun verkondigd is? Naar het Grieksch: *die het Evangelie Gods ongehoorzaam zijn*, te weten door ongelooft.

⁷) *En indien de regtvaardige*, enz. Spreuk 11, 31, naar de Zeventigen.

⁸) *naar den wille Gods* (Vgl. 3, 17), hem, als den getrouwen Schepper, aan zijne zorg, hunne zielen bevelen.

VIJFDE HOOFDSTUK.

INHOUD. De Apostel vermaant de geestelijke herders tot eene ijverige, onbaatzuchtige en zachtmoedige bediening van hun ambt, dat zij de hun toevertrouwde kudde door hun voorbeeld zullen stichten; en de jongeren moesten aan de priesters onderdanig zijn, vs 1—5. Hierop volgt eene vermaning aan allen tot nederigheid, onderwerping aan Gods beschikkingen, tot vertrouwen op hem, tot waakzaamheid en tot standvastigheid in de belijdenis van hun geloof, vs 5—9. Zegenwensch, groetenissen, en slot van den brief, vs 10—14.

1	* Seniores ergo, qui in vobis sunt, obsecro, consenior et testis Christi passionum: qui et ejus, quæ in futuro revelanda est, gloriae communicator: * pascite qui in vobis est gregem Dei, providentes non coacte, sed spontaneæ secundum Deum: neque turpis lucri gratia, sed voluntarie:	* De priesters dan, die onder u zijn, vermaan ik ¹ , de medepriester en een getuige van Christus' lijden: de deelgenoot ook der heerlijkheid, die in de toekomst geopenbaard zal worden: * weidt de kudde Gods die bij u is, het opzigt over haar houdende ² niet uit dwang, maar gewillig naar God: niet uit vuil winstbejag, maar met hartelust: * noch als heerschappij voerende ³ over de erfdeelen, maar een voorbeeld der kudde zijnde van harte ⁴ . * En wanneer de vorst der herders zal verschenen zijn, zult gij de onverwelkbare kroon der	1
2	in vobis est gregem Dei, providentes non coacte, sed spontaneæ secundum Deum: neque turpis lucri gratia, sed voluntarie:	den: * weidt de kudde Gods die bij u is, het opzigt over haar houdende ² niet uit dwang, maar gewillig naar God: niet uit vuil winstbejag, maar met hartelust:	2
3	* neque ut dominantes in cleris, sed forma facti gregis ex animo.	* noch als heerschappij voerende ³ over de erfdeelen, maar een voorbeeld der kudde zijnde van harte ⁴ .	3
4	* Et cum apparuerit princeps pastorum, percipietis immarcescibilem gloriae coronam. * Simi-	* En wanneer de vorst der herders zal verschenen zijn, zult gij de onverwelkbare kroon der	4
5	cibilem gloriae coronam. * Simi-		

1) De priesters aan, die onder u zijn, vermaan ik, enz. De opwekkende vermaning, die hier (vs 2-4) volgt, is gerigt tot de herders en opperherders der Christen-gemeenten, aan welke Petrus dezen brief geschreven heeft. Zie 1, 1. Uit bescheidenheid, en opdat zijne vermaning des te ligter ingang bij hen mogt vinden, noemt hij zich hunnen medepriester, ofschoon hij door den Heer tot oppersten herder over zijne geheele kudde was aangesteld. Hij noemt zich voorts ook een getuige van Christus' lijden, een getuige met de daad, door zijn lijden voor den naam van Christus, en ook een deelgenoot in hope (Vgl. Rom 8, 17) der heerlijkheid die in de toekomst, bij 's Heeren wederkomst, geopenbaard, verwezenlijkt en verleend zal worden.

2) weidi, bestiert en voedt, de kudde Gods die bij u is, het u toevertrouwde deel der kudde Gods, het opzigt over haar houdende, uw ambt bedienende, niet uit dwang, niet als daartoe gedwongen, omdat gij het niet wel laten kunt, niet als huurlingen, maar gewillig, gaarne, met een volvaardig gemoed, naar God, zóo gelijk God, de Heer der kudde, dit van u verlangt: niet uit vuil winstbejag, maar met hartelust, uit liefde tot de zaak zelve.

3) noch als heerschappij voerende, niet een hoogmoedig bestuur, niet een soort van schrikbewind voerende over de u toebedeelde erfdeelen, deaan uwe zorg toevertrouwde Christen-gemeenten, maar een voorbeeld (naar het Grieksch: voorbeelden) der kudde zijnde, maar zóo uw ambt bedienende, dat gij uwe kudde in alle deugden voorgeat, en met name hun tot een voorbeeld strekt van ootmoedigheid en zachtmoedigheid.

4) van harte (Vulg.: ex animo) wordt in den Griekschten tekst niet gevonden. Wij houden het voor een oud Latynsch glosseem, eene andere overzetting van het voorafgaande (vers 2) Grieksche *prothumos*.

liter adolescentes subditi estote
senioribus.

Omnes autem invicem humilitatem insinuate, quia Deus superbis resistit, humilibus autem
6 dat gratiam. (Rom 12, 10.)* Humiliamini igitur sub potenti manu Dei, ut vos exaltet in tempore visitationis: (Jac 4, 10.)
7 * omnem sollicitudinem vestram projicientes in eum, quoniam ipsi cura est de vobis. (Ps 54,
8 23. Mt 6, 25. Lc 12, 22.)* Sobrii estote, et vigilate: quia adversarius vester diabolus tamquam leo rugiens circuit, quærens
9 quem devoret: * Cui resistite fortes in fide: scientes eandem passionem ei, quæ in mundo est,

heerlijkheid verwerven¹. * Desgelijks gij jongeren! weest den priesteren onderdanig².

En boezemt atgeder elkander de nederigheid in³, want God wederstaat⁴ de hoogmoedigen, maar den nederigen geeft hij genade.* Venedert u dan⁵ onder de magtige hand Gods, opdat hij u verhoogte in den tijd der bezoeking: * werpt al uwe bekommernis⁶ op hem, want hij draagt zorg voor u. * Weest nuchter, en waakt! want uw tegenstander⁷ de duivel gaat rond als een brullende leeuw, zoekende wien hij zal kunnen verslinden: * Wederstaat hem sterk zijnde in het geloof: wetende dat aan uwe broederschap in de wereld, het-

1) en, indien gij zóó uwe bediening vervult, zult gij de onverwelkbare kroon der heerlijkheid, eene krans van onverwelkbare bloemen, welke krans bestaat in het genot der eeuwighe heerlijkheid hierna maals, verwerven, dan wanneer de vorst der herders, de herder der herders, Jesus Christus, zal verschenen zijn om de levenden en dooden te oordeelen, en een iegelijk naar zijne werken te vergelden.

2) Desgelijks, gelijk ik de priesters vermaand heb, zoo vermaan ik ook u, gij jongeren (de Apostel bedoelt hier waarschijnlijk de diakenen)! weest den priesteren onderdanig.

3) En boezemt atgeder, zooveel gij Christenen zijt, elkander de nederigheid in. Naar het Grieksch luidt het hier aldus: En weest atgeder elkander onderdanig (elk in zijnen staat: de vrouwen aan hare mannen, de kinderen aan hunne ouders, enz.), bekleedt u met de nederigheid.

4) want God wederstaat, enz. Spreuk 3, 34, naar de overzetting der Zeventigen.

5) Venedert u dan, enz. Eene gevolgtrekking uit de voorafgegane Schriftuurplaatse, en de Apostel komt daarmede terug op het lijden om Jesus naam, waarvan hij kort te voren (4, 12-19) sprak. De zin is: Verdraagt dan met nederige onderwerping het lijden, dat God over u beschikt.

6) werpt al uwe bekommernis, enz. Ps 54, 23.

7) Weest nuchter, en waakt! want uw tegenstander, enz. Om onder het lijden, dat hen trof aan den Heer getrouw te blijven, moesten zij geestelijk wakker en nuchter (Zie op I Thess 5, 6) zijn; want hun vijand, de duivel namelijk, ging, als een van honger brullende leeuw die uit is op roof, overal rond, zoekende wien hij zou kunnen verslinden, wien hij door die verdrukkingen, die hun om de belijdenis van Jesus' naam overkwamen, tot afval zou kunnen verleiden, en zoo in het verderf storten. Maar zij moesten hem moedig wederstand bieden, en tot dat einde sterk zijn, vast staan in het geloof: wetende, bedenkende, iets wat hen moest troosten en tegelijk bemoedigen, dat zij niet de eenigen waren, die om de belijdenis van hun geloof verdrukt werden, maar dat aan hunne broederschap, aan hunne mede-Christenen, alom in de wereld, in de ongeloofige en aan Christus vijandige wereld, hetzelfde lijden, eene dergelijke verdrukking, werd aangedaan.

10 vestræ fraternitati fieri. * Deus autem omnis gratiæ, qui vocavit nos in æternam suam gloriam in Christo Jesu, modicum passos ipse perficiet, confirmabit, solidabitque. * Ipsi gloria, et imperium in sæcula sæculorum: Amen.

12 * Per Silvanum fidelem fratrem vobis, ut arbitror, breviter scripsi: obsecrans et contestans, hanc esse veram gratiam Dei, in qua
13 statis. * Salutat vos Ecclesia, quæ est in Babylone coëlecta, et
14 Marcus filius meus. * Salutate invicem in osculo sancto: Gratia vobis omnibus, qui estis in Christo Jesu. Amen.

zelfde lijden wordt aangedaan. * De God nu van alle genade, die ons geroepen heeft tot zijne eeuwige heerlijkheid in Christus Jesus¹, na een weinig tijds geleden te hebben hij zal ons volmaken, bevestigen, en versterken. * Hem behoort de heerlijkheid, en de magt in alle eeuwigheid! Amen.

* Door Silvanus² den getrouwen broeder schreef ik u, zoo ik meen, met weinige woorden³: vermanende en betuigende, dat de ware genade Gods die is, waarin gij staat. * U groet de mede-uitverkorene Gemeente, die te Babylon⁴ is, en Markus mijn zoon⁵. * Groet elkander met een heiligen kus⁶: Genade zij u allen, die in Christus Jesus zijt! Amen.

1) De God nu van alle genade, de bron en de gever van alle genade, die ons door zijne genade geroepen heeft tot, om, na een kort lijden, het genot te hebben van zijne eeuwige heerlijkheid in Christus Jesus, door de verdiensten van Jesus Christus, hij zal, dat mogen wij van hem vertrouwen, hij zal het goede werk, dat hij in ons begonnen heeft, ook voleindigen (Vgl. Phil 1, 6), hij zal ons door den bijstand zijner genade, volmaken, bevestigen, en versterken.

2) Door Silvanus den getrouwen broeder in Christus. Silvanus, dezelfde als Silas, de welbekende reisgenoot van den H. Paulus, was de overbrenger van dezen brief.

3) met weinige woorden: kortelijk. Zie op Hebr 13, 22.

4) te Babylon, te Rome. Zie Inleiding, bladz. 214, noot 6.

5) mijn zoon. Zie de Inleiding, op het Evangelie van den H. Markus.

6) met een heiligen kus: Zie op Rom 16, 16.

DE TWEEDE BRIEF VAN DEN H. PETRUS.

EERSTE HOOFDSTUK.

INHOUD. Na opschrift en zegenwensch vs 1. 2, herinnert de Apostel hun de groote heilgoederen, die zij als Christenen van Gods genade ontvangen hadden, en hij bouwt daarop eene ernstige vermaning tot een heiligen levenswandel, onderscheidene deugden opnoemende, op welke beoefening zij zich moesten toelleggen, vs 1—7. Wie deze deugden niet beoefende, had vergeten waartoe hij Christen geworden was; doch wie ze beoefende, zou daardoor zijnen ingang in het eeuwig koninkrijk van Jesus Christus verzekeren, vs 8—11. Daarom wilde hij hun steeds herinneren, wat hij hun hier voordroeg, en zou hij ook zorg dragen, dat zij na zijn overlijden geheugenis daarvan konden hebben, vs 12—15. Want als aanschouwers van Jesus' verheerlijking op den berg hadden zij hun zijne luistervolle wederkomst bekend gemaakt; en zij hadden dien aangaande ook het vastere woord der Propheten, mannen Gods, die door ingeving van den heiligen Geest gesproken hadden, vs 16—21.

1 * SIMON Petrus, servus, et Apostolus Jesu Christi, iis, qui coæqualem nobiscum sortiti sunt fidem in justitia Dei nostri, et 2 Salvatoris Jesu Christi. * Gratia vobis, et pax adimpleatur in * Simon Petrus, een dienst- 1 knecht, en Apostel¹ van Jesus Christus, aan hen, die een gelijk geloof² als wij verkregen hebben met de gerechtigheid van onzen God³, en van den Zaligmaker Jesus Christus. * Genade, en 2 vrede worde u vermenigvuldigd⁴

1) een dienstknecht, als verkondiger van het Evangelie des heils, en, meer bepaaldelijk gesproken, een Apostel van Jesus Christus. Vgl. Rom 1, 1.

2) aan hen, aan de Christenen uit de Joden in de verstrooijing (Zie Inleiding bladz. 215) die een gelijk geloof als wij, Apostelen, verkregen hebben. Naar het Grieksch: een even dierbaar geloof, enz. Men versta dit even dierbaar opzigtelijk den inhoud of het voorwerp des geloofs: wat zijnen dierbaren inhoud betreft, één en hetzelfde is het geloof van alle geloovigen, Eph 4, 5. Voor verkregen hebben, is in den Griekschen tekst een woord gebezigd, waardoor het geloof als eene genade-gave Gods wordt aangeduid.

3) met de gerechtigheid van onzen God, enz. De gerechtigheid van onzen God is hier die gerechtigheid, waarvan de H. Paulus spreekt in zijnen brief aan de Romeinen, 1, 17. Zij wordt den mensch van God geschonken door en met het geloof: en zij wordt hem geschonken om de verdiensten der genoegdoening van Jesus Christus. Zij heet de gerechtigheid van Jesus Christus, als desgenen, die haar voor ons verdiend heeft, om welke reden hij onze Zaligmaker genoemd wordt. Zie voorts noot 2 op bladz. 246, 2de Deel.

4) Genade, en vrede worde u vermenigvuldigd, worde u gedurig in rijker en rijker mate ten deel, en dit in de kennis van God, en van Christus Jesus onzen Heer, d. i. in en door het geloof, waarmede gij God den Vader en Jesus Christus, onzen Verlosser en Heer erkend hebt. Zie voorts noot 5 op blz. 9.

cognitione Dei, et Christi Jesu
Domini nostri:

3 * quomodo omnia nobis divi-
næ virtutis suæ, quæ ad vitam,
et pietatem donata sunt, per
cognitionem ejus, qui vocavit nos
4 propria gloria, et virtute, * (per
quem maxima, et pretiosa nobis
promissa donavit: ut per hæc
efficiamini divinæ consortes na-
turæ: fugientes ejus, quæ in mun-
do est, concupiscentiæ corrup-
tionem.) * Vos autem curam om-
nem subinferentes, ministrare in
fide vestra virtutem, in virtute
6 autem scientiam, * in scientia
autem abstinenciam, in absti-

in de kennis van God, en van
Christus Jesus onzen Heer!

* daar zijne goddelijke kracht 3
ons alles¹, wat tot het leven, en
tot vroomheid strekt, geschon-
ken heeft, door de kennis van
hem, die onsgeroepen heeft door
eigene heerlijkheid, en deugd,
* door wien hij ons zeer groote, 4
en dierbare beloften geschonken
heeft: opdat gij door deze aan
de goddelijke natuur zoudt deel-
achtig worden: het verderf der
begeerlijkheid, dat in de wereld
is, ontvloden zijnde. * Zoo wendt 5
nu allen ijver aan², en verschaft
bij uw geloof de sterkte, en bij
de sterkte de kennis, * en bij de 6
kennis de ingetogenheid, en bij
de ingetogenheid het geduld, en

¹) Daar zijne goddelijke kracht ons alles, enz. De Apostel herinnert hun hier het groote heil, dat hun door Gods genade in Christus geworden was, en hij bouwt hierop eene ernstige vermaning tot een heiligen levenswandel.

Om den Zusammenhang van dezen langen volzin (vs. 3-7) terstond gemakkelijker te verstaan, leze men vers 5 na vers 3, en neme vers 4 als een parenthetisch gezegde. In vers 4, waar de Vulgaat leest: *door wien*, heeft het Grieksch: *door welke*; en wij volgen deze Grieksche lezing. Zie hier nu eene omschrijvende verklaring van dit stuk: Daar zijne goddelijke kracht, de kracht van Jesus Christus, onzen Heer, ons Christenen, alles wat tot het leven, tot verkrijging van het eeuwig zalige leven, en tot vroomheid, tot de oefening van godsdienst en deugd, strekt, genadiglijk, zonder eenige verdiensten van onzen kant, geschonken heeft door middel van de kennis van hem, door ons hem te leeren kennen, namelijk God, die ons tot het heil in Christus geroepen heeft door eigene heerlijkheid, en deugd, door zijne magt en liefde tot de menschen (Vgl. Tit 3, 4, volg.), door welke heerlijkheid en deugd, hij, God die ons geroepen heeft, ons, Christenen, zeer groote, en dierbare beloften (beloofde weldaden, t. w. de vergiffenis der zonden en de heiligmakende genade) geschonken heeft: opdat, zulks was daarbij zijne bedoeling, opdat GIf (Petrus gaat niet voort: opdat WIf: hij wil nu regstreeks vermanen) door middel van deze beloofde en aan ons verleende weldaden, aan de goddelijke natuur zoudt deelachtig worden, kinderen Gods zoudt zijn, het bederf der booze begeerlijkheid, dat in de wereld is, door uwe wedergeboorte uit God ontvloden, ontkomen, zijnde, d. i. vrijgemaakt zijnde van de heerschappij der zonde. Vgl. Rom 6, 18.

Gods eigenschappen (zijne heerlijkheid en deugd) worden hier voorgesteld als middel, gelijk Rom 6, 4.

²) Zoo wendt daarom nu van uwen kant allen ijver aan tot het voeren van een echt Christelijken levenswandel, en verschaft, voegt bij uw geloof de sterkte, moed, en bij de sterkte de kennis, praktische kennis van hetgeen gij als Christenen te doen of te laten hebt, voorzigtigheid, en bij de kennis de ingetogenheid, zelfbeheersching, en bij de ingetogenheid het geduld, lijdzaamheid, en bij het geduld de godvruchtigheid, en bij de godvruchtigheid de broederliefde, de liefde tot uwe mede-Christenen, uwe broeders in den Heer, en bij de broederliefde de menschenliefde, de liefde tot al uwe natuurgenoeten.

7 nentia autem patientiam, in pa-
 7 tientia autem pietatem, * in pie-
 tate autem amorem fraternitatis,
 in amore autem fraternitatis
 8 charitatem. * Hæc enim si vo-
 biscum adsint, et superent, non
 vacuos, nec sine fructu vos con-
 stituent in Domini nostri Jesu
 9 Christi cognitione. * Cui enim
 non præsto sunt hæc, cæcus est,
 et manu tentans, oblivionem
 accipiens purgationis veterum
 10 suorum delictorum. * Quapropter
 fratres magis satagite ut
 per bona opera certam vestram
 vocationem, et electionem facia-
 tis: hæc enim facientes, non
 11 peccabitis aliquando. * Sic enim
 abundantanter ministrabitur vobis
 introitus in æternum regnum
 Domini nostri, et Salvatoris Jesu
 Christi.
 12 * Propter quod incipiam vos

bij het geduld de godvruchtig-
 heid, * en bij de godvruchtigheid
 de broederliefde, en bij de broe-
 derliefde de menschenliefde.
 * Want indien deze dingen bij u
 8 zijn, en overvloedig worden, zoo
 zullen zij u niet ledig, noch on-
 vruchtbaar maken in de kennis
 van onzen Heere Jesus Christus¹.
 * Want bij wien deze dingen niet
 9 bestaan², die is blind, en tast
 rond, en heeft de reiniging van
 zijne vorige zonden vergeten.
 * Daarom broeders! bëijvert u
 10 te meer om door goede werken
 uwe roeping, en verkiezing zeker
 te maken³: want indien gij deze
 dingen doet⁴, zult gij nimmer
 11 zondigen. * Want zóó zal u rijke-
 lijk⁵ de ingang verleend worden
 in het eeuwig koninkrijk van
 onzen Heer, en Zaligmaker Jesus
 Christus.
 * Daarom wil ik u altijd deze 12

1) *Want* (eene drangreden tot het beoefenen van bovengenoemde deugden) *indien deze dingen*, deze deugden, *bij u zijn, en overvloedig worden*, gedurig toenemen, *zoo zullen zij u niet ledig, noch onvruchtbaar, maar werkzaam en vruchtbaar maken in de kennis* (naar het Grieksch: met betrekking tot de kennis) *van onzen Heer Jesus Christus*: uw geloof zal zoo doende niet een dood, maar een levend, een werkend geloof zijn, gelijk uw geloof ook inderdaad zijn moet.

2) *Want* (eene bevestiging a contrario), *hij, bij wien deze dingen*, deze deugden, *niet bestaan, die is geestelijk blind, en tast rond*, gelijk blinden doen (naar het Grieksch: die is blind, kortzichtig), *en hij heeft de reiniging van zijne vorige zonden*, die hem door den heiligen Doop geworden is, *vergeten*; hij schijnt niet meer te weten, waartoe hij Christen geworden is, en dat zijne voormalige zonden hem vergeven werden, om voortaan een godsdienstig en deugdzaam leven te leiden.

In plaats van *tast rond* (Vulg. *manu tentans*) heeft de Grieksche tekst hier een woord dat *kortzichtig of bijziende* beteekent, en tot eene nadere verklaring dient van het voorafgaande *blind*.

3) *Daarom*, om de redenen in vs. 8 en 9 gezegd, *broeders! bëijvert u te meer*, laat u door deze redenen des te meer aansporen, *om door goede werken*, door het beoefenen der deugden in vs. 5-7 vermeld, *uwe roeping, en verkiezing* tot het genot der eeuwige zaligheid *zeker te maken*. Deze woorden: door goede werken, worden in de meeste Grieksche HSS. niet gevonden.

4) *want indien gij deze dingen doet*, indien gij u op de beoefening dezer deugden toelegt, *zult gij nimmer zondigen*, nimmer in zware zonde vallen en uwe eeuwige zaligheid verbeuren.

5) *Want zóó zal u rijkelijk*, enz. Dit zoo herhaalt de gedachte, die uitgedrukt was in het voorgaande (vs. 10): *indien gij deze dingen doet*. Dit *rijkelijk*, een bijwoord van hoegrootheid, past wel niet op *ingang*, maar dit ingaan is hier gedacht als belooning.

semper commonere de his : et
 13 quidem scientes et confirmatos
 14 vos in praesenti veritate. * Jus-
 tum autem arbitror quamdiu
 sum in hoc tabernaculo, susci-
 14 tare vos in commonitione: * cer-
 tus quòd velox est depositio ta-
 bernaculi mei secundum quod et
 Dominus noster Jesus Christus
 significavit mihi. (Jo 21, 19.)
 15 * Dabo autem operam et fre-
 quenter habere vos post obitum
 meum, ut horum memoriam fa-
 ciatis.
 16 * Non enim doctas fabulas
 secuti notam fecimus vobis Do-
 mini nosti Jesu Christi virtutem,
 et praesentiam: sed speculatores
 facti illius magnitudinis. (I Cor
 17 1, 17.) * Accipiens enim a Deo
 Patre honorem, et gloriam, voce

dingen herinneren¹: ofschoon gij
 ze weet en in de tegenwoordige
 waarheid bevestigt zijt. * En ik
 13 acht het regt zoolang ik in deze
 hutte ben², u door herinnering op
 te wekken: * zeker zijnde dat
 de aflegging mijner hutte eene
 haastige is gelijk ook onze Heere
 Jesus Christus mij heeft tekennen
 gegeven. * Doch ik zal ook zorg
 15 dragen dat gij³ na mijn ver-
 scheiden u deze dingen steeds
 zult kunnen herinneren.
 * Want niet van kunstige
 16 verdichtselen uitgaande⁴ maak-
 ten wij u onzes Heeren Jesus
 Christus' magt, en komst be-
 kend: maar als die aanschou-
 wers geweest waren van zijne
 heerlijkheid. * Want hij ontving
 17 eere, en heerlijkheid van God
 den Vader⁵, toen van de luister-

1) Daarom, opdat die rijke belooning (vs 11) u eens geworden moge, daarom wil ik u altijd deze dingen (de dingen, die hij vs 3—11 gezegd had) herinneren: ofschoon gij ze weet, ofschoon gij ze nu niet eerst behoeft te leeren, en in de tegenwoordige waarheid, in de bij u tegenwoordige waarheid, in het waarheidswoord des Evangelies, dat tot u gekomen is (vgl. Kol 1, 6), bevestigt zijt en daarin vast staat.

2) En ik acht het regt, pligmatig, ik houd het voor mijn plicht, zoolang ik in deze hutte de brooze hutte van mijn sterfelijk ligchaam, ben, u door herinnering op te wekken, aan te wakkeren en voor geestelijke traagheid te behoeden: zeker zijnde, daar ik zeker weet (eene reden te meer om hen door herinnering op te wekken), dat de aflegging mijner hutte (het ligchaam is hier nu gedacht onder het beeld van een kleed, dat men aflegt) eene haastige is, dat zij welhaast, binnen kort plaats heeft, gelijk onze Heere Jesus Christus mij door eene bijzondere openbaring dienaangaande heeft te kennen gegeven.

3) Doch ik zal ook zorg dragen dat gij na mijn verscheiden (Gr. na mijnen uitgang uit dit leven) u deze dingen (de hier gegeven vermaningen) steeds, telkens, zult kunnen herinneren. Door welk middel de Apostel voornemens was zulks te doen, kan niet met zekerheid gezegd worden.

4) Want niet van kunstige verdichtselen, van kunstig verdichte fabelen, gelijk die der Heidensche Godenleer, uitgaande maakten wij, Apostelen des Heeren, u, bij onze Evangelie-verkondiging, onzes Heeren Jesus Christus' magt, en komst bekend, zijne wederkomst ten oordeel en de heerlijkheid en magt, welke hij daarbij zal ten toon spreiden: maar wij deden dit als dezulken, die aanschouwers geweest waren van zijne heerlijkheid, die haar met onze eigene oogen aanschouwd hadden. — De Apostel bedoelt Jesus' gedaante-verandering of verheerlijking op den berg. Zie Mt 17, 1-8.

5) Want hij ontving eere, en heerlijkheid van God den Vader, enz. De zin van vs 17 en 18 is: want wij waren tegenwoordig bij zijne verheerlijking op den berg, en hebben met onze ooren die wonderbare stem gehoord, die van den hemel tot hem kwam en zeide: Deze is mijn welbeminde Zoon, enz. Zie hier eene omschrijvende verklaring van

delapsa ad eum hujuscemodi a magna gloria : Hic est Filius meus dilectus, in quo mihi complacui, ipsum audite. (Mt 17, 5.) * Et hanc vocem nos audivimus de caelo allatam, cum essemus cum ipso in monte sancto. * Et habemus firmiorem propheticum sermonem : cui benefacitis attententes quasi lucernae lucenti in caliginoso loco donec dies elucescat, et lucifer oriatur in cordibus vestris : * hoc primum intelligentes quod omnis prophetia Scripturae propria interpretatione non fit. (II Tim 3, 16.) * Non enim voluntate humana allata est aliquando prophetia : sed Spiritu sancto inspirati, locuti sunt sancti Dei homines.

volle heerlijkheid deze stem tot hem neêrkwam : Deze is mijn welbemide Zoon, in wien ik mijn welbehagen heb gesteld, hoort naar hem ! * En wij, wij hebben deze uit den hemel gebragte stem gehoord, toen wij met hem waren op den heiligen berg. * En wij hebben het vastere prophetische woord¹ : en gij doet wel met daarop acht te geven even als op eene lamp die in eene donkere plaats schijnt² totdat de dag aanbreeke, en de morgenster opga in uwe harten : * dit vooreerst wetende dat gene prophetie der Schrift³ door eigene verklaring geschiedt. * Want niet is ooit door eens menschen wil eene prophetie aangebragt : maar door ingeving van den heiligen Geest hebben heilige menschen Gods gesproken.

deze plaats : *Want hij ontving eere, en heerlijkheid van God den Vader, hij werd door God den Vader vereerd, en verheerlijkt, toen en daardoor dat van de luistervolle heerlijkheid (eene uitdrukking om God te beteekenen, gelijk wij spreken van de Voorzienigheid) deze stem tot hem neêrkwam (naar het Grieksch : toen door de luistervolle heerlijkheid deze stem tot hem gebragt werd) : Deze is mijn welbemide Zoon, enz. En wij, wij hebben deze uit den hemel gebragte stem gehoord, toen wij met hem waren op den heiligen, op den door deze verheerlijking van Jesus geheiligden, berg.*

1) En wij geloovigen hebben bovendien het vastere prophetische woord, enz. De Apostel bedoelt de voorzeggingen der Propheten aangaande de wederkomst van Christus (I Pt 1, 11). Dit prophetische woord noemt hij vaster omdat Jesus' verheerlijking op den berg slechts eene soort van type of voorbeeld was van zijne wederkomst in de heerlijkheid zijns Vaders (Mt 16, 27), terwijl de Propheten deze wederkomst met duidelijke bewoordingen voorzeggd hadden.

2) en gij doet wel van daarop acht te geven, u geloovig daaraan te houden, op dat prophetisch woord te letten als op eene lamp die schijnt en u verlicht in eene donkere plaats (die donkere plaats was hun hart), totdat de dag in uwe harten aanbreeke, en de morgenster opga in uwe harten : d. i. totdat het licht des geloofs zoo zeer uwe herten bestrale, dat daarin volstrekt geene duisternis van twijfeling meer overblijve.

3) Gij doet wel met acht te geven op het nog vaster prophetische woord, dit vooreerst daarbij wetende, dit bevroedende, dit bedenkende, dat namelijk geene prophetie der Schrift, geene voorzegging in de heilige Schriften vervat, door eigene verklaring geschiedt, dat geene prophetie van eigene uitvinding is, dat geen propheet door zijn eigen doorzigt Gods verborgen raad aan de menschen verklaart. Want nooit werd door den wil eens menschen eene prophetie aangebragt : het propheteeren staat niet in de magt der menschen, het hangt niet af van zijnen wil : maar door ingeving van den heiligen Geest (naar het Grieksch : door den heiligen Geest gedreven wordende) hebben heilige menschen Gods (de propheten namelijk) gesproken.

TWEEDE HOOFDSTUK.

INHOUD. Eene waarschuwing tegen zekere valsche leeraars, menschen van bedorven zeden, die weldra onder hen zouden opstaan; een schrikkelijk oordeel wachtte dezulken, vs 1—3; wat bevestigd wordt door drie voorbeelden van goddelijke straoefening: het voorbeeld der afgevallen engelen, dat der oude wereld ten tijde van Noë, en dat van Sodom en Gomorra, waarbij de redding van den deugdzamen Lot herinnerd wordt, vs 4—9. Hierop spreekt de Apostel nogmaals van de goddelijke straf, welke deze dwaalleeraars wachtte, en stelt hen in hunne boosheid ten toon, vs 10—22.

- 1 * Fuerunt vero et pseudoprophetae in populo, sicut et in vobis erunt magistri mendaces, qui introducent sectas perditionis, et eum, qui emit eos, Dominum negant: superducentes sibi celerem perditionem.* Et multi sequentur eorum luxurias, per quos via veritatis blasphemabitur: * et in avaritia fictis verbis de vobis negotiabantur: quibus iudicium jam olim non cessat: et perditio eorum non dormitat.
- 2 * Doch er waren ook valsche 1
propheten onder het volk, gelijk er ook onder u valsche leeraars zullen zijn¹, die verderfelijke leerstellingen zullen invoeren, en den Heer, die hen gekocht heeft, verloochenen: een haastig verderf over zich brengende². * En 2
velen zullen hunne ontuchtigheden navolgen, en om hunnentwil zal de weg der waarheid gelasterd worden³: * en in hebzucht zullen zij met drogredenen van u eene koopwaar maken⁴: voor dezen is het oordeel van overlang werkdadig: en hun verderf sluimert niet⁵. * Want indien God 4

1) *Doch er waren*, nevens die Godsmannen (1, 2), ook valsche propheten onder het typisch volk Gods, onder de Israëlieten (Zie Ez 13, 2, volg.), gelijk er ook onder u, Christenen, het antitypisch volk Gods, valsche leeraars, verkondigers van valsche leeringen, zullen zijn. — Zoodanige valsche leeraars bestonden er reeds, als blijkt uit de beschrijving, die de Apostel er vervolgens van geeft; maar zij waren met hunne valsche leeringen nog niet opgetreden onder de Christen-gemeenten, aan welke Petrus thans schreef, en daarom zeide hij: er zullen ook onder u valsche leeraars opstaan.

2) die namelijk verderfelijke leerstellingen, leerstellingen die hare aanhangers ten eeuwigen verderve leiden, zullen invoeren (naar de kracht van het Grieksche woord: bedektelijk zullen invoeren), en den Heer die hen gekocht heeft, verloochenen, en den Heere Jesus die hen door zijn bloed heeft vrijgekocht, en daarom hun Heer is, verloochenen, en zoo doende een haastig, een plotseling, verderf over zich brengende.

3) En velen zullen hunne ontuchtigheden navolgen, velen zullen zich door die valsche leeraars laten verleiden en hunnen onkuischen wandel navolgen; en om hunnentwil, om wille van het ergerlijk leven dier leeraars, zal de weg der waarheid (eene benaming om de Christelijke godsdienst te beteekenen) door de ongeloovigen gelasterd worden.

4) en in hunne hebzucht, door hebzucht gedreven (vs 14), zullen zij met drogredenen aangaande de Christelijke vrijheid u tot hunne partij trachten over te halen, en van u eene koopwaar maken, gewin van u zoeken, en er op uit zijn om ten koste van u aan hunne weelde te voldoen. Vgl. Tit 1, 11.

5) voor dezen is het oordeel van verdoemenis van overlang werkdadig, van overlang

- tibus non pepercit, sed rudentibus inferni detractos in tartarum tradidit cruciandos, in iudicium reservari. (*Job 4, 18. Jud 6.*)
- 5 * Et originali mundo non pepercit, sed octavum Noe justitiæ præconem custodivit, diluvium mundo impiorum inducens.
- 6 (*Gn 7, 1.*) * Et civitates Sodomorum, et Gomorrhæorum, in *con ze en alle de van het omite: sijn / de oen de.* ginerem *redigens, everstone* damnavit: exemplum eorum, qui impie acturi sunt, ponens:
- 7 (*Gn 19, 25.*) * et justum Lot oppressum a nefandorum injuria, ac luxuriosa conversatione eripuit: * aspectu enim, et auditu Justus erat: habitans apud eos,
- engelen die gezondigd hadden¹ niet gespaard heeft, maar hen in den afgrond heeft nedergetrokken en aan de banden der hel² ter pijniging heeft overgeleverd, om tot het oordeel bewaard te worden. * En indien hij de oorspronkelijke wereld niet spaarde, ⁵ maar Noë den prediker der gerechtigheid als achtste behouden heeft, toen hij den zondvloed bragt over de wereld der goddeloozen³. * En indien hij de steden ⁶ Sodom, en Gomorrha in de asch legde, en tot verwoesting doemde⁴: een voorbeeld stellende voor toekomstige goddeloozen: * en ⁷ den regtvaardigen Lot verlosste, die van het onrecht, en den ontuchtigen wandel⁵ dier godvergetenen veel te lijden had: * want ⁸ bij zien, en hooren was hij ge-

reeds tegen hen uitgesproken (typisch namelijk in die voorbeelden van goddelijke strafoefening, die vervolgens, vs 4-8, aangehaald worden): *en hun verderf* (vs 1), het verderf, hun van God voorbereid, Gods geduchte straf, *sluimert niet*, zal te eeniger tijd hen zeker treffen.

1) *Want indien God engelen die gezondigd hadden*, enz. De Apostel haalt nu tot bevestiging van zijn gezegde (vs 3: *voor dezen is het oordeel*, enz.) drie voorbeelden aan van goddelijke strafoefening over de zondaars. De *protasis* of voorzin van dit stuk loopt tot aan het einde van vs 8, maar de *apodosis* of nazin ontbreekt; zij kan echter gemakkelijk uit den zamenhang der rede aangevuld worden in dezer voege: *dan zal hij voorzeker ook die goddelooze valsche leeraars niet sparen.*

Het eerste voorbeeld is genomen van engelen, *die gezondigd hadden*, namelijk door de zonde van hoovaardigheid, volgens het algemeen gevoelen der godsgeleerden.

2) *maar hen in den afgrond*, enz. Naar eene andere Grieksche lezing luidt dit laatste gedeelte van vs 4 aldus: *maar hen in de hel geworpen en aan de banden* (metaphorische banden) *der duisternis* (der helse duisternis) *heeft overgeleverd, wordende zij aldaar tot het oordeel op den grooten oordeelsdag bewaard.* Zie hier voorts het aangeteekende op eene gelijklopende plaats in den brief van den H. Judas (vs 6).

3) *En indien hij de oorspronkelijke wereld* (Gr. *de oude wereld*), het menschedom voor den zondvloed, *niet spaarde, maar Noë* (antithetisch herinnert de Apostel hier en in het volgende voorbeeld tegelijk Gods goedheid jegens de vromen) *den prediker der gerechtigheid* door woord en daad voor zijne tijdgenooten, *als achtste*, d. i. Noë met zeven anderen, *behouden heeft* voor den ondergang, *toen hij den zondvloed bragt over de wereld der goddeloozen*, over de menschen van dien tijd, die op zeer weinige na goddeloozen waren en gruwelijke zondaars.

4) *doemde*. Onder dit *doemen* is tegelijk de uitvoering van het doemvonnis te verstaan.

5) *en den regtvaardigen Lot verlosste, die van het onrecht, en den ontuchtigen wandel* (naar het Grieksch alleenlijk: *die van den ontuchtigen wandel*) *dier goddelooze menschen veel te lijden had.*

qui de die in diem animam justaminiquis operibus cruciabant.

9 * Novit Dominus pios de tentatione eripere: iniquos vero in diem judicii reservare cruciandos:

10 * magis autem eos, qui post carnem in concupiscentia immunditiæ ambulant, dominationemque contemnunt, audaces, sibi placentes, sectas non metuunt introducere blasphemantes: * ubi angeli fortitudine, et virtute cum sint majores, non portant adversum se execrabile judicium. * Hi vero velut irrationalia pecora, naturaliter in captionem, et in perniciem in his quæ ignorant blasphemantes in corruptione sua peribunt, * percipientes mercedem injustitiæ, voluptatem existimantes diei

regtig¹: wonende onder hen, die dag aan dag zijne regtvaardige ziel door goddelooze werken kwelden. * De Heere weet godvruchtigen uit de beproeving te redden: maar ongeregtigen te bewaren voor den dag des oordeels om gepijnigd te worden²: * en vooral dezulken, die in begeerlijkheid naar onkuisch genot het vleesch volgen, en de heerschappij³ verachten, vermetel, verwaand, schromen zij niet secten in te voeren lasterende⁴: * terwijl engelen ofschoon grooter aan sterkte, en magt geen lasterlijk oordeel tegen elkander uitbrengen. * Maar dezen, die lasteren wat zij niet kennen, zij zullen als redelooze dieren tot vangst en verderf geboren⁵, in hunne verdorvenheid omkomen, * en het loon der ongerechtigheid ontvangen, zij die de geneugten des dags voor *hun* vermaak hou-

1) *want bij zien, en hooren was hij regtig*: ofschoon onder die goddelooze menschen verkeerende, en hunne schanddaeden ziende en daarvan hoorende, bleef Lot echter getrouw aan de deugd. Dezen of dergelijken zin kan men geven aan de woorden der Vulgaat; doch naar den Griekschen tekst luidt vers 8 aldus: *want de regtvaardige man, onder hen wonende, kwelde dag aan dag bij zien en hooren zijne regtvaardige ziel door hunne goddelooze werken.*

2) *De Heere weet godvruchtigen*, gelijk Noë en Lot, *uit de beproeving te redden*: maar ongeregtigen, gelijk de tijdgenooten van Noë, *tot den dag des laatsten oordeels te bewaren om naar ziel en ligchaam gepijnigd te worden, en vooral dezulken, die in begeerlijkheid, enz.* Zie op Jud. vs. 7.

3) *de heerschappij*. Wat de Apostel hiermede heeft willen zeggen, blijft nog duister. Misschien is God, de Opperheerscher, de Heerschappij bij uitnemendheid, door dit abstracte woord beteekend.

4) *vermetel, verwaand, schromen zij niet secten in te voeren, lasterende*, en te lasteren. Naar het Grieksch luidt het hier aldus: *vermetel, verwaand, schromen zij niet heerlijkheden, hemelsche majesteiten (hemelsche geesten, door die benaming aangeduid. Vgl. Kol 1, 16) te lasteren: terwijl engelen (gelijk Michaël, zie op Jud. vs. 9) ofschoon grooter aan sterkte, en magt geen lasterlijk oordeel, geen vloekvonnis, tegen haar, tegen hemelsche majesteiten, uitbrengen.*

5) *Maar dezen* (die goddeloozen, van welke in vs. 10 gesproken wordt), *die lasteren wat (die hemelsche majesteiten welke zij niet kennen, zij zullen als redelooze dieren tot vangst, en verderf geboren, die van nature bestemd zijn om gevangen en gedood te worden, in en om hunne zedelijke verdorvenheid omkomen (naar het Grieksch: ook verdorven worden), en (eene nadere verklaring van dit verdorven worden) het loon der ongerechtigheid, de vergelding, die aan de ongerechtigheid toekomt, ontvangen.*

delicias: coinquinationes, et maculæ deliciis affluentes, in conviviis suis luxuriantes vobiscum,
 14 * oculos habentes plenos adulterii, et incessabilis delicti. Pellicientes animas instabiles, cor
 exercitatum avaritia habentes, maledictionis filii: * derelinquentes rectam viam erraverunt,
 15 secuti viam Balaam ex Bosor, qui mercedem iniquitatis amavit: (Nm 22, 22. Jud 11.)
 16 * correptionem vero habuit sævesaniæ: subjugale mutum animal, hominis voce loquens, prohibuit prophetæ insipientiam.
 17 * Hi sunt fontes sine aqua, den: zij smetten, en schandvlekken¹ uitgestort in weelde, als zij in hunne maaltijden onder u
 brassen², * zij die oogen hebben³ vol van overspel, en onverzadelijke zonde. Die onvaste zielen
 verlokken, een hart hebben in hebzucht geoeffend⁴, kinderen der vervloeking! * zij verlieten⁵
 den regten weg⁴ en dwaalden af, den weg volgende van Balaam uit Bosor, die het loon der ongerechtigheid liefnad⁵: * maar hij⁶
 werd bestraft over zijne dwaasheid⁶: het stomme lastdier, met menschelijke stem sprekende, verhinderde des propheten onzinnigheid. * Dezen zijn water-¹⁷

1) zij, die (eene nadere beschrijving van die goddeloozen (de geneugten des dags, de geneugten dezes levens, het tijdelijk en kortstondig zingenot, voor hun vermaak houden, hun geluk en hoogste goed daarin stellende: zij die smetten zijn voor zich: en schandvlekken van het Christen-volk.

2) uitgestort in weelde, als zij in hunne maaltijden onder u brassen. Naar eene andere Grieksche lezing, luidt het hier aldus: lekker levende in hunne bedriegerijen (van de opbrengst hunner bedriegerijen) als zij onder u brassen. Zie hiervan eene nadere verklaring op de gelijkkluidende plaats in den brief van den H. Judas, vs 12.

3) die oogen hebben vol van overspel, en onverzadelijke zonde; naar het Grieksch: en rusteloos (rusteloze oogen) in het zondigen: onophoudelijke zucht naar overspel en vleeschelijke zonde ziet hun bij hunne ontuchtige blikken de oogen uit. Die onvaste zielen, dezulken die nog niet vaststaan in het geloof, tot het volgen van hunne dwaalleer verlokken (vgl. vs 18); die een hart hebben in hebzucht geoeffend, die afgerigt zijn op vuil winsbejag, kinderen der vervloeking, menschen, die Gods vervloeking verdiend en op zich geladen hebben.

4) zij verlieten den regten weg, den weg der waarheid en deugd, en dwaalden af, den weg, het goddeloos gedrag, volgende van Balaam uit Bosor (naar het Grieksch: van Balaam, den zoon van Bosor, of Beör, volgens eene andere uitspraak.

5) die het loon der ongerechtigheid liefhad, die het loon, de kosbare geschenken, die Balak hem aanbood, inzien hij, wat eene ongerechte daad was, het volk Gods wilde vloeken, liefhad: want Balaam was bereid om deze ongerechtigheid te doen, als blijkt uit Dt 23, 5.

6) maar hij werd bestraft over zijne dwaasheid (naar het Grieksch: zijne overtreding). De wijze, waarop Balaam bestraft werd, is uitgedrukt in 't geen volgt: het stomme lastdier, Balaams ezeln, met menschelijke stem sprekende, verhinderde des propheten, Balaams, onzinnigheid, goddeloosheid, met welke hij tegen Gods verordening zich op weg had begeven om Israël te vloeken. Op eene wonderdadige wijze derhalve werd Balaams goddeloosheid bestraft: niet dat de woorden, door het lastdier uitgesproken, eene regstreeksche bestraffing, van Balaam inhielden, maar de ezeln verhinderde hem toch zijnen weg te vervorderen, en hare klagten moesten voor Balaam als zoovele berispingen zijn van het booze opzet, dat hij in zijn hart droeg, en hem ook terstond daarop door den Engel verweien werd. Zie Nm 22, 22, volgg.

et nebulae turbinibus exagitatæ, quibus caligo tenebrarum
 18 reservatur. * Superba enim
 vanitatis loquentes, pelliciunt
 in desideriiis carnis luxuriæ eos,
 qui paululum effugiunt, qui in
 19 errore conversantur: * liber-
 tatem illis promittentes, cum
 ipsi servisint corruptionis: a quo
 enim quis superatus est, hujus
 et servus est. (Jo 8, 34. Rom 6,
 20 16.) * Si enim refugientes coin-
 quinationes mundi in cognitione
 Domini nostri, et Salvatoris
 Jesu Christi, his rursus implicati
 superantur: facta sunt eis po-
 21 (Hebr 6, 4. Mt 12, 45.) * Melius
 looze bronwollen¹, en nevelwol-
 ken door windvlagen omgedre-
 ven, de donkerheid der duisternis
 wordt voor hen bewaard. * Want
 18 opgeblazen ijdelheden spreken-
 de², verlokken zij door de be-
 geerlijkheden van het vleesch
 der ontucht degenen, die hen
 welke in dwaling wandelen, pas
 ontvloden: * zij beloven hun
 19 vrijheid, terwijl zij zelven slaven
 der bedorvenheid zijn³: want
 door wien iemand overwonnen
 is, diens slaaf is hij geworden⁴.
 * Want indien zij na de besmet-
 20 tingen der wereld⁵ door de kennis
 van onzen Heer, en Zaligmaker
 Jesus Christus ontvloden te zijn,
 zich wederom daarin wikkelen
 en overwonnen worden: zoo is
 het laatste voor hen erger ge-

1) Dezen zijn waterlooze bronwollen, enz. De Apostel beschrijft hier die dwaalleeraars verder als dezulken, die den volgelingen hunner dwaalleer veel voortreffelijks beloven, terwijl zij niets daarvan geven; zij doen veel verwachten, maar stellen die verwachting te leur: aan bronwollen gelijk, die water belooven, maar uitgedroogd en waterloos zijn; of aan nevelwolken, die om hare leegheid door windvlagen her- en derwaarts omgedreven worden en geen regen geven. Vreeselijk was het lot, dat die dwaalleeraars wachtte: de donkerheid der duisternis, de duisterste duisternis, werd voor hen bewaard.

2) Want opgeblazen ijdelheden sprekende, enz. De Apostel verklaart hier zijne voorafgegane beelden (vs 17): waterlooze bronwollen, nevelwolken. Met ijdele grootspraak verlokken zij door middel van de begeerlijkheden van het vleesch der ontucht, van het ontuchtige vleesch, waaraan men, volgens hen, alles kan toestaan, degenen, die hen welke in dwaling wandelen (de Heidenen), pas ontvloden (de jongbekeerden), dezulken, die als jongbekeerden tot het Christendom nog maar kort geleden den zondigen wandel des Heidendoms verlaten hadden, onvaste zielen (vs 14).

3) zij (die dwaalleeraars) beloven hun, die het oor leenen aan hunne dwaalleer, echte zedelijke, vrijheid, terwijl zij zelven (die dwaalleeraars) slaven zijn der zedelijke bedorvenheid.

4) Want (eene grondstelling tot bewijsreden voor zijn gezegde: zij zijn slaven der bedorvenheid) want door wien iemand overwonnen is, diens slaaf is hij geworden. Die dwaalleeraars nu hadden zich door de bedorvenheid laten overmeesteren, en waren derhalve hare slaven geworden. Vgl. Jo 8, 34. Rom 6, 16.

5) Want indien, gelijk werkelijk het geval is, indien zij, die dwaalleeraars, na de besmettingen der wereld, het zondige leven aan de booze wereld eigen, door de kennis van onzen Heer, en Zaligmaker Jesus Christus, door het geloof in den Heere Jesus (Vgl. Hand 15, 6 en de noot), ontvloden te zijn, afgewasschen te hebben, toen zij Christenen zijn geworden, zich wederom daarin, in die besmettingen, wikkelen en derhalve er van overwonnen worden: zoo is het laatste, de toestand waarin zij thans als hervallen- n verkeerden, voor hen erger geworden dan het eerste, dan hun vroegere toestand waarin zij waren vóór hunne bekeering

enim erat illis non cognoscere
viam justitiæ, quàm post agniti-
onem, retrorsum converti ab eo,
quod illis traditum est sancto
22 mandato. * Contigit enim eis
illud veri proverbii: Canis rever-
sus ad suum vomitum: et, Sus
lota in volutabro luti. (*Prov* 26,
11.)

worden dan het eerste. * Want 21
het ware hun beter den weg
der gerechtigheid¹ niet gekend te
hebben, dan na de kennis daar-
van, zich weder af te keeren van
het heilig gebod² dat hun was
overgegeven. * Doch hun is 22
gebeurd wat het ware spreek-
woord zegt³: Een hond die veêr-
gekeerd is tot zijn braaksel: en,
Een gewasschen zeuge naar de
wenteling in het slijk.

DERDE HOOFDSTUK.

INHOUD. De Apostel zegt, met welk doel hij zijnen Christenen dezen tweeden en ook zijnen eersten brief geschreven had, vs 1, 2. Hij waarschuwt hen voorts tegen sommigen, die den spot drevén met de wederkomst van Christus ten oordeel, en wederlegt hunne spotternij; waarbij hij spreekt van den ondergang der eerste wereld door het water, terwijl de tegenwoordige hemel en aarde vergaan zouden door het vuur, vs 3—7. Dat de Heer vertoefde te komen, geschiedde uit langmoedigheid, maar de wederkomst des Heeren was zeker, en zij zou onverwachts plaats hebben, vs 8—10. Opwekking tot eenen heiligen levenswandel, en eene herhaalde vermaning, om zich door geene dwaalleeraars te laten wegslepen, maar op te wassen in de genade en in de kennis van onzen Heer en Zaligmaker Jesus Christus. Eene lofzegging aan den Heere Jesus sluit den brief, vs 11—18.

1 * Hanc ecce vobis, charissimi,
secundam scribo epistolam, in
quibus vestram excito in com-
monitione sinceram mentem:
2 * ut memores sitis eorum, quæ
prædixi verborum a sanctis Pro-

* Zie, geliefden! deze is nu de 1
tweede brief dien ik u schrijf,
in welke *brieven* ik door verma-
ning uwe opregte gezindheid
opwek⁴: * dat gij gedachtig zijt 2
aan de woorden⁵ door de heilige
Propheten voorzegg⁶, en aan het

1) *den weg der gerechtigheid*, de Christelijke godsdienst, hierboven (vs 2) *de weg der waarheid* genoemd.

2) *het heilig gebod*, de zedeleer van het Evangelie, een *heilig* gebod genoemd in tegenstelling van (vs 20) die *besmettingen der wereld*.

3) het afschuwelijke van dat hervallen wordt hier beeldsprakig voor oogen gesteld in twee spreekwoorden, van welke het eerste hoogstwaarschijnlijk ontleend is uit Spreuk 26, 11, terwijl het tweede uit het gemeene leven schijnt genomen te zijn.

4) *ik door vermaning... opwek*, enz. De Apostel geeft hun hier (vs 1, 2) te kennen, met welke bedoeling hij dezen tweeden en ook zijnen eersten brief aan hen geschreven had.

5) *dat gij gedachtig zijt aan de woorden*, enz. Naar den tekst der Vulgaat is dit vers voor eene duidelijke overzetting niet wel vatbaar; weshalve wij hier naar luid van den Griekschen grondtekst vertaald hebben.

6) *de woorden, door de heilige Propheten* van het oude verbond voorzeggd, en met name

pheticis, et Apostolorum vestro-
rum, præceptorum Domini et
3 Salvatoris. * hoc primum scien-
tes, quòd venient in novissimis
diebus in deceptione illusores,
juxta proprias concupiscentias
ambulantes, (I Tim 4, 1. II Tim
4 3, 1. Jud 18.) * dicentes: Ubi est
promissio, aut adventus ejus? ex
quo enim patres dormierunt,
omnia sic perseverant ab initio
5 creaturæ. (Ez 12, 27.) * Latet
enim eos hoc volentes, quòd cæli
erant prius, et terra, de aqua, et
per aquam consistens Dei verbo:
6 * per quæ, ille tunc mundus

gebod^t van den Heer en Zalig-
maker, door uwe Apostelen *ver-
kondigd*. * allereerst dit wetende, 3
dat er in de laatste dagen² spot-
ters met bedriegerij zullen 4
komen, die naar hunne eigene
begeerlijkheden wandelen³, * die 4
zeggen: Waar is de belofte, of
zijne wederkomst⁴? want sedert
de vaderen ontslapen zijn, blijft
alles zóó voortduren van het
begin der schepping af. * Want 5
willens is hun dit onbekend, dat⁵
er aanvankelijk een hemel was,
en eene aarde, door het woord
van God uit water, en door water
ontstaan: * door welke, de toen- 6
malige wereld met water over-

hunne voorspellingen betreffende de wederkomst des Heeren. Vgl. vers 4 en 1, 19.
1) *het gebod*. Misschien bedoelt de Apostel het *heilig gebod*, waarvan hij zoo even
(2, 21) sprak.

2) *allereerst*, in de eerste plaats, inzonderheid, *dit wetende*, namelijk *dat er in de laatste
dagen*, enz. Het deelwoord *wetende* behoort tot het voorafgaande (vs 2): *dat gij
gedachtig zijt*; men zou het zoo kunnen omschrijven: en dat gij vooral dit niet
vergeet, *dat er namelijk in de laatste dagen*, enz.

3) *dat er ... spotters met bedriegerij* (naar het Grieksch: *spotters met spotternij*: eene
emphatische zegswijze) *zullen komen*, zoodanige menschen, *die naar hunne eigene
begeerlijkheden wandelen*, die den teugel vieren aan hunne zondige begeerlijkheden en
vleschelijke lusten.

4) *die zeggen* (ziedaar de inhoud der drogrede van die toekomstige spotters): *Waar
is de belofte, of zijne komst?* naar het Grieksch: *Waar is de belofte van zijne komst*, waar
blijft de vervulling der belofte van de wederkomst des Heeren? Eene ijdele belofte
is het: de Heer komt nooit terug! *Want*, willen die spotters zeggen, de Propheten
leerden, dat die wederkomst nabij was en dat de ondergang der wereld haar zou
voorafgaan, en zie, *sedert dat de vaders*, onze voorvaderen, aan welke de Propheten
deze wederkomst hebben aangekondigd, *ontslapen, gestorven, zijn, blijft alles*, zonder
eenige verandering in den toestand der wereld, *zóó voortduren*, gelijk het was *van
het begin der schepping af*: en derhalve is die belofte of bedreiging van 's Heeren
wederkomst eene ijdele belofte: om geene ijdele belofte te zijn, hadde hare vulling
alreeds moeten plaats hebben!

5) *Want willens is hun dit onbekend, dat*, enz. Het zinverband is: zij zeggen, dat er
geene verandering is in den toestand der wereld sedert de schepping, *want* zij willen
het niet weten, *dat er namelijk aanvankelijk*, van den beginne af, *een hemel*, een wol-
ken-hemel, *was, en eene aarde, door het magt-woord van God uit water, en door water bij
hare vorming ontstaan*. Want gelijk de H. Schrift (Gn 1, 2, volgg.) ons leert: *De Geest
Gods zweefde over de wateren.... En God sprak: Er zij een uitspansel in het midden der wateren,
en het scheidde wateren van wateren. En God maakte een uitspansel* (eene ruimte, die de aarde
van den wolken-hemel scheidde) *en scheidde tusschen de wateren onder het uitspansel en de
wateren boven het uitspansel;... En God noemde het uitspansel hemel.... En God sprak: dat de
wateren, die onder den hemel zijn vergaderd worden in ééne plaats, en dat het drooge gezien
worde!... En God noemde het drooge aarde, en de vergadering der wateren noemde hij zeeën.*

7 aqua inundatus periit. * Cæli autem, qui nunc sunt, et terra eodem verbo repositi sunt, igni reservati in diem iudicii, et perditionis impiorum hominum.
8 * Unum vero hoc non lateat vos, charissimi, quia unus dies apud Dominum sicut mille anni, et
9 mille anni sicut dies unus. * Non tardat Dominus promissionem suam, sicut quidam existimant: sed patienter agit propter vos, nolens aliquos perire, sed omnes
10 ad pœnitentiam reverti. * Adveniet autem dies Domini ut fur: in quo cæli magno impetu transient, elementa verò calore solventur, terra autem et quæ in

stroomd zijnde vergaan is¹. * Maar de tegenwoordige hemel, 7 en aarde zijn door hetzelfde woord weggelegd², bewaard wordende voor het vuur tot den dag des oordeels, en der verderving van de goddelooze menschen. * En dit ééne zij u niet onbekend, zeer geliefden! dat één dag bij den Heer³ is als duizend jaren, en duizend jaren als één dag. * De Heer vertraagt zijne 9 belofte niet⁴, gelijk sommigen meenen: maar hij is om uwentwil langmoedig, niet willende dat eenigen verloren gaan, maar dat allen zich bekeeren. * Doch de 10 dag des Heeren zal komen als een dief⁵: en op dien dag zal de hemel met een groot gedruisch vergaan⁶, en de elementen zullen

1) door welke hemel en aarde de toenmalige wereld met water, het hemelsche en het aardsche, overstroomd zijnde vergaan is, van toestand veranderde: want gelijk de H. Schriit (Gn 7, 11) ons leert: *al de bronnen van den grooten afgrond braken op, en de sluisen des hemels werden geopend, en het regende op de aarde veertig dagen en veertig nachten.*

2) Maar de tegenwoordige hemel, en aarde, hemel en aarde in den toestand, waarin zij zich bevinden na den zondvloed, zijn door hetzelfde woord, van God (vs 5), door diezelfde goddelijke magt, waarmede zij in den beginne gevormd werden, tot een toekomstig gebruik weggelegd, daar zij voor het vuur, om door het vuur te vergaan, bewaard worden tot den dag des laatsten oordeels, wanneer hemel en aarde door het vuur tot eenen nieuwen hemel en eene nieuwe aarde zullen hervormd worden. Zie op vs 13.

3) En dit ééne, dit vooral, zij u niet onbekend, tot wederlegging van die spotters dient u dit vooral herinnerd, zeer geliefden! dat één dag bij den Heer is als duizend jaren: dat de eeuwige Heer den tijd geheel anders beschouwt dan wij eindige menschen, en dat derhalve het vertoeven van den dag zijner wederkomst ten oordeel, ofschoon voorzegd als spoedig zullende plaats hebben, volstrekt geen bewijs is, dat die dag niet ook werkelijk eens komen zal.

4) De Heer vertraagt zijne belofte niet, hij stelt de vervulling zijner belofte aangaande zijne wederkomst niet uit, zoodat hij den tijd, dien hij daarvoor bestemd heeft, late voorbijgaan, gelijk sommigen, die spotters, meenen, zich valschelijk inbeelden, omdat die oordeelsdag niet alreeds gekomen is, waaruit zij besluiten, dat hij ook volstrekt niet komen zal: neen, maar hij is om uwentwil (naar eene andere Grieksche lezing: *jegens u*) langmoedig, uit langmoedigheid jegens u heeft hij tot hiertoe zijne belofte nog niet vervuld, niet willende, dewijl hij niet wil, dat eenigen verloren gaan.

5) Doch de dag des Heeren zal komen, enz. De dag des Heeren, de dag van het laatste oordeel komt zeker, doch hij zal komen als een dief in den nacht (Vgl. 1 Thess 5, 2), onverwachts.

6) en op dien dag zal de hemel, de lucht- of wolkenhemel, met een groot gedruisch vergaan. Voor het magno impetu der Vulgaat staat in den grondtekst een bijwoord, waardoor het gesis of gesnor van een afgeschoten pijl beteekend wordt.

ipsa sunt opera, exurentur.

(*I Thess 5, 2. Apoc 3, 3; 16, 15.*)

11 * Cum igitur hęc omnia dis-
 12 solvenda sint, quales oportet vos
 esse in sanctis conversationibus,
 13 et pietatibus, * expectantes, et
 properantes in adventum diei
 Domini, per quem cęli ardentis
 solventur, et elementa ignis ar-
 14 dore tabescent? * Novos vero
 cęlos, et novam terram secun-
 dum promissa ipsius expecta-
 mus, in quibus justitia habitat.
 (*Is 65, 17; 66, 22. Apoc 21, 1.*)

14 * Propter quod charissimi
 hęc expectantes, satagite im-
 maculati, et inviolati ei inveniri
 15 in pace. * et Domini nostri lon-
 ganimitatem, salutem arbitre-
 mini: sicut et charissimus frater

door hitte ontbonden¹, en de
 aarde en de werken die op haar
 zijn, verbrand worden².

* Dewijl nu dit alles moet 11
 ontbonden worden, hoedanigen
 behoort gij dan niet te zijn in
 heilige handelingen³, en god- 12
 vruchtige werken, * in verwach-
 ting van, en hakende naar de
 komst van 's Heeren dag, door
 welken de hemel al brandend
 zal ontbonden worden, en de
 elementen door vuurgloed zullen
 versmelten⁴? * Doch wij 13
 verwachten ingevolge zijne belofte
 een nieuwen hemel, en eene
 nieuwe aarde⁵, waarin gerechtig- 14
 heid woont. * Daarom zeer ge-
 liefden! naardien gij dit ver-
 wacht, bejvert u om onbevlekt,
 en onbesmet voor hem bevonden
 te worden, in vrede⁶. * en de 15
 langmoedigheid onzes Heeren,
 acht haar voor zaligheid⁷: zoo-
 als ook onze zeer geliefde broe-

¹) en de elemen.en zullen door hitte (naar het Grieksch: brandende) ontbonden worden.

²) en de aarde en de werken die op haar zijn, en al de natuur- en kunstgewrochten, welke zij bevat, zullen verbrand worden,

³) Dewijl nu dit alles, geheel deze ondermaansche wereld, moet ontbonden worden (naar het Grieksch: ontbonden wordt) en de dag des Heeren komen zal, hoedanigen, hoe zeer ijverig, behoort gij dan niet te zijn in heilige handelingen, en godvruchtige werken, in verwachting van, en hakende naar de komst van 's Heeren dag, zóó u gedragende, dat gij met groot verlangen de komst van dien dag kunt te gemoet zien.

⁴) door welken dag (naar het Grieksch: om welken dag) de hemel al brandend (Vgl. vs 7) zal ontbonden worden, en de elementen door vuurgloed zullen versmelten, gelijk was voor het vuur.

Die loutering en vernieuwing der ondermaansche wereld is als eene voorbereiding tot Christus' komst ten oordeel.

⁵) Doch in stede van deze ondermaansche wereld, die door vuur vergaan moet, verwachten wij, geloovigen, ingevolge zijne belofte (bij Isaías 45, 17 en 66, 22) een nieuwen hemel, en nieuwe aarde, een vernieuwden hemel en eene vernieuwde aarde, waarin gerechtigheid woont.

⁶) Daarom zeer geliefden! naardien gij dit, een nieuwen hemel en eene nieuwe aarde, als woonplaats voor de geregtigen, verwacht, bejvert u, legt er u met allen ijver op toe, om voor hem, uwen toekomstigen regter, onbevlekt, en onbesmet, onberispelijk, zonder schuld van grove zonden, bevonden te worden, in vrede, vrede met hem hebbende, zoodat hij u als zijne vrienden moge aanzien en in zijn koninkrijk opnemen.

⁷) en de langmoedigheid des Heeren, daarin bestaande, dat hij niet thans alreeds ten oordeel komt, acht haar voor zaligheid, beschouwt die langmoedigheid als strekkende tot uwe zaligheid (Vgl. vs 9).

noster Paulus secundum datam sibi sapientiam scripsit vobis, ¹⁶ (Rom 2, 4) * sicut et in omnibus epistolis, loquens in eis de his, in quibus sunt quædam difficilia intellectu, quæ indocti, et instabiles depravant, sicut et ceteras Scripturas, ad suam ipsorum perditionem.

¹⁷ * Vos igitur fratres præscientes custodite, ne insipientium errore traducti excidatis a propria firmitate. ¹⁸ * crescite vero in gratia, et in cognitione Domini nostri, et Salvatoris Jesu Christi. Ipsi gloria et nunc, et in diem æternitatis. Amen.

der Paulus naar de hem gegeven wijsheid u geschreven heeft¹, * gelijk ook in alle brieven², ¹⁶ wanneer hij daarin van deze dingen spreekt, waarin sommige moeilijk verstaanbare dingen zijn, die de onkundigen. en onvasten verdraaijen, even als de overige Schriften, tot hun eigen verderf.

* Gij dan broeders! daar gij ¹⁷ dit³ vooruit weet zoo weest op uwe hoede, dat gij niet door de dwaling van dwaze menschen vervoerd van uwe vastheid vervalt. * maar wast op in de genade, ¹⁸ en in de kennis van onzen Heer, en Zaligmaker Jesus Christus. Hem zij de heerlijkheid en nu, en tot in den dag der eeuwigheid! Amen.

1) zooals ook onze zeer geliefde broeder, onze ambtgenoot in het Apostelschap, Paulus, naar, door, de hem van God gegeven wijsheid u geschreven heeft. — Tot bekrachtiging van zijne vermaning, om aan 's Heeren wederkomst gedachtig, een heilig leven te leiden, beroept Petrus zich op 't geen Paulus hun dienaangaande geschreven had, en hij zal daarbij bedoeld hebben Paulus' brieven aan de Klein-Aziatische Christengemeenten van Ephese en Kolosse, waarin hij, even als hier Petrus doet, de geloovigen tot een heiligen levenswandel aanspoort door hun den grooten dag der vergelding te herinneren. Zie Eph 4, 30; 6, 8. Kol 3, 4, 23-25.

2) gelijk hij ook doet in alle brieven, die hij schrijft, wanneer hij daarin van deze dingen, betreffende de wederkomst des Heeren en wat daarmede verbonden is, spreekt, waarin, in welke brieven (naar eene andere Grieksche lezing: onder welke dingen); sommige gezegden voorkomen, die moeilijk te verstaan zijn, en die de onkundige en in hun geloof onvaste menschen (die valsche leeraars van 2, 1) verdraaijen, aan die gezegden een anderen zin gevende dan zij inderdaad hebben, even als zij ook de overige heilige Schriften, om hunne dwaalleer daarmede te bevestigen, verdraaijen; iets wat hun eigen eeuwig verderf ten gevolge heeft.

3) Gij dan broeders! daar gij dit, enz. Eene slotvermaning als practische gevolgtrekking uit het voorafgaande. Daar gij dit, dat er namelijk zoodanige spotters en valsche leeraars, als hier beschreven zijn, onder u zullen optreden, vooruit weet, door ons hier gewaarschuwde, zoo weest tegen hen op uwe hoede, dat gij niet door de dwaling, de dwaalleer, van die onzinnigen (naar 't Grieksch; van die godvergelenen) vervoerd (naar 't Grieksch: mede vervoerd, gelijk anderen alreeds zich hebben laten verleiden), van uwe vastheid vervalt, uwe standvastigheid in de belijdenis van het geloof dat u verkondigd is, verliest.

INLEIDING

TOT

DE DRIE BRIEVEN VAN DEN H. JOANNES.

Aangaande den persoon en het leven van den H. Apostel en Evangelist Joannes is het noodige verslag alreeds gegeven in onze *Inleiding* tot zijn Evangelie. Doch behalve zijn Evangelie en het boek der *Openbaring*, bezitten wij onder de heilige Schriften van het nieuwe verbond ook drie brieven, die aan den H. Joannes worden toegekend, en van welke wij hier thans nog kortelijk moeten spreken.

Wat dan den oorsprong van den *eersten* brief betreft, de naam des schrijvers wordt, wel is waar, noch in den aanvang uitdrukkelijk vermeld, noch elders in den brief genoemd; maar de Ouden¹ getuigen zoo duidelijk en zoo eenparig, dat Joannes dezen brief heeft opgesteld, dat geen redelijke twijfel daaromtrent bij iemand bestaan kan. En deze getuigenis der oudheid wordt nog bevestigd, als men let op de groote verwantschap, die er in taal en stijl en

---

¹) Onder anderen, de H. Irenëus (adv. Haeres. Lib 3, Cap. 18), Tertullianus (De anima, Cap. 17), en Clemens Alexandrinus (Stromat. Lib 3).

Bij de Apostolische Vaders wordt deze brief wel nergens regtstreeks aangehaald, maar het blijkt toch duidelijk genoeg uit hunne schriften, dat zij dien gekend hebben. Zoo lezen wij bij den H. Polycarpus in zijnen brief aan de Philippiërs (Cap 7): *At wie niet belijdt, dat Jesus Christus, in het vleesch gekomen is, is een antichrist*; welk gezegde bijna woordelijk genomen is uit dezen eersten brief van den H. Joannes. Vgl I Jo 4, 2, 3. En Eusebius in zijne Kerkelijke geschiedenis (3, 39) berigt ons aangaande Papias, dat deze schrijver van den eersten brief gebruik maakte en enkele plaatsen daaruit aanhaalde.

uitdrukkingen bestaat tusschen dezen brief en het Evangelie van Joannes¹.

Wat den inhoud aangaat, is deze brief hoofdzakelijk een brief van vermaning tot een godsdienstigen en deugdzamen levenswandel in 't algemeen, en in het bijzonder tot de beoefening van de deugd der Christelijke liefde. En die vermaningen gaan uit van drie hoofdgedachten, waarnaar men den brief in drieën zou kunnen afdeelen :

God is licht, en derhalve moeten ook Gods kinderen zich gedragen als kinderen des lichts (1, — 2, 28) ;

God is gerechtigheid, en derhalve moeten ook Gods kinderen de zonde vermijden en in gerechtigheid en heiligheid voor hem wandelen (2, 29 — 4, 6) ;

God is liefde, en derhalve moeten ook Gods kinderen elkander liefhebben (4, 7 — 5, 17). En deze vermaningen gaan gepaard met herhaalde waarschuwingen tegen zekere dwaalleeraars van dien tijd, en met hartelijke opwekkingen om standvastig zich te houden aan het onderrigt, dat zij van den beginne af gehoord hadden (2, 18-28 ; 4, 1-6). Voorts handhaaft de Apostel hier ook de ware leer aangaande den persoon van Jesus Christus (4, 2 — 3 ; 5, 6 — 13), en roert nog andere leerpunten aan.

Wanneer en waar en aan wie deze brief geschreven is, wordt in den brief zelven wel nergens vermeld², maar is toch van elders met eenige zekerheid bekend. Want naar luid der overlevering, heeft Joannes, na Jerusalem verlaten te hebben, zijne Apostolische bediening uitgeoefend in Klein-Azië³ ; zijn brief zal derhalve allereerst gerigt zijn geweest aan eene of meerdere Christen-gemeenten van die gewesten. Hij schreef dien na zijn Evangelie⁴, en derhalve

¹) Deze groote verwantschap merkte ook Dionysius Alexandrinus op. Zie Euseb. H. E. 7, Cap. 25.

²) De H. Augustinus (Quaest. Evang. Lib 2, Cap. 39) haalt dezen brief aan met het opschrift: *Aan de Parthers (epistola ad Parthos)*, welk opschrift ook gevonden wordt in sommige Handschriften van onze Vulgaat. Doch voor eene geschiedkundige getuigenis der oudheid kan dit opschrift niet gelden ; hoe het ontstaan is, wordt op verschillende wijze verklaard.

³) Nicephor, H. E. 2, 42. Euseb. H. E. 3, 1.

⁴) In den aanvang van zijnen brief (1, 1—3) wijst de Apostel naar zijn Evangelie terug. Misschien voegde hij dien brief bij zijn Evangelie, toen hij afschriften daarvan zond aan de Klein-Aziatische Gemeenten.

in de laatste jaren van zijn leven, hoogstwaarschijnlijk uit Ephese, waar hij toenmaals gewoonlijk zijn verblijf hield¹.

De *tweede* en *derde* brief hebben wel een opschrift, maar geen zoodanig, waarin de naam des briefschrijvers duidelijk wordt uitgedrukt. Dat echter de Apostel en Evangelist Joannes en geen ander de schrijver dier beide brieven is, daarvoor hebben wij genoegzame getuigenissen uit de oudheid²; welk uitwendig bewijs ook hier wederom, gelijk bij den eersten brief, nog bevestigd wordt door taal, stijl en spraakgebruik, waarin die twee brieven met de overige schriften van den H. Joannes overeenkomen.

De *tweede* en *derde* brief zijn beiden gerigt aan bijzondere personen.

De *tweede* is geschreven aan eene godvruchtige Christin en hare kinderen. De Apostel waarschuwt tegen zekere dwaalleeraars, en vermaant haar, dezulken niet in haar huis te ontvangen en hunnen omgang zorgvuldig te vermijden.

De *derde* brief is gerigt aan zekeren Gajus, van elders niet bekend³. Joannes beveelt hem eerst een gezelschap van rondreizende Christenen aan; voorts beklagt hij zich over Diotrefes, het kerkelijk opperhoofd, naar het schijnt, van de Christen-gemeente, waartoe Gajus behoorde³; hij kondigt Gajus aan, dat hij, bij zijne aanstaande komst, dien Diotrefes zijne slechte handelwijze onder het oog zal brengen.

Beide brieven zijn waarschijnlijk geschreven na den eersten, en denklijk uit Ephese, waar de Apostel, als boven reeds gezegd is, in de laatste jaren van zijn leven gewoon was zijn verblijf te houden.

¹) Euseb. H. E. 5, 8.

²) Onder anderen, de H. Ireneüs (adv. Hæres 1, 13; 3, 18), Clemens Alexandrinus bij Euseb. H. E. 6, 14, en Dionysius Alexandrinus bij Euseb. H. E. 7, 25.

In den Canon der 3de Kerkvergadering van Carthago worden onder de heilige Schriften van het nieuwe verbond ook opgenoemd: *drie brieven van den Apostel Joannes*. Overigens, dat deze tweede en derde brief bij de Ouden maar zelden worden aangehaald, kan niemand bevreemden, als hij bedenkt, dat het brieven zijn van zeer kleinen omvang, en dat zij, onder het oogpunt van de geloofs- en zedeleer beschouwd, ook juist niet bijzonder veel belangrijks aanbieden.

³) Er bestaat geene reden om te vermoeden, dat deze Gajus of Cajus een van die Gajussen of Cajussen zij, van welke elders (Rom 16, 23. I Kor 1, 14. Hand 19, 29; 20, 4) gesproken wordt.

DE EERSTE BRIEF
VAN DEN H. APOSTEL JOANNES

EERSTE HOOFDSTUK.

INHOUD. Eene korte inleiding, waarin de Apostel als oor- en ooggetuige de geloofwaardigheid van het Evangelie bekrachtigt, en voorts zegt, met welke bedoeling hij dezen brief geschreven heeft, vs 1—4. Hierna leert hij, dat wij, om met God gemeenschap te hebben, wandelen moeten in het licht, dewijl Gods wezen licht is; indien wij in het licht wandelen, dan hebben wij gemeenschap met God, en het bloed van Jesus Christus, zijnen Zoon, reinigt ons van alle zonde, vs 5—7. Wie zegt, dat hij geen zonde heeft, misleidt zich zelve en maakt God tot een leugenaar; wie belijdenis doet van zijne zonden, dien worden zijne zonden vergeven, vs 8—10.

1 * <u>QUOD</u> fuit ab initio, quod audivimus, quod vidimus oculis nostris, quod perspeximus, et manus nostræ contrectaverunt 2 de verbo vitæ : * et vita mani-	* Hetgeen van den beginne 1 was ¹ , hetgeen wij gehoord, het- geen wij met onze oogen gezien hebben, hetgeen wij aanschouw- den, en onze handen betastten van het woords des levens ² : * en het leven ³ is openbaar 2

¹) *Hetgeen van den beginne was*, enz. Dit eerste vers bevat eenen voorzin (*protasis*) zonder nazin (*apodosis*), maar wat in dien voorzin gezegd is, wordt kortelijk herhaald in vers 3 door de woorden: *hetgeen wij gehoord en gezien hebben*, en daar volgt de nazin: *dat verkondigen wij u*, enz. Vers 2 is dan eene parenthees of tusschenrede, waarin echter de formele nazin alreeds voorspeld in het gezegde: *en wij getuigen en verkondigen u het eeuwige leven*.

Hetgeen van den beginne, vóór de grondlegging der wereld, van alle eeuwigheid was. Het bedoelde *subject* van dit zinlid is het *woord des levens*, als blijkt uit den zamenhang der rede van vers 1. En door dat *woord des levens* verstaat de Apostel *het woord dat in den beginne was, en bij God was, en God was* (Jo 1, 1), den eeuwigen Zoon des eeuwigen Vaders, Jesus Christus naar zijne goddelijke natuur. Hij heet het woord *des levens*, als zijnde het *levendmakende woord*, als oorzaak des levens; want, gelijk de Apostel zegt op de gelijkkluidende plaats van zijn Evangelie (1, 4): *In hetzelfde* (het woord) *was leven*. Zie hier voorts noot 1 op bladz. 493 en noot 4 op bladz. 494, 1^e Deel.

²) *hetgeen wij*, ik en mijne mede-Apostelen, *hetgeen wij met onze eigen oogen gezien hebben, hetgeen wij aandachtig aanschouwden, en onze handen betastten van het woord des levens*. Dit bijvoegsel: *van het woord des levens*, drukt het subject der rede uit, dat in het viermaal herhaalde *hetgeen* wel reeds aangeduid, maar nog niet met name genoemd was.

³) *en het leven*. De Apostel noemt hier den goddelijken persoon des woords, als oorzaak des levens, nu zelve *het leven* en aanstonds daarop *het eeuwige leven*, dat bij

festata est, et vidimus, et testamur, et annunciamus vobis vitam æternam, quærat apud Patrem, et apparuit nobis: *quod vidimus et audivimus, annunciamus vobis, ut et vos societatem habeatis nobiscum, et societas nostra sit cum Patre, et cum Filio ejus Jesu Christo. * Et hæc scribimus vobis ut gaudeatis, et gaudium vestrum sit plenum.

* Et hæc est annunciatio, quam audivimus ab eo, et annunciamus vobis: Quoniam Deus

geworden, en wij hebben het gezien, en wij getuigen, en verkondigen u het eeuwige leven, hetwelk bij den Vader was, en aan ons verschenen is: * het geen wij gezien en gehoord hebben², dat verkondigen wij u, opdat ook gij met ons gemeenschap hebt³, en onzegemeenschap zij⁴ met den Vader, en met zijnen Zoon Jesus Christus. * En dit schrijven wij u opdat⁵ gij u verblijden moogt, en uwe blijdschap volkomen zij.

* En dit is de aankondiging, die wij van hem gehoord hebben, en u verkondigen⁶: Dat God licht

den Vader was; evenals hij in zijn Evangelie (1, 4) zeide van het woord: *In hetzelfde was leven, en het leven was het licht der menschen.* Hoe kan het woord des levens, het leven, het eeuwige leven, dat bij den Vader was, gehoord, gezien, aanschouwd, betast worden? Daardoor, dat het leven, door zijne menschwording, openbaar en alzoo hoorbaar, zichtbaar, tastbaar, geworden is.

1) en aan ons verschenen is: door zijne verschijning in het vleesch, door zijne menschwording aanschouwelijk voor ons geworden is.

2) hetgeen wij gezien en gehoord hebben. Eene korte herhaling en eene wederopneming van den voorzin (vs 1), waaraan thans de formele nazin gehecht wordt: *dat verkondigen wij u*, te weten, in onze Evangelie-geschiedenis: naar het aannemelijk gevoelen, dat deze brief van Joannes ten geleide verstreckte van zijn Evangelie, geschreven ten behoeve van de Klein-Aziatische Christenen, om hen in de belijdenis van hun geloof te versterken. Zie onze *Inleiding* tot het Evangelie van Joannes, bladz. 491.

3) opdat ook gij, gelijk anderen, met ons Apostelen geestelijke gemeenschap hebt, d. i. in de belijdenis van hetzelfde geloof met ons vereenigd zijn moogt. En dewijl Joannes schreef aan dezulken die alreeds Christenen waren, zoo is dit vereenigd zijn hier een vereenigd blijven.

4) en onze gemeenschap zij met den Vader, en met den Zoon, enz. Naar het Grieksch maakt dit laatste gezegde een onafhankelijken zin uit en luidt daar aldus: *onze gemeenschap nu is* (wij zijn in vriendschappelijke verbintenis vereenigd) *met den Vader, en met zijnen Zoon Jesus Christus.* In één enkelen volzin had de Apostel hier kunnen zeggen: *opdat gij tezamen met ons gemeenschap moogt hebben met den Vader, en met zijnen Zoon Jesus Christus.*

5) en dit, dezen brief van vermaning en waarschuwing, schrijven wij u opdat gij u verblijden moogt, en uwe blijdschap volkomen zij. Naar het Grieksch alleen: *en dit schrijven wij u*, opdat uwe blijdschap volkomen zij, opdat de geestelijke blijdschap, die gij als Christenen geniet om het heil, dat u geworden is, al meer en meer toeneme door eene altijd naauwer en naauwer gemeenschap met den Vader en zijnen Zoon Jesus Christus. — Hiermede eindigt Joannes' inleiding tot zijnen brief.

6) En dit is de aankondiging, de leerling, die wij van hem, uit den mond van het vleesch geworden woord, gehoord hebben, en u verkondigen, u hier voorhouden, namelijk *Dat God licht is, en er in hem geenerlei duisternis is.* Door licht en duisternis worden hier symbolisch heiligheid en onheiligheid of boosheid beteekend. De zin is dan: Gods wezen is heiligheid, hij is de heiligheid zelve, en geene de minste zonde is in hem. Op deze waarheid bouwt de Apostel nu zijne hier (vs 6, 7) volgende verma-

lux est, et tenebræ in eo non sunt ullæ. (Jo 8, 12.) * Si dixerimus quoniam societatem habemus cum eo, et in tenebris ambulamus, mentimur, et veritatem non facimus. * Si autem in luce ambulamus sicut et ipse est in luce, societatem habemus ad invicem, et sanguis Jesu Christi, Filii ejus, emundat nos ab omni peccato. (Hebr 9, 14. I Pet 1, 19. Apoc 1, 5.)

* Si dixerimus quoniam peccatum non habemus, ipsi nos seducimus, et veritas in nobis non est. (III Rg 8, 46. II Par 6, 36. Prov 20, 9. Eccli 7, 21.) * Si confiteamur peccata nostra: fidelis est, et justus, ut remittat nobis peccata nostra, et

is, en dat er in hem geenerlei duisternis is. * Indien wij zeggen dat wij met hem gemeenschap hebben¹, en wij wandelen in de duisternis, zoo liegen wij, en doen de waarheid niet. * Maar indien wij in het licht wandelen gelijk hij in het licht is, dan hebben wij gemeenschap met elkander², en het bloed van Jesus Christus, zijnen Zoon, reinigt ons van alle zonde³.

* Indien wij zeggen dat wij geen zonde hebben, zoo misleiden wij ons zelven⁴, en de waarheid is niet in ons. * Indien wij onze zonden belijden⁵: hij is getrouw, en regtvaardig⁶, om ons onze zonden te verge-

ning om de zonde te vlugten en heiliglijk te leven, wilden zij naar waarheid gemeenschap hebben met God. Evenzoo vermaande de H. Petrus (I Pt 1, 15): *Weest naar het voorbeeld van hem, die u geroepen heeft en heilig is, weest ook gij heilig in al uwen wandel; want er staat geschreven: Weest heilig, want ik ben heilig!*

¹ *Indien wij* (eene vermanende toepassing van het gezegde in vs 5) *zeggen dat wij gemeenschap hebben met hem*, dat wij, als geloovige Christenen, met God in vriendschap verbonden, vereenigd zijn, *terwijl wij toch wandelen in de duisternis*, d. i. in gehechtheid aan de zonde leven, zonden op zonden stapelen, *dan liegen wij*, dan strijden onze woorden met onze daden, en wij doen de waarheid niet, en wij doen niet wat het gemeenschap hebben met God naar waarheid vereischt.

² *Maar indien wij* werkelijk en metterdaad *in het licht wandelen, ons op een heiligen levenswandel toeleggen*, in het licht verkeerend, *gelijk hij, God, in het licht is*, heilig is, *dan eerst hebben wij*, wij Apostelen met u, en gij met ons, *gemeenschap met elkander*, en derhalve met den Vader en met zijnen Zoon Jesus Christus. Vgl. vs 3.

³ *en het bloed van Jesus Christus, zijnen Zoon*, de verdienste van zijnen verzoenenden kruisdood op Golgotha, *reinigt ons van alle zonde*. De Apostel leert hiermede, dat ons wandelen op het pad des lichts niet zoo bestendig is, dat wij niet soms daarvan afwijken en eenige schreden doen op den weg der duisternis; en dat wij derhalve voortdurend behoefte hebben aan reiniging van zonde, welke ons gewordt door het bloed van Jesus Christus.

⁴ *Indien wij zeggen*, wie wij ook zijn mogen, *dat wij geen zonde hebben*, dat wij volstrekt niet zondigen en derhalve geene reiniging van zonde meer behoeven (vs 7), *zoo misleiden wij ons zelven*, dan plegen wij zelfbedrog, en de waarheid is niet in ons; want waarheid is het, wat de H. Jakobus leert (Jak 3, 2): *in vele dingen struikelen wij allen*. En de H. Kerkvergadering van Trenten (Sess 6, Can 23) veroordeelt dezulken, die zeggen, *dat de mensch, na eens geregtvaardigd te zijn, zijn gansche leven lang, alle zonden, ook de dagelijksche zonden, vermijden kan, tenzij door een bijzonder voorregt hem van God geschonken; welk voorregt de Kerk houdt, dat aan de H. Maagd is verleend geworden*.

⁵ *Indien wij*, geloovigen, *onze zonden belijden*, enz. Na gezegd te hebben, dat niemand zonder zonde leeft, noemt de Apostel nu het middel om vergiffenis der begane zonden te verkrijgen.

⁶ *getrouw* in de vervulling zijner belofte, waarmede hij aan de boetvaardigen, die hunne zonden belijden, vergiffenis heeft beloofd om de verdiensten van Jesus

emundet nos ab omni iniquitate. ven, en ons van alle ongeregtig-
 10 * Si dixerimus quoniam non tigheid te reinigen. * Indien wij 10
 peccavimus: mendacem faci- zeggen dat wij niet gezondigd
 mus eum, et verbum ejus non hebben¹: zoo maken wij hem
 est in nobis. tot een leugenaar, en zijn woord
 is niet in ons.

TWEEDE HOOFDSTUK.

INHOUD. Jesus Christus is de verzoening voor onze zonden en onze voorspraak bij den Vader, vs 1—2. Wie wandelt in het licht, wie kent God, wie heeft God lief, wie heeft gemeenschap met hem? Hij, die zijne geboden onderhoudt, en met name het gebod der liefde, een oud en tegelijk een nieuw gebod, vs 3—11. Hierop vermaant hij om de wereld niet lief te hebben, maar naar den wil van God te leven; de wereld ging voorbij, maar die den wil van God deed, zou eeuwig leven, vs 12—17. Eene waarschuwing tegen zekere dwaalleeraars, die loochenden, dat Jesus de Christus was, en hierom antichristen door Joannes genoemd worden, vs 18—23. Aan deze waarschuwing knoopt de Apostel eene opwekkende vermaning tot standvastigheid in het geloof, en dat zij moesten vasthouden aan het onderrigt, dat zij van den beginne af gehoord hadden: welke vermaning hij aandringt door hun de wederkomst des Heeren ten oordeel te herinneren, vs 24—28.

1 * Filioli mei, hæc scribo vobis, * Mijne kinderkens²! dit schrijf 1
 ut non peccetis. Sed et si quis ik u, opdat gij niet zondigt³.
 peccaverit, advocatum habemus Maar indien ook iemand mogt
 apud Patrem, Jesum Christum gezondigd hebben⁴, wij hebben
 2 justum: * et ipse est propitiatio een voorspreker bij den Vader,
 * en hij zelf is de verzoening: 2
 Jesus Christus den regtvaardige:

Christus. Het woord *regtvaardig* verschilt hier, wat den zin aangaat, niet van *getrouw*: het behoort namelijk tot Gods regtvaardigheid, zijne gedane beloften te vervullen.

¹) *Indien wij zeggen dat wij niet gezondigd hebben*: enz. Eene bevestiging van het gezegde in vers 8, en wat de Apostel hier schrijft: *wij hebben niet gezondigd*, verschilt wat de zaak betreft, niet van het voorafgaande (vs 8): *wij hebben geene zonde*; want wie zonde heeft, die heeft gezondigd. De zin is: *Indien wij Christenen zeggen, dat wij na ons Doopsel niet gezondigd hebben: zoo maken wij daardoor hem, God, tot een leugenaar*, dewijl hij ons zegt: dat de mensch niet zonder zonde leeft en dit verklaart doordien hij ons Christenen de vergiffenis onzer zonden heeft toegezegd. Zeggen wij dan, dat wij niet gezondigd hebben, zoo is *zijn woord*, de leer van het Evangelie, *niet in ons* door het geloof: wij gelooven niet waarachtig aan dat woord.

²) *Mijne kinderkens!* Eene toespraak van vaderlijke bezordheid en teedere liefde.

³) *dit*, de voorafgaande (vs 6-10) vermanende onderrigting, *schrijf ik u, opdat gij niet zondigt*, opdat ge u in 't algemeen van de zonde wacht, en alle zonde, voor zooverre dit der menschelijke zwakheid mogelijk is, tracht te vermijden.

⁴) *Maar indien ook* (naar het Grieksch: *En indien*) *iemand mogt gezondigd hebben*, zich door eenige zonde, hetzij doodzonde, hetzij dagelijksche zonde, heeft laten verrassen, hij wanhope niet; *wij hebben een voorspreker bij den Vader*, den God-mensch *Jesus-Christus den regtvaardige*, den zondeloze (Hebr 7, 26); hij is onze voorspreker bij den Vader, en verwerit ons de vergiffenis onzer zonden. — God de Zoon is naar zijne menschelijke natuur onze voorspreker bij den drieënnen God, onzen regter.

pro peccatis nostris: non pro nostris autem tantum, sed etiam pro totius mundi.

3 * Et in hoc scimus quoniam
cognovimus eum, si mandata
4 ejus observemus. * Qui dicit se
nosse eum, et mandata ejus non
5 custodit, mendax est, et in hoc
veritas non est. * Qui autem
servat verbum ejus, vere in hoc
charitas Dei perfecta est: et in
hoc scimus quoniam in ipso
6 sumus. * Qui dicit se in ipso
manere, debet, sicut ille ambulavit,
et ipse ambulare.

voor onze zonden¹: en niet alleen voor de onze, maar ook voor die van geheel de wereld.

* En hieraan weten wij dat ³ wij hem kennen², indien wij zijne geboden onderhouden. * Wie zegt dat hij hem kent, ⁴ en zijne geboden niet onderhoudt, die is een leugenaar³, en in dezen is de waarheid niet. Maar die ⁵ zijn woord onderhoudt, in dezen is naar waarheid de liefde Gods volkomen geworden⁴: en hieraan weten wij dat wij in hem zijn⁵. * Wie zegt dat hij in hem ⁶ verblijft, moet ook zelf wandelen, gelijk gene gewandeld heeft⁶.

1) en hij zelf is de verzoening voor onze zonden, de verzoening, door het zoenoffer van zijn bloed.

2) En hieraan weten wij dat wij hem (God) kennen, enz. De Apostel gaat nu nader verklaren, hoedanigen het zijn, welke die *gemeenschap met God* hebben, waarvan hij in het vorige hoofdstuk gesproken had; en hij leert dat daartoe vereischt wordt, dat men Gods geboden onderhoudt, en met name het gebod der liefde. Zie vs. 9, 10, 11.

En hieraan, aan dit kenmerk, *weten wij*, erkennen wij proefondervindelijk, niet echter met onfeilbare zekerheid (zie Trident. Sess. 6, Cap. 9), dat wij hem (God) kennen, met verstand en hart kennen, waarlijk *gemeenschap met hem* hebben en innig met hem verbonden zijn, *indien wij* (ziedaar dat kenmerk) *indien wij zijne geboden onderhouden*.

3) Wie zegt (eene bevestiging van het gezegde in vs 3) dat hij hem (God) kent, en, terwijl hij toch, *zijne geboden niet onderhoudt, die is een leugenaar, en in dezen*, die zoo spreekt, is de *waarheid niet*, wat hij zegt is de *waarheid niet*.

Zulk een kan het geloof hebben, maar de liefde ontbreekt hem: hij kent God niet met zijn hart, en deze kennis wordt hier bedoeld, als blijkt uit de tegenstelling (vs 5).

4) Maar die zijn woord, zijne geboden, *onderhoudt* (nog eene bevestiging, van het gezegde in vs 3), *in dezen is naar de waarheid de liefde Gods, de liefde tot God, volkomen geworden*, d. i. in dezen is waarachtige, ongeveinsde liefde tot God: hij bemint God: hij bemint God niet enkel met den mond, maar ook met het hart, met de daad: *zijne liefde tot God is echt, is volkomen*. Vgl. 3, 18. In deze volkomenheid zijn nog verschillende trappen, maar daarvan wordt hier niet gesproken. — Joannes verwisselt zijn gezegde: *gemeenschap met God hebben*, met deze: *God kennen, God liefhebben* (liefde tot God hebben), *God hebben, in God zijn, in God verblijven*, alle welke uitdrukkingen, in den grond, hetzelfde beteekenen.

5) en hieraan, aan dit kenmerk, bestaande in het onderhouden van *zijn woord*, zijne geboden, *weten wij*, (zie op vs 3), *dat wij in hem*, in God zijn, dat wij *gemeenschap met hem hebben* (1, 3, 6), in de liefde met hem verbonden zijn.

6) Wie zegt dat hij in hem, in God, *verblijft*, zijn verblijf in God heeft, *gemeenschap heeft met God*, hij moet, om geen leugenaar te zijn, (vs 4), *ook zelf alzoo wandelen, gelijk gene, Jesus Christus namelijk, gewandeld heeft*, naar zijn voorbeeld geheel zijn gedrag, geheel zijnen levenswandel inrigten. — Met dit *gene* (Vulg.: *ille*, Gr.: *ekeinos*)

7 * Charissimi, non mandatum novum scribo vobis, sed mandatum vetus, quod habuistis ab initio: Mandatum vetus est verbum, quod audistis. * Iterum mandatum novum scribo vobis, quod verum est et in ipso, et in vobis: quia tenebræ transierunt, et verum lumen jam lucet. (Jo 15, 12; 13, 34.) * Qui dicit se in luce esse, et fratrem suum odit, in tenebris est usque adhuc. * Qui diligit fratrem suum, in lumine manet, et scandalum in eo non est. (Inf 3, 14.) Qui autem odit fratrem suum, in tenebris

* Zeer geliefden! ik schrijf u geen nieuw gebod, maar een oud gebod¹, dat gij van den beginne af gehad hebt: Het oude gebod is het woord, dat gij gehoord hebt. * Wederom een nieuw gebod schrijf ik u², iets wat waar is en in hem, en in u³: want de duisternis is voorbij gegaan, en het ware licht schijnt alreeds⁴. * Wie zegt dat hij in het licht is⁵, en zijnen broeder haat, die is tot nu toe in de duisternis. * Die zijnen broeder liefheeft⁶, verblijft in het licht, en bij hem is geen aanstoot⁷. * Maar die zijnen broeder haat⁸, is in de duister

wijst Joannes op den persoon van Jesus Christus, gelijk ook elders (3, 3, 5, 7, 16; 4, 17), in dezen brief. Vgl. Jo 15, 10.

¹) Zeer geliefden! ik schrijf u geen nieuw gebod, ik kondig u door dit mijn schrijven geen nieuw gebod, geen u nog onbekend gebod aan, maar een oud gebod, enz. Na in 't algemeen vermaand te hebben tot het onderhouden van Gods geboden, wekt de Apostel hen nu voorts nog in 't bijzonder op tot het volbrengen van het gebod der Christelijke broederliefde (vs 9, 10, 11). Maar voordat hij dit gebod met name noemt, beschrijft hij het (vs 7 en 8) als geen nieuw gebod, maar een oud gebod, en toch ook een nieuw gebod. Het gebod der liefde was geen nieuw gebod maar een oud gebod, in zoo verre het hun, aan wie de Apostel schreef, niet nu eerst bekend werd gemaakt, maar zij dit gebod alreeds ontvangen hadden van den beginne af, van den tijd af, dat zij de Christelijke godsdienst hadden aangenomen: Het oude gebod, dat ik bedoel, voegt Joannes er verklarend bij, is het woord, het leerwoord aangaande de liefde, dat gij door onze prediking gehoord hebt.

²) Wederom (dit wederom beteekent hier zooveel als: en echter) een nieuw gebod schrijf ik u. Dat oude gebod der liefde noemt Joannes thans een nieuw gebod in dien zin, waarin de Zaligmaker zijn gebod der liefde een nieuw gebod genoemd had. Zie Jo 13, 34 en de aanteekening op dat vers.

³) iets wat waar is, welke nieuwheid van gebod eene werkelijkheid, eene waarheid is, en in hem, in den persoon van Jesus Christus, die ons zijn gebod van offerende liefde als een nieuw gebod gegeven heeft (zie op Jo 13, 34 en 15, 12, 13), en in u, dewijl dit gebod van offerende liefde jegens elkander ulieden vóór uwe bekeering tot het Christendom onbekend was.

⁴) want de duisternis is voorbijgegaan (naar het Grieksch: gaat voorbij, is aan het voorbijgaan), en het ware licht schijnt alreeds. Zin en zinverband zijn hier duister.

⁵) Wie zegt dat hij in het licht is, dat hij gemeenschap heeft met God (vgl. 1, 6), en zijnen broeder, zijnen mede-christen, haat, die bedriegt zich, want hij verkeert nog in de duisternis.

⁶) die zijnen broeder liefheeft, enz. Hier geeft de Apostel nu met name het gebod te kennen, dat hij in zijne voorafgaande rede (vs 7-9) bedoelde, maar tot hertoe nog niet genoemd had. Verblijven, zijn verblijf hebben, in het licht, en zijn in het licht (vs 9) zijn hier uitdrukkingen van dezelfde beteekenis. Vgl. vs 6 met vs 5.

⁷) en bij hem is geen aanstoot, er is voor hem niets, waaraan hij zich stoot.

⁸) Maar die zijnen broeder haat, enz. Eene bevestigende en verklarende herhaling van het gezegde in vs 9, en tegelijk eene antithees van vs 10.

est, et in tenebris ambulat, et nescit quo eat: quia tenebræ obcæcaverunt oculos ejus.

12 *Scribo vobis, filioli, quoniam remittuntur vobis peccata propter nomen ejus. *Scribo vobis patres, quoniam cognovistis eum, qui ab initio est. Scribo vobis adolescentes, quoniam vicistis malignum. *Scribo vobis infantes, quoniam cognovistis patrem. √Scribo vobis juvenes, quoniam fortes estis, et verbum Dei manet in vobis, et vicistis malignum. *Nolite diligere mundum, neque ea, quæ in mundo

nis, en wandelt in de duisternis, en weet niet waarheen hij gaat: want de duisternis heeft zijne oogen verblind.

*Ik schrijve u kinderkens! 12 omdat de zonden u vergeven worden om zijnen naam¹. *Ik 13 schrijve u vaders! omdat gij hem kent, die van den beginne is². Ik schrijve u jongelingen! omdat gij den booze overwonnen hebt³. *Ik schrijve u kinderen! 14 omdat gij den vader kent⁴. Ik schrijve u jongelingen! omdat gij sterk zijt, en het woord Gods in u blijft⁵, en gij den booze overwonnen hebt. *Hebt de 15 wereld niet lief⁶, noch hetgeen

1) *Ik schrijve u kinderkens! omdat*, enz. Hier volgen nu eenige waarschuwingen tegen wereldsgezindheid (vs 15-17) en tegen zekere dwaalleeraars (vs 18-23), met een woord van opwekking om standvastig in Christus te blijven (vs 24-27). De Apostel laat deze waarschuwingen en opwekkingen voorafgaan door eene zeer nadrukkelijke toespraak (vs 12-14), waarin hij aan zijne geloovigen betuigt, *waarom* hij hun schrijft; *wat* hij hun schrijft, volgt daarna (vs 15): *Hebt de wereld niet lief*, enz. Hij spreekt hen toe met vier verscheidene namen: *kinderkens*, en *kinderen*, en *vaders*, en *jongelingen*; de twee eerste benamingen der hartelijkheid, zijn gerigt tot al zijne geloovigen; met de twee laatste onderscheidt hij hen in ouderen en jongeren van jaren.

Ik schrijve u kinderhens! zeer geliefden! *omdat de zonden u vergeven worden*, naar het Grieksch: *vergeven zijn*: omdat gij door den heiligen Doop zijt afgewasschen van uwe zonden (I Kor 6, 11) *om zijnen naam*, om wille van Jesus Christus, om zijne verdiensten (1, 7; 2, 2); kort: Ik schrijve u, omdat gij Christenen zijt.

2) *Ik schrijve u vaders!* omdat gij hem kent, door het geloof hem kent, *die van den beginne is*, namelijk Jesus Christus, den Zoon Gods, het woord *des levens*, dat *van den beginne* (I Jo 1, 1) *en in den beginne* (Jo 1, 1), van alle eeuwigheid was.

3) *Ik schrijve u jongelingen!* omdat gij den booze, den duivel, door wederstand te bieden aan zijne bekoringen, *overwonnen hebt*, overwinningen op hem behaald hebt.

4) *Ik schrijve* (Gr. *Ik schreef*) *u kinderen!* zeer geliefden! *omdat gij den vader kent*, God onzen hemelschen vader, wiens aangenomen kinderen gij door de heiligmakende genade des Doopsels geworden zijt.

5) *en het woord Gods in u blijft*, en gij volhardt in de belijdenis der leer van het Evangelie.

6) *Hebt de wereld niet lief*. Hier verklaart de Apostel nu, *wat* hij zijnen geloovigen schrijven wil, en in de eerste plaats waarschuwt hij hen tegen wereldsgezindheid, gehechtheid aan de wereld, liefde voor de wereld. En door *de wereld* verstaat hij hier de wereld naar hare boosheid, de booze wereld, van welke de H. Jakobus zegt (4, 4) dat de *vriendschap met deze wereld* vijandschap tegen God is. Wat Joannes daar nog bijvoegt: *noch hetgeen in de wereld is*, is alleenlijk een verklarend bijvoegsel tot het voorafgaande *wereld*. Dit blijkt genoeg uit den Zusammenhang der rede: Zoo iemand *de wereld* lief heeft, ...; want *al wat in de wereld is*, enz.

sunt. Si quis diligit mundum,
 non est charitas Patris in eo :
 16 * quoniam omne, quod est in
 mundo, concupiscentia carnis
 est, et concupiscentia oculorum,
 et superbia vitæ : quæ non est
 17 ex Patre, sed ex mundo est. * Et
 mundus transit, et concupiscen-
 tia ejus. Qui autem facit volun-
 tatem Dei, manet in æternum.
 18 * Filioli, novissima hora est :
 et sicut audistis ^{Quod.} quia Antichri-
 stus venit : et ^{Je.} nunc Antichristi
 multi facti sunt ; unde scimus,
 19 quia novissima hora est. * Ex
 nobis prodierunt, sed non erant ex

in de wereld is. Zoo iemand de
 wereld liefheeft¹, de liefde des
 Vaders is niet in hem : * want al
 16 wat in de wereld is, is begeer-
 lijkheid des vleesches², begeer-
 lijkheid der oogen, en hoovaardij
 des levens : welke niet uit den
 Vader is, maar uit de wereld is.
 * En de wereld gaat voorbij³, en
 17 hare begeerlijkheid. Maar die
 den wil van God doet, blijft in
 eeuwigheid.
 * Kinderkens ! het is de laatste
 18 ure⁴ : en gelijk gij gehoord hebt
 dat een Antichrist komt : zoo zijn
 er nu vele antichristen opgestaan ;
 waaruit wij weten, dat het de
 laatste ure is. * Zij zijn uit ons
 19 uitgegaan⁵, maar zij waren niet

1) Zoo iemand de wereld liefheeft, de liefde des Vaders, de liefde tot God, onzen Vader is niet in hem. Niemand kan twee heeren dienen.

2) want al wat in de wereld is, is begeerlijkheid des vleesches, enz. Volgens den Griekschentekst luidt het hier aldus : want al wat in de wereld is, namelijk de begeerlijkheid des vleesches, en de begeerlijkheid der oogen, en de hoovaardij des levens, is niet uit den Vader, maar is uit de wereld. De Apostel zegt hier de reden, waarom de liefde tot de wereld onbestaanbaar is met de liefde tot God.

3) En de wereld gaat voorbij, enz. Nog eene andere beweegreden tot het opvolgen van zijne vermaning (vs 15) om de wereld niet lief te hebben : het genieten der wereldingen is kortstondig. Maar die den wil van God doet, die niet de wereld, maar God, zijnen hemelschen Vader lief heeft (vs 15), blijft in eeuwigheid, zal eeuwig zalig leven.

4) Kinderkens ! het is de laatste ure : enz. Nu waarschuwt de Apostel zijne geloovigen tegen zekere dwaalleeraars, en hij vermaant hen om onwrikbaar zich te houden aan de leer, die hun van den beginne af was verkondigd geworden. De zin is : en gelijk gij gehoord hebt in de geloofsleer die u verkondigd is, dat er namelijk een Antichrist, d. i. een tegen-Christus, of een tegenstander van Christus, komt, komen zal, komen moet : zoo zijn er overeenkomstig die voorzegging, nu alreeds vele antichristen opgestaan, als zoovele voorloopers van den Antichrist die komen moet.

Hoedanigen die antichristen waren, zegt de Apostel met een enkel woord hierna, vs 22, 23 en 4, 1, volg.

5) Zij zijn uit ons uitgegaan, maar zij waren niet uit ons, want, enz. Die antichristen die eenmaal tot onze kerkelijke gemeenschap behoorden, zijn uit ons uitgegaan, hebben onze gemeenschap verlaten en zich van ons afgescheiden, maar zij waren niet uit ons : toen zij onze gemeenschap verlieten, behoorden zij niet innerlijk daartoe ; zij hadden, door hunne met de ware geloofsleer strijdige gevoelens het geloof verzakende, onze gemeenschap innerlijk alreeds verlaten, voordat zij uitwendig zich van ons afscheidden : want indien zij uit ons geweest waren, indien zij in eene en dezelfde geloofsbelijdenis met ons inwendig volhard hadden, zij zouden voorzeher bij ons gebleven zijn, onze kerkelijke gemeenschap niet uiterlijk verlaten hebben. Maar dit, dat zij zich openlijk van ons afscheidden, geschiedde onder Gods toelating, opdat zij openbaar zouden zijn en de geloovigen hen zouden kunnen vermijden ;

nobis. nam, si fuissent ex nobis, permansissent utique nobiscum: sed ut manifesti sint quoniam non sunt omnes ex nobis. * Sed vos unctionem habetis a Sancto, et nostis omnia. * Non scripsi vobis quasi ignorantibus veritatem, sed quasi scientibus eam: et quoniam omne mendacium ex veritate non est. * Quis est mendax, nisi is, qui negat quoniam Jesus est Christus? Hic est Antichristus, qui negat Patrem, et Filium. * Omnis, qui negat Filium, nec Patrem habet. qui confitetur Filium, et Patrem habet. * Vos quod audistis ab

uit ons. want, indien zij uit ons geweest waren, zij zouden voorzeker bij ons gebleven zijn: maar *dit geschiedde* op dat zij openbaar zouden zijn *en het blijken zoude* dat niet allen uit ons zijn. * Doch gij hebt van den Heilige de zalving¹, en weet alles. * Ik schreef u niet als aan dezulken die de waarheid niet kennen², maar als aan die haar kennen: en *weten* dat geene leugen uit de waarheid is. * Wie is een leugenaar, dan hij, die loochent³ dat Jesus de Christus is? Deze is een Antichrist⁴, die den Vader, en den Zoon loochent⁵. * Al wie den Zoon loochent, heeft ook den Vader niet⁶. die den Zoon belijdt, heeft ook den Vader. * Gij,

en opdat het uit hen blijken zoude, *dat niet allen*, die uiterlijk tot onze kerkelijke gemeenschap behooren, *uit ons zijn*, ook innerlijk door hetzelfde geloof met ons zijn vereenigd.

¹) *Doch gij hebt de zalving* (eene symbolische uitdrukking om den heiligen Geest te beteekenen) (vgl. Hand 10, 38. II Kor 1, 21) *van den Heilige*, d. i. van Christus, *en gij weet alles*, wat gij noodig hebt te weten, gij zijt genoegzaam onderrigt, gij hebt van die antichristen niets te leeren.

²) *Ik schreef u*, ik schrijf u hier derhalve aangaande die dwaalleeraars *niet* daarom, omdat gij *de waarheid* aangaande den persoon van Jesus Christus *niet kent* en haar eerst nog moet leeren, maar omdat gij haar kent, en weet *dat geene leugen uit de waarheid is*, en daarom het leugenachtige van hunne leer zult inzien, als gij haar vergeelijken zult met de waarheid, die gij kent; ik schreef u, niet om u te leeren, maar om u tegen die dwaalleeraars te waarschuwen.

³) *Wie is een leugenaar, dan hij, die loochent*, indien hij het niet is die loochent, *dat Jesus de Christus*, dat is, de Zone Gods, *is*. Hier verklaart de Apostel nu, welke leugen (vs 21) hij voornamelijk bedoelde: deze leugen was de Gnostische dwaalleer, volgens welke de Identiteit des persoons van Jesus en Christus of den Zoon Gods ontkend en derhalve ook zijne menschwording geloochend werd.

⁴) *Deze leugenaar is een Antichrist*, een van die antichristen, van welke de Apostel kort te voren (vs 18) sprak.

⁵) *die den Vader, en den Zoon loochent*. Deze zinsnede behoort niet tot het aanwijzend voornaamwoord *deze*, maar tot het predicaat: *een antichrist*; de zin is: en daar hij loochent, dat Jesus is de Christus, de Zone Gods, zoo loochent hij tegelijk den Vader en den Zoon.

⁶) *Al wie den Zoon loochent*, enz. Eene bevestiging van het laatste gezegde: hij loochent tegelijk *den Vader en den Zoon*. Want *al wie den Zoon loochent*, en dat doen allen die loochenen, dat Jesus is de Christus, de Zone Gods, die *heeft ook den Vader niet* in zijn geloof, hij loochent ook den Vader; en *die den Zoon belijdt, heeft ook den Vader* in zijn geloof, hij belijdt ook den Vader: eene herhaling der voorafgaande gedachte, in een anderen vorm.

initio, in vobis permaneat: Si in
 vobis permanserit quod audistis
 ab initio, et vos in Filio, et Patre
 25 manebitis. * Et hæc est repro-
 missio, quam ipse pollicitus est
 26 nobis, vitam æternam. * Hæc
 scripsi vobis de his, qui sedu-
 27 cunt vos. * Et vos unctionem,
 quam accepistis ab eo, maneat
 in vobis. Et non necesse habetis
 ut aliquis doceat vos: sed sicut
 unctio ejus docet vos de omni-
 bus, et verum est, et non est
 mendacium. Et sicut docuit
 vos: manete in eo.

28 * Etnunc filioli manete in eo: ut

wat gij¹ van den beginne
 gehoord hebt, dat blijve in u!
 indien in u blijft wat gij van den
 beginne gehoord hebt, dan zult
 ook gij in den Zoon, en in den
 Vader blijven². * En dit is de
 25 belofte, die hij zelf ons beloofd
 heeft, het eeuwige leven³. * Dit
 26 schreef ik u aangaande hen,
 die u verleiden⁴. * En gij de
 27 zalving, die gijlieden van hem
 ontvangen hebt, blijve in u⁵. En
 gij hebt niet noodig dat iemand
 u leere: maar⁶ gelijk zijne zal-
 ving u in alles onderrigt, zóó is
 het waar, en is geen leugen⁷. En
 gelijk zij u geleerd heeft: blijft
 zóó in hem⁸.

* En nu dan kinderkens! 28

1) *Gij, wat gij*, enz. Tegenover die dwaalleeraars vermaant de Apostel zijne geloovigen tot onwrikbare standvastigheid in hunne belijdenis. *Gij, wat gij van den beginne*, toen gij Christenen geworden zijt, toen u de leer van het Evangelie het eerst verkondigd werd, *gehoord hebt* van uwe leeraars en geloovig beleden hebt, *dat blijve in u*: blijft aan die leer met hart en ziel standvastig gehecht. — De Apostel bedoelt wel de leer van het Evangelie in 't algemeen, maar hier toch in 't bijzonder de geloofsleer aangaande den persoon van Jesus Christus, namelijk dat *Jesus de Christus is*, vs 22.

2) *in den Zoon, en in den Vader blijven*, in gemeenschap met den Zoon en den Vader. De Apostel noemt den Zoon vóór den Vader, omdat hij die dwaalleeraars beoogde, die den Zoon loochenden.

3) *En dit is de belofte (de belofte)* is hier metonymisch gezegd voor de beloofde zaak, *die hij zelf, Jesus Christus, ons beloofd heeft*, indien wij blijven in den Vader en in den Zoon (vs 24), namelijk *het eeuwige leven*.

4) *Dit (datgene wat de Apostel van vs 18 af tot hiertoe gezegd had) schreef ik u aangaande hen, die u verleiden*, die er op uit zijn om u af te brengen van de ware godsdienstleer, die u in den beginne verkondigd is (vs 24). De Apostel besluit hiermede wat hij hun betreffende die antichristen (vs 18—25) geschreven had.

5) *En gij, en wat u betreft, de zalving, die gijlieden van hem, van den Heere Jesus Christus (vs 20) ontvangen hebt, blijve in u*. Leest men hier met onze Vulgaat *blijve*, dan is Joannes' rede hier vermanend, gelijk in vs 24: doch leest men naar het Grieksch, volgens de meeste handschriften, in den indicatief *blijft*, dan drukt de Apostel hiermede zijn vast vertrouwen uit, dat zij die zalving zullen bewaren, d. i. volhardden zullen in de onderrigting van den heiligen Geest, dien zij *van den Heilige (vs 20) d. i. van den Heere Jesus Christus ontvangen hadden*.

6) *en gij hebt niet noodig, dat iemand u leere*: gij weet alles, wat gij noodig hebt te weten, Vgl. vs 20

7) *maar gelijk zijne zalving* (naar eene andere Grieksche lezing: [*dezelfde zalving*) u alles, wat gij in het stuk van godsdienst weten moet, *leert, zóó is het ook waar*, is het ook waarheid, *en is het geen leugen*.

8) *En gelijk zij, die zalving, u geleerd heeft van den beginne (vs 24): blijft zóó in hem, in Christus*. Vertaalt men hier: *zóó blijft gij in hem*, wat naar het Grieksch (*menete*) geoorloofd is, dan drukt de Apostel hiermede nogmaals zijn vast vertrouwen uit, dat zij in de belijdenis van hun geloof standvastig zullen volhardden.

cum apparuerit, habeamus fiduciam, et non confundamur ab eo
 29 in adventu ejus * Si scitis quoniam justus est, scitote quoniam et omnis, qui facit justitiam, ex ipso natus est.

blijft in hem : opdat als hij zal verschijnen, wij vertrouwen hebben, en niet van hem beschaamd worden bij zijne komst¹. * Indien gij weet dat hij regtvaardig is, zoo weet dat ook een iegelijk², die de gerechtigheid doet, uit hem geboren is.

DERDE HOOFDSTUK.

INHOUD. Eene algemeene vermaning om de zonde te vermijden en in gerechtigheid en heiligheid voor God te wandelen ; welke vermaning meermalen herhaald en door onderscheidene beweegredenen wordt aangedrongen, 2. 29-3, 1-10. Hieraan bindt de Apostel nu eene bijzondere vermaning tot werkzame Christelijke liefde, tot welker beoefening hij onderscheidene drangredenen aanvoert, en de opofferende liefde van onzen Heer Jesus Christus ten voorbeeld stelt, vs 11-24.

1 * Videte qualem charitatem dedit nobis Pater, ut filii Dei nominemur et simus. Propter hoc mundus non novit nos : quia
 2 non novit eum * Charissimi, nunc filii Dei sumus : et nondum appa-

* Ziet hoedanig eene liefde de Vader ons gegeven heeft, dat wij kinderen Gods genaamd worden en zijn³ ! Daarom kent ons de wereld niet⁴ : dewijl zij hem niet kent. * Zeer geliefden ! nu zijn wij kinderen Gods⁵ : en

1) En nu dan (eene op de voorafgaande gezegden zich grondende vermaning tot besluit), *kinderkens* ! blijft in hem,..... opdat als hij zal verschijnen, op den jongsten dag van den hemel ten oordeel zal komen, wij (de Apostel gaat niet voort: opdat gij, maar hij zegt : opdat wij, te kennen gevende, dat de vermaning om in Christus te blijven ook hem raakt) *vertrouwen hebben mogen*, het vertrouwen van een goed geweten, als wij voor zijnen registerstoel zullen staan, opdat wij weten, dat wij in hem gebleven zijn, en niet van hem beschaamd worden bij zijne komst ten oordeel.

2) *Indien gij weet*, en er valt niet aan te twijfelen, of gij het weet, dat hij, God namelijk, *regtvaardig is*, heilig in al zijne werken, zoo weet ook dit, dat ook een iegelijk, die de gerechtigheid doet, een kind Gods en uit hem geboren is. Geene gerechtigheid zonder die geestelijke wedergeboorte uit God. — Met dit vers had het volgende hoofdstuk moeten aanvangen.

3) *Ziet*, overweegt, overdenkt het wel, *hoedanig eene liefde*, hoe groote liefde, de Vader, God, onze hemelsche Vader, *ons gegeven heeft*, hoe groot een geschenk van zijne liefde hij ons gedaan heeft, daarin bestaande, dat wij kinderen Gods genoemd worden en zijn, door onze geestelijke wedergeboorte uit God (zie op Jo 1, 14) zijne kinderen zijn geworden, aan zijne goddelijke natuur deelachtig (II Pt 1, 4).

4) *Daarom*, omdat wij kinderen Gods zijn, daarom kent ons de ongeloofige en booze wereld niet : en zij kent ons niet als kinderen Gods, dewijl zij hem, God, onzen Vader, niet kent.

5) *Zeer geliefden ! nu zijn wij kinderen Gods* : enz. De zin is : nu, in dit leven, zijn wij alreeds waarlijk en werkelijk kinderen Gods, en wat wij, als zoodanigen, eenmaal, in het andere leve, zijn zullen, de onuitsprekelijke heerlijkheid, die ons in onze hoe-

ruit quid erimus. Scimus quoniam cum apparuerit, similes ei erimus: quoniam videbimus
 3 eum sicuti est. * Et omnis, qui habet hanc spem in eo, sanctificat se, sicut et ille sanctus est.
 4 * Omnis, qui facit peccatum, et iniquitatem facit: et peccatum
 5 est iniquitas. * Et scitis quia ille apparuit ut peccata nostra tolleret: et peccatum in eo non est. (Is 53, 9. I Pt 2, 22.)
 6 * Omnis, qui in eo manet, non peccat: et omnis, qui peccat, non vidit eum, nec cognovit eum.
 7 * Filioli, nemo vos seducat.

het is nog niet openbaar geworden wat wij zijn zullen. Wij weten dat wanneer het openbaar zal zijn, wij gelijk zullen zijn aan hem: want wij zullen hem zien gelijk hij is¹. * En al wie deze hope op hem heeft, die heiligt zich, gelijk gene heilig is². * Al wie zonde doet³, doet ook ongerechtigheid: en de zonde is de ongerechtigheid⁴. * En gij weet dat hij verschenen is⁵ opdat hij onze zonden zoude wegnemen: en zonde is er in hem niet. * Al wie in hem verblijft, zondigt niet⁶: en al wie zondigt, die ziet hem niet, en kent hem niet. * Kinderkens! dat niemand u misleide⁷! Die

Wet van kind

danigheid van kinderen Gods voorbereid is, is nog niet openbaar geworden, nog niet aan het licht gebracht, is nog verborgen.

1) Wij weten uit de kennis, welke het geloof ons geeft, dat wanneer het openbaar zal zijn, wanneer dat wat wij eenmaal zijn zullen en wat nu nog verborgen ligt, zal verschenen zijn, wij gelijk zullen zijn aan hem, aan God, wiens kinderen wij zijn: gelijk, niet echter in wezenheid of natuur; gelijk, en dit, omdat wij hem zullen zien, van aanschijn tot aanschijn (I Kor 13, 12) zien gelijk hij is, door eene bovennatuurlijke kracht (het lumen gloriae), welke hij ons daartoe verleenen zal.

2) En al wie (hier wordt Joannes' rede vermanend) deze hope, de hoop van als kind van God eenmaal aan God gelijk te zullen zijn, op hem, op God, gegrond heeft, die heiligt zich, die moet bij gevolg de zonde vluchten en ijverig zich toeleggen op een heiligen levenswandel, zich heiligen, gelijk gene, namelijk Christus, heilig is.

3) Al wie zonde doet, enz. De Apostel dringt zijne voorafgegane vermaning tot een heiligen levenswandel aan, door hen te doen opmerken, wat zondigen is. Al wie zonde doet, doet ook ongerechtigheid, naar de kracht van het Grieksche woord, *wetschending*, *welbreuk*. De zin schijnt wel te zijn: Al wie zondigt, verzet zich tegen God en zijn gebod.

4) en zonde is ongerechtigheid. Eene bevestiging van het voorafgaand gezegde. — Misschien bestrijdt Joannes hier zijdelings sommigen, die een verkeerd begrepen onderscheid maakten tusschen ongerechtigheid en datgene wat zij zonde noemden.

5) En gij weet dat hij verschenen is, enz. Nog eene andere reden, waarom zij de zonde moesten vermijden en zich op een heiligen levenswandel toeleggen. De Heere Jesus, dat wisten zij, was, door zijne menschwording, in het vleesch verschenen, om onze zonden weg te nemen. Het plegen der zonde was derhalve strijdig tegen het doel van zijne verschijning.

6) en zonde is er in hem niet, in hem, in Christus, ons voorbeeld (vgl. 2, 6), is geen zonde. Al wie derhalve in hem verblijft, naar waarheid met hem in liefde vereenigd is, die zondigt niet, die geeft zich niet over aan de zonde: en al wie zondigt, die zich aan de zonde overgeeft, die ziet hem niet, en kent hem niet met zijn hart, die verblijft niet in hem, is niet in hem, is niet met hem in liefde vereenigd. Vgl. 2, 3-6, en de aantekeningen.

7) Kinderkens! dat niemand u misleide! De Apostel waarschuwt hier zijne geloovigen

8 Qui facit justitiam, justus est :
 sicut et ille justus est. * Qui facit
 peccatum, ex diabolo est : quo-
 niam ab initio diabolus peccat.
 In hoc apparuit Filius Dei, ut
 dissolvat opera diaboli. (Jo 8,
 9 44.) * Omnis, qui natus est
 ex Deo, peccatum non facit :
 quoniam semen ipsius in eo
 manet, et non potest peccare,
 10 quoniam ex Deo natus est. * In
 hoc manifesti sunt Filii Dei, et
 filii diaboli.

Omnis qui non est justus, non
 est ex Deo, ^{et} qui non diligit
 11 fratrem suum : * quoniam hæc
 est annuntiatio, quam audistis
 ab initio, ut diligatis alteru-
 12 trum. (Jo 13, 34; 15, 12.) * Non

de geregtigheid doet, die is
 geregtig : gelijk ook gene geregt-
 8 igit is¹. * Die de zonde doet², is
 uit den duivel : want de duivel
 zondigt van den beginne. Daar-
 9 toe is de Zone Gods verschenen³,
 opdat hij de werken des duivels
 zou verbreken. * Al wie uit God
 geboren is⁴, doet geen zonde :
 want zijn zaad blijft in hem, en
 hij kan niet zondigen, omdat hij
 uit God geboren is. * Hierin zijn
 10 de Kinderen Gods, en de kinde-
 ren des duivels openbaar⁵.

Al wie niet geregtig is, is
 niet uit God, en die zijnen broe-
 11 der niet liefheeft⁶ : * want dit is
 de verkondiging, die gij van den
 beginne gehoord hebt, dat gij
 12 elkander moet liefhebben. * Niet

tegen dezulken, die leerden, naar het schijnt, dat het genoeg was te gelooven, om geregtigen en kinderen Gods te zijn. Waartegen Joannes verklaart, dat geen Christen geregtig is voor God, tenzij hij de geregtigheid oefene; eerst zulk een Christen is geregtig.

1) *gelijk ook gene*, t. w. Jesus (zie boven, noot 6 op bladz. 264) *geregtig is*: als hij de geregtigheid oefent, dan eerst gelijkt hij op Jesus, den geregtige, wiens voorbeeld hij moet navolgen (vs 3). Zulk een *ziet en kent Jesus* (vs 6).

2) *Die de zonde doet, die is*, wel verre van geregtig en een kind van God te zijn, *uit den duivel*, een kind des duivels (vs 10): omdat hij, zondigende, een *navolger* is desgenen, die *van den beginne* af gezondigd heeft en bij voortdoring *zondigt*. Zie op Jo 8, 44.

3) *Daartoe*, tot dat einde, *is de Zone Gods* door zijne menschwording in de wereld *verschenen*, mensch geworden, *opdat hij de werken des duivels*, d. i. de zonden (vs 5), *zou verbreken*, zou vernietigen. De Apostel herhaalt hier met andere woorden het gezegde in vs 5: *hij is verschenen, opdat hij onze zonden zoude wegnemen*.

4) *Al wie uit God geboren is, doet geen zonde*, vermijdt de zonde, geeft zich niet over aan de zonde: *want zijn zaad*, het zaad van God, *blijft, is, in hem*, d. i. hij is een kind Gods geworden; *en hij kan niet zondigen*, zich niet overgeven aan de zonde, omdat hij *uit God geboren is*. Zich overgeven aan de zonde is volstrekt onbestaanbaar met het geboren zijn uit God, en derhalve is het den wedergeborene zedelijk onmogelijk zich over te geven aan de zonde; hij kan zich niet overgeven aan de zonde, want hij mag het niet: het is onbestaanbaar met zijne hoedanigheid van kind Gods.

5) *Hierin*, in het vermijden of niet vermijden van de zonde (vs 8, 9), *zijn de Kinderen Gods, en de kinderen des duivels openbaar*, daardoor maken de Kinderen Gods en de kinderen des duivels zich als zoodanigen uiterlijk kenbaar.

6) *Al wie niet geregtig is* (naar het Grieksch: *al wie geen geregtigheid doet*), geen beoefenaar is van godsdienst en deugd, zijne godsdienstige en zedelijke pligten niet vervult, is niet uit God, en zoo in 't bijzonder is hij geen kind van God, die zijnen broeder niet liefheeft. Want die bedoeling der broederliefde behoort tot de Christelijke geregtigheid.

sicut Cain, qui ex maligno erat, et occidit fratrem suum. Et propter quid occidit eum? Quoniam opera ejus maligna erant: fratris autem ejus, justa. (Gn 4, 8.) * Nolite mirari fratres, si odit vos mundus. * Nos scimus quoniam translati sumus de morte ad vitam, quoniam diligimus fratres. Qui non diligit, manet in morte: (Lv 19, 17.) * omnis, qui odit fratrem suum, homicida est. Et scitis quoniam omnis homicida non habet vitam æternam in semetipso manentem. * In hoc cognovimus charitatem (Dei), quoniam ille animam suam pro nobis posuit: et nos debemus pro fratribus

doen gelijk Kaïn, die uit den booze was, en zijnen broeder doodsloeg¹. En waarom sloeg hij hem dood? Omdat zijne werken boos waren: en die zijns broeders gerechtig². * Verwondert u niet³ broeders! indien de wereld u haat. * Wij, wij weten dat wij uit den dood tot het leven zijn overgebracht, omdat wij de broeders liefhebben⁴. Die niet liefheeft, blijft in den dood⁵: * al wie zijnen broeder haat, is een moordenaar⁶. En gij weet dat geen moordenaar het eeuwige leven in zich verblijvende heeft. * Hieraan hebben wij de liefde Gods gekend, dat gene zijn leven voor ons gelaten heeft⁷: ook wij

1) *want* (eene bewijsreden daarvoor, dat de broederliefde tot de Christelijke gerechtigheid behoort) *dit is de verkondiging*, het gebod, dat gij van den beginne, toen gij in de leer van het Evangelie onderrigt en Christenen geworden zijt, gehoord hebt, dat gij namelijk elkander moet liefhebben (naar het Grieksch: dat wij elkander moeten liefhebben). En niet doen, gelijk Kaïn, die uit den booze was, een kind des duivels was (zie boven, noot 5 op bladz. 272), en zijnen broeder doodsloeg (Gn 4, 3, volgg.).

2) *En waarom*, om welke reden, sloeg hij hem dood? Uit haat, omdat hij Abels gerechtigheid niet kon verdragen: omdat zijne werken boos waren: en die zijns broeders gerechtig: en die haat maakte hem tot een broedermoorder, toen God zijn offer versmaade en met welgevallen nederzag op dat van zijnen broeder.

3) *Verwondert u niet broeders!* indien de wereld u haat. Eene vertroostende bemerking: de booze haat den goede, gelijk wij zien uit Kaïn en Abel; gij behoeft u derhalve, broeders! niet te verwonderen over den haat, dien de wereld u toedraagt.

4) *Wij, wij weten dat*. De Apostel keert, na die soort van uitweiding (vs 11-13), tot zijn thema van vs 10 terug. *Wij*, Christenen, ofschoon bij de wereld gehaat, *wij weten*, en dit kan ons troosten, dat wij door Gods genade uit den dood, uit den doodstaat der zonde, tot het leven, in den levenstaat der gerechtigheid, zijn overgebracht, omdat, ziedaar het teeken waaruit wij dit weten, niet echter met onseilbare zekerheid (zie Trident. Sess 6, Cap 9), omdat wij de broeders liefhebben. Vgl. 2, 3.

5) *Die* zijnen broeder niet liefheeft, blijft in den dood: is in den doodstaat der zonde. Eene tegenstelling der naast voorafgaande uitspraak.

6) *al wie zijnen broeder haat*, is in zijn hart een moordenaar zijns broeders. En gij weet uit het onderrigt, dat gij genoten hebt, dat geen moordenaar het eeuwige leven in zich verblijvende heeft. Door het eeuwige leven verstaat de Apostel hier hetzelfde wat hij boven, vs 14, eenvoudig het leven genoemd had. Dat leven der ziel is de staat van genade; en in welken zin dit leven het eeuwige leven genoemd wordt, is elders verklaard. Zie 1ste Deel, bladz. 521, noot 2.

7) *Hieraan hebben wij de liefde Gods* (het woordje *Gods* wordt in de meeste Grieksche handschriften niet gelezen) gekend, hieraan namelijk, dat gene (Jesus Christus, zie boven, bladz. 264, noot 6) zijn leven voor ons, om ons van den eeuwigen dood te verlossen, gelaten heeft, vrijwillig voor ons gestorven is. Ziedaar ons voorbeeld; en

- animas ponere. (Jo 15, 13.)
 17 * Qui habuerit substantiam hujus
 mundi, et viderit fratrem suum
 necessitatem habere, et clauserit
 viscera sua ab eo: quomodo
 charitas Dei manet in eo? (Jac 2,
 18 15.) * Filioli mei, non diligamus
 verbo, neque lingua, sed opere
 19 et veritate. * in hoc cognosci-
 mus quoniam ex veritate sumus:
 et in conspectu ejus suadebimus
 20 corda nostra. * Quoniam si
 reprehenderit nos cor nostrum:
 major est Deus corde nostro, et
 21 novit omnia. * Charissimi, si
 cor nostrum non reprehenderit
 nos, fiduciam habemus ad Deum:
 22 * et quidquid petierimus, acci-
 piemus ab eo: quoniam mandata
 ejus custodimus, et ea, quæ sunt
 placita coram eo, facimus. (Mt
 21, 22.)
 23 * Et hoc est mandatum ejus:
 Ut credamus in nomine Filii
 ejus Jesu Christi: et diligamus
- moeten voor de broeders ons
 leven laten. * Wie het goed
 17 dezer wereld heeft, en zijnen
 broeder behoefte ziet hebben,
 en zijn hart voor hem toesluit:
 hoe blijft de liefde Gods in hem?
 * Kinderkens! laat ons niet lief-
 18 hebben met woord, of tong, maar
 met daad en waarheid². * daar-
 19 aan erkennen wij dat wij uit de
 waarheid zijn: en wij zullen voor
 hem onze harten gerust stellen³.
 * Want indien ons hart ons berispt:
 20 God is grooter dan ons
 hart, en hij weet alles⁴. * Zeer
 21 geliefden! indien ons hart ons
 niet berispt, dan hebben wij ver-
 22 trouwen jegens God⁵: * en al
 wat wij vragen, zullen wij van
 hem ontvangen: dewijl wij zijne
 geboden onderhouden⁶, en doen
 wat hem behagelijk is.
 * En dit is zijn gebod: 23
 Dat wij gelooven in den naam
 van zijnen Zoon Jesus Chris-

ook wij moeten naar zijn voorbeeld ons leven laten voor de broeders, daartoe bereid zijn, in geval de pligt der liefde dit van ons vorderde.

¹ *hoe blijft de liefde Gods in hem? Deze vraag heeft hier de kracht van eene nadrukkelijke ontkenning: de liefde Gods, de liefde tot God, blijft niet in hem (Vgl. 4, 20), want hij is een overtreder van het gebod der liefde. Vgl. 2, 3-5.*

² *met daad en waarheid.* Onze broederliefde moet zich, waar zij dit kan doen (vs 17), in daden openbaren; waar onze liefde daad is, daar is zij waarheid.

³ *daaraan, dat onze broederliefde niet in bloote woorden (vgl. Jak 2, 15, 16) maar in daden bestaat, daaraan erkennen wij (volgens eene andere Grieksche lezing: zullen wij erkennen) dat wij uit de waarheid zijn, kinderen der Waarheid, kinderen zijn van God, die de Waarheid is; en wij zullen zoo doende, t. w. onze broederliefde door daden betoonende, voor hem, voor God, als wij ons hem als onzen toekomstigen regter vertegenwoordigen, onze harten, ons geweten, gerust stellen, vertrouwen mogen, dat wij God waarlijk lief hebben.*

⁴ *Want (eene waarschuwing tegen geveinsde broederliefde) indien ons hart ons berispt, ons voor den regterstoel van ons geweten bestraft en veroordeelt wegens onze liefdeloosheid: God is grooter dan ons hart, zijne kennis van ons overtreft nog die van ons eigen hart, en hij weet alles, niets is voor hem verborgen.*

⁵ *indien ons hart ons niet berispt, indien ons geweten ons niet bestraft, niet veroordeelt, maar ons getuigt, dat wij niet met woord, en tong, maar met daad en waarheid vs 18) de broederliefde beoefenen, dan hebben wij vertrouwen jegens God, dan naderen wij tot hem in onze gebeden met vertrouwen.*

⁶ *en al wat wij hem vragen, indien wij namelijk bidden naar zijnen wil (zie 5, 14) zullen wij van hem ontvangen: dewijl wij, als gehoorzame kinderen, zijne geboden, het gebod der broederliefde en het gebod des geloofs in Christus, als blijkt uit vs 23, onderhouden.*

alterutrum, sicut dedit mandatum nobis. (Jo 6, 29; 17, 3; 24 13, 34; 15, 12.) * Et qui servat mandata ejus, in illo manet, et ipse in eo: et in hoc scimus quoniam manet in nobis, de Spiritu, quem dedit nobis.

tus¹: en elkander liefhebben, gelijk hij ons een gebod gegeven heeft. * En wie zijne geboden onderhoudt², die blijft in hem, en hij in hem: en hieraan weten wij dat hij³ in ons blijft uit den Geest, dien hij ons gegeven heeft.

VIERDE HOOFDSTUK.

INHOUD. De Apostel waarschuwt hen op nieuw tegen zekere valsche leeraars, en zegt hun ook, waaraan zij die dwaalgeesten zouden kunnen onderkennen, vs 1-6. Hierna spreekt hij wederom van de Christelijke liefde, en dringt nog eens op de beoefening van deze hoofddeugd aan. God is de liefde, en hij heeft ons zijne liefde daardoor geopenbaard, dat hij zijnen eenigen Zoon in de wereld gezonden heeft om ons te verlossen en zalig te maken. Deze liefde vordert van ons wederliefde; maar er kan zonder broederliefde geen ware liefde tot God bestaan: en wij hebben van God dit gebod, dat die God wil liefhebben, ook zijnen broeder moet liefhebben, vs 7—21.

¹ * Charissimi, nolite omni spiritui credere, sed probata spiritus si ex Deo sint: quoniam multi pseudoprophetae exierunt in mundum. * in hoc cognoscitur spiritus Dei: omnis spiritus qui confitetur Jesum Christum in carne venisse, ex Deo est: * et ² ³ omnis spiritus, qui solvit Jesum,

* Zeer geliefden! geloof niet ¹ elken geest⁴, maar beproeft de geesten of zij uit God zijn: want er zijn vele valsche propheten⁵ uitgegaan in de wereld. * hieraan ² erkent men den geest Gods: alle geest die belijdt dat Jesus Christus in het vleesch gekomen is, is uit God⁶: * en alle geest, ³

¹) gelooven in den naam van Christus en in Christus gelooven, zijn uitdrukkingen van eenerlei betekenis.

²) En wie zijne geboden onderhoudt, die blijft in hem, in God, en hij, God, blijft in hem Vgl. 2, 5.

³) en hieraan weten wij dat hij, God, in ons blijft, namelijk uit den Geest, den heiligen Geest, dien hij ons gegeven heeft, en die in ons woont en werkt door den bijstand zijner genade, waardoor wij Gods geboden onderhouden. Vgl. II Tim 1, 14.

⁴) geloof niet elken geest, enz. De Apostel waarschuwt hier op nieuw tegen zekere valsche leeraars, van welke hij reeds vroeger (2, 18, volg.) gesproken had; en hij geeft hun nu ook een dubbel teeken, een bijzonder (vs 2, 3) en een algemeen (vs 6), waaraan zij die dwaalgeesten zouden kunnen onderkennen.

⁵) want er zijn vele valsche propheten, enz. De reden voor deze zijne vermaning: er waren vele valsche propheten, bedriegers, die valschelijk voorgaven door goddelijke ingeving te spreken, uitgegaan in de wereld; zij moesten derhalve niet elken geest, niet elken leeraar, die onder hen optrad en voorgaf uit God te zijn, gelooven, maar de geesten beproeven, of zij waarlijk uit God waren.

⁶) hieraan erkent men (naar eene andere Grieksche lezing: hieraan erkent gij, of wel: erkent hieraan) den geest Gods, of de geest van iemand, die als leeraar optreedt uit God is: alle geest die belijdt dat Jesus Christus, de Zone Gods, in het vleesch gekomen, verschenen is, d. i. de menschelijke natuur heeft aangenomen, is uit God. Naar

ex Deo non est, et hic est Antichristus, de quo audistis quoniam venit, et nunc jam in mundo est.

4 * Vos ex Deo estis filioli, et vici-
 5 stis eum, quoniam major est
 6 qui in vobis est, quàm qui in
 mundo. * Ipsi de mundo sunt:
 ideode mundo loquuntur, et mun-
 dus eos audit. (Jo 8, 47.) * Nos

die Jesus ontbindt¹, is niet uit
 God, en deze is de Antichrist,
 aangaande wien gij gehoord hebt
 dat hij komt², en hij is nu reeds
 in de wereld. * Gij zijt uit God,
 kinderkens ! en hebt hem over-
 wonnen³, want die in u is, is
 meerder dan die in de wereld is⁴,
 * Zij zijn uit de wereld : daarom
 spreken zij uit de wereld, en de
 wereld hoort naar hen⁵. * Wij,
 wij zijn uit God⁶. Die God kent⁷,

het Grieksch luidt het hier aldus : *Alle geest, die Jesus belijdt als Christus in het vleesch gekomen* (als den in het vleesch gekomen Christus of Zone Gods), *is uit God*. De Apostel geeft hiermede geen algemeen maar slechts een bijzonder criterium, bepaaldelijk strekkende om de dwaalleeraars van *zijn*en tijd te onderkennen. De dwaalleeraars die hij hier bedoelt, loochenden de identiteit des persoons van Jesus en Christus (vgl. 2, 22), en zeiden, dat Christus, de Zone Gods, niet waarachtig in het vleesch verschenen, d. i. mensch geworden was. Tegenover deze dwaalleer staat de belijdenis, dat de persoon van Jesus is de in het vleesch gekomen Christus of Zone Gods.

1) *die Jesus ontbindt*, die leert, dat Jesus niet de Christus is, dat de persoon van Jesus niet is de persoon van Christus, dat er twee personen zijn in Christus. — Naar het Grieksch luidt het hier : *die Jesus niet belijdt*; en naar eene andere Grieksche lezing : *die niet belijdt, dat Jesus in het vleesch gekomen is*. Volgens de getuigenis van Socrates (H. E. 7, cap. 32) stond de lezing der Vulgaat (*die Jesus ontbindt*) in de oude Grieksche handschriften van dezen brief: ook bij den H. Ireneus (Lib 3, Cap. 18) wordt deze lezing gevonden; Tertullianus (contra Marcion 5, 16.) las hoogstwaarschijnlijk : *die Jesus ontbindt en niet belijdt, dat hij in het vleesch gekomen is*, en ook de H. Augustinus.

2) *en deze is de Antichrist* (naar het Grieksch : *en deze geest is die van den Antichrist*), aangaande wien gij gehoord hebt dat hij komt, dat hij eens komen zal; en, ja, hij, de Antichrist, is nu reeds in de wereld, niet in zijn eigen persoon, maar in de personen van die valsche profeten (vs 1), zijne voorloopers. Vgl. 2, 18.

3) *Gij zijt uit God geboren, kinderen Gods, en hebt hem, den Antichrist in die dwaalleeraars of valsche profeten, zijne voorloopers, door uw standvastig geloof overwonnen*. Naar het Grieksch luidt het hier : *en hebt hen, die valsche profeten, overwonnen*; welke lezing ook in sommige Latynsche handschriften gevonden wordt.

4) *want God, die in u is, is meerder dan die in de booze wereld is, dan de satan*. God, wiens Geest in u woont, is magtiger om u te beschermen, dan satan, de vorst der booze wereld (Jo 12, 31), om u te verderven. De Apostel geeft zijnen geloovigen hiermede te kennen, dat zij deze overwinning niet aan hunne eigene krachten, maar aan den bijstand van Gods genade te danken hadden.

5) *Zij, die valsche profeten, die voorloopers van den Antichrist, zijn uit de wereld, zij behooren tot de booze menschen-wereld : daarom spreken zij uit de wereld*, wat de wereld leert, naar den zin der wereld, en de wereld hoort naar hen, want wat zij spreken behaagt haar en is naar haren smaak.

6) *Wij, Apostelen* (Joannes spreekt uit zijnen naam en uit naam zijner mede-Apostelen), *wij zijn* niet uit de wereld, maar *uit God*; daarom spreken wij uit God, spreken wij wat God ons geleerd heeft.

7) *Die God kent, enz. God kennen en uit God zijn*: twee uitdrukkingen van dezelfde beteekenis, als blijkt uit den samenhang der rede. Dit vers is eene tegenstelling van

ex Deo sumus. Qui novit Deum, audit nos: qui non est ex Deo, non audit nos: in hoc cognoscimus Spiritum veritatis, et spiritum erroris.

7 * Charissimi, diligamus nos invicem: quia charitas ex Deo est. Et omnis, qui diligit, ex Deo natus est, et cognoscit Deum.

8 * Qui non diligit, non novit Deum: quoniam Deus charitas est. * In hoc apparuit charitas Dei in nobis, quoniam Filium suum unigenitum misit Deus in mundum, ut vivamus per eum.

9 (Jo 3, 16.) * In hoc est charitas: non quasi nos dilexerimus Deum, sed quoniam ipse prior dilexit nos, et misit Filium suum propitiationem pro peccatis nostris. * Charissimi, si sic Deus dilexit nos: et nos debemus

hoort naar ons: die niet uit God is, hoort niet naar ons: hieraan kennen wij den Geest der waarheid¹, en den geest der dwaling.

* Zeer geliefden! laat ons elkander liefhebben²: want de liefde is uit God. En al wie liefheeft, is uit God geboren, en kent God. * Die niet liefheeft, kent God niet: want God is liefde³. * Daarin is de liefde Gods jegens ons openbaar geworden, dat God zijnen eenigen Zoon in de wereld heeft gezonden, opdat wij door hem zouden leven⁴. * Daarin is de liefde: niet dat wij God hebben liefgehad, maar dat hij ons eerst heeft liefgehad, en zijnen Zoon gezonden heeft tot eene verzoening voor onze zonden⁵. * Zeer geliefden! indien God ons zóó heeft

het gezegde in vs. 5 aangaande die valsche profeten. Die uit de wereld zijn, zegt de Apostel, luisteren naar leeraars, die uit de wereld zijn; maar *die God kent of, anders gezegd, die uit God is, hoort naar ons*, Apostelen van Christus; en *die niet uit God is, hoort niet naar ons*.

1) *hieraan*, aan het al of niet hooren naar de Apostelen van Christus, *kennen wij*, geloovigen, *den Geest der waarheid, en den geest der dwaling*: daardoor beproeven wij de geesten, of zij uit God zijn (vs 1). De Apostel geeft hun hier, behalve dat bijzondere teeken (vs 2 en 3), nu nog een algemeen teeken, waaraan zij de ware leeraars van de valsche zouden kunnen onderkennen: alle leeraar, die eene andere leer verkondigde dan de Apostolische, was een dwaalgeest.

2) *laat ons elkander lief hebben*: enz. Na die uitweiding (3, 24 — 4, 1-6) komt de Apostel hier terug op zijne bijzondere vermaning (3, 23) tot de beoefening der Christelijke liefde.

3) *Die niet liefheeft, kent God niet*, hij kent God niet met zijn hart, hij is geen vriend van God: *want God is liefde*, liefde is als het wezen van zijn wezen; en er kan geen band van vriendschap bestaan tusschen den mensch, die zijnen broeder niet liefheeft, en den God van liefde, die al zijne schepselen liefheeft; want geen vriendschap dan tusschen gelijken. Vgl. vs 11.

4) *Daarin is de liefde Gods jegens ons openbaar geworden*, enz. Dat *God liefde is*, toont de Apostel hier aan uit het allervoortreffelijkst bewijs, dat God ons van zijne liefde daarin gegeven heeft, dat hij *zijnen eenigen Zoon*, door diens menschwording, *in de wereld heeft gezonden, opdat wij door hem zouden leven*, d. i. om het gevallen menschdom te verlossen en zalig te maken. Vgl. Jo 3, 16.

5) *Daarin is de liefde Gods*, daarin bestaat haar aard: *niet daarin, dat wij God het eerst hebben lief gehad* en hij ons zijne wederliefde betoond heeft, *maar daarin bestaat zij, dat hij ons eerst heeft lief gehad, en tot een bewijs daarvan zijnen Zoon gezonden heeft tot eene verzoening voor onze zonden*. Onze liefde tot God is wederliefde, dankbare liefde, maar Gods liefde tot ons is oorspronkelijke liefde, genadige, geschonken, volstrekt onverdiende liefde.

12 alterutrum diligere. * Deum
 nemo vidit umquam. Si diligamus
 invicem, Deus in nobis
 manet, et charitas ejus, in nobis
 perfecta est. (Jo 1, 18. I Tim 6,
 13 16.) * In hoc cognoscimus quoniam
 in eo manemus, et ipse in
 nobis; quoniam de Spiritu suo
 14 ^{te hebben, sed in hem heeft} dedit nobis. * Et nos vidimus,
 et testificamur quoniam
 15 Pater misit Filium suum Salvatorem
 mundi. * Quisquis confessus
 fuerit quoniam Jesus est
 Filius Dei, Deus in eo manet,
 16 et ipse in Deo. * Et nos cognovimus,
 et credidimus charitati,
 quam habet Deus in nobis.
 Deus charitas est: et qui manet

liefgehad¹: dan moeten ook wij
 elkander liefhebben. * Niemand
 heeft ooit God gezien². Indien
 wij elkander liefhebben, verblijft
 God in ons³, en zijne liefde is
 in ons volmaakt geworden.
 * Hieraan erkennen wij dat wij
 in hem verblijven⁴, en hij in ons:
 dat hij ons van zijnen Geest
 gegeven heeft. * En wij, wij
 14 hebben het gezien, en getuigen
 het dat de Vader zijnen Zoon
 gezonden heeft tot Zaligmaker
 der wereld⁵. * Al wie belijdt
 15 dat Jesus de Zoon Gods is, God
 verblijft in hem, en hij in God⁶.
 * En wij, de liefde die God jegens
 16 ons heeft, hebben wij erkend, en
 geloofd⁷. God is liefde: en wie

1) Indien God ons zóó, zoozeer, heeft liefgehad: enz. Eene practische gevolgtrekking: Gods groote liefde jegens ons verplicht ons om elkander lief te hebben, naar het voorbeeld van onzen hemelschen Vader. Weest dan navolgers van God, leerde Paulus (Eph 5, 1), als geliefde kinderen, en wandelt in de liefde.

2) Niemand heeft ooit God gezien, enz. Zie de volgende noot.

3) Indien wij elkander liefhebben, verblijft God in ons, enz. Indien wij malkander liefhebben, dan zijn wij in vriendschap met God vereenigd: ofschoon niemand hem ooit gezien heeft, hij woont in ons door zijne genade; en zijne liefde, de liefde tot hem, is in ons volkomen, onze liefde tot hem is volkomen, waarachtige, ongeveinsde liefde. Zie noot 4 op bladz. 264.

4) Hieraan erkennen wij dat wij in hem verblijven, en hij in ons: dat wij met God vereenigd zijn; wij erkennen dit hieraan, dat hij ons van zijnen Geest, dat hij ons zijnen Geest, een Geest der liefde, gegeven heeft.

5) En wij, ik en mijne mede-Apostelen, wij hebben het gezien, met onze oogen gezien (Vgl. 1, 1-3), en getuigen het als ooggetuigen, dat God de Vader zijnen Zoon, door diens menschwording, in de wereld heeft gezonden tot (het doel van die zending) Zaligmaker der wereld (Vgl. 2, 2). De Apostel had zoo even (vs 9, 10) gezegd, dat Gods liefde jegens ons openbaar was geworden door het zenden van zijnen eenigen Zoon; en dat dit waarlijk zoo is, bevestigt hij hier door zijne ooggetuigenis en die van zijne mede-Apostelen. Gezien hadden zij die zending, want hij had onder hen gewoond, en zij hadden zijne heerlijkheid aanschouwd, eene heerlijkheid als des eeniggeborenen van den Vader (Jo 1, 14).

Waartoe hier deze bevestigende ooggetuigenis aangaande den persoon van Jesus? Tot hetzelfde einde, waartoe Joannes zijne Christenen reeds tweemaal (2, 18-26; 4, 1-3) gewaarschuwd had tegen zekere dwaalleer aangaande den persoon van Jesus.

6) Al wie belijdt dat Jesus de Zoon Gods is, dat Jesus de Christus is (2, 22), God verblijft in hem, en hij verblijft in God, hij is in gemeenschap met God, innig met God vereenigd door dit geloof, als het ook werkzaam is door de liefde in het volbrengen van Gods geboden. Vgl. 3, 23, 24.

7) En wij, Apostelen, wij hebben de liefde, die God jegens ons menschen heeft, betoond heeft in het zenden van zijnen Zoon, erkend, en geloofd, geloovig erkend.

in charitate, in Deo manet, et
 17 Deus in eo. * In hoc perfecta in God, en God in hem. * Hierin 17
est charitas (Dei) nobiscum, ut is de liefde Gods² bij ons vol-
 fiduciam habeamus in die iudicii: komen, dat wij vertrouwen
 quia sicut ille est, et nos sumus in hebben in den dag des oor-
 18 hoc mundo. * Timor non est in deels: omdat gelijk gene is,
 charitate: sed perfecta charitas ook wij zijn in deze wereld.
 foras mittit timorem, quoniam * Vrees is er in de liefde niet³: 18
 timor poenam habet. qui autem maar de volkomen liefde drijft
 timet, non est perfectus in heeft straf. en hij die vreest, is
 charitate. * Nos ergo diligamus niet volkomen in de liefde. * Zoo 19
 19 Deum, quoniam Deus prior laat ons dan God liefhebben,
 dilexit nos. * Si quis dixerit omdat God ons eerst heeft lief-
 20 quoniam diligo Deum, et fra- gehad⁴. * Indien iemand zegt 20
 trem suum oderit, mendax est. ik heb God lief, en zijnen broeder
 Qui enim non diligit⁵ fratrem haat, die is een leugenaar. Want
 suum quem videt, Deum, quem die zijnen broeder niet liefheeft
 non videt, quomodo potest dili- dien hij ziet, hoe kan hij God
 liefhebben⁵, dien hij niet ziet?

1) *God is liefde; en wie in de liefde verblijft*, enz. Hiermede komt de Apostel, na die kleine uitweiding (vs 14-16), terug op zijne vermaning (vs 11, volg.) tot de beoefening der Christelijke liefde. *God is liefde* (vgl. vs 8): *en wie in de liefde*, wiens gedrag in de liefde verblijft, wie de Christelijke liefde beoefent, *verblijft in God, en God in hem*.

2) *Hierin is de liefde Gods*, enz. Het woordje *Gods* wordt in den Griekschen tekst niet gelezen, en ook niet, naar de getuigenis van Estius, in vele handschriften van onze Vulgaat. De woordvoeging in den Griekschen tekst is hier gelijk bij Jo 15, 8. De zin is: Hierin is *de liefde Gods bij ons*, d. i. onze liefde tot God en tot onze broeders volkomen, oprecht en waarachtig, daarin openbaart zich de volkomenheid der liefde *bij ons*, dat wij een goed vertrouwen hebben in den dag des oordeels (Vgl. 2, 28), dat wij vertrouwen, niet veroordeeld te zullen worden op den dag des oordeels: en dit omdat gelijk gene, Christus, vol liefde is, ook wij beoefenaars der liefde zijn in deze wereld: omdat wij aan hem gelijkvormig zijn: omdat wij wandelen, gelijk hij gewandeld heeft (Vgl. 2, 6; 3, 16).

3) *Vrees is er in de liefde niet*: enz. Eene bevestiging van het voorafgaand gezegde: volkomen liefde baart vertrouwen. *Vrees* (het tegenovergestelde van dat vertrouwen) voor verdoemenis op den dag des oordeels *is er in de liefde niet: maar de volkomen liefde*, d. i. oprechte, waarachtige liefde, *drijft de vrees buiten*, en maakt, dat wij een goed vertrouwen hebben, niet veroordeeld te zullen worden op den dag des oordeels, en zooveel te grooter vertrouwen, als onze volkomen liefde volmaakter is.

Waarom wordt die vrees uitgedreven door de volkomen liefde en is deze niet bestaanbaar met de vrees? Omdat *de vrees straf heeft*: omdat de vrees tot haar voorwerp heeft de straf der verdiende verdoemenis, met welke vrees niet bestaan kan een goed vertrouwen op den dag des oordeels; en het is de volkomen liefde, welke dit goed vertrouwen geeft.

4) *Zoo laat ons dan God liefhebben, omdat God ons eerst heeft liefgehad*. Naar eene andere Grieksche lezing, hoogstwaarschijnlijk de echte, luidt het hier: *laaf ons liefhebben, omdat hij ons eerst heeft liefgehad*. Zijne met vers 7 aangevangen vermaning tot broederliefde besluit de Apostel hier met eene opwekking om God lief te hebben, dewijl de broederliefde haren grond heeft in de liefde tot God.

5) *een leugenaar. Want hoe kan hij*, hoe kan het waar zijn, dat iemand *God, dien hij niet*

21 gere? * Et hoc mandatum habemus a Deo : ut qui diligit Deum, diligat et fratrem suum. (Jo 13, 34; 15, 12 Eph 5, 2.)

* En wij hebben van God dit gebod : dat¹ die God liefheeft, ook zijnen broeder moet liefhebben.

VIJFDE HOOFDSTUK.

INHOUD. De Apostel gaat nog voort met te spreken over de Christelijke broederliefde. Wie God waarlijk liefheeft, heeft ook Gods kinderen lief, en hieraan erkennen wij, dat wij de kinderen Gods liefhebben, wanneer wij God liefhebben en zijne geboden onderhouden, vs 1, 2, die niet moeilijk te volbrengen zijn voor hen die uit God zijn geboren, die gelooven, dat Jesus is de Zone Gods, vs 3—5; welk geloof berust op de getuigenis van God, vs 6—9. Wie in den Zoon geloof, heeft het eeuwige leven, vs 10—13, en hij mag vertrouwen, dat zijn gebed zal verhoord worden, vs 14—17. Wie uit God geboren is, zondigt niet, vs 18, 19. Eene waarschuwing tegen afgoderij sluit den brief, vs 20, 21.

1 * Omnis, qui credit, quoniam
Jesus est Christus, ex Deo natus
est. Et omnis, qui diligit eum qui
genuit, diligit et eum qui natus
2 est ex eo. * In hoc cognoscimus
quoniam diligimus natos Dei,
cum Deum diligamus, et man-
3 data ejus faciamus. * Hæc est

* Al wie gelooft, dat Jesus de
Christus is, is uit God geboren².
En al wie dien liefheeft die heeft
doen geboren worden, die heeft
ook³ dengene lief die uit hem
geboren is. * Hieraan erkennen
wij dat wij de kinderen Gods
liefhebben⁴, wanneer wij God
liefhebben, en zijne geboden
doen. * Want dit is de liefde tot
3

ziet, liefheeft, terwijl hij zijnen broeder haat, niet liefheeft, zijnen broeder, dien hij ziet, wiens hulpbehoevenden staat hij met zijne oogen aanschouwt? want het is den mensch toch ligter lief te hebben, dien hij ziet, dan dien hij niet ziet.

¹) *En wij hebben van God (naar het Grieksch : van hem) dit gebod : dat, enz.* Nog eene reden, waarom de Christen zijne broeders moet liefhebben : God gebiedt hem die liefde.

²) *Al wie gelooft, dat Jesus de Christus is, enz. Jesus is de Christus, en Jesus is de Zone Gods, zijn uitdrukkingen van dezelfde beteekenis, als blijkt uit de vergelijking van dit vers met het gezegde in vs 5 en 4, 15. Ieder waar geloovige is uit God, is, door zijne geestelijke wedergeboorte, uit God geboren, derhalve een kind van God; en als kind heeft hij God zijnen Vader lief.*

³) *En al wie dien liefheeft die heeft doen geboren worden, die heeft ook, enz.* Eene waarheid uit het dagelijksche leven genomen : heeft iemand een vader lief, dien, die heeft doen geboren worden, hij heeft om zijnentwil ook diens kinderen lief, als kinderen van den vader, dien hij liefheeft. De door den Apostel niet uitgedrukte gevolgtrekking uit het gezegde is : Wie God waarlijk liefheeft, die heeft ook Gods kinderen lief.

⁴) *Hieraan erkennen wij dat wij de kinderen Gods liefhebben, enz.* Een bewijs voor ons geloovigen, dat wij onze mede geloovigen liefhebben, bestaat daarin, dat wij God liefhebben en, bij gevolg, zijne geboden doen. Want dit is, daarin juist bestaat onze liefde tot God, dat wij zijne geboden onderhouden. Zoo is dan onze liefde tot God, die wij betuigen door het onderhouden van zijne geboden, voor ons een bewijs, dat wij elkander liefhebben.

enim charitas Dei, ut mandata
 ejus custodiamus : et mandata
 4 ejus gravia non sunt. * Quoniam
 omne, quod natum est ex Deo,
 vincit mundum : et hæc est
 victoria. quæ vincit mundum,
 5 fides nostra. * Quis est, qui
 vincit mundum, nisi qui credit
 quoniam Jesus est filius Dei?
 6 (I Cor 15, 57.) * hic est, qui
venit per aquam et sanguinem,
Jesus Christus : non in aqua
solum, sed in aqua et sanguine.
Et spiritus est, qui testificatur,
 7 * Quoniam tres sunt, qui tes-
timonium dant in cælo : Pater,
Verbum, et Spiritus sanctus :

God dat wij zijne geboden
 onderhouden : en zijne geboden
 zijn niet zwaar¹. * Want al wat
 uit God geboren is, overwint de
 wereld² : en dit is de overwin-
 ning, die de wereld overwint,
 ons geloof³. * Wie is het, die de
 wereld overwint, dan die geloof
 dat Jesus de Zone Gods is⁴?
 * deze is het, die kwam door
 6 water en bloed⁵, Jesus de Chris-
 tus : niet met het water alleen,
 maar met het water en met het
 bloed. En de geest is het, die
 getuigt dat Christus de waar-
 heid is⁶. * Want drie zijn het,
 die getuigen in den hemel : de
 7 Vader, het Woord, en de heilige
 Geest⁷ : en deze drie zijn één.

1) en zijne geboden zijn niet zwaar, niet moeijelijk te volbrengen, voor dengene namelijk die uit God geboren is, als blijkt uit vs 4, dat is, voor den geregvaardigde en geheiligde, zoolang hij de regtvaardig- en heiligmakende genade, welke hij in zijne wedergeboorte ontvangen heeft, bewaart,

2) Want al wat, al wie, uit God geboren is, overwint, zoolang hij namelijk in den genade-staat van zijne wedergeboorte blijft, de wereld. Zie op 2, 15, 16.

3) en dit is de overwinning, de overwinnende kracht, die de wereld overwint (naar den Grieksch tekst : overwon), namelijk ons geloof : want door het geloof worden wij kinderen (Gods (vs 1), en verkrijgen op ons gebed den bijstand van zijne genade om de wereld te overwinnen.

4) Wie is het, die de wereld overwint, dan die gelooft, enz. De zin is : Niemand anders overwint de wereld, dan alleen hij, die gelooft, dat Jesus de Zone Gods is. De Apostel bevestigt hiermede zijn voorafgaand gezegde : dit is de overwinning, die de wereld overwint, ons geloof; en hij verklaart tegelijk, wat het voorwerp is van dat overwinnend geloof.

5) deze is het, die kwam door water en bloed, Jesus, enz. Deze grondwaarheid van het Evangelie, dat Jesus van Nazareth de Zone Gods, of wat hetzelfde beteekent, de Christus is, werd door dwaalleeraars van dien tijd geloochend; weshalve de Apostel deze grondwaarheid hier nadrukkelijk gaat bekrachtigen. Zie hier eene der verklaringen van deze duistere plaats : Deze persoon is het, die kwam en zich als den in de H. Schrift voorzegden en belooiden Messias kenteekende door water en bloed, door zijn doopsel (Jo 3, 22) en door zinen kruisdood, Jesus de Christus, die kwam, niet met het water alleen, gelijk Joannes de Dooper (Jo 1, 31) : maar met het water en met het bloed.

6) En de geest, de heilige Geest, dien hij gezonden heeft (zie Jo 15, 26), is het die getuigt, dat Christus de waarheid is : doch naar het Grieksch luidt het hier aldus : en de Geest is het die getuigt, dat Jesus, hij die door water en bloed gekomen is, de Christus, de Zone Gods is ; en die getuigenis is afdoende, want de Geest is de waarheid.

7) Want (eene bevestiging van het gezegde in vs 6 : Deze is .. de Christus) drie zijn het, die getuigen in den hemel, dat Jesus is de Zone Gods, de Christus : de Vader, het Woord, en de heilige Geest ; en deze drie zijn één, één goddelijk wezen, één God. En drie

8 et hi tres unum sunt. * Et tres sunt, qui testimonium dant in terra : Spiritus, et aqua, et sanguis : et hi tres unum sunt. * En drie zijn het, die getuigen op de aarde : de Geest, en het water, en het bloed : en deze drie zijn één. * Zoo wij de getuigenis der menschen aannemen, Gods getuigenis is grooter¹ : want dit is de getuigenis Gods, die grooter is², dat hij van zijnen Zoon getuigd heeft. * Wie in den Zoon Gods gelooft, heeft de getuigenis Gods in zich zelve. Wie niet aan den Zoon gelooft, maakt hem tot een leugenaar : omdat³ hij de getuigenis niet gelooft die God van zijnen Zoon getuigd heeft. * En dit is de getuigenis, dat God ons eeuwig leven⁴ gegeven heeft. En dit leven is in zijnen Zoon. * Die den Zoon heeft⁵, heeft het leven : die den Zoon niet heeft, heeft het leven niet. * Dit schrijf ik u : opdat gij weet dat gij het eeuwige leven hebt⁶, gij die in den naam van den Zoon Gods gelooft. * En dit is het vertrouwen, dat wij jegens hem hebben :

9 * Si testimonium hominum accipimus, testimonium Dei majus est : quoniam hoc est testimonium Dei, quod majus est, quoniam testificatus est de Filio suo. * Qui credit in filium Dei, habet testimonium Dei in se. Qui non credit Filio, mendacem facit eum : quia non credit in testimonium quod testificatus est Deus de Filio suo. (Jo 3, 36.)

10 * Et hoc est testimonium, quoniam vitam æternam dedit nobis Deus. Et hæc vita in Filio ejus est. * Qui habet Filium, habet vitam : qui non habet Filium, vitam non habet. * Hæc scribo vobis : ut sciatis quoniam vitam habetis æternam, qui creditis in nomine Filii Dei.

11 * Et hoc est testimonium, quoniam vitam æternam dedit nobis Deus. Et hæc vita in Filio ejus est. * Qui habet Filium, habet vitam : qui non habet Filium, vitam non habet. * Hæc scribo vobis : ut sciatis quoniam vitam habetis æternam, qui creditis in nomine Filii Dei.

12 * Qui habet Filium, habet vitam : qui non habet Filium, vitam non habet. * Hæc scribo vobis : ut sciatis quoniam vitam habetis æternam, qui creditis in nomine Filii Dei.

13 * Hæc scribo vobis : ut sciatis quoniam vitam habetis æternam, qui creditis in nomine Filii Dei.

14 * Ethæc est fiducia, quam habemus ad eum : Quia quodcumque

zijn het, die getuigen op de aarde, dat Jesus is de Zoon Gods, de Christus : de Geest, dien hij gezonden heeft, en het water en het bloed, waarmede hij gekomen is (zie op vers 6) : en deze drie zijn één, eenstemmig in hunne getuigenis.

¹) *Zoo wij de getuigenis der menschen aannemen, en dat doen wij, als wij hen voor geloofwaardig aanzien, Gods getuigenis is grooter : wanneer God iets betuigt, is deze getuigenis nog geloofwaardiger, en behoort derhalve nog zooveel te meer door ons aangenomen te worden.*

²) *want dit, hetgeen door deze getuigen getuigd wordt, is de getuigenis Gods, dat (naar eene andere Grieksche lezing : welke) hij van zijnen Zoon getuigd heeft, en derhalve door ons moet aangenomen worden. Deze zinsnede : die grooter is, wordt in den Griekschen tekst niet gevonden.*

³) *Wie in den Zoon Gods gelooft, heeft de getuigenis Gods aangaande zijnen Zoon (vs 9) in zich zelve, heeft door zijn geloof die getuigenis aangenomen, en daardoor als bezegeld, dat God waarachtig is (vgl. Jo 3, 33). Wie niet aan den Zoon gelooft, doch naar eene andere Grieksche lezing : wie niet aan God, dat is, aan Gods getuigenis aangaande zijnen Zoon (vs 9), gelooft, maakt hem, God, tot een leugenaar : omdat, enz.*

⁴) *En ook dit is de getuigenis, namelijk dat God ons eeuwig leven, enz. Zie noot 4 op bladz. 494, 1ste Deel.*

⁵) *Die den Zoon heeft, die met den Zoon vereenigd is door geloof en liefde, heeft het eeuwige leven, dat in den Zoon is.*

⁶) *Dit (vs 5-12) schrijf (Gr. schreef) ik u : opdat gij weet, om u, tot uwe bevestiging in het geloof, te herinneren, dat gij het eeuwige leven hebt, enz.*

petierimus : secundum voluntatem ejus¹, audit nos. * Et scimus quia audit nos quidquid petierimus : scimus quoniam habemus petitiones quas postulamus ab eo.
 16 * Qui sit fratrem suum peccare peccatum non ad mortem, petat, et dabitur ei vita peccanti non ad mortem. Est peccatum ad mortem : non pro illo dico
 17 ut roget quis. * Omnis iniquitas, peccatum est : ^{et} est peccatum ad mortem.

G. van!

Dat waar wij ook om bidden : naar zijnen wil, hij ons hoort¹.
 * En indien² wij weten dat hij ons hoort waar wij hem ook om bidden : zoo weten wij dat wij de beden hebben die wij van hem bidden. * Die weet dat zijn broeder zich ^{be-}zondigt met eene zonde niet tot den dood, hij bidde³, en het leven zal hem gegeven worden, hem die niet zondigt tot den dood. Er is eene zonde tot den dood⁴ : niet voor deze zeg ik dat iemand bidde. * Alle ongerechtigheid, is zonde : en er is eene zonde tot den dood⁵.

¹) *En dit is het vertrouwen*, hierin bestaat het vertrouwen, dat wij, geloovigen, jegens hem, God, hebben : dat namelijk, waar wij ook om bidden (in het Grieksch : *indien wij om iets bidden*) : naar zijnen wil, d. i. bidden gelijk het behoort, zoo bidden gelijk God wil, dat men hem bidden zal, *hij ons hoort*, hij ons gebed ter oore neemt.

²) *En indien*, enz. Het woordje *indien*, dat de Grieksche tekst hier heeft, staat niet in de Vulgaat ; wij vullen het in onze vertaling aan, omdat de tekst der Vulgaat, zonder dit *indien*, geen verstaanbaren zin geeft. Zie hier eene omschrijvende verklaring van dit vers : *En indien wij weten*, gelijk wij er zeker van zijn, dat *hij ons hoort*, dat hij acht geeft op onze gebeden, waar wij hem ook om bidden : zoo weten wij ook, dat wij de beden, de afgebedene dingen, hebben, zeker zullen verkrijgen en alreeds als hebben, die wij van hem bidden. Vgl. Mt 7, 7, volgg.

³) *Die weet* (naar het Grieksch : *Als iemand ziet*) dat zijn broeder in Christus, zijn mede-christen, zich bezondigt met eene zonde niet tot den dood, hij bidde, enz. Hetgeen de Apostel daar (vs 14 en 15) in 't algemeen gezegd had aangaande de verhooring onzer gebeden, dat past hij hier toe op een bijzonder geval, namelijk op het bidden voor de zondaars. En hij maakt een onderscheid tusschen een zondigen tot den dood en een zondigen niet tot den dood. Doch wat hij door dit zondigen tot den dood eigenlijk verstaat, is nog niet uitgemaakt. Misschien hebben wij daarbij te denken aan afval van het Christendom en terugkeer tot de afgoderij. Wat hiervan zij, de Apostel wil dat zij bidden zullen voor den broeder, die zich bezondigde, maar niet tot den dood : en hij zegt, dat op hunne voorbedding aan dien zondaar door God het leven, het geestelijk leven der ziel, zal gegeven worden, door hem de genade te verleenen om zich te bekeeren.

⁴) *Er is eene zonde tot den dood*. Hiermede verklaart de Apostel regtstreeks, wat hij in het voorgaande zijdelings alreeds gezegd had, dat er namelijk *is eene zonde tot den dood* : en hij voegt er de bemerking bij, dat, als hij zegt dat zij bidden zullen voor de zondaars, hij niet heeft willen spreken van dezulken, die zich bezondigen met eene zonde tot den dood : niet voor deze zonde zeg ik dat iemand bidde. De Apostel wil echter daarmede hun het bidden voor zulke zondaars niet verbieden, maar alleen te kennen geven, dat hij hen niet durft aanzetten om voor dezulken te bidden met zoodanig een vertrouwen van verhoord te zullen worden, als waarvan hij in vers 14 en 15 gesproken had.

⁵) *Alle ongerechtigheid*, alles wat niet regt, niet overeenkomstig is met Gods gebod, is zonde : en er is eene zonde tot den dood : naar het Grieksch, volgens de meeste hand-

18 * Scimus quia omnis, qui natus
est ex Deo, non peccat : sed
19 generatio Dei conservat eum, et
malignus non tangit eum. * Sci-
mus quoniam ex Deo sumus : et
20 mundus totus in maligno positus
est. * Et scimus quoniam Filius
Dei venit, et dedit nobis sensum
ut cognoscamus verum Deum,
et simus in vero Filio ejus. Hic
est verus Deus, et vita æterna.
21 * Filioli, custodite vos a simu-
lacris. Amen. (Lc 24, 45.)

* Wij weten dat al wie uit 18
God geboren is, niet zondigt¹ :
maar de geboorte uit God be-
waaft hem², en de booze raakt
hem niet aan³. * Wij weten dat 19
wij uit God zijn : en de wereld
ligt geheel in den booze⁴. * En 20
wij weten dat de Zoon Gods
gekomen⁵ is, en ons den zin
gegeven heeft om den waren
God te kennen, en te zijn in
zijnen waren Zoon. Deze is de
ware God, en het eeuwige leven⁶.
* Kinderkens ! wacht u van de 21
afgoden ! Amen.

schriften : en er is eene zonde niet tot den dood. Het gezegde schijnt te moeten dienen tot bevestiging van het zoo even (vs 16) gemaakte onderscheid tusschen zonde tot den dood en zonde niet tot den dood.

1) Wij Christenen weten, dat al wie uit God geboren is, niet zondigt : enz. Het gezegde in vers 16 en 17 geeft den Apostel aanleiding om nogmaals in te scherpen, wat hij vroeger (3, 6, 9) alreeds gezegd had, dat namelijk de geboorte uit God onbestaanbaar is met de dienst der zonde. Een kind Gods wacht zich van de zonde.

2) maar de geboorte uit God bewaart hem. Men kan deze woorden opvatten in den zin, dien wij gegeven hebben aan het gezegde van den Apostel (3, 9) : Al wie uit God geboren is, doet geen zonde.

Naar het Grieksch luidt het hier aldus : maar die uit God geboren is, bewaart zichzelf, wacht zich, onder den bijstand van Gods genade, van de zonde.

3) en de booze, de duivel, raakt hem niet aan, schaadt hem niet ; hij is tegen hem op zijne hoede, en wederstaat hem. Vgl. Jak 4, 7.

4) in den booze : in de magt des duivels. Vgl. Kol 1, 13, en zie noot 5 op bl. 617, 1ste Deel.

5) gekomen, door zijne menschwording.

6) Zie op vs 11, volg.

DE TWEEDE BRIEF

VAN DEN H. APOSTEL JOANNES

INHOUD. Na opschrift en heilwensch, vs 1—3, betuigt de Apostel aan Electa zijne blijdschap over hare kinderen, die in de waarheid wandelden, vs 4; hierna wekt hij haar op tot de beoefening der Christelijke liefde, en waarschuwt haar tegen zekere dwaalleeraars; dezulken moest men niet in zijn huis ontvangen, vs 5—11. De Apostel had haar nog veel te zeggen, maar hij hoopte weldra bij haar te komen, en zou het bij monde doen, vs 12—13.

1	* SENIOR Electæ dominæ, et natis ejus, quos ego diligo in veritate, et non ego solus, sed et omnes, qui cognoverunt veritatem, * propter veritatem, quæ permanet in nobis, et nobiscum		* De ^{Ouden hief} priester ¹ aan vrouwe Electa ² , en hare kinderen, die ik in waarheid liefheb ³ , en niet alleen ik, maar ook allen die de waarheid kennen ⁴ , * om wille der waarheid ⁵ , die in ons woont, en zij zal met ons zijn in eeuwigheid ⁶ . * Genade, barmharigheid,	1
2	erit in æternum. * Sit vobiscum			2
3				3

1) *De priester*, Joannes, het Kerkelijk Opperhoofd van geheel Klein-Azië, noemt zich *priester*, even als de H. Petrus zich ergens (I Pt 5, 1) *mede-priester* noemde. De opsteller der Vulgaat heet het Grieksche tekstwoord *presbyteros* overgezet door *senior*, en misschien daarbij gedacht aan *eenen oude* van jaren. Mogelijk is het, dat men in Klein-Azië den Apostel met het oog op zijn hooge jaren destijds *den Oude* noemde, en dan heeft Joannes zelf zich hier dezen naam van *de Oude* kunnen geven.

2) *Aan vrouw Electa*. Het Latynsche woord *electa* beteekent *uitverkorene*; maar in de Vaticaansche uitgave der Vulgaat is het woord *electa* met eene capitale of hoofdletter (*Electa*) gedrukt, en derhalve voor een eigennaam gehouden; daarom vertaalden wij: *aan vrouwe Electa*. Voor *vrouwe* heeft de Vulgaat *domina*, en de Grieksche tekst *kyria*. Het woord *kyria* komt ook wel als eigennaam voor; neemt men nu *electa* voor een adjectief en *kyria* voor een eigennaam, dan luidt het hier: *aan de uitverkorene Kyria* of *Cyria*. Zie over de benaming van *uitverkorene* noot 1 op bladz. 217. Er zijn schrijvers die meenen, dat door dit *electa domina* zekere bepaalde Christen-gemeente moet verstaan worden; maar waar ergens wordt eene Christen-gemeente *kyria* of *domina* genoemd?

3) *die ik*, zoowel haar als hare kinderen, *in waarheid*, met ware, met Christelijke liefde *liefheb*.

4) *allen, die de waarheid kennen*, al de belijders der Christelijke godsdienst, al de Christenen, zoovelen met deze Electa en haar huisgezin bekend waren.

5) *om wille der waarheid*, enz. De grond van zijne en hunne liefde voor Electa en hare kinderen: zij hadden haar en hare kinderen *lief om wille der waarheid*.

6) *die in ons*, in ulieden en in mij, *woont*, en *zij zal*, dat hopen wij, *met ons zijn in eeuwigheid*.

gratia, misericordia, pax a Deo Patre, et a Christo Jesu Filio Patris in veritate, et charitate.

- 4 * Gavisus sum valde, quoniam
 inveni de filiis tuis ambulantes
 in veritate, sicut mandatum
 5 accepimus a Patre. * Et nunc
 rogo te domina, non tamquam
 mandatum novum scribens tibi,
 sed quod habuimus ab initio,
 ut diligamus alterutrum. (Jo
 6 15, 12.) * Et hæc est charitas, ut
 ambulemus secundum mandata
 ejus. Hoc est enim mandatum,
 ut quemadmodum audistis ab
 initio, in eo ambuletis (†).
 7 * Quoniam multi seductores
 exierunt in mundum, qui non
 confitentur Jesum Christum ve-
 nissē in carnem: hic est seduc-
 8 tor, et antichristus. * Videte
 vosmetipsos, ne perdati quæ
 operati estis: sed ut mercedem
 9 plenam accipiatis. * Omnis, qui

vrede¹ zij met ulieden, van God den Vader, en van Christus Jesus den Zoon des Vaders in waarheid, en liefde!

* Ik heb mij zeer verblijd, dat ik onder uwe kinderen gevonden heb die in de waarheid wandelen², overeenkomstig het gebod dat wij van den Vader ontvangen hebben. * En nu bid ik u vrouwe! niet als u een nieuw gebod voorschrijvende, maar dat 't welk wij van den beginne af gehad hebben, dat wij elkander liefhebben³. * En dit is de liefde, dat wij overeenkomstig zijne geboden wandelen⁴. Want dit is het gebod, gelijk gij van den beginne af gehoord hebt, dat gij daarin moet wandelen⁵:

* Want er zijn vele verleiders in de wereld uitgegaan⁶, die niet belijden dat Jesus Christus in het vleesch gekomen is: deze is een verleider, en een antichrist⁷. * Ziet toe op u zelven, opdat gij uwen arbeid niet verliest: maar een vol loon moogt ontvangen⁸. * Al wie

1 *Genade, barmhartigheid, vrede, enz.* Zie de aantekeningen op I Tim 1, 2 en op Rom 1, 7.

2 *onder uwe kinderen, sommige van uwe kinderen, gevonden heb* (hoe en wanneer, blijkt niet), *die in de waarheid wandelen*, die overeenkomstig de leer van het Christendom wandelen.

3 *En thans* (daarover, vs 4, heb ik mij toen zeer verblijd, *en thans*, als op grond van die blijdschap) *bid ik u vrouwe!* niet als u een nieuw gebod (Zie op I Jo 2, 7) voorschrijvende, maar dat gebod herinnerende, 't welk wij van den beginne af, van den tijd af, dat wij Christenen geworden zijn, gehad hebben, ik bid u, zeg ik, dat wij elkander liefhebben: laat ons elkander liefhebben.

4 *En dit is de liefde*, daarin bestaat de liefde, die ons van den beginne af geleerd is, dat wij overeenkomstig zijne geboden wandelen, dat wij in alles gehoorzaam zijn aan God.

5 *Want* (het woordje *want* wordt in den Griekschen tekst niet gevonden) *dit is het gebod*, daarin bestaat het gebod, *gelijk gij van den beginne af*, toen gij in de Christelijke leer onderwezen zijt, *gehoord hebt, dat gij* namelijk *daarin*, in haar, in de liefde, *moet wandelen*. Volgens de Vulgaat slaat *daarin* op het voorafgaand woord *gebod*.

6 *want* (de beweegreden van zijne bede, vs 5) *er zijn vele verleiders, valsche profeten, in de wereld uitgegaan* (zie op I Jo 4, 1), *die niet belijden dat Jesus Christus in het vleesch gekomen is*. Zie op I Jo 4, 2.

7 *deze*, al wie dit loochent, *is een verleider, en een antichrist*, een voorlooper van den antichrist, die komen moet. Zie op I Jo 2, 18.

8 *Ziet toe op u zelven, weest op uwe hoede voor die verleiders* (vs 7), *opdat gij uwen*

recedit, et non permanet in doctrina Christi, Deum non habet: qui permanet in doctrina, hic et Patrem et Filium habet. * Si quis venit ad vos, et hanc doctrinam non affert, nolite recipere eum in domum, nec ^{Goden} AVE ei dixeritis. * Qui enim dicit illi AVE communicat operibus ejus malignis.

* Plura habens vobis scribere, nolui per chartam, et atramentum: spero enim me futurum apud vos, et os ad os loqui: ut gaudium vestrum plenum sit.

* Salutant te filii sororis tuæ Electæ.

afwijkt, en niet blijft in de leer van Christus, heeft God niet¹: wie blijft in de leer, die heeft én den Vader én den Zoon. * Indien iemand tot u komt, en deze leer niet medebrengt, ontvangt hem niet in huis, en zegt tot hem niet Wees gegroet²! * Want die tot hem zegt Wees gegroet! die heeft gemeenschap aan zijne booze werken³.

* Ik had ulieden nog meer te schrijven⁴, maar wilde het niet doen met papier, en inkt: want ik hoop bij u te zullen wezen⁵, en van mond tot mond te spreken: opdat uwe blijdschap volkomen zij. * De kinderen van uwe zuster Electa groeten u⁶.

arbeid, de vrucht van uwen geestelijken arbeid, niet verliest, opdat gij niet, door afvallig te worden van het geloof, beroofd wordt van de vrucht der goede werken, die gij als Christenen onder den bijstand van Gods genade verrigt hebt: maar standvastig volhardende in de belijdenis der geloofsleer, die u van den beginne af verkondigd is, een vol loon moogt ontvangen, de rijke belooning der eeuwige zaligheid, weggelegd voor hen die ten einde toe volhardten.

¹) *Al wie afwijkt van, en niet blijft in de leer van Christus, in de geloofsleer door Christus gepredikt en door de Apostelen verkondigd, waartoe het leerpunt behoort van Jesus' goddelijke en menselijke natuur, zulk een afvallige heeft God niet: heeft geen gemeenschap met God, is niet met God in vriendschap verbonden.*

²) *Indien iemand tot u komt (naardien er vele verleiders in de wereld zijn uitgegaan (vs 7) en zij ook tot u zouden kunnen komen), zoo iemand tot u komt, als Christenleeraar zich voordoende, en deze leer, de leer van Christus (vs 9), niet medebrengt, iets verkondigt dat strijdig is met de leer van Christus, ontvangt hem niet in uw huis, en zegt tot hem niet Wees gegroet! Wacht u van eenige broederlijke gemeenschap te hebben met die dwaalleeraars en verleiders, ontvangt hen niet in uw huis, gelijk gij de deugd der herbergzaamheid oefont (Rom 12, 13) jegens arme Christenen, die uit den vreemde tot u komen.*

³) *Want die tot hem zegt Wees gegroet! daarmede te kennen gevende, dat hij met zulk een verleider, die als Christen leeraar zich voordoet, bevriend is, die heeft gemeenschap aan zijne booze werken, die maakt zich daardoor zijdelings tot een bevoor- deraar van zijne valsche leer.*

⁴) *Ik had ulieden nog meer (naar het Grieksch: nog veel) te schrijven, enz. De Apostel geeft reden van de kortheid zijns briefs. Zijn brief was zoo kort, niet omdat hij hun niet meer te schrijven had, integendeel, hij had hun nog veel te zeggen, maar hij wilde het niet doen met papier, en inkt, bij schrift: want hij hoopte weldra in persoon tot hen te komen en, in plaats van bij schrift, van mond tot mond met hen te spreken, om door zijn mondeling onderrigt hunne blijdschap volkomen te maken.*

⁵) *want ik hoop bij u te zullen wezen. Naar eene andere Grieksche lezing: maar ik hoop tot u te zullen komen.*

⁶) *De kinderen van uwe zuster (in den Heer) Electa, groeten u.*

DE DERDE BRIEF

VAN DEN H. APOSTEL JOANNES

INHOUD, Opschrift en heilwensch aan Gajus, vs 1, 2. De Apostel had met groote blijdschap vernomen, dat Gajus in de waarheid wandelde, vs 3, 4. Hij prijst zijne herbergzaamheid omtrent zekere reizende broeders, en beveelt hen op nieuw aan zijne weldadigheid aan, vs 5-8. Hij beklagt zich over zekeren Diotrefes, en zegt, dat hij dezen in persoon zou komen berispen; zulke voorbeelden moest Gajus niet navolgen, vs 9-11. Aanbeveling van zekeren Demetrius, vs 12. Slot van den brief, vs 13-15.

1	* SENIOR Gaio charissimo, quem ego diligo in veritate.	* De priester ¹ aan den zeer geliefden Gajus ² , dien ik in waarheid ³ liefheb.	1
2	* Charissime, de omnibus ora- tionem facio prospere te ingredi, et valere, sicut prospere agit	* Zeer geliefde! ik bid dat gij in alles welvaart, en dat gij ge- zond zijt, gelijk uwe ziel welva- rend is ⁴ . * Ik was zeer verblijd	2
3	anima tua. * Gavisus sum valde venientibus fratribus, et testi- monium perhibentibus veritati tuae, sicut tu in veritate ambulas.	toen er broeders ⁵ kwamen, en van uwe waarheid getuigenis gaven, hoe gij in de waarheid wandelt. * Grooter gunst heb ik	3
4	* Majorem horum non habeo gratiam, quàm ut audiam filios meos in veritate ambulare.	niet dan dit, dat ik hoor dat mijne kinderen in de waarheid wandelen ⁶ . * Zeer geliefde! gij	4
5	* Charissime, fideliter facis quid-		5

1) *De priester*. Zie op II Jo vs 1.

2) *Gajus*. Zie de *Inleiding*, blz. 259.

3) *in waarheid*. Zie op II Jo vs 1.

4) *ik bid* God (naar het Grieksch vertaalden wij hier liever: *ik wensch*), dat gij in alles, wat uwe aardsche belangen aangaat, welvaart, en met name dat gij gezond zijt, gelijk uwe ziel welvend is: dat, gelijk het u welgaat naar de ziel, het u ook eveneens in alles moge welgaan naar het ligchaam.

5) *broeders* in den Heer, reizende Christenen, zendelingen tot uitbreiding van het Christendom; dezen had Gajus zijne liefdadigheid bewezen en hen van het noodige voor de reis voorzien; thans bevonden zij zich bij Joannes, en gaven getuigenis van Gajus' *waarheid*, hoe hij namelijk in de *waarheid* wandelde: hoe geheel zijn gedrag, zijn geloof en leven, overeenkomstig was met de ware leer, de leer van het Evangelie. Dit loffelijk gedrag van Gajus, noemt Joannes *Gajus' waarheid*: Gajus deed de *waarheid*; het goede is het zedelijk ware.

6) *Grooter gunst* (naar *eene* andere *Grieksche lezing*, die ongetwijfeld de voorkeur verdient, luidt het hier: *grooter blijdschap*) heb ik niet dan dit, dat ik hoor, gelijk ik het thans aangaande u van Gajus verneem, dat mijne kinderen in den Heer (ook Gajus

quid operaris in fratres, et hoc
 6 in peregrinos, * qui testimonium
 reddiderunt charitati tuæ in
 conspectu Ecclesiæ: quos, bene-
 7 faciens, deduces digne Deo. * Pro
 nomine enim ejus profecti sunt,
 nihil accipientes a Gentibus.
 8 * Nos ergo debemus suscipere
hujusmodi, ut cooperatores si-
mus veritatis.
 9 * Scripsissem forsitan Eccle-
 siæ: sed is, qui amat primatum

handelt trouw¹ in al wat gij doet
 aan de broeders, en dat wel aan
 vreemde², * zij hebben van uwe
 6 liefde getuigenis gegeven in te-
 genwoordigheid der Gemeente³,
 en gij zult weldoen, indien gij
 hen⁴ op eene Gode waardige
 wijze uitgeleide doet. * Want
 7 voor zijnen naam zijn zij uitge-
 gaan, en van de Heidenen nemen
 zij niets⁵. * Wij dan, wij moeten
 8 dezulken opnemen⁶, opdat wij
 medearbeiders der waarheid zijn.
 * Ik zou welligt aan de Ge-
 9 meente geschreven hebben⁷:

derhalve was een van die geestelijke kinderen van Joannes) *in de waarheid wandelen*.
 Zie de naast voorafgaande noot.

¹) *gij handelt trouw*, enz. De Apostel prijst Gajus in 't bijzonder om zijne liefdadig-
 heid jegens die *broeders* (vs 3). Daarin, in al die liefdadigheid, die hij hun bewees,
 daarin handelde Gajus *trouw*, als een echt Christen, getrouw in het vervullen van
 den pligt der broederliefde.

²) *en dat wel aan vreemde*, vreemde Christenen, aan die *broeders* van vs 3, die niet
 tot dezelfde Christen-gemeente als Gajus behoorden, maar van elders, uit den
 vreemde tot hem gekomen waren. Deze omstandigheid maakte Gajus' liefdadigheid
 nog prijzenswaardiger.

³) *zij*, die vreemde broeders (vs 5), *hebben van uwe liefde*, van uwe liefdadigheid
 jegens hen, *getuigenis gegeven*, haar met roem vermeld, *in tegenwoordigheid der Gemeente*.
 De Apostel bedoelt de Christen-gemeente der plaats, waar hij zich bevond, en dus
 waarschijnlijk de Christen-gemeente van Ephese. Zie de *Inleiding*.

⁴) *en gij zult weldoen, indien gij hen*, enz. Die vreemde broeders zouden weldra
 terugkeeren naar de plaats, waar Gajus zijn verblijf had, om van daar hunne
 zendelingsreize te vervolgen; weshalve de Apostel hen aan Gajus' weldadigheid
 aanbeveelt: *gij zult weldoen met hen op eene Gode waardige wijze*, met alle bezorgheid
 en liefde, ter eere Gods, *uitgeleide te doen*, hen van het noodige voorziende om hunne
 reis te *vervorderen*.

⁵) *Want* (eene beweegreden tot opvolging van zijne vermaning om die broeders te
 ondersteunen) *voor zijnen*, Gods, *naam* (volgens de meeste Grieksche handschriften
 eenvoudig: *voor den naam*, d. i. ter verbreiding van Jesus' naam) *zijn zij* als
 zendingen *uitgegaan*; *en van de Heidenen*, aan welke zij het Evangelie prediken,
nemen zij niets, nemen zij geen onderstand aan: om door deze belangloosheid allen
 aanstoot te vermijden, en des te beter de zaak van het Evangelie te bevorderen.

⁶) *Wij Christenen dan*, dewijl zij geen onderstand van de Heidenen aannemen, *wij*
moeten dezulken opnemen, ondersteunen, *opdat wij zóó doende mede-arbeiders* met hen
van de waarheid zijn (naar het Grieksch: *voor de waarheid*, ter uitbreiding van de
 waarheid, *worden*).

⁷) *Ik zou welligt aan de Gemeente* (aan de Christen-gemeente, tot welke Gajus behoorde)
geschreven hebben. Naar eene andere Grieksche lezing luidt het hier aldus: *Ik heb aan*
de Gemeente iets geschreven (over het ontvangen en uitrusten van zoodanige zendingen,
 als van welke hier gesproken wordt): en is dit de echte lezing, dan moet men
 besluiten, dat die brief van den H. Joannes is verloren gegaan. Volgt men de
 lezing der Vulgaat, dan zegt de Apostel hier, om welke reden hij aangaande die
 zendingen aan Gajus, en niet aan de Gemeente geschreven had. Had hij aan de

gerere in eis, Diotrefhes, non
 10 recipit nos. * propter hoc si
 venero, commonebo ejus opera,
 quæ facit : verbis malignis gar-
 riens in nos : et quasi non ei ista
 sufficient : neque ipse suscipit
 fratres : et eos, qui suscipiunt,
 prohibet, et de Ecclesia ejicit.
 11 * Charissime, noli imitari malum,
 sed quod bonum est. Qui bene-
 facit, ex Deo est : qui malefacit,
 non vidit Deum.
 12 * Demetrio testimonium red-
 ditur ab omnibus, et ab ipsa
 veritate, sed et nos testimonium
 maar Diotrefhes, die gaarne
 onder hen de eerste wil zijn
 neemt ons niet aan¹. * daarom
 zal ik als ik kom, hem zijne
 werken onder het oog brengen,
 die hij doet : met booze woorden
 tegen ons snaterend² : en als ware
 hem dit nog niet genoeg : neemt
 hij zelf de broeders niet op : en
 die hen opnemen, verhindert hij,
 en werpt ze uit de Gemeente.
 * Zeer geliefde ! volg niet het
 11 kwade na, maar het goede³.
 Wie goed doet, is uit God : wie
 kwaad doet, ziet God niet.
 * Aan Demetrius⁴ wordt getu-
 12igenis gegeven door allen, en
 door de waarheid zelve, en ook
 wij, wij geven hem getuigenis :

Gemeente daarom trent geschreven, dan moest zijn brief allereerst in handen komen van Diotrefhes ; maar deze zou waarschijnlijk het schrijven van Joannes in den wind geslagen en zijnen brief achtergehouden hebben.

Volgt men de andere lezing : ik heb aan de Gemeente iets geschreven, dan geeft Joannes zijne vrees te kennen, dat Diotrefhes zijn schrijven niet zal achten, en dat hij om die reden ook aan Gajus schreef. Zie het volgende.

1) maar Diotrefhes, die gaarne onder hen, onder de Christenen der Gemeente, welke hier bedoeld wordt, de eerste wil zijn, een hoovaardig en heerschzuchtig mensch, neemt ons niet aan, stoort zich weinig aan ons, laat zich aan ons niet gelegen liggen. De Apostel kon dit opmaken uit hetgeen hem aangaande dien Diotrefhes was ter oore gekomen. Zie vers 10.

2) daarom zal ik, als ik tot u kom, wat ik weldra hoop te doen (vs 14), hem zijne werken onder het oog brengen, die hij doet : met booze woorden tegen ons snaterend, door lastertaal in zijn gesnater onzen goeden naam te kort doende : en als ware hem dit nog niet genoeg, nog geen boosheid genoeg (naar het Grieksch : en daarmede niet tevreden) : neemt hij zelf, hij voor zich, de broeders, die uit den vreemde komen, niet op in zijn huis : en die hen opnemen (naar eene andere Grieksche lezing : en die het willen doen, namelijk de broeders, die uit den vreemde komen, in hunne huizen opnemen) verhindert hij in het verrigten van dit liefdewerk, en werpt ze uit de Gemeente. — Wij zouden, om ons het gedrag van dien Diotrefhes bepaalder en aanschouwelijker te kunnen voorstellen, al de omstandigheden moeten kennen van de zaak, waarover de Apostel zich hier beklagt.

3) volg niet het kwade na, maar het goede. Uit dit bijzonder geval van Diotrefhes' verkeerde handelwijze trekt de Apostel eene algemeene vermaning, welke hij aan-dringt door er nog bij te voegen : Wie goed doet, is uit God, is een kind van God (vgl. I Jo 3, 10) : wie kwaad doet, ziet God niet, ziet hem niet en kent hem niet met zijn hart. Vgl. I Jo 3, 6 en de aantekening.

4) Demetrius. Deze Demetrius, van elders niet bekend, was misschien de overbrenger van den brief. De Apostel zegt van dien Demetrius, dat hem een eervol getuigenis gegeven wordt door allen, door al de Christenen der Gemeente, waartoe Demetrius behoorden, en door de waarheid zelve. Hunne getuigenis, als eene ware, wordt hier als de waarheid verpersoonlijkt.

perhibemus : et nosti quoniam testimonium nostrum verum est. en gij weet dat onze getuigenis waarachtig is.

¹³ * Multa habui tibi scribere : * Ik had u nog veel te schrijven¹³
 sed nolui per atramentum, et calamum scribere tibi. * Spero met pen, en inkt. * Doch ik hoop¹⁴
¹⁴ autem protinus te videre, et os u weldra te zien, en wij zullen
 ad os loquemur. Pax tibi. Saluta van mond tot mond spreken.
 tant te amici. Saluta amicos Vrede zij u! De vrienden groeten
 nominatim. u. Groet de vrienden bij name.

---

¹) *Ik had u nog veel te schrijven*, enz. Zie op II Jo vs 12.

INLEIDING

TOT

DEN ALGEMEENEN BRIEF VAN DEN H. JUDAS.

Behalve Judas¹, den verrader des Heeren, komt onder de Apostelen nog een ander Judas voor², die bij den H. Evangelist Lukas *Judas van Jakobus*, dat is, Judas, de broeder van Jakobus, genoemd wordt³. Dezelfde Evangelist vermeldt ons ook zijne verkiezing (Lk, 6. 12 — 16) tot het Apostelambt, en uit de Evangeliegeschiedenis van den H. Joannes (Jo 14, 22) zien wij, dat hij Jesus' afscheidsrede aan zijne leerlingen voor een oogenblik onderbrak door de vraag : *Heere ! wat is er geschied, dat gij u aan ons zult openbaren, en niet aan de wereld ?* Verder is ons uit de H. Schrift aangaande de levensgeschiedenis van dezen Apostel niets meer bekend. Doch naar luid van oude berichten, verkondigde hij het Evangelie in Mesopotamië, en daarna in Perzië, alwaar hij met den marteldood zijn Apostolisch leven eindigde. De H. Kerk viert jaarlijks zijne gedachtenis op den 28 October.

Deze Apostel Judas, die zich ook aan het hoofd van zijn ge-

---

¹) in de H. Schrift. Mt 10, 4 en elders, bijgenaamd *Iskariot*, d. i. *de man van Karioth*, omdat hij afkomstig was uit Karioth, eene kleine stad in Juda. Zie Jos 15, 25.

²) zijn bijnaam was *Thaddëüs*, waaronder hij bij Mattheüs (10, 3) en bij Markus (3, 18) voorkomt. *Thaddëüs* en, wat, in plaats van *Thaddëüs*, in vele handschriften bij Mattheüs (10, 3) gelezen wordt, *Labbeüs*, beteekenen zooveel als *hartelijk* of *hartig*.

³) Lk 6, 16 en Hand 1, 13. Dat *Judas Jakobi* vertolkt moet worden : *Judas de zoon van Jakobus*, is onwaar. Zie onze *Gramm, Gracit.* N T. § 30, 3. Zie hier voorts ook noot 6 op bladz. 239, 1ste Deel.

schrift (vs 1) *den broeder van Jakobus noemt*, was de schrijver van den korten brief, dien wij onder zijnen naam in onze heilige Schriften lezen¹: zóó getuigt de Oudheid², en leert ons de Kerk³.

Aan welke Christenen dit geschrift allereerst gerigt was, kan niet met zekerheid gezegd worden, omdat het opschrift des briefs zeer algemeen luidt. Dat de brief nogtans aan een bepaalden kring van geloovigen allereerst geschreven is, blijk genoegzaam uit zijnen inhoud, als welke hoofdzakelijk bestaat in waarschuwingen tegen zekere dwaalgeesten, geheel overeenkomende met die, welke wij uit den tweeden brief van den H. Petrus (II Pt 2, 1, volg.) alreeds hebben leeren kennen. Men mag het, om deze overeenkomst, voor waarschijnlijk houden, dat de brief van den H. Judas allereerst geschreven is geweest aan Christenen, woonachtig in eenige nabijheid van die Klein-Aziätische gewesten, waar de geloovigen waren, aan welke Petrus zijne twee brieven gezonden heeft.

Waar ter plaatse Judas zijnen brief heeft opgesteld, is volstrekt onbekend; ook den juisten tijd van zijn schrijven weet men niet; daaruit echter, dat de Apostel voorbeelden van goddelijke strafoefening aanhaalt en geen gewag maakt van de verwoesting van Jerusalem, kan men met grond besluiten, dat hij zijn brief nog vóór het tijdstip van die verwoesting geschreven heeft.

1) Dat Judas in het opschrift van zijn brief zich noemt een dienstknecht van Jesus Christus, en niet ook een Apostel van Jesus Christus, maakt geen zwaarigheid: ook de Apostel Paulus noemt zich niet Apostel in het opschrift van zijne brieven aan de Thessaloniërs, aan de Philippiërs, en aan Philemon. Men moet ook niet zeggen, dat Judas zich in zijn brief (vs 17) van de Apostelen onderscheidt en zóó spreekt alsof hij zelf niet tot het twaalfstal der Apostelen behoorde; want uit zijne woorden kan men alleenlijk dit besluiten, dat hij zijn brief zal geschreven hebben na den dood van die Apostelen, die de voorzegging, waarvan hij spreekt, gedaan hadden; of wel, dat hij zich onderscheidt niet van de Apostelen in 't algemeen, maar enkelijk van de Apostelen, die in persoon gepredikt hadden onder de Christenen, aan welke zijn brief gerigt was.

2) Clem. Alexandr. Paedagog. 3, p. 239. ed. Sylb; Tertull. de habitu femin. cap. 3; Origenes, Comment. in ep. ad Rom.; S. Hieron. Epist. 2 ad Paulinum; Epiphanius, haeres. 25.

3) In den Canon der 3de Kerkvergadering van Carthago, en in het decreet (Sessio quarta) der Kerkvergadering van Trenten.

DE ALGEMEENE BRIEF

VAN DEN H. APOSTEL JUDAS.

INHOUD. Na opschrift en heilwensch, vs 1, 2, zegt de Apostel zijnen Christenen, dat hij schrijft om hen tegen zekere goddelooze menschen te waarschuwen, vs 3, 4. Een schrikkelijk oordeel wachtte dezulken, vs 5-7. Beschrijving van hunne diepe bedorvenheid, vs 8-16. Het optreden van die goddeloozen was voorzeggd geworden, vs 17-20. Eene vermaning tot standvastigheid met eene onderrigting, vs 21-23. Slot van den brief, vs 24-25.

1	* JUDAS Jesu Christi servus, frater autem Jacobi, his, qui sunt in Deo Patre dilectis, et Christo Jesu conservatis, et vocatis.	* Judas een dienstknecht van Jesus Christus, en broeder van Jakobus, aan de geliefden in God den Vader, en bewaarden voor Jesus Christus, en geroeopenen ¹ .	i
2	* Misericordia vobis, et pax, et charitas adimpleatur.	* Barmhartigheid, en vrede, en liefde worde u vermenigvuldigd ² !	2
3	* Charissimi, omnem sollicitudinem faciens scribendi vobis de communi vestra salute, ne-	* Zeer geliefden! terwijl ik allen ijver had om u te schrijven over uw gemeenschappelijk heil ³ ,	3

1) *aan de geliefden in God den Vader, ... en geroeopenen.* Het Grieksch heeft het woordje *en vóór geroeopenen niet*; het behoort ook niet tot den tekst, gelijk Estius alreeds heeft doen opmerken. Naar het Grieksch dan luidt het hier aldus: *aan de in God den Vader geliefde, en voor Jesus Christus bewaarde geroeopenen.* Zij aan wie Judas schrijft, heeten geroeopenen als dezulken, die door Gods genadige roeping, aan welke zij gehoorzaamd hadden, Christenen geworden waren, (vgl. Rom 1, 6. I Kor 1, 24). Van deze geroeopenen worden twee hoedanigheden genoemd: a) zij zijn *in God den Vader*, in hunne bovennatuurlijke geestelijke vereeniging met God den Vader (vgl. Thess 1, 1), *geliefden*; b) zij zijn *bewaarden voor Jesus Christus*, d. i. aan Jesus Christus, wiens verlost (I Kor 6, 20) en eigendom (Tit 2, 14) zij geworden waren, onder den bijstand van Gods genade getrouw geblevenen, en zóó voor hem *bewaarden*, niet voor hem verloren gegaan.

2) *Barmhartigheid, en vrede, en Gods liefde*, de bronader van zijne barmhartigheid en van den *vrede*, van alle heil, ons door hem verleend, *worde u van hem vermenigvuldigd*. Zie voorts op bladz. 44, noot 3.

3) *terwijl ik allen*, den grootsten ijver had, mij uitermate opgewekt gevoelde, *om u te schrijven over uw* (naar eene andere Grieksche lezing van grooter gezag: *over ons*) *gemeenschappelijk heil*, het heil dat ons als wedergeborenen in Christus geworden is en dat wij als Christenen met elkander gemeen hebben, *werd ik genoodzaakt u te schrijven: ten einde u te bidden dat gij strijdt voor het geloof* (een iegelijk naar uwen stand, allen, zonder uitzondering, door uwe standvastige belijdenis daarvan in woord en daad), *dat den heiligen, den Christenen, door de prediking der Apostelen eenmaal is overgeleverd*: eenmaal, eens voor altijd en volkomen overgeleverd, zoodat daarin niets valt

cesse habui scribere vobis : werd ik genoodzaakt u te schrij-
deprecans supercertari semel ven : ten einde u te bidden dat
traditæ sanctis fidei. * Subin- gij strijdt voor het geloof dat
4 troierunt enim quidam homines den heiligen eenmaal is overge-
(qui olim præscripti sunt in hoc leverd. * Want er zijn zekere
judicium) impii, Dei nostri gra- menschen ingeslopen (die over-
4 tiam transferentes in luxuriam, lang tot dit oordeel staan opge-
et solum Dominatorem, et Do- geschreven¹⁾ goddeloozen, die de
minum nostrum Jesum Christum genade van onzen God in losbandig-
negantes. heid veranderen²⁾, en den
5 * Commonere autem vos volo, * Doch ik wil u indachtig
5 scientes semel omnia, quoniam maken, ofschoon gij eenmaal
Jesus populum de terra Ægypti alles weet⁴⁾, dat Jesus nadat hij
salvans, secundò eos, qui non het volk uit Egyptenland gered
crediderunt, perdidit : (Nm 14, had⁵⁾, andermaal hen, die onge-

aan te vullen, niets te veranderen, niets te verbeteren. — Terwijl Judas alreeds ernstig er op bedacht was om hun te schrijven, was er iets geschied, dat hem dit schrijven aan hen tot een noodzakelijken pligt maakte. Er waren namelijk, gelijk vervolgens (vs 4) gezegd wordt, zekere dwaalleeraars, goddelooze menschen, onder hen ingeslopen, tegen welke hij hen moest waarschuwen, opdat zij zich niet door hen lieten verleiden.

¹⁾ die reeds overlang tot dit straf-oordeel, het straffoordeel, het doemvonnis, waarvan ik spreken ga (vs 5, volg.), staan opgeschreven; wien vonnis reeds overlang beschreven staat. De Apostel, zeggende: tot dit oordeel, spreekt proleptisch; hij heeft reeds die voorbeelden van goddelijke strafoefening voor oogen, die hij vervolgens (vs 5-11) aanhaalt. In deze voorbeelden of typen van goddelijke strafoefening, stond reeds overlang het doemvonnis beschreven, dat die goddelooze menschen wachtte, van wier boosheid hij hier tegelijk eene schets geeft. Wat de H. Judas hier schrijft drukte de H. Petrus (II Pt 2, 3) uit met te zeggen: voor deze is het oordeel van overlang werkdadig, en hun verderf sluimert niet.

²⁾ goddeloozen, in praktischen zin; hunne goddeloosheid wordt terstond daarop beschreven: die de genade van onzen God, waardoor wij Christenen zijn geworden, vrijgemaakten van de heerschappij des satans en der zonde (vgl. I Pt 2, 16), in losbandigheid veranderen, als ware onze Evangelische vrijheid eene vrijheid om den teugel te vieren aan alle booze lusten.

³⁾ en den eenigen Heerscher, God, en onzen Heer Jesus Christus verloochenen. De Vulgaat heeft een komma na Heerscher, en schijnt derhalve hier twee personen, den Heerscher en onzen Heer te onderscheiden. Wij zagen hier die komma, misschien een drukfout, liever niet, en zouden dan vertalen: en Jesus Christus, den eenigen Heerscher en onzen Heer, door hunne dwaalleer verloochenen. Vgl. II Pt 2, 1.

⁴⁾ Doch ik wil u indachtig maken (naar eene andere Grieksche lezing: Ik wil u dan indachtig maken), ofschoon gij eenmaal, eens voor al, alles wat ik hier zeggen ga, alreeds weet, zoodat gij het niet nu eerst behoeft te leeren, en ik er van kon zwijgen, indien de herinnering daarvan u thans niet heilzaam ware.

⁵⁾ dat Jesus nadat hij het volk Gods, de Israëlieten, uit Egyptenland gered had, enz. De Apostel gaat hun nu hier (vs 5-7) drie voorbeelden herinneren van Gods geduchte strafoefening over de zondaars. Hij bedoelt daarmede hun een heilzamen schrik in te boezemen, om des te meer op hunne hoede te zijn tegen de goddelooze dwaalleeraars, die hen tot afval en zonde zouden kunnen verleiden.

- 6 37) ²Angelos vero, qui non ser-
vaverunt suum principatum, sed
dereliquerunt suum domicilium,
in iudicium magni diei, vinculis
æternis sub caligine reservavit.
- 7 ³Sicut Sodoma, et Gomorrha,
et finitimæ civitates simili modo
exfornicatæ, et abeuntes post
carnem alteram, factæ sunt
exemplum, ignis æterni pœnam
sustinentes.
- 8 * Similiter et hi ⁴carnem qui-
loovig waren, verdorven heeft¹:
* en dat hij de Engelen, die
hunne heerschappij niet bewaar-
den, maar hunne woonstede ver-
lieten², tot het oordeel des
grooten dags, met eeuwige ban-
den onder de duisternis in bewa-
ring heeft gesteld³. * Hoe Sodo-
ma, en Gomorrha, en de naburi-
ge steden die op gelijke wijze
hoereerden, en ander vleesch
naliepen, tot een voorbeeld ge-
steld zijn⁴, de straf des eeuwigen
vuurs lijdende⁵.
- * Desgelijks bevlecken ook

In plaats van *Jesus*, heeft eene andere Grieksche lezing hier *de Heer*, en eene derde *God*; maar de lezing der Vulgaat overtreft deze beide lezingen in gezag, en wij houden haar voor de oorspronkelijke. Er wordt dan hier van *Jesus* gezegd, dat hij het Israëlitische volk *uit Egyptenland gered* en van zijne slavernij verlost had. — *Jesus Christus*, Gods eeuwige Zoon, vóór zijne menschwording, was *Israëls geleider*, gelijk hij in het welgekende Kerkgebod (*o Adonai et dux domus Israël*) genoemd wordt. Zie hier voorts onze aanteekeningen op Hand 7, 30 en I Kor 10, 4, en 9.

1) *andermaal* zich aan hen heeft doen kennen, doch nu niet wederom als redder, maar als straffer, *en hen die* aan Gods magt en trouw *ongeloovig waren*, en oproerig werden, *verdorven heeft*, in de woestijn heeft doen omkomen. Zie Nm 14, 1-36; Ps 105, 25, 26. Hebr 3, 17-19.

2) *en ik wil u indachtig maken, dat hij de Engelen, die, enz.* Het tweede voorbeeld van goddelijke straoefening is genomen van de gevallen Engelen, wier zonde daarin bestond, *dat zij, hunne heerschappij niet bewaarden, maar hunne woonstede verlieten*: met welke woorden de zonde dier Engelen tweemaal, eerst in positieven, en vervolgens in negatieven vorm is uitgesproken. Doch wat men hier door *heerschappij* en *woonstede* eigenlijk verstaan, en derhalve welken zin men aan *niet bewaren, maar verlaten* geven moet, ligt, gelooven wij, tot hiertoe nog in het duister. Vgl. II Pt 2, 4.

3) *met eeuwige, nooit te verbreken, boeien* als gekluisterd *onder de duisternis*, als in een graf, hen met de duisternis der hel als overdekkende, *in bewaring gesteld*, weggesloten, *heeft tot het oordeel des grooten dags*, d. i. om op den grooten en algemeenen oordeelsdag, wanneer de Heere *Jesus Engelen en menschen zal oordeelen*, het vonnis van hunne verdoemenis te ontvangen. De H. Paulus (Eph 2, 2) spreekt van een verblijf van booze geesten in het luchtruim tusschen hemel en aarde; en hoe dit niet strijd tegen hetgeen de H. Judas ons hier leert, kan men leeren bij Petavius (Dogmat. Theolog. *de Angelis*, Lib 3. Cap 4), die dit vraagstuk opzettelijk behandeld heeft.

4) *en u indachtig maken, Hoe Sodoma, en Gomorrha*, (het derde voorbeeld van Gods straoefening over de zonde) *en de naburige* (naar het Grieksch: *de omliggende*) steden, namelijk Adama en Seboim (Dt 29, 23) *die op gelijke wijze* als deze, als Sodoma, en Gomorrha, *hoereerden, en* (eene nadere verklaring der ontucht, die zij pleegden) *ander* (mannelijk) *vleesch naliepen* (vgl. Rom 1, 27) *u indachtig maken, hoe deze steden tot een voorbeeld der goddelijke wraak gesteld zijn, de straf van een eeuwig vuur lijdende.*

5) *de straf van een eeuwig vuur lijdende*: zóó moesten wij hier naar de overzetting der Vulgaat en volgens hare interpunctie vertalen. Doch naar den Griekschten tekst zouden wij hier verkiezen aldus te schrijven: *die ... door de straf der verbranding, welke zij lijdin* (de straf dier steden is dan, in hare gevolgen, als voortdurend be-

dem maculant,⁹ dominationem autem spernunt,¹ majestatem autem blasphemant.* Cum Michael Archangelus cum diabolo disputans altercatur de Moysi corpore, non est ausus iudicium inferre blasphemix: sed dixit: Imperet tibi Dominus. (*Zach 3, 2.*)¹⁰ * Hi autem quaecumque quidem ignorant, blasphemant: quaecumque autem naturaliter, tamquam muta animalia, norunt, in his corrumpuntur.* Væ illis, quia in via Cain abierunt, (*Gn 4, 8.*) et errore Balaam mercede effusi sunt, (*Nm 22, 22.*) et in contradictione Core perierunt: de-
 9   dezen het vleesch, en verwerpen de heerschappij¹, en lasteren de majesteit.* Michaël de Aartsengel met den duivel² in woorden-
 9   strijd zijnde over het ligchaam van Moses, durfde geen oordeel van lastering tegen hem uitbren-
 10   gen: maar zeide: De Heer gebiede u!³ * Maar dezen lasteren, wat zij niet kennen: en wat zij
 10   van nature, gelijk de redeloose dieren, weten, daarin verderven zij zich³. * Wee hun! want zij
 11   wandelden⁴ op den weg van Kaïn, en gaven om loon zich over aan Balaams dwaling, en gingen verloren in de weder

schouwd) tot een voorbeeld, een type, van het eeuwige vuur gesteld zijn, voor oogen liggen Vgl. II Pt 2, 6.

¹) *Desgelijks* (naar het Grieksch: *desgelijks evenwel*, dat is, niettegenstaande deze voorbeelden van waarschuwing voor Gods geduchte strafoefening over de zonde) *bevelekken ook dezen* (die ingesloopen van vs 4) *het vleesch*, hunne lichamen door ontucht, en *verwerpen de heerschappij* (zie op II Pt 2, 10), en *lasteren de majesteit* (naar het Grieksch in het meervoud: *de heerlijkheid of de majesteiten*). Zie noot 4 op bl. 249.

²) *Michaël de Aartsengel*, enz. Hetgeen Michaël, de Aartsengel, zich niet veroorloofde te doen tegen den duivel, dat durven dezen doen tegen hemelsche majesteiten. *Michaël de Aartsengel met den duivel in woordenstrijd zijnde over het ligchaam*, het lijk, van *Moses, durfde tegen hem*, om zijnen tegenstand, *geen oordeel van lastering*, geen lasterlijk oordeel, geene scheld-of schimptaal, *uitbrengen: maar vergenoegde zich met tot hem te zeggen: De Heer gebiede u!* naar het Grieksch: *De Heer bestraffe u!* Zooó sprak ook de Engel des Heeren tot satan in een prophetisch gezigt, dat Zacharias ontving (*Zach 3, 1. 2.*) Eene twist van Michaël met den duivel over het ligchaam van Moses wordt in de H. Schrift nergens anders dan op deze plaats vermeld. Doch wij lezen in Dt 32, 5-6, dat, toen Moses, naar het bevel des Heeren (Dt 32, 49), op den berg Nebo gestorven was, *de Heer hem begroef in een dal van het land van Moab, en dat niemand zijn graf geweten heeft*. Nu stelt men, dat deze begrafenis geschied is door de bediening van Engelen; en wat dan de reden betreft van die twist van Michaël met den duivel over het ligchaam van Moses, vele uitleggers zijn met den H. Chrysostomus (bij Corn. a lapid.) van gevoelen, dat de duivel het lijk van Moses op eene bekende plaats wilde begraven hebben (misschien opdat de Israëlieten er afgoderij mede zouden plegen), terwijl de Aartsengel zich tegen satan verzette, en bewerkte, dat Moses' ligchaam op eene onbekende plaats ter aarde besteld werd.

³) *Maar dezen*, deze goddelooze dwaalleeraars (vs 4), *lasteren, wat* (die hemelsche majesteiten welke zij niet kennen (vgl. II Pt 2, 12): *en wat zij van nature*, hunne vleeschelijke natuurdrijf volgende, *gelijk de redeloose dieren, weten, daarin* en daarmede *verderven zij zich*, rigten zij zich te gronde, door misbruik en zondig genot. Vgl. II Pt 2, 12.

⁴) *Wee hun! want zij wandelden*, enz. De Apostel ziet terug op het levensgedrag, dat die goddeloozen tot hertoe hielden, en roept, zich de goddelijke straf, die hen wachtte, voor oogen stellende, een wee over hen uit: *Wee hun! want zij wandelden op den weg van Kaïn*, hun gedrag was gelijk aan dat van Kaïn, en gaven om loon, uit

- 12 (*Nm 16, 1.*) * Hi sunt in epulis suis maculæ, convivantes sine timore, semetipsos pascentes, nubes sine aqua, quæ a ventis circumferuntur, arbores autumnales, infructuosæ, bis mortuæ, 12
 13 eradicatæ, (*II Pt 2, 17.*) * fluctus feri maris, despumantes suas confusiones, sidera errantia : quibus procella tenebrarum servata est in æternum. * Prophe- 13
 14 tavit autem et de his septimus ab Adam Enoch, dicens : Ecce venit Dominus in sanctis milli-
 spannigheid van Koré : * Dezen 12
 zijn schandvlekken in hunne liefdemaaltijden¹, zonder vreeze zamen brassende, zich zelven weidende, waterlooze wolken, die door de winden omgedreven worden², boomen in den herfst, onvruchtbaar, tweemaal gestorven, ontworteld³, * wilde zeegolven⁴, die hunne eigene schandelijkheden opschuimen, dwaalsterren : voor wie de donkerheid der duisternis bewaard is voor eeuwig⁵. * Ook van dezen 14
 heeft Henoch de zevende van Adam gepropheteerd, zeggende⁶ : Zie de Heere is geko-

hebzucht, *zich over aan de practische dwaling*, aan de zonde van Balaäm, die het loon der ongerechtigheid liefhad (zie op II Pt 2, 15), *en gingen verloren*, verlieten God, *in de wederspannigheid van Koré*, Koré navolgende in zijne oproerige handelwijze tegen God (*Nm 16*): zij volgden Kaïn na in zijne nijdigheid, Balaäm in zijne hebzucht, Koré in zijne wederspannigheid.

1) *Dezen zijn schandvlekken in hunne* (volgens eene andere Grieksche lezing: *in uwe*) *maaltijden*. Naar de beteekenis van het Grieksche woord *agapais*, moet hier, gelijk ook op de gelijkkluidende plaats II Pt 2, 12, bepaaldelijk gedacht worden aan die *liefdemaaltijden*, waarvan de H. Paulus spreekt in zijn eersten brief aan de Korinthiers. Zie op I Kor 11, 21. Ook dit was eene misdaad van die goddelooze menschen (vs 4), dat zij de liefdemaaltijden misbruikten: zij slempten daar *zonder vreeze Gods*, zich schuldig makende aan onmatigheid, *zich zelven weidende*, alleen voor zich zelven bezorgd, niets van hunne schotels mededeelende aan hunne behoeftige broeders (vgl. I Kor 11, 21): zóó waren zij *schandvlekken* op die liefdemaaltijden der Christenen.

2) *waterlooze wolken*, nevelwolken, *die om hare leegheid door de winden her- en derwaarts omgedreven worden* en geen regen geven. Zie voor den zin van deze beeldspraak op II Pt 2, 17.

3) *boomen in den herfst*, boomen gelijk zij zijn in den laten herfst, wanneer zij zonder vrucht staan; *onvruchtbaar*, die ook toen het de tijd der vruchten was geen vruchten voortbragten; *tweemaal gestorven*, niet alleen verdord en als gestorven, gelijk de boomen in den winter, maar ook werkelijk gestorven; *ontworteld*, zonder eenig leven, aan uitgehakte en ontwortelde boomen gelijk, gereed om in het vuur geworpen te worden. Vgl. Mt 3, 10. Jo 15, 6.

4) *wilde zeegolven*, woeste menschen, die, gelijk wilde zeegolven haar schuim opwerpen, door hun zedeloos gedrag hunne schandelijke lusten openbaren.

5) *dwaalsterren*, aan sterren gelijk, die uit haren baan zijn geweken: menschen, met een woord, *voor wie de donkerheid der duisternis*, de duisterste duisternis, de dikste duisternis der hel *voor eeuwig bewaard is*, menschen welke eene geduchte eeuwige straffe wacht.

6) *Ook van dezen*, van zoodanigen als van welke hier gesproken wordt, *heeft Henoch* op de reeks der Aartsvaderen *de zevende van Adam*, Adam medegerekend *gepropheteerd* (wat Henoch zijnen goddeloozen tijdgenooten voorzegde van het laatste oordeel, dat was ook gezegd voor allen, die hen in hunne boosheid zouden navolgen), *zeggende*: *Zie de Heere is gekomen* (d. i. *zal komen*: de verledene tijd is hier, naar de

- 15 bus suis (*Apoc 1, 7.*) * *facere* men in zijne heilige dui-
 15 *judicium contra omnes, et ar-* zenden * om gerigt te
 guere omnes impios de omnibus houden tegen allen, en al
 operibus impietatis eorum, qui- de goddeloozen te bestraf-
 bus impie egerunt, et de omnibus feren wegens al hunne god-
 duris, quæ locuti sunt contra delooze werken, die zij in
 16 Deum peccatores impii. * Hi sunt hunne goddeloosheid ge-
 murmuratores querulosi, secun- daan hebben, en wegens
 dum desideria sua ambulantes, al de harde woorden, die
 et os eorum loquitur superba, zij tegen God gesproken
 mirantes personas quæstus cau- hebben de goddelooze zon-
 17 sa. (*Ps 16, 10.*) * Vos autem char- daars. * Dezen zijn murmu-
 rissimi memores estote verbo- reerders¹, misnoegden, wande-
 rum, quæ prædicta sunt ab lende naar hunne begeerlijk-
 Apostolis Domini nostri Jesu heden, en hun mond spreekt
 Christi, (*I Tim 4, 1. II Tim 3, 1.* hoovaardigheid, terwijl zij vler-
 18 *II Pt 3, 3.*) * qui dicebant vobis, jers zijn uit winstbejag. * Doch
 quoniam in novissimo tempore 17 gij zeer geliefden! gedenkt de
 venient illusores, secundum woorden², die voorzeggd zijn
 desideria sua ambulantes in impie- door de Apostelen van onzen
 19 tatibus. * Hi sunt, qui segregant Heer Jesus Christus, * die u zei-
 semetipsos, animales, Spiritum den, dat er in den laatsten tijd
 non habentes. wandelen in goddeloosheden
 19 wandelen. * Dezen zijn het, die
 zich afscheiden³, dierlijke men-
 schen, die den Geest niet hebben

spreekwijze der Propheten, gebezigd voor den toekomenden) *in*, te midden van, *zijne heilige duizenden*, omgeven van zijne duizenden van heilige Engelen, *om gerigt te houden tegen allen*, over allen, *en al de goddeloozen te bestraffen en te straffen over al hunne goddelooze werken...* *en wegens al de harde*, de vermetele en goddelooze, *woorden*, die zij tegen God gesproken hebben. — De Apostel heeft deze prophetie van Henoch door overlevering kunnen kennen.

¹) *Dezen zijn murmureerders*, enz. De Apostel gaat voort met de goddelooze dwaalleeraars te beschrijven. Zij waren *murmureerders* (waartegen, blijkt niet), *misnoegden*, ontevreden met hun lot; zij wandelden *naar hunne begeerlijkheden*: hun levenswandel bestond in het opvolgen van hunne booze lusten; *hun mond* sprak *hoovaardigheid*: trotsch en hoogmoedig waar niets voor hen te halen was, maakten zij zich elders, uit vuil winstbejag, tot lage vlejers.

²) *Doch gij zeer geliefden! gedenkt de woorden*, enz. Het moest hen niet bevreedden, dat er zulke goddelooze menschen in hun midden waren opgestaan. Dit was door de Apostelen voorspeld (zie Hand 20, 29, 30. I Tim 4. 1-3. II Tim 3, 1, volg.; II Pt 2, 1-3; 3, 3); zij hadden hun voorzeggd, dat er *in den laatsten tijd* (zie noot 2 op bladz. 222) *spotters*, bedriegers, drogredenaars, zouden komen, menschen, die *naar hunne lusten*, den teugel vierende aan hunne booze lusten, *in goddeloosheden*, goddelooze werken doende, zouden wandelen: volgens het Grieksch: *naar hunne lusten der goddeloosheden*, d. i. naar hunne goddelooze lusten.

³) *Dezen zijn het, die zich afscheiden*, enz. Nog eenige trekken tot afschildering van die goddelooze dwaalleeraars. Zij zonderden zich af van het ligchaam der geloovigen; *diergelijke menschen*, aan hunne zinnelijke lusten verslaafd, menschen, die *den Geest* Gods niet hadden, in welke *de Geest* Gods niet woonde, maar die *in den vleesche* waren. Vgl. Rom 8, 5-9.

20 * Vos autem charissimi super-
 ædificantes vosmetipsos sanctis-
 simæ vestræ fidei, in Spiritu
 21 sancto orantes, * vosmetipsos
 in dilectione Dei servate, * expectan-
 tes misericordiam Domini
 nostri Jesu Christi in vitam
 22 æternam. * Et hos quidem ar-
 23 guite judicatos : * (illos vero)
 salvate, de igne rapientes. Aliis
 autem miseremini in timore :
 odientes et eam, quæ carnalis
 est, maculatam tunicam.
 24 * Et autem, qui potens est vos
 conservare sine peccato, et con-
 stituere ante conspectum gloriæ
 suæ immaculatos in exultatione
 in adventu Domini nostri Jesu

* Maar gij zeer geliefden ! op 20
 uw allerheiligst geloof¹ u zelven 20
 opbouwende, in den heiligen
 Geest biddende, * bewaart u in 21
 de liefde Gods, de barmhartig-
 heid onzes Heeren Jesus Christus
 ten eeuwigen leven verbeidende.
 * En straf de eenen² als veroor- 22
 deelden : * redt anderen, als hen 23
 uit het vuur rukkende. En ont-
 fermt u over anderen in vreeze :
 ook zelfs het kleed hatende, dat
 van het vleesch, besmet is.
 * Hem nu, die magtig is³ u 24
 zonder zonde te bewaren, en
 onbesmet voor zijne heerlijkheid
 te stellen in vreugde bij de komst
 van onzen Heer Jesus Christus.

1) Maar gij zeer geliefden ! geheel anders u gedragende dan die menschen van vers 19, u zelven opbouwende op uw allerheiligst geloof, enz. Zij moesten, standvastig in de belijdenis van hun allerheiligst geloof, van de geloofsleer, hun door de Apostelen verkondigd (vgl. vers 3), eene allerheiligste leer, als zijnde van goddelijken oorsprong, — op dat geloof, als grondslag, door werken van godsdienst en deugd, zich zelven opbouwen tot volmaakte Christenen, bidden in den heiligen Geest, die in hen woonde (vgl. Rom 8, 11, 26, 27), en zóó doende, zich bewaren in de liefde Gods, in de liefde, welke God hun bewezen had, in den staat van kinderen Gods, waartoe zij door hunne wedergeboorte uit God gekomen waren (vgl. Rom 5, 5) : en tot hunne bemoediging moesten zij, vast staande in hunne Christelijke hoop, de barmhartigheid verbeiden, welke de Heere Jesus hun bij zijne wederkomst zou bewijzen, zijne barmhartigheid of genade, welke hun ten eeuwigen leven, tot het bezit des eeuwigen levens zoude voeren. — Zie noot 2 op bladz. 287. 2de Deel.

2) En straf de eenen, enz. Eene onderrigting, hoe men die goddelooze Christenen moest behandelen. De plaats is duister. Men moest, dit is misschien de zin, de eenen met den kerkeban straffen als veroordeelden : anderen die nog te reden waren, redden, geweldige middelen gebruikende en hen aan het vuur des verderfs als ontrukkende. Over anderen moest men zich ontfemen, beproeven om hen in zachtmoedigheid door overreding tot inkeer te brengen, dit doende in vreeze d. i. wel toezijnde, dat zij in hunnen omgang met dezulken niet zelven besmet wierden, met groote voorzigtigheid daarbij te werk gaande, gelijk men, te doen hebbende met een melaatsche, ook zelfs het aanraken schuwt van het kleed des besmetten.

3) Hem nu, die magtig is u zonder zonde te bewaren, enz. De Apostel sluit zijnen brief (vs 24 en 25) met eene lofzegging aan God. Vgl. Rom 16, 25-27. Hem nu, die magtig is u, door den bijstand zijner genade, zonder zonde (naar het Grieksch : zonder struikelen of zonder aanstoot), te bewaren, u van zonde te bewaren, en u onbesmet, onberispelijk, te stellen, en te maken, dat gij u onbesmet stellen kunt, voor zijne heerlijkheid in vreugde, u verheugende over uwen gelukstaat, bij de komst ten oordeel van onzen Heere Jesus Christus (vgl. I Thess 3, 13). Hem, den eenigen God onzen Zaligmaker door Jesus Christus onzen Heer (zie op I Tim 1), komt toe (vgl. I Pt 4, 11) heerlijkheid, enz.

25 Christi. * Soli Deo Salvatori * Den eenigen God onzen Zalig- 25
 nostro, per Jesum Christum maker, door Jesus Christus onzen
 Dominum nostrum, gloria et Heer, *komt toe* heerlijkheid en
 magnificentia, imperium et po- majesteit, kracht en magt vóór
 testas ante omne sæculum, et alle eeuwe¹, en nu, en in alle
 nunc, et in omnia sæcula sæcu- eeuwigheid ! Amen.
 lorum. Amen.

---

1) *vóór alle eeuwe, en nu, en in alle eeuwigheid.* Het denkbeeld van eeuwigheid is hier op de meest omvattende wijze uitgedrukt.

INLEIDING

TOT

DE OPENBARING VAN DEN H. JOANNES.

Het Opensbaringsboek is, als prophetische Schrift, eenig in zijn soort onder de heilige boeken van het nieuwe testament. Het bevat eene reeks van zinnebeeldige gezigten of visioenen, grootendeels de toekomst der Christelijke Kerk betreffende : hare vervolgingen, hare zegepraal over het antichristische Joden-en Heidenendom en alle haar vijandige magt, eindelijk hare volmaakte gelukzaligheid bij de wederkomst des Heeren.

Zie hier terstond eene uitvoerige opgave van den *voornamen inhoud* des boeks. Zij moet dienen tot een gemakkelijker overzigt van den zamenhang der veelvuldige visioenen of tafereelen, in dit boek vervat.

Na het opschrift, dat den schrijver noemt en de stof aanduidt van dit boek, volgt de toewijding daarvan aan de Klein-Aziatische Christen-gemeenten van Ephese, Smyrna, Pergamus, Thyatira, Sardes, Philadelphia en Laodicéa, met een heilwensch aan die geloovigen en eene lofzegging aan Jesus Christus (1, 1 — 8).

Hierop verhaalt de Apostel, dat hij, om zijne verkondiging van het Evangelie in ballingschap gezonden naar het eiland Patmos, aldaar, op den dag des Heeren, door eene heilige geestvervoering werd aangegrepen ; hoe hij in dien staat den Heere Jesus in eene symbolische gedaante gezien had en van hem den last ontvangen om hetgeen hij in zijne geestvervoering zag en zien zoude in een boek op te teekenen, en dit boek, tegelijk met zeven brieven, wier

inhoud hij hem opgaf, aan de bovengenoemde zeven Christen-Gemeenten van Klein-Azië te zenden (1, 9 — 3, 22).

Hierna ziet Joannes den hemel geopend, en eene stem roept hem toe, derwaarts op te stijgen, om Gods raadsbesluiten voor de toekomst te vernemen. In zijne geestverrukking den hemel binnen gegaan, ziet hij God op zijnen troon gezeten en van vier en twintig Ouderlingen omringd. Bliksemen en donderslagen gaan uit van den troon, en zeven vuurlampen branden voor den troon. Rondom den troon staan vier symbolische wezens, die Gode lof zingen, met welk lofgezag die Ouderlingen het hunne vereenigen (4, 1 — 11).

Thans bemerkt Joannes in de regterhand Gods eene boekrol, van binnen en van buiten beschreven en met zeven zegelen gesloten: 't is het boek van Gods raadsbesluiten voor de toekomst. En nu roept daar een Engel met eene forsche stem: Wie is waardig het boek der toekomst te openen? Maar zie, niemand in de gansche schepping wordt daartoe waardig bevonden. Joannes is hierover zeer bedroefd en weent; doch een der Ouderlingen vertroost hem, zeggende, dat de Leeuw uit Juda's stam, om zijne overwinning, verdiend heeft het boek te openen. En hierop ziet Joannes midden vóór den hemeltrou een lam staan, dat de teekenen had van geslagt te zijn geweest. Aan dit lam geeft God nu van zijnen troon het boek der toekomst ter opening over; waarop de vier symbolische wezens en de vier en twintig Ouderlingen aanbeddend voor het Lam nedervallen, en hem, als hunnen Verlosser, lof en roem toezingen. Eene ontelbare menigte van Engelen, rondom den hemeltrou geschaard, herhaalt dien lofzang; en de gansche schepping prijst en verheerlijkt God en het Lam (5, 1 — 14).

Hier nu, met het zesde hoofdstuk, begint het Lam de zeven zegelen van het boek der toekomst te openen. Bij het openen van het *eerste* zegel vertoont zich een wit paard met zijnen berijder, die een boog in de hand heeft en als zegenpralend veldheer uittrekt; en de opening van het *tweede*, het *derde* en het *vierde* zegel kondigen achtereenvolgens, onder verschillende zinnebeelden, groote onheilen aan.

Na de opening van het *vijfde* zegel ziet Joannes, onder het altaar van den hemelschen tempel, de afgescheiden zielen dergenen die om hunne belijdenis van Christus den dood ondergingen; zij roepen

om wraak over hun vergoten bloed. Een iegelijk hunner ontvangt nu een wit gewaad, en hun wordt aangezegd, dat de dag hunner wraak zal komen, wanneer het getal hunner broeders, die ook nog als bloedgetuigen sterven moeten, zal vervuld zijn.

Het *zesde* zegel geopend zijnde, wordt Joannes, altijd nog in zijnen staat van geestverrukking, ontzaggelijke bewegingen in de natuur gewaar: hemel en aarde schijnen te vergaan, en alles kondigt aan, dat een groot strafgericht gaat uitgeoefend worden (6, 1 — 17).

Doch het *zevende* of laatste zegel, welks opening de beschrijving van dit strafgericht doet verwachten, wordt nog niet aanstonds geopend; maar Joannes krijgt twee nieuwe gezigten. *Eerst* ziet hij aan de vier hoeken der aarde vier Engelen staan, aan welke een andere Engel het bevel geeft, de vier winden, die zij vasthouden, niet eerder ter vernieling los te laten, dan nadat hij eerst de dienst-knechten Gods op hunne voorhoofden zou verzegeld hebben. Het getal nu der verzegelden uit Israël was honderd vier en veertig duizend, twaalf duizend uit elken stam. *Daarop* ziet de Propheet eene ontelbare menigte van gezaligden uit alle landen en volken; zij staan vóór God en het Lam, gekleed in witte kleederen met palmtakken in hunne handen, en zeggen met luider stemme Gode en het Lam hunnen dank; waarna al de Engelen en de Ouderlingen en de vier symbolische wezens met eene zevenvoudige lofverheffing God verheerlijken (7, 1 — 17).

Thans, na dit tusschenbedrijf (7, 1 — 17), opent het Lam het *zevende* of laatste zegel, en alles zwijgt in den hemel omtrent een half uur lang. Gedurende deze plegtige stilte, bemerkt Joannes, dat aan de zeven Engelen, die vóór God staan, zeven bazuinen worden gegeven. Hierna ziet hij, hoe een ander Engel optreedt, die reukwerk offert op den gouden altaar en, nadat de rook des offers opgestegen is vóór God, vuurkolen van het altaar neemt en op de aarde werpt; waarop donderslagen geschieden, en bliksemen en eene groote aardbeving.

De zeven Engelen brengen nu hunne bazuinen aan den mond. De *vier* eerste blazen, de een na den ander, en een groot onheil volgt op elks bazuingschal.

Vóór dat de drie overige bazuin-Engelen hun geschal doen hooren, ziet Joannes in het middagpunt van den luchthemel een

adelaar vliegen, en hoort dezen met forsche stem een drievoudig wee uitroepen ter oorzaak van de jammeren, die op het blazen der vijfde, zesde en zevende bazuin zouden volgen (8, 1—13).

Het geschal der *viijfde* bazuin brengt een drom aan van monsterachtige sprinkhanen, die in dikken rook uit den put des helschen afgronds opstijgen. Het wordt aan deze helsche sprinkhanen toegestaan, de menschen, die op hunne voorhoofden het zegel Gods niet hebben, vijf maanden lang te pijnigen, doch zonder hen te dooden. Daarin bestaat het *eerste wee* der drie weëen, en *twee* andere weëen komen er nog (9, 1—12).

Op het geschal der *zesde* bazuin, hoort Joannes van tusschen de hoornen des gouden altaars eene stem, welke aan den Engel van die bazuin gebiedt, die vier Engelen, die aan de Eupraat nog gebonden waren, thans los te laten; hetgeen eene ijsselijke slagting van menschen ten gevolge heeft; en toch zij die in het leven overblijven bekeeren zich niet¹ (9, 13—21).

Hierop volgt een tusschenbedrijf (10, 1—11) als onmiddellijke voorbereiding ter uitvoering van het eerste hoofd-straferigt, het straferigt over het antichristische Jodendom.

Een sterke Engel daalt in luistervolle gestalte van den hemel neder met een geopend boekje in zijne hand, en zet zijne voeten, aan zuilen van vuur gelijk, den regtervoet op de zee, den linkervoet op de aarde. Die Engel roept met eene schrikbarende stem, en de zeven donders antwoorden op zijn geroep. Joannes verstaat wat die donders antwoorden, maar eene stem uit den hemel verbiedt hem dit bekend te maken. Thans zweert die Engel bij God, dat wanneer de *zevende* bazuin zal blazen, de verborgen raad Gods zonder uitstel zal volbragt worden (10, 1—7). Die stem uit den hemel gebiedt Joannes nu het geopende boekje uit de hand des Engels te nemen. En de Engel geeft hem het boekje, met last om het te verslinden, waardoor hem zinnebeeldig wordt te kennen gegeven, dat hij *wederom moet propheteeren* (10, 8—11).

De inhoud van dat verslonden boekje wordt nu geopenbaard. Diezelfde Engel stelt Joannes een maatstok ter hand, met last om

---

¹) Deze slagting maakt een deel uit van het *tweede wee*, doch het is daarmede niet geëindigd, als blijkt uit 11, 14.

den Jerusalemschen tempel en het altaar te meten, en degenen die daarin aanbidden te tellen : maar den voorhof des tempels moest hij niet meten, omdat deze was prijs gegeven aan de Heidenen, die twee en veertig maanden lang de heilige stad zouden vertreden. Gedurende dien tijd zullen twee getuigen van Christus als boetpredikers optreden, die, na hunnen last volbragt te hebben, door het Beest, dat uit den afgrond opstijgt, gedood worden. Hunne lijken blijven op de straten der groote stad, *waar ook hun Heer gekruisigd is geworden*, onbegraven liggen drie en een halven dag ; waarna zij door God uit de dooden worden opgewekt en onder de oogen hunner vijanden in de wolk ten hemel opstijgen. Eene groote aardbeving vernielt gelijktijdig het tiende gedeelte der stad en doodt zeven duizend menschen ; de overgeblevene geven den God des hemels eere. Het *tweede wee* is hiermede voorbij. Het *derde* en laatste *wee* komt spoedig (11, 1—14).

Daar blaast reeds de *zevende* bazuin-Engel ; hij brengt het *derde* en laatste *wee* aan. De overwinning van het christendom over het antichristische Jodendom wordt hierop met een zegelied in den hemel gevierd (11, 15—19). En hiermede is het eerste gedeelte van het Openbaringsboek geëindigd.

Hierna ziet Joannes in den hemel eene vrouw in luistervolle gedaante, met eene krans van twaalf sterren om haar hoofd ; zij is zwanger en in barensood. Tegen haar over plaatst zich een groote vuurroode draak met zeven gekroonde hoofden en tien hoornen ; hij loert op het kind, dat de vrouw gaat baren, om het terstond bij zijne geboorte te verslinden. De vrouw baart een zoon, *die al de Heidenen zal regeeren met een ijzeren staf* ; haar kind wordt terstond aan de woede des draaks ontrukkt en tot God opgenomen. Nu ontstaat er in den hemel een strijd van Michaël en zijne Engelen tegen den draak en zijne Engelen, waarin de draak overwonnen, met geheel zijn leger uit den hemel verdreven en nedergeworpen wordt op de aarde. Eene krachtige stem in den hemel verheerlijkt deze overwinning, doch roept tegelijk over de aardbewoners een *wee* uit om den hevigen toorn, waarmede de draak tegen hen zal woeden, wetende dat hij maar een korten tijd heeft (12, 1—12).

De draak, uit den hemel op de aarde nedergeworpen, vervolgt

de vrouw, de moeder van het kind, maar zij wordt door God tegen zijne woede beveiligd. Vergramd op de vrouw, gaat de draak nu heen om krijg te voeren tegen de overigen van haar zaad (12, 13—17). Hij plaatst zich op den oever der zee, en zie, daar stijgt uit de zee een beest op, dat even als de draak, wiens werktuig het wezen zal, zeven hoofden heeft en tien hoornen; het draagt op zijne tien hoornen tien kroonen, en op zijne zeven hoofden staan godslasterlijke namen geschreven; één van zijne hoofden is doodelijk gewond geweest, maar wederom genezen; voor het overige lijkt dit beest naar een luipaard met beerenklaauwen en een leeuwenmuil. Zijne magt ontvangt het van den draak. Het lastert God, voert krijg tegen de heiligen twee en veertig maanden lang; en allen, die het Lam niet toebehooren, aanbidden het beest (12, 18 — 13, 1—8). Eene korte tusschenrede (12, 9 en 10).

Na het bovengenoemde beest, dat opsteeg uit de zee, ziet Joannes een ander beest opkomen uit de aarde; het is een dienaar van het eerste beest; het heeft twee hoornen, die naar lamshoornen gelijken, en het spreekt gelijk een draak; door de teekenen, die het doet, verleidt het de aardbewoners tot de aanbedding des beelds van het eerstgenoemde beest, van het beest, dat door het zwaard gewond maar wederom genezen was. Al de letters van den naam van dit eerstgenoemde beest, als cijfers genomen en zamengerekend, maken het getal uit van 666. Wie het beeld van dit beest niet aanbidt, wordt ter dood gebracht, en wie zijn naam of het cijferteeken van zijnen naam niet heeft, wordt niet als staatsburger aangezien (13, 11—18).

Tegenover dit schrikbarend tafereel der aanstaande verleiding en vervolging der Christenen staat hier eene soort van tusschenvertooning, dienende tot hunne bemoediging. Joannes ziet namelijk op den berg Sion het Lam staan, vergezeld van honderd vier en veertig duizend gezaligde Christenen, als eerstelingen; tegelijk hoort hij een uit den hemel komend geluid klinken, geweldig en toch liefelijk, een geluid als van harpenaars, die op hunne harpen spelen; en die harp- of citerstemmen zongen een nieuw lied, dat alleen de vier en veertig duizend konden nazingen (14, 1—5).

Hierop ziet hij in het middagpunt van den luchthemel een Engel zweven, die een eeuwig Evangelie te verkondigen had aan al de

bewoners der aarde. Deze Engel wordt door een anderen gevolgd, die den aanstaanden val van het groote Babylon aankondigt. Een derde Engel volgt hen, en dreigt met eene eeuwige straf zoovelen het beest zullen hebben aangehangen ; waarna eene stem uit den hemel Joannes beveelt te schrijven : Zalig de dooden, die in den Heere sterven (14, 6—13) !

Nu volgt eene zinnebeeldige aankondiging van het naderend strafgericht over de aardbewoners, die het beest huldigen. Joannes ziet den Zoon des menschen, op eene witte wolk gezeten, met eene gouden kroon op zijn hoofd en eene sikkel in zijne hand. Een Engel komt het hemelsch heiligdom uit en roept hem toe : Sla uwe sikkel uit en maai, want de oogst der aarde is rijp ! En hij slaat zijne sikkel uit, en de aarde is gemaaid. En een tweede Engel, ook uit het hemelsche heiligdom komende, met eene sikkel in zijne hand, krijgt van een anderen Engel, die uit het altaar kwam en magt had over het vuur, dit bevel : Sla uwe sikkel uit en snijd de trossen af van den wijnstok der aarde, want zijne druiven zijn rijp ! En die Engel doet dit, en werpt de druiven in den grooten persbak van den toorn Gods (14, 14—20).

Thans, in een nieuw gezigt, ziet de Propheet zeven Engelen, die de zeven laatste plagen, welke het eindgericht over Babylon nog zullen voorafgaan, te volvoeren hebben. Op een kristallen zee met vuur gemengd staan de overwinnaars van het beest ; zij zingen het lied van Moses en het lied van het Lam, en prijzen en verheerlijken de wegen van Gods gerechtigheid. Hierop treden de zeven Engelen den hemelschen tempel uit, en een der vier symbolische wezens geeft hun zeven gouden schalen, gevuld met den toorn des Eeuwigen. Toen werd de tempel vervuld met den rook, die kwam van de majesteit Gods en van zijne magt ; en niemand kon den tempel binnengaan totdat de zeven plagen der zeven Engelen geëindigd waren (15, 1—8).

Eene magtige stem uit den hemelschen tempel beveelt nu den zeven Engelen de zeven schalen van Gods toorn op de aarde uit te gieten. De schalen worden achtereenvolgens uitgegoten, en schrikkelijke onheilen treffen de aarde, maar de menschen bekeeren zich niet (16, 1—11).

De zesde schaal wordt uitgegoten op de Euphraat, die uitdroogt,

om een doortogt te geven aan de koningen van het Oosten. En na het uitgieten van die zesde schaal, ziet Joannes uit den mond van den draak en van het beest en van den valschen propheet drie onreine geesten komen, die wonderteekenen doen, om de koningen der aarde tot wederstand aan te hitsen en tot den krijg des grooten dags te verzamelen, en zij verzamelden hen aan de plaats, in het Hebreuwsch genaamd Armagedon (16, 12—16).

Het uitgieten der zevende schaal brengt ongehoorde rampen aan: een geweldig onweder met hagelsteenen van een talent zwaarte, en eene aardbeving zonder voorbeeld in de geschiedenis, teisteren de menschen, doen de groote stad als in drie deelen splijten, en verwoesten de steden der Heidenen; maar de menschen lasteren God en bekeeren zich niet. Na het uitgieten van die zevende schaal had eene magtige stem uit den hemelschen tempel uitgeroepen: Het is geschied (16, 17—21)!

Een van die zeven Engelen komt thans tot Joannes, en zegt, dat hij hem het strafgerigt der groote hoer zal toonen: en hij voert hem in den geest naar eene woestijn. Joannes nu ziet aldaar eene in scharlaken gekleede en kostbaar opgeschikte vrouw zitten op een scharlaken rood beest met zeven hoofden en tien hoornen. Zij droeg een gouden beker vol gruwelen in hare hand, en op haar voorhoofd las men: De groote Babel, de moeder der hoererijen. En Joannes zag dat de vrouw dronken was van het bloed der heiligen. Hij staart dit nieuwe gezicht verwonderd aan, niet wetende wat het te beduiden heeft; doch de Engel geeft er hem eene verklaring van, die echter wederom haren verborgen zin heeft (17, 1—18),

Hierna ziet Joannes een magtigen Engel uit den hemel nederdalen, die met eene geweldige stem Babylons val en verwoesting tot straf voor hare zonden *proleptisch* aankondigt. En hierop hoort hij eene andere stem uit den hemel, welke den dienstknechten Gods beveelt die stad te verlaten, om niet te lijden van het strafgerigt, dat over haar gaat uitgeoefend worden; waarna diezelfde Engel deels aankondigend, deels beschrijvend, het strafgerigt over Babylon kennen doet (18, 1—20). Babylons aanstaande ondergang wordt hierop door een anderen Engel zinnebeeldig aangeduid, en als eene welverdiende straf van hare misdrijven voorgesteld (18, 21—

24). Het strafgericht over Babylon wordt daarop als reeds voltrokken gedacht, en de zegepraal van het Godsrijk over het antichristisch Heidendom, met lofliederen aan God in den hemel gevierd (19, 1—10).

Thans ziet Joannes den hemel opengaan, en Christus verschijnt op een wit paard gezeten, en van zijne hemelsche heirscharen gevolgd. Hij vaart als ten oorlog tegen het beest en zijn helper, den valschen propheet, en tegen zijne heirlegers. Het beest en de valsche propheet worden levend in den vuurpoel geworpen, en de overigen gedood met het zwaard uit Christus' mond. Hierop daalt een Engel uit den hemel met den sleutel des afgronds en eene groote keten. Hij grijpt en boeit den draak, en werpt hem voor duizend jaren in den afgrond der hel, om niet, dan na het einde van dat tijdperk, en slechts voor eene korte wijl, weder losgelaten te worden (19, 11 — 20, 3).

De zielen dergenen die om de getuigenis van Jesus hun leven gelaten hebben, en zoovelen het beest niet hebben aangehangen, leven en heerschen met Christus al dien tijd van duizend jaren, dat de draak geboeid is (20, 4—6). Na het einde van dit tijdperk, wordt satan of de draak voor eene wijl tijds weder losgelaten. Hij verleidt de volken, die aan de vier uiterste einden der aarde zijn, en verzamelt hen tot den krijg tegen Christus' kerk. Zij rukken aan in zeer groote menigte, omsingelen de legerplaats der heiligen en de geliefde stad, maar er daalt vuur van God uit den hemel neder en verslindt hen. Satan, hun aanvoerder, wordt in den vuur- en zwavelpoel geworpen, alwaar ook het beest en de valsche propheet zullen gepijnigd worden voor eeuwig (20, 7—10).

En thans is het einde der wereld gekomen. De regter verschijnt; de dooden zijn verrezen; het laatste gericht heeft plaats; een iegelijk ontvangt naar zijne werken; de dood en het doodenrijk worden in den vuurpoel geworpen te zamen met allen, die niet staan opgeschreven in het boek des levens (20, 11—15).

Hiermede is de zege behaald over alles wat vijandig was tegen God en zijnen gezalfde. Het eeuwig lot der boozen is beslist. Welk zal het lot der goeden zijn?

Joannes ziet een nieuwen hemel en eene nieuwe aarde, en de heilige stad, het nieuwe Jerusalem, op aarde nederdalen; tegelijk

hoort hij eene stem uit den hemel, welke de gelukzaligheid der inwoners van die hemelschestad vermeldt. God zelf van zijnen troon bevestigt wat die stem gesproken heeft, en verzekert dat die zaligheid den overwinnaars zal verleend worden, maar dat de afvalligen en de ongeloovigen en de zondaars tot den vuur- en zwavelpoel gedoemd zijn (21, 1—8). Hierop voert een van die zeven Engelen Joannes in den geest op een hoogen berg, om hem van daar de heilige stad te doen aanschouwen, het nieuwe Jerusalem; wier heerlijkheid nu voorts breedvoerig beschreven wordt (21, 9—22, 5). Narede en besluit des boeks (22, 6—21).

De *Schrijver van dit boek* noemt zich Joannes¹; en dat deze Joannes geen andere is, dan de H. Apostel en Evangelist Joannes, daarvoor hebben wij afdoende getuigen uit de drie eerste eeuwen der Kerk: Justinus den martelaar², Melito, Bisschop van Sardes, een tijdgenoot van den H. Justinus³, Ireneüs⁴, Hippolytus⁵, Clemens Alexandrinus⁶, Origenes⁷, Tertullianus⁸, Cyprianus⁹, en meer anderen.

Wat nu voorts *den tijd* betreft, wanneer Joannes dit boek geschreven heeft, vrij algemeen houdt men, dat dit geschied is na de verwoesting van Jerusalem, en wel tijdens de regering van Keizer Domitianus. Dit gevoelen, vroeger ook door ons gevolgd¹⁰, is gegrond op de getuigenis van Ireneüs¹¹, door Eusebius¹², Hieronymus¹³ en nog andere oude schrijvers gevolgd. Maar het is niet waar, dat de gansche Oudheid met Ireneüs instemt¹⁴. Clemens Alexandrinus¹⁵ schrijft wel, dat Joannes van Patmos teruggekomen is *na den dood van den Tiran*; maar dat hij met dien Tiran Domitianus bedoeld heeft, is niet ten volle zeker. Zoo vermeldt ook Origenes¹⁶, dat Joannes naar Patmos gebannen werd *door den Romeinschen Keizer*; maar den naam van dien Keizer geeft hij niet op. Mogelijk

1) Openb 1, 4, 9; 22, 8. — 2) Dial. cum Tryph. Cap. 81.

3) Zie Euseb. H. E. 4, 26. — 4) Contra haer 4, 20; 5, 35.

5) De Antichristo. — 6) Strom 6. — 7) Comment. in Jo 1, 16.

8) Contra Marcion. 3, 14. — 9) De bono patientiae, Cap. 21.

10) Inleiding tot het Evangelie van den H. Joannes, 1ste Deel, bladz. 490.

11) Adv. Haer 5, 30. — 12) Chron 1. — 13) De viris illustr. Cap 9.

14) De H. Ireneüs heeft hier kunnen falen, even als hij gefaald heeft waar hij zegt (*contra Haer 2, 22*), dat de Heere Jesus, tusschen de veertig en vijftig jaren oud zijnde, het Evangelie des heils verkondigde.

15) *Quis dives salvus*, Cap. 42. — 16) Commentar. in Mt.

wisten Clemens en Origenes niet met genoegzame zekerheid, onder welken Romeinschen Keizer Joannes naar Patmos was verbannen geworden. Tertullianus¹, Theophylactus², en een oude Syrische overzetter van het Openbaringsboek³ plaatsten deze verbanning onder de regering van Nero, Epiphanius⁴ onder die van Claudius. Andreas, Aartsbisschop van Cesarea in Kappadocië, een schrijver uit de vijfde of zesde eeuw, die eene doorlopende verklaring gaf van de Openbaring, geeft te kennen⁵, dat hij dit boek geschreven achtte vóór de verwoesting van Jerusalem. En Arethas, waarschijnlijk Andreas' opvolger op den stoel van Cesarea, zegt in zijne uitlegging van het Openbaringsboek uitdrukkelijk⁶, dat de Apostel zijne godspraken ontving vóór Jerusalems verwoesting door de Romeinen.

De getuigenissen der oude schrijvers zijn dus niet eenstemmig en laten ons in het onzekere, of het boek der openbaring vóór of na de verwoesting van Jerusalem geschreven zij. Maar in het boek zelf lezen wij eene voorzegging *de heilige stad* betreffende⁷, waarbij die heilige stad als nog bestaande verondersteld is; door die heilige stad nu kan, naar onze overtuiging, geene andere dan Jerusalem verstaan worden; weshalve wij van oordeel zijn, dat het Openbaringsboek geschreven is vóór de verwoesting van Jerusalem. En dit is ook het gevoelen van Hentenius⁸, Salmeron⁹, Kerkherdere¹⁰, Allioli¹¹, Adalbert Maier¹², en andere Katholieke schrijvers.

1) Tertullianus, aangehaald door den H. Hieronymus (adv. Jovin 1, 26): *Refert autem Tertullianus, quod a Nerone (a Nerone is hier de lezing van al de handschriften, naar de getuigenis van Vallarsius) missus in ferventis olei dolium, furior et vegetior exiverit quam intraverit.* Deze woorden van Tertullianus zijn waarschijnlijk getrokken uit zijn geschrift: *De spe fidelium*, dat verloren ging. In dit geschrift namelijk behandelde Tertullianus de Openbaring van den H. Joannes; en dat hij de marteling van den Apostel verbond met diens verbanning naar Patmos, zegt hij ons elders (de Praescript. Cap. 36): *Apostolus Joannes posteaquam in oleum igneum demersus nihil passus est, in insulam relegatur.*

2) Prooem. Comment. in Evang. Jo.

3) Deze Syrische overzetting van het Openbaringsboek is waarschijnlijk een gedeelte der zoogenaamde Philoxeniaansche, welke in het begin der zesde eeuw vervaardigd is.

4) Haeres, 51. — 5) 19, op Openb 7, 1, 2.

6) 19, op Openb 7, 4-8. Vgl. Areth. op Openb. 8, 3-6.

7) 11, 1, 2, 8. — 8) In de voorrede zijner Latijnsche vertaling van Arethas.

9) In Apocalypsin praeludia, bladz. 364.

10) Monarchia Romae paganae, bladz. 16, volgg.

11) Die heilige Schrift. Vorbericht zu der Offenbarung.

12) Einleitung in die Schriften des N. Testaments. § 113.

DE OPENBARING
VAN
DEN H. JOANNES, DEN APOSTEL

EERSTE HOOFDSTUK.

INHOUD. Opschrift, stof en aanbelang van dit Boek, met de toewijding daarvan een heilwensch van den Apostel aan zeven Christen-gemeenten van Klein-Azië, vs 1—8. Joannes verhaalt, waar en wanneer en op welke wijze hem deze Openbaring geschiedde, vs 9, 10. Hij ziet in zijne geestverrukking, te midden van zeven gouden kandelaren, den Zoon des menschen in eene symbolische gedaante. Op dit gezigt verschrikt, wordt hij door Jesus versterkt, die hem ook beveelt, al wat hij ziet en voorts nog zien zal, wat is en wat daarna nog geschieden moet, in een boek op te schrijven en dit aan die zeven Christen-gemeenten van Klein-Azië te zenden, vs 11—20.

1 *APOCALYPSIS Jesu Christi,   *Openbaring¹ van Jesus Chris-
quam dedit illi Deus palam facere   tus², welke God hem gegeven
servis suis, quæ oportet fieri   heeft om zijnen dienstknechten
cito : et significavit, mittens per   bekend te maken, wat spoedig
Angelum suum servo suo Joanni,   geschieden moet⁴ : en hij zond
zijnen Engel⁵, en gaf het te ken-

---

1) *Openbaring*, ontdekking, bekendmaking ; en deze Openbaring is naar 22, 10, 19 voorzegging.

2) *van Jesus Christus*, d. i. door Jesus Christus gedaan aan Joannes, niet echter onmiddellijk door Jesus Christus zelf, maar middellijk, namelijk, door de bediening van een Engel, gelijk terstond hierna gezegd wordt : *en hij zond zijnen Engel*.

3) *welke God*, de Drieëenige, *hem*, aan Jesus Christus, *gegeven heeft*. *Openbaring* is eigenlijk bekendmaking of mededeeling van hetgeen verborgen is ; maar zij besluit in zich de kennis van het verborgene dat geopenbaard wordt ; en op deze kennis slaat het betrekkelijk voornaamwoord *welke*. De Godmensch Jesus Christus ontving deze kennis naar zijne menschelijke natuur in het oogenblik van hare hypostatische vereeniging met het eeuwige Woord des Vaders.

4) *om* (ziedaar Gods bedoeling daarbij) *zijnen dienstknechten bekend te maken*, opdat hij, Jesus Christus, zijnen dienstknechten, d. i. aan de Christenen, zou bekend maken (naar het Grieksch : *toonon wat spoedig geschieden moet*. Het *moet* geschieden, omdat Gods raadsbesluiten niet kunnen falen ; en *spoedig*, omdat de vervulling daarvan welhaast zoude aanvangen.

5) *en hij*, Jesus Christus, *zond zijnen Engel*, *en gaf het te kennen*, dat watspoedig geschieden moest, *aan zijnen dienstknecht Joannes*, door de bediening van zijnen Engel, welke door een bovennatuurlijk vermogen, hem van God verleend, aan Joannes' verbeelding en

- 2 * qui testimonium perhibuit verbo Dei, et testimonium Jesu
 3 Christi, quæcumque vidit. * Beatus, qui legit, et audit verba prophetiæ hujus : et servat ea, quæ in ea scripta sunt : tempus enim prope est.
- 4 * Joannes septem Ecclesiis, quæ sunt in Asia. Gratia vobis, et pax ab eo, qui est, et qui erat, et qui venturus est : et a septem
 nenaanzijndienstknecht Joannes, * die het woord Gods, en de
 getuigenis van Jesus Christus getuigd heeft, al wat hij gezien heeft¹. * Zalig hij², die de woorden dezer prophetie leest, en die ze hoort : en bewaart hetgeen daarin geschreven staat : want de tijd is nabij !
- * Joannes aan de zeven Gemeenten in Azië³. Genade zij u, en vrede⁴ van hem, die is, en die was, en die komen zal⁵: en van de

verstand toonde en te kennen gaf wat spoedig moest geschieden. Vgl. Suarez, de Angelis, Lib 6, Cap. 16. Alles wat Joannes ziet en hoort en doet, het geschiedt alles, niet lichamelijk, maar in den geest.

¹) *die*, welke Joannes, schriftelijk, in dit boek, *het woord Gods*, d. i. de Openbaring, die God aan Jesus Christus gegeven heeft (vs 1), en *Jesus Christus getuigenis* van dat woord (zie op vs 5) *getuigd heeft*, getuigd heeft *al wat hij gezien heeft*, al wat hij (Joannes) in zijne geestverrukking vernomen heeft. — Joannes zegt van zich in den verledenen tijd : *getuigd heeft*, lettende, naar Grieksch spraakgebruik, niet op den tijd, waarop hij zijn boek schreef, maar op den toekomstigen tijd, waarop de Klein-Aziatische Gemeenten zijn geschrift zouden ontvangen. Vgl. Philemon vs 19.

²) *Zalig hij*, enz. Eene aanbeveling van zijn vermanend en bemoedigend geschrift: wie behertigt wat daarin geschreven staat, het zal hem strekken ter zaligheid. *Zalig hij*, *die de woorden dezer prophetie*, de woorden van dit Openbaringsboek, *leesi*, in de godsdienstige vergaderingen der geloovigen voorleest : *en die ze hoort*, die ze aanhoort : *en niet alleen leest*, of niet alleen aanhoort, maar ook *bewaart*, ter harte neemt, zich gedraagt naar, *hetgeen daarin*, in deze prophetie, *geschreven staat* : want (eene beweegreden daartoe) *de tijd der vervulling is nabij !* Zie noot 4 op blad. 313.

³) *Joannes aan de zeven Christen-gemeenten* of kerken (zij worden aanstonds alle opgenoemd) *in Azië*. Men denke hier aan het westelijk gedeelte van Klein-Azië, aan het dusgenaamde *Asia proconsularis*. Uit deze toewijding volgt, dat het Openbaringsboek, ofschoon voor al de geloovigen bestemd, als genoeg blijkt uit vs 1 en 3, toch eigenlijk en allereerst geschreven en gerigt is geweest aan die zeven klein-Aziatische Gemeenten, de eenige, naar het schijnt, die tot nog toe onder de Apostolische leiding stonden van den H. Joannes.

Sommige schrijvers zijn van oordeel, dat deze zeven Christen-gemeenten, symbolisch, de gansche Christelijke Kerk beteekenen ; naar welk gevoelen Joannes zijn Openbaringsboek oorspronkelijk en allereerst niet bepaald aan die genoemde zeven Gemeenten, maar in 't algemeen aan al de Christenen zou gerigt hebben. Doch daartegen hebben anderen met regt doen opmerken, dat de namen dier zeven Gemeenten eigennamen zijn van Klein-Aziatische steden, die werkelijk bestonden, en dat die namen geen allegorischen zin toelaten, hetzij men die etymologisch neemt, hetzij historisch, gelijk bijv. de namen van Sodom en Babel in een allegorischen zin gebezigd kunnen worden. Voeg hierbij, dat in die zeven Apocalyptische brieven, in 2, en 3 vervat, Gemeente-toestanden beschreven zijn, die men niet wel als algemeen in de Kerk zich voordoende kan beschouwen.

⁴) *Genade zij u, en vrede*, enz. Na het opschrift volgt zijn Apostolische heilwensch. Zie op Rom 1, 7.

⁵) *van hem*, als gever van die genade en vrede, *die is, en die was, en die komen zal*: naar het Grieksch : *en die komt*. Het is eene beschrijving van *den Eeuwige*, van God. En God

spiritibus, qui in conspectu throni
 5 ejus sunt: (*Ex 3, 14.*) * et a
 Jesu Christo, qui est testis fidelis,
 primogenitus mortuorum, et
 princeps regum terræ, qui dilexit
 nos, et lavit nos a peccatis
 nostris in sanguine suo, (*I Cor*
 6 *15, 20. Col 1, 18. Hebr 9, 14.*
I Pt 1, 19. I Jo 1, 7.) * et fecit
 nos regnum, et sacerdotes Deo et
 Patri suo: ipsi gloria, et impe-
 7 rium in sæculis sæculorum: Amen.
 * Ecce venit cum nubibus, et
 videbit eum omnis oculus, et qui
 eum pupugerunt. Et plangent se
 super eum omnes tribus terræ:
 Etiam: Amen. (*Is 3, 13. Mt 24,*
 zeven geesten¹, die vóór zijnen
 troon zijn: * en van Jesus Chris-
 5 tus, die de trouwe getuige is²,
 de eerstgeborene der dooden³, en
 de vorst van de koningen der
 aarde⁴! hem die ons heeft liefge-
 had, en ons met zijn bloed van
 onze zonden heeft gewasschen⁵,
 * en ons voor God en zijnen 6
 Vader tot een koningrijk, en tot
 priesters gemaakt heeft: hem
 komt de heerlijkheid toe, en de
 magt in alle eeuwigheid! Amen.
 * Zie hij komt met de wolken⁶, 7
 en alle oog zal hem zien, ook zij
 die hem doorstoken hebben. En
 al de geslachten der aarde zullen
 over hem weeklagen: Ja: Amen.

de Vader, even als II Jo 1, 3 en bij den H. Paulus in zijne heilbede, Gal 1, 3. I Tim 1, 2. Tit 1, 4.

¹) en van de zeven geesten, die vóór zijnen troon zijn: d. i. en van den heiligen Geest. — Deze zeven geesten zijn, als blijkt uit 3, 1 en 5, 6, de geesten Gods; en door die zeven geesten wordt beteekend de ééne heilige Geest, hier door eene zeventvoudige personificatie of persoonsverbeelding van zijne zeventvoudige genadewerking als zeven geesten voorgesteld. Vgl. Is 11, 2. De lezer merke hier op, dat van die zeven geesten gezegd wordt niet dat zij staan (als dienaars), maar dat zij zijn voor Gods troon.

²) en van Jesus Christus, die de trouwe getuige is, die trouw en waarachtig is in zijne getuigenis. Dit ziet terug op het gezegde in vs 2 aangaande Jesus Christus: die het woord Gods getuigd heeft. Zie noot 1 op bladz. 314.

³) de eerstgeborene der dooden: de eerstwedergeborene uit de dooden, de eerstverrezen tot een onsterfelijk leven. Vgl. Kol 1, 18 met I Kor 15, 20 en de aantekening daarop.

⁴) de vorst, de overste, de gebieder, van de koningen der aarde, of, gelijk het elders (19, 16) heet: de Koning der koningen en de Heer der heeren.

⁵) hem die ons heeft liefgehad (naar eene Grieksche lezing: die ons liefheeft) en uit liefde (Eph 3, 18, 19), ons met zijn bloed, op Golgotha voor ons vergoten, van onze zonden heeft gewasschen, en daardoor ons, als verlost en geheiligden, gemaakt heeft voor God en zijnen Vader, die zijn Vader is, tot een koningrijk, tot zijne onderdanen, tot een koningrijk Gods, en tot priesters, tot eene heilige priesterschaar (zie noot 5 op bl. 224), hem behoort de heerlijkheid, en de magt in alle eeuwigheid. Vgl. I Pt 4, 11.

⁶) Zie hij, Jesus Christus, wien de heerlijkheid en de magt in alle eeuwigheid toekomt, hij komt ten oordeel, hij zal zeker komen. — De tegenwoorde tijd is hier gebezigd voor den toekomstenden, om de volle zekerheid van zijne komst te beteekenen. Hij komt met de wolken, van wolken als begeleid, gelijk bij Dn 7, 13, waarvoor wij elders (Mt 24, 30) lezen: op de wolken als op eenen zegewagen gezeten. Vgl. Hand 1, 11. Alle oog zal hem zien, alle menschen zullen Jesus Christus, wanneer hij ten oordeel komt, met de oogen huns ligchaams aanschouwen, ook zij die hem doorstoken hebben, ook de ongeloovige hardnekkige Joden, die hem aan het kruis genageld hebben. En al de geslachten der aarde zullen over hem weeklagen, van schrik voor den regter, Zie voorts op Mt 24, 30. Ja: en Amen dienen hier tot bevestiging der voorzegging van vs 7. De zin is: Zoó is het! Zoó is het!

- 8 30. *Jud* 14.) * Ego sum α , et ω , * Ik ben de Alpha, ende Omega¹, 8
 principium, et finis, dicit Domi- het begin, en het einde, zegt de
 nus Deus: qui est, et qui erat, Heere God: die is, en die was,
 et qui venturus est, omnipotens. en die komen zal, de almachtige.
 (Is 44, 6. *Inf* 21, 6. 22, 13.)
- 9 * Ego Joannes frater vester, * Ik Joannes uw broeder, en 9
 et particeps in tribulatione, et medegenoot² in de verdrukking
 et regno et patientia in Christo en het koningrijk en de lijdzzaam-
 Jesu: fui in insula, quæ appella- heid in Christus Jesus: ik was
 tur Patmos propter verbum op het eiland, genaamd Patmos³
 10 Dei, et testimonium Jesu: * Fui om het woord Gods, en de getui-
 in spiritu in Dominica die, et genis van Jesus⁴: * Ik was in
 11 audiavi post me vocem magnam den geest⁵ op den dag des
 tamquam tubæ, * dicentis: Quod Heeren⁶, en ik hoorde achter
 vides, scribe in libro: et mitte mij eene groote stem als van
 eene bazuin⁷, * die zeide: Wat 11
 jij ziet, schrijft dat op in een

¹) *Ik ben de Alpha, en de Omega*, enz. Eene bekrachtiging der voorafgaande bevestiging, daarin bestaande, dat God, de Drieëenige, hier wordt ingevoerd, zijne onveranderlijkheid en almacht betuigende en daardoor verklarende, dat het woord zijner voorzeggung (vs 7) zal vervuld worden. *Ik ben de Alpha, en de Omega*. De Alpha is de eerste letter van het Grieksche alfabet en de zoogenaamde omega of lange o de laatste. Wat die uitdrukking beteekent, wordt terstond daarop verklaard door de woorden: *het begin, en het einde*, van al het geschapene; *die is, en die was, en die komen zal*, d. i. de eeuwige, de almachtige, wiens woord niet kan falen.

²) *Ik Joannes*, enz. Hier (vs 9-10) volgt nu eene korte *Inleiding*, waarin Joannes verhaalt, waar en wanneer en op welke wijze hij zijne Openbaringen ontving. *Ik Joannes uw broeder* in den Heer, uw mede-Christen, en uw medegenoot in verdrukking, die wij Christenen ondergaan om de belijdenis van onze Godsdienst, en uw medegenoot in het koningrijk, d. i. in de vaste hoop, die wij allen als Christenen koesteren, van eenmaal deelachtig te worden aan de hemelsche heerlijkheid, en uw medegenoot in de lijdzzaamheid, in het standvastig geduld, waarmede wij de verdrukkingen in *Jesus Christus*, om Jesus Christus ons aangedaan, verdragen. Vgl. Hand 14, 21

³) *Pamos*, een onvruchtbaar rotsachtig eilandje, nu Palmosa genaamd, in de Egeïsche of Ikarische zee gelegen, op kleinen afstand van Ephese.

⁴) om het woord Gods, en de getuigenis van, aangaande, *Jesus*: d. i. ter oorzake mijner prediking van het Evangelie, daarheen verbannen. Vgl. noot 5 op blad, 9, 2de Deel.

⁵) *Ik was in den geest*, in den toestand van geestverrukking of geestvervoering, gelijk Petrus, Hand 10, 10; 11, 5, volg.; vgl. Hand 22, 17, volg. Hiermede vangt de beschrijving aan van het eerste visioen of goddelijk gezigt, dat Joannes vertoond werd.

⁶) *op den dag des Heeren*, den eersten dag der week (Hand 20, 7), aldus genoemd om het vieren der gedachtenis van 's Heeren verrijzenis op dien dag, den Zondag.

⁷) *en ik hoorde*, het was mij in dien staat van geestverrukking als hoorde ik achter mij, achter mijnen rug, eene groote, zeer luide, zeer sterke, stem, eene stem, zóo doordringend als het geschal van eene bazuin of schuiftrompet, eene stem die zeide: *Wat jij ziet* (het zien had alreeds begonnen; want in geestverrukking is ook het hooren een zien), *schrijf dat op in een boek*: enz. In zijnen toestand van geestverrukking krijgt Joannes het bevel om de visioenen, die hem zouden geworden, in een boek op te schrijven, en dit openbaringsboek te zenden aan de zeven Christengemeenten, in Klein-Azië, te weten, naar Ephese, en naar Smyria, enz. Zie noot 3 op blad. 314.

septem Ecclesiis, quæ sunt in Asia, Epheso, et Smyrnæ, et Pergamo, et Thyatiræ, et Sardis, et Philadelphæ, et Laodicæ :
 12 * Et conversus sum ut viderem vocem, quæ loquebatur mecum :
 Et conversus vidi septem candelabra aurea : * et in medio
 13 septem candelabrorum aureorum similem filio hominis, vestitum podère, et præinctum ad
 14 mamillas zona aurea : * caput autem ejus, et capilli erant candidi tamquam lana alba, et tamquam nix, et oculi ejus tamquam flamma ignis, * et pedes
 15 ejus similes aurichalco, sicut in camino ardenti, et vox illius tamquam vox aquarum multarum : * et habebat in dextera sua
 boek : en zend het aan de zeven Gemeenten, in Azië, naar Ephese, en naar Smyrna, en naar Pergamus, en naar Thyatira, en naar Sardes, en naar Philadelphia, en naar Laodicéa : * En ik keerde
 12 mij om om de stem te zien¹, die met mij sprak : En toen ik mij omgekeerd had zag ik zeven gouden kandelaren² : * en in het
 13 midden van de zeven gouden kandelaren iemand aan eens menschen zoon gelijk³, bekleed met een tabbaard⁴, en aan de borsten omgord met een gouden gordel : * zijn hoofd nu, en zijne
 14 haren waren wit als witte wol, en als sneeuw⁵, en zijne oogen als eene vuurvlam⁶, * en zijne
 15 voeten waren aan bergkoper gelijk, als in een gloeienden oven gegloeid⁷, en zijne stem was als het gedruisch van vele
 16 wateren⁸ : * en in zijne regter-

1) En ik keerde mij om om de stem te zien, om te zien wiens stem het was, wie het was, die met mij sprak.

2) En toen ik mij omgekeerd had zag ik zeven gouden handelaren, luchters of lampen : zij beteekenden zinnebeeldig de bovengenoemde (vs 11) zeven Klein-Aziatische Christengemeenten, als blijkt uit vs 20.

3) en in het midden der zeven gouden handelaren, zag ik iemand aan eens menschen zoon gelijk, aan een mensch gelijk, eene menschelijke gedaante. — In zijne geestverrukking heeft Joannes nu eene verschijning van Christus, in eene symbolische gedaante. Vgl. Dn 7, 13 en Openb 14, 14.

4) bekleed met een tabbaard, een lang kleed, tot op de hielen nederhangende, het priesterlijk gewaad, en aan, onder, de borsten omgord met een gouden gordel, het sieraad der koningen en vorsten. De tabbaard symboliseerde de priesterlijke, en de gouden gordel de koninklijke waardigheid van hem, die priester was naar de orde (naar de wijze van, naar gelijkheid aan) van Melchisedech, den priester-koning van Salem. Vgl. Hebr 5, 5-6 ; 7, 1-3, 15.

5) zijn hoofd nu, en zijne haren (hoofdhaar en baard) waren wit als witte wol, en als sneeuw: een zinnebeeld van zijne eeuwigheid, gelijk bij den Oude der dagen. Zie Dn 7, 9.

6) en zijne oogen waren schitterend, glinsterend, als eene vuurvlam : een zinnebeeld van zijne alles doordringende kennis, zijne alwetendheid, en zijn heiligen toorn tegen zijne vijanden. Vgl. 2, 18.

7) en zijne voeten waren aan bergkoper gelijk, als in een gloeienden oven gegloeid ; naar het Grieksch : als in een oven gegloeid, waarvan de zin is : en zij (zijne voeten) zagen er uit, alsof zij gloeiend gemaakt waren in een vuuroven : een zinnebeeld, welligt van zijne onoverwinnelijke sterkte tegenover zijne vijanden.

8) en zijne stem was als het gedruisch van vele wateren : een zinnebeeld van zijne goddelijke majesteit. Vgl. Ez 43, 2.

stellas septem: et de ore ejus
gladius utraque parte acutus
exibat: et facies ejus sicut sol
17 lucet in virtute sua. * Et cum
vidissem eum, cecidi ad pedes
ejus tamquam mortuus. Et po-
suit dexteram suam super me,
dicens: Noli timere: ego sum
18 primus, et novissimus, (Is 41,
4; 44, 6.) * et vivus, et fui
mortuus, et ecce sum vivens in
sæcula sæculorum, et habeo
claves mortis, et inferni.
19 * Scribe ergo quæ vidisti, et
quæ sunt, et quæ oportet fieri
20 post hæc. * Sacramentum septem
stellarum, quas vidisti in dextera

hand had hij zeven sterren¹: en
uit zijnen mond ging een scherp
tweesnijdend zwaard²: en zijn
aangezigt was gelijk als de zon
schijnt in hare kracht³. * En
17 toen ik hem gezien had, viel ik
voor zijnevoeten als dood neder⁴.
En hij legde zijne regterhand
op mij, zeggende: Vrees niet!
ik ben de eerste, en de laatste,
* en de levende⁵, en ik was
18 dood, en zie ik ben levend in
alle eeuwigheid, en ik heb de
sleutelen van dood, en hel⁶.
* Schrijf dan⁷ wat gij gezien
19 hebt, en wat is, en wat hierna
geschieden moet. * Het geheim
20 der zeven sterren⁸, die gij zaagt

1) en in zijne regterhand had hij zeven sterren. Men kan zich deze zeven sterren (figuren of gedaanten van sterren) voorstellen met elkander verbonden als in één gevlogten krans. Deze zeven sterren, als blijkt uit vs 20, waren zinnebeelden van de zeven Engelen (Godsgezanten, Bisschoppen of Hoofden) der zeven bovengenoemde Klein-Aziatische Kerken; zij worden sterren genoemd, als wier roeping het was, gelijk sterren, door leer en voorbeeld hunne Gemeenten voor te lichten. Dat Christus deze sterren in zijne regterhand heeft, geeft zinnebeeldig te kennen dat zij hem toebehooren, aan zijne magt onderworpen zijn, en dat hij zorg voor haar draagt.

2) en uit zijnen mond ging een scherp tweesnijdend (aan weërskanten snijdend) zwaard: een zinnebeeld van zijne geduchte regterlijke strafmagt. Vgl. 2, 12, 16; 19, 15.

3) en zijn aangezigt was zoo glansrijk, zoo schitterend, gelijk de zon wanneer zij schijnt in al hare kracht, als de zon op het middaguur: een zinnebeeld van den luister zijner verheerlijkte menschheid. Mt 17, 2.

4) En toen ik hem gezien had, was het mij in den geest als viele ik, op dit gezigt van schrik als ontzield, voor zijne voeten als dood neder.

5) En hij legde zijne regterhand op mij (eene handoplegging of aanraking tot vreesbeneming, tot geruststelling, tot vertrouwen), zeggende, terwijl hij tot mij zeide: Vrees niet! ik ben de eerste, en de laatste, d. i. de Eeuwige, en derhalve de levende bij uitnemendheid, de bron des levens.

6) en ik was eens dood naar het vleesch, en zie ik stond op van de dooden en leef in alle eeuwigheid, en ik heb de sleutelen (een zinnebeeld van magt over iets) van dood, en hel.

7) Schrijf dan op, enz. Eene herhaling van het bevel in vs 11 gegeven. Het zinverband is: Schrijf dan, nu gij weet, wie tot u spreekt, wat gij gezien hebt (het visioen van vs 12, volg.), en wat is, den tegenwoordigen godsdienstigen en zedelijken toestand der zeven Klein-Aziatische Gemeenten (2 en 3), en wat hierna geschieden moet, de voorzeggingsen, in het overige gedeelte van het Openbaringsboek vervat.

8) Schrijf het geheim (de verborgen beteekenis van het zinnebeeld) der zeven sterren, die gij zaagt (vs 16) in mijne regterhand, en de zeven gouden handdelaren, bij verkorting gezegd in plaats van: en het geheim, de verborgen beteekenis van het zinnebeeld van de zeven gouden handdelaren, die gij zaagt (vs 12): de zeven sterren zijn, beteekenen,

mea, et septem candelabra aurea : septem stellæ Angeli sunt septem Ecclesiarum : et candelabra septem, septem Ecclesiarum sunt. in mijne regterhand, en de zeven gouden kandelaren : de zeven sterren zijn de Engelen der Gemeenten : en de zeven kandelaren, zijn de zeven Gemeenten.

TWEEDE HOOFDSTUK.

INHOUD. Christus beveelt Joannes, aan elke der bovengenoemde zeven Klein-Aziatische Christen-gemeenten, afzonderlijke brieven te schrijven, wier inhoud hij hem opgeeft. Eerstelijk, aan de Ephesiërs, die van den Heer geprezen worden om hunne standvastigheid in de belijdenis van hun geloof en om hunnen ijver tegen zekere valsche leeraars, maar aan wie hij verwijt, dat zij hunne eerste liefde verlaten hebben, vs 1-7. Ten tweede, aan de geloovigen van Smyrna, die hij in niets berispt; hij kende hunne armoede, en toch waren zij rijk; hij weet, dat zij belasterd worden door dezulken die zich valschelijk Joden noemen; nog eene korte beproeving zou hun overkomen; wie getrouw was tot den dood, zou de kroon des levens beërven, vs 8-11. Ten derde, aan de Christenen te Pergamus, welke hij deels prijst om hunne volharding in het geloof, deels laakt om hunne nalatigheid in het onderdrukken van sommige goddelooze leeraars onder hen, vs 12-17. Ten vierde, aan de geloovigen te Thyatira: hij prijst in hen hun geloof en hunne goede werken, en dat zij steeds meer en meer vooruitgaan in godsdienst en deugd; maar hij bestraft hen, dat zij eene zekere Jezabel, die zich voor eene prophetes uitgeeft, ongehinderd laten leeren en de Christenen verleiden, vs 18-29.

- 1 * Angelo Ephesi Ecclesiæ scribe: Hæc dicit, qui tenet septem stellas in dextera sua, qui ambulat in medio septem candelaborum aureorum: * Scio opera tua, et laborem, et patientiam
- * Schrijf aan den Engel¹ der Gemeente te Ephese²: Dit zegt hij, die in zijne regterhand de zeven sterren houdt, die wandelt in het midden der zeven gouden kandelaren³: * Ik ken uwe werken⁴, en uwen arbeid, en uwe

de Engelen, d. i. de Godsgezanten, de Bisschoppen of geestelijke oversten, *der zeven* bovengenoemde (vs 11) Christen-gemeenten: *en de zeven kandelaren zijn*, beteekenen, *de zeven Gemeenten*,

¹) *aan den Engel*, het geestelijk opperhoofd of den Bisschop, *der Gemeente te Ephese*. Deze en de zes volgende zoogenaamde Apocalyptische brieven zijn deels prijzende, deels bestraffende, deels opwekkende en vermanende. Zij moeten aangezien worden als eigenlijk gericht niet uitsluitend tot de Engelen of Bisschoppen dier zeven Klein-Aziatische Gemeenten, maar tot het gansche ligchaam dier Gemeenten. Vergelijk 1, 11; 2, 7, 11, 17, 29; 3, 6, 13, 32. In hare Bisschoppen of Hoofden worden deze Gemeenten als vertegenwoordigd.

²) *der Gemeente te Ephese*. Zie over Ephese op Hand 18, 19. De Ephesische Kerk werd door den Apostel Paulus gesticht. Zie Hand 19, 1, volgg.; 20, 17, volgg.

³) *die in zijne regterhand de zeven sterren houdt, die wandelt*, tegenwoordig is en verkeert, *in het midden der zeven gouden kandelaren*, d. i. de Opperherder van de zeven Gemeenten en van hare Engelen. Vgl. 1, 20.

⁴) *Ik ken uwe werken*, ik ben met uwen ganschen wandel bekend, *en ik weet in 't bijzonder uwen arbeid*, wat gij te midden van uwe ongelooovige stadgenooten te

tiam tuam, et quia non potes sustinere malos : et tentasti eos, qui se dicunt Apostolos esse, et non sunt : et invenisti eos mendaces : * et patientiam habes, et sustinuisti propter nomen meum, et non defecisti. * Sed habeo adversum te, quòd charitatem tuam primam reliquisti. * Memor esto itaque unde excideris : et age poenitentiam, et prima opera fac. sin autem, venio tibi, et movebo candelabrum tuum de loco suo, nisi poenitentiam egeris. * Sed hoc habes, quia odisti facta Nicolaitarum, quæ et ego odi. * Qui habet aurem, audiat quid Spiritus dicat Ecclesiis : standvastigheid, en dat gij geene boozen kunt verdragen : en dat gij hen, die zeggen dat zij Apostelen zijn¹, en het niet zijn, hebt beproefd : en leugenaars hebt bevonden : * en gij hebt standvastigheid², en hebt verdragen om mijnen naam. en zijt niet moede geworden. * Maar ik heb tegen u, dat gij³ uwe eerste liefde verlaten hebt. * Bedenk dan van waar gij afgevallen zijt : en bekeer u, en doe de eerste werken ! zoo niet, ik kom over u, en zal uwen kandelaar van zijne plaats wegnemen, ten zij gij boete zult gedaan hebben. * Doch dit hebt gij, dat gij⁴ de werken der Nikolaïeten haat, die ook ik hate. * Wie ooren heeft, hij hoore wat⁵ de Geest

verduren hebt, en uwe standvastigheid daarbij, en dat gij de boozen, die onder u zijn, niet kunt verdragen, dat zij een last voor u zijn, dat gij uit heiligen ijver van hen afkeerig zijt.

¹) dat gij hen, die zeggen, dat zij Apostelen zijn, enz. Zij hadden zich door deze menschen, die zich valschelijk voor Apostelen uitgaven, van de waarheid niet laten aftrekken, maar hen beproefd, en leugenaars bevonden. Men kan bij deze leugenaars denken aan die valsche leeraars, tegen welke Paulus de geestelijke oversten der Ephesische Kerk alreeds had gewaarschuwd. Hand 20, 29, volg.

²) en gij hebt standvastigheid. Hunne hier boven (vs 2,) alreeds geprezen standvastigheid wordt hier nader verklaard door het daarbij gevoegde : en hebt verdragen, verdrinking geleden, om de belijdenis van mijnen naam, om uwe hoedanigheid van Christenen, en zijt niet moede geworden, maar standvastig gebleven.

³) Maar ik heb tegen u deze klagt, dat gij uwe eerste liefde, dat Christelijk levensgedrag, dat gij hieldt in de eerste tijden van uwe bekeering tot het Christendom, verlaten hebt. Die eerste liefde was bij de Ephesische Gemeente verflaauwd ; en hare nalatigheden kunnen niet voor zoo gering gehouden worden, als men let op de scherpe bedreiging, waaronder zij tot boetvaardigheid vermaand wordt: Bedenk dan, van waar, van welke zedelijke hoogte, gij afgevallen (naar het Grieksch, volgens de meeste HSS : gevallen) zijt : en bekeer u, doe boete, en doe de eerste werken, hervat uw vorig gedrag, waardoor uwe eerste liefde zich openbaarde ! En zoo niet, zoo gij u niet bekeert, ik kom over u om u te straffen, en zal uwen kandelaar van zijne plaats wegnemen, gij zult als Christen-gemeente ophouden te bestaan. Vgl. 1, 20.

⁴) Doch dit hebt gij, dit is in u prijzenswaardig, dat gij de werken der Nikolaïeten, hunne ontuchtigheden en hunne deelneming aan afgodische maaltijden, haat, die ook ik hate. Zie voorts op vs 14 en 15. De Nikolaïeten maakten een soort van secte uit in de eerste eeuw der Kerk. Of Nikolaüs, een der zeven diakenen, door de Apostelen aangesteld (Hand 6, 5), stichter daarvan geweest zij, kan met grond betwijfeld worden.

⁵) Wie ooren heeft, hij hoore wat de Geest tot de Gemeenten zegt, wat ik door den heiligen Geest, die uit Joannes spreekt, laat zeggen aan de Gemeenten. Wat aan ééne Chris-

Vincenti dabo edere de ligno vitæ, quod est in Paradiso Dei mei.

8 * Et Angelo Smyrnæ Ecclesiæ scribe: Hæc dicit primus, et novissimus, qui fuit mortuus, et
9 vivit: * Sciotribulationem tuam, et paupertatem tuam, sed dives es: et blasphemaris ab his, qui se dicunt Judæos esse, et non sunt, sic sunt synagoga satanæ.
10 * Nihil horum timeas quæ passurus es. Ecce missurus est diabolus aliquos ex vobis in

tot de Gemeenten zegt! Wie overwint dien zal ik geven te mogen eten van den boom des levens¹, die in het Paradijs van mijnen God is.

* En schrijf aan den Engel der Gemeente te Smyrna²: Dit zegt de eerste, en de laatste, die dood was, en leeft³: * Ik ken uwe verdrukking, en uwe armoede⁴, maar gij zijt rijk: en gij wordt gelasterd⁵ door hen, die zeggen dat zij Joden zijn⁶, en zij zijn het niet, maar zijn eene synagooch van den satan. * Vrees niets van wat gij lijden zult⁷! Zie de duivel zal sommigen van

ten-schaar gezegd wordt, is ook gezegd ten nutte van al de overige. Deze opwekking tot behartiging van het gezegde komt met dezelfde bewoordingen in al de zeven Apocalyptische brieven voor.

¹) *Wie overwint in den geestelijken strijd, dien hij hier op aarde te voeren heeft, dien zal ik geven, verleenen, te mogen eten van den boom des levens, van den boom, wiens vruchtgenot het leven onderhoudt (Gn 2, 9), die in het Paradijs van mijnen God is, dat is, zonder beeld, die zal ik het eeuwig zalig leven geven. Deze opwekkende en aanmoedigende belofte van eeuwige zaligheid wordt, met telkens andere bewoordingen, aan het slot van al de zeven Apocalyptische brieven herhaald.*

²) *te Smyrna, in de eeuw der Apostelen en ook heden, eene groote en beroemde stad in Klein-Azie. Ten tijde van den H. Ignatius was Polycarpus haar bisschop.*

³) *de eerste, en de laatste, die dood was, en leeft, naar het Grieksch: en weder levend is geworden. Zie op 1, 17, 18.*

⁴) *uwe verdrukking, en uwe armoede aan tijdelijke goederen, (een gevolg van hunne verdrukking), maar gij zijt rijk aan geestelijke goederen, rijk om de belijdenis van uw geloof, om uwe goede werken, om den schat, die voor u in den hemel is weggelegd. Vgl. Jac 2, 5.*

⁵) *en gij wordt gelasterd, enz. De Joden zullen te Smyrna, gelijk elders (Vgl. Hand 13, 50; 17, 5, 13; 18, 12), den Christenen verscheidene misdaden, bijv. oproerigheid hebben aangetijgd, ten einde hen gehaat te maken bij de Heidenen, en deze tegen hen op te hitsen.*

⁶) *door hen, die zeggen, die roemen, dat zij Joden, kinderen Abrahams, zijn; en zij zijn het niet: doch zij zijn geen echte kinderen Abrahams, zijnde dit alleen maar naar het vleesch, en niet ook naar den geest, dewijl zij Abrahams werken niet doen (Vgl. Jo 7, 39); zij behooren niet tot het Israëls Gods (Gal. 6, 16), maar zijn eene synagooch, eene vergadering, van den satan, wiens werken zij doen. Vgl. Jo 8, 40, volg.*

⁷) *Vrees niets van alles, wat gij nog lijden zult! Er waren voor de verdrukte Christenschaar van Smyrna nog nieuwe verdrukkingen aanstaande. De Heer voorzegt het hun, en wekt hen daarmede op tot volharding. De satan zou door middel van zijne dienaren, die ontaarde Joden, die synagooch van den satan (vs 9), eenigen van hen in de gevangenis werpen, en de Heer zou dit toelaten, ten einde hun geloof te beproeven. Hunne aanstaande verdrukking zou tien dagen, d. i. een korten tijd duren.*

De vervolging der Klein-Aziatische Christenen, door den H. Joannes hier voorzegd, had plaats onder den Romeinschen Keizer Marcus Aurelius. In die vervolging

- carcerem ut tentemini: et habebit tribulationem diebus decem. Esto fidelis usque ad mortem, et dabo tibi coronam vitæ.
- 11 * Qui habet aurem, audiat quid Spiritus dicat Ecclesiis: Qui vicerit, non lædetur a morte secunda.
- 12 * Et Angelo Pergami; Ecclesiæ scribe: Hæc dicit qui habet rhomphæam utraque parte acuta:
- 13 * Scio ubi habitas, ubi sedes est satanæ: et tenes nomen meum, et non negasti fidem meam. Et in diebus illis Antipas
- u in de gevangenis werpen opdat gij beproefd wordt: en gij zult verdrukking hebben tien dagen. Wees tot den dood toe getrouw, en ik zal u de kroon des levens geven! * Wie ooren heeft, hij hoore² wat de Geest tot de Gemeenten zegt! Wie overwonnen heeft, zal van den tweeden dood³ niet beschadigd worden.
- * En schrijf aan den Engel der Gemeente te Pergamus⁴: Dit zegt hij die het scherpe tweesnijdend zwaard heeft⁵: * Ik weet waar gij woont, waar de troon van satan is⁶: en gij houdt vast aan mijnen naam, en hebt mijn geloof niet verloochend⁷. En in die dagen was Antipas⁸

stierven Polycarpus, Smyrna's Bisschop, en vele anderen den marteldood. Zie Euseb. H. E. Lib. 4, Cap. 15.

1) Wees, blijf aan mij getrouw tot den dood, al moest gij ook uw leven daartoe opofferen en sterven voor mijnen naam; en ik, ziedaar wat ik u ter uwer aanmoediging beloof, ik (vs 8) zal u geven de kroon des levens, de kroon die in het bezit der eeuwige zaligheid bestaat. Vgl. Jak 1, 12; I Pt 5, 4. Kroon is zinnebeeldig gezegd voor belooning; en het beeld is ontleend van een of ander der Grieksche kampspelen, waarin de overwinner eene lauwerkroon ontving. Zie op I Kor 9, 24.

2) Wie ooren heeft, hij hoore, enz. Zie op 2, 7.

3) den tweeden dood, de eeuwige verdoemenis, den dood der ziel, als een tweeden dood na den dood des ligchaams. Vgl. 20, 6, 14; 21, 8.

4) Pergamus, eene stad van Mysie, aan de rivier Caïcus gelegen. Zij was beroemd door haaren tempel van Aesculapius.

5) die het scherpe tweesnijdend zwaard heeft. Zie op 1, 16; deze trek uit de symbolische beschrijving van Jesus' persoon (1, 12-16) is gekozen om hetgeen hier in vs 16 gezegd wordt.

6) Ik weet waar gij woont, ik weet hoezeer Pergamus, de stad van uw verblijf, bedorven is, ik weet dat gij daar woont, waar de troon van satan is: waar de satan kan gezegd worden als op zijnen troon te zitten en als vorst te regeeren. — Volgens Arethas wordt Pergamus satans troon genoemd, omdat aldaar meer dan ergens in Klein-Azië de afgodendienst gepleegd werd.

7) en gij echter, wat ik in u prijs, gij houdt, niettegenstaande verleiding en vervolging, bestendig vast aan mijnen naam, gij volhardt in de belijdenis van mijnen naam, en hebt mijn geloof, uw geloof in mij, niet verloochend.

8) En in die dagen was Antipas, enz. Naar de lezing der Vulgaat verklaart men hier aldus: En in die dagen, wanneer gij in de belijdenis van uw geloof in mij volhardt, was was Antipas mijn getrouwe getuige, die gedood werd bij u, die om zijne belijdenis den marteldood stierf; zoodat gij onder zware vervolging de standvastigheid van uw geloof bewezen hebt. Doch het kan niet geloochend worden, dat de lezing der Vulgaat duister is en, zonder inlassing van het woordje was, zelfs zinledig en onverstaanbaar. Een goeden zin geeft hier eene Grieksche lezing van veel gezag,

testis meus fidelis, qui occisus est apud vos, ubi satanahabitat.

14 * Sed habeo adversus te pauca : quia habes illic tenentes doctrinam Balaam, qui docebat Balac mittere scandalum coram filiis Israel, edere, et fornicari : (Nm 15 24, 3; 25, 2.) * ita habes et tu tenentes doctrinam Nicolaitarum.

16 * Similiter pœnitentiam age : si quo minus veniam tibi cito, et pugnabo cum illis in gladio oris

17 mei. * Qui habet aurem, audiat quid Spiritus dicat Ecclesiis : Vincenti dabo manna abscon-

mijn trouwe getuige, die gedood werd bij u, waar de satan woont. * Maar ik heb een luttel iets tegen u¹ : dat gij er daar hebt die zich houden aan de leer van Balaâm, die Balak leerde den kinderen Israëls een struikelblok voor te werpen, opdat zij aten, en hoererden : * zóó hebt ook 15 gij er die de leer der Nikolaieten houden. * Desgelijks bekeer u² ! 16 zoo niet ik kom spoedig over u³, en zal tegen hen krijg voeren met het zwaard van mijnen mond. * Wie ooren heeft⁴, die 17 hoore wat de Geest tot de Gemeenten zegt ! Wie overwint dien zal ik het verborgen manna geven⁵, en ik zal hem een witten

naar welke wij vs 13 aldus zouden overzetten : *Ik weet waar gij woont, waar de troon van satan is : en gij houdt vast aan mijnen naam, en hebt het geloof in mij niet verloochend, ook niet in de dagen, waarin Antipas mijn getrouwe getuige was, die gedood werd bij u, waar de satan woont.*

Over dezen Antipas, een bloedgetuige te Pergamus, als blijkt uit hetgeen hier van hem gezegd wordt, is verders niets met zekerheid bekend.

¹ *Maar ik heb een luttel iets tegen u*, een luttel iets in u te berispen : dit namelijk, dat gij er daar, onder de Christenen te Pergamus, zulken hebt, die zich houden aan de leer van Balaâm, die Balak, den konning der Moabieten, leerde (zie Nm 22—24) den kinderen Israëls een struikelblok voor te werpen, in den weg te werpen, valstrikken te zetten, eene naaste gelegenheid te geven, opdat zij afgoden-offers aten, en hoererden, om hen tot afgoderij en ontucht te verleiden : zóó hebt ook gij er in uw midden, die de leer der Nikolaieten houden, zeggende dat het bedrijven van hoererij en het deelnemen aan de heidensche offermaaltijden niet ongeoorloofd is.

² *Desgelijks bekeer u*, gelijk ik aan de Christen-gemeente van Ephese (vs 5) gezegd heb, dat zij zich bekeere ; doe boete voor uwe schuldige nalatigheid in het onderdrukken van deze schandelijke dwaalleer. Als dit desgelijks, wat wel mogelijk is, tot het voorafgaande vers behoort, dan is de vertaling : zóó hebt ook gij er, die zich aan de leer der Nikolaieten houden desgelijks.

³ *zoo niet*, indien gij u niet bekeert, ik kom spoedig over u, ik breng een strafgerigt over u (de Gemeente te Pergamus), en zal tegen hen, die de leer der Nikolaieten houden, krijg voeren met het zwaard van mijnen mond (vgl. 1, 16 ; 2, 12), hen vonnissen. — Berisping en bedreiging gelden beiden, de Christen-gemeente van Pergamus en ook die Nikolaieten.

⁴ *Wie ooren heeft*, enz. Zie op 2, 7.

⁵ *Wie overwint dien zal ik*, enz. Zie op 2, 7. Met andere beelden wordt hier dezelfde belofte uitgedrukt, welke wij zoo even lazen aan het einde van den brief aan de Gemeente van Ephese (vs 7). *Wie overwint dien zal ik het verborgen manna* (naar het Grieksch : van het verborgen manna) geven, het manna, het brood des hemels, het brood der Engelen (Ps 70, 24), eene spijs die eeuwig doet leven, eene spijs, die nu nog voor ons verborgen is, en hiernamaals eerst geopenbaard zal worden, die wij dan eerst zullen kennen, wanneer wij haar zullen genieten. Wat voorts het beeld

ditum, et dabo illi calculum candidum : et in calculo nomen novum scriptum, quod nemo scit, nisi qui accipit.

18 *Et Angelo Thyatiræ Ecclesiæ scribe: Hæc dicit Filius Dei, qui habet oculos tamquam flammam ignis, et pedes ejus similes aurichalco : * Novi opera tua, et fidem, et charitatem tuam, et ministerium, et patientiam tuam, et opera tua novissima plura
19 prioribus. * Sed habeo adversus te pauca : quia permittis mulierem Jezabel, quæ se dicit propheten, docere, et seducere servos meos, fornicari, et man-

keursteen geven : en op dien keursteen een nieuwen naam geschreven, welken niemand kent, dan die hem ontvangt.

* En schrijf aan den Engel der Gemeente te Thyatira¹ : Dit zegt Gods Zoon², die oog en heeft als eene vuurvlam, en wiens voeten aan bergkoper gelijk zijn : * Ik ken uwe werken, en uw geloof, en uwe liefde³, en uw dienstbetoon, en uwe standvastigheid, en dat uwe laatste werken meer zijn dan de eerste. * Maar ik heb een luttel iets tegen u ; dat gij de vrouw Jezabel, die zich eene prophetes noemt⁴, laat leeren, en mijne dienstknechten verleiden, om te hoereeren, en

betreft van den witten keursteen met een nieuwen naam daarop geschreven, men geeft daarvan verschillende verklaringen. Volgens Arethas (ad h. l.) is het beeld genomen van zekere Olympische spelen, waarin zij die de overwinning behaalden een wit steentje of steenen tafeltje ontvingen, waarop dan ook waarschijnlijk de naam des overwinnaars stond uitgedrukt. Voor de gezaligden is deze naam een *nieuwe*, als zijnde hun in dit tegenwoordige leven nog verborgen en eerst in het volgende leven te openbaren (Vgl. I Jo 3, 2); *welken* naam (zijne kracht en waarde) daarom ook *niemand kent, dan die hem ontvangt*.

1) *Thyatira*, eene stad in het Klein-Aziatisch wingewest Lydië, ten noorden van Sardes, aan de rivier Lycus. Lydia, eene purperverkoopster (Hand 16, 14), was uit deze stad afkomstig. Wanneer of door wien eene Christengemeente te Thyatira gesticht werd, is niet bekend.

2) *Gods Zoon*. Deze benaming ziet op 't geen Christus van zich zeggen zal in vs 28; en dat hij *oogen heeft als eene vuurvlam, en voeten aan bergkoper gelijk* (1, 14, 15), wordt hier herinnerd om zijne bedreigingen (vs 23).

3) *Ik ken uwe goede werken, en met name uw geloof, en uwe liefde, uw werkdadig geloof* (Gal 5, 6), *en uw dienstbetoon*, uwe weldadigheid jegens armen en noodlijdenden, *en uwe standvastigheid* bij uwe verdrukkingen; *en dat uwe laatste werken meer zijn dan de eerste*, dat gij wel verre van uwe eerste liefde te verlaten (vgl. vs 4), steeds meer en meer vooruitgaat in godsdienst en deugd.

4) *Jezabel*. Wie Jezabel, de Israëlietische Koningin, geweest is en hoe zij de Israëlieten tot afgoderij en ontucht vervoerde, is ons uit de gewijde geschiedenis (III Kon 16, 31-33; 21, 25-27; IV Kon 9, 22) bekend. De vrouw, van welke de Openbaring hier spreekt, had niet werkelijk den naam van Jezabel, maar zij wordt met dien naam genoemd, omdat zij als eene andere Jezabel handelde en, even als gene de Israëlieten, zoo ook zij de Christenen tot afgoderij en ontucht verleidde. Dit vrouwspersoon, eene Christin van Thyatira, gaf zich zich uit voor *eene prophetes*, gelijk daarna Maximilla en Priscilla bij de Montanisten; zij was een verbreidster van de leer der Nikolaiteten, en verleidde zoo de *dienstknechten* van Jesus, de Christenen van Thyatira, die haar gehoor gaven, *om te hoereeren, en afgoden-offers te eten*. De Christen-gemeente aldaar had deze Jezabel hare verderfelijke leering laten verkondigen, zonder haar daarin te verhinderen; en zij wordt hierover berispt.

21 ducare de idolothytis. * Et dedi illi
tempus ut pœnitentiam ageret: et
non vult pœnitere a fornicatione
22 sua. * Ecce mittam eam in lec-
tum: et qui mœchantur cum ea,
in tribulatione maxima erunt,
nisi pœnitentiam ab operibus
23 suis egerint. * et filios ejus
interficiam in morte, et scient
omnes Ecclesiæ, quia ego sum
scrutans renes, et corda: et dabo
unicuique vestrum secundum
opera sua. Vobis autem dico,
(I Rg 16, 7. Ps 7, 10. Jer 17,
24 10.) * et ceteris qui Thyatiræ
estis: Quicumque non habent
doctrinam hanc, et qui non
cognoverunt altitudines sata-
næ, quemadmodum dicunt, non
mittam super vos aliud pon-
25 dus: * tamen id, quod habe-
26 tis, tenete donec veniam. * Et

van afgoden-offers te eten. * En
ik heb haar tijd gegeven opdat
zij zich zou bekeeren: doch zij
wil zich niet bekeeren van hare
hoererijs. * Zie ik ga haar op
22 een bed werpen: en die met haar
boeleeren², zullen in zeer groote
verdrukking zijn, indien zij zich
niet bekeeren van hunne wer-
ken. * en hare kinderen³ zal ik
23 met den dood slaan, en al de
Gemeenten zullen weten⁴, dat ik
het ben die nieren, en harten
doorgrond: en ik zal aan een
iegelijk uwer geven naar zijne
werken. Maar tot ulieden zegge
ik, * en tot de overigen die te
Thyatira⁵ zijt: Zoovelen deze
leer niet houden, en die de diep-
ten des satans⁶, gelijk zij spre-
ken, niet kennen, geen anderen
last zal ik op ulieden leggen⁷:
* doch houdt, wat gij hebt, tot
25 dat ik kom⁸! * En wie over-
26

1) van hare hoererijs: zij gaat voort met mijne dienstknechten (vs 20) door hare leer tot hoererijs (geestelijke, d. i. afgoderij, en ligchamelijke) te verleiden.

2) Zie ik ga haar op een bed werpen, een ziekbed, ik zal haar met krankheid slaan, en die met haar boeleeren, die hare dwaalleer verkondigen (vgl. 17, 1, 2) zullen in zeer groote verdrinking zijn, indien zij zich niet bekeeren.

3) en hare kinderen, hare aanhangers, hare volgelingen, zal ik met den dood slaan, met een geweldigen dood straffen. — Misschien heeft het Grieksche tekstwoord *thanatos* hier de beteekenis van *pest*, naar een spraakgebruik der Zeventigen, bij wie het woord *thanatos* ook in dien zin voorkomt. Ez 33, 27.

4) al de Gemeenten zullen weten, daaraan zien en erkennen, dat ik het ben die nieren, en harten doorgrond, dat niets voor mij verborgen is en mijn oog ook de geheimste schuilhoeken van het hart doorziet; en ik zal aan een iegelijk uwer (de rede wordt hier regtstreeks gerigt tot de strafbaren), een iegelijk dergenen, welke die valsche prophetes op eenige wijze aanhangen, geven, vergelden, straffen, naar zijne werken.

5) Maar tot ulieden zegge ik, en tot de overigen die te Thyatira zijt. Naar eene andere Grieksche lezing, die ongetwijfeld te verkiezen is, luidt het hier aldus: Maar ik zeg tot ulieden, de overigen, (dezulken onder de Christenen van Thyatira, die zich door die valsche prophetes niet hebben laten verleiden) te Thyatira, zoovelen deze leer, enz.

6) de diepten des satans. Die Jezabel en hare aanhangers noemden, naar het schijnt, hunne leerstellingen diepten of verborgenheden, misschien wel diepten Gods; maar het waren inderdaad diepten des satans, verborgenheden van duivelschen oorsprong, uitgevonden en ingegeven door satan.

7) geen anderen last zal ik op ulieden leggen. De zin hiervan schijnt wel te zijn: geen anderen lijdens-last, dan dien gij voor het tegenwoordige te dragen hebt. Vgl. vs 19.

8) Doch houdt wat gij hebt, dit echter vraag ik van u, dat gij houdt wat gij hebt, dat gij in uw werkdadig geloof (vs 19) volhardt, iotdat ik kom, ten einde toe.

qui vicerit, et custodierit usque
 in finem opera mea, dabo illi
 27 potestatem super Gentes, * et
 reget eas in virga ferrea, et tam-
 quam vas figuli confringentur,
 28 * sicut et ego accepi a Patre
 meo : et dabo illi stellam matu-
 29 tinam. * Qui habet aurem, audiat
 quid Spiritus dicat Ecclesiis.

wonnen, en mijne werken¹ ten
 einde toe bewaard zal hebben,
 dien zal ik magt geven over de
 Heidenen, * en hij zal hen regeer-
 27 ren² met een ijzeren staf, en als
 het pottenbakkers vaatwerk zul-
 len zij verbrijzeld worden, * gelijk
 28 ook ik het van mijnen Vader ont-
 vangen heb³ : en ik zal hem de
 morgenster geven⁴. * Wie ooren
 29 heeft⁵, die hoore wat de Geest
 tot de Gemeenten zegt !

DERDE HOOFDSTUK.

INHOUD. Een vijfde brief is gerigt aan de Christenen te Sardes : Jesus vermaant hen om uit hunnen zonden-slaap te ontwaken, en dringt zijne vermaning door eene zware bedreiging aan. Zij gold echter niet al de geloovigen te Sardes ; want er waren er onder hen, die zich niet door zonden verontreinigd hadden, vs 1—6. De zesde brief is geschreven aan de geloovigen te Philadelphia : de Heer prijst hunne loffelijke werken, en met name hunne standvastigheid in de belijdenis van zijnen naam, niettegenstaande de verdrukkingen, die zij hierom van hunne ongeloofige medeburgers te lijden hadden. Om hen daarvoor te beloonen, zou hij sommige van die Joden, hunne verdrukkers, door zijne genade tot bekeering brengen ; en dewijl zij *het woord zijner lijdzaamheid* bewaard hadden, zou ook hij hen bewaren in de ure der beproeving, vs 7—13. De zevende of laatste brief is gerigt aan de Christen-gemeente te Laodicea, die streng berispt wordt om hare laauwheid ; zij verbeeldde zich in geestelijken welstand te verkeeren, en zie, zij was ellendig en arm en blind en naakt, vs 14—22.

I * Et Angelo Ecclesiae Sardis scribe : Hæc dicit qui habet septem Spiritus Dei, et septem stellas : Scio opera tua, quia nomen habes quod vivas, et

* En schrijf aan den Engel der Gemeente te Sardes⁶ : Dit zegt hij die de zeven Geesten Gods, en de zeven sterren heeft⁷ : Ik ken uwe werken, dat gij den naam hebt dat gij leeft, en gij

1) *mijne werken*, de werken door mij voorgeschreven, de dingen die ik bevolen heb te doen of te laten. Vgl. Jo 6, 29.

2) *dien zal ik magt geven over de Heidenen, en hij zal hen regeeren*, enz. De zin is : ik zal hem deelgenoot maken van de heerschappij en magt, welke ik, naar mijne menschheid van mijnen Vader ontvangen heb. In denzelfden zin heet het elders (3, 21) : *dien zal ik geven met mij te zitten, op mijnen troon*. Vgl. Ps 2, 8, 9.

3) *gelijk ook ik het*, deze heerschappij en magt over de Heidenen, *van mijnen Vader ontvangen heb*.

4) *en ik zal hem de morgenster geven*, ik zal hem mij zelven geven, die de morgenster ben. Zie op 22, 16.

5) *Wie ooren heeft*, enz. Zie boven, noot 5 op bladz. 320.

6) *Sardes*, gelijk Thyatira, eene stad van het Klein-Aziatisch wingewest Lydië. Zij lag ten zuiden van Thyatira, op ongeveer dertien uren gaans van die plaats.

7) *die de zeven Geesten Gods* (Zie op 1, 4), *en de zeven sterren heeft* (zie op 1, 16).

- 2 mortuus es. * Esto vigilans, et confirma cetera, quæ moritura erant. Non enim invenio opera
- 3 tua plena coram Deo meo. * In mente ergo habe qualiter acceperis, et audieris, et serva, et pœnitentiam age. Si ergo non vigilaveris, Veniam ad te tamquam fur, et nescies qua hora veniam ad te. (*I Thess 5, 2. II Pt*
- 4 **3, 10. Inf 16, 15.**) * Sed habes pauca nomina in Sardis, qui non inquinaverunt vestimenta sua : et ambulabunt mecum in albis,
- 5 quia digni sunt. * Qui vicerit, sic vestiatur vestimentis albis, zijt dood¹. * Wees wakend, en versterk het overige² dat ster-ven ging. Want ik bevind uwe werken niet volkomen voor mijnen God³. * Gedenk dan hoe gij ontvangen, en gehoord hebt, en onderhoud het, en bekeer u⁴ ! Zoo gij dan niet waakt⁵, Zal ik tot u komen als een dief, en gij zult niet weten om wat ure ik tot u komen zal. * Maar gij hebt te Sardes eenige weinige namen⁶, die hunne kleederen niet bevlekt hebben : en zij zullen met mij wandelen in witte kleederen, want zij zijn het waardig⁷. * Wie overwonnen heeft zal zóó met witte kleederen⁸ bekleed

1) *Ik ken uwe werken*, ik weet dat gij den naam hebt dat gij geestelijk leeft : men houdt u voor eene Gemeente, waarin het bovennatuurlijk leven des geestes heerscht, en gij zijt inderdaad geestelijk dood (niet allen echter, maar toch voor het grootst gedeelte, zie vs 4) om uwen zondigen levenswandel.

2) *Wees wakend*, word wakker, ontwaak uit uwen zonden-slaap, en versterk door uwe bekeering en vernieuwd geloofsleven het overige, de overige leden der Sardische Gemeente, die door het slechte voorbeeld, dat gij hun gaaft, aan hun geestelijk leven geleden hebben en sterven gingen, hunnen geestelijken dood nabij zijn.

3) *Want* (de grond voor zijne vermaning : *Wees wakend*) ik heb uwen levenswandel onderzocht en en bevind uwe werken niet volkomen voor mijnen God, d. i. in het oordeel of in de oogen van mijnen God. Christus zegt dit als mensch, en hij spreekt *per litotene* zoodat de zin is : uwe werken zijn boos.

4) *Gedenk dan*, gehoor gevende aan mijne vermaning om uit uwen geestelijken doodslaap te ontwaken, hoe gij ontvangen, en gehoord hebt, welke pligten u ter vervulling zijn voorgehouden, en onderhoud het, vervul die pligten, en bekeer u van uwen zondigen levenswandel.

5) *Zoo gij dan*, na deze mijne vermaning, niet waakt, enz. De Heer dringt zijne vermaning aan door eene zware bedreiging : In geval gij dan, mijne vermaning in den wind slaande, uit uwen geestelijken doodslaap niet ontwaken wilt, zal ik u overvallen als een dief in den nacht, onverwachts, gelijk de slapenden door dieven overvallen worden.

6) *Maar gij hebt te Sardes eenige weinige namen*, een klein getal personen, die hunne kleederen niet bevlekt hebben, die zich niet door zonden verontreinigd hebben : en, ziedaar de belooning die hen wacht, zij zullen met mij wandelen in witte kleederen, deelgenooten zijn van mijne heerlijkheid. Witte kleederen, een zinnebeeld der hemelsche gelukzaligheid. Vgl 6, 11 ; 7, 9.

7) *want zij zijn het waardig*, zij hebben die belooning verdiend. In welken zin onze goede werken de eeuwige zaligheid verdienen, is gezegd in noot 2 op bladz. 287, 2de Deel.

8) *Wie overwonnen heeft, zal zóó* (naar eene andere Grieksche lezing : *die zal*) met witte kleederen bekleed worden, deelachtig worden aan de hemelsche gelukzaligheid (zie op vs 4), en zijnen naam, die bij zijn Doopsel, om zijn geloof in mij, in het Boek des levens is opgeschreven, zal ik niet uitwisschen uit het Boek des levens, van de naamlijst

et non delebo nomen ejus de Libro vitæ, et confitebor nomen ejus coram Patre meo, et coram angelis ejus. * Qui habet aurem, audiat quid Spiritus dicat Ecclesiis.

7 * Et Angelo Philadelphiæ ecclesiæ scribe: Hæc dicit Sanctus et Verus, qui habet clavem David: qui aperit, et nemo claudit: claudit, et nemo aperit: (Is 22, 22. Job 12, 14.) * Scio opera tua. Ecce dedi coram te ostium apertum, quod nemo potest claudere: quia modicam habes virtutem, et servasti verbum meum, et non negasti nomen meum. * Ecce dabo de

worden, en zijnen naam zal ik niet uitwisschen uit het Boek des levens, en ik zal zijnen naam belijden voor mijnen Vader, en voor zijne engelen. * Wie ooren heeft¹, die hoore wat de Geest tot de Gemeenten zegt!

* En schrijf aan den Engel der gemeente te Philadelphia²: Dit zegt de Heilige en de Waarachtige³, die den sleutel Davids heeft: die opent, en niemand sluit: sluit, en niemand opent⁴: * Ik ken uwe werken⁵. Zie ik heb eene deur voor u opengezet, die niemand sluiten kan: want gij hebt geringe kracht, en hebt mijn woord bewaard⁶, en mijnen naam niet verloochend. * Zie ik zal verleenen dat er van de

dergenen, die tot het bezit des eeuwigen levens geroepen zijn, en ik zal *zijnen naam belijden*, hem voor mijnen waren leerling erkennen. Vgl. Mt 10, 32. Lk 9, 26.

¹) *Wie ooren heeft* enz. Zie boven, noot 5 op bladz. 320.

²) *Philadelphia*, eene stad van Lydië, ten Zuid-Oosten van Sardes. Aangaande de stichting eener Christen-gemeente te Philadelphia, heeft de geschiedenis ons niets naders berigt.

³) *de Heilige en de Waarachtige*; naar het Grieksch: *de Heilige, de Waarachtige*. Eene benaming van den beloofden Messias *is de Heilige, en de Heilige Gods*. Zie Lk 10, 34; Jo 10, 36. Hiernaar is de zin misschien wel deze: *Dit zegt de Heilige Gods, de Waarachtige, de ware Messias, die den sleutel Davids heeft*, Davids heerschappij en magt, hij, van wien de Engel zeide tot Maria (Lk 1, 32, 33): *de Heere God zal hem den troon geven van David, zijnen vader: en hij zal heerschen over Jakobs huis in eeuwigheid, en zijn koninkrijk zal geen einde hebben*. Zie het aangeteekende op die plaats.

⁴) *die opent, en niemand sluit*, die als hij opent, niemand sluiten kan: *sluit, en niemand opent*, als hij sluit, niemand openen kan. Eene beeldsprakige beschrijving van zijne opperheerschappij over het antitypisch Godsrijk. Zoo zeide hij van zich zonder beeld (Mt 28, 18): *Aan mij is gegeven alle magt in hemel en op aarde*.

⁵) *Ik ken uwe werken*. De Heer bedoelt hunne loffelijke werken, en bijzonderlijk hunne standvastigheid in de belijdenis van zijnen naam, niets tegenstaande de verdrukkingen, die zij van hunne ongeloofige medeburgers te lijden hadden. Tot belooning daarvoor, zou hij *eene deur voor hen openzetten, die niemand sluiten kon*. Zie, zegt hij, *ik heb*, (de verledene tijd is hier, naar prophetische zegswijze, gebezigd voor den toekomstigen) *eene deur voor u opengezet, die niemand sluiten kan*. Wat de Heer hun hiermede voorzeide en beloofde wordt door hem zelve aanstonds hierop (vs 9) verklaard.

⁶) *want*! ziedaar, waarvoor de Heer hun die belooning geven zal) *gij hebt geringe kracht*, gij zijt maar weinigen in getal, en gering van vermogen tegenover uwe ongeloofige medeburgers, Joden en Heidenen, die u verdrukken; *en hebt desniet-tegenstaande mijn woord bewaard*, zijt standvastig geweest in de belijdenis van mijne leer, en hebt te midden uwer beproevingen *mijnen naam niet verloochend*. Vgl. 2, 13.

synagoga satanæ, qui dicunt se Judæos esse, et non sunt, sed mentiuntur: Ecce faciam illos ut veniant, et adorent ante pedes tuos: et scient quia ego dilexi te
 10 * quoniam servasti verbum patientiæ meæ, et ego servabo te ab hora tentationis, quæ ventura est in orbem universum tentare
 11 habitantes in terra. * Ecce venio cito: tene quod habes, ut nemo accipiat coronam tuam. * Qui
 12 vicerit, faciam illum columnam in templo Dei mei, et foras non egredietur amplius: et scribam super eum nomen Dei mei, et synagoog des Satans¹, die zich Joden noemen, en het niet zijn, maar liegen: Zie ik zal maken dat zij komen, en voor uwe voeten aanbidden: en zij zullen weten dat ik u heb liefgehad
 * dewijl gij het woord mijner lijdzaamheid bewaard hebt², zal ook ik u bewaren voor de ure der beproeving, welke de geheele wereld zal overkomen om de bewoners deraarde te beproeven. * Zie ik kom spoedig³! houd
 11 wat gij hebt, opdat niemand uwe kroon neme⁴! * Wie overwint, dien zal ik maken tot eene pilaar⁵ in den tempel van mijnen God, en hij zal daar niet meer
 12 uitgaan: en ik zal op hem den naam schrijven van mijnen God,

1) Zie ik zal verleenen dat er van de synagoog des satans, enz. Om hen te beloonen voor hunne standvastigheid, zou de Heer sommige van die Joden, die zich Joden noemen, en het niet zijn (zie boven, noot 6 op bladz. 321), die hen verdrukten, door zijne genade tot bekeering te brengen; hij zou maken dat zij kwamen, en voor hunne voeten aanbaden: dat is, als overwonnelingen voor hen nedervielen en hen huldigden, bij hen hun heil zochten; en zij zouden weten, erkennen, dat hij hen had liefgehad.

2) dewijl gij het woord mijner lijdzaamheid bewaard hebt, enz. Nog eene andere belofte tot belooning van hunne standvastigheid te midden der verdrukkingen: dewijl zij het woord zijner lijdzaamheid, zijn gebod van lijdzame volharding in hunne belijdenis (Lk 21, 19. Mt 10, 22; 24, 13), bewaard, onderhouden hadden, zoo zou ook hij hen bewaren voor de ure der beproeving, hen door zijne genade bijstaan om niet in hun geloof te bezwijken in de ure der beproeving, bij de aanstaande vervolgingen der Christenen, welke ure der beproeving de geheele wereld, de Romeinsche wereld, het Romeinsche Keizerrijk (Vgl. Lk 2, 1) zou overkomen, om de bewoners der aarde, de Christenen wijd en zijd over de Romeinsche wereld verspreid te beproeven, om hunne gehechtheid aan het Christendom op de proef te stellen.

3) Zie ik kom spoedig! Een woord van opwekking en aanmoediging, gelijk elders (22, 12): Zie ik kom spoedig, en mijn loon is met mij, om een iegelijk te vergelden naar zijne werken.

4) Houd wat gij hebt, ga voort met uwe lijdzame volharding in de belijdenis van uw geloof, opdat niemand uwe kroon neme, de lauwerkroon des eeuwigen levens (2, 10), die voor u bestemd is, indien gij volhardt,

5) Wie overwint in den geestelijken strijd, welchen hij hier op aarde te voeren heeft, dien zal ik maken tot een pilaar in den tempel van mijnen God, d. i. dien zal ik eene vaste en blijvende standplaats verschaffen in den hemel, en hij zal daar niet meer uitgaan, voor eeuwig zal hij daar wonen: en ik zal op hem, die overwint, op zijn voorhoofd (14, 1) den naam schrijven van mijnen God, en den naam, enz. De opgeschreven namen geven te kennen, wien hij toebehoort. De zin is dan: hij zal God en mij toebehooren, en burger zijn van het hemelsche Jerusalem. Zie voorts op 21, 10. Door dien nieuwen naam is misschien die naam bedoeld, van welchen 19, 12 gesproken wordt.

nomen civitatis Dei mei novæ
 Jerusalem, quæ descendit de
 cælo a Deo meo, et nomen meum
 13 novum. * Qui habet aurem,
 audiat quid Spiritus dicat Eccle-
 siis.

14 * Et Angelo Laodicæ ecclesiæ
 scribe: Hæc dicit Amen, testis
 fidelis, et verus, qui est princi-
 pium creaturæ Dei. (Jo 14,
 15 6.) * Scio opera tua: quia neque
 frigiduses, neque calidus: utinam
 16 frigidus esses, aut calidus: * sed
 quia tepidus es, et nec frigidus,
 nec calidus, incipiam te evomere
 17 ex ore meo. * quia dicis: quòd
 dives sum, et locupletatus, et
 nullius egeo: et nescis quia tu es
 miser, et miserabilis, et pauper,

en de naam der stad van mijnen
 God van het nieuwe Jerusalem,
 dat van mijnen God uit den
 hemel nederdaalt, en mijnen
 nieuwen naam. * Wie ooren
 heeft¹, die hoore wat de Geest
 tot de Gemeenten zegt!

* En schrijf aan den Engel
 der gemeente te Loadicæ²: Dit
 zegt de Amén³, de getrouwe, en
 waarachtige getuige, *hij* die de
 oorsprong is van het schepsel
 Gods⁴. * Ik ken uwe werken: 15
 dat gij noch koud zijt, noch
 heet⁵: och of gij koud waart, of
 heet⁶! * maar omdat gij laauw 16
 zijt⁷, en noch koud, noch heet,
 zal ik u uitspuwen uit mijnen
 mond⁸. * dewijl gij zegt: ik ben 17
 rijk en verrijkt, geworden, en heb
 aan niets gebrek: en niet weet
 dat gij een ellendige zijt, en een
 erbarmelijke, en arm, en blind,

1) *Wie ooren heeft*, enz. Zie boven, noot 5 op bladz. 320.

2) *Laodicæa* was eene rijke koopstad van Klein-Azië, in het zuidwestelijk deel van Phrygië, aan de rivier de Lycus, in de nabijheid van Kolosse gelegen. Wij weten uit den brief van den H. Paulus aan de Kolossers (2, 1), dat er tijdens zijne eerste gevangenis te Rome alreeds eene Christen-gemeente te Laodicæa bestond; zij was waarschijnlijk door Epaphras, een van Paulus' leerlingen, gesticht. Zie Kol 4, 13.

3) *de Amén*, Christus, die *de Amén* is. Dit Hebreuwsche woord *amén*, dat *vast, zeker, waar, trouw* beteekent, is gewoonlijk gebezigd aan het einde eener rede tot eene *wenschende* beëining of tot bevestiging van het gezegde; in den aanvang eener rede dient het tot nadrukkelijke verzekering van hetgeen gaat gezegd worden, in welk geval het de kracht heeft van ons *voorwaar*. Doch hier is dit woord *amén* gebruikt als zelfstandig naamwoord, waarvan de zin verklaard wordt in het volgende: *de getrouwe en waarachtige getuige*. Zie voorts op 1, 5.

4) *hij die de oorsprong is van het schepsel Gods*, naar het Grieksche *beter*; *der schepping Gods*, d. i. hij, door wien *alles geworden is* (Jo 1, 3), door wien alles wat buiten God bestaat, al het geschapene, zijn bestaan ontvangen heeft.

De Laodicæers waren *laauw*, als aanstonds (vs 16) gezegd wordt. En hier is spraak van zoodanig eene geestelijke *laauwheid*, welke uit haren aard voor het eeuwig heil der ziel gevaarlijker is dan zekere overgegevene boosheid.

5) *Ik ken uwe werken*, ik ken uwen levenswandel: ik weet, *dat gij noch koud zijt, noch heet*.

6) *och of gij tot heil uwer ziel of koud waart, of heet!* Waart gij koud, uw staat zou minder gevaarlijk zijn.

7) *maar omdat* (doch naar het Grieksch: *zôô, omdat gij laauw zijt*, enz.

8) *uitspuwen uit mijnen mond*, als een laauwen drank, waar iemand eene walg van heeft en dien hij niet kan inhouden. Eene dreigende vermaning tot verbetering van hunnen levenswandel.

18 et cæcus, et nudus. * Suadeo tibi emere a me aurum ignitum probatum ut locuples fias, et vestimentis albis induaris, et non appareat confusio nuditatis tuæ, et collyrio inunge oculos tuos
 19 ut videas. * Ego quos amo, arguo, et castigo. Æmulare ergo, et pœnitentiam age. (*Prov 3,*
 20 *12. Hebr 12, 6.*) * Ecce sto ad ad ostium, et pulso: siquis audierit vocem meam, et aperuerit mihi januam, intrabo ad illum, et cænabo cum illo, et ipse mecum. * Qui vicerit, dabo ei sedere mecum in throno meo: sicut et ego vici, et sedi cum patre meo in throno ejus. * Qui
 22 habet aurem, audiat quid Spiritus dicat Ecclesiis.

en naakt¹. * Zoo rade ik u goud van mij te koopen door het vuur beproefd opdat gij rijk wordt, en u kleedt met witte kleederen, en de schande uwer naaktheid niet openbaar worde, en zalf uwe oogen met oogenzalf opdat gij zien moogt. * Allen die ik liefheb², die bestraf, en tuchtig ik. Wees dan ijverig, en bekeer u! * Zie ik sta aan de deur, en klop³: zoo iemand mijne stem zal hooren, endedeur opendoen, ik zal tot hem inkomen, en met hem maaltijd houden, en hij met mij. * Wie overwonnen heeft, dien zal ik geven met mij te zitten op mijnen troon: gelijk ook ik overwonnen heb, en gezeten ben met mijnen vader op zijnen troon. * Wie ooren heeft, die hoore wat de Geest tot de Gemeenten zegt!

1) dewijl hij zegt: Ik ben geestelijk rijk, en verrijkt geworden, en heb aan niets gebrek: deze drie uitdrukkingen vormen eene soort van *climax* of opklimming. De zin is: Ik ben overrijk aan geestelijk goed, aan deugden en goede werken! Zoo sprak of zoo dacht althans de Laodiceesche Gemeente. Maar zij verkeerde in een hoogstgevaarlijk zelfbedrog, als blijkt uit hetgeen de Heer haar laat schrijven. Zij, die zich inbeelde zeer gelukkig te zijn, zij was inderdaad *ellendig* en daarom *erbarmelijk*, bejammerenswaardig; zij die meende geestelijk rijk te zijn, inderdaad was zij *arm*, en *blind*, en *naakt*. Wat ellendig een toestand! Daarom, om die rampzalige armoede en naaktheid en blindheid weg te nemen, *raad* hij haar, *van hem*, den eenigen Zaligmaker, *goud te koopen*, goud af te bidden, *goud door het vuur beproefd*, zuiver goud van heilige liefde tot God, opdat zij naar waarheid rijk mogt worden, en *witte kleederen* van Christelijke gerechtigheid, ten einde *hare geestelijke naaktheid* te bedekken, en zalf, om hare oogen te bestrijken, opdat zij van hare geestelijke blindheid genezen en ziende mogt worden. — Naar eene Grieksche lezing, eenigzins van die der Vulgaat verschillende, luidt het hier aldus: *Zoo rade ik u goud van mij te koopen, door het vuur gelouerd, opdat gij rijk wordt; en witte kleederen, opdat gij u kleedt en de schande uwer naaktheid niet openbaar worde; en zalf om uwe oogen te bestrijken, opdat gij zien moogt*. Wij volgen deze lezing in onze voorafgegane verklaring van vs 18.

2) *Allen die ik liefheb*, enz. Dat de Heer hun zoo scherp en dringend vermaande, geschiedde uit liefde tot hen; zij moesten *dan*, naar het liefderijk doel van 's Heeren vermaning, een einde maken aan hunne laauwheid, *ijverig* zijn in godsdienst en deugd en boete doen.

3) *Zie ik sta aan de deur, en klop*: enz. Eene minzame opwekking om toch gehoor te geven aan de roepstem van zijne vermaning tot bekeering, met toezegging van zijne vriendschap en gunst aan wie zulks deden: *ik zal tot hem inkomen*, enz.

VIERDE HOOFDSTUK.

INHOUD. Met dit hoofdstuk beginnen de gezigten van Joannes, welke de toekomst betreffen. Zij vangen aan met een visioen van Gods heerlijkheid in den hemel. Joannes ziet den hemel geopend, en eene stem roept hen toe derwaarts op te stijgen, vs 1. In zijne geestverrukking den hemel binnengegaan, ziet hij God op zijnen troon gezeten en van vier en twintig ouderlingen omringd. Bliksemen en donderslagen gaan uit van den troon, en zeven vuurlampen branden vóór den troon, vs 2—5. Vóór den troon is als eene glazen zee, aan kristal gelijk; en rondom den troon staan vier symbolische wezens, die Gode onophoudelijk lofzingen; met welk lofgezag de ouderlingen, die den Eeuwige aanbidden, het hunne vereenigen vs 6—11.

1 * Post hæc vidi: et ecce ostium
apertum in cælo, et vox prima,
quam audivi tamquam tubæ
loquentis mecum, dicens: As-
cende huc, et ostendam tibi quæ
2 oportet fieri post hæc. * Et statim
fui in spiritu: et ecce sedes
posita erat in cælo, et supra
3 sedem sedens. * Et qui sedebat
similis erat aspectui lapidis
jaspidis, et sardinis: et iris erat

* Hierna zag ik: en zie er
was eene deur geopend in den
hemel¹, en de eerste stem, die
ik gehoord had als van eene
metmijsprekende bazuin, zeide:
Stijg herwaarts op, en ik zal u
toonen wat hierna geschieden
moet²! * En terstond was ik in
den geest³: en zie in den hemel
stond een troon, en op den troon
was iemand gezeten⁴. * En die
er op zat was gelijk aan het
aanschijn van een jaspis- en
sardis-steen: en rondom den

1) Hierna (na het eerste visioen, dat in 1, 10 — 3, 22 beschreven is) zag ik (in dienzelfden onafgebroken staat van geestverrukking): en zie, het was mij als zage ik eene deur openstaan in den hemel, in het hemelsche paleis. — De hemel vertoont zich hier als eene woning, als het paleis, waar God zijnen troon heeft Vgl. Ps 10, 5.

2) en de eerste stem, de vorige stem, die stem van 1, 10, die ik gehoord had als het geluid van eene met mij sprekende bazuin, welke stem, den klank hebbende van eene bazuin, ik met mij had hooren spreken, deze stem zeide thans tot mij: Stijg herwaarts op, en ik zal u toonen, in zinnebeeldige teekenen te kennen geven, wat hierna geschieden moet.

3) En terstond was ik in den geest. Terstond op het hooren van die bazuinstem, die thans uit den hemel kwam, en als door de kracht van die bazuinstem, was Joannes in den geest. Dewijl Joannes alreeds in den geest was (1, 10) zoo schijnt hiermede een staat van hoogere geestverrukking beteekend te worden.

4) In dezen staat van verrukking dan gaat Joannes in den geest den hemel binnen, en hij ziet daar een troon staan, en op dien troon was iemand gezeten. En die iemand was gelijk aan het aanschijn van, was van aanschijn gelijk aan, een jaspis- en sardis-steen.

Uit deze beschrijving schijnt te volgen, dat Joannes de gedaante des zittenden niet duidelijk zag: misschien om het schitterende van den glans, die van hem afstraalde. — Onder de verschillende jaspis soorten bestaat er, naar den H. Hieronymus (in Isai. Lib 15, ad Cap 54, 12), ook eene sneeuwkleurige. De sardis-steen heeft eene vuur- of bloedroode kleur. — De jaspis symboliseert Gods heiligheid, de sardis zijne staffigheid. Die op den troon zit, is de goddelijke persoon des Vaders. Zie 5, 6-10.

in circuitu sedis similis visioni
 4 smaragdinae. * Et in circuitu
 sedis sedilia vigintiquattuor:
 et super thronos vigintiquat-
 tuor seniores sedentes, circum-
 amicti vestimentis albis, et
 in capitibus eorum coronæ
 5 aureæ: * Et de throno proce-
 debant fulgura, et voces, et
 tonitrua: et septem lampades
 ardentes ante thronum, qui
 6 sunt septem spiritus Dei. * Et
 in conspectu sedis tamquam
 mare vitreum simile crystallo:
 et in medio sedis, et in cir-
 cuitu sedis quattuor animalia

troon was een regenboog¹ aan
 een smaragden aanschijn gelijk.
 * En rondom den troon² waren
 4 vier en twintig troonen: en op
 die troonen zaten vier en twintig
 ouderlingen, met witte kleederen
 gekleed, en gouden kroonen op
 hunne hoofden: * En van den
 5 troon gingen bliksemstralen uit,
 en slagen, en donders³: en vóór
 den troon brandden zeven lam-
 pen⁴, welke de zeven geesten
 Gods zijn. * En vóór den troon
 6 was als eene glazen zee⁵ aan
 kristal gelijk: en in het midden
 van den troon, en rondom den
 troon waren vier levende we-
 zens⁶ vol oogen van voren en

1) een regenboog, een boog, die den vorm had van een regenboog, aan een smaragden aanschijn gelijk, van aanschijn gelijk aan een smaragd. De boog had slechts ééne kleur, de kleur van den smaragd, een zachtgroen doorzigtig edelgesteente met schitterenden glans. De zachtgroene smaragdkleurige boog geeft zinnebeeldig Gods barmhartigheid te kennen.

2) En rondom den troon, enz. Onder dien boog (vs 3) en rondom dien troon, waren vier en twintig troonen, verheven zetels, twaalf aan weerskanten van den troon-zetel, doch minder dan deze verheven: en op die troonen zaten vier en twintig ouderlingen, menschelijke wezens, verlost (vs 5, 9), de vertegenwoordigers der gezaligden van het oude en van het nieuwe verbond: vier en twintig, naar het getal der twaalf stamvaders Israëls, en der twaalf Apostelen. Vgl. Openb. 21, 12, 14. Die vier en twintig ouderlingen zaten op die zetels gekleed met witte, glanzende kleederen, een zinnebeeld van hunne schitterende heerlijkheid (Mt 17, 2. Lk 9, 29); en op hunne hoofden droegen zij gouden kroonen, een zinnebeeld hunner waardigheid van deelhebbers aan Christus koninklijke heerschappij en magt. Vgl. Openb. 2, 26; 3, 21.

3) En van den troon gingen nu en dan bliksemstralen uit, en slagen, en donders, klaterende donderslagen en voortrollende rommelende donder: zinnebeelden van Gods majest- en regterlijke magt.

4) en vóór den troon brandden zeven lampen. Naar het Grieksch: zeven vuurlampen of vurige fakkels, zinnebeelden, gelijk Joannes zelf het ons hier leert, van de zeven geesten Gods, d. i. van den heiligen Geest Gods, naar zijne zevenvoudige werking en gave. Zie op 1, 4.

5) en vóór den troon was als eene glazen zee aan kristal gelijk, als eene zee van aller-reinst, geheel doorschijnend water, helder als kristal. Van die zee wordt gezegd, niet dat zij was onder den troon, maar vóór den troon. Hoogstwaarschijnlijk is met die zee hetzelfde gemeend wat beteekend wordt door dien stroom van levenswater, den stroom des eeuwigen levens, die zoo elder was als kristal en voortkwam uit den troon van God en van het Lam. Openb. 22, 1.

6) vier levende wezens. Omdat de Grieksche tekst hier zôa (animalia) heeft en niet thêria (bestiae), daarom vertaalden wij hier levende wezens, en niet dieren. Aan gedaanten van viervoetige dieren kan hier ook niet gedacht worden; want van de wezens, die Joannes hier beschrijft, zegt hij later (5, 8 en 19, 4), dat zij aanbeddend ter aarde nedervallen. Zij waren geplaatst in het midden van den troon, en rondom den troon: een

- 7 plena oculis ante et retro. * Et animal primum simile leoni, et secundum animal simile vitulo, et tertium animal habens faciem quasi hominis, et quartum animal simile aquilæ volanti. * Et quattuor animalia, singula eorum habebant alas senas: et in circuitu, et intus plena sunt oculis: et requiem non habebant die ac nocte, dicentia: Sanctus, Sanctus, Sanctus Dominus Deus omnipotens, qui erat, et qui est, et qui venturus est. (Is 6, 3.)
- 8 * Et cum darent illa animalia gloriam, et honorem, et benedictionem sedenti super thronum, venti in sæcula sæculorum,
- 9 * Et cum darent illa animalia gloriam, et honorem, et benedictionem sedenti super thronum, venti in sæcula sæculorum,
- 10 * procidebant vigintiquattuor seniores antesedentem in throno, van achteren. * En het eerste wezen was aan een leeuw gelijk¹, en het tweede wezen aan een stierkalf gelijk, en het derde wezen had het aangezicht als van een mensch, en het vierde wezen was gelijk aan een vliegende arend. * En de vier wezens hadden elk voor zich, zes vleugelen: en rondom, en van binnen zijn zij vol oogen²: en zij hadden dag en nacht³ geene rust, zeggende: Heilig, Heilig, Heilig is de Heere God, de almachtige, die was, en die is, en die komen zal! * En wanneer deze wezens⁴ heerlijkheid, en eer, en dank gaven aan hem die op den troon zat, die leeft in alle eeuwigheid, * dan vielen de vier en twintig ouder-

vóór den troon, een achter, een aan de rechter-, en een aan de linkerzijde; en, natuurlijk, met hunne aangezichten naar den troon toegekeerd; zij waren *vol oogen van voren en van achteren*, vol oogen rondom de gansche uitgestrektheid van hunne lichamen; ook de zes vleugelen van elk dier vier wezens, gelijk aanstonds (vs 8) gezegd wordt, waren vol oogen, niet alleen op den buitenkant, maar ook op de naar binnen gekeerde zijde hunner vleugelen. Zij dragen den troon niet; want, als blijkt uit 15, 7, zij kunnen zich bewegen. Het zijn geen Engelen; want zij worden 5, 11 en 7, 11 duidelijk van de Engelen onderscheiden. De gedaante nu van die vier levende wezens kunnen wij ons voorstellen als eenige overeenkomst hebbende met die van een mensch; want in 5, 8 en 19, 4 vallen zij aanbeddend ter aarde neder, als zoo even reeds gezegd is.

1) *En het eerste wezen was aan een leeuw gelijk*, enz. Wat de beteekenis aangaat van deze vier symbolische wezens, onder al de verschillende verklaringen verkiesen wij het gevoelen dergenen, die meenen, dat deze vier wezens zinnebeeldige vertegenwoordigers zijn der geheele bezielde ondermaansche schepping, waaruit hunne gestalten genomen zijn: de mensch-gestalte vertegenwoordigt dan den mensch, den koning dier schepping; de leeuw-gestalte de wilde dieren, de stier-gestalte de tamme, en de arend-gestalte het gevogelte.

2) *rondom, en van binnen zijn zij vol oogen*. Zie hierboven noot 6 op bladz. 333.

3) *dag en nacht*, d. i. onophoudelijk loofden en prezen en dankten zij God, hunnen Schepper (vgl. vs 11).

4) *En wanneer*, zoo dikwijls als, *deze wezens heerlijkheid, en eer, en dank gaven* (eene Hebreuwsche zegswijze Vgl. Ps 28, 2; 67, 35), zoo dikwijls als zij betuigden, dat alle roem en eer toekwam *aan hem die op den troon zat, die leeft in alle eeuwigheid*, aan den Eeuwige, en hem hunnen dank toebagten, *vielen de vier en twintig ouderlingen voor hem die op den troon zat aanbeddend neder, aanbaden den Eeuwige, en wierpen hunne kroonen* (vs 4) *voor den troon*, om te beteekenen, dat aan hem alleen alle eer toekwam, zeggende: *Gij o Heere onze God! zijt waardig te ontvangen*, aan u alleen komt toe, *de heerlijkheid, en de eer, en de kracht*: gij alleen zijt roemwaardig, gij alleen zijt magtig! *want gij, gij schiept alle dingen, en om uwen wil, omdat gij het zoo wildet, waren zij, kregen zij hun aanzijn, hun bestaan, en werden zij geschapen*.

et adorabant viventem in sæcula
 sæculorum, et mittebant coronas
 suas ante thronum dicentes :
 11 * Dignus es Domine Deus noster
 accipere gloriam, et honorem, et
 virtutem : quia tu creasti omnia,
 et propter voluntatem tuam
 erant, et creata sunt.

lingen neder voor hem die op
 den troon zat, en aanbaden hem
 die leeft in alle eeuwigheid, en
 wierpen hunne kroonen voor den
 troon zeggende : * Gij o Heere 11
 onze God ! zijt waardig te ont-
 vangen de heerlijkheid, en de eer,
 en de kracht: want gij, gij schiept
 alle dingen, en om uwen wil
 waren zij, en werden zij geschap-
 en !

VIJFDE HOOFDSTUK.

INHOUD. Thans bemerkt Joannes in de regterhand van hem die op den troon zit eene boekrol, van binnen en van buiten beschreven, en met zeven zegelen gesloten. Een Engel roept allen op, om dat boek te ontzegelen : maar niemand in de gansche schepping wordt daartoe waardig bevonden, waarover Joannes zeer bedroefd is ; doch een der ouderlingen vertroost hem, zeggende, dat de Leeuw uit Juda's stam verdiend heeft het boek te openen, vs 1—5. En nu ziet Joannes voor den hemeltroon een lam staan, dat de teekenen had van geslagt te zijn geweest. Aan dit lam wordt door Hem die op den troon zit het boek ter opening overgegeven vs 6, 7 ; waarop de vier symbolische wezens en de vier en twintig ouderlingen aanbeddend voor het lam nedervallen, en hem, als hunnen Verlosser, lof en roem toezingen. Eene ontelbare menigte van Engelen, rondom den hemeltroon geschaard, herhaalt dien lofzang, en de gansche schepping prijst en verheerlijkt God en het Lam, vs 8—14.

1 * Et vidi in dextera sedentis
 supra thronum, librum scriptum
 intus et foris, signatum sigillis
 2 septem. * Et vidi Angelum
 fortem, prædicantem voce ma-
 gna : Quis est dignus aperire

* En ik zag in de regterhand 1
 van hem die op den troon zat,
 een boek¹ van binnen en van
 buiten beschreven, met zeven
 zegelen verzegeld. * En ik zag 2
 een sterken Engel, die met eene
 groote stem uitriep² : Wie is

1) een boek, eene boekrol. Men denke hier aan eene lange papieren of perkamenten strook, van binnen en van buiten, van weërskanten, in kolommen beschreven, om een cylinder-vormigen staf toegerold, en aan het uiteinde briefsgewijze met zeven zegelen verzegeld. Voorts dient hier nog bemerkt, dat de Apocalyptische boekrol van Joannes niet van den staf wordt afgerold en dan bij gedeelten voorgelezen, maar alleenlijk ontzegeld.

De boekrol met zeven zegelen verzegeld beteekent zinnebeeldig de ganschelijk verborgen raadsbesluiten Gods, zoolang onkenbaar als zij niet door goddelijke openbaring worden bekend gemaakt. Het van binnen en van buiten beschreven zijn der boekrol beduidt den rijken inhoud daarvan.

Hij die op den troon zat hield deze verzegelde boekrol in (naar het Grieksch op) zijne regterhand, die boekrol als ter ontzegeling aanbiedende.

2) En ik zag een sterken Engel, die met eene groote stem uitriep, enz. Men denke aan een geest, die in zijne aangenomen menselijke gedaante buitengewone kracht vertoonde, om zijne stem als hij riep, allerwegen te doen hooren. Die Engel riep uit met eene groote, zware, luide, stem : Wie is waardig, enz.

librum, et solvere signacula
 3 ejus? * Et nemo poterat neque
 in caelo, neque in terra, neque
 subtus terram aperire librum,
 4 neque respicere illum. * Et ego
 flebam multum, quoniam nemo
 dignus inventus est aperire li-
 5 brum, nec videre eum. * Et unus
 de senioribus dixit mihi: Ne
 fleveris: ecce vicit leo de tribu
 Juda, radix David, aperire li-
 brum, et solvere septem signa-
 6 cula ejus. * Et vidi: et ecce in me-
 dio throni et quattuor animalium,
 et in medio seniorum, agnum
 stantem tamquam occisum, ha-
 bentem cornua septem, et oculos
 septem: qui sunt septem spiritus

waardig het boek te openen¹, en
 zijne zegels los te maken? * En ³
 niemand noch in den hemel,
 noch op aarde, noch onder de
 aarde, kon het boek openen, of
 het inzien. * En ik, ik weende ⁴
 zeer, dat niemand waardig be-
 vonden werd om het boek te
 openen, of het in te zien. * En ⁵
 een uit de ouderlingen² zeide
 tot mij: Ween niet! zie de
 leeuw uit Juda's stam, de wortel
 Davids heeft overwonnen³,
 en verdiend het boek te openen,
 en zijne zeven zegels los te
 maken. * En ik zag: en zie in het ⁶
 midden van den troon⁴ en de
 vier wezens, en in het midden
 van de ouderlingen, zag ik een
 lam staan als gedood zijnde
 geweest⁵, het had zeven hoor-
 nen⁶, en zeven oogen: welke
 zijn de zeven geesten Gods⁷, die

1) *Wie is waardig en derhalve magtig het boek te openen, en de zegels los te maken*: een omgekeerde orde van zeggen (*hysteron proteron*) in plaats van: *de zegels los te maken en het boek te openen*. En niemand noch in den hemel, noch op de aarde, noch onder de aarde, niemand in de gansche schepping, kon het boek openen, ontzegelen, noch, bij gevolg, het boek inzien en lezen.

Op eene dramatische wijze wordt hier de gedachte uitgedrukt, dat geen schepsel in staat is te ontdekken wat in Gods raad verborgen is.

2) *En een uit de ouderlingen zeide tot mij: Ween niet! zie de leeuw uit Juda's stam*, enz. Een der ouderlingen wijst hem op Christus, als den eenige, die waardig was het boek der toekomst te openen. Christus heet *de leeuw uit Juda's stam* naar Gn 49, 9, als de beloofde Messias uit den stam van Juda. *Wortel* is hier metonymisch gezegd voor *spruit*.

3) *overwonnen* en om de overwinning, welke hij over den duivel, de wereld, de zonde en den dood door zijn verlossingswerk behaalde, verdiende *het boek te openen*. Christus heeft door deze zijne overwinning verdiend, niet de kennis der goddelijke raadsbesluiten, welke hij bezat van het eerste oogenblik zijner menschwording af, maar de kennisgeving en mededeeling van die raadsbesluiten, gelijk hij ook verdiend heeft, dat God hem *verhief en een naam gaf boven alle namen*. Zie op Phil 2, 9.

4) *in het midden van den troon*, midden voor den troon. Zie voorts op 4, 4, 6.

5) *een lam staan als gedood (geslagt) zijnde geweest*. Het lam staat en is derhalve levendig, maar het staat daar met het lidteeken eener wonde, welke aantoonde, dat het eenmaal geslagt is geweest. Vgl. 1, 18 en Is 53, 7.

6) *zeven hoornen*, een zinnebeeld der volmaakte magt van hem, wien alle magt gegeven was in den hemel en op de aarde. Mt 28, 18.

7) *en zeven oogen: welke symbolysch zijn de zeven geesten Gods*, dat is, de heilige

Dei, missi in omnem terram. uitgezonden worden over de
 7 * Et venit: et accepit de dextera gansche aarde¹. * En het kwam: 7
 8 sedentis in throno librum. * Et en nam het boek uit de register-
 cum aperuisset librum, quattuor hand van hem die op den troon
 animalia, et vigintiquattuor gezeten was². * En toen het *lam* 8
 seniores ceciderunt coram agno, het boek geopend had³, vielen
 habentes singuli citharas, et phia- de vier wezens⁴, en de vier en
 las aureas plenas odoramento- twintig ouderlingen voor het
 rum, quæ sunt orationes sancto- lam neder, hebbende elk eene
 9 rum: * et cantabant canticum harp, en eene gouden schaal vol
 novum, dicentes: Dignus es Do- reukwerk, 't welk de gebeden
 mine accipere librum, et aperire der heiligen zijn: * en zij zongen 9
 signacula ejus: quoniam occisus een nieuw lied⁵, zeggende: Gij
 es, et redemisti nos Deo in Heere zijt waardig het boek te
 sanguine tuo ex omni tribu, et lingua, nemen, en zijne zegels te openen:
 10 et populo, et natione: * et fecisti want gij zijt gedood geworden,
 nos Deo nostro regnum, et sacer- en hebt ons voor God met uw
 dotes: et regnabimus super ter- bloed gekocht uit allen stam, en
 11 ram. * Et vidi, et audivi vocem taal, en volk, en natie: * en hebt 10
 angelorum multorum in circuitu ons voor onzen God gemaakt tot
 throni, et animalium, et seniorum: een koninkrijk, en tot priesters:
 * En wij zullen heerschen op aarde!
 * En ik zag, en ik hoorde eene 11
 stem van vele engelen rondom
 den troon, en de wezens, en de

Geest, hier, gelijk 1, 4, door zijne zevenvoudige genadewerking als zeven geesten voorgesteld. — In 4, 5, waar de zeven geesten Gods voorgesteld worden onder het zinnebeeld van zeven vuurlampen, zijn die geesten de geesten des Vaders; hier zijn zij de geesten des Zoons: de heilige Geest namelijk is de Geest des Vaders en des Zoons.

¹) die uitgezonden worden over de gansche aarde. Vgl. Zach 4, 10.

²) En het lam kwam, trad toe: en nam het boek uit de registerhand (vs 1) van hem die op den troon gezeten was. Christus gaat als mensch tot den Vader.

³) En toen het lam het boek geopend had, naar het Grieksch: het boek genomen had. Zoo lazten ook Primasius (*cum accepisset*) en anderen; en deze lezing zal ook wel de oorspronkelijke lezing der Vulgaat geweest zijn.

⁴) vielen de vier wezens aanbeddend neder voor het lam, en tegelijk met hen deden dit ook de vier en twintig ouderlingen, die elk eene harp hadden, om den lofzang (vs 9), dien zij met de vier symbolische wezens gingen aanheffen, te begeleiden. Elk een der ouderlingen droeg ook eene gouden schaal vol reukwerk, welk reukwerk zinnebeeldig voorstelt de gebeden der heiligen, de smeekingen der Christenen op aarde, welke die zaligen aan God ter verhooring opdragen.

⁵) en zij, die vier wezens en die vier en twintig ouderlingen, zongen een nieuw lied, den lofzang aan Christus voor het groote werk der verlossing van het menschedom.

Onder de verschillende lezingen, welke de Grieksche tekst ons hier aanbiedt, zouden wij die verkiezen, waarnaar wij hier lazten: *En zij zongen een nieuw lied, zeggende: Gij zijt waardig het boek te nemen, en zijne zegels te openen: want gij zijt geslagt geworden, en hebt er voor God (Gode ten eigendom) met uw bloed gekocht uit allen stam, en volk, en natie: en hebt hen tot een koninkrijk, en tot priesters gemaakt: en zij heerschen op aarde.* Zie noot 5 op bladz. 315.

et erat numerus eorum millia
 12 millium, *dicentium voce magna: Dignus est Agnus, qui occisus
 est, accipere virtutem, et divi-
 nitatem, et sapientiam, et forti-
 tudinem, et honorem, et gloriam,
 13 et benedictionem. * Et omnem
 creaturam, quae in caelo est, et
 super terram, et sub terra, et
 quae sunt in mari, et quae in eo:
 omnes audivi dicentes: Sedenti
 in throno, et Agno: benedictio,
 et honor, et gloria, et potestas
 14 in saecula saeculorum. * Et quat-
 tuor animalia dicebant: Amen.
 Et viginti quattuor seniores
 ceciderunt in facies suas: et ado-
 raverunt viventem in saecula
 saeculorum.

ouderlingen¹: en hun getal was
 duizenden van duizenden², * en
 zij zeiden met luider stemme:
 Het Lam, dat gedood is, gewor-
 den, is waardig te ontvangen de
 magt, en de godheid³, en wijsheid,
 en sterkte, en eer, en heerlijkheid,
 en dankzegging! * En alle schep-
 sel, dat in den hemel is, en op de
 aarde, en onder de aarde, en die
 op de zee, en die daarin zijn:
 allen hoorde ik zeggen: Hem die
 op den troon zit, en het Lam:
komt de lof toe, en de eer, en de
 heerlijkheid, en de magt in alle
 eeuwigheid! * En de vier wezens
 zeiden: Amen⁴! En de vier en
 twintig ouderlingen vielen op
 hunne aangezigten: en aanbaden
 hem die leeft in alle eeuwigheid.

ZESDE HOOFDSTUK.

INHOUD. Opening door het Lam van de zes eerste zegels der boekrol. Bij het openen van het eerste zegel verschijnt een wit paard met zijn berijder, die een boog in de hand heeft en als zegepralend veldheer uittrekt, vs 1-2. Bij de opening van het tweede zegel vertoont zich een rood paard met zijn berijder; bij de opening van het derde een zwart, en bij de opening van het vierde een vaal paard, beiden insgelijks met hunne berijders, vs 3-8. Na de opening van het vijfde zegel ziet Joannes onder het altaar van den hemelschen tempel de afgescheiden zielen dergenen, die om hunne belijdenis van Christus den dood ondergingen; zij roepen om wraak over hun vergoten bloed. Een iegelijk hunner ontvangt nu een wit gewaad, en hun wordt gezegd, dat de dag der wraakneming zal komen, wanneer het getal hunner broeders, die ook nog als bloedgetuigen sterven moesten, zal vol zijn, vs 9-11. Bij de opening van het zesde zegel ziet Joannes ontzettende natuurverschijnselen, die een aannaderend vreeselijk strafgerigt aankondigen, vs 12-17.

1 * Et vidi quòd aperuisset * En ik zag dat het Lam een
 Agnus unum de septem sigillis, van de zeven zegels geopend
 et audivi unum de quattuor ani- had⁵, en ik hoorde een van de

1) En ik zag engelen-scharen, en ik hoorde eene stem van vele engelen geschaard rondom den troon Gods, en de wezens, en de ouderlingen.

2) hun getal (het getal dier engelen) was duizenden van duizenden; naar het Grieksch: myriaden van myriaden en duizenden van duizenden, eene ontelbare menigte. Zij herhalen den lofzang aan den Verlosser.

3) en de godheid: naar het Grieksch: en den rijkdom, in den zin van Hand 17, 25.

4) zeiden: Amen. Zij beaamden den lofzang, Gode en het Lam toegezongen.

5) En ik zag dat (naar eene andere Grieksche lezing: toen) het Lam een van de zeven

malibus, dicens, tamquam vocem
 2 tonitruui: Veni, et vide. * Et vidi:
 et ecce equus albus, et qui sedebat
 super illum habebat arcum,
 et data est ei corona, et exivit
 vincens ut vinceret.

3 * Et cum aperuisset sigillum
 secundum, audivi secundum ani-
 4 mal, dicens: Veni, et vide. * Et
 exivit alius equus rufus: et qui
 sedebat super illum, datum est
 ei ut sumeret pacem de terra,
 et ut invicem se interficiant, et
 datus est ei gladius magnus.

5 * Et cum aperuisset sigillum
 tertium, audivi tertium animal,
 dicens: Veni, et vide. Et ecce
 equus niger: et qui sedebat super

vier wezens zeggen, als met eene
 donderstem: Kom, en zie¹! * En
 2 ik zag: en zie een wit paard²,
 en die er op zat had een boog,
 en hem werd eene kroon gege-
 ven, en hij toog uit als over-
 winnaar om te overwinnen³.

* En toen het *Lam* het tweede
 3 zegel geopend had, hoorde ik
 het tweede wezen zeggen: Kom,
 en zie⁴! * En een ander een
 4 vuurrood paard ging uit, en hem
 die daarop zat⁵, werd gegeven
 den vrede van de aarde weg te
 nemen, en *te maken* dat de een
 den anderen doodde, en een
 groot zwaard werd hem gegeven.

* En toen het *Lam* het derde
 5 zegel geopend had, hoorde ik het
 derde wezen zeggen: Kom, en
 zie! En zie een zwart paard⁶:

zegels geopend had. Van de zeven zegels worden er nu achtereenvolgens zes door het Lam losgemaakt. Doch eerst na de opening van het zevende zegel is de boekrol werkelijk geopend; derhalve zijn de gezigten der zes eerste zegels slechts voortteekenen der aannadering van het strafgerigt, dat na de opening van het zevende zegel gaat verkondigd worden.

1) *Kom, tred toe, en zie*, wat uit de boekrol te voorschijn komt!

2) *En ik zag: en zie een wit paard*, enz. Joannes ziet het zinnebeeld van een zegepralend veldheer, gewapend en gereed ten uittoeg om nieuwe overwinningen te behalen. Hij ziet een wit paard. Zegepralende veldheeren bij de Romeinen reden op witte paarden. En die op het paard gezeten was, had een boog, een wapen om ook uit de verte tegen zijne vijanden te strijden.

3) *en hem werd eene kroon*, eene lauwerkroon, gegeven, het zinnebeeld van eene alreeds behaalde overwinning, en hij toog uit als overwinnaar (vgl 5, 5), om te overwinnen, om zijne overwinningen voort te zetten. Deze overwinnaar is Christus. Vgl. Openb 19, 11—16. Hij trekt als overwinnaar uit ten strijde tegen het antichristisch Jodendom, zijnen vijand; oorlog (6, 4), hongersnood (6, 5, 6) en pest (6, 8) vergezellen hem.

4) *Kom, en zie!* Na het gezigt des eersten zegels aanschouwd te hebben, is Joannes in den geest teruggegaan naar zijne eerste standplaats, en wordt nu op nieuw uitgenoodigd om toe te treden.

5) *een ander een vuurrood paard ging uit*, kwam als uit de boekrol te voorschijn, en hem die daarop zat, enz. Deze ruiter symboliseert oorlog en bloedvergieting, als genoeg blijkt uit de kleur van zijn paard, en uit 't geen verder nog van hem gezegd wordt.

6) *Een zwart paard: en die daarop zat*, enz. Een zinnebeeld van duurte, van gebrek der eerste levensmiddelen. Zwart is de kleur des jammers *De weegschaal* symboliseert hier duren tijd en gebrek, als men hetgeen tot levensonderhoud strekken moet, niet in ruime mate geeft, maar zuinig en karig uitdeelt en als toeweegt. Vgl. Ez 4, 16. De beteekenis van die weegschaal is hier bepaaldelijk aangeduid door het roepen van die stem: *Twee pond tarwe voor een denarie*, enz. Het *bilibris* van

illum, habebat stateram in manu
 6 sua. * Et audivi tamquam vocem
 in medio quattuor animalium
 dicentium : Bilibris tritici dena-
 rio, et tres bilibres hordei dena-
 rio, et vinum, et oleum ne læseris.

7 * Et cum aperuisset sigillum
 quartum, audivi vocem quarti
 animalis dicentis : Veni, et vide.
 8 * Et ecce equus pallidus : et qui
 sedebat super eum, nomen illi
 Mors, et infernus sequebatur
 eum, et data est illi potestas
 super quattuor partes terræ, in-
 terficere gladio, fame, et morte,
 et bestiis terræ.

9 * Et cum aperuisset sigillum
 quintum : vidi subtus altare ani-
 mas interfectorum propter ver-

en die daarop zat, had eene
 weegschaal in zijne hand. * En
 ik hoorde als eene stem in het
 midden der vier wezens zeggen :
 Twee pond tarwe voor een
 denarie, en zes pond gerst voor
 een denarie ! en beschadig de
 olie, en den wijn niet¹ !

* En toen het *Lam* het vierde
 zegel geopend had, hoorde ik de
 stem van het vierde wezen dat
 zeide : Kom, en zie ! * En zie
 8 een vaal paard² : en die daarop
 zat, had voor naam de Dood, en
 de hel volgde hem, en hem werd
 magt gegeven over de vier deelen
 der aarde³, om te dooden door
 het zwaard, en door honger, en
 door pest, en door de wilde dieren
 der aarde.

* En toen het *Lam* het vijfde
 9 zegel geopend had : zag ik onder
 het altaar⁴ de zielen dergenen

de Vulgaat heet in den Griekschen tekst *choinix*, dat de naam is van een inhoudsmaat, die, met tarwe gevuld, de hoeveelheid bevat van 't geen één mensch dagelijks tot zijn levensonderhoud noodig heeft. Het gewone dagloon van den arbeider was een denarie, zoodat hij geheel zijne verdienste aan het noodige tarwebrood zou moeten besteden. Wilde hij gerstebrood eten (*zes pond gerst voor een denarie*) dan bleef hem nog iets over voor zijne verdere nooddrift.

1) *en*, riep diezelfde stem den zwarten ruiter toe, *beschadig de olie, en den wijn niet !* Aan olie en wijn zou geen gebrek zijn, maar daardoor werd het ontbreken van het noodige brood niet vergoed.

2) *een vaal paard*, enz. *Vaal* of bleek is de doodskleur. De dood, als persoon voorgesteld, is de ruiter van het valse paard. Achter dien ruiter komt de *hel*, de onderwereld, het graf, ook als persoon gedacht (vgl. Openb 20, 13), gereed om te verzwelgen wat de Dood door zwaard, honger, pest, of wilde dieren van de aarde zou wegmaaijen. Met zwaard, honger, pest en wilde dieren worden bij de oude Propheten in 't algemeen de straffen beteekend, waarmede God de zonden van zijn volk wil kastijden. Zie Ez 14, 13-22. Jer 14, 12 ; 24, 10 ; 34, 17 ; 38, 2 ; 42, 17 ; 44, 12, 13.

3) *over de vier deelen der aarde* ; naar het Grieksch : *over het vierde gedeelte*, d. i. een aanzienlijk gedeelte, *der aarde of des lands*, d. i. van Judea. Vgl. Lk 4, 25 ; 21, 23, 35. Jak 5, 17.

4) *onder het altaar*, enz. In zijne geestverrukking ziet Joannes in den hemel ook een tempel (11, 19) en een altaar tot dien tempel behoorende ; en onder dat altaar ziet hij *de zielen dergenen, die gedood* (naar het Grieksch : *geslagt*) *waren geworden om het woord Gods, en de getuigenis, welke zij hadden*. De zin is : om hunne standvastigheid in de belijdenis van het Christendom. De leer van het Evangelie is *Jesus' getuigenis van het woord Gods*. Hij, *die van den hemel komt*, zegt *Jesus* van zich zelve sprekende, *is boven allen, en wat hij gezien en gehoord heeft, dat getuigt hij ; ... Die zijne getuigenis aangenomen heeft, heeft bezegeld dat God waarachtig is. Want hij, dien God gezonden heeft,*

10 bum Dei, et propter testimonium, quod habebant, * et clamabant voce magna, dicentes: Usquequo Domine, (sanctus, et verus) non judicas, et non vindicas sanguinem nostrum de iis,
 11 qui habitant in terra? * Et datae sunt illis singulae stolae albæ: et dictum est illis ut requiescerent adhuc tempus modicum donec compleantur conservi eorum, et fratres eorum, qui interficiendi sunt sicut et illi.
 12 * Et vidi cum aperuisset sigillum sextum: et ecce terræmotus magnus factus est, et sol factus est niger tamquam saccus cilicinus: et luna tota facta est

die gedood waren geworden om het woord Gods, en om de getuigenis, welke zij hadden, * en zij 10 riepen met luider stemme, zeggende: Tot hoe lang Heere¹, (gij heilige, en waarachtige) oordeelt gij niet, en wreekt gij ons bloed niet op de bewoners der aarde? * En aan een iegelijk hunner 11 werden wittegewaden² gegeven: en hun werd gezegd dat zij nog een kleinen tijd rusten zouden³ totdat het getal zou vol zijn van hunne mede-dienstknechten, en hunne broeders, die even als zij gedood zouden worden.
 * En ik zag toen het *Lam* het 12 zesde zegel geopend had: en zie er geschiedde eene groote aardbeving⁴, en de zon werd zwart als een haren zak: en de maan werd

spreekt de woorden Gods. Zie Jo 3, 32-35 en de aantekeningen op die plaats. Jesus' getuigenis hebben is hier en 12, 17 die getuigenis aangenomen hebben, in Jesus gelooven. Op de gelijkkluidende plaats, Open 20, 4, heet het, in omgekeerde orde: *de zielen dergenen, die om de getuigenis van Jesus en om het woord Gods onthoofd waren geworden.*

¹) *Tot hoe lang Heere*, gij die de heilige zijt en derhalve alle boosheid verfoeit en haat, gij die de waarachtige zijt, tot hoe lange oordeelt gij niet over onze zaak, en wreekt gij ons bloed niet, het bloed uwer martelaren, op de bewoners der aarde, de inwoners van Judea, die ons om de belijdenis van uwen naam vervolgden en ter dood bragten? Een gebed, voortkomende niet uit eenige wraakgierigheid of uit ongeduld, maar uit heiligen ijver voor de eer, die aan God moet toekomen uit de openbare oordeelen zijner gerechtigheid.

²) *witte gewaden*, aan elk een wit gewaad: het zinnebeeld der zaligheid, welke die afgescheiden zielen alreeds genoten.

³) *rusten zouden*, nog een korten tijd in het genot hunner zalige rust zouden wachten, totdat namelijk het getal zou vol zijn dergenen van hunne mededienstknechten des Heeren (vs 10) en hunne broeders in Christus, die naar Gods voorwetendheid, ook nog, even als zij, om de belijdenis van Jesus' naam door de Joden zouden dedood worden, zullende alsdan de maat van Israëls zonden vol zijn (vgl. Mt 23, 33-39) en het eindelijk strafgerigt over hen losbreken.

⁴) *eene groote aardbeving*, enz. Bij het openen van het zesde zegel kwam het Joannes in zijnen staat van geestverrukking voor, als geschiedde er eene groote aardbeving; de zon werd zwart als een haren zak, gelijk bij eene geheele verduistering: en de maan werd geheel als bloed, zij kreeg eene bloedroode kleur: en de sterren, zoo scheen het Joannes toe in dit visioen, de sterren vielen van den hemel op de aarde, het uitspansel des hemels wierp hare sterren af, gelijk een vijgeboom zijne onrijpe vruchten afwerpt als hij door een sterken wind geschud wordt: en de hemel, als een tentdoek boven de aarde uitgespannen vgl. Ps 103, 3, week weg gelijk een boek, eene boekrol, die toegerold wordt (zie op Lk 4, 17): en alle bergen, en eilanden, als zoovele bergen in de zee, werden bij die aardbeving (vs 12) van hunne plaatsen geschokt.

sicut sanguis : * et stellæ de
 cælo ceciderunt super terram,
 sicut ficus emittit grossos suos
 cum a vento magno movetur.
 14 * et cælum recessit sicut liber
 involutus : et omnis mons, et
 insulæ de locis suis motæ sunt :
 15 * et reges terræ, et principes, et
 tribuni, et divites, et fortes, et
 omnis servus, et liber absconde-
 runt se in speluncis, et in petris
 16 montium : * et dicunt montibus,
 et petris : Cadite super nos, et
 abscondite nos a facie sedentis
 super thronum, et ab ira Agni :
 (Is 2, 19. Os 10, 8. Lc 23,
 17 30.) * quoniam venit dies magnus
 iræ ipsorum : et quis poterit
 stare ?

geheel als bloed : * en de sterren 13
 vielen van den hemel op de aarde,
 gelijk een vijgeboom zijne onrijpe
 vruchten afwerpt als hij door
 een sterken wind geschud wordt.
 * en de hemel week weg gelijk 14
 een boek dat toegerold wordt :
 en alle bergen, en eilanden wer-
 den van hunne plaatsengeschokt:
 * en de koningen der aarde, en de 15
 grooten¹, en de oversten over
 duizend, en de rijken, en de mag-
 tigen, en alle slaaf, en alle vrije
 verborgen zich in de holen, en
 in de steenrotsen der bergen :
 * en zeiden tot de bergen, en de 16
 rotsen : Valt op ons, en verbergt
 ons voor het aangezigt van hem
 die² op den troon Zit, en voor den
 toorn des Lams! * want de groote 17
 dag huns toorns is gekomen : en
 wie zal kunnen bestaan ?

¹) en de koningen der aarde, en de grooten, enz. Joannes zag, hoe allen, zonder onderscheid van rang of staat, zoovelen Gods toorn te duchten hadden, vol schrik en ontzetting over deze dreigende bewegingen der natuur, in spelonken en rotskloven zich verborgen, en in radelloozen angst naar eenen schielijken dood verlangden. Zij spraken tot de bergen, en de rotsen : Valt op ons, verplettert ons, en verbergt ons zóó voor het aangezigt, enz.

²) voor het aangezigt van hem die, enz. Joannes laat hen spreken overeenkomstig zijne beschouwing (5, 13), even als hierna (13, 4) de vereerders van het antichristisch Romeinsche Keizerrijk laat zeggen : *Wie is aan het beest gelijk ?*

Hyperbolische beschrijvingen van ontzettende bewegingen in de natuur, waarbij de menschen van angst en vertwijfeling den dood wenschen, tafereelen van, hoedanige hier aan Joannes in zijnen staat van geestverrukking vertoond worden, komen meermalen bij de oude Propheten voor. Men leze Ps 17, 8, 9, volgg. ; Is 13, 2-22 ; 34, 4. Ez 32 7-10. Itel. 2, 10-12 en 31 ; 3, 15-17 ; Os 10, 8. Zij strekken daar om een tijd van vreeselijke strafgerigten, een dag van goddelijke wraak aan te kondigen. Hier, naar eene verklaring waaraan wij de voorkeur geven, kondigen zij de schrikkelijke onheilen aan van den Romeinschen oorlog in Palestina, de belegering van Jerusalem met hare afgrijselijke rampen, de verwoesting van tempel en stad, en den ondergang van den Joodschen staat. Vgl. Lk 32, 30.

ZEVENDE HOOFDSTUK.

INHOUD. Vóór de opening van het *zevende* of laatste zegel, krijgt Joannes twee nieuwe gezigten. *Eerst* ziet hij aan de vier hoeken der aarde vier Engelen staan, aan welke een andere Engel het bevel geeft, de vier winden, die zij vasthouden, niet eerder ter vernieling los te laten, dan nadat hij eerst de diensknechten Gods op hunne voorhoofden zou verzegeld hebben. Het getal nu der verzegelden uit Israël was honderd vier en veertig duizend, twaalf duizend uit elken stam, vs 1-8. *Hierop* ziet de Propheet eene ontelbare schaar van gezaligden uit alle landen en volken; zij staan vóór God en het Lam, gekleed in witte kleederen met palmtakken in hunne handen, en zeggen met luider stem Gode en het Lam hunnen dank; waarna al de Engelen en de ouderlingen en de vier symbolische wezens met eene zevenvoudige lofverheffing God verheerlijken, vs 9-12. Een van de ouderlingen verklaart aan Joannes, wie die gezaligden zijn, en beschrijft hun geluk, vs 13-17.

1 * Post hæc vidi quattuor Angelos stantes super quattuor angulos terræ, tenentes quattuor ventos terræ ne flarent super terram, neque super mare, neque
2 in ullam arborem. * Et vidi alterum Angelum ascendentem ab ortu solis, habentem signum Dei vivi: et clamavit voce magna quattuor Angelis, quibus datum est nocere terræ, et mari,

* En hierna¹ zag ik aan de vier hoeken der aarde vier Engelen² staan, die de vier winden³ der aarde inhielden opdat zij niet zouden waaijen over de aarde, noch over de zee, noch tegen eenig geboomte. * En van den opgang der zon zag ik een anderen Engel opstijgen, hebbende het zegel des levenden Gods⁴: en tot de vier Engelen, wien het gegeven was de aarde, en de zee te beschadigen, riep hij met luider

1) *hierna*, na die ontzaggelijke bewegingen in de natuur, welke de opening van het *zesde* zegel had aangebragt (6, 12-17), en vóór de opening van het *zevende* zegel. Dit hoofdstuk bevat eene soort van tusschenbedrijf, waarin Joannes twee nieuwe gezigten (vs 1-8 en vs 9-17) ontvangt

2) *vier Engelen*. Men denke hier, niet aan booze geesten, maar aan goede Engelen, dienaren Gods, tot de uitvoering van zijne strafgerigten beschikt, gelijk de Engelen van Sodoma (Gn 19), en de *Engel Gods*, die Sennacheribs leger versloeg (IV Kon 19, 35).

3) *vier winden*. Door losbrekende winden worden in de H. Schrift symbolisch de strafgerigten Gods beteekend. Vgl. Jer 49, 36.

De bediening dezer Engelen is de winden van Gods strafgerigten ter vernieling los te laten d. i. de van God bepaalde strafgerigten uit te voeren. Zij staan daartoe gereed, en krijgen (vs 2 en 3) nu van een anderen Engel het bevel om hunnen last niet eerder uit te voeren, dan nadat hij *de diensknechten Gods*, als welke die strafgerigten niet betreffen, op hunne voorhoofden zouden verzegeld hebben.

4) *hebbende* in zijne hand *het zegel des levenden Gods*, enz. Onder het zinnebeeld van eene verzegeling met het merk van den levenden God, wordt aangeduid, dat het aankondigde strafgerigt de verzegelden niet zal treffen. Dit merkteeken van den levenden God was derhalve een merkteeken van *bevrijding*, evenals bij Ez 9, 4-7.

3 * *dicens: Nolite nocere terræ, et mari, neque arboribus, quoadusque signemus servos Dei nostri*
 4 *in frontibus eorum. * Et audivi numerum signatorum, centum quadraginta quattuor millia signati, ex omni tribu filiorum*
 5 *Israel. * Ex tribu Juda duodecim millia signati: Ex tribu Ruben duodecim millia signati: Ex tribu Gad duodecim millia signati: * Ex tribu Aser duodecim millia signati: Ex tribu Nephthali duodecim millia signati: Ex tribu Manasse duodecim millia signati: * Ex tribu Simeon duodecim millia signati: Ex tribu Levi duodecim millia signati: Ex tribu Issachar duodecim millia signati: * Ex tribu Zabulon duodecim millia signati: Ex tribu Joseph duodecim millia signati: ex tribu Benjamin duodecim millia signati.*
 9 * *Post hæc vidi turbam ma-*

stemme, * zeggende: Beschadigt 3
 de aarde niet¹, noch de zee, noch de boomen, totdat wij de dienstknechten onzes Gods op hunne voorhoofden zullen verzegeld hebben. * En ik hoorde het getal 4
 der verzegelden², honderd vier en veertig duizend³ verzegelden, uit alle stammen der kinderen Israëls. * Uit den stam van Juda 5
 twaalf duizend verzegelden: Uit den stam van Ruben twaalf duizend verzegelden: Uit den stam van Gad twaalf duizend verzegelden: * Uit den stam van 6
 Aser twaalf duizend verzegelden: Uit den stam van Nephthali twaalf duizend verzegelden: Uit den stam van Manasse twaalf duizend verzegelden: * Uit den stam van 7
 Simeon twaalf duizend verzegelden: Uit den stam van Levi twaalf duizend verzegelden: Uit den stam van Issachar twaalf duizend verzegelden: * Uit den stam van 8
 Zabulon twaalf duizend verzegelden: Uit den stam van Joseph twaalf duizend verzegelden: Uit den stam van Benjamin twaalf duizend verzegelden.
 * Hierna zag ik eene groote 9

1) *Beschadigt de aarde niet*, enz. Geheel dit tooneel schijnt prophetisch te kennen te geven, dat de Christenen uit de Joden, bij de aanstaande verwoesting van Jerusaleem niet met hunne ongeloofige medeburgers zouden omkomen. En deze voorzegging kreeg ook hare vervulling. Zie Euseb. H. E. Lib 3, Cap. 5.

2) *En ik hoorde het getal der verzegelden*, enz. De daad der verzegeling wordt niet vermeld; men kan haar denken als geschiedende tusschen vs 3 en 4.

3) Het getal der verzegelden was *honderd vier en veertig duizend*, een onbepaald groot getal, *uit alle stammen*, uit al de stammen der Israëlieten, *twaalf duizend*, een onbepaald groot getal uit elken stam. Dat de stam van *Dan* hier niet genoemd is, wordt op verschillende wijze verklaard. Die stam wordt elders (I Kron 4:8) ook niet vermeld bij de opgave der geslachtslijsten van de bijzondere stammen. Voor *Dan* is *Manasse* in de plaats gesteld; en *Ephraïms* stam is genoemd met den naam zijns vaders *Joseph*.

Deze *bevrijding* nu schijnt ook typisch-prophetisch te wijzen op het groot getal Israëlieten, die eenmaal, van den eeuwigen ondergang bevrijd, deelachtig zouden worden aan het eeuwige leven. Zie Rom 11, 25, volg. De reden voor deze typisch-prophetische opvatting ligt daarin, dat Joannes die *twaalf maal twaalf duizend* bevrijde Israëlieten verbindt (vs 9, volg.) met die *grootte schare* van gezaligen *uit alle overige natiën, en stammen, en volken, en talen*.

gnam, quam dinumerare nemo poterat ex omnibus gentibus, et tribubus, et populis, et linguis : stantes ante thronum, et in conspectu Agni, amicti stolis albis, 10 et palmæ in manibuseorum : * et clamabant voce magna dicentes : Salus Deo nostro, qui sedet super 11 thronum, et Agno. * Et omnes Angeli stabant in circuitu throni, et seniorum, et quattuor animalium : et ceciderunt in conspectu throni in facies suas, et adoraverunt Deum, * dicentes, Amen. 12 Benedictio, et claritas, et sapientia, et gratiarum actio, honor, et virtus, et fortitudo Deo nostro in sæcula sæculorum, Amen. 13 * Et respondit unus de senioribus, et dixit mihi : Hi, qui amicti sunt stolis albis, qui sunt ? 14 et unde venerunt ? * Et dixi illi :

schare¹, die niemand tellen kon uit alle natiën, en stammen, en volken, en talen : staande vóór den troon, en vóór het aanschijn des Lams, met witte kleederen gekleed, en palmtakken in hunne handen² : * en zij 10 riepen met luider stemme zeggende : De zaligheid is van onzen God, die op een troon zit, en van het Lam³ ! * En al de 11 Engen stonden rondom den troon, en de ouderlingen, en de vier wezens : en zij vielen vóór den troon op hunne aangezichten, en aanbaden God, * zeggende, 12 Amen ! De lof, en de heerlijkheid, en de wijsheid, en de dankzegging, de eer, en de magt, en de sterkte komt onzen God toe in alle eeuwigheid, Amen⁵ ! * En een uit de ouderlingen⁶ 13 nam het woord op, en zeide tot mij : Dezen, die met witte kleederen gekleed zijn, wie zijn zij ? en van waar zijn zij gekomen ? * En ik zeide tot hem : Mijn 14

1) *Hierna* (na het visioen in vs 1-8 vermeld) zag ik eene groote schare, die niemand tellen kon, enz. Een nieuw visioen (vs 9-17), maar dat innig verbonden is met het voorgaande. Groot is het getal der bevrijden, der gezaligde geloovigen, uit alle overige natiën, en stammen, en volken, en talen : vier woorden (*natiën, stammen, volken, talen*) om het ééne denkbeeld : uit alle natiën, nadrukkelijk te beteekenen.

2) *staande vóór den troon* van God, en voor het aanschijns des Lams, om, als verlost, God en het Lam te loven (vs 10). Zij stonden daar met witte kleederen gekleed, een zinnebeeld van hunne hemelsche heerlijkheid, en in hunne handen droegen zij palmtakken, als overwinnaars in hunnen geestelijken strijd, op aarde gevoerd.

3) *en zij riepen met luider stemme*, in hooggestemd gevoel van vreugde en dankbaarheid, zeggende : De zaligheid is van onzen God..... en van het Lam, d. i. God en het Lam zijn de bewerkers van onze zaligheid ! De zaligheid, die wij genieten, wij hebben haar te danken aan God en Jesus Christus, den eenigen Middelaar tusschen God en de menschen ! I Tim 2, 5.

4) *zeggende, Amen ! De lof*, enz. Zij beamen eerst de dankzegging dier ontelbare menigte van gezaligden (vs 10), en gaan dan voort met God van hunnen kant door eene zevenvoudige lofverheffing te verheerlijken.

5) *Amen !* Eene bevestiging van het gezegde, gelijk in 1, 7.

6) *een uit de ouderlingen*, de vertegenwoordigers der gezaligden. Zie op 4, 4. Hier volgt nu eene nadere verklaring van het voorafgaand gezigt (vs 9-12) in den vorm eener zamenspraak. Vgl. Jer 1, 11, volg., en Zach 4, 1, volg.

7) *Wie zijn zij ? en van waar zijn zij gekomen ?* Welk was hun lot op aarde ? Die

Domine mi, tu scis. Et dixit mihi: Hi sunt, qui venerunt de tribulatione magna, et laverunt stolas suas, et dealbaverunt eas
 15 in sanguine Agni. * ideo sunt ante thronum Dei, et serviunt ei die ac nocte in templo ejus: et qui sedet in throno, habitabit
 16 super illos: * non esurient, neque sitient amplius, nec cadet super illos sol, neque ullus æstus:
 17 (Is 49, 10.) * quoniam Agnus, qui in medio throni est, reget illos, et deducet eos ad vitæ fontes aquarum, et absterget Deus omnem lacrymam ab oculis eorum. (Is 25, 8. Inf 21, 4.)

Heer! gij weet het¹. En hij zeide tot mij: Dezen zijn het, die uit de groote verdrukking² zijn gekomen, en zij hebben hunne kleederengewasschen, en hebben ze wit gemaakt in het bloed des Lams³. * daarom zijn zij vóór
 15 den troon van God, en dienen hem dag en nacht in zijnen tempel: en hij die op den troon zit, zal over hen wonen⁴: * zij zullen
 16 niet meer hongeren, noch dorsten, en de zon zal op hen niet vallen, noch eenige hitte⁵: * want het Lam dat in het midden
 17 des troons is⁶, zal hen bestieren, en hen geleiden tot de waterbronnen des levens, en God zal allen traan van hunne oogen afwisschen⁷.

ouderling vraagt Joannes naar hetgeen hij zelf hem hier wil leeren: zijne vraag dient derhalve tot inleiding van dit onderrigt.

¹) *gij weet het*: ik weet het niet, maar gij weet het, zeg gij het mij?

²) *uit de groote verdrukking*. Men mag hier niet vertalen: *uit groote verdrukking*. Doch aan welke groote verdrukking hier bepaaldelijk moet gedacht worden, is ons niet gebleken.

³) *zij hebben op aarde hunne kleederen* enz. De zin is: Zij zijn door de verdiensten van Jesus' zoendood gereinigd geworden van hunne zonden (vgl. Openb. 1, 5. I Jo 1, 7), en bleven getrouw onder al hunne verdrukking.

⁴) *Daarom*, omdat zij in het bloed des Lams gewasschen, te midden der groote verdrukking Gode getrouw bleven, daarom *zijn zij voor den troon van God*, aanschouwen en genieten zij nu zijn aanschijn (vgl. Openb. 22, 4 en I Jo 3, 2) *en dienen hem dag en nacht*, in alle eeuwigheid, als priesters *in zijnen tempel* leven zij nu tot zijne verheerlijking, en *hij die op den troon zit*, God, *zal over hen wonen*, hen in alle eeuwigheid met zijne bescherming als overschaduwen.

⁵) noch de hitte van *de zon*, *noch eenige hitte*, bij voorbeeld, van den verzengenden oostewind. Vgl. Is 49, 10, en Jo 4, 8.

⁶, *in het midden des troons*, midden voor den troon (5, 6).

⁷) *zal hen bestieren* (naar 't Grieksch: *zal hen weiden*), *en hen geleiden*, als een zorgelijk herder zijne schapen, *tot de waterbronnen des levens*, waterbronnen, welke hen, die daaruit gedrenkt worden, eeuwig doen leven (vgl. 22, 1), *en God zal allen traan*, enz. Wij hebben hier eene beschrijving van de eeuwige zaligheid onder het beeld eener bevrijding van alle ongemak, eener eeuwige verkwikking en vertroosting.

ACHTSTE HOOFDSTUK.

INHOUD. Het zevende of laatste zegel wordt geopend, en hiermede is het boek der toekomst nu geheel ontzegd. Alles zwijgt in den hemel in gespannen verwachting van den inhoud des Boeks. Gedurende deze plegtige stilte, bemerkt Joannes dat aan de zeven Engelen, die vóór God staan, zeven bazuinen worden gegeven; en hierna ziet hij, hoe een andere Engel toetreedt, op den gouden altaar reukwerk offert van de gebeden der heiligen en, nadat de rook des offers opgestegen is voor God, vuurkolen van het altaar neemt en op de aarde werpt; waarop donderslagen geschieden en bliksemen en eene groote aardbeving, vs 1-5. Die zeven Engelen brengen thans hunne bazuinen aan den mond; de vier eerste blazen, de een na den ander, en op elks bazuingeschal volgt een groot onheil, vs 6-12. Vóór dat de drie overige bazuin-Engelen hun geschal doen hooren, ziet Joannes in het middagpunt van den luchthemel een adelaar vliegen, en hoort dezen met forsche stem een drievoudig wee uitroepen ter oorzaak van de ijsselijke rampen, die op het blazen der vijfde, zesde en zevende bazuin moeten volgen, vs 13.

1 * Et cum aperuisset sigillum
 2 septimum, factum est silentium
 3 in cælo, quasi media hora. * Et
 4 vidi septem Angelos stantes in
 conspectu Dei: et datae sunt illis
 septem tubæ. * Et alius Angelus
 venit, et stetit ante altare habens
 thuribulum aureum: et dadasunt
 illi incensa multa, ut daret de
 orationibus sanctorum omnium
 super altare aureum, quod est
 ante thronum Dei. * Et ascen-

* En toen het *Lam* het zeven-
 de zegel opende had, was er
 stilte in den hemel, omtrent een
 half uur lang¹. * En ik zag de
 zeven Engelen die vóór God
 staan: en hun werden zeven
 bazuinen gegeven². * En een
 andere Engel³ kwam, en plaatste
 zich voor het altaar en hij had
 een gouden rookschaal: en hem
 werd veel reukwerk gegeven,
 opdat hij van de gebeden aller
 heiligen zoude leggen op het
 gouden altaar⁴, dat voor den

¹) En toen het *Lam* het zevende en laatste zegel van het Boek geopend had, was er stilte in den hemel, omtrent een half uur lang. Alles verstomde in den hemel, toen het *Lam* het laatste zegel des Boeks van Gods raadsbesluiten opende, alles zweeg, vol eerbied afwachtinge, wat de opening van het laatste zegel, waardoor de boekrol nu eerst werkelijk geheel geopend was, zou openbaren; en deze plegtige stilte duurde omtrent een half uur lang.

Hier dient aangemerkt, dat de opening van het zevende en laatste zegel, niet gelijk die der zes eerste zegels, slechts één enkel gezigt of visioen, maar eene reeks van visioenen, de *gansche* reeks der thans volgende visioenen aanbrengt.

²) En ik zag, terwijl die verwachtingvolle stilte in den hemel nog voortduurde, de zeven Engelen, enz. Nadat Joannes het *Lam* het zevende zegel had zien openen, zag hij, altijd nog in denzelfden staat van geestverrukking (4, 2), de zeven Engelen, die voor God staan (Tob 12, 15) als zijne eerste dienaars: en hij zag, hoe hun zeven bazuinen gegeven werden.

³) En een andere Engel (niet nader beschreven, een van de Engelen) kwam, en plaatste zich voor het altaar, dat voor den troon van God stond, en hij had, hij droeg, eene gouden rookschaal. Men verbeelde zich deze gouden rookschaal gevuld met gloeiende kolen, die op het altaar worden uitgestort. Vgl. Lv 16, 12, volg.

⁴) en hem werd uit die gouden schalen der ouderlingen (5, 8) veel reukwerk gegeven,

dit fumus incensorum de orationibus sanctorum de manu Angeli coram Deo. * Et accepit Angelus thuribulum, et implevit illud de igne altaris, et misit in terram, et facta sunt tonitrua, et voces, et fulgura, et terræmotus magnus.

* Et septem Angeli, qui habebant septem tubas, præparaverunt se ut tuba canerent.

* Et primus Angelus tuba cecinit, et facta est grando, et ignis, mista in sanguine, et missum est in terram, et tertia pars terræ combusta est, et tertia pars arborum concremata est, et omne fœnum viride combustum est.

troon van God is. * En de rook des reukwerks van de gebeden der heiligen steeg van de hand des Engels vóór Gods aangezicht op¹. * En de Engel nam de rookschaal, en vulde haar met het vuur des altaars, en wierp het op de aarde, en er kwamen donders, en donderslagen, en bliksemen, en eene groote aardbeving².

* En de zeven Engelen, die de zeven bazuinen hadden, maakten zich gereed om te bazuinen³.

* En de eerste Engel bazuinde, en er kwam hagel, en vuur, met bloed gemengd, en het werd op de aarde geworpen⁴, en het derde deel der aarde verbrandde, en het derde deel der boomen verbrandde, en al het groene kruid verbrandde⁵.

welk reukwerk de gebeden der heiligen zijn (5, 8), opdat hij van dat reukwerk van de gebeden aller heiligen zoude leggen op het gouden altaar: om die gebeden aan God ter verhooring op te dragen.

1) *En de rook des reukwerks van de gebeden der heiligen steeg van de hand des Engels*, door de bediening des Engels Gode opgedragen (vgl. Tob 12, 2), vóór Gods aangezicht op: daarmede werd de verhooring dier gebeden beteekend.

2) *En de Engel nam de rookschaal* (vs 3), waaruit hij de gloeiende kolen voor het reukoffer op het altaar gestort had, en vulde haar met het vuur des altaars, met het vuur dat op het altaar was uitgestort en gediend had om het daarop gespreide reukwerk te verbranden; en wierp het, die vuurkolen (hier een zinnebeeld van Gods toorn) van den hemel op de aarde, en terstond kwamen er rollende donders, en donderslagen, en bliksemen, en eene groote aardbeving, welk alles eene zinnebeeldige aankondiging was van het geduchte goddelijk strafgerigt, dat nu ging volvoerd worden.

3) *maakten zich gereed*, zij bragten de bazuinen aan hunnen mond, om nu de een na den anderen te bazuinen. En telkens op het bazuingeschal van één der zeven Engelen die, elkander vervangende, de een na den anderen thans gaan bazuinen, ziet Joannes een gedeelte der plagen van het goddelijk strafgerigt, dat hij moet openbaren.

4) *En de eerste Engel, die stiltte in den hemel* (vs 1) thans afbrekende, bazuinde, en er kwam hagel, en vuur, vuurklompen; en beiden, hagel en vuur, waren met bloed gemengd, en het, dit mengsel van hagel, vuur en bloed, werd op de aarde geworpen.

5) *en het derde deel, een groot gedeelte der aarde, van de oppervlakte der aarde, verbrandde, en het derde deel der op de aarde staande boomen verbrandde, en al het groene kruid der aarde verbrandde.*

Het woord *aarde* kan ook in een beperkten zin verstaan worden van het gansche Joodsche land, gelijk boven reeds gezegd is. Zie noot 3 op blad 340.

De vier eerste bazuinen behooren bij elkander; zij voorzeggden, naar het schijnt, in 't algemeen, verschrikkelijke onheilen, welke de Joodsche oorlog aan Palestina zou berokkenen vóór de verwoesting van Jerusalem en den geheelen ondergang van

8 * Et secundus Angelus tuba ce-
cinit: et tamquam mons magnus
igne ardens missus est in mare,
et facta est tertia pars maris
9 sanguis, * et mortua est tertia
pars creaturæ eorum, quæ habe-
bant animas in mari, et tertia
pars navium interiit.

10 * Et tertius Angelus tuba
cecinit: et cecidit de cælo stella
magna, ardens tamquam facula,
et cecidit in tertiam partem
fluminum, et in fontes aquarum:
11 * et nomen stellæ dicitur Absin-
thium; et facta est tertia pars
aquarum in absinthium: et multi
hominum mortui sunt de aquis,
quia amaræ factæ sunt.

12 * Et quartus Angelus tuba
cecinit: et percussa est tertia
pars solis, et tertia pars lunæ,
et tertia pars stellarum, ita ut
obscuraretur tertia pars eorum,
et diei non luceret pars tertia,
13 et noctis similiter. * Et vidi,

* En de tweede Engel bazuin-
de: en er werd als een groote
berg brandende van vuur in de
zee geworpen, en het derde deel
der zee werd bloed, * en het
9 derde deel van de schepselen in
de zee, die leven hebben, stierf,
en het derde deel der schepen
verging¹.

* En de derde Engel bazuinde: 10
en er viel uit den hemel eene
groote ster, brandende als een
fakkelt, en zij viel op het derde
deelder rivieren, en op de water-
bronnen: * en de naam der ster 11
wordt genoemd de Alsem; en
het derde deel der wateren werd
tot alsem: en vele menschen
stierven van de wateren, omdat
zij bitter geworden waren².

* Ende vierde Engel bazuinde: 12
engeslagen³ werd het derde deel
der zon, en het derde deel der
maan, en het derde deel der ster-
ren, zoodat het derde deel er van
verduisterd werd, en het derde
deel van den dag niet verlicht
was, en desgelijks vanden nacht.

den Joodschen staat. Doch de sterke uitdrukkingen, hier (vs 7—12) gebezigd, doen vermoeden, dat dit prophetisch woord ook eene voorzegging bevat aangaande de laatste tijden, die het einde der wereld en de tweede komst van Christus zullen voorafgaan. Zoo ziet de H. Augustinus (Ep. 80 bij Mald. ad Mt 24, 7) in de woorden van den Zaligmaker bij Mattheüs (24, 4) eene voorzegging, die behalve het tijdvak van Jerusalems verwoesting ook nog den tijd van Antichrist en 's werelds einde betreft.

1) en er werd een ontzaggelijk ligchaam, dat op een grooten in vlammend vuur staanden berg geleek, van den hemel in de zee geworpen. Door deze soort van vulkaan werd het derde deel der zee in die mate beroerd en onstuimig dat het derde deel der schepen verging; en het derde deel van de wateren der zee werd bloed, hetgeen veroorzaakte, dat het derde deel der in de zee levende schepselen sterven moest.

2) eene groote ster, brandende als een fakkel, een groot vlammend hemelligchaam viel op het derde deel der rivieren en op het derde deel van de waterbronnen. De naam van die ster, welke naam hare natuur te kennen geeft, is de Alsem. Het derde deel der drinkbare wateren werd daardoor tot alsem: en vele menschen stierven van de giftige bitterheid dier wateren.

3) geslagen werd door God (vgl. Ex 7, 25) voor een derde gedeelte zon en maan en sterren, en daardoor voor een gedeelte verduisterd; hetgeen veroorzaakte, dat de zon geen licht gaf gedurende een derde gedeelte van den dag, en dat eveneens de maan en de sterren niet lichtten gedurende een derde gedeelte van den nacht.

et audivi vocem unius aquilæ
volantis per medium cæli, dicen-
tis voce magna: Væ, væ, væ
habitantibus in terra de ceteris
vocibus trium Angelorum, qui
erant tuba canituri.

* En ik zag, en hoorde de stem ¹³
van een adelaar die door het
midden des hemels vloog¹. en
met luider stemme zeide: Wee
wee, wee² aan die op de aarde
wonen³ van wege de overige
bazuin-stemmen der drie Enge-
len, die zullen bazuinen!

NEGENDE HOOFDSTUK.

INHOUD. De vijfde bazuin-Engel blaast, en zijn geschal brengt een drom aan van monsterachtige sprinkhanen, die in dikken rook als gehuld uit den put des helschen afgronds opstijgen. Het wordt aan deze helse sprinkhanen toegestaan, de menschen, die op hunne voorhoofden het zegel Gods niet hebben, vijf maanden lang te pijnigen, doch zonder hen te dooden, vs 1-6. Beschrijving van de gedaante dier sprinkhanen, die Abaddon tot koning hadden, vs 7-11. Op het geschal der zesde bazuin, hoort Joannes van tusschen de hoornen des gouden altaars eene stem, welke aan den Engel van die bazuin gebiedt, de vier verderf-engelen, die aan de Euphraat nog gebonden waren, thans los te laten, vs 13-15. Magtige legers van ruitersbenden, die beschreven worden, komen op, en rigten eene vreeselijke slagting van menschen aan; en zij nogtans die in het leven overbleven, bekeerden zich niet, vs 16-21.

* Et quintus Angelus tuba
cecinit: et vidi stellam de cælo
cecidisse in terram, et data est

* En de vijfde Engel bazuinde⁴:
en ik zag dat er eene ster⁵ uit
den hemel op de aarde was geval-
len, en haar werd de sleutel ge-
geven van den put des afgronds⁶.

1) *En ik zag, en hoorde de stem van een adelaar* (naar eene andere Grieksche lezing: *van een Engel*; maar de lezing der Vulgaat is zonder twijfel voor de echte te houden) *die door het midden des hemels vloog*, enz. Vóór dat de vijfde, zesde en zevende Engel op hunne beurt gaan bazuinen, ziet Joannes een adelaar vliegen *door het midden des hemels*, in het middagpunt van den luchthemel, om van allen gezien en gehoord te worden; en hij hoort hem met forsche stem een drievoudig wee uitroepen om de jammeren, die op het blazen der vijfde, zesde en zevende bazuin zouden volgen. Misschien moeten wij bij dien *adelaar* denken aan den adelaar der Romeinsche legerscharen.

2) *Wee, wee, wee!* Dit driedubbel wee kondigt drie onderscheidene *weeën* aan, die het geschal der drie nog overige bazuinen zullen aanbrengen.

3) *aan die op de aarde wonen*, gelijk 6, 10.

4) *En de vijfde Engel bazuinde*. Het bazuingeschal van dezen vijfden Engel brengt het eerste wee aan, bestaande in een drom van helse sprinkhanen, die onlijdelijke kwalen veroorzaken aan zoovelen op hunne voorhoofden het zegel Gods niet hebben.

5) *en ik zag dat er eene ster*, enz. naar het Grieksch: *en ik zag eene ster uit den hemel op de aarde gevallen*. Door deze ster wordt een gevallen Engel, een booze geest beteekend.

6) *en haar, aan dien Engel, werd de sleutel gegeven van den put des afgronds*, der hel. De hel, de verblijfplaats der booze geesten, wordt hier voorgesteld als een put of gegraven hol onder de aarde, waarvan de ingang met een slot gesloten is.

2 ei clavis putei abyssi. * Et aperuit puteum abyssi : et ascendit fumus putei, sicut fumus fornacis magnæ : et obscuratus est sol, et
3 aer de fumo putei : * Et de fumo putei exierunt locustæ in terram, et data est illis potestas, sicut habent potestatem scorpiones
4 terræ : * et praeceptum est illis ne læderent fœnum terræ, neque omne viride, neque omnem arborem : nisi tantum homines, qui non habent signum Dei in
5 frontibus suis. * Et datum est illis ne occiderent eos : sed ut cruciarent mensibus quinque : et cruciatus eorum, ut cruciatus scorpii cum percutit hominem.

* En zij opende¹ den put des afgronds : en de rook des puts steeg op², als de rook van een grooten oven : en de zon, en de lucht werden van den rook des puts verduisterd : * en uit den rook des puts gingen sprinkhanen uit³ op de aarde, en hun werd een vermogen gegeven, gelijk de schorpioenen der aarde een vermogen hebben : * en hun werd bevolen dat zij het gras der aarde⁴ niet zouden beschadigen, noch eenig groen, noch eenig geboomte : maar alleen de menschen, die op hunne voorhoofden het zegel Gods niet hadden. * En hun werd gegeven niet hen te dooden : maar te pijnigen gedurende vijf maanden : en hunne pijniging, is als de pijniging van een schorpioen wanneer hij een mensch steekt⁵.

1) En zij, die ster, die gevallen Engel, opende, enz.

2) en de rook des puts steeg op, enz. Naar het Grieksch : en rook steeg op uit den put, als de rook van een grooten oven. Uit den geopenden put des afgronds steeg op als de rook van een grooten oven ; en zoo dik was de rook, die uit den put des afgronds opsteeg, dat daardoor de zon, en de lucht, deze onmiddellijk, gene middellijk, verduisterd werden.

3) en uit den rook des puts gingen sprinkhanen uit : uit dien dikken rook, waarmede die sprinkhanen als omhuld uit den put des afgronds waren opgestegen, gingen zij uit en kwamen op de aarde, en hun, aan deze helsche sprinkhanen, werd een vermogen gegeven om te schaden en onheil aan te brengen, gelijk de schorpioenen der aarde een vermogen hebben : een vermogen, hoedanig een vermogen de schorpioenen der aarde hebben.

De monsterachtige gedaante van deze sprinkhanen der hel wordt straks (vs 7-11) uitvoerig beschreven. Vooraf (vs 4 en 5) wordt gezegd, hoedanig een vermogen om te schaden hun verleend werd.

4) en hun werd bevolen, dat zij het gras der aarde, enz. Het gebruik van het vermogen om te schaden, aan die sprinkhanen verleend, wordt bepaaldelijk voorgeschreven : zij mogen niet (gelijk de sprinkhanen der aarde, die de verschrikkelijkste geesels zijn van het plantenrijk) het gras der aarde beschadigen, noch eenig groen, eenig veldgroente of moeskruid, noch eenig geboomte : maar zij moesten (wat de sprinkhanen der aarde nooit doen) alleen de menschen beschadigen, en wel alleenlijk die menschen, die op hunne voorhoofden het zegel Gods niet hadden zie 7, 3) : wie met dit zegel Gods op hunne voorhoofden geteekend waren, hadden van dezen drom van helsche sprinkhanen niets te lijden. Dezen mogten echter de onverzegelden niet dooden : maar alleenlijk hen pijnigen, en dit vijf maanden lang : zóoveel tijd duurt op zijn langst de plaag der aardsche sprinkhanen in de landstreken, die daarmede bezocht worden : die helsche sprinkhanen zouden derhalve eene harde en lange plaag zijn.

5) als de pijniging van een schorpioen wanneer hij een mensch steekt (naar het Grieksch :

- 6 * Et in diebus illis quærent homines mortem, et non inveni-
ent eam: et desiderabunt mori,
et fugiet mors ab eis. (Is 2,
7 19. Os 10, 8. Lc 23, 30.) * Et
similitudines locustarum, similes
equis paratis in prælium: et
super capita earum tamquam
coronæ similes auro: et facies
earum tamquam facies hominum.
8 (Sap 16, 9.) * Et habebant capil-
los sicut capillos mulierum: et
dentes earum, sicut dentes leo-
9 num erant: * et habebant loricas
sicut loricas ferreas, et vox
alarum earum sicut vox curruum
- * En in die dagen zullen de men-
schen den dood zoeken¹, en hem
niet vinden: en zij zullen begeer-
en te sterven, en de dood zal
van hen vlieden. * En de gedaanten
dersprinkhanen, waren gelijk
aan paarden ten oorlog toege-
rust²: en ophunne hoofden waren
als kroonen aan goud gelijk³:
en hunne aangezigten waren als
aangezigten van menschen⁴. * En
zij hadden haren als vrouwen-
haren⁵: en hunne tanden waren
als leeuwentanden⁶: * en zij
hadden harnassen als ijzeren
harnassen⁷, en het gedruisch
hunner vleugelen⁸ was als het

gestoken heeft). Men denke hier aan den zoogenaamden *Scorpio Afer*, die een soort van staart heeft, aan welks einde een gekromde angel is, waarmede hij zijne steken toebrengt.

1) *En in die dagen*, wanneer namelijk de plaag dier helsche sprinkhanen aan het woeden zijn zal, *zullen de menschen den dood zoeken*, om zoo van hunne pijniging verlost te worden; zij zullen naar hunnen dood verlangen, maar de dood zal van hen vlieden. Hiermede is het onlijdelijke van deze helsche plaag beteekend.

2) *En de gedaanten der sprinkhanen, waren gelijk aan paarden ten oorlog toegerust*, enz. Hier beschrijft de Apostel nu (vs 7-11) gestalte en hoedanigheid van die helsche sprinkhanen. *De gedaanten der sprinkhanen*, zegt hij, *waren gelijk aan de gedaanten van paarden*, de sprinkhanen waren in gedaante gelijk aan paarden, die *ten oorlog zijn toegerust*, aan geharnaste krijgssrossen. Ook de Propheet Joël (2, 4) geeft aan de sprinkhanen de gedaante van paarden: *als zag men paarden, zóó is hun voorkomen*. De kop van dit dier met zijn borstharnas heeft inderdaad eenige overeenkomst met het voorkomen van een geharnast paard. Sprinkhanen, gelijk zij hier beschreven worden, bestaan in de natuur niet; nogtans ontbeert de beschrijving daarvan niet volstrekt allen grond in de werkelijke gedaante dezer dieren.

3) *op hunne hoofden waren als kroonen aan goud gelijk*. De natuurlijke sprinkhaan draagt niets op den kop, dat naar zulk eene kroon gelijkt. Het geheimzinnige van dezen trek der beschrijving voelt men gereedelijk; maar wat wordt daardoor beteekend?

4) *en hunne aangezigten waren als aangezigten van menschen*. — Het aanschijn van den natuurlijke sprinkhaan heeft inderdaad eenige, ofschoon zeer geringe overeenkomst met het menschelijk aangezicht.

5) *En zij hadden haren als vrouwen-haren*, lange haren, waardoor misschien de woestheid beteekend wordt dergenen, die hier onder het beeld van deze helsche sprinkhanen worden aangeduid.

6) *en hunne tanden waren als leeuwen-tanden*. De natuurlijke sprinkhaan hebben geene tanden, maar deze helsche sprinkhanen hadden tanden als leeuwen-tanden; onder welk beeld hunne buitengewone vernielingskracht zal beteekend zijn.

7) *en zij hadden borst-harnassen als van ijzer*. De natuurlijke sprinkhanen hebben werkelijk iets dat naar een borstharnas gelijkt.

8) *en het gedruisch hunner vleugelen*, enz. Het groot geluid, dat zwermen van natuurlijke sprinkhanen in aantogt met hunne vleugelen werkelijk maken, wordt bij deze

10 equorum multorum currentium
 in bellum: * et habebant caudas
 similes scorpionum, et aculei
 erant in caudis earum: et potestas
 earum nocere hominibus men-
 11 sibus quinque: * et habebant
 super se regem angelum abyssi,
 cui nomen Hebraice Abaddon,
 Græce autem Apollyon, Latine
 habens nomen Exterminans.
 12 * Væ unum abiit, et ecce veniunt
 adhuc duo væ post hæc.

13 * Et sextus Angelus tuba ce-
 cinit: et audiui vocem unam ex
 quattuor cornibus altaris aurei,
 14 quod est ante oculos Dei, * di-

gedruisch van wagenen van vele
 paarden die ten strijde rennen:
 * en zij hadden staarten aan
 10 schorpioenen-*staarten* gelijk¹, en
 er waren angels in hunne staar-
 ten: en hun vermogen was de
 menschen te beschadigen gedu-
 rende vijf maanden: * en zij
 11 hadden tot koning over zich²
 den engel des afgronds, wiens
 naam in het Hebreeuwsch is
 Abbadon, en in het Grieksch
 Apollyon, in het Latijn heet hij
 Exterminans³, *dat is Verderver*.
 * Het ééne wee is voorbij ge-
 12 gaan⁴, en zie er komen nog twee
 weën hierna!

* En de zesde Engel bazuinde:
 13 en van uit de vier hoornen des
 gouden altaars, dat voor het
 aangezigt van God was⁵, hoorde
 ik ééne stem, * zeggende tot den
 14

helsche sprinkhanen gezegd te zijn *als het gedruisch van wagenen van vele paarden die met hunne wagenen ten s. r. yde rennen.*

1) en zij hadden staarten aan schorpioenen-*staarten* gelijk. Zie op vers 3.

2) en zij hadden tot koning over zich, enz. Gelijk die *helsche* sprinkhanen in wezen en gedaante van de sprinkhanen der aarde verschilden, zoo onderscheidten zij zich ook daardoor, dat zij een aanvoerder of koning hadden, *den engel des afgronds*. De natuurlijke sprinkhaan heeft geen koning (Spreuk 30, 27).

3) In het Latyn heet hij *Exterminans*. Deze zinsnede is een bijvoegsel van den Latynschen vertaler; hij wilde zijnen lezers zeggen, wat het Hebreeuwsche woord *Abaddon* en het Grieksche *Apollyon* beteekent.

Landverwoestingen, door de sprinkhanen aangerigt, komen in de H. Schrift dikwijls voor als zware strafgerigten Gods. Ex 10, 4, 13, volgg. Zie Dt 28. 38-46. III Kon 8, 37. Kron 7, 13. Joel 2, 1-11. Misschien dan worden hier aan Joannes ouder het beeld van vernielende sprinkhanen, hoedanige er in de natuur niet bestaan, in 't algemeen die onheilen getoond, welke het ongeloovige Jodendom zouden overkomen en ook werkelijk overkwamen, vóór zijnen geheelen ondergang. Sommige uitleggers denken hier bepaaldelijk aan die benden van roovers en razende Zeloten, die gansch Palestina met schrik en angst vervulden, en de Joodsche natie in dien bloedigen en verderfelijken oorlog wikkelden met de Romeinen. Andere willen hier de legerbenden zien van Cestius, den stedehouder van Syrië.

4) *Het ééne wee is voorbij gegaan*, enz. Het zijn woorden niet van den adelaar (8, 13), maar van Joannes.

5) *van uit, van tusschen, de vier hoornen*, die aan de vier hoeken van het vierkantig gouden reukoffer-altaar geplaatst waren en boven de oppervlakte uitstaken; welk altaar voor het aangezigt van God was, vóór den troon van God stond. Zie op 8, 3. In gevolge van het bazuingeschal des zesden Engels hoorde Joannes in zijne geestverrukking van tusschen de vier hoornen *eene stem* komen, die tot dien zesden bazuin-Engel zeide: *Ontbind de vier Engelen*, enz.

centemsexto Angelo, qui habebat tubam: Solve quattuor Angelos, qui alligati sunt in flumine magno Euphrate. * Et soluti sunt quattuor Angeli, qui parati erant in horam, et diem, et mensem, et annum: ut occiderent tertiam partem hominum. * Et numerus equestris exercitus vicies millies dena millia. Et audivi numerum eorum. * Et ita vidi equos in visione: et qui sedebant super eos, habebant loricas igneas, et hyacinthinas, et sulphureas, et capita equorum erant tamquam capita leonum: et de ore eorum procedit ignis, et fumus, et sulphur. * Et ab his tribus plagis occisa est tertia pars hominum de igne, et de fumo, et sulphure, quæ procedebant de ore ipsorum. * Potestas enim equorum in ore eorum est, et in zesden Engel, die de bazuin had: Ontbind de vier Engelen¹ die gebonden zijn aan de groote rivier de Euphraat! * En zij werden ontbonden de vier Engelen, die² gereed waren tegen uur, en dag, en maand, en jaar: om het derde deel der menschen te dooden³. * En het getal van het heirleger der ruitery was twintig duizend maal tien duizend⁴. En ik hoorde hun getal⁵. * En zoo zag ik de paarden in het gezigt: en die daarop zaten, hadden vurige, en lichtblaauwe, en zwavelkleurige harnassen⁷, en de hoofden der paarden waren als leeuwen-hoofden⁸: en uit hunnen mond kwam vuur, en rook, en zwavel⁹. * En door deze drie plagen¹⁰ werd het derde deel der menschen gedood van het vuur, en den rook, en den zwavel, die uit hunne monden kwamen. * Want het vermogen der paarden is in hunnen mond, en in

1) *Ontbind de vier Engelen*, enz. Deze vier Engelen zijn niet die vier Engelen van hoofdst. 7, 1; het zijn booze geesten, 't geen duidelijk genoeg daardoor wordt te kennen gegeven, dat zij gebonden zijn. Vgl. Tob 8, 3. De Euphraat wordt misschien daarom hier genoemd.

2) *En zij werden ontbonden de vier Engelen, die*, enz. Die verderf-engelen waren gereed gehouden, om op den door God naauwkeurig daartoe bepaalden tijd (*tegen uur, en dag, en maand, en jaar*) aan zijne straoefening te dienste te staan. Men kan zich, om het gezegde in vs 16, deze vier straf-engelen voorstellen als aanvoerders van die legermagt, welke hierna wordt aangeduid.

3) *Om het derde deel*, een groot gedeelte, der menschen te dooden.

4) *twintig duizend maal tien duizend*, twee honderd millioen: eene ontzaggelijk groote ruiterbende.

5) *ik hoorde hun getal*: het was wel eene voor mij ontelbare menigte, maar ik hoorde hun getal: hun getal werd mij bekend gemaakt.

6) *in het gezigt*, in het gezigt of visioen, dat aan mijnen geest vertoond werd.

7) *zij*, de ruiters, hadden deels vurige vuurkleurige, en deels lichtblaauwe, en deels zwavelkleurige harnassen aan.

8) *en de hoofden der paarden waren als leeuwenhoofden*, om hunne lange manen aan leeuwen-koppen gelijk.

9) *vuur, en rook, en zwavel*, overeenkomstig de kleur van de harnassen der ridders.

10) *En door deze drie plagen*, te weten door het vuur, en den rook, en den zwavel, die uit den mond dier paarden kwamen, werd het derde gedeelte der menschen gedood. — De Romeinsche legermagt wordt hier, naar het schijnt, aan Joannes getoond met beelden en kleuren, die het verdelgend vermogen dier heirlegers te kennen geven.

caudis eorum, nam caudæ eorum
 similes serpentibus, habentes
 20 capita : et in his nocent. * Et
 ceteri homines, qui non sunt
 occisi in his plagis, neque pœni-
 tentiam egerunt de operibus
 manuum suarum, ut non ado-
 rarent dæmonia, et simulacra
 aurea, et argentea, et ærea, et
 lapidea, et lignea, quæ neque
 videre possunt, neque audire,
 21 neque ambulare, * et non egerunt
 pœnitentiam ab homicidiis suis,
 neque a veneficiis suis, neque a
 fornicatione sua, neque a furtis
 suis.

hunne staarten¹. want hunne
 staarten zijn gelijk aan slangen,
 en zij hebben hoofden, en daar-
 mede beschadigen zij. * En de
 20 overige menschen², die door deze
 plagen niet gedood werden, be-
 keerden zich niet van de werken
 hunner handen, om de booze
 geesten niet te aanbidden, en de
 gouden, en zilveren, en koperen,
 en steenen, en houten afgoden,
 die noch zien, noch hooren, noch
 wandelen kunnen, * en zij be-
 21 keerden zich niet van hunne
 doodslagen, noch van hunne
 tooverijen, noch van hunne hoe-
 rerij, noch van hunne diefstallen.

1) *Want het vermogen* (de verderfelijke kracht) *der* (hier bedoelde) *paarden is in hunnen mond*. Bij natuurlijke paarden is zulks het geval niet. Dit redengevend zinlid ziet terug op hetgeen van die paarden gezegd wordt in vs 18. Doch ook *in hunne staarten* is eene verderfelijke kracht; want hunne staarten zijn gelijk aan slangen, hebben den vorm van eene slang, en zij, die slangvormige staarten, hebben hoofden, hebben koppen aan hare einden: en daarmede beschadigen zij, gif spuwende. Zoo bezitten dan die Apocalyptische paarden een dubbel vermogen om de menschen te dooden.

2) *En de overige menschen*, enz. Het derde deel der menschen, naar luid van vs 18, werd door die paarden gedood. Welke uitwerking nu had deze straf op de twee overige derden, op de overige menschen, die door deze plagen (vs 18) niet gedood werden? Zij bekeerden zich niet van de werken hunner handen, van hunne afgodsbeelden, de werken hunner handen (vgl. Hand 7, 41), om de booze geesten voortaan niet meer te aanbidden (afgoderij is inderdaad duivelsdienst. Zie op I Kor 10, 20), en, dat is, de gouden, en zilveren, en koperen, en steenen, en houten afgoden, die noch zien, enz. Vgl. Ps 113, 4-8, en zij bekeerden zich niet van hunne doodslagen, hunne moorderijen, noch van hunne tooverijen, duivelskunsten, noch van hunne hoererij, hunne ontuchtigheden, noch van hunne diefstallen.

De zin is: Zij bekeerden zich niet, maar bleven hardnekkig in hunne boosheid. Doch deze gedachte drukt de Apostel hier zoo uit, dat hij schematisch verschillende misdaden opnoemt, welke de oude Propheten meermalen in de Israëlieten berispten, voordat de natie door Gods straffende hand naar Babylon in ballingschap werd weggevoerd. Men leze Ps 49, 18. Is 2, 6. Jer 2, 28; 7, 8, volg.; 11, 13. Ez 11, 6; 16, 1 volg.; Os 4, 2. Mich 5, 11. Soph 1, 4, volg.; Mal 3, 5.

TIENDE HOOFDSTUK.

INHOUD. Een tusschenbedrijf als onmiddellijke voorbereiding ter uitvoering van het eerste hoofd-straferigt, het straferigt over het antichristisch Jodendom. Een sterke Engel daalt in eene luistervolle gestalte van den hemel neder met een geopend boekje in zijne hand, en zet zijne voeten, aan zuilen van vuur gelijk, den regtervoet op de zee, den linkervoet op de aarde, vs 1-2. Hij roept met eene schrikbarende stem, en de zeven donders antwoorden op zijn geroep. Joannes verstaat wat die zeven donders antwoorden, maar eene stem uit den hemel verbiedt hem dit bekend te maken. Thans zweert die Engel bij God, dat wanneer de zevende bazuin zal blazen, de verborgen raad Gods zonder uitstel zal volbragt worden, vs 3-7. Die stem uit den hemel gebiedt Joannes nu het geopende boekje uit de hand des Engels te nemen. En de Engel geeft hem het boekje, met last om het te verslinden; waardoor hem zinnebeeldig wordt te kennen gegeven, dat hij wederom moet propheteeren, vs 8-11.

- 1 * Et vidi alium Angelum fortem descendentem de caelo amictum nube, et iris in capite ejus, et facies ejus erat ut sol, et pedes ejus tamquam columnæ ignis :
 2 * et habebat in manu sua libellum apertum : et posuit pedem suum dextrum super mare, sinistrum autem super terram : * et clamavit voce magna, quemadmodum cum leo rugit. Et cum clamasset, locuta sunt septem tonitrua voces suas. * Et cum
- * En ik zag een anderen sterken Engel¹ uit den hemel nederdalen bekleed met eene wolk², en de regenboog was om zijn hoofd, en zijn aangezigt was als de zon, en zijne voeten waren als zuilen van vuur : * en een geopend boekje had hij in zijne hand³ : en hij zette zijnen regtervoet op de zee, en den linkervoet op de aarde⁴ : * en hij riep met eene groote stem, gelijk een leeuw bruit⁵. En toen hij geroepen had, spraken de zeven donders hunne stemmen⁶. * En toen

1) Ik zag een anderen sterken Engel, een anderen dan den sterken Engel van 5, 2, uit den hemel nederdalen. Die Engel vertegenwoordigde den persoon van Jesus Christus.

2) bekleed met eene wolk, enz. Die Engel vertegenwoordigde Christus, die eenmaal als regter komen zal met de wolken. Vgl. 1, 7 en de aantekening aldaar. De regenboog, het zinnebeeld van verzoening en barmhartigheid (Gn 9, 11) was om zijn hoofd : den boetvaardigen is Christus genadig ; en zijn aangezigt was glansrijk als de zon : een zinnebeeld des luisters van Christus' verheerlijkte menschheid (vgl. 1, 16) ; en zijne voeten waren als zuilen van vuur. Zie op 1, 15.

3, en een geopend boekje had hij in zijne hand, in zijne linkerhand, wat men besluiten kan uit het gezegde in vs 5. Een boekje, eene kleine boekrol. Zij bevatte, naar het schijnt (vs 11), het nog overige gedeelte der openbaringen en voorzeggingen, in het Boek der toekomst (5, 1) vervat.

4) zijnen regtervoet op de zee, en den linkervoet op de aarde. Christus' regterlijke magt strekt zich uit over den ganschen aardbol.

5) gelijk een leeuw bruit, met eene schrikbarende en ijzingswekkende stem. Hij vertegenwoordigde den Leeuw van Juda (Zie op 5, 5). Wat die Engel geroepen heeft, wordt niet gezegd.

6) spraken de zeven donders hunne stemmen, datgene wat zij hadden te verkondigen. Op

locuta fuissent septem tonitrua
 voces suas, ego scripturus eram:
 et audiui vocem de cælo dicen-
 tem mihi: Signa quæ locuta sunt
 septem tonitrua: et noli ea scri-
 bere. * Et Angelus, quem vidi
 stantem super mare, et super
 terram, levavit manum suam ad
 cælum: (*Dn 12, 7.*) * et juravit
 per viventem in sæcula sæcu-
 lorum, qui creavit cælum, et ea
 quæ in eo sunt: et terram, et ea
 quæ in ea sunt: et mare, et ea
 quæ in eo sunt: Quia tempus
 non erit amplius: * sed in die-
 bus vocis septimi angeli, cum
 cœperit tuba canere, consum-
 mabitur mysterium Dei, sicut
 evangelizavit per servos suos
 Prophetas.
 * Et audiui vocem de cælo
 iterum loquentem mecum, et
 dicentem: Vade, et accipe librum
 apertum de manu angeli stantis
 super mare, et super terram.
 * Et abii ad angelum, dicens ei,

dezeven dondershunne stemmen
 gesproken hadden, wilde ik het
 schrijven: en ik hoorde eene
 stem uit den hemel tot mij zeg-
 gen: Verzegel wat de zeven
 donders gesproken hebben: en
 schrijf het niet! * En de Engel,
 dien ik zag staan op de zee, en
 op de aarde, hief zijne hand op
 naar den hemel: * en zwoer bij
 hem die in alle eeuwigheid leeft,
 die den hemel geschapen heeft,
 en wat daarin is: en de aarde, en
 wat daarop is: en de zee, en wat
 daarin is: Er zal geen tijd meer
 zijn: * maar in de dagen der
 stem van den zevenden engel,
 wanneer hij zal beginnen te
 bazuinen², dan zal de verborgen-
 heid Gods volbragt worden,
 gelijk hij door zijne dienst-
 knechten de Propheten³ verkond-
 digd heeft!

* En ik hoorde de stem uit
 den hemel wederom met mij
 spreken⁴, en zeggen: Ga heen,
 en neem het geopende boek uit
 de hand des engels die op de
 zee, en op de aarde staat! * En

het brullend roepen van dien Engel, liet elk der zeven donders zijne stem hooren. Wat zij spraken was eene verstaanbare rede, want Joannes wilde opschrijven (vs 4) wat zij gesproken hadden. Door die zeven donders worden waarschijnlijk die zeven bazuin-Engelen verstaan, welke wij uit 8 en 9 hebben leeren kennen.

¹) *Verzegel*, verzwijg, bewaar als onder een zegel, maak niemand bekend, *wat de zeven donders gesproken hebben, en schrijf het niet!* Het *verzegelen* bestaat in het niet opschrijven van hetgeen die zeven donders gesproken hadden.

²) *Er zal geen tijd meer zijn* na het bazuingeschal van den zevenden Engel, geen tijd meer verlopen, geen verwijl, geen langer uitstel van het uit te voeren strafgerigt (over Jerusalem): *maar in de dagen der stem van den zevenden engel, wanneer hij zal beginnen te bazuinen* (hij bazuint 11, 15) *dan zal de verborgenheid Gods*, Gods verborgen raadsbesluit betreffende zijn strafgerigt over Jerusalem en den Joodschen Staat, *volbragt worden.*

³) *de Propheten* van het oude verbond. Zie Dn 9, 25-27.

⁴) *En ik hoorde de stem uit den hemel* (die stem, die hij vroeger, vs 4, gehoord had), *wederom met mij spreken, en mij zeggen: Ga heen tot den Engel, en neem het geopende boek*, naar eene andere Grieksche lezing: *boekje*, gelijk boven, vs 2. En nog driemaal hierna (vs 9 en 10), waar de Vulgaat *boek* leest, heeft eene andere Grieksche lezing *boekje*.

ut daret mihi librum. Et dixit mihi : Accipe librum, et devora illum : et faciet amaricari ventrem tuum, sed in ore tuo erit dulce tamquam mel. (Ez 3, 1.)
 10 * Et accepi librum de manu angeli, et devoravi illum : et erat in ore meo tamquam mel dulce : et cum devorassem eum, amaricatus est venter meus :
 11 * et dixit mihi : Oportet te iterum prophetare Gentibus, et populis, et linguis, et regibus multis.

ik ging tot den engel, en zeide hem, dat hij mij het boek zoude geven. En hij zeide tot mij : Neem het boek, en verslind het¹: en het zal bitterheid maken in uwen buik, maar in uwen mond zal het zoet zijn als honig². * En 10 ik nam het boek uit de hand des engels, en verslond het : en het was in mijnen mond zoet als honig: en toen ik het verslonden had, was er bitterheid in mijnen buik: * en hij zeide tot mij : 11 Gij moet wederom propheteeren voor Natiën, en volken, en talen, en voor vele koningen³.

¹) *verslind het*, eet het op : wat niet in een allegorischen, maar in letterlijken zin moet verstaan worden. Doch men herinnere zich, dat hetgeen hier vertaald wordt, in visioenen of gezigten geschiedde. Ook de propheet Ezechiël (3, 1, volg.) ontving door het opeten van een boek den inhoud van zijne prophetische redevoeringen. Vgl Jer 15, 16.

²) *het zal bitterheid maken in uwen buik* : wat die kleine boekrol inhoudt zal u bittere smarten veroorzaken, maar *zoet als honig* zal het u zijn *in uwen mond*. De zin schijnt wel te zijn : het zal u aangenaam zijn met Gods openbaringen verwaardigd te worden ; maar smartelijk zal het u vallen zoo veel jammer te moeten voorspellen. *Mond* en *buik* zijn genoemd omdat er van een *verslinden* gesproken wordt. Het verslinden van dat boekje maakte Joannes tot verder propheteeren bekwaam : hij werd als op nieuw daartoe geroepen en uitgerust.

³) *Gij moet*, dewijl God u deze openbaring (vs 8) gegeven heeft, naar zijnen wil, *wederom propheteeren*, voortgaan met te propheteeren, en nu *voor* (naar het Grieksch : *over*, gelijk bij Jo 12, 16) *Natiën, en volken*, enz. Dit geschiedt in hetgeen volgt.

ELFDE HOOFDSTUK.

INHOUD. Diezelfde Engel stelt Joannes nu een maatstok ter hand, en belast hem om den Jerusalemschen tempel en het altaar te meten; doch den voorhof des tempels moest hij niet meten, omdat deze was prijs gegeven aan de Heidenen, die twee en veertig maanden lang de heilige stad zouden vertreden, vs 1-2. Gedurende dien tijd zullen twee getuigen van Christus als boetpredikers optreden, die na hunnen last volbragt te hebben door het beest gedood worden, vs 3-7. Hunne lijken blijven op de straten der groote stad, waar ook hun Heer gekruisigd is geworden, onbegraven liggen drie en een halven dag; waarna zij door God uit de dooden worden opgewekt, en onder de oogen hunner vijanden ten hemel optijgen, vs 8-13. Aankondiging van het derde en laatste wee, vs 14. De zevende bazuin-Engel blaast en brengt het derde en laatste wee aan, en de zegepraal van het koninkrijk des Heeren over het antichristische Jodendom wordt hierop met zegeliederen in den hemel gevierd, vs 15-19.

1	* Et datus est mihi calamus similis virgæ, et dictum est mihi: Surge, et metire templum Dei, et altare, et adorantes in eo.	* En mij werd een riet gegeven aan eene roede gelijk, en mij werd gezegd: Sta op, en meet den tempel Gods ¹ , en het altaar, en die daarin aanbidden! * doch	1
2	* atrium autem, quod est foris templum, ejice foras, et ne metiaris illud: quoniam datum est Gentibus, et civitatem san-	den voorhof, die buiten den tempel is, werp dien buiten, en meet hem niet: want hij is aan de Heidenen gegeven, en zij zullen de heilige stad vertreden ²	2

1) En mij werd door dien sterken Engel (10, 1, volg.) een riet gegeven aan eene roede gelijk, een riet dat de lengte van een maatstok of maatroede had, en mij werd door dien zelfden Engel gezegd: Sta op (dit sta op heeft eenvoudig den zin van het opwekkend tusschenwerpsel: Op!) en meet den tempel Gods, den tempel van Jerusalem, die aan Joannes in dit gezicht vertoond werd. En door den tempel moet hier verstaan worden het tempelhuis, bevattende met zijn portaal het Heilige en het Allerheiligste; de voorhof voor de priesters, waarin het koperen brandoffer-altaar stond, is hier niet begrepen onder de benaming van tempel, als duidelijk blijkt uit vers 2. Behalve den tempel moet Joannes ook het altaar meten, te weten, het reukoffer altaar, dat in het Heilige geplaatst was, en ook tellen die daarin, in den tempel Gods, aanbidden. Het meten heeft hier zinnebeeldig de beteekenis van behouden of voor den ondergang bewaren; deze beteekenis wordt aangewezen door het gezegde aangaande den voorhof in vs 2: doch den voorhof werp dien buiten, en meet hem niet: want hij is aan de Heidenen gegeven.

Maar het behouden, dat hier door het meten gesymboliseerd wordt, betreft niet het steenen gebouw van het Jerusalemsche tempelhuis, maar het daardoor afgebeelde geestelijk gebouw der Kerk van Christus. Tot deze opvatting van het te meten Jerusalemsche tempelhuis noopt dit, dat Joannes ook de aanbidders in den tempel Gods moet meten; want in het steenen tempelhuis van Jerusalem mogten de priesters alleen en niet ook het volk van Israël binnen treden. De aanbidders zijn die verzegelde Israëlieten van 7, 3, die met het geestelijk tempelhuis voor den ondergang bewaard worden. Het voortdurend bestaan van het door den Jerusalemschen tempel afgebeelde geestelijk gebouw wijst bedektelijk den ondergang van het steenen tempelhuis aan.

2) Doch den voorhof, die buiten den tempel is (zie de voorafgaande noot), werp dien buiten,

ctam calcabunt mensibus quadraginta duobus :
 3 * et dabo duobus testibus meis, et prophetabunt diebus mille ducentis sexaginta, amicti
 4 saccis. * Hi sunt duæ olivæ, et duo candelabra in conspectu
 5 Domini terræ stantes. * Et si quis voluerit eos nocere, ignis exiet de ore eorum, et devorabit inimicos eorum: et si quis voluerit eos lædere, sic oportet eum
 6 occidi. * Hi habent potestatem claudendi cælum, ne pluatur diebus prophetiæ ipsorum: et potestatem habent super aquas convertendi eas in sanguinem, et percutere terram omni plaga
 7 quotiescumque voluerint. * Et twee en veertig maanden lang¹:
 * en ik zal mijnen twee getuigen geven, dat zij, met zakken bekleed, propheteeren twaalf honderd en zestig dagen². * Deze zijn de twee olijftboomen³, en de twee kandelaren die voor het aangezicht van den Heer der aarde staan. * En zoo iemand hun leed zal willen aandoen⁴, zal er vuur uit hunnen mond gaan, en hunne vijanden verslinden: en zoo iemand hun leed zal willen aandoen, hij moet aldus gedood worden. * Deze hebben magt om den hemel te sluiten, opdat er geen regen valle gedurende de dagen hunner prophetie: en zij hebben magt over de wateren om die in bloed te veranderen, en om de aarde te slaan met allerlei plagen zoo dikwijls als zij zullen willen. * En wanneer

verwerp dien, sluit dien uit, en meet hem niet; want hij is door een raadsbesluit Gods aan de Heidenen ter verwoesting prijs gegeven, en zij zullen ingevolgd dit raadsbesluit de heilige stad, Jerusalem (zie vs 8 en vgl. Mt 4, 5), vertreden, daarmede handelen, gelijk vijandige legers doen in eene bestormde en met geweld ingenomen stad.

1) twee en veertig maanden lang: een bepaalden tijd van niet langen duur.

2) en ik zal mijnen twee getuigen (twee getuigen van Jesus) geven, verleenen, dat zij, ziedaar wat ik hun verleenen zal, dat zij, met haren zakken bekleed, in het gewaad der boetgezanten (vgl. IV Kon 1, 8. Mt 3, 4), propheteeren, dat is hier, boete en bekeering prediken onder bedreiging van Gods strafgerigten, twaalf honderd en zestig dagen, dat is, gelijk boven (vs 2), twee en veertig maanden, al dien tijd, gedurende welken de Heidenen de heilige stad zullen vertreden (vs 2).

3) Deze zijn de twee olijftboomen, enz. Bij den propheet Zacharias (4) wordt iets dergelijks gezegd van Zorobabel en van den hooge priester Jesus (Josua); en met deze twee worden hier die twee boet-propheten, Jesus' getuigen, vergeleken.

4) En zoo iemand hun leed zal willen aandoen, enz. Deze twee getuigen van Christus (vs 3) zullen gedurende al den tijd hunner prophetische bediening toegerust zijn met de magt om straf-wonderen te verrigten even als Moses en Elias. De beschrijving van die magt is in vers 5 en 6 vervat. Zoo iemand hun leed zal willen aandoen, niet straffeloos zal hij dit ondernemen: er zal vuur uit hunnen mond gaan, en hunne vijanden verslinden: en zoo iemand hun leed zal willen aandoen (eene nadrukkelijke herhaling), hij moet aldus, door het vuur dat uit hunnen mond gaat, gedood worden. Vgl. IV Kon 1, 9-13. Men zal hen derhalve in hunne prophetische bediening niet kunnen verhinderen. Zij hebben magt om, gelijk Elias deed (III Kon 16, 1), den hemel te sluiten, opdat er geen regen valle, de aarde met de plaag eener aanhoudende droogte te slaan, gedurende de dagen hunner prophetie, hunner prophetische bediening: en zij hebben, gelijk Moses (Ex 7, 19), magt over de wateren om die in bloed te veranderen, enz.

cum finierint testimonium suum, bestia, quæ ascendit de abyssonibus, faciet adversum eos bellum, et vincet illos, et occidet eos. * Et corpora eorum jacebunt in plateis civitatis magnæ, quæ vocatur spiritualiter Sodoma, et Ægyptus, ubi et Dominus eorum crucifixus est. * Et videbunt de tribubus, et populis, et linguis, et Gentibus corpora eorum per tres dies, et dimidium: et corpora eorum non sinent poni in monumentis. * et inhabitantes terram gaudebunt super illos, et jucundabuntur: et munera mittent invicem, quoniam hi duo prophetæ cruciaverunt eos, qui habitabant super terram. * Et post dies tres, et dimidium, Spiritus vitæ a Deo intravit in

zij hunne getuigenis zullen geëindigd hebben¹, dan zal het beest, dat uit den afgrond opkomt, krijg tegen hen voeren, en hen overwinnen, en hen dooden. * En hunne lijken zullen liggen op de straten der groote stad, die geestelijk genoemd wordt Sodoma, en Egypte, alwaar ook hun Heer gekruisigd is². * En uit de stammen, en volken³, en talen, en Natiën zullen er zijn die hunne lijken zullen zien drie, en een halven dag: en zij zullen niet toelaten dat hunne lijken in het graf worden gelegd. * en de bewoners der aarde zullen zich over hen verblijden, en vrolijk zijn: en elkander geschenken zenden, omdat deze twee propheten de bewoners der aarde gepijnigd hadden⁴. * En na drie, en een halven dag kwam in hen de levensgeest uit God⁵. En zij ston-

1) *En wanneer zij hunne getuigenis, hunne prophetische bediening, zullen geëindigd hebben, wanneer de door God daartoe bepaalde tijd zal verstreken zijn, dan zal het beest, dat uit den afgrond opkomt (welk beest hierna, 13, 1-10, nader beschreven wordt), krijg tegen hen voeren, hen vervolgen, en hen overwinnen, uiterlijk overwinnen, namelijk door hen te dooden.*

2) *En hunne lijken (want ook nog na hunnen dood zal men hun smaad aandoen) zullen liggen, onbegraven liggen blijven, ter plaatse waar zij om hunne getuigenis gedood zijn, op de straten der groote stad (Jerusalem), die geestelijk, d. i. met eene allegorische benaming, wegens hare goddeloosheid en hare verdrukking van Gods volk, genoemd wordt Sodoma, en Egypte, die stad alwaar ook hun Heer, de Heere Jesus, de Heer dier twee getuigen, gekruisigd is.*

3) *En uit de stammen, en volken, enz. Joden en Heidenen, zoovelen alsdan in Jerusalem zich bevinden, zullen hunne onbegraven lijken liggen zien drie, en een halven dag, eenige dagen lang: en zij zullen niet toelaten, men zal niet toelaten, dat hunne lijken ter aarde besteld worden, om zoo doende hen ook nog na hunnen dood, smadelijk te bejegenen.*

4) *en de bewoners der aarde, de inwoners van Judea, zoovelen alsdan in Jerusalem zich bevinden, zullen zich over hen, over hunnen dood, verblijden, en vrolijk zijn, vrolijke maaltijden houden: en, gelijk men bij vreugdefeesten gewoon was te doen (vgl. Esther 9, 19, 22), elkander geschenken zenden van de geregen hunner tafels, omdat, ziedaar de reden van hunne blijdschap, deze twee propheten de bewoners der aarde, de inwoners van Judea, de Joden, door hunne wonderdadige strafmagt gepijnigd hadden en thans waren uit den weg geruimd.*

5) *En na drie, en een halven dag kwam in hen een levensgeest uit God, enz. De voorzegging des Engels (vs 1) gaat hier (vs 11) over in een visioen voor Joannes. Hij zag, dat na die drie, en een halven dag, gedurende welchen tijd (vs 9) de lijken dier twee*

- eos. Et steterunt super pedes suos, et timor magnus cecidit super eos, qui viderunt eos.
- 12 * Et audierunt vocem magnam de caelo, dicentem eis: Ascendite huc. Et ascenderunt in caelum in nube: et viderunt illos inimici eorum.
- 13 * Et in illa hora factus est terræmotus magnus, et decima pars civitatis cecidit: et occisa sunt in terræmotu nomina hominum septem millia: et reliqui in timorem sunt; missi, et dederunt gloriam Deo caeli. * Væ secundum abiit: et ecce væ tertium veniet cito.
- 14 * Et septimus angelus tuba cecinit: et factæ sunt voces ma-
- den op hunne voeten, en eene groote vrees overviel degenen, die hen aanschouwden. * En zij hoorden eene groote stem uit den hemel tot hen zeggen: Stijgt herwaarts op! En zij stegen ten hemel op in de wolk: en hunne vijanden zagen hen¹.
- * En te dier ure kwam er eene groote aardbeving, en het tiende deel der stad stortte in: en zeven duizend menschen werden door die aardbeving gedood: en de overigen werden bevreesd, en gaven den God des hemels eere². * Het tweede wee is voorbij gegaan: en zie het derde wee zal spoedig komen.
- * En de zevende engel bazuinde³: en er kwamen groote

propheten onbegraven gelegen hadden op de straten van Jerusalem (vs 8), *de levensgeest uit God* (Gn 2, 7) *in hen kwam*, dat hunne zielen wederom met hunne lichamen vereenigd werden, dat zij in het leven waren teruggekeerd en daar stonden op hunne voeten (vgl. Ez 37, 10). En zoovelen hen aanschouwden, hen in het leven teruggeroepen zagen, werden van eene groote vrees voor Gods wraak over zijne mishandelde dienaren bevangen.

1) *En zij*, die twee herlevende propheten, hoorden (naar eene andere Grieksche lezing, welke wij zouden verkiezen: *En ik hoorde*) eene luide stem, die uit den hemel kwam, tot hen, tot die twee herlevende propheten, zeggen: *Stijgt herwaarts op! En zij stegen ten hemel op in de wolk*, die nederdaalde en hen opnam; en hunne vijanden moesten het aanzien, hoe God zijne dienaren verheerlijkte, en zagen hen ten hemel varen.

2) *En te dier ure*, in dien zelfden stond; waarop die twee propheten ten hemel voeren, kwam er eene groote aardbeving, eene straf van God voor den moord aan zijne propheten gepleegd, en het tiende deel, enz.

Wat wij hier (vs 3-13) lazen, behoort tot de duisterste plaatsen van dit duistere boek. Van twee bijzondere personen, dieten tijde van den Joodschen oorlog te Jerusalem als boet-predikers optraden, vermeldt ons de geschiedenis volstrekt niets. Doch sommige schrijvers zijn van oordeel, dat men hier te denken hebbe, niet aan twee bijzondere en bepaalde personen, maar in 't algemeen aan die Christenen, die toen in Jerusalem om hunne openbare belijdenis van Jesus den marteldood ondergingen.

Volgens anderen, krijgt geheel deze voorzegging (3-13) hare vervulling aan het einde der dagen in de propheten Henoeh en Elias, die nog niet gestorven zijn, die dan zullen verschijnen om als tegenstanders van den Antichrist te prediken, de eerste aan de Heidenen, de laatste aan de Joden, en hunne goddelijke zending volbragt hebbende, door den Antichrist zullen gedood worden te Jerusalem, waar hunne lichamen drie en een halven dag onbegraven zullen blijven liggen; waarna zij van de dood zullen verrijzen en met ziel en ligchaam opvaren ten hemel.

3) *En de zevende engel bazuinde*. Die sterke engel had gezworen (10, 6, 7), dat wanneer de zevende bazuin-engel zoude blazen, *de verborgenheid Gods*, Gods

- gnæ in cælo dicentes : Factum est regnum hujus mundi, Domini nostri et Christi ejus, et regnabit in sæcula sæculorum : Amen.
- 16 * Et viginti quattuor seniores, qui in conspectu Dei sedent in sedibus suis, ceciderunt in facies suas, et adoraverunt Deum, dicentes : * Gratias agimus tibi Domine Deus omnipotens, qui es, et qui eras, et qui venturus es : quia accepisti virtutem tuam magnam, et regnasti. * Et iratæ sunt Gentes, et advenit ira tua, et tempus mortuorum judicari,
- stemmen¹ in den hemel die zeiden : Het koningschap dezer wereld is gekomen aan onzen Heer en zijnen Gezalfde, en hij zal heerschen in alle eeuwigheid! Amen². * En de vier en twintig ouderlingen³, die vóór Gods aangezigt op hunne troonen zaten, vielen ophunne aangezichte, en aanbaden God, zeggende : * Wij danken u Heere almachtige God, die zijt, en die waart, en die komen zult⁴ : dat gij uwe groote magt hebt aangedaan, en geheerscht hebt⁵ ! * En de Volken waren toornig geworden, en uw toorn⁶ is gekomen, en de tijd der

verborgen raadsbesluit, zijn strafgericht over Jerusalem en den Joodschen Staat, zonder verwijl zou volbragt worden. Hier (vs 15) bazuïnt nu die zevende Engel werkelijk, en derhalve zijn daarmede de geheele verwoesting van Jerusalem en de ondergang van den Joodschen Staat aangeduid. Die verwoesting en ondergang worden hier echter niet met woorden beteekend, maar zij worden *zakelijk* te kennen gegeven door die zegeliederen, die na het bazuïngeschal van den zevenden engel in den hemel worden aangeheven ; in welke zegeliederen (vs 15, volg.) de overwinning gevierd wordt van het Christendom over het antichristische Jodendom, en *profeetisch* over alles, wat God en zijnen Gezalfde vijandig is. Met een dergelijk triumfgezang vieren de hemellingen hierna (19, 1, volg.) ook Romes' val en de zegepraal van het Godsrijk over het afgodische Heidendom, dien anderen hoofdvijand van het Christendom.

1) *er kwamen groote stemmen*, enz. In den Hemel lieten zich luide stemmen hooren van Engelen-scharen, die zeiden : *Het koningschap dezer wereld*, de opperheerschappij over deze wereld, *is gekomen aan onzen Heer en zijnen Gezalfde*, God en zijn Gezalfde hebben over hunne vijanden gezegepraald (vgl. Ps 2, 9), *en hij*, God met zijnen Gezalfde, *zal heerschen in alle eeuwigheid!*

2) *Amen*. Het is een *amen* van bevestiging. Zie noot 3 op bladz. 330.

3) *de vier en twintig ouderlingen*, enz. Zie op 4, 5 ; 5, 8, 14 ; 7, 11. Bij den lofzang der Engelen-scharen (vs 15) voegen zij den hunnen.

4) *die zijt, en die waart, en die komen zult*. Zie op 1, 8.

5) *Wij danken u... dat gij uwe groote magt hebt aangedaan*, enz. Zij danken God, dat hij zijne heerlijkheid en magt openbaart in het belooenen van de goeden en het straffen van de kwaden. Zie hier eene omschrijvende verklaring van deze verzen : *Wij danken u... dat gij uwe groote magt hebt aangedaan*, aangegord, *en geheerscht hebt*, uwe heerschappij hebt doen gelden, en getoond dat gene magt tegen de uwe bestand is.

6) *En de Volken waren toornig geworden, en uw toorn*, enz. De Grieksche tekst hebraïseert hier. De zin is : Toen de Volken vertoornd waren, is *uw toorn gekomen*, enz. Toen de Volken in hunne woede zich verzetteden tegen U en uwen Gezalfde, door uwe en zijne dienaren te vervolgen (eene toespeling op Ps 2, 1, 2 ; vgl. Hand 4, 25), toen is ook *uw toorn gekomen* en de tijd *der dooden om geoordeeld te worden*, d. i. om gewroken te worden (Vgl. 18, 20) ; want de hier bedoelde *dooden* schijnen diegenen te zijn, wier afgescheiden zielen van onder het altaar tot den Heer om wraak riepen over hun vergoten bloed. Zie Openb 6, 9-11 Doch dit lof- en dank-

et reddere mercedem servis tuis
 Prophetis, et sanctis, et timen-
 tibus nomen tuum pusillis, et
 magnis, et exterminandi eos, qui
 19 corruperunt terram. * Et aper-
 tum est templum Dei in cælo :
 et visa est arca testamenti ejus
 in templo ejus, et facta sunt
 fulgura, et voces, et terræmotus,
 et grando magna.

dooden om geoordeeld te worden,
 en om het loon te geven aan
 uwe dienstknechten de Prophe-
 ten, en aan de heiligen, en aan
 hen die uwen naam vreezen,
 kleinen, en grooten, en om te
 verderven. die de aarde ver-
 dierven¹. * En de tempel Gods
 19 in den hemel ging open² : en de
 arke des verbonds vertoonde
 zich in zijnen tempel, en er
 kwamen bliksemen, en donder-
 slagen, en aardbeving, en groote
 hagel.

TWAALFDE HOOFDSTUK.

INHOUD. Joannes ziet thans in den hemel eene vrouw in luistervolle gedaante, zwanger en in barenood ; en tegen haar over plaatst zich een groote draak, die loert op het kind, dat de vrouw gaat baren, om het terstond bij zijne geboorte te verslinden ; zij baart een zoon, doch haar kind wordt terstond aan de woede des draaks ontrukt en opgenomen tot God, vs 1-6. Nu ontstaat er in den hemel een strijd van Michaël en zijne engelen tegen den draak en zijne engelen, waarin de draak overwonnen en met heel zijn leger uit den hemel verdreven en nedergeworpen wordt op de aarde. Een krachtige stem in den hemel verheerlijkt deze overwinning, doch roept tegelijk over de aardbewoners een wee uit om den hevigen toorn, waarmede de draak tegen hen zal woeden, wetende dat hij maar een korten tijd heeft, vs 7-12. De draak, uit den hemel op de aarde nedergeworpen, vervolgt thans de vrouw, de moeder van het kind ; maar zij wordt door God tegen zijne woede beveiligd, vs 13-16. Vergramd op de vrouw, gaat de draak nu heen, om krijg te voeren tegen de overigen van haar zaad, en hij plaatst zich op den oever der zee, vs 17-18.

1 * Et signum magnum apparuit   * En er verscheen een groot
 in cælo : Mulier amicta sole, et   teeken in den hemel³ : Eene
 luna sub pedibus ejus, et in   vrouw bekleed met de zon, en

gebed der ouderlingen betreft ook tegelijk *proleptisch* Gods zegepraal over alle boosheid bij de algemeene vergelding ten dage van het jongste gerigt.

1) en de tijd om het loon te geven aan uwe dienstknechten, de Propheten, de leeraars en verkondigers van uw woord, en aan de heiligen, aan de geloovige belijders van uwen naam, en aan allen, kleinen, en grooten, zooveel uwen naam vreezen ; en de tijd is gekomen om te verderven die de aarde verdierven door hanne wanbedrijven.

2) En de tempel Gods in den hemel ging open, enz. Wat dit opengaan van den hemelschen tempel, waardoor de tot hiertoe verborgen arke van Gods verbond thans zichtbaar wordt, zinnebeeldig beteekent, is duister ; eene naar ons oordeel voldoende verklaring van dit vers hebben wij nergens aangetroffen. Die bliksemen, en donderslagen, en aardbeving, en groote hagel zijn waarschijnlijk, gelijk in 8, 5, eene zinnebeeldige aankondiging van een nieuw strafgerigt, het strafgerigt over Rome en het antichristische Heidendom ; van welk strafgerigt hierna gesproken wordt.

3) En er verscheen een groot teeken, eene zinnebeeldige vertooning van gewigtige

capite ejus corona stellarum
 2 duodecim : * et in utero habens,
 clamabat parturiens, et crucia-
 3 batur ut pariat. * Et visum est
 aliud signum in cælo : et ecce
 draco magnus rufus habens ca-
 pita septem, et cornua decem :
 et in capitibus ejus diademata
 4 septem, * et cauda ejus trahebat
 tertiam partem stellarum cæli,
 et misit eas in terram, et draco
 stetit ante mulierem, quæ erat
 paritura : ut cum peperisset,
 5 filium ejus devoraret. * Et pepe-
 rit filium masculum, qui rectu-
 rus erat omnes Gentes in virga
 ferrea : et raptus est filius ejus

de maan was onder hare voeten,
 en op haar hoofd eene kroon van
 twaalf sterren¹ : * en zij was
 zwanger, en krijschte² in arbeid
 zijnde, en barenswée. * En een
 ander teeken³ werd er in den
 hemel gezien : en zie een groote
 rosse draak die zeven hoofden
 had, en tien hoornen : en op zijne
 hoofden zeven diadeemen, * en
 4 zijn staart sleepte het derde deel
 van de sterren des hemels mede,
 en wierp ze op de aarde⁴, en de
 draak stond vóór de vrouw⁵, die
 baren zou : om wanneer zij ge-
 baard zou hebben, haar kind te
 verslinden. * En zij baarde een
 5 zoon een mannelijk kind⁶, dat
 al de Heidenen zoude regeeren
 met een ijzeren staf⁷ : en haar

beduidenis, in den hemel, waar Joannes in zijne geestverrukking zich verplaatst had. Vgl. 4, 1, 2.

¹) *Eene vrouw* vertoonde zich vol heerlijkheid en luister ; want zij was *bekleed met de zon* : met zonneglans omkleed ; en de maan was onder hare voeten : en licht was haar vloertapijt ; en op haar hoofd was eene kroon van twaalf sterren : en ook haar diadeem was licht. — Het twaalfal der sterren, niet meer of minder, schijnt gekozen om de twaalf stammen Israëls te beteekenen. Zie de volgende noot.

²) en zij was zwanger, en krijschte, enz. Deze vrouw stelt zinnebeeldig voor de Gemeente Gods of de Kerk van het oude verbond, het Israël Gods (Gal 6, 16), Jehova's gemalin (Ez 16, 8) ; welke Gemeente Gods als zwanger ging van den aan haar beloofden Messias, en in haar verlangen en smachten naar hem als van barenswéeën krijschte.

³) een ander teeken. Bij de vertooning dier zinnebeeldige vrouw kwam nog eene andere zinnebeeldige voorstelling : een groote en derhalve met groote kracht begaafde, roode, moordzuchtige (vgl. Jo 8, 44), draak of slang. Deze groote draak, gelijk Joannes aanstonds (vs 9) zeggen zal, verbeeldde satan of den duivel. Tien hoornen had die zinnebeeldige draak, en zeven hoofden met zeven diadeemen gekroond. Met tien hoornen en zeven hoofden verschijnt hier de draak, om aan te toonen dat hij de grondoorzaak is van het antichristisch woeden van het *beest* (het Romeinsche Keizerdom) met zijne tien hoornen en zeven hoofden. Zie 13, 4, volg.

⁴) en zijn staart (de kracht der draken is vooral in hunne staarten), dien hij in alle rigtingen zweepte, sleepte het derde deel, een groot gedeelte, van de sterren des hemels mede, die sterren als wegvagende uit den hemel, en wierp ze op de aarde. Hiermede wordt het verwoestend vermogen des draaks zinnebeeldig voorgesteld.

⁵) En de draak stelde zich en stond vóór de vrouw, enz. Het was hem om haar kind te doen ; dat wilde hij reeds bij zijne geboorte verslinden. Met dit gezigt wordt satans doodelijke haat tegen Christus beteekend.

⁶) En zij baarde een zoon een mannelijk kind. Dit mannelijk ziet niet op het geslacht maar op hetgeen onmiddellijk hierna van dien Zoon gezegd wordt.

⁷) dat al de Heidenen zoude regeeren met een ijzeren staf. Deze woorden later (19, 15) nog eens aangehaald, zijn genomen uit den tweeden Psalm (vs 9), en

ad Deum, et ad thronum ejus,
 6 * et mulier fugit in solitudinem
 ubi habebat locum paratum a
 Deo, ut ubi pascant eam diebus
 mille ducentis sexaginta.
 7 * Et factum est praelium ma-
 gnum in caelo: Michael, et angeli
 ejus praeliabantur cum dracone,
 et draco pugnabat, et angeli
 8 ejus: * et non valuerunt, neque
 locus inventus est eorum amplius
 9 in caelo. * Et projectus est draco
 ille magnus, serpens antiquus,
 qui vocatur diabolus, et satanas,

kind werd weggerukt tot God, en
 tot zijnen troon¹, * en de vrouw
 6 vlugtte naar de woestijn² waar
 zij eene plaats had van God be-
 reid, opdat men haar aldaar
 zoude voeden twaalf honderd
 en zestig dagen.

* En er ontstond een groote
 7 krijg in den hemel³: Michaël, en
 zijne engelen stredden met den
 draak, en de draak streed, en
 zijne engelen: * maar zij konden
 8 er niet tegen op, en hunne plaats
 werd niet meer gevonden in den
 hemel. * En nedergeworpen
 9 werd hij de groote draak, de
 oude slang⁴, die de duivel, en de
 satan genoemd wordt, die geheel

betreffen daar den persoon des beloofden Messias. — Zoo is dan het kind, dat die vrouw baarde, de persoon van den Messias, Jesus Christus. Die vrouw is, als boven reeds gezegd is, de Gemeente Gods onder het oude verbond; uit haar is dit mannelijk kind gesproten, dat Herodes, een van satans werktuigen, terstond na zijne geboorte zocht te dooden. Mt 2, 13.

¹) *en haar kind werd weggerukt, aanstonds na zijne geboorte, tot God, en tot zijnen troon*, en derhalve buiten het bereik van satan geplaatst. Hier valt niet te denken aan een bijzonder feit in de geschiedenis van Jesus, het is alleenlijk eene zinnebeeldige voorstelling van satans vruchteloze woede.

²) *en de vrouw vlugtte*, door den draak vervolgd, als hierna (vs 13) gezegd wordt, naar de woestijn, enz. Wat er met de vrouw geschiedde, toen haar kind was weggerukt tot God en tot zijnen troon (vs 5), wordt daarna (vs 14-17) uitvoerig gezegd, doch hier (vs 6) voorloopig kortelijk alreeds te kennen gegeven: de vrouw vlugtte naar de woestijn, waar zij eene plaats had, van God voor haar bereid, om aldaar gevoed te worden gedurende *twaalf honderd en zestig dagen*, d. i. gedurende een korten, in Gods raad bepaalden tijd van verdrukking. Hiermede wordt eene zinnebeeldige voorstelling gegeven van Gods zorg voor het behoud van zijne ontlukende Kerk, de moedergemeente van Jerusalem.

³) *En er ontstond*, na die vergeefsche poging van den draak om het kind te verslinden, een groote krijg in den hemel. Joannes ziet thans in zijne geestverrukking als twee legers, het hemelsche heir en het hellsche, tegenover elkander geschaard, met hunne gebieders, Michaël en den draak, aan het hoofd. Michaël met zijn engels-heir valt den draak aan; en de draak met zijn leger van booze geesten strijdt tegen hem: *maar zij konden er niet tegen op*, zij waren tegen Michaël en zijne scharen niet bestand, en hunne plaats werd niet meer gevonden in den hemel, zij moesten het slagveld, den hemel, ruimen; en zij werden, de groote draak en geheel zijn leger, uit den hemel verdreven en nedergeworpen op de aarde. Door deze zinnebeeldige voorstelling, want meer is het niet, wordt de vernietiging beteekend van satans heerschappij door den Verlosser. De nederlaag van den aartsvijand der Kerk is in den hemel beslist. Zie op Jo 12, 31.

⁴) *En nedergeworpen werd hij de groote draak* (vs 3), de oude slang, enz. Uitvoerig en daarom met grooten nadruk zegt Joannes nu, wie eigenlijk met dien grooten draak, welken Michaël versloeg, bedoeld wordt. Het was de oude slang, die alreeds in

- qui seducit universum orbem :
 et projectus est in terram, et
 angeli ejus cum illo missi sunt.
- 10 * Et audivi vocem magnam in
 cælo dicentem : Nunc facta est
 salus, et virtus, et regnum Dei
 nostri, et potestas Christi ejus :
 quia projectus est accusator
 fratrum nostrorum, qui accusa-
 bat illos ante conspectum Dei
- 11 nostri die ac nocte. * Et ipsi
 vicerunt eum propter sanguinem
 Agni, et propter verbum testi-
 monii sui, et non dilexerunt
 animas suas usque ad mortem.
- 12 * propterea lætamini cæli, et
 qui habitatis in eis. Væ terræ, et
 mari, quia descendit diabolus
 ad vos, habens iram magnam,
 sciens quòd modicum tempus
 habet.
- 13 * Et postquam vidit draco
- de wereld verleidt¹ : en hij werd
 nedergeworpen op de aarde, en
 zijne engelen werden nederge-
 worpen met hem. * En ik hoorde
 eene groote stem in den hemel
 zeggen : Thans is de zaligheid²,
 en de kracht, en het koningschap
 aan onzen God gekomen, en de
 magt aan zijnen Gezalfde : want
 de aanklager onzer broederen,
 die hen dag en nacht aanklaagde
 voor onzen God, hij is nederge-
 worpen ! * En zij, zij hebben 11
 hem overwonnen om het bloed
 des Lams, en om het woord
 hunner getuigenis, en hebben
 hun leven niet tot der dood toe
 liefgehad³. * daarom verblijdt 12
 u gij hemelen, en gij die daarin
 woont⁴ ! Wee der aarde, en der
 zee ! want de duivel is tot u
 nedergekomen, met grooten
 toorn, wetende dat hij maar een
 korten tijd heeft⁵.
- * En toen de draak gezien 13

't Paradijs het eerste menschenpaar ten val bragt ; die genoemd wordt *de duivel en*, met eene Hebreuwsche benaming, *de satan*.

1) *die de gansche wereld verleidt* : die alle menschen zoekt te verleiden.

2) *En ik hoorde eene groote, luide, stem zeggen : Thans, nu de groote draak overwonnen is, thans is de zaligheid*, enz. De zin schijnt deze : Thans blijkt het, dat de zaligheid van onzen God komt, dat het *zijn* heil is, dat *hem* de kracht en het koningschap toekomt, thans blijkt de magt van zijnen Gezalfde ; want *de aanklager onzer broederen, de satan, die hen dag en nacht, aanhoudend, aanklaagde voor onzen God, hij is nedergeworpen*.

3) *En zij, onze boeders, die aanhoudend door den satan aangeklaagd werden* (vs 10), *zij hebben hem overwonnen*, zij hebben hem wederstaan en zijn niet bezweken voor zijne beproevingen om hen tot afval te verleiden, *zij hebben hem overwonnen om, ter oorzaak van, het bloed des Lams* ; in het bloed des Lams ligt de oorzaak hunner overwinning, want door de verdiensten van zijnen zoendood ontvingen zij de noodige krachten om den satan te overwinnen ; en om het woord *hunner getuigenis aangaande hem, om hunne belijdenis van Christus ; en zij hebben hun leven niet tot der dood toe liefgehad*, dat is, zij hebben hun leven opgeofferd voor hunne getuigenis. De zegpraal der geloovigen over den satan wordt hier *proleptisch* gevoerd, en dit met een parænetisch doel.

4) *daarom, omdat de groote draak nu uit den hemel geworpen is, verblijdt u, gij hemelen* (eene persoonsverbeelding), *en gij die daarin woont*, engelen en gezaligden !

5) *Wee daarentegen der aarde, en der zee, d. i. der gansche ondermaansche wereld, wee u allen, gij wereldbewoners, want de duivel, uit den hemel op de aarde geworpen, is tot u nedergekomen, met grooten toorn* ; in fellen toorn ontstoken, zal hij tegen u woeden, wetende, daar hij weet, dat hij een korten tijd heeft.

quòd projectus esset in terram, had dat hij op de aarde was
 persæcutus est mulierem, quæ nedergeworpen, vervolgde hij de
 14 peperit masculum: * et datæ vrouw¹, die het mannelijk kind
 sunt mulieri alæ duæ aquilæ gebaard had: * en aan de vrouw 14
 magnæ ut volaret in desertum werden twee vleugelen van den
 in locum suum, ubi alitur per grooten adelaar gegeven om
 tempus et tempora, et dimidium naar de woestijn te vliegen naar
 15 temporis a facie serpentis. * Et hare plaats, waar zij gevoed
 misit serpens ex ore suo post wordt gedurende een tijd en
 mulierem, aquam tamquam flu- tijden, en een halven tijd buiten
 men, ut eam faceret trahi a het bereik der slang². * En de 15
 16 flumine.*Et adjuvit terra mulie- slang wierp uit haren mond³
 rem, et aperuit terra os suum, achter de vrouw water uit, als
 et absorbit flumen, quod misit eene rivier, ten einde haar door
 17 draco de ore suo. * Et iratus est den stroom te doen wegvoeren.
 draco in mulierem: et abiit * En de aarde kwam de vrouw 16
 facere prælium cum reliquis de te hulp, en de aarde opende haren
 semine ejus, qui custodiunt mond, en verzwoeg de rivier, die
 17 de draak uit zijnen mond ge-
 worpen had. * En de draak ver-
 toornde op de vrouw: en hij ging
 weg om krijg te voeren met de
 overigen van haar zaad, die de
 geboden Gods bewaren⁴, en de

¹ En toen de draak gezien had, gewaar werd, dat hij op de aarde was nedergeworpen en alzoo het mannelijk kind zelf (vs 5) niet meer kon vervolgen, zoo vervolgde hij de vrouw, de moedergemeente van Jerusalem, de eerste Christenen uit de Joden, hunne ongeloofige volksgenooten daartoe als werktuig gebruikende.

Wat Joannes in zijn visioen zag geschieden met de vrouw, toen haar kind tot God was weggevoerd, was boven (vs 13-17) uitvoerig gezegd.

² en aan de vrouw, toen de draak haar kwam vervolgen, werden de twee vleugelen van den grooten adelaar gegeven tot eene snelle en zekere vlugt. Met dien grooten adelaar is waarschijnlijk bedoeld de zoogenaamde aquila ossifraga of beenbreker, die onder de adelaars de grootste en krachtigste is. Deze arends-vleugelen kreeg de vrouw van God om naar de woestijn te vliegen naar hare plaats, naar de plaats, haar van Godswege toebereid (vs 6), waar zij gevoed wordt, van God gespijst en onderhouden, gedurende een tijd, een jaar, en tijden, en twee jaren, en een halven tijd, en een half jaar, twaalf honderd en zestig dagen (vs 6), buiten het bereik der slang, voor de woede van den draak beschermd. Vgl. noot 2 op bladz. 366.

³ En de slang, of de draak (vgl. vs 9), wierp uit haren mond, enz. De draak vervolgde de vrouw, die met hare adelaars-vleugelen wegvloog naar de woestijn; en haar niet kunnende bereiken, spoot hij uit zijnen mond achter haar een waterstroom uit, om haar, door vloed weggevoerd, in het water te doen omkomen. Maar ook uit dit gevaar werd de vrouw gered: de aarde kwam de vrouw te hulp, en de poging des draaks om de vrouw in den waterstroom te doen verdrinken, werd verijdeld. De aarde namelijk opende haren mond, de aarde spleet wijd van een, en verzwoeg daardoor den stroom, dien de draak uit zijnen mond geworpen had. De poging des draaks om de moedergemeente van Jerusalem te vernietigen is verijdeld; God heeft haar beschermd.

⁴ En de draak, om het verijdelen van zijne poging nog grammoediger geworden op de vrouw, ging weg om, vermits de vrouw voor zijne woede ongenaakbaar was, thans

18 mandata Dei, et habent testimonium Jesu Christi. * Et stetit supra arenam maris. 18
 getuigenis van Jesus Christus hebben. * En hij stond op het zand der zee¹.

DERTIENDE HOOFDSTUK.

INHOUD. Terwijl de draak daar staat op den oever der zee, ziet Joannes uit de zee een gedrogtelijk beest opstijgen, dat het werktuig zal zijn van den draak. Het heeft zeven hoofden en tien hoornen; en het draagt op zijne tien hoornen tien kroonen, en op zijne zeven hoofden staan godslasterlijke namen geschreven; één van zijne hoofden is doodelijk gewond geweest, maar wederom genezen; overigens gelijk het beest naar een luipaard met beerenklaauwen en een leeuwenmuil. Zijne magt ontving het beest van den draak. Het lastert God, voert krijg tegen de heiligen twee en veertig maanden lang, en allen, die het Lam niet toebehooren, aanbidden het beest, vs 1-8. Eene korte tusschenrede, vs 9-10. Na het beest, dat opsteeg uit de zee, ziet Joannes een ander beest opkomen uit de aarde; het is een dienaar van het eerste beest; het heeft twee hoornen, die naar lamshoornen gelijken, en het spreekt gelijk een draak; door de teekenen, die het doet, verleidt het de aardbewoners tot de aanbedding des beelds van het eerstgenoemde beest, van het beest, dat door het zwaard gewond, maar wederom genezen was. Al de letters van den naam van het eerstgenoemde beest, als cijfers genomen en zamengerekend, maken het getal uit van 666. Wie het beeld van dit beest niet aanbidt, wordt ter dood gebracht, en wie zijn naam of het cijferteeken van zijnen naam niet heeft, wordt niet als staatsburger aangezien, vs 11-18.

1 * Et vidi de mari bestiam ascendentem, habentem capita septem, et cornua decem, et super cornua ejus decem diademata, et super capita ejus no- 1
 * En ik zag uit de zee een beest opstijgen², dat zeven hoofden, en tien hoornen had, en op zijne hoornen tien diadeemen, en op zijne hoofden waren namen

krijg te voeren met de overigen van haar zaad, de overigen der uit haar geboren, die de geboden Gods bewaren; hiermede zijn de Christenen uit de Heidenen beteekend. Zie voorts noot 4 op blz. 340.

1) *En hij (de draak), om na zijne vergeefsche vervolging der vrouw toch zijnen lust te boeten aan de overigen van haar zaad, plaatste zich en stond op het zand, aan den oever, der zee, ten einde daaruit het beest te doen opkomen, dat hem tot werktuig dienen moest om krijg te voeren met de overigen van het zaad der vrouw.*

Dit vers ware beter geplaatst geweest aan het begin van het volgende hoofdstuk.

2) *En ik zag uit de zee een beest opstijgen, enz. Terwijl de draak op den oever staat, ziet Joannes uit de zee een beest opstijgen, dat, even als de draak zelf (12, 3), wiens werktuig het wezen zal, zeven hoofden had, en tien hoornen. Door dit beest wordt het afgodisch en antichristisch Romeinsche Keizerdom beteekend, als vertegenwoordigd in zijne zeven eerste wettige Keizers, Augustus, Tiberius, Caligula, Claudius, Nero, Vespasianus en Titus; maar het stelt, dunkt ons, tegelijk ook typisch-prophetisch den persoonlijken antichrist voor, van welken de H. Paulus spreekt in zijnen tweeden brief aan de Thessalonikers (2, 3, volg.).*

Na den dood van Nero was er eene korte tusschenregering van Galba, Otho en Vitellius, die, als onwettige troonbezitters niet als hoofden gerekend worden. Wat voorts die tien hoornen van het beest symboliseeren, zal ons uit 17, 12, volg., blijken, en behoeft hier nog niet gezegd te worden.

- 2 mina blasphemiæ. * Et bestia, quam vidi, similis erat pardo, et pedes ejus sicut pedes ursi, et os ejus sicut os leonis. Et dedit illi draco virtutem suam, et potestatem magnam. * Et vidi unum de capitibus suis quasi occisum in mortem: et plaga mortis ejus curata est. Et admirata est universa terra post bestiam. * Et adoraverunt draconem, qui dedit potestatem bestiæ: et adoraverunt bestiam, dicentes: Quis similis bestiæ? et quis poterit pugnare cum ea? * Et datum est ei os loquens magna, et blasphemias: et data est ei van Gods-lastering¹. * En het beest, dat ik zag, was² aan een luipaard gelijk, en zijne voeten waren als de voeten van een beer, en zijn mond als de mond van een leeuw. En de draak gaf het zijne kracht, en groote magt³. * En ik zag een van zijne hoofden als doodelijk gewond⁴: en zijne doodelijke wonde werd genezen. En de geheele wereld liep het beest verwonderd na⁵. * En zij aanbaden den draak, die aan het beest de magt gegeven had: en zij aanbaden het beest, zeggende: Wie is aan het beest gelijk? en wie zal daarmede kunnen strijden⁶? * En aan hetzelfde werd een mond gegeven⁷ die grootspraak, en godslasteringen voort-

1) en op zijne hoofden, op de zeven hoofden van het beest, waren namen van godslastering, godslasterlijke namen, benamingen aan stervelingen gegeven, welke van dien aard zijn, dat zij alleen aan God toekomen; hoedanige namen of bijnamen men gewoon was aan de Romeinsche Keizers te geven.

2) En het beest, dat ik zag, was, enz. Eene nadere beschrijving van het beest: het is als uit verscheidene dieren zamengesteld; het ziet er uit als een luipaard of tijger met beeren-klaauwen en een leeuwen-muil: eene zinnebeeldige voorstelling van de wreedheid en de verwoestende kracht van het beest.

3) En de draak gaf het zijne kracht (in den Griekschen tekst wordt hier nog bijgevoegd: en zijnen troon), en groote magt.

De draak geeft aan het beest zijne satanische kracht, en zijnen troon, zijne heerschappij, om door middel van het beest het Christendom te vervolgen en te verwoesten.

4) En ik zag een van zijne hoofden, een van de zeven hoofden van het beest, als doodelijk gewond: aan een van zijne hoofden was het zichtbaar, dat het beest eenmaal eene doodelijke wond ontvangen had; maar die doodwond van het beest was thans genezen. Volgens eene aannemelijke verklaring van deze plaats is de doodelijke wond, waarvan hier gesproken wordt, geslagen aan het vijfde hoofd van het beest, namelijk door Nero's dood en de daarop volgende onwettige regering van Galba, Otho en Vitellius, waardoor het Keizerrijk aan 't wankelen kwam; doch genezen werd die wond, toen Vespasianus, als wettig vorst het Keizerrijk herstelde. Suetonius (*Vespas. 1.*) schrijft daarover: *Rebellione trium principum et caede incertum diu et quasi vagum imperium suscepit firmavitque tandem gens Flavia.*

5) En de geheele wereld liep, ter oorzaak van die genezing, het beest verwonderd na. Bijna geheel de bekende wereld was te dier tijde aan de Romeinen onderworpen.

6) En zij aanbaden den draak, die, omdat hij, aan het beest die magt, zijne magt (vs 2) gegeven had: en zij aanbaden het beest, hunne godslasterlijke vereering van den draak en van zijn werktuig te kennen gevende met te zeggen: *Wie is aan het beest gelijk? en wie zal daarmede kunnen strijden*, zonder overwonnen te worden?

7) En aan hetzelfde, aan het beest, werd een mond gegeven die, enz. De zin is: God liet het beest toe in hoogmoedige grootspraak zich zelf te verheffen, en godslasteringen,

potestas facere menses quadra-
 6 ginta duos. * Et aperuit os suum
 in blasphemias ad Deum, bla-
 sphemare nomen ejus, et taber-
 naculum ejus, et eos, qui in caelo
 7 habitant. * Et est datum illi
 bellum facere cum sanctis, et
 vincere eos. Et data est illi
 potestas in omnem tribum, et
 populum, et linguam, et gentem
 8 * et adoraverunt eam omnes, qui
 inhabitant terram: quorum non
 sunt scripta nomina in Libro vitæ
 Agni, qui occisus est ab origine
 9 mundi. * Si quis habet aurem,
 10 audiat. * Qui in captivitatem
 duxerit, in captivitatem vadet:

bragt: en aan hetzelfde werd magt
 gegeven te doen twee en veertig
 maanden. * En het opende zijnen
 6 mond tot lasteringen tegen God,
 om zijnen naam te lasteren, en
 zijne hutte, en hen, die in den
 hemel wonen¹. * En aan hetzelfde
 7 werd gegeven krijg te voeren²
 met de heiligen, en hen te over-
 winnen. En aan hetzelfde werd
 magt gegeven³ over allen stam,
 en volk, en taal, en natie, * en al
 8 de bewoners der aarde aanbaden
 het: zij wier namen niet geschre-
 ven stonden in het Boek des
 levens van het Lam⁴, dat geslagt
 is van de grondlegging der
 wereld af⁵. * Zoo iemand ooren
 9 heeft, hij hoor⁶! * Wie in
 10 gevangenschap leidt⁷, zal in
 gevangenschap gaan: wie doodt

godslasterlijke taal, voort te brengen, en te doen, d. i. zijne goddeloosheden uit te voeren, twee en veertig maanden, gedurende een zekeren bepaalden, niet zeer langen tijd.

1) En het beest, ingevolge die toelating Gods, opende zijnen mond tot lasteringen, om lastertaal tegen God uit te braken, te weten, om zijnen naam te lasteren, om God te lasteren, regtstreeks, door zich zelven goddelijke eer toe te eigenen en namen te geven, die alleen aan God toekomen; en zijdelings, door zijne hutte, zijne Kerk, de vergadering der geloovigen, en hen, die in den hemel wonen, de hemelingen, de gezaligden, te lasteren.

2) En aan hetzelfde werd gegeven krijg te voeren, enz. De zin is hier wederom: En God liet het beest als werktuig van den draak (vgl. 12, 17) toe krijg te voeren met de heiligen, d. i. de Christenen te vervolgen, op allerlei wijze te onderdrukken, en hen te overwinnen, uiterlijk, namelijk door hen te vervolgen en ter dood te brengen.

3) En aan hetzelfde, aan het beest, werd magt gegeven, werd het van God toegelaten zijne godslasterlijke heerschappij uit te oefenen over allen stam, en volk, en taal, en natie, allerwegen.

4) en al de bewoners der aarde aanbaden het beest: zij, zooveelen der aardbewoners, wier namen niet geschreven stonden in het Boek des levens van het Lam, d. i. zooveelen geen belijders waren van Christus en als zoodanigen geroepen tot het bezit des eeuwigen levens. Zie op 3, 5. Naar het Grieksch luidt het hier aldus: En al de bewoners der aarde zullen het aanbidden, zij, wier namen niet geschreven staan, enz.

5) dat geslagt is van de grondlegging der wereld af. Vgl. I Pt 1, 20. Doch welligt behoort dit gezegde: van de grondlegging der wereld af, bij het voorafgaande: geschreven stonden (staan), gelijk in 17, 8, waar wij lezen: wier namen niet van de grondlegging der wereld af geschreven staan in het Boek des levens. Is dit zoo, dan zouden wij deze plaats verklaren in den zin van noot 2, op bladz. 109 2de Deel.

6) Zoo iemand hooren heeft, hij hoor! Eene opwekking tot behartiging van hetgeen aanstonds hierna gezegd wordt: Wie in gevangenschap leidt, enz.

7) Wie in gevangenschap leidt, enz. Een gezegde, waarmede den verdrukten Chris-

qui in gladio occiderit, oportet eum gladio occidi. Hic est patientia, et fides Sanctorum. (*Gn 9, 6. Mt 26, 52.*)

- 11 * Et vidi aliam bestiam ascendentem de terra, et habebat cornua duo similia Agni, et
12 loquebatur sicut draco. * Et potestatem prioris bestiae omnem faciebat in conspectu ejus: et fecit terram, et habitantes in ea, adorare bestiam primam, cujus
13 curata est plaga mortis. * Et fecit signa magna, ut etiam ignem faceret de caelo descendere in terram in conspectu hominum.
14 * Et seduxit habitantes in terra propter signa, quae data sunt illi facere in conspectu bestiae, dicens

met het zwaard, hij moet door het zwaard gedood worden. Hier is de lijdzaamheid, en het geloof der Heiligen¹.

- * En ik zag een ander beest opstijgen uit de aarde², en het had twee hoornen aan die van een Lam gelijk, en het sprak als een draak. * En het oefende al de magt van het eerste beest voor zijn aangezicht uit: en het maakte dat de aarde, en die daarop wonen, het eerste beest, welks doodelijke wonde genezen was, aanbaden³. * En het deed groote teekenen, zoodat het zelfs voor de oogen der menschen vuur uit den hemel⁴ op de aarde deed nederdalen. * En ter oorzake van de teekenen, die aan hetzelfde gegeven waren te doen voor het aangezicht van het beest,

tenen tot bemoediging wordt te kennen gegeven, dat er een dag van vergelding zal aanbreken voor hunne vervolgers (vgl. 18, 6 en 19, 2). Hoe ellendig de vervolgers der Christenen aan hun einde zijn gekomen, vermeldt ons Lactantius in zijn geschrift, dat voor titel heeft: *De moribus persecutorum*.

¹) Hier is de lijdzaamheid. Hier in, dat God loon geeft naar werken, is de grond voor de lijdzaamheid, en het geloof, het volhardend geloof, der Heiligen, der Christenen, te minderen hunner vervolgingen. Vgl. 14, 11, 12.

²) En ik zag een ander beest opstijgen uit de aarde, enz. Dit andere beest wordt hier (vs 12, volgg.) voorgesteld als dienaar en helper van het eerste beest (vs 1), dat uit de zee was opgestegen. Dit andere beest, heet elders (16, 13; 19, 20) de valsche propheet. Wat de gedaante van dit andere beest betreft, daarvan wordt alleen dit gezegd, dat het twee hoornen had die naar Lams-hoornen geleken: het deed zich bedriegelijk voor als een lam, en sprak als een draak of slang, was listig en verleidend als de slang (Gn 3, 1). Dit andere beest is eene personificatie van het atgodisch priesterdom met zijne duivelskunsten en wigchelarijen.

³) En het, dit andere beest, oefende al de magt van het eerste beest, al de magt, door den draak aan het eerste beest gegeven (vs 4), voor zijn aangezicht, voor het aangezicht van het eerste beest uit, als zijn dienaar, als afhankelijk van het eerste beest: en het, dat andere beest, maakte dat de aarde, en, dat is, die daarop wonen, het eerste beest, welks doodelijke wonde genezen was (zie boven, noot 4, op bladz. 370), aanbaden. — Hier en daar in het Romeinsche Keizerrijk, maar bijzonderlijk in de steden van Klein-Azië werden voor de Keizers, levende en doode, tempels gebouwd en goddelijke eer bewezen aan hunne beelden. De Romeinsche Keizers waren tegelijk de opperste priesters; zij hadden beide magten, de wereldlijke en de geestelijke, in handen. Daarom stelt, onzes bedunkens, ook dit andere beest typisch-prophetisch den persoonlijken antichrist voor. Vgl. noot 2 op bladz. 369.

⁴) En het, dit andere beest, deed groote teekenen, wonderwerken, door bovenmenschenlijke, satanische kracht (vgl. II Thess 2, 9-10), zoodat het zelfs, even als eertijds Elias (IV Kon 1, 10), vuur uit den hemel, enz.

habitantibus in terra, ut faciant
 imaginem bestiae, quae habet
 15 plagam gladii, et vixit. * Et
 datum est illi ut daret spiritum
 imagini bestiae, et ut loquatur
 imago bestiae: et faciat ut qui-
 cumque non adoraverint imagi-
 16 nem bestiae, occidantur. * Et
 faciet omnes pusillos, et magnos,
 et divites, et pauperes, et liberos,
 et servos habere characterem in
 dextera manu sua, aut in fronti-
 17 bus suis. * et nequis possit
 emere, aut vendere, nisi qui
 habet characterem, aut nomen
 bestiae, aut numerum nominis
 18 ejus. * Hic sapientia est. Qui
 verleidde het de bewoners der
 aarde, zeggende, dat zij voor het
 beest, dat de wond des zwaards
 had, en herleefd was, een beeld
 moesten maken¹. * En aan het-
 15 zelve werd gegeven een geest
 te geven aan het beeld van het
 beest, en dat het beeld van het
 beest sprak: en dat het maakte
 dat allen die het beeld van het
 beest niet aanbaden, gedood
 werden². * En het zal maken
 16 dat allen, kleinen, en grooten, en
 rijken, en armen, en vrijen, en
 slaven een merkteeken hebben
 op hunne regterhand, of op
 hunne voorhoofden. * en dat
 17 niemand vermag te koopen, of te
 verkoopen, dan die dit merk-
 teeken heeft, of den naam van
 het beest, of het getal van zijnen
 naam³. * Hier is de wijsheid⁴. 18

1) *En ter oorzaak van de teekenen, van die bedriegelijke wonderwerken, welke aan hetzelfde, aan dit andere beest, onder toelating Gods, gegeven waren te doen voor het aangezigt van het eerste beest (vs 12), verleidde het, dit andere beest, de bewoners der aarde, zeggende, hen wijs makende, dat zij voor het beest, ter eere van het beest, dat de wond des zwaards had, en herleefd was (vs 3), een beeld moesten maken.* Zie boven, noot 3 op bladz. 372.

2) *En aan hetzelfde, aan het andere beest (vs 11), werd het, onder Gods toelating, gegeven, de magt verleend om aan dat beeld van het eerste beest een geest te geven, hetzelfde als met een levensgeest begaafd te doen voorkomen, en te maken, dat het beeld van het beest sprak, om daardoor als ware het zijne godheid te doen blijken: en dat het maakte dat allen, die het beeld, enz. Naar eene andere Grieksche lezing luidt het hier aldus:... een geest te geven, opdat het beeld van het beest ook mogt spreken en maken, dat allen, die het beeld van het beest niet aanbaden, gedood werden.* Men leze hier den brief van Plinius aan Trajanus (Lib 10, Ep. 97), en Tacitus, Ann 15, 44.

3) *En het, dit andere beest, zal maken dat allen, zonder onderscheid van stand of rang, op hunne regterhand, of op hunne voorhoofden een merkteeken hebben van toewijding aan het eerste beest; en dat niemand vermag te koopen, of te verkoopen, als staatsburger zich gedragen en zijne burgerlijke regten uitoefenen mag, dan hij alleen die dit merkteeken heeft, te weten, of den naam zelf van het beest, of wel het getal van zijnen naam.* Slaven droegen in het Oosten op hun voorhoofd den ingeprikten naam of het teeken des naams van hunne heeren; en bij de Romeinen waren de krijgslieden zóo geteekend op hunne regterhand. Op deze gewoonte zinspelende, schijnt de Apostel hier te willen zeggen, dat zooveel zich niet als dienaars van het beest, als afgodendienaars, zullen kenmerken, als uitgesloten zullen zijn van de burgerlijke maatschappij.

4) *Hier is de wijsheid, enz. Hier, te weten om den naam van het beest te raden uit het getal van zijnen naam, daarbij komt de wijsheid te pas, daartoe is wijsheid van noode. Die verstand daarvoor heeft, berekene het getal des naams van het beest; zijn naam kan uit het getal zijns naams gevonden worden, want het getal des naams van het*

habet intellectum, computet numerum bestiae. Numerus enim hominis est: et numerus ejus sexcenti sexaginta sex.

Die verstand heeft, berekene het getal van het beest. Want het is een menschengetal: en zijn getal is zes honderd zes en zestig¹.

VEERTIENDE HOOFDSTUK.

INHOUD. Tegenover dit schrikbarend tafereel der aanstaande vervolging der Christenen staat hier eene soort van tusschenvertooning, dienende tot hunne bemoediging. Joannes ziet op den berg Sion het Lam staan, vergezeld van honderd vier en veertig duizend gezaligde Christenen, als eerstelingen; tegelijk hoort hij uit den hemel een geluid klinken, geweldig en toch liefelijk, een geluid als van harpenaars, die op hunne harpen spelen; en die harp-of citerstemmen zongen een nieuw lied, dat alleen die vier en veertig duizend konden nazingen, vs 1-5. Hierop ziet hij in het middagpunt van den luchthemel een Engel zweven, die een eeuwig Evangelie te verkondigen had aan al de bewoners der aarde. Deze Engel wordt door een anderen gevolgd, die den aanstaanden val van het groote Babylon aankondigt. Een derde Engel volgt hen, en dreigt met eene eeuwige straf zoovelnen het beest zullen hebben aangehangen; waarna eene stem uit den hemel Joannes beveelt te schrijven: Zalig de dooden, die in den Heere sterven! vs 6-13. Nu volgt eene zinnebeeldige aankondiging van het naderend strafgericht over de aardbewoners, die het beest huldigen. Joannes ziet den Zoon des menschen, op eene witte wolk gezeten, met eene gouden kroon op zijn hoofd en eene sikkel in zijne hand. Een Engel komt het hemelsch heiligdom uit en roept hem toe: Sla uwe sikkel uit en maai, want de oogst der aarde is rijp! En hij slaat zijne sikkel uit, en de aarde is gemaaid. En een tweede Engel, ook uit het hemelsche heiligdom komende, met eene sikkel in zijne hand, krijgt van een anderen Engel, die uit het altaar kwam en magt had over het vuur, dit bevel: Sla uwe sikkel uit en snijd de trossen af van den wijnstok der aarde, want zijne druiven zijn rijp! En die Engel doet dit, en werpt de druiven in den grooten persbak van den toorn Gods, vs 14-20.

r * Et vidi: et ecce Agnus stabat supra montem Sion, et cum eo centum quadraginta quattuor

* En ik zag: en zie het Lam stond op den berg Sion², en met hem honderd vier en veertig

beest is een menschengetal; de letters, waarmede zijn naam geschreven wordt, hebben daar, als cijferletters genomen, hare onder de menschen gebruikelijke en welbekende waarde (vgl. 21, 17). Men weet, dat in de Grieksche taal de letters van het alphabet ook gebezigd worden als cijfers om getallen uit te drukken.

¹) en zijn getal is zes honderd zes en zestig: al de letters, waarmede de eigennaam van het beest geschreven wordt, als cyferteekens genomen en bij elkander opgesteld, maken het getal uit van 666. Het is gemakkelijk te begrijpen, dat men zich vele namen kan voorstellen, die dit getal in zich bevatten. De H. Irenaëus vermoedde, onzes bedunkens met eenige waarschijnlijkheid, dat die naam wel kon zijn *Lateinos*, welk woord met Grieksche letters geschreven, het getal 666 uitmaakt: 30. 1. 300. 5. 10. 50. 70. 200. = 666. Dewijl dit beest het Romeinsche Keizerdom voorstelt, zoo is *Lateinos* (*Latyner* of *Romein*) eene gepaste benaming daarvoor.

²) *En ik zag: en zie het Lam stond op den berg Sion*, enz. Van uit den hemel, waar Joannes in zijne geestverrukking is ingegaan (4, 1), ziet hij op aarde, op den berg Sion, den berg of heuvel, waarop Jerusalems tempel gebouwd was, het Lam Gods (5, 6) staan, en met hem honderd vier en veertig duizend zaligen. — Dat het zaligen zijn, is reeds daardoor aangeduid, dat van hen gezegd wordt, dat zij *zijn* naam, den

millia habentes nomen ejus, et nomen Patris ejus scriptum in frontibus suis.* Et audivi vocem de caelo, tamquam vocem aquarum multarum, et tamquam vocem tonitruï magni : et vocem, quam audivi, sicut citharædorum citharizantium in citharis suis.

3 * Et cantabant quasi canticum novum ante sedem, et ante quattuor animalia, et seniores : et nemo poterat dicere canticum, nisi illa centum quadraginta quattuor millia, qui empti sunt de terra. * Hi sunt, qui cum mulieribus non sunt coinquinati : Virgines enim sunt. Hi sequuntur Agnum quocumque ierit. Hi

duizend die zijnen naam, en den naam zijns vaders op hunne voorhoofden geschreven droegen. * En ik hoorde eene stem uit den hemel¹, als het gebruisch van vele wateren, en als het geluid van een zwaren donder : en de stem, die ik hoorde, was als van harpenaars die harpten op hunne harpen. * En zij zongen als een nieuw lied² vóór den troon, en vóór de vier wezens, en de ouderlingen : en niemand kon dat lied zingen, dan die honderd vier en veertig duizend, die gekocht waren van de aarde³. * Dezen zijn het, die zich met vrouwen niet bevlekt hebben⁴ : Want zij zijn maagden. Dezen volgen het Lam⁵ waar het ook

naam van het Lam, en den naam zijns Vaders op hunne voorhoofden geschreven droegen. Vgl. 3, 12, en de aantekening op die plaats. De hier genoemde 144000, een onbepaald groot getal, zijn niet dezelfde als die van welke 7, 4 gesproken wordt ; het zijn gezaligden, niet uit de geloovige Israëlieten, maar uit de geloovige Heidenen ; zij behooren, als eerstelingen (vgl. vers 4), tot die groote schare van gezaligde geloovigen uit alle natiën en stammen en volken en talen. Zie 7, 9.

1) En ik hoorde eene stem uit den hemel, de stem van die Engelen-scharen voor Gods troon (7, 11). Sterk en geweldig was die stem, als het gebruisch van vele wateren, en als het gerommel van een zwaren voortrollenden donder ; en toch was de stem, die Joannes hoorde, tegelijk liefelijk en streelend, als het geluid van harpenaars, die harpten, speelden, op hunne harpen.

2) En zij (de Engelen, wier stem hij hoorde) zongen, als een nieuw lied (naar eene andere Grieksche lezing, zonder als, eenvoudig : een nieuw lied), nieuw genoemd om den inhoud daarvan, een lofzang tot God en het Lam voor het werk der verlossing (5, 9). Die hemelsche zangers stonden voor Gods troon, vóór den troon, en vóór de vier wezens, en de ouderlingen. Zie op 4, 2, volg.

3) en niemand kon dat lied zingen, nazingen (naar het Grieksch : leeren, t. w. om het na te zingen), dan alleen die honderd vier en veertig duizend, die voor God (5, 9) gekocht waren van de aarde, uit de menschen (vs 4), uit het gevallen menschdom vrijgekocht en verlost door den prijs van Christus' bloed, Gode tot een eigendom. Vgl. 5, 9.

4) niet bevlekt hebben : enz. Volgens sommigen heeten zij maagden, naar de eigenlijke beteekenis van dit woord ; doch volgens anderen worden die gezaligden hier maagden genoemd in een overdragtelijken zin als dezulken, die zich rein bewaard hadden van de besmetting der booze wereld, en met name van alle onkuischheid, waarmede de afgodendienst dikwijls gepaard ging.

5) Dezen volgen het Lam, enz. Hiermede wordt hun staat van eeuwige gelukzaligheid beteekend. Vgl. 7, 17. De bedoeling bij dit visioen is hoogstwaarschijnlijk de Christenen bij de aanstaande vervolgingen van het beest tot geduld en volharding aan te sporen, door hen te wijzen op de belooning der hemelsche gelukzaligheid. Vgl. 7, 17.

empti sunt ex hominibus primitiæ Deo, et Agno, * et in ore eorum non est inventum mendacium : sine macula enim sunt ante thronum Dei.

* Et vidi alterum Angelum volantem per medium cæli, habentem Evangelium æternum, ut evangelizaret sedentibus super terram, et super omnem gentem, et tribum, et linguam, et populum : * dicens magna voce : Timete Dominum, et date illi honorem, quia venit hora iudicii ejus : et adorare eum, qui iudicat cælum, et terram, mare, et fontes aquarum. (Act 14, 14.) * Et alius Angelus secutus est dicens : Cecidit, cecidit Babylon illa magna : quæ a vino iræ fornicationis suæ potavit omnes gentes. (Is 21, 9. Jer 51, 8.)

heengaat. Dezen zijn gekocht uit de menschen als eerstelingen voor God, en het Lam¹, * en in hun mond werd geen leugen gevonden : want zij zijn zonder vlek voor den troon van God².

* En ik zag een anderen Engel³ door het midden des hemels vliegen, die een eeuwig Evangelie⁴ had, om het aan de inwoners der aarde, en aan alle natie, en stam, en taal, en volk te verkondigen : * en hij zeide met eene groote stem : Vreest den Heer, en geeft hem eer ! want het uur zijns oordeels⁵ is gekomen : en aanbidt hem, die den hemel, en de aarde, de zee, en de waterbronnen gemaakt heeft ! * En een andere Engel volgde⁶ en zeide : Gevallen, gevallen is het groote Babylon : dat al de volken van den toornwijn harer hoererij⁷ heeft doen drinken.

¹) *Dezen zijn* door den prijs van het bloed des Lams uit de menschen, uit het gevallen menschdom, gekocht, vrijgekocht, om als eerstelingen voor God, en het Lam, om als eerste vruchten der verlossing Gode en het Lam geheiligd te zijn.

²) *voor den troon van God.* Van deze woorden zegt Ribera met regt : *delenda videntur.*

³) *En ik zag een anderen Engel,* enz. Joannes krijgt twee nieuwe visioenen (vs 6-13 en vs 14-20), en in elk dezer beide gezigten treden drie Engelen achtervolgens als de handelende personen op. Hij zag *een anderen Engel*, een anderen dan een van die Engelen, die hij vroeger alreeds gezien had, *door het midden des hemels*, naar het Gr. : *in het midden des hemels* d. i. in het middagpunt van den luchthemel, *vliegen*, om zijne stem over de gansche aarde te doen hooren, gelijk die adelaar van 8, 13.

⁴) *een eeuwig Evangelie.* Joannes zegt niet : *het eeuwig Evangelie*, maar *een eeuwig Evangelie*, d. i. eene eeuwige heilboodschap. De inhoud van deze heilboodschap wordt gezegd in vs 7.

⁵) *het uur zijns oordeels*, Gods strafgericht over het afgodische Rome en het Keizerrijk, welk strafgericht hierna in vs 14-20 in een nieuw gezigt wordt aangekondigd onder het beeld van eene graan- en druivenoogst. *Aanbidt hem die den hemel, en de aarde.... gemaakt heeft*, d. i. aanbidt den eenigen waren God, en niet het beest !

⁶) *En een andere Engel*, een tweede, een andere dan die van vs 6, *volgde* dezen en kondigde den val aan van het groote Babylon, waarmede hier het heidensch Rome met zijne wereldheerschappij beteekend wordt : *Gevallen, gevallen is het groote Babylon!* De verledene tijd is hier gebezigd voor den toekomenden, naar de spreekwijze der Propheten, om te beteekenen hetgeen met ontwijfelbare zekerheid zou geschieden, indien de menschen zich niet bekeerden. Vgl. 16, 9, 11.

⁷) *dat v.in den toornwijn harer hoererij,* enz. Deze relatieve zinsnede geeft te kennen, om welke schuld de val dier groote stad beslist is. Het heidensch Rome wordt hier voorgesteld onder het beeld van eene hoer, welke al de volkeren verleid

- 9 * Et tertius Angelus secutus * En een derde Engel volgde
est illos, dicens voce magna : Si hen, zeggende met eene groote
quis adoraverit bestiam, et ima- stem : Zoo iemand het beest, en
ginem ejus, et acceperit charac- zijn beeld¹ zal aanbidden, en op
terem in fronte sua, aut in manu zijn voorhoofd, of op zijn hand
10 sua : * et hic bibet de vino iræ * ook hij zal drinken van Gods¹⁰
Dei, quod mistum est mero in toornwijn, die ongemengd is
calice iræ ipsius, et cruciabitur ingeschonken in den beker zijner
igne, et sulphure in conspectu gramschap, en hij zal in vuur, en
Angelorum sanctorum, et ante zwavel gepijnigd worden² voor
11 conspectum Agni : * et fumus het aangezigt der heilige Enge-
tormentorum eorum ascendet in lens³, en voor het aangezigt des
sæcula sæculorum : nec habent Lams : * en de rook van hunne
requiem die ac nocte, qui ado- pijniging⁴ zal opstijgen in alle
raverunt bestiam, et imaginem eeuwigheid : en zij hebben dag
ejus, et si quis acceperit cha- en nacht geene rust, zij die het
12 racterem nominis ejus. * Hic pa- beest, en zijn beeld aanbaden, en
tientia Sanctorum est, quicusto- zoo iemand het merkteeken van
diunt mandata Dei, et fidem Jesu. zijnen naam zal ontvangen heb-
ben. * Hier is delijdzaamheid der¹²

had tot hoererij, onder welk beeld bij de Propheten, en voornamelijk bij Ezechiël, de afgoderij beteekend wordt. Door hare wereldheerschappij en voorbeeld was het afgodische Rome *de moeder van de hoerervrijen en van de gruwelen der aarde*, gelijk het elders (17, 5) genoemd wordt. Zij had al de volken *doen drinken van den toornwijn harer hoererij*.

¹) *En een derde Engel*, van de twee vorige (vs 6 en 8) verscheiden, *volgde hen*, die twee vorige Engelen, op dit tooneel, in het middenpunt van den luchthemel (vs 8) geplaatst. Deze Engel bedreigt de aanbidders van het beest met eene eeuwige straf, met luider stem roepende : *Zoo iemand het beest, en zijn beeld, of zijn beeld, zal aanbeden hebben, en (d. i. of) op zijn voorhoofd, of op zijne hand een merkteeken dat hij aan het beest toebehoort zal ontvangen*: die uit den beker van Babylons hoererij (afgoderij) zal gedronken hebben (vs 8) : *ook hij zal drinken van Gods toornwijn*, die zal ook tot vergelding eenmaal uit den beker van Gods gramschap moeten drinken, drinken van Gods toornwijn, die ongemengd, met enkelen, zuiveren, niet met water aangemengden en daardoor in kracht verzwakten wijn, voor hem *is ingeschonken*. De zin is : hij zal Gods vollen toorn ondervinden. — Grieken en Romeinen mengden hunnen wijn aan met water om hem te temperen. Onder het beeld van een door God toegereikten beker wordt hier en elders Gods straffende gramschap beteekend.

²) *en hij zal met vuur, en zwavel gepijnigd worden*. Naar het Gr. kan men hier vertalen : *in vuur, en zwavel, in den vuur- en zwavelpoel*. Vgl. 20, 9.

³) *voor het aangezigt der heilige Engelen*, enz. ; hetgeen hunne folteringen nog onverdragelijker maken zal.

⁴) *en de rook hunner pijniging*, de rook van den vuur- en zwavelpoel (20, 9), waarin zij gepijnigd worden, *zal opstijgen in alle eeuwigheid*, hunne foltering is eindeloos : *en zij hebben dag en nacht geene rust*, geene verpoizing in hun lijden, aanhoudend worden zij gepijnigd, *zij, die het beest en (of) zijn beeld aanbaden* (naar 't Grieksch : *aanbidden*), *en zoo iemand* (al wie) *het merkteeken van zijnen naam zal ontvangen hebben* (naar 't Gr. *ontvangt*).

⁵) *Hier is de grond voor de lijdzaamheid*, het volhardend geduld, *der Heiligen*, enz. Zie voorts op 13, 10.

- 13 * Et audivi vocem de caelo, dicentem mihi : Scribe : Beati mortui, qui in Domino moriuntur. A modo jam dicit Spiritus, ut requiescant a laboribus suis : opera enim illorum sequuntur illos.
- 14 * Et vidi et ecce nubem candidam : et super nubem sedentem similem Filio hominis, habentem in capite suo coronam auream, et in manu sua falcem acutam.
- 15 * Et alius Angelus exivit de templo, clamans voce magna ad sedentem super nubem : Mitte falcem tuam, et mete quia venit hora ut metatur, quoniam aruit messis terræ. (*Joel 3, 13. Mt 13, 39.*)
- 16 * Et misit qui sedebat super nubem, falcem suam in terram, et demessa est terra.
- * En ik hoorde eene stem uit den hemel, die tot mij zeide : Schrijf : Zelig zijn de dooden¹, die in den Heere sterven ! Van nu aan reeds zegt de Geest, zullen zij rusten van hunnen arbeid : want hunne werken volgen hen.
- * En ik zag en zie ik zag² eene witte wolk : en op de wolk iemand zitten³ aan den Zoon des menschen gelijk, hebbende eene gouden kroon op zijn hoofd, en in zijne hand eene scherpe sikkel³. * En een andere Engel kwam uit den tempel, en riep met eene groote stem tot dien die op de wolk zat⁴ : Zend uwe sikkel, en maai ! want de ure om te maaijen is gekomen, daar de oogst der aarde overrijp is. * En die op de wolk gezeten was, zond zijne sikkel op de aarde, en de aarde werd gemaaid⁵.

1) *Zelig zijn de dooden*, enz. Naar het Grieksch dient hier vertaald : *Zelig zijn de dooden, die in den Heer sterven*, zalig van nu aan (naar de ziel) ! *Ja, zegt de Geest, zij zullen rusten van hunnen arbeid ; want* (naar eene andere Grieksche lezing : *en*) *hunne werken volgen hen*.

2) *En ik zag en zie, ik zag eene witte wolk : en op de wolk iemand zitten*, enz. Na die opwekkende en aanmoedigende tusschenrede (vs 12 en 13), krijgt Joannes een nieuw gezigt, bestaande in eene zinnebeeldige aankondiging van een goddelijk strafgerigt over Rome en het Keizerrijk. Die *iemand*, dien hij thans zag, stelde den Heere Jesus voor, als duidelijk blijkt uit de beschrijving van dien iemand : hij zat op eene *witte wolk*, eene glansrijke wolk, eene wolk van lichtglans (vgl. Openb 1, 7. Dn 7, 13) ; hij was aan *eens menschen zoon*, aan een mensch, *gelijk* (vgl. Openb 1, 13. Dn 7, 13) ; en op zijn hoofd had hij *eene gouden kroon*, als overwinnaar (vgl. Openb. 6, 2).

3) *en in zijne hand had hij eene scherpe sikkel*, geschikt om al wat gemaaid moest worden weg te maaijen.

4) *En een andere Engel*, niet een van die drie Engelen, hiervoren (vs 6, 7 en 9) vermeld, kwam uit den tempel, uit den hemelschen tempel (zie op 11, 19). Dit komen uit den tempel symboliseerde dien Engel als eenen, die onmiddellijk van God gezonden was, om hem, die op de wolk zat (vs 14), te belasten, dat hij zijne sikkel op de aarde zou zenden en maaijen. Het strafgerigt wordt hier vergeleken bij het afmaaijen van rijpe granen, en terstond hierna (vs 18) bij het afsnijden van rijpe druiventrossen, om in den persbak getreden te worden.

5) *en de aarde werd gemaaid*. Het strafgerigt over de aardebewoners, die het beest huldigden, wordt hier voorgesteld als reeds geschiedende, om te beteekenen, dat dit gerigt met ontwijfelbare zekerheid zou plaats grijpen, indien zij zich niet bekeerden. Vgl. 16, 9, 11.

17 * Et alius Angelus exivit de templo, quod est in cælo, habens
 18 et ipse falcem acutam. * Et alius Angelus exivit de altari, qui habebat potestatem supra ignem: et clamavit voce magna ad eum, qui habebat falcem acutam, dicens: Mitte falcem tuam acutam, et vindemia botros vinearum terrarum: quoniam maturæ sunt uvæ ejus. * Et misit Angelus falcem suam acutam in terram, et vindemiavit vineam terrarum, et misit in lacum iræ Dei magnum: * et calcatus est lacus extracivitatem, et exivit sanguis de lacu usque ad frenos equorum per stadia mille sexcenta.

* En een andere Engel kwam uit den tempel in den hemel, en had ook zelf eene scherpe sikkel¹. * En een andere Engel, die magt had over het vuur, kwam uit het altaar²: en riep met eene groote stem tot dien die de scherpe sikkel had, zeggende: Zend uwe scherpe sikkel, en snijd de trossen af van den wijnstok der aarde: want zijne druiven zijn rijp! * En de Engel zond zijne scherpe sikkel op de aarde, en sneed den wijnstok der aarde, en wierp ze in den grooten persbak van den toorn Gods³: * en de persbak werd buiten de stad getreden, en er kwam bloed uit den persbak tot aan de toomen der paarden duizend zes honderd stadiën ver.

1) *En een andere Engel*, een andere dan die van vs 15, kwam eveneens als die Engel van vs 15, uit den tempel in den hemel, uit den hemelschen tempel, en had ook zelf, gelijk de persoon, die op de witte wolk gezeten was (vs 14), eene scherpe sikkel.

2) *En een andere Engel*, die magt had over het vuur, (het vuur des altaars van 8, 5?) kwam uit het altaar, het vroeger meermaal reeds genoemde altaar, het reukaltaar, waaronder Joannes de afgescheiden zielen zag dergenen die gedood waren geworden om het woord Gods, en om wraak riepen (6, 9, 10); dat altaar, waarvan het vuur kwam, dat op de aarde geworpen werd (8, 3-5), en waaruit bij het zesde bazuïngeschal die stem klonk (9, 13).

3) *En de Engel zond zijne scherpe sikkel... en sneed de trossen af van den wijnstok der aarde, en wierp ze*, die trossen, in den grooten persbak van den toorn Gods: en de persbak (de druiventrossen in den persbak) werd buiten de stad, de stad Rome, geïreden, en er kwam bloed (de beeldsprakige rede verandert hier in de eigenlijke) uit den persbak tot aan de toomen der paarden, zoodanig een stroom van bloed, dat de paarden tot aan hunne halzen door het bloed waadden, en dit duizend zes honderd stadiën ver. Alles is hier zinnebeeldige aankondiging der schrikkelijke strafgerigten, die de Romeinsche wereld zouden overkomen, vóór Rome's ondergang en den val van het Keizerrijk. Zestig stadiën maken twee uren gaans uit.

VIJFTIENDE HOOFDSTUK.

INHOUD. Thans, in een nieuw gezigt, ziet de Propheet zeven Engelen, die de zeven laatste plagen, welke het eindgerigt over Babylon nog moesten voorafgaan, zouden aanbrengen vs 1. Op een kristallen zee met vuur gemengd staan de overwinnaars van het beest; zij zingen het lied van Moses en het lied van het Lam, en prijzen en verheerlijken de wegen van Gods gerechtigheid, vs 2-4. Hierop treden de zeven Engelen den hemelschen tempel uit, en een der vier symbolische wezens geeft hun zeven gouden schalen, vol van den toorn des Eeuwigen. Toen werd de tempel vervuld met den rook, die kwam van de majesteit Gods en van zijne magt; en niemand kon den tempel binnegaan totdat de zeven plagen der zeven Engelen geëindigd waren, vs 5-8.

1 * Et vidi aliud signum in caelo
magnum, et mirabile, Angelos
septem, habentes plagas septem
novissimas: Quoniam in illis
2 consummata est ira Dei. * Et
vidi tamquam mare vitreum
mistum igne, et eos, qui vicerunt
bestiam, et imaginem ejus, et
numerus nominis ejus, stantes
3 citharas Dei: * et cantantes

* En ik zag een ander teeken¹
in den hemel een groot, en wonderbaar
teeken, zeven Engelen,
die de zeven laatste plagen hadden:
Want daarmede was de toorn Gods
voleindigd. * En ik zag als eene
glazen zee² met vuur gemengd, en de
overwinnaars van het beest, en van
zijn beeld, en van het getal zijns
naams, op de glazen zee staan
met harpen Gods³: * en zij zon-

¹) een ander teeken, een nieuw gezigt of visioen, verschillend van het vermeld in het voorafgaande hoofdstuk. Joannes noemt dit nieuwe gezigt of visioen een groot, en wonderbaar teeken, omdat hier niet, gelijk vroeger, één enkele Engel, maar zeven Engelen tegelijk verschenen, en ook om hunne uiterlijke vertooning: zij waren met rein en blinkend lijnwaad bekleed, aan de borsten omgord met gouden gordels, en zij droegen zeven gouden drinkschalen (vgl. vs 6 en 7). Deze zeven Engelen hadden de zeven laatste plagen, zouden de uitvoerders zijn der zeven laatste plagen (16, 1), laatste genoemd, omdat, wanneer die plagen zouden aangedaan zijn, de toorn Gods voleindigd zou wezen, voor zoover zijn toorn zich wilde openbaren in straffen, die het laatste gerigt over Babylon zouden voorafgaan. — Wat de heilige ziener hier zegt: ik zag zeven Engelen, die de zeven laatste plagen hadden, dat zegt hij proleptisch en als voorloopig kort verhalend; want hij zag die Engelen eerst, toen na het lofgezing (vs 2-4) in den hemel de tempel openging (vs 5), waaruit die zeven Engelen, die de zeven laatste plagen hadden, te voorschijn traden (vs 6).

²) En ik zag als eene glazen zee, enz. Hier vangt Joannes nu een ordelijk verhaal aan van dit groot en wonderbaar visioen (vs 1). Hij zag als eene glazen zee, als eene zee van water zoo helder als kristal (4, 6). Deze zee was, evenals die stroom van levenswater (22, 1), een zinnebeeld der eeuwige vreugde, waarmede God zijne dienaren belooft; en gemengd was die zee met vuur, tot een zinnebeeld van zijne straffende gerechtigheid.

³) en de overwinnaars van het beest (13, 4, 7, 8), en van zijn beeld (13, 15), en van het getal zijns naams (13, 17), zij die het beest niet hadden aangehangen en, om hunne geloofstrouw, overwinnaars waren geworden van het beest, zij stonden daar op die glazen zee, als genietters der eeuwige vreugde, met harpen Gods, harpen, alleen dienende om God verheerlijkende lofzangen te begeleiden. De overwinning over het beest wordt voorgesteld als reeds behaald zijnde.

canticum Moysi servi Dei, et canticum Agni, dicentes: Magna, et mirabilia sunt opera tua Domine Deus omnipotens: justæ et veræ sunt viæ tuæ, Rex sæculorum. * Quis non timebit te Domine, et magnificabit nomen tuum? quia solus pius es: quoniam omnes gentes venient, et adorabunt in conspectu tuo, quoniam judicia tua manifesta sunt. (*Fer 10, 7.*)

5 * Et post hæc vidi, et ecce apertum est templum tabernaculi
6 testimonii in cælo: * et exierunt septem Angeli habentes septem plagas de templo, vestiti lino mundo, et candido, et præcincti
7 circa pectora zonis aureis. * Et unum de quattuor animalibus dedit septem Angelis septem phialas aureas, plenas iracundiæ Dei viventis in sæcula sæculorum.

8 * Et impletum est templum fumo a majestate Dei, et de virtute genen het lied van Moses den dienstknecht Gods, en het lied des Lams¹, zeggende: Groot, en wonderbaar zijn uwe werken² o Heere almachtige God! regtvaardig en waarachtig zijn uwe wegen, o Koning der eeuwen³!

* Wie zou u niet vreezen o Heer, en uwen naam niet verheerlijken? want gij alleen zijt heilig⁴: want al de volken zullen komen, en u aanbidden, omdat uwe gerigten openbaar zijn geworden!

* En hierna zag ik, en zie de tempel van den tabernakel der getuigenis in den hemel werd geopend⁵: * en de zeven Engelen die de zeven plagen hadden⁶ kwamen den tempel uit, met rein, en blinkend lijnwaad bekleed, en aan de borsten omgord met gouden gordels⁷. * En een uit de vier wezens⁸ gaf aan de zeven Engelen zeven gouden drinkschalen, vol van den toorn Gods⁹ die leeft in alle eeuwigheid. * Ende tempel werd vervuld met rook¹⁰ van de majesteit Gods,

1) het lied van Moses en het lied des Lams is een en hetzelfde lied, een danklied voor verlossing.

2) Groot, en wonderbaar zijn uwe werken, uwe oordeelen, o Heere almachtige God! regtvaardig en waarachtig zijn uwe wegen, de wegen uwer voorzienigheid, uwe handelingen. Vgl. Ps 144, 17.

3) o Koning der eeuwen, eeuwige Koning (naar eene andere Grieksche lezing van veel gezag: o Koning der Heidenen)! Vgl. Jer 10, 7.

4) Wie zou u niet vreezen o Heer, en uwen naam niet verheerlijken? De zin is: een iegelijk moet eerbiedige vreeze voor u hebben, o Heer, en uwen naam verheerlijken, want gij alleen zijt heilig, enz.

5) En hierna, toen deze lofzang (vs 4-5) geëindigd was, zag ik, en zie de tempel van den tabernakel der getuigenis in den hemel, dat is, de hemelsche tempel, werd geopend: ging open. Het straigerigt gaat uit van God.

6) die de zeven plagen hadden. Zie boven, noot 1 op bladz. 380.

7) met rein, en blinkend lijnwaad bekleed, enz. Die zeven Engelen zijn uitgedost naar eisch van de dienst, welke zij nu te verrigten hadden. Het blinkend wit hunner kleederen en het zuiver goud der gordels wijst op de zuivere gerechtigheid der straferigten Gods, zij die thans gingen uitvoeren.

8) een van de vier wezens. Zie op 4, 6, volg.

9) vol van den toorn Gods, vol van den wijn van Gods toorn. Vgl. 14, 10.

10) met den rook van de majesteit Gods, en van zijne magt, met den rook, waardoor

ejus : et nemo poterat introire in templum, donec consummarentur septem plagæ septem Angelorum. en van zijne magt : en niemand kon in den tempel ingaan¹, tot dat de zeven plagen van de zeven Engelen zouden voleindigd zijn.

ZESTIENDE HOOFDSTUK.

INHOUD. Eene magtige stem uit den hemelschen tempel beveelt nu den zeven Engelen de zeven schalen van Gods toorn op de aarde uit te gieten. De schalen worden achtervolgens uitgegoten, en schrikkelijke onheilen treffen de aarde; maar de menschen bekeerden zich niet, vs 1—11. De zesde schaal wordt uitgegoten op de Euphraat, die uitdroogt, om een doortogt te geven aan de koningen van het Oosten. En na het uitgieten van die zesde schaal, ziet Joannes uit den mond van den draak en van het beest en van den valschen propheet drie onreine geesten komen, die wonderteekenen doen, om de koningen der aarde tot wederstand aan te zetten en tot den krijg des grooten dags te verzamelen; en zij verzamelden hen aan de plaats, in het Hebreeuwsch genaamd Armagedon, vs 12—16. Vers 15 bevat eene korte tusschenrede. Het uitgieten der zevende schaal brengt ongehoorde rampen aan: een geweldig onweder met hagelsteenen van een talent zwaarte, en eene aardbeving zonder voorbeeld in de geschiedenis, teisterden de menschen, doen de groote stad als in drie deelen splijten, en verwoesten de steden der Heidenen; maar de menschen lasteren God en bekeerden zich niet, vs 17—21. Na het uitgieten van die zevende schaal had eene magtige stem uit den hemelschen tempel uitgeroepen: Het is geschied!

1	* Et audivi vocem magnam de templo, dicentem septem Angelis: Ite, et effundite septem phialas iræ Dei in terram.	* En ik hoorde eene groote stem ² uit den tempel, tot de zeven Engelen zeggen: Gaat heen, en giet de zeven schalen van den toorn Gods op de aarde uit.	1
2	* Et abiit primus, et effudit phialam suam in terram, et factum est vulnus sævum, et pessimum in homines, qui habebant characterem bestię : et in eos, qui adoraverunt imaginem ejus.	* En de eerste ging heen, en goot zijne schaal uit op de aarde, en er kwam eene kwade, en booze wonde ³ aan de menschen, die het merkteeken van het beest hadden: en aan die zijn beeld aanbaden.	2
3	* Et secundus Angelus effudit	* En de tweede Engel goot	3

symbolisch de tegenwoordigheid des onzichtbaren in den hemelschen tempel beteekend werd. Vgl. Ex 40, 32, volg. Is 6, 4.

¹) en niemand kon in den tempel ingaan, enz. Hiermede wordt misschien beteekend Gods onwederstaanbare kracht in de uitvoering van zijne strafgerigten.

²) eene groote, luide, stem, Gods stem. Vgl. 15, 8 en 16, 17. Uit den hemelschen tempel, van den troon (vs 17), kwam onmiddellijk van God het bevel aan de zeven Engelen om thans de zeven schalen van den toorn Gods op de aarde uit te gieten. De vijf eerste toornschalen brengen schrikkelijke onheilen aan, de twee laatste oorlog en verwoesting.

³) wonde, doch naar het Grieksch: zweer: er onstonden kwade en booze, allerlei booze zweren aan de menschen, die het merkteeken van het beest hadden en, of, aan die zijn beeld aanbaden. Zie op 14, 9, volg.

phialam suam in mare, et factus est sanguis tamquam mortui : et omnis anima vivens mortua est in mari.

- 4 * Et tertius effudit phiaiam suam super flumina, et super fontes aquarum, et factus est sanguis. * Et audivi Angelum aquarum dicentem : Justus es Domine qui es, et qui eras sanctus, qui hæc judicasti : * quia sanguinem Sanctorum, et Prophetarum effuderunt, et sanguinem eis dedisti bibere : digni enim sunt. * Et audivi alterum ab altari dicentem ; Etiam Domine Deus omnipotens vera, et justa judicia tua.
- 8 * Et quartus Angelus effudit phialam suam in solem, et datum est illi æstu affligere homines, et igni : * et æstuaverunt homines æstu magno, et blasphemaverunt nomen Dei habentis potestatem

zijne schaal uit op de zee, en er kwam bloed als van een doode : en al wat leven had stierf in de zee¹.

* Ende derde goot zijne schaal uit op de rivieren, en op de waterbronnen, en er kwam bloed². * En ik hoorde den Engel der wateren³ zeggen : Regtvaardig zijt gij Heere gij die heilig zijt, en waart⁴, die zóó⁵ geoordeeld hebt ! * want bloed van Heiligen, en Propheten hebben zij vergoten, en bloed hebt gij hun te drinken gegeven⁶ : want zij zijn het waardig⁷ ! * En ik hoorde een anderen van uit het altaar zeggen : Ja Heer⁸ almachtige God ! waarachtig, en regtvaardig zijn uwe oordeelen !

* En de vierde Engel goot zijne schaal uit op de zon⁹, en het werd haar gegeven door hitte, en vuur de menschen te pijnigen : * en de menschen gloeiden met grooten gloed, en zij lasterden den naam van God¹⁰

1) en er kwam bloed als van een doode, als geronnen bloed, als bloed eens gesneuvelden : een gevolg daarvan was, dat al wat leven had omkwam in de zee.

2) en er kwam bloed, het rivierwater en het bronwater veranderden in bloed, en werden daardoor ondrinkbaar voor de menschen.

3) de Engel der wateren, die over de wateren gesteld is, erkent, met lofzegging aan God, de regtvaardigheid van dit strafgericht. Zie den H. Thomas, Summa P, 1. q. 110. art. 1.

4) gij die heilig zijt, en waart, gij, de altoos heilige; naar eene andere Grieksche lezing kan men hier vertalen: gij die zijt, en die waart, de onveranderlijke, heilig zijt ge, enz.

5) die zóó, naar het Grieksch : dat gij zóó.

6) bloed van Heiligen, van Christenen, en Propheten, en Christen-leeraars, hebben zij, die vervolgers der Christenen, vergoten, en bloed hebt gij hun te drinken gegeven, door hun drinkbaar water in bloed te veranderen.

7) zij zijn het waardig, zij ontvangen wat zij verdienen !

8) En ik hoorde een anderen Engel van uit het altaar zeggen : Ja Heer, enz. Deze Engel bekrachtigt het zeggen van den vorigen, de waarheid en gerechtigheid van al de oordeelen Gods in 't algemeen verheffende. — Naar eene Grieksche lezing, waarschijnlijk wel de echte, luidt het hier aldus : En ik hoorde het altaar zeggen. Volgens deze lezing wordt door eene stoute persoonsverbeelding het altaar (6, 9) als zelf sprekende ingevoerd.

9) op de zon. Men verbeelde zich dien Engel als in het uitspansel zwevende boven de zon. Door het uitgieten zijner toornschaal op de zon, werd deze tot eene plaag van verschroeiende hitte.

10) zij lasterden den naam van God, enz. Zij moesten wel erkennen, dat die plagen

super has plagas, neque egerunt poenitentiam ut darent illi gloriam.

10 * Et quintus Angelus effudit phialam suam super sedem bestiae: et factum est regnum ejus tenebrosum, et manducaverunt linguas suas præ dolore: * et blasphemaverunt Deum cæli præ doloribus, et vulneribus suis, et non egerunt poenitentiam ex operibus suis.

12 * Et sextus Angelus effudit phialam suam in flumen illud magnum Euphraten: et siccavit aquam ejus, ut præparetur via regibus ab ortu solis. * Et vidi de ore draconis, et de ore bestiae, et de ore pseudoprophetae spiritus tres immundos in modum ranarum. * Sunt enim spiritus

die de magt had over deze plagen, en zij bekeerden zich niet om hem eere te geven.

* Ende vijfde Engel goot zijne schaal uit op den troon van het beest¹: en zijn rijk werd verduisterd, en zij verbeterden hunne tongen van de pijn²: * en zij lasterden den God des hemels om hunne pijnen, en wonden, en bekeerden zich niet van hunne werken.

* En de zesde Engel goot zijne schaal uit op de groote rivier de Euphraat: en hij deed zijn water uitdroogen, opdat de weg bereid zoude zijn voor de koningen van den opgang der zon³. * En ik zag uit den mond van den draak, en uit den mond van het beest, en uit den mond van den valschen propheet drie onreine geesten *komen* als kikvorschen⁴. * Het

hun van God waren toegezonden; maar in plaats van zich daardoor tot bekeering te laten leiden, en zoo doende *eere te geven* aan God, *lasterden zij den naam van God*, lasterden zij God, *die de magt had over deze plagen*, de magt had om ze te doen ophouden, of nog langer te doen voortduren.

1) *op den troon van het beest*, op het Heidensch Rome, de zetelplaats van het beest: *en zijn rijk*, de hoofdstad met al de landen, aan hare heerschappij onderworpen, *werd verduisterd*: dikke nevels bedekten geheel het Romeinsche Keizerrijk.

2) *en zij verbeterden hunne tongen van de pijn*. De drie eerste plagen duurden nog voort, en die schrikbarende duisternis, waarin zij verkeerden, maakte hun lijden nog ondragelijker, zoodat zij hunne tongen *verbeteren van de pijn*, die zij ontstonden; maar wel verre van zich te bekeeren, gingen zij voort met *den God des hemels*, den eenigen waren God, die de magt had over deze plagen (vs 9), ter oorzake van *hunne pijnen, en wonden* (naar het Grieksch: *zweren*) te lasteren.

Onder beelden, van de Egyptische plagen ontleend, worden hier (vs 2-11) groote onheilen voorspeld, die den ondergang van Rome en den val van het Romeinsche Keizerrijk zouden voorafgaan. Bossuet (*l'Apocalypse. Explication du Chap 16*) heeft de vervulling van deze voorzegging uit de jaarboeken der geschiedenis aangetoond.

3) *opdat de weg bereid zoude zijn, om een weg, een doortogt te banen, voor de koningen*, die moesten komen *van den opgang der zon*, uit het Oosten. De Euphraat vormde de oostersche grenzen van het Romeinsche Keizerrijk: en deze prophetie bedoelt waarschijnlijk de invallen in het Keizerrijk en de strooptogten der Perzen en Schyten, welke volgden op die verschrikkelijke pest, die in 252 bijna overal in het Keizerrijk woedde. Zie Petavius, *Ration. temp.* Part. I. Libr 5, Cap 12. Orosius, *Histor. Lib 7, Cap 21*, volg.

4) *En ik zag uit den mond van den draak, en uit den mond van het beest, en uit den mond van den valschen propheet, dat andere beest (13, 11, volg.), drie onreine, booze geesten*

dæmoniorum facientes signa, et procedunt ad reges totius terræ congregare illos in prælium ad diem magnum omnipotentis Dei. * Ecce venio sicut fur. Beatus qui vigilat, et custodit vestimenta sua, ne nudus ambulet, et videant turpitudinem ejus. (Mt 24, 43. Lc 12, 39. Sup 3, 3.) * Et congregabit illos in locum, qui vocatur Hebraice Armagedon.

* Et septimus Angelus effudit phialam suam in aërem, et exivit vox magna de templo a throno, dicens : Factum est. * Et facta sunt fulgura, et voces, et tonitrua, et terræ motus factus est magnus, qualis numquam fuit ex quo

zijn namelijk duivelsche geesten die teekenen doen¹, en zij gaan uit tot de koningen der geheele wereld om hen te vergaderen tot den krijg van den grooten dag des almachtigen Gods. * Zie ik kom als een dief! Zalig hij² die waakt, en zijne kleederen bewaart, opdat hij niet naakt wandele, en men zijne schaamte niet zie! * En hij zal hen vergaderen op de plaats, die in het Hebreewsch genoemd wordt Armagedon³.

* En de zevende Engel goot zijne schaal uit in de lucht, en uit den tempel van den troon ging eene groote stem uit, die zeide : Het is geschied⁴! * En er kwamen bliksemen, en donderslagen, en donders, en er kwam eene groote aardbeving⁵, hoe-

(Mt 10, 1), een uit elks mond, komen, die er uitzagen als kikvorschen, dieren, die in morsige en stinkende waters zich ophouden, en derhalve eene passende gestalte waren voor die onreine geesten.

¹) die teekenen, bedriegelijke teekenen, gewaande wonderwerken, doen, en zij gaan uit, ziedaar de dienst door die satanische geesten te verrigten, tot de koningen der geheele wereld om hen, door middel van hunne bedrieglijke wonderen, te vergaderen tot den krijg, waarvan hierna, in 19, 11-21, gesproken wordt, van den grooten dag des almachtigen Gods, den gerechtsdag over het antichristisch Heidendom. Het zal al zijne krachten inspannen om het Christendom te vernietigen, maar eene groote nederlaag krijgen, gelijk hierna, in vs 16, voorzegt wordt.

²) Zie ik kom als een dief! Zalig hij, enz. Vers 15 bevat eene korte vermanende en tot waakzaamheid opwekkende tusschenrede.

³) En hij zal hen vergaderen. Naar het Grieksch luidt het hier: en zij, die drie onreine geesten (vs 13, vergaderden hen, die antichristische koningen (vs 14), op de plaats, die in het Hebreewsch genoemd wordt Armagedon, lees: Har-Magedon., of, naar eene andere Grieksche lezing: Har-Mageddon, dat is: de berg Mageddon. Mageddon, dat in 't Hebreewsch Megiddo, doch ook (Zach 12, 11) Megiddon wordt geschreven, is de eigennaam van eene plaats, in de gewijde geschiedenis vermaard om de nederlaag der Kanaänietische koningen onder de regeering van Debora (Regt 5, 19). Dewijl nu de plaats, waar die Apocalyptische antichristische kongingen (vs 14) tot den strijd vergaderen met dien naam van Mageddon genoemd wordt, zoo geeft dit te kennen, dat zij de nederlaag zullen krijgen, evenals eenmaal die Kanaänietische vorsten bij Mageddon. De naam Armagedon (Har-Mageddon) wordt hier niet historisch, maar zinnebeeldig gebezigd.

⁴) eene groote, luide, stem. Het was de stem van God zelve, want zij ging uit van den troon. En die stem riep: Het is geschied: wat bevolen was (vs 1), is geschied: de zeven toornschalen zijn uitgegoten.

⁵) En er kwamen bliksemen, en donderslagen, en rollende donders, en er kwam eene groote aardbeving, hoedanige nooit te voren, van dat er een mensch was op aarde, de

homines fuerunt super terram : danige er nooit eene geweest
 talis terræmotus, sic magnus. was sedert de menschen op de
 19 * Et facta est civitas magna in aarde waren : zoodanig eene
 tres partes: et civitates Gentium aardbeving, zóó groot. * En de 19
 ceciderunt. et Babylon magna groote stad werd in drie stukken
 venit in memoriam ante Deum, gescheurd : en de steden der
 dare illi calicem vini indigna- Heidenen stortten in¹. en God
 tionis iræ ejus. * Et omnis insula was het groote Babylon indach-
 20 fugit, et montes nonsuntinveni- tig², om het den beker te geven
 van den toornwijn zijner gràm-
 21 * Et grando magna sicut talem- schap. * En alle eiland vlood 20
 wientum descendit de cælo in weg, en geen bergen werden er
 21 * Et grando magna sicut talem- meer gevonden. * En een groote 21
 wientum descendit de cælo in hagel zwaar als een talent viel
 homines : et blasphemaverunt uit den hemel op de menschen :
 Deum homines propter plagam en de menschen lasterden God
 grandinis: quoniam magna facta om de plaag des hagels : want
 est vehementer. zij was zeer groot.

aarde geteisterd had. Zinnebeeldige voorstelling van een zwaar strafgerigt over het Heidensche Rome en het Keizerrijk.

1) *En de groote stad*, het groote Babylon (14, 8), het Heidensche Rome, de hoofdstad van het wereldrijk, werd door die groote aardbeving in drie stukken gescheurd : en de steden der Heidenen, de overige steden van het wereldrijk, stortten in.

2) *en God was het groote Babylon*, de groote stad (vs 19), indachtig, waarvan deze schrikkelijke aardbeving (vs 18) het bewijs was ; indachtig, om haar te laten drinken uit den beker van den toornwijn zijner gramschap. En (de beschrijving van deze zevende of laatste tuchtiging Gods ter bekeering der goddeloozen gaat nog voort) *alle eiland vlood weg : en geen bergen werden er meer gevonden* : door die schrikkelijke aardbeving werd alles van zijne plaats gerukt. *En een groote hagel*, bestaande uit hagelsteenen, waarvan elk een talent zwaar was, viel uit den hemel op de menschen : maar ook deze laatste plaag van tuchtiging bragt hen niet tot bekeering : integendeel zij lasterden God om de plaag des hagels : want zij, deze plaag des hagels, was zeer groot. De menigte van groote onheilen, die overal het Romensche Keizerrijk troffen, werden door de Heidenen toegeschreven aan de verkondiging en uitbreiding van het Christendom. Zie den H. August. Retr. II. de civ. Lib 1.

Met het uitgieten van die zevende toorn-schaal in de lucht (vs 17), in den luchthemel, zijn Gods voorloopige strafgerigten, die tot bekeering hadden moeten leiden, geëindigd.

ZEVENTIENDE HOOFDSTUK.

INHOUD. Een van die zeven Engelen komt thans tot Joannes, en zegt, dat hij hem het strafgerigt der groote hoer zal toonen: en hij voert hem in den geest naar eene woestijn. Joannes nu ziet aldaar eene in scharlaken gekleede en kostbaar opgeschikte vrouw zitten op een scharlaken rood beest met zeven hoofden en tien hoornen. Zij droeg een gouden beker vol gruwelen in hare hand, en op haar voorhoofd las men: Het groote Babylon, de moeder der hoererijen. En Joannes zag, dat de vrouw dronken was van het bloed der heiligen, vs 1—6. Hij staart dit nieuwe gezigt verwonderd aan, niet wetende wat het te beduiden heeft; doch de Engel geeft er hem eene verklaring van, die echter wederom haren verborgen zin heeft, vs 7—18.

1 * Et venit unus de septem
 Angelis, qui habebant septem
 phialas, et locutus est mecum,
 dicens: Veni ostendam tibi
 damnationem meretricis magnæ,
 quæ sedet super aquas multas,
 2 * cum qua fornicati sunt reges
 terræ, et inebriati sunt qui in-
 habitant terram de vino pro-
 3 stitutionis ejus. * Et abstulit me
 in spiritu in desertum. Et vidi
 mulierem sedentem super bes-

* Een van de zeven Engelen¹,
 die de zeven schalen hadden
 kwam, en sprak met mij, zeggen-
 de: Kom! ik zal u het oordeel
 toonen van de groote hoer, die
 aan de vele wateren gezeten is,
 * met welke de koningen der
 aarde hoereerden², en dronken
 werden de aardbewoners van
 den wijn harer hoererij³. * En
 3 hij voerde mij weg in den geest
 naar eene woestijn⁴. En ik zag
 eene [vrouw⁵ gezeten op een

1) *En een van de zeven Engelen* (16, 1), die allen thans hunne toornschalen hadden uitgegoten, kwam nu en zeide tot Joannes, dat hij hem het oordeel, het laatste strafgerigt, wilde toonen van de groote hoer, het strafgerigt, hetwelk de groote hoer zou treffen, die aan de vele wateren gezeten is: hiermede is door eene personificatie aangeduid het afgodisch Rome, de hoofdstad van het Romeinsch wereldrijk (vgl. vs 18), verpersoonlijkt door het beest, dat opkwam uit de zee (13, 1). Die hoofdstad wordt voorgesteld als de groote hoer, als zijnde de voornamste zetel en de verbreidster der afgoderij (vgl. 14, 8). Hoererij is in den prophetischen stijl afgoderij, als vroeger reeds gezegd is. Het zitten van die groote hoer aan vele wateren, even als Babylon (Jer 51, 13), beteekent zinnebeeldig hare heerschappij over vele volken en natiën en tongen, gelijk de Engel zelf dit hierna (vs 15) verklaart.

2) *met welke de koningen der aarde hoereerden*, die zij door haar voorbeeld en invloed tot afgoderij gebragt of daarin versterkt had. Vgl. 18, 3.

3) *en dronken werden de aardbewoners van den wijn harer hoererij*. Joannes had hier met zijne relatieveische woordvoeging kunnen voortgaan: *en die de aardbewoners dronken maakte van den wijn der hoererij*. Vgl. 14, 8 en 18, 3.

4) *En hij voerde mij weg in den Geest*, enz. In zijnen staat van geestverrukking kwam het Joannes voor, alsof de Engel hem wegvoerde naar eene woestijn. Daar zal hij hem de groote hoer (vs 1), het Heidensch Rome, toonen; daar zit zij, in eene woestijn, waardoor zinnebeeldig hare aanstaande algeheele verwoesting werd aangeduid.

5) *En ik zag eene vrouw*, enz. De gedaante der hoer wordt thans beschreven. Zij was gezeten op een scharlakenrood beest. Die vrouw, als reeds gezegd is, beteekent Rome, de Heidensche wereldstad; en het hier genoemde beest stelt het afgodisch Romeinsch Keizerrijk voor. 't Is hetzelfde beest, dat wij uit 13, 1, volg. reeds

tiam coccineam, plenam nomini-
 bus blasphemiarum, habentem capi-
 4 ta septem, et cornua decem. * Et
 mulier erat circumdata purpura,
 et coccino, et inaurata auro, et
 lapide pretioso, et margaritis,
 habens poculum aureum in manu
 sua, plenum abominatione, et
 5 immunditia fornicationis ejus :
 * Et in fronte ejus nomen scrip-
 tum : *Mysterium* : *Babylon*
 magna, mater fornicationum, et
 6 abominationum terrarum. * Et vidi
 mulierem ebriam de sanguine
 sanctorum, et de sanguine mar-
 tyrum Jesu. Et miratus sum
 cum vidissem illam admiratione
 7 magna. * Et dixit mihi Angelus :
 Quare miraris ? Ego dicam tibi
 sacramentum mulieris, et bes-

scharlakenrood beest, dat vol
 namen was van godslastering,
 zeven hoofden had, en tien hoorn-
 4 nen. * En de vrouw was bekleed
 met purper, en scharlaken, en
 opgetooid met goud, en edelge-
 steente, en paarden¹, en zij had
 in hare hand een gouden beker,
 vol van gruwel, en van de onrein-
 5 heid harer hoererij² : * En op
 haar voorhoofd stond een naam
 geschreven : *Eene geheimenis* :
 Het groote Babylon, de moeder
 van de hoererijen, en van de
 6 gruwelen der aarde³. * En ik zag
 de vrouw dronken van het bloed
 der heiligen, en van het bloed
 der getuigen van Jesus⁴. En toen
 ik haar gezien had verwonderde
 ik mij met groote verwondering⁵.
 * En de Engel zeide tot mij :
 7 *Waarom verwondert gij u ? Ik*

hebben leeren kennen. De kleur van het beest was *scharlakenrood*. De *scharlakenroode* kleur van het beest symboliseert het door het beest vergoten bloed der martelaren. *Zeven hoofden, en tien hoornen* had dit beest (zie boven op 13, 1), en het was *vol namen van godslastering, godslasterlijke benamingen*. Zie noot 1 op bladz. 370.

¹) *En de vrouw was gekleed met purper, en scharlaken* : het purper wijst op hare heerschappij (vgl. vs 18), en het scharlaken op het door haar vergoten bloed der martelaren ; zij was voorts *getooid, als overdekt, met goud, en edelgesteente, en paarden, allerschijnbaarst, als eene koningin uitgedost*.

²) *en zij had in hare hand een gouden beker, vol van gruwel*, (naar het Grieksch: *gruwelen*), en, dat is, *van de onreinheid harer hoererij, vol van den gruwelwijn harer hoererij* : den beker, waaruit zij de koningen en de volken gedrenkt had met *den wijn harer hoererij* (vgl. vs 2 en 14, 8).

³) *stond een naam geschreven : Eene geheimenis*, d. i. een geheimzinnige naam : *Het groote Babylon*. Het is een geheimzinnige naam, omdat hier aan Rome de naam van Babylon gegeven wordt, gelijk boven (11, 8) aan Jerusalem de naam van Sodoma en van Egypte. Het groote Babylon (Rome) heet voorts *de moeder van de hoererijen*, doch naar eene andere Grieksche lezing : *de moeder van de hoeren*, d. i. de stad, die de andere steden der Heidenen (vgl. 14, 8 en 16, 19), hare dochters, tot hoeren gemaakt had, d. i. door haar voorbeeld en invloed tot afgoderij gebragt of daarin versterkt had ; en de moeder *van de gruwelen der aarde*, die de gansche aarde met de gruwelen der afgoderij vervuld had. Vgl. 13, 3, 4, 15, volg. ; 14, 8.

⁴) *dronken was zij, de bloeddorstige, van het door haar vergoten bloed der heiligen, der Christenen, en, dat is, van het bloed der getuigen van Jesus, der martelaren, van het bloed dergenen, die om hunne belijdenis van Jesus door haar vanden terdood gebragt*.

⁵) *verwonderde ik mij met groote verwondering*. Eene Hebreeuwsche zegswijze, gelijk bij Mattheus 2, 10 ; de zin is : ik verwonderde mij grootelijks. Joannes was grootelijks verwonderd over her visioen van deze vrouw op dat beest met zeven hoofden en tien hoornen, omdat hij niet begreep, wat deze *verborgenheid* (vs 7) beduidde.

tiæ, quæ portat eam, quæ
 habet capita septem, et cornua
 8 decem. * Bestia, quam vidisti,
 fuit, et non est, et ascensura
 est de abysson, et in interitum
 ibit : et mirabuntur inhabi-
 tantes terram (quorum non sunt
 scripta nomina in Libro vitæ
 a constitutione mundi) videntes
 bestiam, quæ erat, et non est.
 9 * Et hic est sensus, qui habet
 sapientiam. Septem capita : sep-
 tem montes sunt, super quos
 mulier sedet, et reges septem
 10 sunt * Quinque ceciderunt, unus
 est, et alius nondum venit : et
 cum venerit, oportet illum breve
 zal u¹ de verborgenheid zeggen
 van de vrouw, en van het beest,
 dat haar draagt, dat de zeven
 hoofden, en de tien hoornen heeft.
 * Het beest, dat gij zaagt, was, 8
 en is niet, en het zal uit den
 afgrond opstijgen, en ten ver-
 derve gaan²: en de aardbewoners
 (wier namen niet van de grond-
 legging der wereld afgeschreven
 staan in het Boek des levens)
 zullen zich verwonderen³, als
 zij het beest zien, dat was, en
 niet is. * Ook hier komt verstand 9
 te pas, dat wijsheid heeft⁴. De ze-
 ven hoofden : zijn zeven bergen⁵,
 waarop de vrouw gezeten is, en
 het zijn zeven koningen⁶. * De vijf 10
 zijn gevallen, de ééne is er, en
 de andere is nog niet gekomen :
 en wanneer hij zal gekomen zijn,
 moet hij een korten tijd blijven⁷.

¹ *Waarom verwondert gij u? Ik zal u*, enz. De vraag des Engels dient als tot inleiding van zijne hierna (vs 8. volg.) volgende verklaring *der verborgenheid* van het beest en de vrouw. De vrouw en het beest met zijne zeven hoofden en tien hoornen maken slechts ééne verborgenheid uit; want de *wereldstad* is de gebiedster van het *wereldrijk*, en de vrouw *zit op* het beest.

² *Het beest, dat gij zaagt, was*, het antichristisch Keizerrijk bestond eenmaal, vertegenwoordigd door zijne vijf eerste Keizers, Augustinus, Tiberius, Caligula, Claudius en Nero, *en het is niet*, doch thans bestaat het niet. Na den dood van Nero, tijdens die tusschenregering van Galba, Otho en Vitellius, kon het Keizerrijk gezegd worden niet te bestaan (zie boven noot 2 op bladz. 369); *en uit den afgrond opstijgen*, wederom bestaan, *en dan voor altijd ten verderve gaan*: vernietigd worden.

³ *en de aardbewoners*, dezulke namelijk *wier namen niet van de grondlegging der wereld af geschreven staan in het Boek des levens* (zie op 13, 8). *als zij het beest zien dat was, en niet is* (sommige HSS. voegen hier nog bij: *en zijn zal*), *zullen zich verwonderen*, het beest in verwondering naloopen, omdat het genezen werd van zijne doodelijke wonde. Zie 13, 3.

⁴ *Ook hier*, (naar het Grieksch, eenvoudig: *hier*) *komt verstand te pas, dat wijsheid heeft*, een scherpzinnig verstand, namelijk om het raadsel op te lossen van het beest, *dat was, en niet is* en wederom zijn zal, om te vatten, in welken zin dit beest eenmaal was, daarna niet is, en toch wederom zijn zal.

⁵ *De zeven hoofden van het beest: zijn*, beduiden, *zeven bergen, waarop de vrouw gezeten is*. Hiermede is Rome aangeduid, dat op zeven heuvelen of bergen gelegen was, en daarom ook den naam droeg van *Urbs septicolis* of de *zevenheuvelige stad*.

⁶ *en het zijn zeven koningen*: die zeven hoofden beduiden tegelijk ook *zeven koningen*, d. i. zeven Romeinsche Keizers. Zie noot 2 op bladz. 369.

⁷ *De vijf eerste van die zeven koningen zijn gevallen*, gestorven (Augustus, Tiberius, Caligula, Claudius, Nero); *de ééne*, de zesde (Vespasianus), *is er*, is thans aan het bewind, ofschoon nog niet algemeen als Keizer erkend; en de andere, de zevende

- 11 tempus manere. * Et bestia, * En het beest, dat was, en niet 11
 quæ erat, et non est : et ipsa is : is ook zelf het achtste¹ : en
 octava est : et de septem est, et het is van de zeven², en het gaat
 12 in interitum vadit. * Et decem ten verderve. * En de tien hoor- 12
 cornua, quæ vidisti, decem reges ningen : die nog geen koning-
 sunt : qui regnum nondum acce- rijk ontvangen hebben, maar
 perunt, sed potestatem tamquam voor één uur magt als koningen
 reges una hora accipient post zullen ontvangen na het beest³.
 13 bestiam. * Hi unum consilium * Deze hebben éénen zin, en 13
 habent, et virtutem, et potesta- zullen hunne kracht, en magt
 14 tem suam bestię tradent. * Hi cum aan het beest overgeven. * Deze 14
 Agnopugnabunt, et Agnus vincet zullen krijg voeren tegen het
 illos : quoniam Dominus domi- Lam⁴, en het Lam zal hen over-
 winnen : want het is Heer

Titus), is nog niet als Koning gekomen; en wanneer hij zal gekomen zijn, moet hij, naar Gods raadsbesluit, slechts een korten tijd blijven: de regering van Titus was van zeer korten duur.

¹) En het beest, dat was, en niet is (het Romeinsche Keizerrijk na den dood van Nero en voordat Vespasianus algemeen als Keizer erkend was): is ook zelf het achtste (Gr. de achtste). Het beest zelf word hier de achtste koning genoemd. En misschien is hiermede de persoonlijke Antichrist aangeduid, als van welken het antichristisch Keizerdom, door de zeven Keizers vertegenwoordigd, de type of het voorbeeld was.

²) het is van de zeven. Als antitype of tegenbeeld van het antichristisch Keizerdom, door de zeven Keizers vertegenwoordigd, is de Antichrist van de zeven, hij behoort als zoodanig tot hen, maar hij is niet gelijk een van hen. En het gaat ten verderve. De Heere Jesus, zegt de Apostel, zal den Antichrist ombrengen door den adem zijnsmonds, en vernietigen door de verschijning zijner komst. Zie II Thess 2, 8. Hetgeen zoo even (vs 8) gezegd was van het antichristisch Keizerrijk, namelijk dat het ten verderve zoude gaan, dat wordt hier nu eveneens gezegd van den persoonlijken Antichrist, het tegenbeeld van het antichristisch Keizerdom.

³) En de tien hoornen van het beest zijn, beduiden, tien koningen, zij zijn hoornen aan het beest, als afgodische Heidenen en vervolgers der Christenen. Door die tien koningen, een rond getal, verstaan wij de aanvoerders van de Gothen en andere volken, die in de vierde en vijfde eeuw het Romeinsch Keizerrijk overvielen; koningen zonder koningrijk, maar die éénen zin hadden, ééne en dezelfde bedoeling, te weten een of ander gedeelte van het Romeinsche wereldrijk te overmeesteren, ten einde zich aldaar te vestigen. Onvermogen om deze aanvallers te verdrijven, zag Rome zich genoodzaakt hen tot hunne bondgenooten te maken; zóó gaven deze koningen hunne kracht, en magt over aan het beest, en ontvingen magt als koningen met het beest, maar slechts voor een uur, voor korten tijd; want weldra zouden zij van bondgenooten tot vijanden worden, een groot gedeelte van het Keizerrijk onder zich als verdeelen, en Rome, den zetel van het Keizerrijk, verwoesten.

In de Vulgaat leest men hier: *post bestiam, na het beest*: maar de Grieksche tekst luidt: *met het beest*.

⁴) Deze zullen krijg voeren tegen het Lam, daardoor namelijk, dat zij evenals het beest, met hetwelk zij gemeene zaak maken (vs 13), de Christenen zullen vervolgen. En ook deze voorzegging is vervuld geworden (zie den H. Augustinus, *de civ. Dei*, Lib. 18, Cap. 32. Orosius, Lib 7. Cap 32. Ruinart, *Historia persecutionis Vandalicæ*): en het Lam zal hen overwinnen. Men denke hier aan eene geestelijke overwinning, daarin bestaande dat die barbaarsche volken zich grootendeels tot de Christelijke godsdienst bekeerden. Zie hierover Orosius, Hist. Lib 7, Cap. 41.

norum est, et Rex regum, et qui cum illo sunt, vocati, electi, et fideles. (II Tim 6, 15. Inf. 19, 16.) * Et dixit mihi: Aquæ, quas vidisti ubi meretrix sedet, populi sunt, et Gentes, et linguæ. 15
 * Et decem cornua, quæ vidisti in bestia: hi odient fornicariam, et desolatam facient illam, et nudam, et carnes ejus manducabunt, et ipsam igni concremabunt. * Deus enim dedit in 16
 corda eorum ut faciant quod placitum est illi: ut dent regnum suum bestię donec consummentur verba Dei. * Et mulier, 17
 quam vidisti, est civitas magna, quæ habet regnum super reges terræ. 18

1) *want het Lam is Heer der heeren, en Koning der koningen.* Vgl. 19, 16. Men houde deze woorden voor een tusschenzin, waarin de reden gegeven wordt van het voorafgaand gezegde: *en het Lam zal hen overwinnen.*

2) *en die met hem zijn, de geroepenen, enz.* Deze woorden moeten verbonden worden met het voorafgaande, alsof hier achtervolgens geschreven stond: *en het Lam zal hen overwinnen, en ook die met hem zijn, de zijnen, de geroepenen, en uitverkorenen, en getrouwen, de echte Christenen, zullen te zamen met het Lam hen overwinnen, zegevieren in dezen strijd met de tien koningen, namelijk door hunne standvastige belijdenis van het Christendom te midden der vervolgingen, hun door de barbaarsche volkeren aangedaan.*

3) *De wateren, die gij zaagt* (zie vs 1) *waar de hoere gezeten is, enz.* De wateren zijn, beteekenen, volken, en Natiën, en talen, de menigte van volkeren, die aan Rome's heerschappij onderworpen zijn.

4) *En de tien hoornen, die gij zaagt* (zie vs 3) *aan het beest, welke tien hoornen tien koningen beteekenen* (vs 12): *die zullen de hoereerster* (naar het Grieksch: *de hoere*) *haten en haar* (Rome) *woest, en naakt maken, haar verwoesten en uitplunderen, en haar vleesch eten, haren rijkdom verslinden, en haar met vuur verbranden.* Alarik, Genserik en Totila waren de volbrengers van deze voorzegging

5) *Want God heeft hun in het hart gegeven te doen, enz.* Het lag in het plan van Gods voorzienigheid toe te laten, dat deze tien koningen *hun koningschap aan het beest zouden geven, gemeene zaak zouden maken met het beest, totdat de woorden Gods, de van Gods wege aangekondigde strafgerigten over Babylon* (14, 8), *volbragt worden, hunne volvoering zouden krijgen, zullende alsdan die tien koningen zelfen de uitvoerders zijn van die strafgerigten.*

6) *En de vrouw, die gij zaagt* (zie vs 3), *is de groote stad, te weten Babylon of Rome, de stad, die het koningschap heeft over de koningen der aarde, de hoofdstad van het Keizerrijk, welks heerschappij destijds zich over het grootste gedeelte der toen bekende wereld uitstreckte.*

ACHTTIENDE HOOFDSTUK.

INHOUD. Hierna ziet Joannes een magtigen Engel uit den hemel nederdalen, die met eene geweldige stem Babylons val en verwoesting tot straf voor hare zonden *proleptisch* aankondigt, vs 1—3. Hierop hoort hij eene andere stem uit den hemel, welke den dienstknechten Gods beveelt die stad te verlaten, om niet te lijden van het strafgerigt, dat over haar gaat uitgeoefend worden; waarna diezelfde Engel deels aankondigend, deels beschrijvend, het strafgerigt over Babylon kennen doet, vs 4—20. Babylons aanstaande ondergang wordt hierop door een anderen Engel zinnebeeldig aangeduid, en als eene welverdiende straf voor hare misdrijven voorgesteld, vs 21—24.

1	* Et post hæc vidi alium Angelum descendentem de cælo, habentem potestatem magnam : et terra illuminata est a gloria ejus. * Et exclamavit in fortitudine dicens : Cecidit, cecidit Babylon magna : et facta est habitatio dæmoniorum, et custodia omnis spiritus immundi, et custodia omnis volucris immundæ, et odibilis : (<i>Is 21, 9. Jer 51, 8. Sup 14, 8.</i>) * quia de vino iræ fornicationis ejus biberunt omnes gentes : et reges terræ cum illa fornicati sunt : et mercatores terræ de virtute deliciarum ejus divites facti sunt.	* En hierna ¹ zag ik eenen anderen Engel uit den hemel nederdalen, die eene groote magt had : en de aarde werd verlicht van zijnen glans. * En hij riep met eene krachtige stem zeggende : Gevallen, gevallen ² is het groote Babylon : en eene woonstede geworden van duivelen, en eene gevangenis van allen onreinen geest, en eene gevangenis ³ van alle onrein, en hatelijk gevogelte ! * want van den toornwijn harer hoererijs ⁴ hebben al de volken gedronken : en de koningen der aarde hebben met haar gehoereerd : en de kooplieden der aarde zijn rijk geworden van de magt harer weelde. * En ik hoorde eene andere stem uit den hemel ⁵ , zeggende : Ga uit haar weg mijn	1 2 3 4

1) *hierna*, nadat aan Joannes in het voorafgaand gezigt (17, 3, volg.) de vrouw vertoond was, die het voorwerp zou zijn van Gods strafgerigt, zag hij *een anderen Engel*, dan den laatstgenoemden in 17, 1, 7 en 15, *uit den hemel nederdalen*, een Engel, *die eene groote magt had* : welke groote magt daarin zichtbaar was, dat *de aarde verlicht werd van zijnen glans*, van den glans zijner hemelsche heerlijkheid.

2) *En hij riep met eene krachtige stem*, om overal zoo verre Rome's heerschappij zich uitstreckte, zijne aankondiging van den aanstaanden val der wereldstad prophetisch te doen hooren : *Gevallen, gevallen*, enz. Zie op 14, 8.

3) *en eene woonstede geworden van duivelen, en eene gevangenis*, enz. Rome's aanstaande algeheele verwoesting wordt hier zinnebeeldig voorgesteld. Vgl. *Is 13, 19-22 34, 13-16. Jer 50, 39. Soph 2, 14.*

4) *want van den toornwijn harer hoererijs*, enz. Ziedaar de reden van het strafgerigt harer aanstaande verwoesting. Zie voorts op 14, 8 en 17, 2. *De magt harer weelde*, hare overmaat van weelde, de buitensporigheid harer weelde had de kooplieden der aarde rijk gemaakt. Vgl. vs 11 en 23.

5) *eene andere stem, eene stem die uit den hemel kwam*, de stem van een Engel, die hier spreken gaat in den naam van God.

populus meus : ut ne participes
 sitis delictorum ejus, et de plagis
 5 ejus non accipiatis. * Quoniam
 pervenerunt peccata ejus usque
 ad cælum, et recordatus est
 Dominus iniquitatum ejus.
 6 * Reddite illi sicut et ipsa red-
 didit vobis : et duplicate duplicia
 secundum opera ejus : in poculo,
 quo miscuit, miscete illi duplum.
 7 * Quantum glorificavit se, et in
 deliciis fuit, tantum date illi tor-
 mentum et luctum : quia in cor-
 de suo dicit : Sedeo regina : et
 vidua non sum : et luctum non
 8 videbo. (Is 47, 8.) * Ideo in una
 die venient plagæ ejus, mors, et
 luctus, et fames, et igne combu-
 retur : quia fortis est Deus, qui
 judicabit illam.

volk ! opdat gij¹ niet deelachtig
 wordt aan hare zonden, en niet
 ontvangt van hare plagen.
 * Want hare zonden kwamen tot
 5 aan den hemel, en God is hare
 ongerechtigheden indachtig ge-
 worden². * Vergeldt haar even
 6 als zij u vergolden heeft³ : en
 geeft het dubbel naar hare wer-
 ken⁴ : schenkt haar in den beker,
 dien zij heeft ingeschonken, het
 dubbel in. * Zooveel zij zich
 7 zelve verheerlijkte, en weelde-
 rig was, doet haar even zooveel
 smart en rouwe aan⁵ ! want in
 haar hart zegt zij : Ik troon⁶ als
 koningin : en weduwe ben ik
 niet : en geen rouw zal ik zien.
 * Daarom zullen hare plagen
 8 op éénen dag komen, dood, en
 rouw, en honger, en met vuur
 zal zij verbrand worden : want
 sterk is God, die haar zal oor-
 deelen⁷ !

1) Ga uit haar weg mijn volk ! opdat gij, enz. Die stem uit den hemel vermaant de Christenen te Rome, om deze ter verwoesting gedoemde stad bij tijds te verlaten, ten einde niet deelachtig te worden aan hare zonden, d. i. aan de straffen, welke zij ondergaan zal voor hare zonden (vgl. Gn 19, 15), en niet te ontvangen van de plagen, bevrijd te zijn van de onheilen, die haar weldra zouden overkomen.

2) Want hare zonden kwamen tot aan den hemel : zij stapelde zonden op zonden, en de stapel harer zonden reikte tot den hemel (vgl. Esdr 9, 6), en God is hare ongerechtig-
 heden indachtig geworden : hij heeft besloten die te straffen.

3) Vergeldt haar even als zij u vergolden heeft : enz. Die stem uit den hemel wendt zich thans tot hen, die de werktuigen of uitvoerders zullen zijn van Gods wraak over Rome. — Naar eene andere Grieksche lezing luidt het hier : Vergeldt haar even als zij vergolden heeft, d. i. doet haar, wat zij anderen heeft aangedaan !

4) en, ja, geeft haar het dubbel naar hare werken : vergeldt haar in dubbele mate de onheilen, die zij anderen berokkend heeft ! Deze gedachte wordt in beeldspraak herhaald : schenkt haar in den beker, dien zij heeft ingeschonken, het dubbel in, de onheilen, die zij anderen berokkend heeft, brengt die verdubbeld over haar !

5) Zooveel zij zich zelve verheerlijkte, trotsch en hoogmoedig aanstelde, en weelderig was, in weelde en overdaad zich baadde, doet haar even zooveel smart en rouwe aan !

6) want in haar hart zegt zij : Ik troon, enz. Een bewijs van haren dartelen trots en overmoed. Zij verheft zich op hare wereldheerschappij (ik troon als koningin), en pogchende op haren rijkdom aan steden en volkeren, over welke zij den scepter zwaait (weduwe ben ik niet, maar eene vruchtbare kinderrijke moeder), houdt zij in de vermetelheid van haren overmoed zich verzekerd, dat zij nooit geene hulpelooze vrouw, geene kinderlooze worden zal (geen rouw zal ik zien d. i. door ondervinding leeren kennen). Men vergelijk hier 's Isaias voorzegging (47) aangaande den val van het Babylon der Chaldeërs.

7) Daarom, om dien overmoed der trotsche wereldstad, zullen hare plagen, de straffen,

9 * Et flebunt, et plangent se
super illam reges terræ, qui cum
illa fornicati sunt, et in deliciis
vixerunt, cum viderint fumum
10 incendii ejus : * longe stantes
propter timorem tormentorum
ejus, dicentes : Væ, væ civitas
illa magna Babylon, civitas illa
11 fortis : quoniam una hora venit
judicium tuum. * Et negotia-
tores terræ flebunt, et lugebunt
super illam : quoniam merces
eorum nemo emet amplius :
12 * merces auri, et argenti, et
lapidis pretiosi, et margaritæ,
et byssi, et purpuræ, et serici, et
cocci, (et omne lignum thynum,
et omnia vasa eboris, et omnia

* En de koningen der aarde, 9
die met haar hoereerden, en in
weelde leefden, zij zullen om
haar weenen, en weeklagen, als
zij den rook zien van haren
brand : * van verre staande uit 10
vrees voor hare pijnen, en zeg-
gende : Wee, o wee ! die groote
stad Babylon, die magtige stad !
dat uw oordeel in één uur ge-
komen is ! * En de kooplieden 11
der aarde zullen weenen³, en
over haar treuren : omdat nie-
mand hunne waren meer koopen
zal : * waren van goud, en zil- 12
ver, en edelgesteente⁴, en paar-
len, en byssus, en purper, en
zijde, en scharlaken⁵ (en allerlei
thyinen-hout⁶, en allerlei huis-

die zij verdiend heeft, op éénen dag, plotseling en terzelfder tijd, haar over-komen vier plagen : dood, en rouw, en hongers, de rampen van den oorlog, die haar zullen verwoesten en met vuur zal zij verbrand worden (vgl. 17, 16); en dit strafvonnis zal onfeilbaar aan haar voltrokken worden, want sterk, alvermogenend, is God, die haar zal oordeelen, doch naar het Grieksch : die haar geoordeeld heeft, die dit vonnis over haar heeft uitgesproken.

1) *En de koningen der aarde, die met haar, enz.* Eene verdere (dichterlijk prophetische) beschrijving van Rome's ondergang. *De koningen der aarde*, (vgl. 17, 2), de vasallen van deze wereld-vorstin, zij, die met haar hoereerden, en in weelde leefden.... zullen over haar weenen, en weeklagen, als zij den rook zien opgaan van haren brand : van verre staande, terwijl zij van verre staan, uit vrees voor hare pijnen, om niet door hare vlammen verteerd te worden, en zeggen : Wee, o wee ! die groote stad Babylon, die magtige stad ! — Wij meenen, omdat hier volgt, uw oordeel, dat in den Griekschen tekst de nominatief met het artikel gebezigd is voor den vocatief (zie onze *Gram. Graecit.* § 29, 1), en zouden verkiezen hier te vertalen : *Gij groote stad, Babylon, gij magtige stad !*

Het herhaalde tusschenwerpsel *Wee, o wee !* dient hier om de smart aan te duiden over het verlies dat zij lijden moeten door Rome's ondergang. De gedachte aan hare grootheid en magt maakt die smart nog gevoeliger.

2) *dat (de oorzaak van hunne weeklagt) uw oordeel, uwe straf, in één uur, plotseling, gekomen is.*

3) *En de kooplieden der aarde zullen weenen, enz.* Zij zullen weenen en treuren over haar, over Rome's ondergang : omdat niemand hunne waren (Grieksch *hunne lading*) meer koopen zal. Het is hyperbolisch gezegd, en de zin is : omdat door Rome's val hun handel een allergevoeligsten slag ontvangt.

4) *waren (Gr. lading) van goud, en zilver, en edelgesteente, enz.* Wij hebben hier (vs 12, volg.) eene optelling van allerlei, meestendeels zeer kostbare koopwaren, die eenig denkbeeld geven van Rome's weelde en overdaad.

5) *byssus, fijn lijnwaad, en purper, en zijde, en scharlaken, purperen, zijden en scharlaken kleedingstoffen.*

6) *allerlei thyinen-hout, allerlei huisraad van thyinen-hout, een kostbaar en welriekend hout van den boom, bij de Grieken thuon of ook thuia genoemd, misschien niet verschillend van den citrus der Romeinen.*

vasa de lapide pretioso, et æra-
 mento, et ferro, et marmore,
 13 * et cinnamomum) et odoramen-
 torum, et unguenti, et thuris, et
 vini, et olei, et similæ, et tritici,
 et jumentorum, et ovium, et
 equorum, et rhedarum, et manci-
 piorum, et animarum hominum.
 14 * Et poma desiderii animæ
 tuæ discesserunt a te, et omnia
 pinguia, et præclara perierunt a
 te, et amplius illa jam non
 15 inveniunt. * Mercatores horum,
 qui divites facti sunt, ab ea longe
 stabunt propter timorem tor-
 mentorum ejus, flentes, ac lu-
 16 gentes, * et dicentes : Væ, væ
 civitas illa magna, quæ amicta
 erat bysso, et purpura, et cocco,
 et deaurata erat auro, et lapide
 17 pretioso, et margaritis : * quo-
 niam una hora destitutæ sunt
 tantæ divitiæ, et omnis guber-
 nator, et omnis, qui in lacum
 navigat, et nautæ, et qui in
 mari operantur, longe steterunt,

raad van elpenbeen, en allerlei
 huisraad van kostelijk gesteente¹, en van koper, en van ijzer,
 en van marmer, * en kaneel)¹³
 en reukwerk, en balsem,
 en wierook, en wijn, en olie, en
 meelbloem, en tarwe, en last-
 dieren², en schapen, en paarden,
 en wagens, en slaven, en men-
 schen-zielen³. * En het ooft¹⁴
 waaraan uwe ziel lust had is
 van u weggegaan⁴, en al wat
 lekker, en wat prachtig is, 't is
 voor u verloren, en men zal het
 niet meer vinden⁵. * De koop-
 15 lieden in deze dingen, die van
 haar rijk werden, zullen uit
 vrees voor hare pijnen⁶ van
 verre staan, weenende, en treu-
 rende, * en zeggende : Wee, o
 16 wee ! die groote stad, die⁷ ge-
 kleed was in byssus, en purper,
 en scharlaken, en overdekt met
 goud, en edelgesteente, en paar-
 len : * dat in één uur zoo groot¹⁷
 een rijkdom verwoest is, en alle
 stuurman, en alle meervaarder⁸,
 en het scheepsvolk, en die de
 zee bearbeiten⁹, stonden van

1) allerlei huisraad van kostelijk gesteente, doch naar eene andere Grieksche lezing : van kostelijk hout.

2) en lastdieren. Misschien moeten wij hier bepaaldelijk aan rundvee denken.

3) en slaven, en menschen-zielen, en lijfeigenen, allerlei lijfeigenen, slaven en slavinnen.

4) het ooft waaraan uwe ziel lust had, waaraan gij gewoon waart te lekkertanden (de kooplieden worden hier verbeeld de rampzalige stad toe te spreken) is van u weggegaan.

5) en men zal het niet meer vinden. Naar eene andere Grieksche lezing : en gij zult het niet meer vinden.

6) De kooplieden in deze dingen, zij die in bovengenoemde (vs 11-14) waren handel dreven, ze aan Rome verkochten en van haar rijk werden, zich door dien handel verrijkten, zullen uit vrees voor hare pijnen, enz. Zie boven op vs 10.

7) Wee, o wee ! die groote stad, die, enz. Zie boven op vs 10. Doch hier bestaat geene reden aan den nominatief met het artikel de beteekenis van den vocatief te geven.

8) en alle stuurman, en alle meervaarder, zulken, die de meren of binnenlandsche wateren bevaren : et omnis, qui in lacum navigat, naar de Vulgaat. Doch in plaats van in lacum moet hier, naar het Grieksch (ets topon) in locum gelezen worden, en wij twijfelen niet, of in locum hier ook wel de oorspronkelijke lezing der Vulgaat geweest zij. Naar die lezing zijn hier dezulken beteekend, die geregeld naar eene bepaalde haven-plaats varen.

9) en die de zee bearbeiten, zoovelen de zee bouwen, van de zee leven. De Romeinen noemden dit exercere mare.

- 18 * et clamaverunt videntes locum incendii ejus, dicentes : Quæ similis civitati huic magnæ ?
 19 * Et miserunt pulverem super capita sua, et clamaverunt flentes, et lugentes, dicentes : Væ, væ civitas illa magna, in qua divites facti sunt omnes, qui habebant naves in mari de pretiis ejus : quoniam una hora desolata est.
- 20 * Exulta super eam cælum, et sancti Apostoli, et Prophetæ : quoniam judicavit Deus iudicium vestrum de illa. * Et sustulit unus Angelus fortis lapidem quasi molarem magnum, et misit in mare, dicens : Hoc impetu mittetur Babylon civitas illa magna, et ultra jam non inveniatur. * Et vox citharæodorum, et musicorum, et tibi canentium, et tuba non audietur
- verre, * en de plaats¹ van haren brand ziende riepen zij uit, zeggende : Wie was die groote stad gelijk² ? * En zij wierpen stof op hunne hoofden³, en weenende, en treurende riepen zij, zeggende : Wee, o wee ! die groote stad⁴, waarin allen, die schepen op de zee hadden, rijk werden van hare kostelikheden⁵ : dat zij in één uur verwoest is !
- * Verheug u over haar o hemel, en gij heilige Apostelen, en gij Propheten ! want God heeft u regt verschaft tegen haar⁶. * En een sterke Engel hief een steen op⁷ als een molensteen zoo groot, en wierp dien in de zee, zeggende : Met dit geweld zal Babylon⁸ die groote stad neêrgevoeren worden, en men zal haar niet meer vinden. * En geen geluid meer van harpslagers⁹, en van zangers, en van fluitspelers, en van bazuiners

1) en de plaats (naar eene andere Grieksche lezing : en den rook) van haren brand ziende, enz. Vgl. vs 9.

2) Wie was die groote stad gelijk ? Eene vraag van weeklagt en gejammer.

3) En zij wierpen stof op hunne hoofden, een teeken van hunnen rouw (Vgl. I Kon 4, 12).

4) Wee, o wee ! die groote stad. Zie boven, op vs 10.

5) waarin allen, die schepen, koopvaardij-schepen, op de zee hadden, en hier hunne waren ter markt bragten, rijk werden van hare kostelikheden, van haar zilver en goud Vgl. Ez 27, 29, volg. Zie voorts op vs 10.

6) Verheug u over haar, o hemel, en gij, heilige Apostelen, en Propheten (naar eene andere Grieksche lezing : en gij heiligen (gij Christenen), en gij Apostelen, en gij Propheten ! want God heeft u regt verschaft tegen haar, het oordeel van veroordeeling, dat zij aan u verdiend had, over haar geveld. De hemelingen en zoovelen op aarde den Heere toebehooren worden door die hemelsche stem (vs 4) opgewekt om zich te verblijden over Babylons ondergang, waardoor God zijne straffende gerechtigheid verheerlijkte en het onrecht den zijnen aangedaan gewroken had.

7) En een sterke Engel hief een steen op, enz. Vgl. Jer 51, 63, volg. Nog eenmaal wordt Babylons ondergang aangekondigd, maar nu zinnebeeldig, door eene symbolische handeling, Rome, als de groote Heidensche wereldstad, is onherstelbaar vergaan.

8) Met dit geweld zal Babylon, enz. Naar het Grieksch : zóó, met geweld, zal Babylon, enz.

9) En geen geluid van harpslagers, enz. Eene soort van concrete voorstelling (vs 22-23) van Babylons verwoesting. Vgl. Jer 7, 34. Ez 26, 13. Hare luidruchtige vreugde zal in eene akelige stilte veranderd worden.

in te amplius : et omnis artifex
 omnis artis non inveniatur in
 te amplius : et vox molæ non
 23 audietur in te amplius : * et lux
 lucernæ non lucebit in te am-
 plius : et vox sponsi, et sponsæ
 non audietur adhuc in te : quia
 mercatores tui erant principes
 terræ, quia in veneficiis tuis
 24 erraverunt omnes gentes. * Et
 in ea sanguis prophetarum et
 sanctorum inventus est : et om-
 nium, qui interfecti sunt in
 terra.

zal in u meer gehoord worden :
 en geen kunstenaar in eenige
 kunst¹ zal in u meer gevonden
 worden : en geen geluid van den
 molen zal in u meer gehoord
 worden² : * en geen licht der
 23 lampe zal in u meer schijnen :
 en geene stem van bruidegom,
 en bruid³ zal in u meer gehoord
 worden : want uwe kooplieden⁴
 waren de grooten der aarde,
 want door uwe tooverdranken
 werden al de volken verleid.
 * En in haar⁵ is het bloed ge-
 24 vonden van profeten en heil-
 igen : en van allen, die op de
 aarde gedood zijn.

¹) *en geen kunstenaar in eenige kunst*, enz. Natuurlijk! Want in eene verwoeste en ontvolkte stad vinden kunstwerken geen vertier.

²) *en geen geluid van den molen*, enz. Men denke aan den handmolen, in ieder huis te vinden, om het koorn tot meel te malen; wat dagelijks geschiedde, en gewoonlijk op een bepaald uur van den dag; dit molen-geraas gaf eene zekere levendigheid aan de straten eener volkrijke stad. Vgl. Jer 25. 10. Maar dat geraas zal in Babylon voortaan niet meer gehoord worden.

³) *en geen licht der lamp zal in u meer schijnen : en geene stem van bruidegom, en bruid*, enz. De zin schijnt wel: Uwe gastmalen en uwe bruiloftsfeesten hebben uit; het is er mede gedaan. Men vergelijk hier Jer 7, 34.

⁴) *want uwe kooplieden*, enz. Drie misdaden, waardoor Babylon deze straf verdiend had: hare buitensporige weelde (zie boven op vs 3), waardoor hare kooplieden *de grooten* en rijken der aarde geworden waren (vgl. Is 23, 8); hare *tooverdranken*, hare minnedranken, waardoor zij als eene boeleerster al de volken tot hoererij, d. i. tot afgoderij verleid had (zie noot 3 op bladz. 388); eindelijk hare bloedige vervolging der Christenen, waarvan in vs 24 gesproken wordt.

⁵) *En in haar*, in Rome (de vorm der rede verandert hier) *is het vergoten bloed gevonden van profeten en heiligen*, van Christen-leeraars en geloovigen: *en van allen*, van alle bloedgetuigen, *die elders*, buiten Rome, *op de aarde gedood zijn*. Van Rome was de vervolging der Christenen in de Romeinsche wereld uitgegaan.

NEGENTIENDE HOOFDSTUK.

INHOUD. Het strafgerigt over Babylon wordt nu als reeds voltrokken gedacht, en de zegepraal van het Godsrijk over het antichristisch Heidendom met lofzangen tot God in den hemel gevierd, vs 1—6. De bruiloft van het Lam, en de zaligheid dergenen, die tot zijn bruiloftsfeest geroepen zijn, vs 7-10. Thans, in een nieuw gezigt, ziet Joannes den hemel opengaan, en Christus verschijnt op een wit paard gezeten, en van zijne hemelsche heirscharen gevolgd. Hij vaart als ten oorlog tegen het beest en zijn helper, den valschen propheet, en tegen zijne heirlegers. Het beest en de valsche propheet worden levend in den vuurpoel geworpen, en de overigen gedood met het zwaard uit Christus' mond, vs 11—21.

1 * Post hæc audivi quasi
 vocem turbarum multarum in
 cælo dicentium: Alleluia: Salus,
 et gloria, et virtus Deo nostro
 2 est: * quia vera, et justa judicia
 sunt ejus, qui judicavit de mere-
 trice magna, quæ corrupit ter-
 ram in prostitutione sua, et
 vindicavit sanguinem servorum
 3 suorum de manibus ejus. * Et
 iterum dixerunt: Alleluia. Et
 fumus ejus ascendit in sæcula

* Hierna hoorde ik¹ als de
 stem van vele scharen in den
 hemel zeggende: Alleluja! De
 zaligheid, en de heerlijkheid, en
 de kracht is aan onzen God:
 * want waarachtig, en regtvaar-
 dig² zijn de oordeelen van hem,
 die de groote hoer, welke met
 hare hoererij de aarde verdierf,
 geoordeeld heeft, en het bloed
 zijner dienstknechten op haar
 heeft gewroken! * En zij zeiden
 3 andermaal: Alleluja! En haar
 rook³ stijgt op in alle eeuwig-

1) *Hierna hoorde ik*, enz. Het strafgerigt over Babylon (18, 2), die groote en sterke stad (18, 10), de groote hoer (17, 1), het heidensche Rome, dit strafgerigt, dat in het vorige hoofdstuk was aangekondigd, wordt hier nu beschouwd als reeds voltrokken. De uitoefening zelve van dit strafgerigt ziet Joannes niet; zij moet gedacht worden tusschen 18, 24 en 19, 1. Met luide lofzangen wordt de voltrekking van dit strafgerigt in den hemel gevierd. In zijne geestverrukking hoort Joannes *als de stem van vele scharen in den hemel*, een spraakgeluid zoo krachtig en doordringend, alsof vele scharen van menschen tegelijk hare stemmen verhieven. Engelenkoren vierden met een loflied tot God zijne zegepraal over het afgodische en antichristische Heidendom: *Alleluja*, d. i. *Looft God! De zaligheid, en de heerlijkheid, en de kracht is aan onzen God* gekomen. Zie de aantekeningen op 11, 15—17.

2) *want waarachtig, en regtvaardig*, enz. Zij loven en prijzen God om de waarheid en gerechtigheid zijner strafgerigten in 't algemeen, en in 't bijzonder om de welverdiende straf, waarmede hij *de groote hoer*, Rome, *welke met hare hoererij, hare afgoderij, de aarde verdierf*, gestraft, en het door haar vergoten bloed zijner dienstknechten op haar gewroken had.

3) *En zij*, die Engelen-koren, *zeiden andermaal: Alleluja! en haar rook*, enz. Men verbeelde zich twee koren van Engelen: het lied van het eene koor (vs 1 en 2) wordt bij wijze van beurtgezang opgenomen door het andere, dat met een *herhaald Alleluja* daaraan toevoegt. *En haar rook*, de rook der door het vuur vernielde stad (vgl. 18, 9 en 18), *stijgt op in alle eeuwigheid*: Het Heidensch Rome zal, als zoodanig nimmermeer van zijnen val weder opstaan; een eeuwig val is de zijne.

- 4 *sæculorum.* * Et ceciderunt seniores vigintiquattuor, et quattuor animalia, et adoraverunt Deum sedentem super thronum, dicentes: Amen: Alleluia.
- 5 * Et vox de throno exivit, dicens: Laudem dicite Deo nostro omnes servi ejus: et qui timetis eum pusilli, et magni.
- 6 * Et audivi quasi vocem turbæ magnæ, et sicut vocem aquarum multarum, et sicut vocem tonitruorum magnorum, dicentium: Alleluia: quoniam regnavit Dominus Deus noster omnipotens.
- 7 * Gaudeamus, et exultemus: et demus gloriam ei: quia venerunt
- heid. * En de vier en twintig ouderlingen¹, en de vier wezens vielen neder, en aanbaden God die op den troon zat, zeggende: Amen: Alleluja!
- * En van den troon ging eene stem uit², die zeide: Looft onzen God al zijne dienstknechten: en gij die hem vreest kleinen, en grooten! * En ik hoorde als de stem van eene groote schare³, en als de stem van vele wateren, en als de stem van zware donders, zeggende: Alleluja! want de Heer onze God de almachtige heeft geheerscht⁴! * Laat ons blijde zijn, en juichen: en hem

De val en ondergang van het Heidensche Rome bestaat voornamelijk daarin, dat zij opgehouden heeft de beheerscheres der wereld te zijn; met dien val van Rome viel ook het afgodisch en antichristisch Heidendom, dewijl het in haar zijne grootste kracht en zijn voornaamste steunpunt had.

1) *En de vier en twintig ouderlingen*, enz. De vier en twintig ouderlingen (4, 4) en de vier wezens (4, 6) vielen neder, even als vroeger (5, 8), aanbaden God die op den troon zat, en bekrachtigden met hun *Amen* het opgezongen loflied der hemellingen, op hunne beurt God lovende: *Alleluja!* Looft God.

2) *En van den troon ging eene stem uit*. Het was de stem van Christus; want de stem ging uit van den troon, die de troon is van God en van het Lam. Zie 22, 3 en Vgl. 3, 21. Dat de God-mensch Jesus-Christus naar zijne menschheid kan zeggen: *Looft onzen God*, zulks blijkt genoeg uit Jo 20, 17. Het is de stem van den Middelaar (I Tim 2, 5), die de gansche schare zijner geloovigen uitnoodigt om Gode een lofzang toe te zingen.

3) *En ik hoorde als de stem van eene groote schare*, enz. Oogenblikkelijk werd aan deze uitnoodiging voldaan, en het scheen Joannes toe als hoorde hij *de stem van eene groote schare van menschen, en als de stem van vele wateren*, een geluid als van bruisende golven, en als de stem, het geluid, van zware rollende donders, die zeiden: *Alleluja!* Looft God!

Het voorwerp van dezen lofzang (vers 6—8) is niet enkel de zegepraal over het antichristisch Heidendom, maar *proleptisch* wordt daarin ook gevierd de bruiloft van het Lam, d. i. de vereeniging van Christus met zijne geloovigen in den hemel, om daar in het genot eener naar ziel en ligchaam volmaakte zaligheid voor eeuwig met hem vereenigd te blijven. Deze bruiloft wordt gevierd, nadat alle vijanden van God en zijnen Gezalfde zijn te niet gedaan.

De *bruid*, de vrouw van het Lam, is de Gemeente der geloovigen (21, 5; 22, 17). Zij heeft, om haren bruidegom te ontvangen, *zich toebereid*, haar feestgewaad aangetogen, een feestgewaad dat haar *gegeven werd*, een feestgewaad van *blinkende en reine byssus*. (Zie vers 7 en 8).

De betrekking tusschen God en Israël, zijn uitverkoren volk, wordt in de heilige Schriften van het oude verbond dikwijls voorgesteld onder het beeld van een huwelijk; en met een dergelijke beeldspraak wordt hier en elders (Openb 21, 9) de triumfeerende Kerk *de bruid*, *de vrouw van het Lam* genoemd.

4) *heeft geheerscht*. Zie voor den zin hiervan de noot op 11, 17.

- nuptiæ Agni, et uxor ejus præ-
 8 paravit se. * Et datum est illi
 ut cooperiat se byssino splen-
 denti. et candido. Byssinum enim
 justificationes sunt Sanctorum.
 9 * Et dixit mihi : Scribe : Beati,
 qui ad cœnam nuptiarum Agni
 vocati sunt : et dixit mihi : Hæc
 verba Dei vera sunt. (*Mt 22, 2.*
 10 *Lc 14, 16.*) * Et cecidi ante pedes
 ejus, ut adorarem eum. Et dicit
 mihi : Vide ne feceris : conservus
 tuus sum, et fratrum tuorum
 habentium testimonium Jesu.
 Deum adora. Testimonium enim
 Jesu est spiritus prophetiæ.
 11 * Et vidi cælum apertum, et
 ecce equus albus, et qui sedebat
 de eere geven ! want de bruiloft
 van het Lam is gekomen, en
 zijne vrouw heeft zich toebe-
 reid. * En het werd haar gegeven 8
 zich te kleeden met blinkende,
 en reine byssus. Het byssus
 namelijk¹ zijn de gerechtigheden
 der Heiligen. * En hij zeide tot 9
 mij : Schrijf : Zalig, zij die tot het
 bruiloftsmaal des Lams geroe-
 pen zijn² ! en hij zeide tot mij :
 Dit zijn de waarachtige woor-
 den Gods³. * En ik viel voor 10
 zijne voeten neder, om hem te
 aanbidden⁴. En hij zeide tot mij :
 Wacht u van dit te doen ! want
 ik ben een dienstknecht gelijk
 gij, en uwe broederen die de
 getuigenis van Jesus hebben.
 Aanbid God ! Want de getuige-
 nis van Jesus in de geest der
 prophetie⁵.
 * En ik zag den hemel ge- 11
 opend⁶, en zie een wit paard, en

1) *Het byssus namelijk*, enz. Het *byssus*, verklaart Joannes, *zijn de gerechtigheden der Heiligen*, de deugden en goede werken der geloovigen, der wedergeborenen in Christus. Deze deugden en goede werken zijn hun *gegeven*, want het zijn gaven Gods, als zijnde verrigt onder den bijstand zijner genade.

2) *En hij* (die Engel van 17, 1 ; want sedert heeft geen andere Engel tot Joannes gesproken) *zeide tot mij : Schrijf* wat volgt : *Zalig, gelukkig, zij die*, enz. De Engel roemt en verheft het groot geluk dergenen, *die tot het bruiloftsmaal des Lams geroepen*, genoodigd zijn.

3) *en hij zeide tot mij* : diezelfde Engel zeide tot mij : *Dit* wat ik u daar bevolen heb te schrijven, *zijn de waarachtige woorden Gods*. Deze verzekering dient tot bekrachtiging van het gezegde en strekt tot opwekking en aanmoediging, even als in 21, 5.

4) *om hem te aanbidden*, om hem mijnen diepen eerbied te betuigen ; gelijk Cornelius aan Petrus (Hand 10, 25). Gaf nu Joannes, de Apostel, aan den Engel dit bewijs van de diepste eerbiedigheid, dan valt er niet aan te twijfelen of zoodanige eerbetooning geoorloofd zij. Ook zijn de woorden des Engels : *Wacht u van dit te doen*, geene berisping van Joannes' daad, want kort hierna (23, 8) valt hij den Engel wederom te voet ; maar het is de taal der minzame bescheidenheid, waarbij de Engel niet let op zijne verhevener natuur, maar alleen op zijne hoedanigheid van dienstknecht des Heeren, in welk opzigt Joannes en zoovelen *de getuigenis van Jesus hadden*, d. i. in Jesus geloofden, aan hem gelijk waren.

5) *Want de getuigenis van Jesus is de geest der prophetie*. Eene redengevende aanmerking van den Engel, of misschien van Joannes zelve. De zin daarvan is duister, ons althans. Vgl, 22, 8.

6) *En ik zag den hemel geopend, en zie een wit paard*, enz. In 17, 3 was Joannes in zijne geestverrukking uit den hemel op de aarde verplaatst geworden. Hier, op aarde, ziet hij nu *den hemel geopend*, den hemel open staan, en vandaar den Heere Jesus, in symbolische gedaante, als overwinnaar met zijne heirlegers (vs 14)

super eum, vocabatur Fidelis, et Verax, et cum justitia judicat, et pugnāt. * Oculi autem ejus sicut flamma ignis, et in capite ejus diademata multa, habens nomen scriptum, quod nemo novit nisi ipse. * Et vestitus erat veste aspersa sanguine: et vocatur nomen ejus, Verbum Dei. (Is 63, 2.) Et exercitus qui sunt in caelo, sequebantur eum in equis albis, vestiti byssino albo, et mundo. * Et de ore ejus procedit gladius ex utraque parte acutus: ut in ipso percutiat Gentes. Et ipse reget eas in virga ferrea: et ipse calcat torcular vini furoris irae Dei omnipoten-

die er op zat, heet de Getrouwe, en Waarachtige¹, en hij houdt gerigt, en voert krijg met gerechtigheid. * En zijne oogen waren als eene vuurvlam², en op zijn hoofd waren vele diademen³, en hij had een geschreven naam, dien niemand kent dan hij⁴. * En hij was bekleed met een gewaad, dat met bloed besprengd was⁵: en zijn naam wordt genoemd, het Woord van God⁶. * En de heirlegers die in den hemel zijn, volgden hem op witte paarden, en waren gekleed met wit, en rein byssus⁷. * En uit zijnen mond ging een scherp tweesnijdend zwaard⁸: om de Volken daarmede te slaan. En hij zal hen regeeren met een ijzeren staf⁹: en hij treedt den persbak van den toornwijn¹⁰ der gram-

aangekomen. Hij zag een wit paard. Zegenpralende veldheeren bij de Romeinen reden op witte paarden. Vgl. 6, 2.

¹) De Getrouwe, en Waarachtige. Zie op 1, 5 en 3, 14. Gerigt houden, en krijg voeren beteekenen hier dezelfde zaak. De zin is: hij wordt genaamd de Getrouwe, en Waarachtige, en Gerechte.

²) En zijne oogen waren als eene vuurvlam. Zie op 1, 14.

³) vele diademen, vele koningskroonen, als Koning der koningen, (vs 16).

⁴) en hij had een geschreven naam: op hem (waarschijnlijk op 's Heeren voorhoofd) stond een naam geschreven dien niemand kent dan hij. Het was die nieuwe naam, waarvan 3, 12 gesproken is. Anderen denken hier aan den naam, die in het volgende vers vermeld wordt (het Woord van God), een naam waarvan het volkomen begrip 's menschen verstand te boven gaat.

⁵) een gewaad dat met bloed besprengd (naar het Grieksch: geveerd) was, het bloed van verslagen vijanden; het symboliseert den zegevierende. Vgl. Is 63, 1, volg. en Openb. 6, 2.

⁶) het Woord van God, de Logos. Zie 1, 1.

⁷) de heirlegers die in den hemel zijn, 's Heeren heirlegers (vs 19), de zaligen, volgden hem als hun hoofd; zij zaten op witte paarden, zijnde, op hunne wijze, deelhebbers aan den strijd en met hem zegepralende (zie op 6, 2), en waren gekleed met wit, en rein byssus, een symbool van hunne gerechtigheid. Zie boven, op vs 8.

⁸) En uit zijnen mond ging een scherp tweesnijdend zwaard (een zinnebeeld van zijne geduchte regterlijke strafmagt): om de volkeren daarmede te slaan, de aanhangers van het beest.

⁹) En hij zal hen regeeren met een ijzeren staf. Zie op 2, 27 en 12, 5.

¹⁰) en hij treedt den persbak van den toornwijn der gramschap, enz. Twee beelden zijn hier met elkander als tot één verbonden: het beeld van den beker, dien God zijnen vijanden te drinken geeft (14, 10), en het beeld van zijne wijnpers, die getreden wordt (14, 19).

- 16 tis. (*Ps 2, 9.*) * Et habet in vestimento, et in femore suo scriptum: Rex regum, et Dominus dominantium. (*Sup 17, 14. I Tim 6, 15.*)
- 17 * Et vidi unum Angelum stantem in sole, et clamavit voce magna, dicens omnibus avibus, quæ volabant per medium cæli: Venite, et congregamini ad
- 18 cœnam magnam Dei: * ut manducetis carnes regum, et carnes tribunorum, et carnes fortium, et carnes equorum, et sedentium in ipsis, et carnes omnium liberorum, et servorum, et pusillorum, et magnorum.
- 19 * Et vidi bestiam, et reges terræ, et exercitus eorum congregatos ad faciendum prælium cum illo, qui sedebat in equo, et
- 20 cum exercitu ejus. * Et apprehensa est bestia, et cum ea pseudopropheta: qui fecit signa coram ipso, quibus seduxit eos, schap van God den almachtige. * En op zijn gewaad, en op zijne heup¹ stond geschreven: Koning der koningen, en Heer der heeren.
- * En ik zag een Engel in de zon staan, en hij riep met eene groote stem, zeggende tot al de vogelen, die door het midden des hemels vlogen²: Komt, en verzamelt u tot den grooten maaltijd Gods³: om vleesch te eten van koningen, en vleesch van krijgsoversten, en vleesch van sterken, en vleesch van paarden, en van die daarop zaten, en vleesch van allen van vrijen, en van slaven, en van kleinen, en van grooten!
- * En ik zag het beest, en de koningen der aarde, en hunne heirlegers verzameld om krijg te voeren tegen dien, die op het paard zat. en tegen zijn heirleger⁴. * En het beest werd gegrepen⁵, en met het beest de valsche propheet: die voor zijn aangezigt⁶ de teekenen deed,

¹) en op zijn gewaad, en op zijne heup, enz. Op zijn gewaad, ter plaatse van zijne heup of dij; misschien op zijnen gordel.

²) En ik zag een Engel in de zon staan, in de zon, om van die standplaats aan al de vogelen, die door het midden des hemels vlogen, aan al het roofgevogelte in den lucht-hemel, zijne stem te doen hooren.

³) tot den grooten maaltijd Gods. De groote maaltijd, waartoe God al de roofvogels uitnoodigt, zijn die duizenden en duizenden van lijken, die het slagveld zullen bedekken. De overwinning is zeker; weshalve reeds vóór den strijd (vs 19) al het roofgevogelte tot dien maaltijd Gods wordt uitgenoodigd. Vgl. Ez 39, 17-20.

⁴) En ik zag het beest (13, 1), dat het antichristisch afgodisch Keizerdom vertegenwoordigt, en de koningen der aarde (16, 14; 17, 12), zijne bondgenooten, en hunne heirlegers, bestaande uit diegenen, die in 13, 4, 8, 16 bedoeld worden, verzameld in het veld van Armagedon (16, 16), om krijg te voeren, dien krijg, die 16, 14 alreeds was aangekondigd, tegen dien, die op het witte paard zat (vs 11), en tegen zijn heirleger (vs 14).

⁵) En het beest werd gegrepen, enz. Joannes zag, in zijn visioen, dezen strijd tegen het beest, dat wil zeggen de uitvoering van het strafgericht over het antichristisch Heidendom. Het beest (13, 1) en de valsche propheet, het andere beest (13, 11; vgl. 16, 13), zijn hier gedacht niet als menschelijke personen, maar als satanische geesten, die derhalve geen lichamelijken dood kunnen sterven, en daarom levend, zonder vooraf eenen lichamelijken dood te sterven (vgl. vs 21), in den vuurpoel geworpen worden. Men vergelijk hier 20, 14, waar de hel, de onderwereld, en de dood, door den Apostel (I Kor 15, 26) de laatste vijand genoemd, zijn voorgesteld als vijandige magten, die in den vuurpoel geworpen worden.

⁶) de valsche propheet, die voor zijn aangezigt, enz. Zie boven op 13, 11, volg.

qui acceperunt characterem bestiae, et qui adoraverunt imaginem ejus. Vivi missi sunt hi duo in stagnum ignis ardentis sulphure: * Et ceteri occisi sunt in gladio sedentis super equum, qui procedit de ore ipsius: et omnes aves saturatae sunt carnis eorum.

waarmede hij diegenen verleid had, die het merkteeken van het beest ontvingen, en die zijn beeld aanbaden. Levend werden deze twee in den vuurpoel geworpen die met zwavel brandt: * En de overigen werden gedood¹ met het zwaard van hem die op het paard zat, met het zwaard dat uit zijnen mond ging: en al de vogelen werden van hun vleesch verzadigd.

TWINTIGSTE HOOFDSTUK.

INHOUD. Joannes ziet een Engel uit den hemel nederdalen met den sleutel des afgronds en eene groote keten. Deze Engel grijpt en boeit den draak, en werpt hem voor duizend jaren in den afgrond der hel, om niet, dan na het einde van dat tijdperk, en slechts voor eene korte wijl, weder losgelaten te worden, vs 1-3. De zielen dergenen die om de getuigenis van Jesus hun leven gegeven hadden, en zoovelen het beest niet hadden aangehangen, leven en heerschen met Christus al dien tijd van duizend jaren, dat de draak geboeid is, vs 4-6. Na het einde van dit tijdperk, wordt satan of de draak weder losgelaten. Hij verleidt de volken, die aan de vier uiterste einden der aarde zijn, en verzamelt hen tot den krijg tegen Christus' Kerk. Zij rukken aan in zeer groote menigte, omsingelen de legerplaats der heiligen en de geliefde stad, maar er daalt vuur van God uit den hemel neder en dit verslindt hen. Satan, hun aanvoerder, wordt in den vuur- en zwavelpoel geworpen, alwaar ook het beest en de valsche propheet zullen gepijnigd worden voor eeuwig, vs 7-10. En thans is het einde der wereld gekomen. De regter verschijnt; de dooden zijn verreen; het laatste gerigt heeft plaats; een iegelijk ontvangt naar zijne werken; de dood en het doodenrijk worden in den poel geworpen te zamen met allen, die niet staan opgeschreven in het boek des levens, vs 11-15.

1 * Et vidi Angelum descendentem de caelo, habentem clavem abyssi, et catenam magnam in manu sua. * Et apprehendit

* En ik zag een Engel² uit den hemel nederdalen, die den sleutel des afgronds had, en eene groote keten in zijne hand³. * En

1) *En de overigen*, de koningen met hunne heirlegers (vs 17) werden gedood met het zwaard, dat uit den mond ging van dien die op het paard gezeten was. Hij verdelgt zijne vijanden als met den adem zijner lippen. Vgl. Is 11, 4. II Thess 2, 8.

2) *En ik zag een Engel*, enz. Het strafgerigt over de wereldstad, *Babylon*, de groote hoere, is thans voltrokken (17-18), en eveneens het strafgerigt over het beest en den valschen propheet, en over de bewoners der aarde, die het beest tot zijne antichristische pogingen gebezigd had. Joannes ziet uit den hemel een Engel nederdalen, die den sleutel des afgronds had, dat is, de magt had om de hel te openen en te sluiten, eene magt aan dien Engel, tot een bepaald doel (vs 2 en 3) verleend door Christus, aan wien de sleutelen van dood en hel toekomen. Vgl. 1, 18.

3) *en eene groote keten* om den satan daarmede te binden en te omstrengelen droeg hij in zijne hand, naar 't Grieksch: op zijne hand, zoodat die keten van weerskanten afhing.

draconem, serpentem antiquum, qui est diabolus, et satanas, et
 3 ligavit eum per annos mille: * et misit eum in abyssum, et clausit, et signavit super illum ut non seducat amplius gentes, donec consummentur mille anni: et post hæc oportet illum solvi modico tempore.

4 * Et vidi sedes, et sederunt super eas, et iudicium datum est illis: et animas decollatorum propter testimonium Jesu, et propter verbum Dei, et qui non

hij greep den draak, de oude slang, welke de duivel, en de satan is¹, en hij boeide hem voor duizend jaren: * en wierp hem in den afgrond, en sloot, en verzegelde dien boven hem² opdat hij niet meer de volkeren verleide, totdat de duizend jaren voleindigd zijn³: en daarna moest hij voor een kleinen tijd losgelaten worden⁴.

* En ik zag troonen, en er gingen daarop zitten, en het oordeel werd hun gegeven⁵: en ik zag de zielen dergenen⁶ die om de getuigenis van Jesus, en om het woord Gods onthoofd waren geworden, en dergenen

1) En hij greep den draak, de oude slang, welke de duivel, en de satan is: vier benamingen, waarmede beteekend wordt de vorst der booze geesten, de hoofd- en de aartsvijand van Christus, dien hij eerst zelve (12, 1-5), en daarna in de belijders van zijnen naam vervolgd had (12, 17). Zie voorts op 12, 9.

2) en hij boeide hem met die groote keten, leide hem die keten aan, voor duizend jaren, om duizend jaren, een onbepaald groot getal van jaren, daarmede gekluisterd te zijn; en na hem geboeid te hebben, wierp hij hem in den afgrond der hel, sloot daarop den ingang tot den put des afgronds toe, en verzegelde dien ingang boven hem.

3) opdat hij niet meer de volkeren verleide, totdat de duizend jaren voleindigd zijn. In stede van verleide en voleindigd zijn had Joannes kunnen schrijven: zou verleiden en zouden voleindigd zijn; maar hij verplaatst zich in den tijd, dat satan gebonden wordt.

De beteekenis van dit visioen, eene voorzegging in beeldspraak, is deze: wanneer met den val van het Romeinsche Keizerrijk, het Heidendom als vernietigd is, dan wordt satans magt gefnuikt en zal hij voor duizend jaren, d. i. voor een onbepaalden langen tijd de volkeren van deze wereld-monarchie niet meer, gelijk vroeger, tot afgoderij mogen verleiden.

4) en daarna, na die duizend jaren, moet hij voor een kleinen tijd weder losgelaten worden. God zal dan toelaten, dat hij al zijne vorige satanische magt wederom uitoefent.

5) En ik zag troonen, zetels, en er gingen daarop zitten, en hun, die op die troonen gingen zitten, werd van God de magt gegeven om te oordeelen. Wie het waren, die op die troonen plaats namen, wordt aangeduid in de volgende zinsnede: en ik zag de zielen, enz. Die troonen en dat oordeel, dat hun gegeven wordt, wijzen op hare hooge waardigheid. Vgl. 2, 26 en de aanteekening op dit vers.

Vers 4—6 is een tusschenbedrijf, wat reeds daaruit blijkt, dat vers 7 aan vers 3 verbonden is.

6) en ik zag de zielen, niet de lichamen, dergenen die onthoofd waren geworden (eene bij de Romeinen gewone doodstraf) om de getuigenis van Jesus, en om het woord Gods (zie op 6, 9), en de zielen dergenen die, ofschoon geen bloedgetuigen geweest zijnde van Christus, hem toch getrouw waren gebleven en op geenerlei wijze het beest hadden aangehangen, noch het beest, noch zijn beeld hadden aanbeden, noch zijn merkteken op hunne voorhoofden, of hunne handen ontvangen hadden. Zie het aangetekende op 13, 14—18.

adoraverunt bestiam, neque imaginem ejus, nec acceperunt characterem ejus in frontibus, aut in manibus suis, et vixerunt, et regnaverunt cum Christo mille annis. * Ceteri mortuorum non vixerunt, donec consummentur mille anni: Haec est resurrectio prima. * Beatus, et sanctus, qui habet partem in resurrectione prima: in his secunda mors non habet potestatem: sed erunt sacerdotes Dei et Christi, et regnabunt cum illo mille annis.

* Et cum consummati fuerint mille anni, solvetur satanas de

die het beest, of zijn beeld niet hadden aanbeden, noch zijn merkteeken op hunne voorhoofden, of op hunne handen ontvangen hadden, en zij leefden, en heerschten met Christus die duizend jaren¹. * De overigen der dooden leefden niet², totdat de duizend jaren zouden voleindigd zijn: Dit is de eerste opstanding³. * Zalig, en heilig hij, die aan de eerste opstanding deel heeft⁴! over dezen heeft de tweede dood geene magt: maar zij zullen priesters zijn van God en van Christus, en met hem heerschen duizend jaren.

* En wanneer de duizend jaren zullen voleindigd zijn⁵, zal de

1) en zij, die martelaren en die overige geloovigen, leefden gelukkig naar de ziel en heerschten met Christus die duizend jaren, om na de algemeene verrijzenis der dooden, welke op dit tijdperk volgen zou, naar ziel en ligchaam in eeuwige gelukzaligheid met hem te leven.

2) De overigen der dooden, dezulken, die tijdens hun leven aanhangers geweest waren van het beest (vs. 4), leefden niet in gelukzaligheid naar de ziel en heerschten niet met Christus: zij waren dood naar de ziel: hunne zielen bevonden zich in den rampzaligen toestand der verdoemden, en zouden daarin blijven, totdat die duizend jaren zouden voleindigd zijn, om na de algemeene verrijzenis der dooden, die na het einde van die duizend jaren zou plaats hebben, de straffen hunner eeuwige verdoemenis naar ziel en ligchaam te lijden.

3) Dit, dit gelukkig leven der afgescheiden zielen met Christus, is de eerste opstanding, eene opstanding of verrijzenis in oneigenlijken zin. Van de algemeene of tweede, de eigenlijk gezegde opstanding, wordt hierna gesproken, in vers 12 en 13.

4) Zalig, en heilig, gelukkig en zalig, hij die aan de eerste opstanding deel heeft, wiens afgescheiden ziel met Christus leeft en heerscht (vs. 4)! Want over dezulken heeft de tweede dood, de eeuwige verdoemenis van den ganschen mensch (vgl. vs. 9, 10 en 14; 21, 8), geene magt; deze eerste opstanding is voor hem een waarborg, dat die tweede dood niets op hem vermag: maar die deelhebbers aan de eerste opstanding zullen priesters zijn van God en van Christus, aan God en Christus toegeheiligt, en met hem heerschen duizend jaren. De woorden van deze Schriftuurplaats, (vs. 4-6) verkeerdt opvallende, hielden sommigen onder de Ouden, dat er vóór de algemeene verrijzenis der dooden nog eene bijzondere verrijzenis zou plaats hebben van diegenen, die als martelaren van Jesus, of althans in hun geloof aan hem gestorven waren; dat Christus dan op aarde duizend jaren lang als koning zou komen heerschen; dat de zetel zijner heerschappij zou zijn het nieuwe Jerusalem, waarvan in het volgende hoofdstuk gesproken wordt; en dat die verrezene martelaren en geloovigen deelen zouden in die duizendjarige heerschappij van Christus. Hierin bestaat het Chiliasme of de dwaalleer van een toekomstig duizendjarig rijk van Christus op aarde.

5) En wanneer die duizend jaren zullen voleindigd zijn, enz. Door die duizend jaren wordt een onbepaald groot getal van jaren beteekend, als vroeger reeds gezegd is; en dit tijdvak begint met satans kluistering en de zegepraal van het Christendom

carcere suo, et exhibit, et seducet Gentes, quæ sunt super quattuor angulos terræ, Gog, et Magog, et congregabit eos in prælium, quorum numerus est sicut arena maris. (Ez 39, 2.) * Et ascenderunt super latitudinem terræ, et circuierunt castra sanctorum, et civitatem dilectam. * Et descendit ignis a Deo de cælo, et devoravit eos : et Diabolus, qui seducebat eos, missus est in stagnum ignis, et sulphuris, ubi et bestia, * et pseudopropheta cruciabantur die ac nocte in sæcula sæculorum.

* Et vidi thronum magnum candidum, et sedentem super

satan uit zijnen kerker losgelaten worden, en hij zal uitgaan, en de Volken verleiden, die aan de vier hoeken der aarde zijn¹, Gog, en Magog², en hij zal hen tot den krijg vergaderen³, hun getal is als het zand der zee⁴.

* En zij kwamen op over de breedte der aarde, en omringden de legerplaats der heiligen, en de geliefde stad⁵. * En er daalde vuur uit den hemel neder van God⁶, en verslond hen : en de Duivel, die hen verleide, werd in den vuur, en zwavelpoel geworpen, alwaar ook het beest, * en de valsche propheet dag en nacht zullen gepijnigd worden in alle eeuwigheid.

* En ik zag een grooten witten troon⁷, en hem die daarop zat,

over het Romeinsche Heidendom (vs. 1—3), en het eindigt, wanneer het tijdpunt gekomen is, waarop satan voor eene korte wijl uit zijnen kerker (vs. 3) zal losgelaten worden.

1) *en hij zal uitgaan, en de Volken verleiden* (naar het Grieksch : *om de volken te verleiden*), die aan de vier hoeken der aarde zijn : in Oost en West en Zuid en Noord, overal zal hij zich te werk stellen om de volken te verleiden tot den krijg tegen Christus' Kerk, het Godsrijk op aarde.

2) *Gog, en Magog* zijn symbolische namen van antichristische magten. Joannes verwijst ons daarmede naar Ez. 38, 1, volg., alwaar, volgens het gevoelen van Ribera en anderen, prophétisch gesproken wordt van die hevige vervolging, welke de geloovigen ten tijde van den antichrist zullen te lijden hebben.

3) *en hij, de losgelaten satan, zal hen, de door hem verleide volken, tot den krijg vergaderen*, tot den krijg tegen Christus' Kerk, om het Christendom van de aarde te verdelgen.

4) *hun getal is als het zand der zee* : overgroot, ja, ontelbaar zal het getal zijn dergenen, die door den satan opgestookt, tot dien krijg zich verzamelen.

5) *En zij, die antichristische benden, kwamen op* (zoo zag Joannes in dit visioen), *over de breedte der aarde*, uit alle hemelstreken rukten zij aan en omringden de legerplaats der heiligen, en de geliefde stad, d. i. Christus' Kerk, het Godsrijk op aarde. Bij die laatste vervolging der geloovigen zal van die antichristische benden welligt, als satans werktuig, de aanvoerder zijn de persoonlijke antichrist, *de mensch der zonde*, die aan het einde der dagen, vóór de wederkomst des Heeren, moet optreden. Zie op II Thess 2, 3—12. Doch van welken aard deze strijd zijn zal, weten wij niet. Wij verkeerden hier op het duister gebied der toekomst, en het past ons niet, meer te willen weten, dan het Gode behaagd heeft ons te openbaren.

6) *En er daalde vuur uit den hemel neder van God*, enz. God streed voor zijne getrouwe dienaren en strafte hunne vervolgers.

7) *En ik zag een grooten witten troon*, enz. Thans, in een nieuw gezigt, wordt aan Joannes eene schets gegeven van het laatste wereldgerigt en den grooten oordeelsdag. Hij ziet een grooten witten troon, een zinnebeeld van de majesteit en heerlijkheid dergenen, die daarop gezeten was, en hem die daarop zat, den regter.

eum, a cuius conspectu fugit terra, et cælum, et locus non est
 12 inventus eis. * Et vidi mortuos magnos, et pusillos stantes in conspectu throni, et libri aperti sunt : et alius Liber apertus est qui est vitæ : et iudicati sunt mortui ex his, quæ scripta erant in libris secundum opera ipso-
 13 rum. * et dedit mare mortuos, qui in eo erant : et mors, et infernus dederunt mortuos suos, qui in ipsis erant : et iudicatum est de singulis secundum opera
 14 ipsorum. * Et infernus, et mors missi sunt in stagnum ignis.
 15 Haec est mors secunda. * Et qui non inventus est in Libro vitæ scriptus, missus est in stagnum ignis.

aarde, en hemel vlood weg voor zijn aanschijn¹, en geene plaats werd er voor hen gevonden.
 * En ik zag de dooden grooten, en kleinen² vóór den troon staan, en er werden boeken geopend : en er werd een ander Boek geopend 't welk dat des levens is : en de dooden werden geoordeeld, uit hetgeen in de boeken geschreven stond naar hunne werken. * en de zee gaf de dooden³, die in haar waren : en de dood, en de onderwereld gaven de dooden, die in hen waren : en zij werden geoordeeld een iegelijk naar zijne werken. * En de onderwereld, en de dood⁴ werden in den vuurpoel geworpen. Dit is de tweede dood⁵. * En wie niet bevonden
 15 werd in het Boek des levens⁶ geschreven te staan, die werd in den vuurpoel geworpen.

1) aarde, en hemel vlood weg voor zijn aanschijn, enz. Zie hier achter, noot 1 op bladz. 408.

2) En ik zag de dooden (die thans verzezen waren en van wier verrijzenis aanstonds hierna (vs 13) gesproken wordt) grooten, en kleinen, alle dooden, zonder uitzondering, staan vóór den troon, den grooten witten troon (vs 11), om geoordeeld te worden ; en er werden boeken geopend, waarin een iegelijks werken, goede en kwade, opgeschreven stonden : en er werd ook een ander Boek geopend, 't welk dat des levens is, een Boek, dat de namen inhield dergenen, die om hunne goede werken bestemd waren tot het bezit des eeuwigens levens. en de dooden werden geoordeeld, uit hetgeen in de boeken geschreven stond, dat is, naar hunne werken. — Die boeken beteekenen zinnebeeldig de volmaakte kennis, welke de Regter heeft van een ieders daden.

3) en de zee gaf de dooden, enz. Alle plaatsen, waar dooden waren, leverden hare dooden uit ter verrijzenis. De zee gaf de dooden op, die in haar waren omgekomen, en evenzoo ook de aarde, hier aangeduid door den dood, en de onderwereld, de graven. Dood en onderwereld zijn hier twee woorden voor één begrip ; ook de dood is hier als plaats gedacht, gelijk in Ps 106, 18 en bij Job 38, 17.

4) En de onderwereld, en de dood, enz. Dood en onderwereld zijn hier gedacht als personen, als vijandige magten, als vatbaar voor straf ; zij werden in den vuurpoel geworpen. Vgl. Is 25, 8 en de aantekening op I Kor 15, 26.

5) Dit is de tweede dood. Hiermede wordt gezegd, waarin die tweede dood bestaat, waarvan in vers 6 gesproken was : in den vuurpoel geworpen worden, dat is de tweede dood.

6) En wie niet bevonden werd in het Boek des levens, enz. Zie het aangeteekende op vs 12.

EEN EN TWINTIGSTE HOOFDSTUK.

INHOUD. Thans is de zege behaald over alles wat vijandig was tegen God en zijnen Gezalfde. Het eeuwige lot der boozen is beslist. Welk zal het lot der goeden zijn? Joannes ziet een nieuwen hemel en eene nieuwe aarde, en de heilige stad, het nieuwe Jerusalem, op aarde nederdalen; tegelijk hoort hij eene stem uit den hemel, welke de gelukzaligheid der inwoners van die hemelsche stad vermeldt. God zelf, van zijnen troon, bevestigt wat die stem gesproken heeft, en verzekert dat die zaligheid den overwinnaars zal verleend worden, maar dat de afvalligen en de ongelooovigen en de zondaars tot den vuur- en zwavelpoel gedoemd zijn, vs. 1-8. Hierop voert een van die zeven Engelen Joannes in den geest op een hoogen berg, om hem van daar de heilige stad te doen aanschouwen, die nu vervolgens uitvoerig beschreven wordt: haar schitterend licht, hare gedaante en uitgestrektheid, hare kostelijke muur met zijne fondamente van edele gesteenten gebouwd, hare twaalf poorten, elke uit ééne parel, gehouwen, hare woningen en straten van doorschijnend goud, voorts haar rijkdom en hare reine bewoners. vs. 9-27.

1	* Et vidi cælum novum, et terram novam. Primum enim cælum, et prima terra abiit, et mare jam non est. (Is 65, 17; 66, 22. II Pt 3, 13.)	* Et ego Joannes vidi sanctam civitatem Jerusalem novam descendentem de cælo a Deo, paratam, sicut sponsam ornatam viro suo.	* Et audivi vocem magnam de throno	1	* En ik zag een nieuwen hemel, en eene nieuwe aarde ¹ . Want de eerste hemel, en de eerste aarde waren voorbijgegaan, en de zee is niet meer ² .	2	* En ik Joannes ik zag de heilige stad het nieuwe Jerusalem ³ uit den hemel van God nederdalen, toebereid, als eene bruid die opgetoid is voor haren man.	3	* En ik hoorde eene groote stem ⁴ uit
---	---	--	------------------------------------	---	--	---	--	---	--

1) *En ik zag een nieuwen hemel, en eene nieuwe aarde.* In een voorafgaand visioen (20, 11) had Joannes gezien, hoe hemel en aarde wegvloeden, vergingen, thans ziet hij een nieuwen hemel, en eene nieuwe aarde, de van gedaante veranderde, vernieuwde wereld. *Want de eerste wereld, de eerste hemel, en de eerste aarde waren voorbij gegaan.* Men denke hier aan eene vernieuwde wereld, en niet aan eene vernieuwing der eerste wereld, en bij gevolg ook niet aan een nieuwen hemel en eene nieuwe aarde, door eene nieuwe schepping voortgebracht. Zie voorts het aangeteekende op II Pt 3, 5-14.

2) *en de zee, de eerste zee, is niet meer:* zij was voorbij gegaan met de eerste aarde, waarvan zij een gedeelte uitmaakte: de vernieuwde aarde heeft ook hare vernieuwde zee.

3) *En ik Joannes ik zag de heilige stad het nieuwe Jerusalem,* enz. Joannes krijgt in dit visioen eene zinnebeeldige voorstelling der hemelsche gelukzaligheid. Hij ziet de Gods-stad (vgl. 3, 12), *de heilige stad,* de woonstede der gezaligden, *het nieuwe Jerusalem uit den hemel van God,* op de nieuwe aarde nederdalen; zij is toebereid, versierd, *als eene bruid die opgetoid is voor haren man,* haren bruidegom. In en met die Gods-stad, de triomfeerende Kerk, zijn tegelijk hare inwoners, de hemelburgers, gedacht.

4) *En ik hoorde eene groote stem,* enz. Terwijl Joannes het nieuwe Jerusalem van den hemel ziet nederdalen, hoort hij tegelijk *eene groote, luide, stem* uitgaande van de plaats waar de hemeltrou, Gods trou (vgl. 19, 15), stond: *uit den troon;* doch

dicentem : Ecce tabernaculum Dei cum hominibus, et habitabit cum eis. Et ipsi populus ejus erunt, et ipse Deus cum eis erit eorum Deus : * et absterget Deus omnem lacrymam ab oculis eorum : et mors ultra non erit, neque luctus, neque clamor, neque dolor erit ultra, quia prima abierunt. (*Is 25, 8. Sup 7, 17.*)

4 * Et dixit qui sedebat in throno : Ecce nova facio omnia. Et dixit mihi : Scribe, quia hæc verba fidelissima sunt, et vera.

6 (*Is 43, 19. II Cor 5, 17.*) * Et dixit mihi : Factum est. ego sum α , et ω : initium, et finis. Ego sitienti dabo de fonte aquæ vitæ, gratis. * Qui vicerit, possidebit hæc, et ero illi Deus, et

den troon zeggen : Zie de hutte Gods bij de menschen, en hij zal bij hen wonen. En zij, zij zullen zijn volk zijn, en God zelf zal bij hen zijn als hun God : * en God zal allen traan van hunne oogen afwisschen : en de dood zal niet meer zijn, noch rouw, noch geschrei, noch smart zal er meer zijn, want de eerste dingen zijn voorbij gegaan !

* En hij die op den troon zat¹ zeide tot mij : Zie ik maak alles nieuw. En hij zeide tot mij : Schrijf ! want deze woorden zijn allerzekerst, en waarachtig².

* En hij zeide tot mij : Het is geschied³ ! ik ben de Alpha, en de Omega⁴ : het begin, en het einde. Ik, ik zal den dorstige uit de bron van het water des levens geven⁵, om niet. * Wie overwonnen heeft⁶, zal dit beërven, en ik zal zijn God, en hij zal mijn zoon

naar eene andere Grieksche lezing luidt het hier : *uit den hemel*. Deze stem verklaarde hem wat het was dat hij zag, zeggende tot hem : *Zie daar de hutte Gods, bij de menschen*, ziedaar de woning Gods bij de menschen, de Gods-stad, en hij zal bij hen wonen, waarin hij bij hen wonen zal. Op eene bijzondere en uitstekende wijze zal de Almogende hun God zijn. Alle tranen zal hij van hunne oogen afwisschen, als eene moeder doet aan haar teergeliefd kind; alle vorig leed zal hij hen doen vergeten, en geene droefheid zal hun ooit meer overkomen; de dood zal niet meer zijn (20, 14), noch rouw, noch geschrei, noch smart zal er meer zijn, hoegenaamd geene oorzaak meer tot eenige nieuwe droefheid; want de eerste dingen zijn voorbijgegaan: niets van hetgeen vroeger was, bestaat thans meer.

¹ En hij die op den troon zat, enz. Wat die hemelsche stem (vs 3) daar gesproken had, dat bekrachtigde hij die op den troon zat, God zelf, tot Joannes zeggende : *Zie ik maak alles nieuw*, een nieuwen hemel, eene nieuwe aarde, een nieuwen toestand voor de menschen : *ik maak alles nieuw*.

² En hij, die Engel van 19, 1, zeide tot mij : *Schrijf*, teeken op die belofte Gods, dat hij alles nieuw zal maken, want deze woorden zijn onfeilbaar.

³ En hij, God, zeide tot mij : *Het is geschied*, de ondergang der eerste wereld en hare hervorming tot eene nieuwe zijn geschied ! De zin is : zoo zeker zullen die ondergang en die hervorming plaats grijpen, alsof zij reeds geschied waren.

⁴ *Ik de Alpha, en de Omega*. Zie op 1, 8.

⁵ *Ik, ik zal den dorstige... geven*, enz. Met deze woorden bekrachtigt God nogmaals hetgeen die stem uit den hemel (vs 3) gesproken had, en hij bindt daaraan (vs 7 en 8) eene aanmoediging (vs 7) en eene bedreiging (vs 8). Zie voorts noot 1 op bladz. 321 en noot 6 op bladz. 346.

⁶ *Wie overwonnen heeft*, wie standvastig te de belijdenis van het Christendom naar geloof en leven, ten einde toe volhard zal hebben.

- 8 ille erit mihi filius. * Timidis zijn.* Maar voor de laffen, en on- 8
 autem, et incredulis, et execra- geloovigen¹, en gruweldoeners,
 tis, et homicidis, et fornicatori- en doodslagers, en hoereerders,
 bus, et veneficis, et idololatri- en toovenaars, en afgodendien-
 et omnibus mendacibus, pars naars, en voor al de leugenaars,
 illorum erit in stagno ardenti hun deel zal zijn in den poel
 igne, et sulphure: quod est mors die met vuur, en zwavel brandt :
 secunda. 't welk de tweede dood is.
- 9 * Et venit unus de septem An- * En er kwam één van de 9
 gelis habentibus phialas plenas zeven Engelen² die de zeven
 septem plagis novissimis, et lo- schalen hadden vol van de zeven
 cutus est mecum, dicens: Veni, laatste plagen, en hij sprak met
 et ostendam tibi sponsam, ux- mij, zeggende: Kom, en ik zal u
 10 rem Agni. * Et sustulit me in de bruid, de vrouw des Lams
 spiritu in montem magnum, et toonen³. * En hij voerde mij weg 10
 altum, et ostendit mihi civitatem in den geest op een grooten, en
 sanctam Jerusalem descenden- hoogen berg⁴, en toonde mij de
 tem de cælo a Deo, * habentem heilige stad Jerusalem nederda-
 11 * zij had de heerlijkheid Gods⁵: 11

¹) Maar voor de laffen, voor dezulken die onder den druk der vervolging bezwijken, en ongelooovigen, en voor... al de leugenaars. Zie het aangeteekende op 22, 15.

²) één van de zeven Engelen, een van die zeven Engelen, van welke in het voorafgaande gesproken is. Zie 15 en 16. Eén van die zeven Engelen had aan Joannes het ontuchtige vrouwspersoon, het zinnebeeld van Babylon, te aanschouwen gegeven. 17, 1.

³) de bruid, de vrouw des Lams toonen, enz. De bruid, de vrouw des Lams, is de Gemeente Gods, de Gemeente der gelukzaligen, en hunne woning is de heilige stad, het nieuwe Jerusalem (vs 3). Doch hier wordt de heilige stad zelve, met en om hare inwoners, de bruid, de vrouw des Lams genoemd.

⁴) hij voerde mij weg in den geest op een grooten, en hoogen berg. Hiermede wordt betee- kend, dat deze wegvoering niet was eene werkelijke of lichamelijke verplaatsing; neen, Joannes was en bleef in zijnen staat van verrukking (vs 1), en niet naar het ligchaam, maar in den geest werd hij op dien berg gevoerd. In zijnen staat van geestverrukking kwam het den Apostel voor, alsof die Engel hem wegnam van de plaats, waar hij zich thans bevond en hem voerde op een grooten, en hoogen berg, vanwaar hij hem de heilige stad, het nieuwe Jerusalem wilde vertoonen. Op een hoogen berg werd hij vervoerd, om het nieuwe Jerusalem, eene overgrootte stad (vs 16), in oogenschouw te kunnen nemen; een groote berg was het, in evenredigheid met zijne hoogte.

⁵) nederdalende uit den hemel van God. Terwijl Joannes door den Engel wordt wegge- voerd, is de heilige stad nog aan het dalen, en zij is, naar het schijnt, nog niet gansch nedergekomen, terwijl Joannes hare gedaante, hare muren en fundamenten van den hoogen berg aanschouwt.

⁶) zij had de heerlijkheid Gods: enz. Hiermede begint de symbolische beschrijving van het nieuwe Jerusalem (vs 2), de woonstede der gelukzaligen, de triomfeerende Kerk; zij had de heerlijkheid Gods, die in haar woont (vs 3); in die heerlijkheid Gods, als lichtglans gedacht, was de heilige stad als gehuld: en hun licht (een antwoord op de vraag, waarmede dit onbeschrijfelijk licht of die lichtglans eenigermate zou kunnen vergeleken worden) was gelijk aan den glans van het kostelijk (naar het Grieksch: kostelijkst) gesteente, als aan den glans van den jaspis-steen, helder als kristal: naar het Grieksch: was gelijk ... als aan kristalachtige jaspis-steen.

claritatem Dei : et lumen ejus simile lapidi pretioso tamquam lapidi jaspidis, sicut crystallum.

12 * Et habebat murum magnum, et altum, habentem portas duodecim : et in portis Angelos duodecim, et nomina inscripta, quæ sunt nomina duodecim tribuum filiorum Israël. * Ab Oriente portæ tres : et ab Aquilone portæ tres : et ab Austro portæ tres : et ab Occasu portæ tres. * Et murus civitatis habens fundamenta duodecim, et in ipsis duodecim nomina duodecim Apostolorum Agni. * Et qui loquebatur mecum, habebat mensuram arundineam auream, ut metiretur civitatem, et portas

13 ejus, et murum. * et civitas in quadro posita est, et longitudo ejus tanta est quanta et latitudo : et mensus est civitatem de arundine aurea per stadia duodecim millia : et longitudo, et altitudo,

en haar licht was gelijk aan het kostelijk gesteente als aan jaspis steen, als kristal.

* En zij had een grooten, en hoogen muur, met twaalf poorten¹ : en twaalf Engelen aan die poorten, en namen daarop geschreven, welke de namen zijn van de twaalf stammen der kinderen Israëls. * Aan het Oosten waren drie poorten² : en aan het Noorden drie poorten : en aan het Zuiden drie poorten : en aan het Westen drie poorten. * En de muur der stad had twaalf fondamenten³, en daarop de twaalf namen van de twaalf Apostelen des Lams. * En hij die met mij sprak, had eene gouden meetroede⁴, om de stad, en hare poorten, en den muur te meten. * en de stad lag in 't vierkant, en hare lengte was zoo groot als hare breedte⁵ : en hij mat de stad met de gouden roede op twaalf duizend stadiën⁶ : en hare lengte,

1) *En zij had een grooten, en hoogen muur, met twaalf poorten* : enz. Een dikke en hooge muur omringde de stad : een zinnebeeld van hare onverwinbaarheid. *Twaalf poorten* maakten twaalf afdeelingen van den muur ; en *twaalf Engelen*, aan elke poort een Engel, bewaakten de stad : een zinnebeeld van hare volmaakte veiligheid. Op die twaalf poorten waren *namen geschreven*, op elke poort een naam ; en het waren *de namen van de twaalf stammen der kinderen Israëls*. Die twaalf namen gaven te kennen, wie de inwoners waren der heilige stad. De Christenen zijn het *Israël Gods*, en konden dus met de namen der twaalf stammen Israëls genoemd worden.

2) *Aan het Oosten waren drie poorten* : enz. De vorm der stad, gelijk vervolgens (vs 16) gezegd wordt, was een volmaakt vierkant ; hare twaalf poorten nu waren zóó geplaatst, dat er *aan het Oosten waren drie poorten*, en evenzoo drie poorten aan den noordkant, en aan den zuidkant, en aan den westkant der stad.

3) *En de muur der stad had twaalf fondamenten* : elke van de twaalf afdeelingen des muurs (zie noot 1) had zijn eigen grondsteen, die zich derhalve in de lengte uitstreckte van de eene poort tot de andere ; en op die grondsteen stonden geschreven *de twaalf namen van de twaalf Apostelen des Lams*, en op elken grondsteen een naam.

4) *een gouden meetroede*, een gouden, om zoo kostbaar eene zaak als deze stad was te meten. De maat der stad kon aan Joannes door enkel verhaal van den Engel gezegd worden ; maar dat de Engel onder het oog van Joannes die maat opneemt, maakt de beschrijving daarvan levendiger en aanschouwelijker.

5) *hare lengte was zoo groot als hare breedte*. Dat de stad een zuiver vierkant was (een zinnebeeld van hare volmaaktheid) bemerkt Joannes reeds voordat de Engel haar begint te meten.

6) *op twaalfduizend stadien* : vier honderd uren gaans was de stad lang, en vierhonderd uren breed, en evenzoo waren ook de woningen dier stad vier honderd uren

- et latitudo ejus æqualia sunt.
- 17 * Et mensus est murum ejus centum quadraginta quattuor cubitorum, mensura hominis, quæ est angeli. * Et erat structura muri ejus ex lapide jaspide:
- 18 ipsa vero civitas aurum mundum simile vitro mundo. * Et fundamenta muri civitatis omni lapide pretioso ornata. Fundamentum primum, jaspis: secundum, saphirus: tertium, calcedonius: quartum, smaragdus:
- 19 * quintum, sardonyx: sextum, sardius: septimum, chrysolithus: octavum, beryllus: nonum, topazius: decimum, chrysoprasus: undecimum, hyacinthus: duodecimum, amethystus.
- 20 * Et duodecim portæ, duodecim margaritæ sunt, per singulas: et singulæ portæ erant ex singulis margaritis: et platea civitatis aurum mundum, tamquam vitrum perlucidum.
- en hare breedte, en hare hoogte waren gelijk. * En hij mat haren muur¹ op honderd vier en veertig ellebogen, naar menschenmaat, die engelmaat is. * En haar muurwerk was van jaspissteen²: en de stad zelve was zuiver goud aan zuiver glas gelijk. * En de fondamenten van den muur der stad³ waren met allerlei edelgesteente versierd. Het eerste fundament was, jaspis⁴: het tweede, saphier: het derde, chalcédon: het vierde, smaragd: * het vijfde, sardonyx: het zesde, sarder: het zevende, chrysoliet: het achtste, beryl: het negende, topaës: het tiende chrysopraes: het elfde, hyacinth: het twaalfde, amethyst. * En de twaalf poorten⁵, waren twaalf paarlen: en elke poort was uit ééne parel: en de straat der stad was zuiver goud⁶, als doorschijnend glas.

hoog; want hare lengte, en hare breedte, en hare hoogte waren gelijk. Wij gelooven niet dat onze tekstwoorden eene andere verklaring toelaten. Dat die stad gelegen was op een berg van twaalf duizend stadiën hoogte, wordt door geen enkel woord ergens aangeduid. Twaalf is het symbolisch getal van volmaaktheid.

1) *En hij mat haren muur*, enz. De hoogte van den muur der stad was honderd vier en veertig ellebogen (twee honderd zestien voet), naar menschenmaat, naar de maat der lengte van eens menschen elleboog, die engelmaat is, van welke maat ook de engelen zich bedienen, als zij voor menschen meten.

Muren, hoog naar evenredigheid van de hoogte der stad, zouden de stad niet versierd hebben.

2) *En haar muurwerk* (de op zijne fondamenten opgetrokken muur der stad (was van jaspissteen gebouwd: en de stad zelve, de gebouwen, waaruit de stad bestond, was zuiver goud aan zuiver glas gelijk: zuiver goud was het, en tegelijk doorschijnend, helder als kristal.

3) *En de fondamenten van den muur der stad*, enz. De fondamenten van den muur der stad bestonden, als boven gezegd is, uit twaalf grondsteenen, elk van duizend stadiën lengte. Elkeen nu van deze grondsteenen was een of ander edelgesteente. In dezen zin wordt hier aangaande de fondamenten van den muur der stad gezegd, dat zij versierd waren met allerlei edelgesteente. Vgl. Is 54, 11, volg.

4) *Het eerste fundament*, de eerste grondsteen des muurs was jaspis, uit welk edelgesteente ook de geheele muur der stad was opgetrokken (vs 18).

5) *En de twaalf poorten*, enz. Elke van de twaalf poorten der stad was uit ééne enkele parel gehouwen.

6) *En de straat der stad was zuiver goud*, enz. Evenals de gebouwen (vs 18), zoo waren ook de verschillende straten dier stad gemaakt van zuiver goud, als doorschijnend glas, zuiver goud, dat tegelijk zoo helder en doorschijnend was als kristal.

- 22 * Et templum non vidi in ea. Dominus enim Deus omnipotens templum illius est, et Agnus. 22
- 23 * Et civitas non eget sole, neque luna ut luceant in ea. nam claritas Dei illuminavit eam, et lucerna ejus est Agnus. (Is 60, 19.) * Et ambulabunt gentes in lumine ejus: et reges terræ afferent gloriam suam, et honorem in illam. * Et portæ ejus non claudentur per diem: nox enim non erit illic. (Is 60, 11.) Et afferent gloriam, et honorem gentium in illam. * Non intrabit in eam aliquod coinquinatum, aut abominationem faciens, et mendacium, nisi qui scripti sunt in libro vitæ Agni. 23
- * En een tempel zag ik in haar niet¹. Want haar tempel is de Heer de almachtige God, en het Lam. * En de stad heeft geene behoefte aan zon, of maan² om haar te beschijnen. want de heerlijkheid Gods heeft haar verlicht, en hare lamp is het Lam. * En de heidenen zullen in haar licht wandelen³: en de koningen der aarde hunne heerlijkheid, en eere in haar brengen. * En hare poorten zullen des daags niet gesloten worden: want nacht zal daar niet zijn⁴. * En men zal de heerlijkheid, en de eer der volken in haar brengen. * Niets onreins zal daar binnengaan, noch wie gruweldaad, en leugen doet⁵, maar zij alleen die opgeschreven staan in het levensboek des Lams. 24
- 25
- 26
- 27

1) *En een tempel zag ik in haar niet.* Aan een bijzonderen tempel heeft die stad ook geene behoefte; want alles is daar tempel, om de onmiddellijke tegenwoordigheid van God en het Lam onder de gezaligden (vgl. vs 3): *haar tempel is de Heer de almachtige God, en het Lam.*

2) *En de stad heeft geene behoefte aan zon, of maan,* enz. Die stad kan zon en maan ontberen, want de heerlijkheid van God en van het Lam vervult haar met licht.

3) *En de heidenen zullen in haar licht,* het licht dier stad, *wandelen:* enz. De prophetisch verhalende zegswijze gaat hier over in de *formeel* voorzeggende.

De voorzeggings is, dat ook de heidenen inwoners zullen zijn van die stad, van het nieuwe Jerusalem.

4) *En hare poorten zullen des daags niet gesloten worden:* want allerveiligst is de stad; ook des nachts blijven de poorten open, *want nacht zal daar niet zijn,* het is daar altijd dag, en nooit nacht.

5) *en leugen doet.* Vgl. 21, 8. Het is eene korte beschrijving van de zedelijke reinheid der burgers van die stad.

TWEË EN TWINTIGSTE HOOFDSTUK.

INHOUD. Vervolg en slot der beschrijving van de heilige stad. Van den stroom van levenswater, die de stad doorsnijdt, en van de gelukzaligheid harer inwoners, eene gelukzaligheid, die eeuwig zal duren, vs 1-5. De Epiloog of narede van het boek der Openbaring. De Engel bekrachtigt de waarheid van hetgeen Joannes in zijne geestverrukking gezien en gehoord had; en de Apostel zelf betuigt nog eens, dat aan hem, den welbekenden Joannes, deze openbaringen geschiedt zijn; waarna hem bevolen wordt deze openbaringen bekend te maken, vs 6-13. Eene opwekkende en waarschuwendende tusschenrede, vs 14, 15. Jesus betuigt dat hij het is, die zijnen Engel gezonden heeft, om deze openbaringen aan de zeven Gemeenten van Klein-Azië te doen, vs 16-17. Eene plegtige strafbedreiging van den Apostel aan allen, die de openbaringen, in dit boek vervat, zouden durven vervalschen, vs 18-19. Apostolische zegenbede en slot van het boek, vs 20-21.

1	* Et ostendit mihi fluvium aquæ vitæ, splendidum tamquam crystallum, procedentem de sede Dei et Agni. * In medio plateæ ejus, et ex utraque parte fluminis lignum vitæ, afferens fructus duodecim, per menses singulos reddens fructum suum, et folia ligni ad sanitatem Gentium. * Et omne maledictum	* En hij toonde mij een stroom van levenswater, die ¹ zoo helder was als kristal, en voortkwam uit den troon van God en van het Lam. * In het midden van hare straat, en van beide kanten des strooms was de boom des levens ² , die twaalf vruchten draagt, gevende elke maand zijne vrucht, en de bladeren des booms ³ waren tot genezing der Heidenen. * En er zal geene	1 2 3
---	--	--	-------------

1) *En hij*, diezelfde Engel van 21, 9, *toonde mij een stroom van levenswater, die, enz.* De Engel gaat voort met Joannes de heerlijkheid te toonen van het nieuwe Jerusalem (21, 10), de hemelsche woonstede, bereid gemaakt voor de trouwe dienaars van God en van het Lam. Hij toonde hem *een stroom, ... zoo helder als kristal* (vgl. 4, 6), een stroom van levenswater, water dat eeuwig leven doet zoovelen daarvan drinken, een stroom, die *voortkwam uit den troon van den drieënenig God*, als den oorsprong onzer zaligheid, en van het Lam, de verdienende oorzaak daarvan.

2) *In het midden van hare straat, en van beide kanten des strooms, enz.* Men verbeelde zich van dit nieuwe Jerusalem de hoofdstraat, doorsneden van dien levensstroom; en voorts dien stroom van weerskanten op zijne oevers beplant met den *boom des levens*, met het geboomte, waarvan de vrucht eene spijsze is, die eeuwig doet leven; een geboomte, dat jaarlijks *twaalf vruchten*, twaalfmaal vrucht draagt, alle maanden nieuwe vruchten. Onvergankelijk is in de heilige stad het leven; want nooit zal het den gezaligden ontbreken aan voedsel des eeuwigen levens.

3) *en de bladeren des booms*, de bladeren van dat levens-geboomte, *waren tot genezing der Heidenen*. Door de Heidenen, versta men hier *de gezaligden uit de Heidenen*. Doch op het zeggen *tot genezing*, mag niet gedrukt worden, evenmin als op het *afwisschen van allen traan van de oogen* der gezaligden in 21, 4. Want gelijk er in het hemelsch Jerusalem geene droefheid meer bestaat, evenmin is daar iets gebrekkigs of dat nog *genezing* behoeve. Maar de gelukstaat der Heidenen is hier voorgesteld als *genezing* of herstelling van alles wat hen krenkte in hun sterfelijk leven; en 't geen van de vrucht van het geboomte des levens *algemeen* gezegd was betrekkelijk

non erit amplius : sed sedes Dei, et Agni in illa erunt, et
 4 servi ejus servient illi. * Et videbunt faciem ejus : et nomen
 5 ejus in frontibus eorum. * Et nox ultra non erit : et non egebunt lumine lucernæ, neque lumine solis, quoniam Dominus Deus illuminabit illos, et regnabunt in sæcula sæculorum. (Is 60, 20.)
 6 * Et dixit mihi : Hæc verba fidelissima sunt, et vera. Et Dominus Deus spirituum prophetarum misit Angelum suum ostendere servis suis quæ oportet fieri cito. * Et ecce venio velociter. Beatus, qui custodit verba prophetiæ libri hujus. vervloeking meer zijn¹: maar de troon van God, en van het Lam zal in haar zijn, en zijne dienstknechten zullen hem dienen. * En zij zullen zijn aangezigt zien : en zijn naam zal op hunne voorhoofden zijn. * En geen nacht zal er meer zijn² : en zij zullen noch lamplicht, noch zonlicht behoeven, want de Heere God zal hen verlichten, en zij zullen heerschen in alle eeuwigheid³.
 * En hij zeide tot mij : Deze woorden zijn⁴ allerzerkst, en waarachtig. En de Heer de God van de geesten der propheten heeft zijnen Engel gezonden om aan zijne dienstknechten te toonen wat spoedig geschieden moet. * En zie ik kom spoedig ! Zalig hij⁵, die de woorden der prophetie van dit boek bewaart !

al de gezaligden, dat wordt hier van de bladeren des geboomtes in 't bijzonder gezegd met betrekking tot de gezaligden uit de Heidenen.

1) *En er zal in die stad Gods geene vervloeking meer zijn*, niemand zal daar ooit door eenige misdaad zich Gods vloek op den hals halen : maar de troon van God, en van het Lam (de troon van God is tegelijk ook de troon des Lams. Vgl. 3, 21) zal in haar, in die Godsstad, zijn, en zijne dienstknechten, de gezaligden, zullen hem dienen, zonder ooit in hunne dienst te falen. *En zij zullen zijn aangezigt zien*, God aanschouwen met de oogen van hun verheerlijkt verstand : en zijn naam zal op hunne voorhoofden zijn. zij zullen zijnen naam op hunne voorhoofden dragen als dezulken, die hem alleen toebehooren. Vgl. 3, 12 ; 14, 1.

2) *En geen nacht zal er meer zijn* : enz. Zie het aangeteekende op 21, 23-25.

3) *en zij zullen heerschen in alle eeuwigheid*. De eeuwige duur van dien staat van gelukzaligheid is hiermede duidelijk uitgesproken, even als boven (20, 10) het eeuwig duren der helsche straf.

4) *En hij*, die Engel van 21, 9, *zeide tot mij* : Deze woorden zijn, enz. Hier begint de epiloog of narede van het boek der Openbaring. De Engel bekrachtigt de waarheid der visioenen, die Joannes in zijne geestverrukking ontvangen had, en op 's Heeren bevel in een boek moest opschrijven. Zie 1, 11. Deze woorden, de openbaringswoorden in dit boek geschreven, zijn allerzerkst, en waarachtig. En, ziedaar de grond voor die zekerheid en waarheid, de Heer, Jesus-Christus, de God van de geesten der propheten, hij, die de geesten der propheten onderrigt, hij heeft zijnen Engel, nu dezen dan genen van zijne heilige Engelen, tot u gezonden (vgl. 1, 1), u door hunne bediening onderrigt, om door middel van u aan zijne dienstknechten, de geloovigen, te toonen, bekend te maken, wat spoedig geschieden moet. Zie voor den zin van deze laatste woorden het aangeteekende op 1, 1.

5) *En zie ik*, de Heer, kom spoedig ! De Engel spreekt hier (vs 7) en hierna (vs 10-16) als gezant, als vertegenwoordiger van Jesus-Christus, die hem gezonden

8 * Et ego Joannes, qui audivi, et vidi hæc. Et postquam audissem, et vidissem, cecidi ut adorarem ante pedes angeli, qui
9 mihi hæc ostendebat : * et dixit mihi : Vide ne feceris : conservus enim tuus sum, et fratrum tuorum prophetarum, et eorum, qui servant verba prophetiæ
10 libri hujus : Deum adora. * Et dicit mihi : Ne signaveris verba prophetiæ libri hujus : tempus
11 enim prope est. * Qui nocet, noceat adhuc : et qui in sordibus est, sordescat adhuc : et qui

* En ik Joannes, ik ben het die deze dingen hoorde, en zag¹. En toen ik die gehoord, en gezien had, viel ik ter aanbedding neder voor de voeten van den engel, die mij deze dingen toonde²: * en hij zeide tot mij : Wacht u van dit te doen ! want ik ben een dienstknecht gelijk gij, en uwe broederen de propheten³, en degenen, die de woorden der prophetie van dit boek bewaren : aanbid God ! * En hij zegt tot mij : Verzegel de woorden der prophetie van dit boek niet⁴ ! want de tijd is nabij. * Wie onrecht doet, ga voort onrecht te doen : en wie vuil is, ga voort zich vuil te maken⁵ : en die geregt is, oefene nog gerechtigheid :

heeft, en als uit zijnen mond. Zalig hij die de woorden der prophetie van dit boek bewaart, onderhoudt, zijn gedrag regelt naar hetgeen hem daarin gezegd wordt !

Uit hetgeen wij hier lezen schijnt te volgen, dat Joannes zijne visioenen bij gedeelte hebbe opgeschreven, en derhalve niet verkeerd hebbe in een *onafgebroken* staat van geestverrukking van den beginne af tot aan het einde toe.

1) *En ik Joannes, ik ben het die deze dingen hoorde, en zag.* Hiermede bekrachtigt de Apostel, wat in het opschrift van zijn boek alreeds gezegd was (1, 1, 4, 9), namelijk, dat aan hem, Joannes, den welbekenden Apostel des Heeren, al de openbaringen in dit boek vervat, geschied waren.

2) *viel ik ter aanbedding neder, om hem mijne dankbaarheid en diepen eerbied te betuigen.* Lees hier voorts het aangeteekende op de gelijkkluidende plaats, 19, 10.

3) *de propheten, de leeraars en verkondigers van het woord des Heeren, als dienstknechten Gods, en degenen die de woorden van de prophetie dezes boeks bewaren, behartigen, zich gedragen naar hetgeen daarin geschreven staat, dat is, alle goede Christenen.* Vgl. vs 7.

4) *Verzegel de woorden.... niet !* De zin is : Houd *de woorden der prophetie van dit boek*, de openbaringen in dit boek vervat, niet voor u, verberg ze niet, maar deel die openbaringen aan de geloovigen mede (vgl. 10, 4) ; *want de tijd is nabij*, de tijd der vervulling is nabij (zie op 1, 3), en wat u geopenbaard is, moet den geloovigen strekken tot opwekking en vermaning. Deze practische bedoeling van het Openbaringsboek, waarin den goddeloozen eeuwig verderf, den regtvaardigen eeuwige zaligheid herhaaldelijk was aangekondigd, wordt door den Engel zelve aangeduid in zijne toespraak (vs 11-12) aan de goddeloozen en regtvaardigen.

5) *Wie onrecht doet, enz.* Zoo dient hier wel naar de Vulgaat (*qui nocet, noceat adhuc*) vertaald te worden. Doch wij zijn van oordeel, dat men het Grieksche woord, hier gebezigd, moet nemen in den algemeenen zin van *ongerechtigheid* (het kwade) *doen*. Zedelijke *vuiligheid* is de besmetting der zielen door de zonde. De *ironie* van deze aansporing om voort te gaan met kwaad te doen, blijkt genoeg uit de daaraan (vs 12) toegevoegde herinnering : *Zie ik kom spoedig, en mijn loon is met mij, ik heb mijne vergelding gereed, om een iegelijk te vergelden, te straffen of te beloonen, naar zijne werken.*

justus est, justificetur adhuc : et sanctus, sanctificetur adhuc.

12 * Ecce venio cito, et merces mea mecum est, reddere unicuique secundum opera sua. * Ego sum α , et ω , primus, et novissimus, principium, et finis. (*Is* 41, 4 ; 44, 6. *Sup* 1, 8 ; 21, 6.)

14 * Beati, qui lavant stolas suas in sanguine Agni : ut sit potestas eorum in ligno vitæ, et per portas intrent in civitatem. * Foris canes, et venefici, et impudici, et homicidæ, et idolis servientes, et omnis, qui amat, et facit mendacium. * Ego Jesus misi Angelum meum, testificari vobis hæc in Ecclesiis. Ego sum radix, et genus David, stella splendida, et matutina. * Et spiritus, et sponsa dicunt : Veni. Et qui

en die heilig is, dat hij zich nog heilige.

* Zie ik kom spoedig, en mijn loon is met mij, om een iegelijk te vergelden naar zijne werken. * Ik ben de Alpha, en de Omega¹, de eerste, en de laatste, het begin, en het einde. * Zalig zij, die hunne kleederen wasschen in het bloed des Lams² : opdat zij magt hebben over den boom des levens, en door de poorten in de stad mogen ingaan. * Daar buiten zijn de honden, en de toovenaars, en de ontuchtigen, en de doodslagers, en de afgodendienaars, en al wie leugen liefheeft, en doet³. * Ik Jesus heb mijnen Engel gezonden⁴, om deze dingen aan ulieden in de Gemeenten te betuigen. Ik ben de wortel, en het geslacht van David, de blinkende morgenster⁵ ! * En de geest, en de bruid zeggen : Kom⁶ ! En die het

1) Ik ben de Alpha, en de Omega, enz. Zie op 1, 8.

2) Zalig zij, die hunne kleederen wasschen in het bloed des Lams. Deze woorden : in het bloed des Lams worden in den Griekschen tekst niet gevonden. En behalve de Grieksche lezing, door de Vulgaat hier gevolgd, is er eene andere, welke luidt : Zalig zij, die zijne geboden doen. Zijne kleederen wasschen in het bloed des Lams beteekent door de verdiensten van Jesus' zoendood gereinigd worden van zijne zonden. Zie op 7, 14. Maar die andere lezing : Zalig zij, die zijne geboden doen, past hier beter voor den samenhang der rede : opdat zij magt hebben over den boom des levens, d. i. om eenmaal van den boom des levens (22, 2) te mogen eten, om deelgenoot te worden van de eeuwige gelukzaligheid, en door de poorten in de stad, het hemelsche Jerusalem, te mogen ingaan. Vgl. 21, 27. Daar buiten zijn de honden, de heilige stad is niet toegankelijk voor de honden. Door de honden worden in 't algemeen dezulken beteekend, die besmet zijn door zedelijke onreinheid, die vuil zijn. Vgl. vs 11. Zie voorts op 9, 21.

3) en al wie leugen (het mendacium perniciosum) liefheeft, en doet : de meenedigen, de valsche getuigen, enz.

Vers 14 en 15 bevatten eene opwekkende en waarschuwendende tusschenrede van den Apostel.

4) Ik Jesus heb mijnen Engel gezonden, enz. De Heer betuigt, dat deze openbaringen van hem komen, en dat hij ze gegeven heeft, om ze aan de Gemeenten bekend te maken. Naar eene andere Grieksche lezing luidt het hier : om deze dingen, de openbaringen in dit boek vervat, aan ulieden, aan de Gemeenten, aan de zeven Klein-Asiatische Kerken (zie 1, 11), te betuigen.

5) Ik ben de spruit uit den wortel, en het geslacht van David (zie op 5, 5), de blinkende morgenster, die alle duisternis van dwaling en zonde verdrijft.

6) En op die herhaalde (vs 7 en 12) aankondiging van Jesus. Zie ik kom spoedig !

audit, dicat : Veni. Et qui sitit, veniat : et qui vult, accipiat aquam vitæ, gratis. (*Is 55, 1.*)

18 * Contestor enim omni audienti verba prophetiæ libri hujus : Si quis apposuerit ad hæc, apponet Deus super illum plagas scriptas in libro isto. * Et si
19 quis diminuerit de verbis libri prophetiæ hujus, auferet Deus partem ejus de libro vitæ, et de civitate sancta, et de his, quæ
20 scripta sunt in libro isto. * dicit qui testimonium perhibet istorum. Etiam venio cito : Amen. Veni Domine Jesu.

hoort, zegge : Kom ! En wie dorst heeft¹, kome : en die wil, neme het water des levens, om niet.

* Ik toch betuige aan een 18 iegelijk die de woorden der prophetie dezes boeks hoort : Zoo iemand² iets daaraan toevoegt, God zal hem de plagen toevoegen die in dit boek geschreven staan. * En zoo iemand van de 19 woorden der prophetie dezes boeks iets afneemt, God zal hem afnemen zijn deel van het boek des levens, en van de heilige stad, en van hetgeen in dit boek geschreven staat. * hij die deze 20 dingen getuigt³ zegt. Ja ik kom spoedig ! Amen. Kom Heere Jesus !

zegen *de geest*, en *de bruid* van Christus, de Gemeente der geloovigen : *Kom !* De heilige Geest wekt in de Bruid het verlangen op naar Jesus' komst, en doet haar zeggen : *Kom, Heere Jesus !* Vgl. Rom 7, 26, 27.

¹) *En wie het hoort*, wie in zich de inspraak van den H. Geest verneemt, zegge : *Kom, Heere Jesus ! En die dorst heeft*, wie begeerig is naar het water des eeuwigen levens, *hij kome* tot mij ; en *die wil, neme het water des eeuwigen levens, om niet !* als een geschenk mijner genade. *Wie overwonnen heeft*, zal dit *beërven*, ontvangen, verkrijgen. Vgl. 21, 6 en 7.

²) *Ik toch betuige aan een iegelijk die de woorden der prophetie dezes boeks*, van dit prophetische boek, *hoort*, hoort voorlezen (vgl. 1, 13) : *Zoo iemand*, enz. Wij hebben hier eene plegtige strafbedreiging van den Apostel aan al wie de openbaringen, in dit boek vervat, zou durven vervalschen, hetzij door iets daaraan toe te voegen, hetzij door iets daarvan af te nemen : *Zoo iemand iets daaraan toevoegt, God zal hem de plagen*, de straffen, *toevoegen*, aandoen, *die in dit boek geschreven staan*. En zoo hij iets daarvan afneemt, *God zal hem afnemen zijn deel van het boek* (naar het Grieksch : *van den boom*) *des levens, en van de heilige stad, en van hetgeen in dit boek geschreven staat*; doch naar de meeste Grieksche handschriften : *God zal hem afnemen zijn deel van den boom des levens, en van de heilige stad, die in dit boek beschreven zijn*. De zin is : Hij zal geen deel hebben aan de heilgoederen, die in dit boek aan de echte Christenen beloofd zijn.

Wij vertaalden het begin van vers 18 met : *Ik toch betuige*, enz., omdat de Vulgaat hier leest : *Contestor enim*, etc., welke lezing ook in sommige Grieksche handschriften gevonden wordt. Doch de meest gezag hebbende Grieksche lezing van deze plaats schijnt mij toe te zijn : *marturo ego d, i. ik* (met nadruk) *betuig*. Misschien was de oorspronkelijke lezing van de Vulgaat : *contestor ego*, en kwam door verziening van een afschrijver *enim* voor *ego* in den tekst. Wat hier van zij, ik zie niet dat het mogelijk is aan de partikel *enim* op deze plaats een zin te geven, omdat er volstrekt geen *redegevend* verband bestaat tusschen de betuiging die in vere 18 geschiedt en de voorafgaande gezegden.

³) *hij die deze dingen*, de openbaringen in dit boek vervat, *getuigt*, namelijk Jesus Christus (vgl. 1, 25), zegt : *Ja ik kom spoedig !* De Apostel besluit zijn boek met de herhaling van Jesus' belofte (vs 12) aangaande zijne spoedige komst : *Zie ik kom spoedig, en mijn loon is met mij, om een iegelijk te vergelden naar zijne werken ; en*

21 * Gratia Domini nostri Jesu Christi cum omnibus vobis. Amen.   * De genade¹ van onzen Heere Jesus Christus zij met u allen ! Amen. 22

hij betuigt zijn geloof aan die komt door een bevestigend *Amen*; tegelijk drukt hij zijn verlangen daarnaar uit: *Kom Heere Jesus!*

¹⁾ *De genade van onzen Heere Jesus Christus*, enz. Gelijk de Apostel zijn boek begonnen had in den vorm van een brief (1, 4) aan de zeven Klein-Aziatische Kerken, zoo eindigt hij het ook met zijne Apostolische zegenbede aan *al* de geloovigen van die Gemeenten.

Boekhandel KAREL BEYAERT, te Brugge.

- A. Camerlynck**, S. Th. D. Prof. in Sem. Brugensi et **H. Coppieters**, S. Th. D. Prof. in Univ. cathol. Lovaniensi: *Evangeliorum secundum Matthaeum, Marcum et Lucam SYNOPSIS juxta Vulgatam editionem. Accedunt Introductio de quaestione Synoptica et Appendix de Harmonia quatuor Evangeliorum*. 1 vol. gr. in-8° 5,00
- Id.** *De Quarti Evangelii auctore dissertatio*. 2 vol. in-8° 5,25
- Id.** *Saint Irénée et le Canon du Nouveau Testament*. 1 vol. in-8° 3,00
- V. Coornaert**. *Concordantiae Veteris ac Novi Testamenti ad usum praedicatorum*. Prix : 7,50, relié à dos flexible 9,50
- J.-A. Van Steenkiste**. *Commentarius in Librum Psalmorum*. Tertia editio, 3 volumina in-8, 15,00, relié. 19,00
- Cette édition contient la traduction des Psaumes sur le texte hébraïque en regard de la traduction de la Vulgate.
- Id.** *Sanctum Jesu-Christi Evangelium secundum Matthaeum*, additis ubique locis parrallelis aliorum Evangelistarum, amplo commentario, tum morali et homilítico ex ss. Patribus, quum literali et exegetico ex auctoribus nostrae aetatis. Cum tabula geographica. Quarta editio, 4 vol. in-8° 26,00
- Id.** *Quaestiones in omnes S. Pauli epistolas*, ad triplicem hunc finem collectae : 1° ut loca praeclariora, in studio praesertim attendenda, discernantur ; 2° ut lecta et intellecta facilius repetantur, altiusque memoriae imprimantur ; 3° ac tandem, ut Conferentiis Ecclesiasticis apta praebeatur materia. 1 vol. in-8° 1,25
- Id.** *Actus Apostolorum*, cum tabula geographica quae distincte exhibet quatuor S. Pauli itinera : accedit appendix cum octo dissertatiunculis Scripturisticis in loca selecta. Sexta editio, denuo emendata et notabiliter adaucta, opera **A. Camerlynck**, S. Th. D. 1910, 1 vol. . . . . 5,00, relié 6,25
- Id.** *Commentarius in omnes S. Pauli epistolas*, cum tabula synoptica, paraphrasi continua et analysi logica singularum Epistolarum. Sexta editio. 2 vol. in-8, pag. 596 et 648 . . . . . 15,00, relié 19,00
- Id.** *Index rerum et sententiarum ordine alphabetico digestus*, in hunc praesertim finem elaboratus, ut S. Pauli doctrina, tum dogmatica quum moralis, ex variis locis collecta, synthetice componatur, pro majore commoditate eorum qui ad conciones sacras praeparandas commentario nostro utentur. Appendix ad Comment. Epist. Paulin. 1,25
- Id.** *Commentarius in Epistolas Catholicas*. a R. adm. D. **J. A. Van Steenkiste** S. T. L. primum editus. Editio Quinta, denuo emandata et et notabiliter adaucta, opera **A. Camerlynck**, S. Th. D. prof. : 300 pages fr. 3,50 ; reliure ord. 4,30
- Het Oud Testament* volgens en met den latijnschen tekst der Vulgata, in het vlaamsch vertaald en uitgelegd door **J. Th. Beelen, J. Corluy S. J., V. J. Coornaert, A. G. Vande Putte, Pl. Haghebaert, O. E. Dignant**. 7 deelen groot in-8°.